

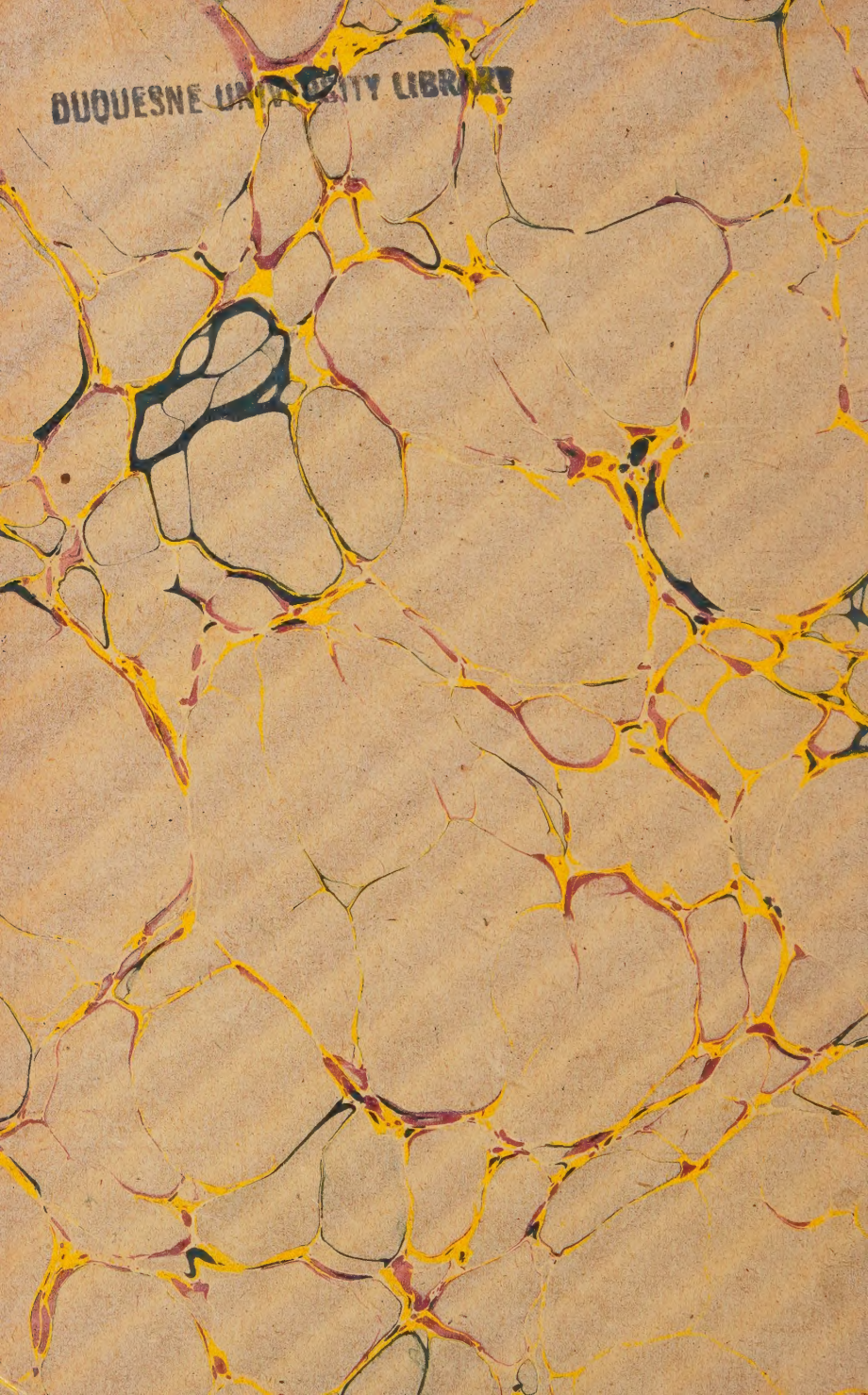
BJ1249

H34

1894x

vol.4

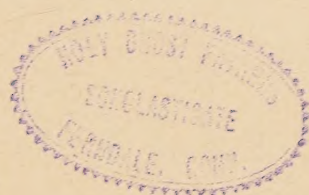
DUQUESNE UNIVERSITY LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2024

THEOLOGIAE MORALIS

ELEMENTA

EX

S. T H O M A

ALIISQUE PROBATIS DOCTORIBUS

THEOLOGIAE MORALIS

ELEMENTA

EX

S. THOMA

ALIISQUE PROBATIS DOCTORIBUS

COLLEGIT ORDINEQUE DISPOSUIT

A. J. J. F. HAINE

SANCTITATIS SUAE PRAELATUS DOMESTICUS,
ECCL. METROP. MECHL. CAN. HON.,
IN UNIV. CATH. LOVAN. S. THEOLOGIAE DOCTOR,
S. FAC. THEOL. PROF. ORD. HON.

TOM. IV

COMPLECTENS TRACTATUS :

DE MATRIMONIO, UBI 1° DE SPONSALIBUS ET BANNORUM PROCLAMATIONIBUS; 2° DE MATRIMONIO NATURALI ET SACRAMENTALI; 3° DE IMPEDIMENTIS, DISPENSATIONIBUS ET MATRIMONII REVALIDATIONE; 4° DE USU ET DEBITO CONJUGALI; 5° DE JURIS CIVILIS SOLEMNIBUS NON OMITTENDIS. — DE INDULGENTIIS ET JUBILAEIS. — DE IRREGULARITATIBUS. — DE POENIS CANONICIS, UBI 1° DE POENIS VINDICATIVIS; 2° DE POENIS MEDICINALIBUS SEU CENSURIS. — ACCEDUNT ADNOTATIONES IN CONSTITUTIONEM "*Apostolicae Sedis*" NECNON *Index Alphabeticus*, EXHIBENS RES NOTABILIORES QUATUOR TOMIS CONTENTAS.

EDITIO TERTIA AUCTIONIOR ET EMENDATIO

LOVANII

TYPIS CAROLI FONTEYN, BIBLIOPOLAE

via Bruxellensi, 6

1894

BJ 12 49

H 34

1894+

vol. 4

TOUS DROITS RÉSERVÉS

1894 1893

DE MATRIMONIO.

PRAEAMBULUM. Postremum e Sacramentis omnibus est MATRIMONIUM, quod, sicut ORDO, ut supra (tom. III, p. 430) dictum fuit, a Deo institutum est ad perficiendum hominem *in ordine ad totam communitatem*, scilicet ad ipsius humanae societatis constitutionem et conservationem per generationem prolis ad Dei cultum et honorem educandae. — Quamvis autem, ut monet CATH ROM., ex Apostolo (I Cor. VII, 7) Christianis maxime optandum esset, ut omnes continentiae virtutem sectarentur, quia tamen non datur omnibus carnis rebellionem coelibatu refricare, et aliunde MATRIMONIUM magnis et divinis bonis ornatum est, satis apparet, ejus doctrinam tradendam esse, ut omnes quoque intelligant, quanta et quam multa commoda ad Christianam societatem pervenire possint, si fideles MATRIMONII sanctitatem cognitam habeant et inviolatam servant: contra vero, ea ignorata, vel neglecta, plurimas maximasque calamitates et detrimenta in Ecclesiam importari.

Porro ut gravissimas, ipsoque D. AUG. iudice (lib. 1 *de conj. adul.*), *implicatissimas* quaestiones de conjugiiis cum methodo pertractemus, totam hujusce tractatus materiam in **quatuor partes** dividemus, quibus additur *Appendix*.

Prima pars erit de *Sponsalibus* et *Bannorum proclamationibus*, exemplo ducto a GREG. IX, qui in IV *Decretalium*, ubi de MATRIMONIO sermo est, a *sponsalibus*, quae viam ducunt ad conjugia, sumpsit exordium. — **Secunda** pars aget de *matrimonio naturali* et *sacramentali*. **Tertia** pars tractabit de *impedimentis*, de *dispensationibus* et *matrimonii revalidatione*. **Quarta** denique dicet de *usu* et *debito conjugali*. Addetur **Appendix** de *juris civilis solemnibus non omittendis*.

PARS PRIMA.

DE SPONSALIBUS ET BANNORUM PROCLAMATIONIBUS.

CAP. 1. De quidditate et divisione sponsalium.

Q. 1. Dic : 1°) *undenam* sit, et 2°) *quotupliciter* sumatur
VOX SPONSALIA ?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 43, a. 1) Sponsalia dicuntur a *spondendo*.

Explanatur. Ratio est : quia, ut notatur (1. 2 et 3 ff. de spons.), « *moris fuit veteribus stipulari et spondere sibi uxores futuras : unde SPONSI SPONSAEQUE appellatio nata est.* » In SS. LL. (GEN. XXIV) manifestum exstat exemplum de sponsalibus inter REBECCAM et ISAACUM celebratis.

R. Ad 2um) *Tripliciter* sumitur haec vox.

Explanatur. Sumitur : 1°) **Improprie** seu **latissime**, pro muneribus a sponso sponsae et vicissim oblatis; et ita sumitur (1 REG. XVIII, 25) : « *Non habet rex sponsalia necesse.* » 2°) **Late**, pro matrimonio rato, i. e. valide inito, sed nondum per copulam consummato; quo sensu B. V. dicitur (MATTH. I, 18) « *desponsata Joseph* » : quia, ex S. THOM. (*loc. cit.* ad 6), sicut qui init sponsalia proprie dicta spondet matrimonium, ita qui init matrimonium, spondet ordinarie actum matrimonii. 3°) **Stricte ac proprie**, pro contractu bilaterali, quo vir et mulier sibi invicem matrimonium in futurum spondent; quo sensu sponsalia sunt veluti *via* et *praeambulum* ad matrimonium, seu, ut loquitur S. THOM. (*ibid.*), « *sunt quaedam SACRAMENTALIA matrimonii, sicut EXORCISMUS baptismi,* » et dici solent cum addito : *sponsalia de futuro*, cum fiant per verba de futuro : *ducam te, nubam tibi*; ad distinctionem matrimonii rati, quod *sponsalia de praesenti* nuncupatur, cum fiat per verba de praesenti : *accipio te in uxorem, in maritum*.

Q. 2. *Quare* matrimonio SPONSALIA soleant *praemitti*?

R. Hisce praecipue *quatuor* de causis.

Explanatur. Causae sunt : 1°) ut matrimonium maturiori consilio ineatur; 2°) ut sponsi tempore intermedio melius se praeparent ad gratiam sacramenti; 3°) ut cognoscatur, an aliquod adsit impedimentum; 4°) ad augendam nupturientium amicitiam, dicente S. AUG., uti notatur (in cap. 59, caus. XXVII, q. 2) : « *Institutum est, ut jam pactae sponsae non tradantur statim, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiravit sponsus dilatare.* » Interim nulla exstat generalis lex aut consuetudo de sponsalibus

matrimonio praemittendis; unde nec eorum mentionem facit RIT. ROM., ut adeo, sponsalibus omissis, non propterea matrimonium *invalidè* aut etiam per se *illicite* celebretur. Dico : *per se*; nam observanda sunt statuta particularia, quae vigent in loco, ubi nuptiae sunt celebrandae.

Scholion. Non potest episcopus legem edere, quae normam praescribat ineundi sponsalia, quoad eorum validitatem, a jure communi alienam. Constat ex S. C. C. (8 Jul. 1863 et 23 Mart. 1878). Multo minus potest episcopus irritare matrimonia contrahenda sine praemissis denuntiationibus, auferendo ad hunc effectum jurisdictionem a parocho. Constat ex S. C. C. ap. LUG. (*Resp. Mor.* lib. I, dub. 45).

Q. 3. Quomodo SPONSALIA de futuro definiantur?

R. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 43, a. 1), ex jure et communi DD. sententia, recte definiuntur : *-futurarum nuptiarum mutua promissio.* »

Explanatur. Huic definitioni concordat, quae habetur in JURE ROM. (leg. 1 ff. *de spon.* : « *Mentio* (i. e. promissio. et repromissio *futararum nuptiarum.* » — Dicitur : 1°) **futararum nuptiarum**; quibus verbis exprimitur objectum contractus sponsaliti, scilicet matrimonium suo tempore contrahendum. Dicitur : 2°) **promissio**; unde non sufficit intentio, desiderium aut propositum, licet exterius manifestatum, cum nullam obligationem imponat; sed omnia ad veram promissionem necessaria requiruntur. Dicitur : 3°) **mutua**, i. e. *reciproca* seu *utrimque data et acceptata* promissio. Nam sponsalia constituunt contractum bilateralem (tom. II, pag. 176); et sicut non subsistit matrimonium sine mutua corporum traditione, sic nec sponsalia sine mutua promissione futurae hujus traditionis. Quare tritum illud proverbium : « *sponsalia claudicare non posse*; » obligant enim utramque partem, vel non sunt sponsalia. Hinc si TITUS promittat nuptias CAJAE, quin haec repromittat, licet nuptiae acceptentur, non tamen TITUS obligatur vi *sponsalium*, quae hic nulla sunt; et nequidem, *saltem ordinarie loquendo*, vi *simplicis promissionis*, cum regulariter in praesenti negotio una pars non censeatur se velle obligare independentem ab alia : quia quisque censetur velle contractum inire juxta naturam

illius. Dixi : **ordinarie loquendo**; nam si quis, absque animo contrahendi sponsalia, ex mera liberalitate promitteret matrimonium alteri, illud acceptanti, ut si quis a naufragio ereptus in grati animi signum diceret liberatori suo : *filiam hanc tuam ducam uxorem*; aut foeminae, ob servitia in gravi infirmitate praestita, gratiose promitteret, se eam ducturum, dum convalesceret; tenetur, si ipsa voluerit, eam ducere, non vi sponsalium, sed vi simplicis promissionis acceptatae. Quae tamen obligatio, ex S. LIC. (VI, 857) probabiliter gravis non est. — In dubio autem nemo censetur promittere liberaliter, sed tantum sub conditione repromissionis : quia sic plerumque accidit, et « *ex communiter contingentibus prudens est praesumptio.* »

Q. 4. *Quaenam requirantur conditiones ad vera SPONSALIA?*

R. Ut sequitur ex dictis de *Contractibus* (t. II, p. 184 seqq.), ad vera sponsalia requiritur, ut futurarum nuptiarum mutua promissio sit : 1°) *vera*; 2°) *deliberata*; 3°) *signo sensibili expressa*; 4°) inter personas *determinatas* et 5°) *jure habiles*.

Explanatur. Dicitur : 1°) **vera**, i. e. seria, non jocosa, non simulata; alias deesset consensus internus sive animus sese obligandi ad matrimonium. Hinc jocosae aut fictae promittens matrimonium, ad illud contrahendum non tenetur in conscientia, licet ad id possit adigi in foro externo, si fictionem probare nequeat, juxta regulam juris : « *Nemo dixisse existimatur, quod non mente cogitaverit* » (tom. II, pag. 184). Juxta multos, quos inter S. LIC. (III, 642), si fictae promittens, per eam promissionem virginem defloraverit, regulariter tenetur eam ducere, nec satisfacit constituendo dotem, « *quia aliud pro alio invito creditore solvi non potest*; » sed non immerito contradicunt alii asserentes, quod in tali casu sufficiat, ut damnum illatum alio modo reparetur (tom. II, pag. 159 seq.).

Dicitur : 2°) **deliberata**, i. e. facta cum ea *saltem* advertentia et libertate quae sufficiat ad peccatum mortale : quia per sponsalia gravis assumitur obligatio et quasi alienatur propria libertas quod nemo censetur velle facere, nisi omnino deliberate, i. e. perfecte sciens et plene volens. Quare semi-deliberata sponsalia nequidem sub levi obligant (tom. II, pag. 185). Cave tamen, ne *deliberatio-*

nem cum maturitate consilii confundas : multa enim deliberate fiunt, quae nec prudenter nec sapienter acta, praesertim in hoc negotio, quoniam « *amor coecus est,* » et, ut dicebant veteres, « *amare et sapere vix Jovi conceditur.* » Dixi : *saltem* ; quia ad peccatum mortale sufficit voluntarium *indirectum*, non sic ad sponsalia ; et ideo invalida sunt sponsalia contracta ab ebrio perfecto, etsi praeviderit, se in ebrietate nuptias promissurum, aut dum sanae mentis erat, formalem habuisset intentionem contrahendi sponsalia cum determinata persona, et postmodum in ebrietate eidem personae repromittenti matrimonium promitteret. Intentio enim antecedens, cum actuali promissione careat, non habet vim constituendi sponsalia : promissio vero consequens, cum desit deliberatio, est prorsus nulla. — Ex dictis **sequitur**, non valere sponsalia *infantium* inita ante usum rationis; neque *amentium*, si excipiantur quae fiunt lucidis in intervallis; neque contracta ex *dolo* aut *errore* tum circa *naturam* sponsalium, tum circa *personam* quacum contrahitur, tum circa *qualitatem* redundantem in ipsam personam (tom. II, pag. 187).

Dicitur : **3° signo sensibili expressa**; alias non potest utrimque innotescere promissio, nec proinde utrimque dari et acceptari. Quare si puella et adolescens sibi obviam facti ita mente conspirent, ut illa apud se dicat : *te sponsum* ; ille vero : *te sponsam volo*, non propterea sponsi fiunt, nisi postquam consensum internum sibi invicem manifestaverint. Sufficit autem signum qualecumque, sive dictum, scriptum, factum, quo per se vel saltem ex consuetudine recepta aut intentione contrahentium vera et reciproca futuri matrimonii exprimatur promissio. Unde porrectio manuum, datio arrhae vel annuli, si consuetudo patriae talia habeat ut signa consensus et promissionis, sufficere possunt, maxime si praecesserint tractatus de nuptiis. — Sola **taciturnitas** non est signum sufficiens consensus. Excipe, pro *foro externo*, quando parentes sponsalia contrahunt pro liberis suis, si hi *praesentes* et, quid agatur scientes, non contradicant, aut *absentes* postea factum saltem tacite, non reclamando, ratificaverint (tom. I, pag. 12) Tunc enim jus accipit silentium pro manifestatione consensus : tum quia parentes prolibus suis recte consulere praesumuntur; tum quia loqui et mentem suam explicare tenentur liberi, si dissentiant, ne

parentum acta videantur contemnere. Pro foro tamen *interno*, in quo praesumptio cedit veritati, si filii quidem taceant ob metum reverentialem vel aliam ob causam, interiori autem animo reipsa dissentiant, aut etiam sese mere negative habeant, sponsalia revera nulla sunt. Imo nec valebunt in foro *externo*, si suum dissensum probent per conjecturas aliasve praesumptiones, aut in harum defectu per juramentum. Ceterum signa seu verba debent esse *de futuro*, non vero *de praesenti* : alias non promissionem, sed ipsum matrimonium exprimerent. **Hinc** vim sponsalium non habent, neque impedimentum *publicae honestatis* pariunt : **A)** *matrimonium clandestinum*, ut saepe declaravit S. C. C.; **B)** *matrimonium civile*, ut constat ex decreto ejusdem S. C. C., a LEONE XIII (17 Mart. 1879) approbato.

Dicitur : **4°**, **inter personas determinatas**; sicut enim matrimonium est contractus unius cum una determinata persona, ita pariter ejus praecambulum. Quare sponsalia non forent, si quis duabus simul, promissionem acceptantibus et repromittentibus, promitteret, se unam ex illis forte ducturum. Vix autem facta electione, sponsalia perficiuntur.

Dicitur : **5°** **et jure habiles**, i. e. habentes aetatem a jure requisitam, et inter quas matrimonium aliquando valide et licite consistere potest, pro eo scilicet tempore quo sponsalium obligatio est adimplenda. **Hinc A)** **inhabiles** sunt *septennio minores*. Jus enim canonicum requirit septennium completum et quidem ad diem et horam, etsi prius habeatur usus rationis sufficiens, ut conficitur ex Cap. *Litteras*, 4, et Cap. *Accessit*, 5, *De desponsatione impuberum*, in quibus sponsalia ante septennium contracta absque ulla exceptione declarantur invalida; neque ulla probatur ratione, illas leges ad forum externum esse restringendas. Contra, sponsalia post septennium contracta, sed ante pubertatem, supposito usu rationis sufficiente, sunt quidem valida, sed non sunt firma, etiamsi juramento fuerint confirmata. Impuberes enim, postquam pervenerint ad pubertatem, ex privilegio juris resilire possunt, etiam altera parte invita, modo **a)** *statim*, i. e. intra triiduum post adeptam privilegii cognitionem reclament, et modo **b)** inter eos non intervenerit *copula carnalis*.—Ceterum *regulariter non sunt* admittendi ad sponsalia, nisi qui intra sex hebdomadas

sunt contracturi matrimonium, ut Ritualia passim praescribunt. **Hinc B) inhabiles** sunt, qui laborant *impedimento* matrimonii *perpetuo*, i. e. tali quod de se semper durat, sive *dirimente*, sive *impediente* tantum, et modo absoluto sponsalia contraherent : ad actum enim invalidum aut illicitum nequit dari obligatio. Dixi : *modo absolute*; si enim impedimentum, licet de se perpetuum, equidem amovibile foret aut auferri posset, sive per propriam contrahentium voluntatem, sive per dispensationem, et mutua promissio fieret sub conditione : sive amovendi impedimentum, sive petendi dispensationem, tunc verificata conditione, et non antea, sponsalia perficerentur. Quare si fidelis promittat matrimonium infideli, apposita conditione : *si convertatur*; simul ac pars infidelis susceptione baptismi Ecclesiam fuerit ingressa, valebunt sponsalia, quippe sublato impedimento *disparitatis cultus*, matrimonium valide contrahi potest. Similiter, si catholicus nuptias spondeat haereticae sub conditione *futurae conversionis*, hac conditione adimpleta, valebunt sponsalia, cum sublato impedimento impediente *mixtae religionis* matrimonium licite iniri valeat. Item, si consanguinei in gradu, in quo dispensari solet, sibi invicem matrimonium promitterent sub conditione : *si Papa dispensaverit*, simulque adesset justa causa dispensationem petendi, tunc quidem, obtenta dispensatione, sponsalia valebunt, siquidem matrimonium absque impedimento dirimente *cognitionis* ac proinde valide contrahi poterit. De hac conditione ulterius postea.—**Contra C) habiles** sunt, qui laborant impedimento sive dirimente, sive impediente, *temporali* tantum, et promissionem suam referunt ad tempus quo fuerit legitime sublato : quia matrimonium in casu suo tempore valide ac licite iniri poterit. Quare *tempore clauso*, etsi illicite contraheretur matrimonium, valida tamen forent sponsalia, quia intelligitur promissio de matrimonio ineundo post tempus clausum. Sic quoque valent sponsalia cum *voto castitatis servandae ad tempus*, v. g. ad biennium, si contrahentes promissionem suam referunt ad tempus quo fuerit sublato. Item subsistunt sponsalia inter impuberes septennio maiores, quia impedimentum *aetatis* tempore cessat et promissio per se refertur ad tempus quo impedimentum sit sublato. Ast nihil valet promissio facta a viro conjugato de matrimonio post mortem uxoris suae ineundo : quia

impedimentum *ligaminis*, quamvis obitu compartis cesset, censetur tamen perpetuum propter perpetuitatem vinculi conjugalis. Praeterea hujusmodi promissio est omni jure nulla, quia turpis est et contra bonos mores, ansamque praebet captandi mortem conjugis.

Q. 5. *An valeant SPONSALIA ex metu inita?*

R. *Probabilius* invalida sunt, etiam ipso jure naturae. sponsalia contracta ex metu gravi injuste incusso in ordine ad extorquendum consensum.

Explanatur. Ratio est : non quod metus etiam gravis per se advertentiam rationis et voluntatem, atque adeo deliberationem perimat; sed ideo : tum quia implicat ex causa totaliter injusta jus aliquod acquiri alicui posse; tum quia nequit dari obligatio ad actum invalidum aut illicitum. Atqui matrimonium ex ejusmodi sponsalibus contrahendum foret actus invalidus, quippe contraheretur cum impedimento *vis* dirimente. Nec juvat sponsalium dissolubilitas : quia adhuc valor illorum nocet innocenti, cum per dissolutionem non tollatur impedimentum publicae honestatis. Cui sententiae favet Cap. *Ex litteris*, XI, *De desponsat. impuberum*. Dixi : 1°) **ex metu gravi**; si enim fuerit *levis*, tunc, juxta S. Lig. (VI, 844) et alios, sponsalia forent *valida*, cum in re morali parum pro nihilo reputetur; sed *rescindibilia* ex parte illius qui metum passus est; juxta alios vero, et forte probabilius, essent *invalida*, cum equidem in casu matrimonium cum injuria, ac proinde illicite contraheretur. Atque magna, ut patet, inter utramque sententiam intercedit differentia, siquidem juxta priorem publicae honestatis impedimentum exsurgeret, juxta posteriorem vero nequaquam. Cui sententiae, cum sua negari non possit probabilitas, hinc probabile omnino erit, nullum impedimentum ex eo contractu oriri, atque adeo valide ac licite matrimonium contrahi ex regula generali quam in casu *dubii impedimenti*, jure ecclesiastico inducti, ex communi DD. tradi postea videbimus. Dixi : 2°) **injuste incusso**; nam valebunt sponsalia contracta ex metu gravi juste incusso etiam in ordine ad extorquendum consensum, ut si juvenis gravi denuntiationis metu promittat matrimonium virgini quam vi oppressit. Dixi : 3°) **in ordine ad extorquendum consensum**; si enim metus alio fine incuteretur, sponsalia juxta

alios forent *valida*, sed rescindibilia ad nutum illius qui metum passus est, ut si puella incidens in manus latronis nuptias promittat juveni adventanti, si eam liberet; *invalida*, vero juxta illos, qui putant matrimonium ex tali metu initum non valere. Et quoniam haec sententia probabilis est, impedimentum publicae honestatis in casu fit dubium ac proinde nullum.

Q. 6. Valeantne SPONSALIA inita *invitis* vel *inconsultis parentibus*?

R. *Affirmative* per se.

Explanatur. Ratio est ex S. ТИОН. (2. 2. q. 104, a. 5; *Suppl.* q. 47, a. 6 : quia liberi in eligendo statu vitae sui juris sunt, nec a parentibus *per se loquendo* impediri possunt. Dico : *per se loquendo*; nam justissimis quandoque de causis parentes suum assensum denegant, ut si tale matrimonium vergeret in magnum dedecus honestae familiae, quippe v. g. indigna fuerit electa; quo casu sponsalia *per se* forent etiam invalida, non quidem propter defectum parentum consensus, qui sicuti ad validitatem matrimonii quod est de fide a TRIB. definitum, ita nec ad validitatem sponsalium requiritur; sed ideo, quia in casu, quum matrimonium saltem ordinarie licite contrahi non posset, nequit dari obligatio ad actum illicitum. Dixi : *per se*; nam per accidens fieri potest, ut matrimonium licite possit contrahi, si nempe justa detur causa ut inea-tur, ut si juvenis non posset ab eo abstinere nisi cum gravi suo incommodo. Ceterum, hujusmodi sponsalia plerumque sunt *illicita*: quia pietas et reverentia parentibus debita exigit, ut filii in re tam ardua ab iis saltem consilium exquirant.

Q. 7. In quibus sponsalia *de futuro* DIFFERANT a sponsalibus *de praesenti*?

R. Praeter alia in his sequentibus differunt.

Explanatur. 1°) Quod sponsalia *de futuro* multis modis solvi queant; sponsalia vero *de praesenti* non nisi duobus, nimirum professione religiosa et dispensatione apostolica. 2°) Quod in dubio de valore contractus, ubi, facto examine, id vinci nequit, in utroque foro potius contra sponsalia *de futuro* quam pro illis standum sit : tum ne quis forte patiatur injuriam per spoliationem libertatis

quam possidet; tum quia coacta matrimonia solent funestos et tristes habere exitus. Contra, ubi dubitatur de valore sponsalium *de praesenti*, non pro libertate sed pro matrimonio in utroque foro standum est, ob periculum ne forte homo separet quod Deus conjunxit; ex quo, praeter injuriam sacramento illatam, gravissima orirentur incommoda, praesertim si proles ex matrimonio fuisset suscepta.

Q. S. *Quomodo DIVIDANTUR sponsalia de futuro?*

R. Dividuntur in quatuor classes.

Explanatur. 1° In **ecclesiastica** seu **solemnia**, et in **civilia** seu **privata**. **Priora** sunt, quae in facie Ecclesiae seu coram parcho aut alio sacerdote legitime deputato et duobus vel tribus testibus celebrantur; **posteriora** vero, quae sine praesentia parochi ineuntur; et ea quidem pressius vocantur *clandestina*, si oretenus tantum fiant, nullis adhibitis testibus nullaque scriptura, ita ut in foro externo nullatenus probari queant. Vocantur autem *non clandestina*, si in foro externo sive per testes, sive per scripturam probari possunt. Hujusmodi tamen sponsalia *privatim* contracta, etiam *clandestine*, non tantum sunt valida, sed etiam per se loquendo licita, quia nulla lege generali reperiuntur prohibita (pag. 5). Quod autem sponsalia *clandestina* sint valida, conficitur ex declaratione S. C. C. (19 Dec. 1596), in qua, teste BENED. XIV *Inst.* XLVI, n. 12^a, legitur: « *S. Congregatio saepius declaravit sponsalibus per verba de futuro contrahendis nullam formam praescripsisse Concilium, ideoque eo modo contrahi posse, quo poterant ante ipsum Concilium.* » Atqui, ante TRID. sponsalia clandestina erant certe valida; ergo, de jure communi, et in praesenti. Dico: *de jure communi*, nam in Hispania non sunt valida, si absque publica *scriptura* contrahantur, obstante pragmatica Carolina, quae, legitimo jure consuetudinario, auctoritatem canonicae disciplinae et vim ecclesiasticae sanctionis sibi acquisivit, uti constat ex S. C. C. (51 Jan. 1880). 2° In **firma**, quae a neutro, et **infirma** seu **rescindibilia**, quae ab alterutro rescindi seu solvi queunt, qualia sunt sponsalia inita ab impubere septennio majori (pag. 6). 3° In **absoluta** et **conditionata**, prout absque ulla conditione fiunt aut cum ea. Sed haec divisio est improprie dicta.

Quae enim dicuntur *conditionata*, vera sponsalia non fiunt, nisi postquam desierint esse conditionata, i. e. nisi postquam, adimpleta conditione, transierint in absoluta, ut adeo ex sponsalibus, ut dicitur, conditionatis, non exsurgat publicae honestatis impedimentum, quamdiu conditio non fuerit adimpleta. Interim tamen, i. e. pendente conditione, duplex in contrahentibus oritur obligatio : una *absoluta*, altera *hypothetica*. Prior seu *absoluta*, quae statim nascitur, consistit in expectando fideliter conditionis eventum si sit possibilis et honesta : ad hoc enim saltem implicite se obligant quicumque sub conditione contrahunt, ita ut neuter possit pro libitu resilire aut malitiose impedire eventum conditionis. Imo, irrita forent alia sponsalia, quae durante conditione contraherentur, utpote facta contra fidem priorum : promissio enim de re injusta non obligat : ut si Petrus promittat nuptias Berthae, si centum aureos in dotem datura sit, et postea sub eadem conditione contrahat cum Barbara, quae statim illos affert. Posterior vero seu *hypothetica* est obligatio praestandi promissum seu contrahendi matrimonium in hypothesis quod conditio fuerit adimpleta. Hac enim adimpleta, promissio conditionata transit in absolutam, statimque sponsalia perficiuntur, idque sine novo consensu, cum antiquus censeatur habitualiter seu moraliter perseverare. 4° In **simplicia**, quibus nulla, et **non-simplicia**, quibus quaedam adjunguntur, quae in ipsa eorumve firmitatem influunt, ut si promissio fiat sub *juramento*, aut *conditio* aliqua adjiciatur, aut *poena* contra resilientem sit apposita, aut sponsalibus *arrha* addatur, vel *copula* inter sponsos superveniat.

CAP. 2. De adjunctis sponsalium, ubi de juramento, conditione apposita, poena aut arrha addita et copula superveniente.

Q. 9. *Quid* faciat JURAMENTUM adjectum?

R. *Sub distinctione*, juxta dicta de *juramento promisorio* quod contractui additur (tom. II, pag. 191 seq.).

Resolvitur 1. Juramentum additum sponsalibus **validis** et **firmis** ea firmat hoc sensu, quod naturali obligationi justitiae superaddat obligationem religionis, ut adeo non adimplens ea non

solum injustus sed etiam perjurus sit habendus. Quia tamen juramentum, utpote accessorium, sequitur naturam omnesque involvit conditiones ac limitationes quas ipse contractus involvit; si contingat causa ob quam sponsalia non jurata postea fiant solubilia, etiam dissolubilia sunt jurata. Sic solvi possunt sponsalia jurata, si alter alterius fidem sponte remittat, quia quaelibet promissio hanc conditionem imbibit : « *si is, cui fit promissio, acceptet vel non remittat* : » aut aliam : « *nisi is, in cujus gratiam et utilitatem promissio fit, obligationem remittat*. » Item solvi possunt, si notabilis superveniat mutatio, ut si sponsa labatur in fornicationem cum altero, quippe in omni promissione tacite subintelligitur conditio : « *dummodo res in eodem statu permanent*. » Similiter qui sponsalia jurata fecit, libere poterit, etiam invita comparte, religionem ingredi, quia contractui sponsalizio, imo et ipsi matrimonio rato, ex speciali juris dispositione inest conditio : « *nisi statum religiosum elegerim*. » **Resol. 2.** Juramentum adjectum sponsalibus **invalidis** nec valet, nec firmat ea, sive invalida sint quia matrimonium inter contrahentes esset irritum aut illicitum, cum juramentum non possit esse vinculum iniquitatis; sive illa irrita sint ob defectum consensus, ut si erretur circa substantiam, quia jurans non intendit jurare de re circa quam non consentit. **Resol. 3.** Juramentum additum sponsalibus **validis** quidem sed **rescindibilibus**, non firmat ea, sed relinquit ea rescindibilia, cum utpote accessorium naturam contractus non immutet. Quia tamen juramentum servandum est, quoties sine peccato servari potest, dicente ALEX. III (cap. *Si vero aliquis*, de jurejur. lib. 2 Decret.) : « *Quod non est tutum quemlibet contra juramentum suum venire, nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis aeternae*, » ideo jurans in casu tenetur juxta *communio*rem sententiam servare sponsalia usque dum obtenta fuerit juramenti relaxatio sive a comparte, sive, si nolit, a superiore ecclesiastico.

Q. 10. *Quid* faciat CONDITIO sponsalibus adjecta?

R. *Sub distinctione* juxta dicta de *Contr.* (t. II, p. 195 seq.).

Resolvitur 1. Conditiones, ut vocant **imbibitae**, seu quae omni contractu continentur, v. g. *si vixerimus, si Deus voluerit*; vel quae sponsalibus **intrinsecae** sunt, veluti : *si non existat*

inter nos impedimentum, si statum religiosum non elegerim, si non superveniat notabilis mutatio, vim conditionum non habent, quia non suspendunt sponsalia. **Resol. 2.** **Conditiones de praeterito seu de praesenti,** v. g. *si semper caste vixeris, si pater tuus mortuus est, si sis virgo, si sis legitima seu nobilis,* sponsalia non suspendunt, sed ea vel statim perficiunt, si sint verae; vel inficiunt, si sint falsae. Ratio: quia sponsalia dependent a voluntate contrahentium, adeoque si obligari velint dependenter a conditionis existentia, conditione existente, jam existit obligatio; conditione deficiente, deficit obligatio. **Resol. 3.** **Conditiones de futuro necessario,** v. g. *si sol cras oriatur,* per se non suspendunt sponsalia, quia pro existentibus jam habentur, et ideo in foro externo censentur pro non adjectis. Per accidens tamen possent suspendere sponsalia usque ad eventum, si contrahentes bona fide putarent eas esse contingentes, cum tunc ita intenderent. **Resol. 4.** **Conditiones de futuro contingenti et honesto,** quae nimirum sine peccato impleri possunt, valorem sponsalium suspendunt usque ad eventum. Ratio: quia sponsalia dependent a voluntate contrahentium; voluntas autem in casu alligatur conditioni contingenti quae potest existere vel non existere, ac proinde voluntas et consequenter sponsalia suspenduntur quousque conditio ponatur, ita ut, si ponatur, sint valida sponsalia, si non ponatur, sint nulla. Interim duplex in contrahentibus oritur obligatio (pag. 11). **Resol. 5.** Si conditio sit **de futuro contingenti sed inhonesto,** quae nimirum non potest impleri sine peccato, videndum est cum S. THOM. (*Suppl.* q. 43, a. 1): an **substantiae matrimonii repugnet,** an vero **simpliciter sit turpis.** Si **primum:** quales sunt conditiones *repugnant* uni ex tribus bonis *matrimonii*, ut si quis dicat: *Accipiam te, si venena sterilitatis procures,* quod esset contrarium bono *prolis*; aut nuptias promitteret sub conditione fornicationis cum tertio committendae post matrimonium, quod repugnaret bono *fidei*, sponsalia sunt prorsus nulla, quum foret promissio de matrimonio invalido. Si **secundum:** quales essent conditiones: *Accipiam te, si furtis meis consentias; si velis mecum fornicari; si sententiam injustam pronunties,* etc., multi probabiliter tenent sponsalia in **foro externo** ab initio esse valida, licet nefas sit implere conditionem: quia in celebratione matrimonii

hujusmodi conditiones habentur pro non adjectis. Quod autem leges disponunt circa matrimonium, censetur quoque dispositum circa sponsalia, quippe quae ad matrimonium ordinantur. Quantum vero ad **forum internum** attinet, in hoc omnes conveniunt, quod promissio matrimonii sub conditione simpliciter turpi de futuro inita nullam inducat obligationem *ante* conditionis adimpletionem. Non enim obligat promittentem sive ad dandum promissum, quia non est impleta conditio; sive ad expectandum eventum conditionis, quia debet non poni; neque obligat promissarium cui imponitur conditio, quia implicat aliquem obligari ad peccatum quod vitare tenetur. Dixi: *ante conditionis adimpletionem*; nam ea adimpleta, num valeant sponsalia, DD. *disputant*. Duplex datur sententia. Communior *affirmat*. Alii probabiliter *negant* cum Gousser juxta dicta (tom. II, pag. 196). Quare dubium manet, num sponsalia, quae juvenis init cum puella sub conditione quod secum fornicetur, impleta conditione, subsistant necne. **Resol. 6.** Conditiones **impossibiles**, sive de praesenti, v. g. *si sit mons sine valle*, sive de praeterito, v. g. *si Adam non sit mortuus*, sive de futuro, v. g. *si manu lunam tetigeris, si volaveris*, in foro *externo* sicuti non irritant matrimonium, ita probabiliter non irritant sponsalia et habentur pro non adjectis, cum connexorum idem debeat esse iudicium. At in foro *interno* standum est intentioni quam contrahentes dicunt se habuisse, et ideo, si serio alligaverint suum consensum conditioni impossibili, sponsalia sunt nulla. **Resol. 7.** *Speciatim* loquendo de conditione: **si Pontifex dispensaverit**, certum est eam conditionem esse inhonestam et impossibilem, si agatur de impedimento in quo Pontifex non solet facile dispensare, et contrahentibus nulla suppetat aequa dispensationis obtinendae causa. His enim in circumstantiis conditio apposita in hanc resolveretur: *si Pontifex temere dispensaverit*. Jam vero inhonestum est praesumere, principem velle dispensare in legibus generalibus sine sufficienti ratione, idque a jure impossibile reputatur. Sin autem impedimentum ejus generis sit in quo Papa facile dispensat et contrahentibus subsit justa causa dispensationem petendi, utrum tunc praefata conditio sit nec ne inter impossibiles et inhonestas amandandas, inter DD. *disputatur*. Ap. N. R. T. (IV, 574 seqq.) *Prima sententia affirmat*: tum quia igno-

miniosum videtur illud in pactum deducere quod pendet a principis potestate; tum quia quae de jure fieri nequeunt, impossibilia censentur, etiamsi per dispensationem principis fieri queant. Et ideo quoque haec sententia sustinet, promissionem sub tali conditione initam esse omnino nullam ac proinde contrahentium utrique licere *ante* atque etiam *post* impetratam a Pontifice dispensationem, altero invito, resilire, nisi post dispensationem ipsam novus consensus ab antiquo distinctus eliciatur, ex quo tantum obligatio sponsalium exsurgeret. SECUNDA vero sententia, quae a S. LIG. (VI, 854 et 859; — III, 650) *communior* et *probabilior* vocatur, cui et adhaeremus, tradit conditionem praecitatum iis in rerum circumstantiis nec impossibilem nec inhonestam reputari, ac proinde, ea pendente, oriri in contrahentibus obligationem praestandi aliquid pro obtinenda dispensatione et expectandi dispensationis eventum; ea vero obtenta, conditionatam matrimonii promissionem transire in absolutam, fierique vera sponsalia, quin novus consensus accedat, simulque contrahi impedimentum publicae honestatis quod prius non erat, cum ante impletam conditionem nondum exstiterint sponsalia valida. Neque contra hanc sententiam gravissimorum DD. aliquid concludi potest ex variis quae afferuntur S. C. C. declarationibus. Hi enim contendunt, sponsalia in praefatis adjunctis etiam sine novo consensu valere, postquam jam impleta fuerit conditio, i. e. quando jam sublatum per dispensationem sit impedimentum; contra vero S. C. C. definit non subsistere sponsalia, i. e. non valere, quando, ut patet ex casibus propositis, conditio nondum impleta fuerat neque per executionem Apostolicarum Litterarum adhuc sublatum fuerat impedimentum, quo in casu nec S. LIG. nec alius unquam dixit sponsalia subsistere. **Resol. 8.** Si conditio adjecta de futuro non sit *suspensiva* consensus, sed **resolutoria**, ut si Titius miles sponsalia ineat cum Titia sub conditione quod si bellum indicetur ante nuptias, eo ipso sponsalia resolvantur; tunc sponsalia aequivalent absolutis, sed eorum obligatio resolvitur seu cessat, dum bellum indicitur ante nuptias.

Q. 11. *Quid* dicendum de POENA sponsalibus adjecta?

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel poena est **positiva**, qua quis aliqua parte sui boni privatur, ut si inter sponsos conventum sit, quod a sponsalibus resiliens alteri decem aureos solvat. Vel est **negativa**, qua quis nihil de suo amittit, sed alienum minime lucratur, ut si adolescens promittat puellae centum aureos, si secum nubat, eos ipsi alias non daturus.

Si poena sit **positiva** : *subdistinguendum est.* Vel poena apponitur **generatim et sine discrimine**, ita ut quicumque resiliat, sive juste, sive injuste, ad poenam cogatur. Vel apponitur **speciatim**, i. e. cum limitatione ad solam eam partem quae injuste resiliat. Si **primum** : poena est invalida et illicita quum laederetur matrimonii libertas. Quare si soluta sit, *probabilius* restituenda erit, etsi juramentum intercesserit, quod nequit esse vinculum iniquitatis. Sunt tamen qui *negant* : quia jura solam promissionem irritant, non vero solutionem. Si **secundum** : utrum tunc poena valide ac licite adjici possit, DD. *disputant* Alii *negant* cum SANCHEZ, post S. THOM. (in IV Sent. dist. XXVII, q. II, a. 1 ad 4), S. ANTON., S. BONAVENT., ap. N. R. T. (XIII, 145 seq.) : quia in cap. *Gemma*. 29, de spons. et matrim., omnis poena in sponsalibus generatim reprobatur, ut constat ex ratione allegata : « cum itaque libera matrimonia esse debeant, » quae omnino generalis est Alii, cum S. LIC. (VI, 855) *affirmant*, quia appositio poenae in casu nullo jure reprobatur. Non *jure naturae* : quatenus haec appositio ad actum per se honestum impellit et ex justitia debitum, scilicet ad fidem servandam. Non *jure canonico* : siquidem cap. *Gemma* loquatur de sponsalibus quae ob defectum aetatis a puella septennio minori contracta nullo modo valebant. Prima tamen sententia, teste S. LIC. (*ibid.*), « *satis probabilis est*, » et hoc plane sufficit, ne poena invito extorqueri possit. Imo, juxta SCHMALZ., « *videtur esse segura in praxi, ita, ut possit judex secundum illam procedere, et confessarius possit absolvere poenitentem, qui talem poenam non vult solvere.* » Ap. N. R. T. (XIII, 147).

Si poena sit **negativa** : iterum *subdistinguendum est.* Vel poena negativa seu amissio lucri proponitur **ab alterutro contrahentium**, ut si dicatur : *dabo ibi centum, si mecum contraxeris.* Vel proponitur **ab alio quam a comparte**, ut si quis dicat : *lego Titiae centum, si nubat Antonio.* Si **primum** : *distinguendum est*

inter **virum** et **mulierem**. Si fiat a **viro**, promissio per se de jure communi est invalida, quia praesumitur facta causa libidinis. Excipe, si vir sit ignobilis et senex et mulier sit nobilis aut juvenis : quia promissio tunc juste fit in compensationem nobilitatis seu juventutis, et ideo dixi *per se*. Si vero fiat a **muliere**, valida est promissio, quia censetur fieri causa dotis.—Si **secundum** : promissio per se est valida, ita ut lucrum perdat qui non contrahit matrimonium, quia proprie hoc non est sponsalibus poenam apponere, sed specie lucri ad matrimonium allicere, quod honestum et bonum est; nec laeditur matrimonii libertas, cum libere possit puella tales nuptias acceptare vel respuere. Dixi : *per se*. Nam invalida foret promissio in duobus casibus : 1º) Si poena apponeretur in legitima filiae debita (*réserve*); quia privatio legitimae haberet veram rationem poenae, quae non potest apponi. 2º) Si per eam appositionem puella induceretur ad nubendum cum indigno, quippe foret conditio turpis ac proinde nulla stipulatio.

Q. 12. Quid 1º sit **ARRHA**; 2º) *quomodo* **DIFFERAT** tum a *poena*, tum a *sponsalitia largitate* seu *jocalibus*; et 3º) *quid* **JURIS** sit circa *arrhas* et *jocalia*?

R. Ad 1um) *Arrha* est res quaedam pretio aestimabilis, mobilis vel immobilis, a sponsis vel eorum parentibus post contracta sponsalia sibi data quasi pignus in securitatem futuri matrimonii.

R. Ad 2um) *Arrha* differt : tum a *poena*, quod haec promittatur, illa vero actualiter tradatur; tum a *sponsalitia largitate* seu *jocalibus*, quod haec sit donatio inter sponsos de futuro, facta in signum amoris, non in pignus futuri matrimonii.

R. Ad 3um) *Sub distinctione*.

Explanatur. Quod **arrhas** attinet, dicendum est : 1º) Quamvis earum appositio non sit consulenda, *licite* tamen apponuntur. 2º) Moribus multarum gentium receptum est, ut arrhae, secuto matrimonio, non reddantur. 3º) Ubi vero non obstat consuetudo, ex antiquo jure statutum est : **A)** Secuto matrimonio, arrhae redeunt ad tradentem; traduntur enim quasi pignus, quod praestita satisfactione redit ad dantem. **B)** Si, qui arrhas dedit, juste resi-

liat a sponsalibus, eas sibi recuperat; si injuste, amittit. **C)** Si, qui arrhas accepit, injuste resiliat, in duplo debet arrham restituere, si sit major; quin imo, si ita conventum sit, in quadruplo, v. g. si accepit 50, debet reddere 200. **D)** Si minor annis 25 dedit arrham, resiliendo etiam citra legitimam causam non amittit, nec si accepit, tenetur ad duplum.

Quod vero **jocalia** attinet, dicendum est : **1°)** Si sequatur matrimonium, manent penes accipientem. **2°)** Si non sequatur sine alicujus culpa, per se loquendo debent restitui donanti. **3°)** Si ex culpa donantis non sequatur matrimonium, res donata manet penes accipientem; si vero ex culpa accipientis, redit per se loquendo ad dantem. Bis dixi : *per se*; quia si munera parvi sint momenti respectu habito ad donantis conditionem et donans non reclamet, ea remittere censetur.

Q. 13. *Quid faciat COPULA sponsalibus superveniens?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel agitur de locis **legi Tridentinae quoad clandestinitatem subjectis**, vel **non**. — Si **primum** : copula sponsalibus superveniens, ea in matrimonium convertere non potest, cum ibi matrimonia clandestina sint invalida. Equidem ea confirmat hoc sensu, quod major tunc oriatur obligatio contrahendi matrimonium : tum ob mulieris deflorationem; tum ob periculum relapsus; tum ad legitimandam prolem forte conceptam. — Si **secundum** : juxta **priscam legislationem**, vi juris decretalium (cap. *Is qui*, 50, *de spons. et matrim.* et cap. 6, *de condit. appositis*) per copulam subsequentem, si de ea constet, sponsalia sive absolute contracta, sive inita sub conditione honesta de futuro contingenti, **in foro externo** transibant in matrimonium. Idque SS. CANONES propterea decreverant, non quod natura matrimonii in conjunctione corporum sit sita, sed ideo quod, cum matrimonia clandestina tunc temporis essent valida, Ecclesia praesumeret copulam carnalem inter sponso ex animo conjugali habitam fuisse, adeoque sponso per eam, veluti per signum sensibile, consensus interioris manifestativum, iniisse matrimonium, ne alias praesumere deberet delictum fornicationis. Et cum delictum hoc purgari non poterat per matrimonium stante conditione suspensiva valoris,

hinc rursus Ecclesia praesumebat recessum esse a conditione et matrimonium absolute fuisse initum. Dixi : **in foro externo**; nam *in foro interno* praesumptio cedere debet veritati, et ideo si sponsus non maritali affectu sed fornicario seu explendae libidinis causa sponsam suam cognovisset, in foro conscientiae seu coram Deo non adesset matrimonium, quia Papa non potest facere ut sine consensu expresso vel tacito sit verum matrimonium. Quia tamen in casu sponsus cogeretur in foro externo cum sponsa cohabitare, quod sane sine periculo peccandi fieri non potest, ideo quoque in conscientia obligaretur, ut eam in legitimam uxorem susciperet, etiamsi ex aliqua legitima causa eorum sponsalia fuissent dissoluta S. C. de P. F., 5 Mart. 1816; 17 Jan. 1821; 23 Jun. 1830).

Verum priscam hanc canonicam de conjugiiis praesumptis disciplinam **abrogavit** LEO PP. XIII per Breve (15 Febr. 1892) ap. N. R. T. XXIV, 121 seq., in quo simul decrevit « *ne deinceps illis in locis in quibus conjugia clandestina pro validis habentur a quibusvis iudicibus ecclesiasticis in quorum foro causae ejusmodi matrimoniales agitari et judicari contigerit, copula carnalis sponsalibus superveniens non amplius ex juris praescriptime conjugalis contractus censeatur, nec pro legitimo matrimonio agnoscatur seu declaretur.* » Additque Pontifex : « *Hujus tamen auctoritate decreti induci nolumus necessitatem formae Tridentinae servandae ad matrimonii validitatem, ubi illa forma modo non viget.* »

CAP. 3. De effectibus sponsalium.

Q. 14. *Quinam* sint EFFECTUS sponsalium?

R. *Tres* communiter assignantur.

Explanatur. 1°) *Per se gravis obligatio tum fidelitatis tum justitiae contrahendi matrimonium*, nisi eveniat causa resolutoria, et quidem tempore determinato, si quod determinatum sit, nisi graves rationes differendi superveniant, vel ambo in dilationem consentiant. Si vero nullum tempus fuerit praefixum, *quam primum* commode fieri potest, nisi ex circumstantiis prudenter colligere liceat, alteram partem dilationi consentire aut justa differendi causa existat. Quae obligatio urget non tantum in foro

conscientiae, sed etiam in foro externo, ut adeo injuste resiliens cogi a iudice possit ad matrimonium, etiam per censuras, quamquam hortationes prius praecedere debeant, et a coactione quoque abstinendum sit, si ex invitis nuptiis gravia oriunda sint mala.

Hinc A) graviter peccat, qui sine legitima causa a sponsalibus resilit, vel eorum executionem notabili tempore differt, dum pars eam serio urget. Imo, damna comparti forte illata resarcire debet, i. e. in quantum illius intererat, ut matrimonium contraheretur vel non tamdiu differretur. **Hinc B)** si sponsus aut sponsa, nondum dissolutis sponsalibus, cum alia persona sponsalia absoluta contrahat, haec posteriora sunt nulla, quia continent promissionem de re illicita, scilicet de matrimonio contra fidem priorum sponsalium contrahendo. Secus si fiant sub conditione resolutionis priorum.

2º) Impedimentum impediens matrimonii, prohibens scilicet quominus alteruter sponsorum, altero juste repugnante, matrimonium licite inire queat cum quacumque alia persona. Si tamen nuptias celebraret, valet matrimonium : tum quia juxta regulam juris « *res uni promissa illicite quidem sed valide traditur alteri;* » tum quia fortius est vinculum matrimonii quam sponsalium; jam vero « *si duo vincula disparis potentiae impossibilia contrahuntur, fortius repellit minus forte.* » **Hinc** si quis, primis sponsalibus validis et adhuc integris, matrimonium init, etsi valide contrahat, graviter tamen peccat, quod in re gravi fidem frangit et injuriam alteri facit, qui jus ad matrimonium ineundum ratione sponsalium adeptus erat; quin imo tenetur reparare damna, si quae pars innocens passa est.

3º) Impedimentum dirimens matrimonii, quod vocatur *publicae honestatis*, invalidum reddens matrimonium cum mutuis consanguineis sponsorum in primo gradu utriusque lineae, ita ut, sine dispensatione, nunquam poterit sponsus valide inire matrimonium cum matre, filia aut sorore sponsae, nec sponsa cum patre, filio aut fratre sponsi. Oritur autem ex omnibus et solis sponsalibus proprie dictis, i. e. absolutis et validis, nec aufertur, etiamsi sponsalia mutuo consensu, vel morte unius vel alia ex causa dissolvantur. **Hinc** si mutua fiat matrimonii promissio sub conditione honesta de futuro contingenti, non oritur impedimentum honestatis, nisi dum purificata conditione, conditionata promissio

transeat in absolutam et vera fiant sponsalia. Unde si quis, pendente conditione, a fide resiliat, valide poterit contrahere matrimonium cum sorore mulieris sibi desponsatae.

Huic *triplici* effectui a quibusdam additur *quartus*, nimirum **jus ad rem**, seu jus inchoatum in corpora mutua, quo fieret ut, quamvis usus corporis prorsus illicitus sit sponsis, si tamen sponsus vel sponsa cum altero copulam haberet, non tantum contra castitatem, sed etiam contra justitiam delinqueret; quae quidem circumstantia, aiunt, in confessione probabilius est exprimenda. Verum multi cum SANCHEZ existimant hanc circumstantiam notabiliter aggravare peccatum sponsae, non autem peccatum sponsi. Quin imo probabilius videtur, fornicationem sponsorum cum extranea persona non mutare speciem, ob rationem allegatam (tom. I, pag. 244).

CAP. 4. De sponsalium dissolutione.

Q. 15. *An et quales* sint CAUSAE ex quibus sponsalia *dissolvi* possunt?

R. Cum sponsalia non inducant vinculum indissolubile, ideo non tantum morte naturali quae omnia solvit, sed etiam variis de causis dissolvuntur. Quarum aliae sponsalia dissolvunt absolute seu ipso jure; aliae solummodo sponsis dant facultatem a sponsalibus, si ipsis placuerit, resiliendi, adeoque non solvunt ipso jure, sed solubilia reddunt ad arbitrium unius vel utriusque sponsorum; aliae demum faciunt, ut ad tempus suspensa seu sopita maneat sponsalium obligatio.

Explanatur. Harum causarum praecipuae sunt : 1°) **mutuus consensus**; 2°) **impedimentum superveniens**; 3°) **crimen alterius grave**; 4°) **mutatio notabilis superveniens aut innotescens**; 5°) **electio status perfectioris**; 6°) **discessus et mora unius e sponsis**.

Q. 16. *Quomodo* sponsalia solvantur per MUTUUM CONSENSUM?

R. *Absolute* solvuntur sponsalia puberum mutuo et libero utriusque contrahentis consensu, sive expresso sive legitime praesumpto, etiamsi juramento fuissent firmata et copula carnalis accessisset, juxta dicta (pag. 19).

Explanatur. Ratio : quia omnis contractus ex natura sua solubilis, sicut ex mutuo consensu nascitur, ita per eundem dissolvitur, juxta regulam juris : « *Omnis res per quas causas nascitur, per easdem et dissolvitur.* » Dixi : 1°) **sponsalia puberum.** Nam *impuberum* non possunt dissolvi absque dispensatione, ita statuente jure, ne illa aetas ob naturalem suam inconstantiam nimis exponatur mutationibus. Adepta autem pubertate, potest una pars, altera etiam invita, resilire, modo adsit duplex conditio superius assignata (pag. 6). Utrum vero posita hac duplici conditione, impubes possit adepta libertate ab altero invito resilire, si pubertati jam proximus se servaturum sponsalia juraverit, inter DD. *disputatur.* *Affirmativae* sententiae adhaereo, quippe juramentum contractui additum easdem contractus condiciones sortitur; sponsalia vero *impuberum* conditionem imbibunt : *nisi facti puberes resiliant.* Dixi : 2°) **consensu mutuo et libero.** Si enim una pars extorqueat alterius consensum per vim, fraudem, metum, aut alium injustum modum, ut si sponsus sponsam incipiat male tractare aut minari quod eam pessime in matrimonio sit tractaturus, nisi ipsa renuntiet, sponsus in conscientia tutus non est. Non enim liberatur debitor a sua obligatione per condonationem vi extortam. Dixi : 3°) *sive* **expresso sive legitime praesumpto.** Tales enim possunt esse circumstantiae, ut consensus tuto praesumi queat. Casus esset, si Titia initis sponsalibus cum Titio eoque ignorante postea ad crimen induceretur a Cajo ab eoque impraegnaretur. Quis enim probus et honestus juvenis vellet matrimonium inire cum sponsa non tantum infideli, sed etiam impraegnata? Quare Titia posset, dissimulatis primis sponsalibus, nubere Cajo, tum ut evitet infamiam, tum ne sponso priori injuriam eroget eique prolem alienam supponat. Neque existimandum, id Titium aegre laturum, aut de injuria sibi facta conquesturum, si rem postea inaudiat. Dixi : 4°) *etsi juramento fuissent firmata*; propter dicta (pag. 11 seq.). Dixi : 5°) *aut copula, etc.*; propter dicta (pag. 19).

Q. 17. *Quomodo sponsalia dissolvantur per IMPEDIMENTUM SUPERVENIENS?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. 1º) Si impedimentum superveniens tale sit, **per quod matrimonium fit sponsis absolute impossibile**, sponsalia absolute dissolvuntur, quia obligatio ad impossibile dari nequit. Casus est : si v. g. superveniat *impotentia perpetua*; *ordo sacer*; *perpetua amentia*; *professio religiosa*; item si unus sponzorū *matrimonium cum alia contrahat*, quo durante matrimonio, sponsalia absolute dissolvuntur. Dixi : *durante matrimonio*; quia si moreretur conjux; tenetur sponsus, juxta sententiam quae S. LUC. (VI, 873) « *absolute probabilior* » videtur, priorem sponsam adhuc volentem ducere, aliis contradicentibus. Ceterum in praxi pars injuste derelicta raro partem infidelem adhuc requiret, nec felix exitus hujusmodi matrimonii sperandus foret.

2º) Sin autem impedimentum superveniens sit tale, **quod tolli possit per dispensationem**, tunc *subdistinguendum* est, et videndum, utrum positum sit vel *culpa alterutrius*, vel *culpa utriusque sponsorum*, an *sine culpa*. **Hinc A)** Si ortum habeat ex *culpa alterutrius*, ut si v. g. sponsus copulam habeat cum sponsae consanguinea in primo vel secundo gradu sicque ponat impedimentum *affinitatis*, efficiens ut valide non possit inire matrimonium cum sponsa sua, tunc certum est, sponsalia dissolvi ex parte innocentis, cum tunc matrimonium nequeat amplius locum habere, neque per ipsum stet, quod fuerit impeditum. Contra non solvuntur sponsalia ex parte nocentis, cum non debeat commodum ex sua iniquitate reportare, sed potius eorum obligatio respectu ipsius *suspenditur*, i. e. tenetur petere dispensationem, si altera pars velit, et dispensatio possit obtineri sumptibus saltem ordinariis et moderatis. Si enim magnae expensae requirerentur, deobligaretur : quia obligatio ex sponsalibus orta urget ad ponenda media tantum ordinaria. Excipe : nisi esset reparandum damnum, v. g. sponsae deflorationem ejusque famam deperditam, quo casu etiam magnas expensas erogare teneretur, non tamen tantas, ut cogeretur a suo statu decidere. **Hinc B)** Si impedimentum *utriusque culpa* positum fuerit, ut contingeret in *cognitione spirituali*, v. g. si sponsus rogatus a sponsa hujus filium teneret in confirmatione, sponsalia fiunt rescindibilia ab utraque parte : quia uterque ponendo impedimentum juri suo renunciare censetur. **Hinc C)** Si demum *absque culpa sponsorum* sit positum impedimentum, ut si sponsa violenter

oppressa fuerit a sponsi consanguineo in 1° vel 2° gradu, sponsalia fiunt solubilia ex parte sponsi : quia non tenetur ducere corruptam nec removere impedimentum culpa aliena inductum.

Q. 18. *Quid faciat circa sponsalia CRIMEN alterius grave?*

R. *Iusta resiliendi causa est CRIMEN alterius grave.*

Explanatur. Nomine **criminis gravis** intelligitur quodvis peccatum valde enorme aut sponsis valde exosum, ab una parte commissum, uti sunt : *haeresis, apostasia, sodomia, grave furtum, homicidium, fornicatio*, non tamen *simplex pollutio* : quia licet peccatum hoc fornicatione objective sit gravius, sponsis tamen est minus exosum. Imo, etsi sponsa fuisset vi oppressa et corrupta, liberum est sponso resilire : quia licet tunc sponsa non possit dici fidem fregisse, tamen sic notabiliter est facta deterior. Similiter, si uterque fornicationem committat, uterque probabiliter resilire potest : quia violando fidem sibi tribuunt jus resiliendi. Item si sponsa vel etiam sponsus valde familiariter cum tertia persona conversetur, oscula, amplexus, tactus impudicos voluntarie admittat vel exerceat, pars innocens jus habet resiliendi : quia alter censetur impudice vivere.

Q. 19. *Quid faciat circa sponsalia MUTATIO notabilis superveniens aut innotescens?*

R. Sponsalia etiam jurata redduntur rescindibilia ob mutationem notabilem supervenientem aut innotescentem, quae si ab initio adfuisset aut cognita fuisset, sponsalia non fuissent contracta.

Explanatur. Omnibus namque pactionibus natura sua inest conditio : « *rebus ita stantibus* ; » et aliunde in jure paria sunt : « *supervenire et praecedere sed ignorari.* » Porro notabilis illa mutatio, sive superveniens, sive antecedens sed noviter detecta, respicere potest : vel bona corporis, vel animi, vel fortunae.

Resolvitur 1. Quoad bona **corporis**, sufficiens datur ratio resiliendi : si detegatur lepra, paralysis, morbus venereus, graveolentia oris, vel alius morbus aut alia infirmitas gravis et insanabilis ; item si amittatur oculus aut aliud membrum ; vel etiam si notabilis adveniat deformitas, praesertim in sponsa, cujus pul-

chritudo pluris aestimatur. **Resol. 2.** Quoad bona **animi**, licet resilire : si alter sponsus gravem incurrat infamiam, si fiat aut deprehendatur impius, aleator, asper moribus, ebrietati aut blasphemiiis deditus ; si fidem fregerit alteri promittendo matrimonium ; si reperiatur vitam ducere cum meretricibus vel habere filios spurios ; si ex conjugio timeantur graves inimicitiae, odia, rixae inter conjuges vel inter eorum parentes aut consanguineos, et ideo dissensus parentum etiam injustus aliquando sufficientem causam praebere potest recedendi a sponsalibus ; si sponsa, quae putabatur virgo, deprehendatur vel vidua vel corrupta, etiamsi ejus defloratio per vim habuisset locum. Imo, quod nostrates attinet, dempta infima plebecula, sponsa non minus abhorret fornicationem sponsi, quam hic sponsae, etsi commissa sit ante sponsalia nec proles sit secuta, ut adeo pari jure censendi sint sponsus et sponsa, saltem honestiores, et possint ambo a sponsalibus resilire ob detectam alterutrius fornicationem ante sponsalia commissam. Quod si *utriusque* fornicatio ante sponsalia commissa postea innotescat, tunc secundum multos neuter a sponsalibus resilire posset, juxta axioma : « *paria delicta pari compensatione delentur.* » Fattendum tamen, quod tam sponsus quam sponsa in aestimatione alterius aequae vilescere possint ob detectam fornicationem, ac si ipsi nunquam peccatum illud perpetrassent. **Resol. 3.** Quoad bona **fortuna**e, sufficiens datur ratio resiliendi, si alter sponsorum in paupertatem decidit, vel magnam bonorum jacturam patitur, vel probabili saltem periculo ea perdendi exponitur, ut v. g. si rationabiliter timeatur exhaereditas ob matrimonium ; item si talis superveniat circumstantia, quae generatim statum alterius reddit notabiliter meliorem, qualis praesertim est magna et inexpectata bonorum acquisitio : tunc enim supervenit circumstantia, quae si ab initio adfuisset, alterum ab his sponsalibus retraxisset. Casus hic affinis est, dum uni sponsorum offertur matrimonium magis fortunatum (quamquam circa hunc casum major inter DD. vigeat controversia). Quid enim refert, quomodo status alterius in bonis fortunae melior fiat, dummodo revera et salva justitia melior fiat ?

Q. 20. *An laborans defectu gravi occulto in bonis sive corporis, sive animi, sive fortunae, ob quam causam alter*

forte nollet contrahere, teneatur illum *manifestare* ante sponsalia, vel iis jam contractis ante matrimonium?

R. *Controvertitur.*

Explanatur. *Duplex* datur sententia. **Prima** communiter *distinguit*. *Affirmat* pro defectibus **perniciosus** et **injuriosis**, ut si puella sit impraegnata ab alio, vel alteruter gravetur aere alieno, aut laboret lue venerea (nisi tamen altera pars eosdem vel similes defectus haberet, cum tunc esset compensatio). Sicut enim peccat contra justitiam qui vendit merces noxias credenti bonas, ita peccat a fortiori qui cum suo pernicioso defectu vult matrimonium contrahere. *Negat* vero pro aliis defectibus, qui redderent quidem nuptias **minus appetibiles**, sed non perniciosas; v. g. si sponsa sit corrupta quae virgo putabatur; deformis quae pulchra; pauper quae dives. Consuetudine enim receptum est, ut non sit obligatio tales defectus manifestandi, praesertim cum propria sua infamia. Et ideo poterit defectu laborans etiam interrogatus dissimulare, ambigue respondere. Quin imo, juxta PACWELS, puella corrupta poterit simpliciter affirmare, se virginem : quia vulgo dicuntur virgines quaecumque non publice noscuntur corruptae.

Secunda sententia cum DICASTILLO universaliter docet, sponsam vel sponsum **posse reticere** defectum graviter perniciosum alteri parti, quando scilicet non potest illum manifestare sine gravissimo suo incommodo. Tunc enim censetur potius permittere damnum alterius quam positive inferre; quae sententia cum non improbabilis sit, hinc casu quo v. g. in confessione puella peteret : an non obstante impraegnatione sua possit nubere sponso, cujus libidini etiam obsecuta est et qui putat sponsam esse a se impraegnatam, non auderem eam cogere ad manifestandam suam turpitudinem, si ex tali manifestatione deberet manere innupta, vel gravissima damna, infamia et sibi et familiae imminerent. Certe, si non interrogarer, quamvis intelligerem ex confessione impraegnationem esse factam ab alio, nihil dicerem, sed filiam relinquerem in bona fide, cum plerumque non succederet monitio.

Q. 21. *Quomodo* dissolvantur sponsalia per **ELECTIONEM status perfectioris?**

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Haec electio respicit : vel **religionem**, vel **ordines**, vel **castitatem**.

Hinc 1° certum est, sponsalia etiam jurata absolute dissolvi per **professionem solemnem** religionis approbatae, ab alterutro valide emissam, cum per eam ipsum quoque matrimonium ratum solvatur. Non autem infringitur juramentum, quod commutatur in melius et aliunde utpote accessorium naturam et conditiones actus sequitur, super quem cadit. Dixi : *valide emissam* ; quia si professio cederet in fraudem et damnum alterius partis, forte spe matrimonii violatae, quod damnum aliter quam per matrimonium reparari non posset, professio esset nulla tam in ratione voti, quod est de re hic et nunc illicita, quam in ratione contractus cum religione, quae talem professionem admittere non vult nec potest contra jus sponsae damnificatae, ideoque sponsalia non solveret.

Hinc 2°, certum est, sponsalia etiam absolute dissolvi per susceptionem **ordinis sacri**, cum inducat impedimentum dirimens matrimonii, quo ordinatus sit perpetuo inhabilis matrimonio contrahendo. Utrum vero *liceat* sponso, in scia vel invita comparte, ordines sacros suscipere, inter DD. *disputatur*. *Communior sententia affirmat* : tum quia in sponsalibus subintelligitur conditio : « *nisi melior status eligatur* ; » tum quia, dicente S. LIC. (VI, 871) : « *aequum non est, ut ad serviendum creaturae impediatur status Creatori se dicandi*. »

Hinc 3° certum est, per **ingressum in religionem** aut **susceptionem ordinis minoris**, sponsalia statim dissolvi ex parte remanentis in saeculo, ita ut si velit, possit ad alia vota transire : quia alter ingrediendo aut suscipiendo jam subiit mutationem notabilem, ac censetur cedere juri suo. Non tamen solvuntur statim ex parte ingredientis aut suscipientis, sed tantum eorum obligatio suspenditur, ut adeo, si novitiatum deseruerit, aut ad ordines sacros non ascendat, non possit cum tertia persona contrahere matrimonium, nisi de consensu prioris sibi desponsatae.

Hinc 4° certum est, sponsalia per **votum** : sive **ingrediendi religionem** ; sive **suscipiendi ordines sacros** ; sive **non nubendi**, i. e. coelibatum servandi ; sive **servandi perpetuam castitatem**, fieri rescindibilia ex parte *non voventis*, quia alter voto suo sponsalibus renunciasset censetur. Quantum vero *voven-*

tem attinet, certum est quod, vovens *ingredi religionem*, per se, i. e. secluso damno alterius sponsorum, licite voveat et illam debeat ingredi, nec teneatur stare sponsalibus, etsi teneatur adhuc ducere volentem exspectare, si vel non recipiatur, vel postea egrediatur, ut adeo respectu illius obligatio sponsalium sopita maneat. Utrum vero etiam ex parte *voventis* solvantur sponsalia per votum sive *suscipiendi ordines sacros*, sive *non nubendi*, sive *servandi perpetuam castitatem*, inter DD. *disputatur*. Et alii quidem **affirmant**, vota hujusmodi esse simpliciter valida et licita, quia sponsalibus non solum inest conditio : « *nisi statum RELIGIOSUM elegero*, » sed etiam haec : « *nisi statum PERFECTIOREM elegero*; » ac consequenter sustinent, voto emisso, sponsalia solvi, quia eorum executio facta est illicita propter votum, vel saltem eorum obligationem suspendi seu sopiri, ita ut si vovens postea obtineat dispensationem voti, non possit cum tertia persona contrahere matrimonium, nisi de consensu sibi desponsatae. Haec gravium DD. sententia cum probabilis sit, hinc ex LAYMANN « in conscientia tutus erit, qui a sponsalibus sincero animo amplectendi statum perfectionem continentiae resilierit. » Alii e contra **negant**, validum aut licitum esse hujusmodi votum, in quantum praejudicium infert sponsalibus, cum Deus non acceptet promissionem rei in detrimentum tertii, docentque omnino gratis asseri sponsalibus inesse conditionem : « *nisi statum PERFECTIOREM elegero*, » nisi per *statum perfectionem* intelligatur status *religiosus*, qui est status perfectionis proprie dictae. Dictum est : *in quantum praejudicium infert sponsalibus*; nam patroni hujus sententiae admittunt votum esse validum quoad cetera, i. e. in quantum fieri potest absque praejudicio alterius partis, ut adeo qui v. g. votum fecit *perpetuae castitatis*, teneatur ad continentiam, si sponsa obligationem remittat, vel post contractum matrimonium moriatur; consummato autem matrimonio non possit petere debitum sed tantum reddere. Similiter qui post sponsalia emittit votum sive *non nubendi*, sive *suscipiendi ordines sacros*, tenetur, sponsa mortua vel obligationem sponsalium remittente, a matrimonio abstinere. Stante tamen matrimonio, potest petere et reddere debitum, cum votum sive *non nubendi* sive *suscipiendi ordines sacros* per se votum *castitatis* non inducat.

Q. 22. *Quandonam sponsalia solvantur* : 1°, per DISCESSUM; vel 2°) per MORAM unius e sponsis?

R. Ad 1um) Quod *discessum* attinet, si una pars, invita vel inscia altera, in longinquam regionem transferat suum domicilium, jure poterit altera pars ad alias nuptias transire : tum quia ita discedens censetur renunciare juri suo; tum quia pars manens non tenetur sequi alio commigrantem, nisi id expresse promiserit. Si vero pars una abeat cum animo revertendi, expectandum erit donec redeat, nisi absentia nimis diuturna justam causam praebeat resiliendi, puta ob periculum incontinentiae vel perdendae occasionis favorabilis nubendi alteri.

R. Ad 2um) Quoad *moram*, *triplex* fingi potest hypothesis.

Explanatur. Vel enim 1°) **nullum tempus** pro ineundo matrimonio praefixum fuit; vel 2°) adjectum fuit ad **urgendam obligationem**, ut si sponsus dicat sponsae : « *contraho tecum et volo, ut non protrahatur celebratio matrimonii ultra bimestre*; » vel 3°) adjectum fuit ad **finiendam obligationem**, ut si dicat : « *contraho tecum, dummodo intra bimestre matrimonium celebretur, secus nulla sit haec nostra promissio.* » His positis, elapso tempore communi (quod prudentis arbitrio determinandum est) in 1°) **casu**; vel tempore praefixo in 2°) **casu**, non ideo solvuntur sponsalia, sed illa pars resilire poterit, quae urget et aliunde ob nimiam temporis dilationem versaretur in periculo incontinentiae vel perdendi nuptias favorabiles. Elapso vero tempore in 3°) **casu**, sponsalia ipso jure solvuntur ex parte utriusque, quacumque ex causa matrimonium secutum non sit, et etiamsi impeditum fuerit ex culpa unius tantum. Nec dici potest quod ille tunc lucrum reportet ex sua malitia; potius magnum reportat incommodum, videlicet reatum mortalis injustitiae et obligationem reparandi damnum si quod alteri obvenerit. Ceterum, **in dubio** tempus determinatum censetur potius ad obligationem urgendam quam ad eam finiendam : quia sic communius fit, et « *ex communiter contingentibus prudens fit judicium.* »

Q. 23. *An sponsalia DISSOLVI possint propria auctoritate, an vero requiratur auctoritas judicis ecclesiastici?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel causa dissolvendi est **certa**, vel est **dubia**.

Si **primum** : per se seu de jure communi licitum est sponsis sine judicio ecclesiastico a sponsalibus, etiam *solemnibus*, resilire : quin tunc desinunt obligare, et ideo non minus ab iis quam ab alio contractu non obligatorio privata auctoritate licet recedere. Dixi : **per se** ; nam DD. *excipiunt* : 1°) si in dioecesi vel consuetudo vel praescriptum vigeat non antea resiliendi, quam causa ab Ordinario ejusve delegato probata fuerit ; 2°) si prudenter timeatur, ne dissolutio, privata auctoritate facta, scandalis occasionem datura sit, ut quando sponsalia publica quidem sunt, causa vero dissolvendi occulta.

Si **secundum** : sive dubia sit *de facto*, quia dubitatur de causae existentia, v. g. utrum sponsa post sponsalia sit fornicata necne ; sive dubia *de jure*, quia DD. disputant de ejus sufficientia, ut si una pars inexpectato fiat multo ditior per haereditatem aut alia ratione, vel si offeratur ei aliud matrimonium cum multo ditiori aut praestantiori (pag. 25) ; tunc neutra pars, renitente altera, resilire potest, priusquam dubium tollatur sententia judicis ecclesiastici, quocumque modo sive publico sive occulto sponsalia contracta sint : quia sponsalia possident et proinde in dubio nemini fas est propria auctoritate alterum de possessione sui juris deturbare. Judex autem, in dubio de existentia aut sufficientia causae, licet *per se* non possit dissolutionem pronuntiare, quia in dubio melior est conditio possidentis ; *per accidens* tamen id poterit, ut si timor sit, ne matrimonium vergat in detrimentum Ecclesiae, reipublicae, familiae vel ipsorum contrahentium.

CAP. 5. De bannorum proclamationibus.

Q. 24. Quid 1°) sint BANNA ; 2°) in *quem* FINEM instituta ; et 3°) *qualis* eorum NECESSITAS ?

R. Ad 1um) *Banna*, quae vox germanica est, significans proclamationem publicam, sunt publicae denuntiationes futuri matrimonii.

R. Ad 2um) Eo *fine* sunt instituta, ut si quis aliquod impedimentum inter sponso cognoverit, illud quam primum superiori patefaciat, ut sic illicitis et invalidis occurratur matrimoniis.

R. Ad 3um) Sunt necessaria, non quidem de *valore matrimonii* : nullibi enim ob bannorum defectum irritatur ; sed de *necessitate praecepti ecclesiastici*, *graviter* per se obligantis.

Explanatur. Quae **gravitas** eruitur : 1°) Ex eo quod praeceptum illud latum sit a duobus Conciliis generalibus, tum LATER. IV, tum TRID. 2°) Ex eo quod gravissimis innitatur motivis. Fundatur enim in praesumptione periculi generalis : praesumi enim potest propter impedimenta occulta valorem matrimonii dignamque ejus susceptionem multoties periclitari. 3°) Ex gravitate poenarum quae in transgressores latae sunt. Si enim absque necessitate vel dispensatione proclamationes antenuptiales fuerint omissae, poena fuit stabilita : tum **A**) *pro paroco vel quovis alio sacerdote*, qui, si praesumeret assistere tali matrimonio, olim incurrebat suspensionem ab officio per triennium, sed « *ferendae sententiae* » ait S. LIG. VI, 1007.; tum **B**) *pro ipsis contrahentibus* : nam **a**) si matrimonium contrahatur cum impedimento *dirimente*, proles est illegitima, non obstante bona fide parentum, i. e. quamvis impedimentum alteruter vel uterque ignoraverit ; praeterea **b**) sperm amittunt obtinendi dispensationem super impedimento postea detecto, i. e. multo difficilius eam obtinedunt. Quae quidem ommissio de stylo curiae semper requiritur exprimenda in libello supplicis, ut adeo, hac circumstantia non expressa, dispensatio obtenta foret invalida. Demum **c**) condigna poenitentia ipsis imponi debet. Quod vero *testes* in casu attinet, a poena in eos infligenda Concilia LAT. et TRID. abstinuerunt. Plures tamen synodi dioecesanae etiam in eos duxerunt animadvertendum poena excommunicationis latae sententiae, ut notat BENED. XIV (*de Syn.* I. XII, c. VI, n. 2).

Q. 25. *Quid statuatur TRID. circa BANNORUM circumstantias?*

R. Ut legitur (Sess. XXIV *de ref. matr.*, cap. 1), « *Sacri LAT. Concilii sub INNOC. III celebrati vestigiis inhaerendo, PRAECIPIT, ut in posterum, ANTEQUAM MATRIMONIUM CONTRAHATUR, TER A PROPRIO CONTRAHENTIUM PAROCHO TRIBUS CONTINUIS DIEBUS FESTIVIS IN ECCLESIA INTER MISSARUM SOLEMNIA publice denuntietur, inter quos matrimonium sit contrahendum.* » Et quidem multis in locis, in quibus decreti TRID. publicatio facta non fuit pro parte statuente impedimentum

dirimens *clandestinitatis*, facta tamen fuit pro ea parte, quae denuntiationes eorumque circumstantias attinet.

Q. 26. *Quoties* fieri debeant BANNA?

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Agitur de locis ubi decretum TRID. de matrimoniis clandestinis vel **nondum**, vel **jam** promulgatum est. Si **primum** : una saltem proclamatio praemitti debet, cum mandatum INNOC. III sit lex generalis ubique locorum obligans. Si **secundum** : trina proclamatio *regulariter* est facienda. Hinc, etiamsi sciret nullum adesse impedimentum, graviter tamen peccaret parochus, qui voluntarie et sine justa causa omitteret proclamationes : lex enim quae fundatur in praesumptione periculi generalis non cessat, etiamsi in casu particulari malum quod universim timetur non adsit (tom. I, pag. 141). Quod si temere unicam tantum omitteret, probabile est, juxta S. LIC. (VI, 990), eum non nisi venialiter peccare. Quod facile conceditur, si parochus fideles praemoneat secundam proclamationem esse ultimam : alias, qui impedimentum noscerent, existimantes tertiam esse faciendam, huc usque expectare possent, ut illud revelarent, sicque lex eluderetur. Dixi : **regulariter**. Nam 1°) ob causas legitimas episcopus vel ejus delegatus (quales apud nos sunt decani) dispensare possunt ex toto vel ex parte. 2°) Omitti possunt, etiam absque dispensatione obtenta, si periculum est in mora et gravis adest causa; ut si v. g. concubinaris in lecto mortis vult contrahere cum concubina, ut meliori modo vita exeat, ut quantum fieri potest honor puellae restituatur, aut proles legitimetur; vel si sponsus ex aliqua causa urgenti statim in regiones longinquas proficisci deberet, sponsam a se ingravidatam relicturus, nisi illico celebrentur nuptiae; aut si miles desponsatus subito vocatus ad castra sine mora nubere debeat ad vitandum dedecus sponsae defloratae certumve incontinentiae periculum. Esto enim parochus non possit dispensare, tamen in casibus in quibus Ordinarius ejusve delegatus dispensare tenetur et adiri non potest, periculumque est in mora, poterit declarare per *epikeiam* praeceptum proclamationum non obligare, modo nec ipse, nec contrahentes ullam habeant impedimenti dirimentis conscientiam. 3°) Immo, omitti *debent*, ubi dispensatur in matrimonio

mirto partis catholicae cum haeretica, ne videatur ab Ecclesia approbari. Ad hujusmodi enim matrimonia parochus non nisi **materialiter** concurrere potest, exhibendo praesentiam **mere passivam**, extra ecclesiam, sine ullo ritu, precibus aut vestibus sacris. Sed proclamationes, cum ad futuri matrimonii celebrationem ordinatae sint, positivam eidem continent cooperationem, praesertim si fierent in loco sacro, ut patet ex rescripto PII VI ad Card. DE FRANKENBERG (13 Julii 1782). Quoniam tamen fieri potest, quod certis in locis omissio denuntiationum pro matrimoniis *mixtis*, opinione vulgi, non ut signum reprobationis, sed potius ut gratiae privilegium adeoque ut signum approbationis habeatur; ideo si casus occurrat, parochus consulat Ordinarium qui, si opportunum judicaverit, S. Sedem ipse consulat, ut nuper fecit episcopus NATCHETENSIS qui, dum in sua dioecesi praedicta vulgi opinio vigeat, veniam obtinuit a S. C. de P. F. faciendi denuntiationes etiam pro matrimoniis *mixtis*. Quod notum fecit in litt. past. (4 Jan. 1866). Imo, quando « *necessariae et opportunae videantur iudicio Ordinarii pro detegendis impedimentis,* » ab ipso hodie permitti possunt, sed semper fiant sine mentione religionis eorum qui nuptias sunt contracturi. Ita ex Litt. Card. ANTONELLI (28 Febr. 1874) et Card. Praef. S. C. de P. F. (28 Sept. 1874).

Q. 27. An 1°) BANNA aliquando sint *repetenda*; et 2°) an, facta ultima proclamatione, liceat *eadem die* nuptias celebrare?

R. Ad 1um) *Affirm.*, ut si celebratio matrimonii quacumque de causa retardetur.

Explanatur. Et quidem in RIT. ROM. statuitur: « Si INFRA DUOS MENSES *post factas denuntiationes matrimonium non contrahatur, denuntiationes repetantur, NISI ALITER EPISCOPO VIDEATUR.* » Hinc servantur statuta dioecesana; et sic in STAT. dioec. MECHL. (n. 301) edicitur: « *Quod si INFRA TRES MENSES post factas proclamationes matrimonium non contrahatur, proclamationes erunt iterandae, nisi dispensatio obtenta fuerit, quae regulariter pro duabus tantum conceditur.* »

R. Ad 2um) Id nulla lege generali expresse videtur prohibitum.

Explanatur. Quidam tamen **negant** id fieri posse : quia sic ultima proclamatio redderetur inanis. Quibus assentiendum videtur, si in duabus proclamationibus fuerit dispensatum. In quibusdam dioecesibus *speciali lege* id prohibitum est, ut in dioec. MECHL. Sic legitur in STAT. (n. 301) : « *Prohibemus, ne eo ipso die quo ultima bannorum proclamatio facta fuerit, ad matrimonium procedatur.* »

Q. 28. *Quo tempore* BANNA sint facienda?

R. Facienda sunt sequenti tempore a TRID. (Sess. XXIV *de ref. matr.* cap. 1) determinato.

Explanatur. Facienda sunt : 1°) « **Antequam matrimonium contrahatur.** » Posset tamen ita dispensari, ut denuntiationes fierent nuptiis jam contractis, sed ante matrimonii consummationem, si secus malitiose impediri posse videatur. Verum modus simpliciter tunc dispensandi hodie dum praevalet. Facienda sunt : 2°) « **Tribus continuis diebus festivis.** » Quo nomine intelliguntur dies dominici et festivi de praecepto, saltem in loco proclamationum. Possunt etiam fieri diebus festivis *suppressis* (S. C. C. 7 April. 1862). Immo, posse fieri in *feriali die*, si aequae servetur finis Concilii, ob populi concursum, plures docent. Juxta S. LIG. (VI, 992 et 994), « *saltem probabile est id posse fieri sine gravi culpa,* » « *et si adsit aliqua causa, sine ulla culpa.* » Porro hujusmodi dies festivi debent esse **continui**, i. e. sibi succedentes, ita ut nullus dies festivus omittatur a prima proclamatione ad ultimam. Probabile putat S. LIG. (VI, 992), non graviter peccari, si dies festi, uno alterove interjecto, non sint continui, praesertim si agatur de festis praeter dominicam : tum quia leve periculum est, ne populus obliviscatur ; tum quia levis materia transgressionis censetur. An vero possint fieri diebus festis *immediate* sibi succedentibus, ut si Nativitas D. incidat id feriam VI, duplex est sententia probabilis. Ceterum fieri etiam possunt tempore *clauso*, nisi usus vel statuta obstant. Demum facienda sunt : 3°) « **Inter missarum solemnia,** » i. e. in ipsa missa parochiali vel conventuali. Quod si per oblivionem vel alia de causa omittantur in missa, possunt etiam fieri « *dum cantantur vesperae* » (S. C. C. 25 Oct. 1586). Praeterea plures dicunt et quidem « *probabiliter* » ex S. LIG. (VI,

991), proclamationes fieri posse in concione vel occasione processionis, cum coactus est populus.

Q. 29. *Ubinam* BANNA fieri debeant?

R. Fieri debent „*in ecclesia*,“ i. e. parochiali utriusque sponsi.

Explanatur. Plures tamen docent, posse fieri etiam *extra ecclesiam* in loco magni concursus, quia sic jam obtinetur finis Concilii; « *idque*, ait S. LIG. (VI, 991), *probabile videtur, saltem sine mortali, et si adsit aliqua causa, sine ulla culpa.* »

Q. 30. *A quonam* BANNA sint facienda?

R. Facienda sunt „*a proprio contrahentium paracho*,“ qui tamen ex communi sententia negotium illud alii sacerdoti committere potest. Porro *parochus proprius* contrahentium ille intelligitur in cujus parochia uterque habitat, seu parochus domicilii utriusque contrahentis.

Resolvitur 1. Si sponsi sint *eiusdem* parochiae, in hac sola fiant denuntiationes; si vero *diversae*, etsi *eiusdem* dioceseos, fiant in utraque. **Resol. 2.** Si unus vel uterque sponsus *duplex aequale circiter domicilium* habeat, quia videlicet una parte anni in una et altera parte in alia parochia morari consuevit; aut, si *praeter domicilium*, alibi *quasi-domicilium* habeat (uti famuli conductitii, qui domicilium temporale seu quasi-domicilium habent in loco ubi serviunt, verum seu habituale domicilium in loco quo habitant parentes eorum); tunc, uti communiter docent DD., in utroque denuntiationes sunt faciendae. **Resol. 3.** Si unus vel uterque *recenter* in parochia habitat, proclamationes fieri debent non tantum in ea, sed etiam in parochia prioris habitationis. Secus vero, si *a longo tempore*. Quaenam interim habitatio sufficiat, ut in sola actualis habitationis parochia fiant, id quidem ex^{statutis} diocesanis, vel his deficientibus, ex usu dignoscendum est. Sufficit spatium *sex mensium* pro dioec. **Mechl.** **Resol. 4.** Banna *vagorum*, i. e. qui nullibi domicilium vel quasi-domicilium habent, sed de loco in locum vagantur, ex communi DD. sententia, facienda sunt : tum in loco ubi actualiter degunt et matrimonium sunt contracturi, tum in loco originis, si alibi verum domicilium non

babuerunt, vel saltem in loco in quo diutius sunt commorati. Insuper habendum est testimonium authenticum de eorum *statu libero*, exaratum, in quantum fieri potest, ad normam *Instructionis* S. U. I. (21 Aug. 1670). Quod testimonium similiter requiritur, si alter sponsorum ad aliam dioecesim, a qua aetate jam nubili discessit, pertineat. Dixi : *in quantum fieri potest*; unde loquens de P. F. A. S., ait KENRICK (tract. XXI, n. 193) : « *In hac regione, in quam ex omni fere orbis parte confluunt in dies homines, ex alia in aliam provinciam etiam migrantes, lex illa vix executioni demandari valet. Plerumque non suppetit aliquod LIBERI STATUS documentum, nec ratio habetur illius noscendi, praeter ipsorum contrahere volentium affirmationem juratam vel aliorum qui eos norunt testimonium.* » — In gravibus circumstantiis prae oculis habeantur **regulae** quas tradidit S. Sedes variis in documentis. Quo praecipue spectant : *Instructio* S. OFF. (15 Maii 1868) « *ad probandum obitum alicujus conjugis.* » Item *Instructio* S. CONG. de P. F. (an. 1883) « *de judiciis ecclesiasticis circa causas matrimoniales* » ap. N. R. T. (XIX, 118 seqq.). Nuper *Instructio* S. U. INQ. (29 Aug. 1892) « *ad Episcopos Orientales super probatione status liberi in ordine ad matrimonium* » ap. N. R. T. (XXIV, 143 seqq.). Quae ultima Instructio pro Orientalibus data in quibusdam casibus difficillimis admittit juramentum suppletorium inquiring : « *Et si Ordinario opportunum videatur admitti etiam poterit sponsus ad juramentum suppletorium, constituto tamen sibi ipsum esse fide dignum.* »

CAP. 6. De bannorum dispensatione.

Q. 31. *Quis* 1°) possit *dispensare* in BANNIS; 2°) *quae* sint CAUSAE dispensandi; et 3°) *quaenam* OBSERVANDA, *antequam* dispensatio concedatur?

R. Ad 1um) Dispensandi *potestas* competit Ordinario ejusve delegato.

Explanatur. Quod si sponsi sint diversarum dioecesium, nisi aliud habeat consuetudo vel peculiare statutum, utriusque Ordinarii dispensatio in praxi est petenda. Nomine autem *Ordinarii* intel-

ligitur episcopus, praelatus habens jurisdictionem quasi episcopalem, vicarius capitularis sede vacante, capitulum ante illius infra octiduum electionem et, juxta probabiliorem ac communiores sententiam, vicarius generalis, nisi hanc facultatem sibi expresse reservaverit episcopus.

R. Ad 2um, Causae legitimae dispensandi, ex toto vel ex parte, *duplicis* sunt generis : aliae ob quas Ordinarius non solum potest, sed *tenetur* dispensare; aliae ob quas non tenetur, sed *potest* dispensare.

Explanatur. Et quidem **tenetur** dispensare, quoties dispensatio necessaria est ad evitandum grave damnum aut procurandum notabile bonum, sive temporale, sive spirituale. Exempla sunt : 1°) Si adsit probabilis suspicio, ne si omnes vel plures fiant denuntiationes, matrimonium *malitiose* impediatur. 2°) Si ex publicatione timeatur *infamia*, *scandalum publicum* aut *damnum grave*, ut si concubinari, qui pro legitimis conjugibus habentur matrimonium inire velint; si matrimonium fuerit olim solemniter celebratum, sed invalide ob latens impedimentum, atque nunc revolidandum sit; si praecesserit defloratio et timeatur, ne vir mutet voluntatem aut ipse statim sit longe profectures; aut si alter sponsorum in vitae discrimine versetur et proles legitimanda sit. 3°) Si sponsi formas civiles jamjam impleturi sint et expediat eos eadem die matrimonium contrahere. 4°) Si instet tempus feriatum, i. e. adventus et quadragesimae et adsit periculum incontinentiae vel dissolutionis sponsalium. 5°) Juxta nonnullos, si per denuntiationes sponsi exponantur pudori et ludibrio hominum, ut si sponsi sint valde senes aut valde dispaes in conditione, aetate, divitiis aliisque qualitatibus. Quam causam S. LIG. (VI, 1006) refert inter illas ob quas Ordinarius potest sed non tenetur dispensare.

Contra non tenetur, sed **potest** dispensare, quando, cum nulla suspicio est impedimenti, absunt incommoda omnia ad quae vitanda denuntiationes fiunt. Ratio est : quia cessante fine legis in particulari, licet propterea lex non cesset obligare, justa tamen dispensandi causa exoritur. Hinc ex mera gratia dispensari potest, si nuptiae sint contrahendae inter *magnates*; horum enim impedimenta, si quae adsunt, plerumque publica et notoria sunt : quia genus et facta

procerum fere omnibus sunt nota. Unde periculum occultationis impedimentorum cessare videtur.

R. Ad 3^{mum}) Antequam Ordinarius vel ejus delegatus *concedat* dispensationem, de *duobus* diligenter inquirere debet.

Explanatur. Inquirere debet : 1°) Utrum causa, quae allegatur, **revera subsistat**. Sufficit tamen notitia *extrajudicialis*, omisso ordine juris; quia TRID. (Sess. XXIV *de ref. matr.* cap. 1) rem totam relinquit « *prudentiali et judicio* » Ordinarii. 2°) Utrum non subsistat **aliquod impedimentum**. Quod si omnibus consideratis *dubitetur* de ejus existentia, nec veritas aliunde dignosci queat, sponso vel sponsae vel utrique juramentum deferri potest. Ceterum si adeo non sit impellens causa, sat erit dispensare ab una vel altera denuntiatione. Omnino enim dispensare episcopis vetat BLNED. XIV, Bul. « *Nimiam licentiam* » (18 Maii 1745), nisi, prout addit : « *Urgente legitima, gravissima et ineluctabili causa, ut liquet ex* TRID. »

CAP. 7. De obligatione manifestandi impedimenta deque agendi ratione parochi detecto impedimento.

Q. 32. *Quinam teneantur IMPEDIMENTA revelare?*

R. Sive fiant, sive omittantur proclamationes, omnes fideles cujuscumque loci, aetatis, conditionis, *per se loquendo*, tenentur *sub gravi*, si quod noverint impedimentum, sive impediens sive dirimens, quantumvis secretum et infamatorium, aut probabilem ejusdem habeant conjecturam, illud quam primum denuntiare. — De hac quaestione tractat N. R. T. (XIII, 527 seqq.).

Explanatur. Quae quidem **obligatio** eruitur : 1°) ex ipso bannorum praecepto : frustra enim praeciperentur, nisi fidelibus hoc onus incumberet; 2°) ex praecepto charitatis, quod omnes obligat ad avertendum a proximo malum; et ex ea parte omnes omnino tenentur; 3°) ex motivo religionis, vetantis ne frustratorem sacramenti aut illicitam saltem ejus susceptionem permittamus. Charitas tamen quoque postulat, ut antequam parochus fiat denuntiatio, sponsi fraterne moneantur, praesertim si impedimentum sit

infamans, ut dispensationem petant, aut a matrimonio desistant, modo praevideatur, hanc monitionem profuturam.

Dixi : **per se loquendo**; nam excipiuntur : **1°)** *Confessarii*, qui cognoscunt impedimentum tantum ex confessione sacramentali, cujus secretum nullam ob causam potest violari. **2°)** Qui revelare nequeunt : aut absque *gravi sui vel proxime conjunctorum detrimento*, quales sunt saepe famuli quibus, si herum proderent, imminerent ab eo gravia mala; aut absque *infamia propria*, ut mater et soror quae cum filiae vel sororis amasio rem habuerunt; aut absque *infamia suorum*, ascendentium aut descendantium, fratrum, sororum, ut si fuissent complices delicti quod ortum dedit impedimento; aut demum absque *gravi aliorum scandalo*. Ratio horum est : quia neque lex ecclesiastica, neque praeceptum correctionis obligat cum gravi incommodo aut scandalo aliorum. *Sola* infamia tertiae personae apud parochum vel episcopum non videtur excusare : alioquin praeceptum redderetur inutile. **3°)** Excipiuntur qui sciunt impedimentum sub *secreto consilii* seu *status*, ut sunt parochi, medici, chirurgi, obstetrices, jurisperiti : valde enim reipublicae interest, ut hujusmodi secreta sarta tectaque servantur, ne opportuno refugio priventur qui in angustiis positi consilio prudentium egent. Illi tamen ex charitate debent, quantum commodè fieri potest, monere contrahentes de obligatione abstinendi a nuptiis ante dispensationem. Contra a revelatione impedimenti non eximuntur, qui illud sciunt sub *secreto naturali* seu *confidentiali*, etiam jurato : quia secretum et juramentum non obligant cum detrimento tertii et communitatis. Unde sub regula generali cadunt etiam *amici*, quamvis non improbabiler id neget Gousset. **4°)** Excipitur, si noverint obtentam esse dispensationem pro foro interno in impedimento quod ad forum externum deduci probabiliter non possit. **5°)** Item, quando quis de impedimento tantum audivit, sed a quo nesciat; vel audiverit a persona non fide digna, cum nulla sit habenda ratio hujus auditus. Contra non excusatur testis unicus impedimenti : nam si non inserviat per se solum ad matrimonium impediendum coram iudice, inserviet tamen ad inquirendum de facti veritate, necnon ad monendum partes aut unam ex ipsis ad petendam dispensationem. **6°)** Similiter, si prudenter quis credat se nihil profecturum revelando, et multo ma-

gis, si revelationem bona fide contrahentibus obsuturam censeat. 7°) Tandem contractis nuptiis, lex denunciandi cessat, quae solum lata est ad praeveniendam matrimonii malam susceptionem. Remanet tamen semper lex charitatis, si speretur bonus effectus ex revelatione impedimenti postea cogniti.

Q. 33. *Quid PAROCHUS agere debeat cognito impedimento?*

R. *Sub distinctione* pro variis casibus qui fingi possunt.

Resolvitur 1. Si impedimentum ei fuerit denuntiatum **ab aliquo** qui sit fide dignus, certum est ex jure, parochum teneri interdicere nuptias et rem ad Ordinarium deferre, ut ille cognoscat.

Resol. 2. Si **solus** parochus impedimentum sciat *extra confessionem*, tunc vel ipsis contrahentibus est *notum*, vel *ignotum*. Si **primum** : tunc « *verius* » juxta S. LIG. (VI, 1002) tenetur obsistere nuptiis neque iis assistere poterit, etiamsi *publice* peterentur. Ratio : quia si quilibet tenetur impedimentum revelare, etiamsi ipse solus illud sciat, a fortiori tenetur parochus, cui ex officio incumbit consulere saluti animarum. Nec obstat quod peccatori occulto, publice petenti sacramentum, illud non sit denegandum. Hoc enim procedit, ubi aliud non currit malum, quam mala perceptio sacramenti. Verum in casu, praeter malam susceptionem, suo officio deesset pastor, qui est testis et judex contractus, et ut talis auctoritatem habet examinandi, an contractus legitime fiat. Si **secundum** : generatim loquendo eadem solutio est danda, nisi (quod rarissime accidere potest in consanguinitate et affinitate) utraque pars versetur in bona fide, impedimentum omnino occultum sit, nullum timeatur manifestationis periculum et monitio noxia judicetur. **Resol. 3.** Si novit impedimentum **extra confessionem**, ast simul novit pro **foro conscientiae** dispensationem fuisse obtentam, potest assistere, si impedimentum sit tale quod ad **forum externum** non possit deduci, vel saltem nulla probabilis ratio id timendi adsit. Secus, antequam assisteret, esset dispensatio pro foro externo petenda. **Resol. 4.** Si notitiam impedimenti acquirat **ex confessione illius qui est impedimento ligatus**, debet *regulariter* monere poenitentem ut vel petat dispensationem vel a nuptiis absteineat. Quod si non obtineat, non potest eum absolvere, et si, hoc non obstante, impeditus petat matrimonium

sive occulte sine publice, non potest paroebus recusare, propter religionem sigilli. Si autem sciat *ex confessione compartis vel alterius*, debet ipsum monere de obligatione revelandi impedimentum, qui si nolit revelare, non est absolvendus. Dixi : *regulariter* ; nam si sponsi sint in bona fide et ex monitione desperetur fructus et impedimentum tale sit, ut non de facili, contracto matrimonio, a sponsis dignoscatur, omittenda esset monitio : quia actus frustraneus nullibi praescribitur, et inter majora mala non evitanda minus semper est eligendum. **Resol. 5.** Quod si moniti in confessione sponsi declarent, se non posse omnino a matrimonio desistere sine magno scandalo, cum impedimentum sit occultum ex causa infamante ortum, et omnia jam sint parata, factae denuntiationes, amici invitati, etc. ; neque ad episcopum haberi possit recursus, quia nuptiae omnino in crastinum celebrandae sunt et episcopus longe distat, tunc, juxta Vorr et alios, parochus vel confessarius suadeat illis, ut contrahant sub conditione : *si Papa dispensaverit*, animo interim cohabitandi instar fratris et sororis, ita ut nullos actus turpes exerceant, multo minus matrimonium consumment. Si autem hoc remedium non obtineat, ut si v. g. cognitio impedimenti se teneat ex parte unius tantum, qui non vult prodere turpitudinem suam alteri parti, ut ab usu conjugali absteineat, tunc multis placet quod scribit S. LIG. (H. A. XVI, 114) : « *Dicunt, et quidem non sine fundamento, ROSC. et INSTRUCT. pro novis conf. cum auctoritate PIGNATELLI quod, cum in hoc casu lex impedimenti reddatur nociva, posset parochus aut alter confessarius prudens declarare talem legem non obligare.* » Et hanc sententiam practice tutam habet GOUSSSET. Scribit enim : « *Nous pensons que le confesseur, curé ou non, peut, d'après l'opinion assez probable de plusieurs Docteurs, dispenser lui même, ou plutôt déclarer que la loi cesse d'obliger dans le cas dont il s'agit... Cependant le mariage fait, il sera au moins prudent d'écrire à la S. Pénitencerie, afin d'en obtenir, ad cautelam, la dispense a radice, si toutefois on la regarde à Rome comme nécessaire dans le cas dont il s'agit.* »

CAP. 8. De officio parochi circa nupturientes.

Q. 34. *Quodnam sit OFFICIUM parochi circa nupturientes?*

R. Illud officium late describit RIT. ROM. (tit. *de sacram. matrimonii*). Imprimis autem cognoscere tenetur : tum « *an inter eos sit aliquod canonicum impedimentum* ; » tum utrum « *uterque sciat rudimenta fidei, cum ea deinde filios suos docere debeant.* »

Explanatur. Et quidem ad **primun examen**, denuntiationibus vel etiam sponsalibus, si contrahantur, praemittendum, quod attinet, parochum monet BENED. XIV, Const. « *Nimiam licentiam* » (18 Maii 1743) : « *Ut antequam denuntiationes de ineundo matrimonio publice inter missarum solemnias fiant, ipse tum sponsum tum sponsam seorsim caute, et, ut dicitur, ad aurem explorare studeat, an ex voluntate, sponte ac libenter et vero cum animi consensu in matrimonium vicissim conjungantur ; necnon ut, quantum fieri potest, inquirere nitatur, ullumne et cujus generis impedimentum inter contrahentes intercedat ; aliisque fidem sponsionemque alter ex contrahentibus dederit ; de consensu parentum filii filiaeque familias contrahant. Haec aliaque hujusmodi momenta postquam parochi accuratissime exploraverunt, si aliquod eorumdem momentorum sive deficere, aut nocere posse deprehenderunt, suspensis interea denuntiationibus, illud quod obstare possit deferre tenentur ad proprium antistitem, qui, prout res postulaverit, pro auctoritate munerisque sui debito opportune provideat.* » Interim convenit quandoque, ut impedimenta infamatoria, quae pudorem sponsis adferre possunt, v. g. *affinitatis ex copula illicita aut criminis*, non per modum interrogationis proponantur, quasi aliqua haberetur suspicio ; sed per modum instructionis, additio etiam monito, quod impedimenta occulta secreto et sine periculo infamiae confessario declarari possunt, qui ipse sereto dispensationem procurare poterit.

Quod vero **secundum examen** attinet, notat idem BENED. XIV, (*de Syn. l. viii. c. 14*) : « *Quandoque evenire, ut quis praecipua fidei nostrae mysteria et sciat et credat, cetera pariter quae necessitate praecepti sunt addiscenda, aliquo saltem rudi modo percepserit, sed quia hebetis est ingenii et exilis memoriae, post omnem adhibitam diligentiam, illa memoria retinere et recitare non valeat ; in hoc autem rerum statu non debet perpetuo arceri a matrimonio, quod est institutum in officium naturae et propterea nemini sine*

propria culpa est denegandum ; sed curabit parochus, ut qui eo memoriae defectu laborat, frequenter audiat quae semel crasse didicit, ne ab ejus mente penitus elabantur. » Tum, paucis interjectis, tradit ex quodam Concilio LIMANO, quomodo agendum sit cum illis qui copiosiore catechesim non admittunt. Quae methodus instruendi si adhibeatur, rarissime eveniet, ut, qui crassa Minerva sunt praediti, a matrimonio sint repellendi, sicque fere evanescet periculum, de quo loquitur KENRICK (tract. XIV. n. 35) : « Ob periculum confugiendi ad praecones haereticos, non facile repellendi sunt in hac regione qui minus instructi reperiuntur, quum et rerum necessitas faciat, ut etiam haeretici cum catholicis, ex dispensatione, conjungantur. »

PARS SECUNDA.

DE MATRIMONIO NATURALI ET SACRAMENTALI.

CAP. 1. De quidditate matrimonii.

Q. 35. Dic : 1°, *undenam* sit nomen MATRIMONII ; et 2°, *quomodo* adhuc vocetur ?

R. Ad 1um Ex CAT. ROM. post S. THOM. (Suppl. q. 44, a. 2) : « *Matrimonium ab eo dicitur, quod foemina idcirco maxime nubere debeat, ut MATER fiat; vel quia prolem concipere, parere, educare MATRIS munus est;* » i. e. quia in matrimonio curae praeicipuae a matre proveniunt, perinde ac bona a parentibus provenientia dicuntur *patrimonium*.

R. Ad 2um, Vocatur etiam : 1° *Connubium*, a *nubendo* seu *relando*, a quo et *nuptiae* dictae sunt, quod nempe solet puella viro tradita caput velo quodam quasi nube tegere in signum sive pudoris, sive subjectionis et obedientiae, juxta PAULUM (1 COR. XI, 5 seqq.). 2° *Conjugium*, eo quod legitima mulier cum viro quasi uno jugo adstringatur. 3° *Consortium*, tum quia conjuges ejusdem sortis seu fortunae participes sint oportet ; tum quia etiam inter illos intima debet esse conjunctio.

Q. 36. *Quotuplici sub respectu spectari possit matrimonium?*

R. Ex CAT. ROM. *dupliciter* spectari potest.

Explanatur. Spectari potest : vel « *ut natura constat* » (i. e. praescindendo a ratione sacramenti, prout nimirum in prima mundi constitutione ab auctore naturae institutum fuit), « *et ad naturae officium pertinet* » (i. e. ad naturam humanam debite propagandam); vel « *ut sacramentum cujus vis naturalium rerum conditionem superat.* »

Porro matrimonium **naturale**, prout est officium naturae, atque adeo commune fidelibus et infidelibus, iterum *dupliciter* considerari potest : vel ut est **contractus** seu actus transiens; vel ut est **status permanens** ex contractu resultans. Spectari namque potest : vel **in fieri**, seu, ut alii loquuntur, *active, causaliter*, seu *in sua causa efficiente*; vel **in facto esse**, seu *passive*, aut prout *jam initum est*.

Si **primum** : seu si spectetur **in fieri**, est contractus : tum *naturalis*, tum *religiosus*. Dixi : **1°) naturalis**; non enim ab hominibus inventus est, sed ab ipsa natura originem ducit, quatenus ipsa naturalis ratio hominis ipsum inclinât ad conservationem speciei per generationem prolis, non minus, imo fortius, quam ad conservationem individui per sumptionem cibi et potus : quia bonum speciei est universalius et praestantius bono individui. Jam vero ad hunc finem obtinendum, matrimonium necessarium est : natura enim, ut docet S. THOM. (*Suppl.* q. 41, a. 1 in c.), in conservatione speciei non solum intendit generationem prolis, sed etiam ejus promotionem ad statum perfectum quoad corpus et animam, quod utique obtineri nequit, nisi determinati parentes aliquo vinculo colligantur. Neque exinde sequitur *virginitatem* et *coelibatum*, utpote contra inclinationem naturae, propterea esse peccata. Non enim omne illud quod est contra naturalem inclinationem semper peccatum est ; sed tantum id quod est contra inclinationem naturalem ex dictamine rationis obligantem. Nunc vero multiplicato sufficienter genere humano, ratio dictat ad id non esse necessarium matrimonium in quolibet, et consequenter inclinatio naturalis non obligat ad illud. Praeterea licet quandoque agere contra inclinationem naturalem propter majus bonum animae, ut patet in eo, qui mortificationis causa abstinet a cibo utili et aliquoaliter necessario corpori, ad quem tamen habetur naturalis inclinatio. Dixi : **2°) religiosus**; quia ab ipso Deo institutus est tum *impli-*

cile, in ipsa creatione protoparentum, talem nimirum ipsis dando naturam, quae sui propagationem ipsis suggereret; tum *explicite*, post eorum creationem, ut ex variis conficitur S. Script. locis, quos adfert CAT. ROM. Audiatur LEO XIII, Enc. «*Arcanum divinae Sapientiae*» 10 Febr. 1880 ap. N. R. T. (XII, 48 seqq.) inquiens : «*Cum matrimonium habeat Deum auctorem fueritque vel a principio quaedam Incarnationis Verbi Dei adumbratio, idcirco inest in eo SACRUM et RELIGIOSUM quiddam, non adventitium, sed ingenum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum?*» Hinc paulo infra concludit Pontifex : «*Igitur cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte SACRUM, consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae, quae rerum SACRARUM sola habet magisterium.*» Hinc quoque, ut per transennam dixerim, cum matrimonium sit «*contractus naturalis jure divino ante omnem societatem civilem institutus et firmatus,*» ut tradit Pius VI, *Litt. ad episc. AGRICAE* (11 Jul. 1789), nonnisi omnino secundo et quoad effectus mere accidentales, qui scilicet ad successiones, haereditates et similia referuntur, dici potest *civilis*; ut adeo verus contractus matrimonialis subsistere possit, tum inter eos qui extra societatem civilem vivunt, tum inter illos qui quavis de causa per legem civilem matrimonii incapaces habentur.

Si **secundum** : seu si spectetur **in facto esse**, est status conjugum habitualiter permanens seu status conjugaliter ex ipso contractu resultans. Et hoc posteriori modo consideratum magis communiter et proprie matrimonium dicitur, eo quod in Conc. Flor. consensus seu contractus dicatur *causa efficiens* matrimonii.

Q. 37. *Quomodo definiri possit matrim. naturale?*

R. Juxta CAT. ROM., «*ex communi TT. sententia*» cum S. THOM. (*Suppl.* q. 44, a. 3,) definitur : «*Viri et mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas, individuam vitae consuetudinem retinens.*»

Explanatur. Dicitur : 1° **Conjunctio**; quae vox si *active* sumatur, nimirum pro ipso actu transeunte seu consensu quo vir et mulier primum conjunguntur, erit definitio matrimonii naturalis *in fieri*, seu actus illius quo conjuges fiunt. Si autem sumatur

passive, erit definitio matrimonii naturalis *in facto esse*, seu vinculi permanentis quod ex mutuo consensu resultat, ut adeo consensus sit causa efficiens status seu vinculi matrimonialis. Dicitur 2°) **maritalis**, ut significetur conjunctionem hanc fieri in ordine ad legitimam prolis generationem aliaque quae propria sunt maritis erga uxores et vicissim; et sic distinguitur a ceteris conjunctionibus ob alios fines initis inter homines, v. g. ab amicitia, a negotiatione. A marito autem dicitur *maritalis*, quia maritus est caput conjunctionis. Dicitur : 3°) **viri et mulieris**, ut significetur subjectum matrimonii quod diversitatem sexuum exigit. Ponuntur autem in numero singulari, ut designetur matrimonii unitas et excludatur tum *polygamia*, tum multo magis *polyandria*. Dicitur : 4°) **inter legitimas personas**, i. e. habiles ad contrahendum, seu nullo juris naturalis aut positivi impedimento irritante ligatas. Dicitur : 5°) **individuum vitae consuetudinem retinens**, i. e. societatem perpetuam et indissolubilem, in quo matrimonium a ceteris conjunctionibus differt, quippe quae contrahentium consensu dissolvi queant, matrimonium vero non ita.

Q. 38. *Quomodo* definiri possit *matrim. sacramentale*?

R. Si verbis praecitatis, quibus matrimonium *naturale* communiter definitur, addantur haec alia : *et a Christo ad dignitatem sacramenti elevata*, seu : *et gratiam conjugibus conferendam significans*, habetur definitio matrimonii, ut est *sacramentum*. Quod etiam accurate definiri potest cum S. THOM. (l. iv *Contra gentes*) : “*Sacramentum N. L. consistens in conjunctione maris et foeminae intendentium prolem ad cultum Dei generare et educare.*”

Explanatur. Est itaque **sacramentum** matrimonii ipsum matrimonium *naturale* sub ratione *contractus*, seu ipse ille *contractus naturalis et religiosus*, vinculum indissolubile inducens, qualis primitus a Deo in paradiso fuit institutus, sed ad rationem et dignitatem sacramenti a Christo elevatus, ut adeo inter fideles dari non possit matrimonium, quin simul uno eodemque tempore sit sacramentum. Dico : **inter fideles**, i. e. baptizatos, sive catholici sint, sive non. Lex enim evangelica, quae matrimonium in sacramentum constituit, non applicatur nisi suis subditis, qui sunt

baptizati. Quare infideles, qui non sunt nisi sub lege naturali, matrimonium habent quale in lege naturali sancitur, contractum videlicet legitimum, sed gratiae non collativum, ut adeo baptismus sit veluti conditio sine qua non potest fieri sacramentum matrimonii. Dixi supra : **sub ratione contractus**; non desunt tamen qui asserunt, matrimonium etiam esse sacramentum sub ratione **vinculi**, ita ut foret sacramentum non tantum **in fieri** et transeunter, quando contrahitur; sed etiam **in facto esse** et permanenter, ad instar Eucharistiae. Verum communis TT. sententia habet, omnia sacramenta, praeter Eucharistiam, esse transeuntia tom. II, pag. 551). Secus conjuges usu matrimonii sanctificarentur ex opere operato, quae assertio caret fundamento. Dici tamen potest, quod matrimonium **in facto esse** sit sacramentum non quidem *proprie*, sed sumpto sacramento *late* pro signo rei sacrae, quatenus nimirum est sacrum signum conjunctionis spiritualis Christi cum Ecclesia seu Verbi divini cum natura humana.

Resolvitur. Ex dictis **sequitur** : 1º) Errare omnes qui asserunt : « *Matrimonii sacramentum non esse nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm esse.* » Quae doctrina proscripta est (in Litt. Apost. *Ad apostolicae*, 22 Aug. 1851; item in Syll. sub n. LXVI a Pio IX, qui alibi (in Litt. ad reg. Sard. 19 Sept. 1852) sic loquitur : « *Dogma fidei est, matrimonium a J. C. D. N. ad dignitatem sacramenti esse elevatum atque doctrina Ecclesiae catholicae, sacramentum non esse qualitatem accidentalem contractui superadditam, sed de ipsa matrimonii essentia esse, ita ut unio conjugaliter inter christianos non sit legitima, nisi in matrimonii sacramento, extra quod merus concubitus tantum invenitur.* » Similiter « *in matrimonio Christiano contractum a sacramento non esse DISSOCIABILEM, atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum,* » hisce probat LEO XIII, Enc. « *Arcanum divinae Sapientiae* » inquit : « *Nam Christus Dominus dignitate Sacramenti auxit matrimonium : matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus jure. Huc accedit, quod ob hanc causam matrimonium est sacramentum, quia est sacrum signum et efficiens gratiam, et imaginem referens mysticarum nuptiarum Christi cum Ecclesia. Istarum autem forma*

ac figura illo ipso exprimitur summae conjunctionis vinculo, quo vir et mulier inter se contigantur, quodque aliud nihil est, nisi ipsum matrimonium. Itaque apparet, omne inter Christianos justum conjugium in se et per se esse sacramentum; nihilque magis abhorrere a veritate quam esse sacramentum decus quoddam adjunctum aut proprietatem, allapsam extrinsecus, quae a contractu disjungi ac dispari hominum arbitrato queat. » Sequitur : 2º) Omnino certum esse, inter sacramentum matrimonii ejusque contractum non dari distinctionem realem perfectam, qualis existit inter rem et aliam rem integram, cum unum sit de essentia alterius. Immo, inter utrumque nequidem dari distinctionem imperfectam, qualis est inter totum ejusque partem, ut inter hominem ejusque animam, quasi sacramentum sit ex contractu et benedictione coalescens; sed ipsum contractum esse sacramentum totum et cum eo physice identificatum, nec ab eo distingui nisi logice cum fundamento in re, i. e. virtualiter, sicut res a forma morali, v. g. sacrum vas a sua sanctitate distinguitur, post pontificia oracula tenendum esse arbitror.

CAP. 2. De essentia matrimonii.

Ubi de consensu et conditionibus consensui apposis.

Q. 39. In quo sita sit *essentia* matrimonii?

Praenotandum. Essentiam matrimonii in usu ejusdem seu consummatione sitam esse, teste AUG., docuit JULIANUS pelagianus, ratus sine usu non posse consistere matrimonium. Quem turpem errorem secuti sunt WICLEFFISTAE. Ast certo certius **usus** matrimonii, licet licitus sit et honestus per se, non tamen est de essentia matrimonii, sub quacumque ratione spectetur. Nam verum fuit matrimonium inter primos parentes, dum in paradiso morabantur, nec tamen nisi paradiso ejectus Adam cognovit Evam, ut, teste CATECH. ROM. « *Patres testantur.* » Praeterea B. V. M. veram fuisse S. JOSEPHI conjugem, quamvis virgo semper permanserit, imo et perpetuam virginitatem Deo antea vovisset, nemo sine temeritate, imo, juxta SUAREZ, absque haeresi negare poterit. Ratio a priori est : quia usus ipse et operatio rei non est de illius essentia : haec

enim ad usum vel operationem supponitur, et usus est quid consequens ad essentiam. His prænотatis :

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel loquimur de matrimonio **in fieri**, vel de matrimonio **in facto esse**. 1°) Essentia matrimonii **in fieri** consistit in mutuo consensu, exterius expresso, quo vir et mulier sibi invicem legitime tradunt jus *saltem radicale* in corpora in ordine ad actus ex se aptos ad generationem proles, et sese obligant ad individuum vitæ societatem. Hinc in utroque jure recepta est regula : « *Nuptias non concubitus sed consensus facit.* » Dixi : *saltem radicale*; quia jus *expeditum*, stante vinculo matrimoniali, variis de causis amitti, suspendi, aut desinere potest. 2°) Essentia matrimonii **in facto esse** consistit in vinculo permanente, quod oritur ex præfato consensu. Ratio est : quod matrimonium subsistat, quamdiu hoc vinculum perdurat; et e contra, hoc vinculo dissoluto, matrimonium cesset ceteraque ad ipsum spectantia subsistere nequeant.

Q. 40. *Qualis* debeat esse mutuus ille *consensus* matrimonialis?

R. Conformiter ad dicta de consensu *sponsalitio* (p.4seqq.), debet esse utrinque : 1°) *internus* seu *verus*; 2°) *deliberatus*; 3°) *externus* seu signo sensibili expressus; 4°) inter personas *determinatas* et *jure habiles*, quatenus nimirum nullo impedimento dirimente ligantur.

Q. 41. An *valeat* matrimonium, si contrahatur inter ab-sentes per *procuratorem*; aut etiam per *scripturam*?

R. *Affirm.*, modo servantur conditiones requisitæ.

Explanatur. Ratio : quia ad contractum non requiritur consensus actualis, sed sufficit, *virtualis* (tom. II, pag. 185¹), seu moraliter perseverans. Censetur autem perseverare, donec explicite vel implicite revocetur. **Conditiones** autem sunt : 1°) Ut procurator speciale mandatum acceperit contrahendi cum determinata persona. 2°) Ut mandatum exsequatur per se ipsum et non per substitutum, nisi specialem substituendi facultatem acceperit. 3°) Ut mandans tempore intermedio mandatum non revocaverit :

alias non valebit matrimonium, quamvis revocatio nec procuratori nec comparti innotuerit. 4°) Ut, quando matrimonium initur sive per procuratorem sive per scripturam, servetur forma, quae ad valorem contractus de jure praescribitur. Hinc pro matrimonio christianorum, in locis ubi TRID. est promulgatum, requiritur ut procurator contrahat coram paroco et duobus saltem testibus. Similiter, si ineatur matrimonium per scripturam, ut si Cajus epistolam scribat ad Bertham, eaque non solum Cajus corpus suum tradat, sed etiam ex tunc traditionem sibi a Bertha faciendam acceptet, oportet ut Bertha epistolam ipsam coram paroco et testibus legat et traditionem sibi a Cajo factam acceptet. — Matrimonium autem inter absentes per scripturam aut procuratorem initum, si *legitime* inter fideles contrahatur, habere rationem sacramenti, ex supra (pag. 46 seq.) dictis sequitur, cum inter fideles non detur matrimonium quin simul sit sacramentum. Non *licet* tamen ita contrahere, nisi causa valde gravis urgeat : quia iste modus contrarius est praxi ordinariae Ecclesiae et vix inter alios quam inter Principes et Magnates sic matrimonia fiunt. Quare parochus non debet propria auctoritate matrimoniis hujusmodi benedicere.

Q. 42. *Quid* faciat CONDITIO adjecta *consensui* matrimoniali?

R. Ne eadem bis repetantur, recolantur quae dicta sunt de variis conditionibus *sponsalibus* adjectis (pag. 12 seqq.). Insuper de conditionibus *substantiae matrimonii* repugnantibus speciatim agetur, ubi sermo erit de *bonis matrimonii*.

CAP. 3. De bonis matrimonii.

Q. 43. *Quot* 1°) sint BONA matrimonii ; et 2°) *utrum* ad ejus SUBSTANTIAM adeoque *validitatem* pertineant?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 49, a. 2) *tria* sunt BONA matrimonii : „*proles, fides ac sacramentum*,” quibus matrimonii ratio honesta redditur.

Explanatur. *Bonum prolis* est ejusdem procreatio et educatio animae et corpori competens. *Bonum fidei* est mutua conjugum fidelitas, importans ut alter alteri debitum reddat conjugale, ac prohibens ne alteruter cum alia persona carnaliter commisceatur.

Bonum sacramenti est vinculum perpetuum, quo vir et mulier indissolubiler conjunguntur, et quidem praecipue in matrimonio fidelium. — Quomodo per haec tria bona matrimonium **cohonestetur**, ex S. THOMA sic ostendit BILL. : « *TRIA potissimum damna et incommoda incurruntur in matrimonio. Primum LIBIDO et ex ea resultans detrimentum usus rationis, debilitatio corporis et sensuum obtusio; et hoc damnum compensatur bono prolis, seu procreatione liberorum quibus genus humanum propagatur et Deus perpetuo colitur. Secundum damnum est SOLLICITUDO MOLESTA placendi comparti, suscipiendi, parturiendi, educandi proles et rebus familiae providendi; et hoc damnum compensatur bono fidei, qua alter alteri tenetur reddere debitum, nec potest alteri commisceri. Tertium damnum est PERPETUA QUAEDAM SUBJECTIO seu servitus qua vir uxori, et uxor viro obligatur, et istud damnum compensatur bono sacramenti, id est vinculi indissolubilis, quo conjuges repraesentant conjunctionem Christi cum Ecclesia; tenenturque se invicem diligere, sicut Christus dilexit Ecclesiam... Quamquam etiam multo magis compensetur hoc damnum bono sacramenti PROPRIE sumpti pro signo efficaci gratiae, quatenus sanctificat conjuges, eis confert auxilia supernaturalia ad se mutuo diligendum, praestandaque suaviter et fideliter usque ad finem vitae cetera munia et onera matrimonii.* »

R. Ad 2um) *Sub distinctione.*

Explanatur. Spectari possunt : vel **in actu primo** seu quoad obligationem ; vel **in actu secundo** seu quoad executionem.

Si **primum** : *Affirm.*, quia ex vi matrimonii conjuges obligantur : tum ad prolem non impediendam, quandocumque copula exerceatur, et natam educandam ; tum ad praestandum usum corporis comparti legitime petenti et ad non adulterandum ; tum ad retinendam individuum vitae societatem. Quare debent conjuges, nisi nihil agere velint, vero animi consensu triplicem hanc obligationem suscipere. Sufficit tamen, ut *implicite et virtualiter* suscipiant, licet de singula obligatione *expresse* non cogitent. Unde hoc ipso quod habeatur mutuus consensus et intentio tradendi et acceptandi potestatem corporum ad usum conjugalem, implicite intenditur susceptio triplicis illius obligationis, atque adeo substantia matrimonii habetur.

Si **secundum** : *Negative*. Quia voluntas contrahendi verum matrimonium, et consequenter obligationes omnes matrimonii proprias suscipiendi, consistere potest cum intentione easdem non adimplendi. Stant enim simul : se obligare ad aliquid et tamen ex malitia non velle huic obligationi satisfacere.

Q. 44. An *valeat* matrimonium initum sub **CONDITIONE** : aut *vitandi generationem* ; aut postea *adulterandi* ; aut *solvendi* matrimonium ?

R. *Sub distinctione*.

Explanatur. Vel illa conditio **expresse** contractui *adjicitur* seu *in pactum deducitur* ; vel tantum **mente retinetur**.

Si **expresse adjiciatur** seu **in pactum deducatur** : tunc in *utroque foro* matrimonium est invalidum. Ratio : quia licet contrahentes interne consentiant in omnes obligationes, quae ad substantiam matrimonii pertinent, consensum internum tamen *externe* non manifestant, imo potius contrarium significant. Ergo non potest haberi matrimonium validum defectu consensus saltem *externi*. Exstat ea de re celebris Decretalis GREG. IX (lib. IV Decret. cap. fin. tit. 5 *de cond. appositis*) ubi dicitur : « *Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur, puta : si alter dicat alteri : CONTRAHO TECUM, SI GENERATIONEM PROLIS EVITES ; vel, DONEC INVENIAM ALIAM HONORE VEL FACULTATIBUS DIGNIOREM ; aut, SI PRO QUAESTU ADULTERANDAM TE TRADAS ; matrimonialis contractus, quantuncumque sit favorabilis, caret effectu. Licet aliae conditiones appositae in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.* » Excipe tamen, pro foro *externo*, ex communi sententia, si ea conditio ab uno tantum sponso adjiciatur, altero contradicente : quia si prior, non obstante alterius contradictione ad contractum processit, in matrimonii favorem praesumitur ab ea conditione recessisse. Immo sunt, qui idem dicendum putant, quando ad appositam ejusmodi conditionem alter silet. Nam et in hoc casu in matrimonii favorem tacens praesumitur contradicere.

Si **mente retineatur**, tunc *subdistinguendum est*. Vel contrahentes **habent** animum obligationes omnes matrimonii proprias suscipiendi, licet iis implendis, impudicam v. g. cum alia persona

amicitiam abrumpendo, non sint parati; vel **non habent** talem animum. Si **primum** : valet matrimonium : quia potest quis velle se obligare ad aliquid faciendum vel omittendum, licet non habeat voluntatem id adimplendi, ut patet in eo qui, habens intentionem castitatem violandi, potest valide profiteri solemniter. Similiter valet votum paupertatis emissum ab eo qui solemniter profitetur, quamvis occulte retineat pecuniam ad proprios usus ac proinde propositum foveat votum violandi seu obligationes quas suscipit non exsequendi. Si **secundum** : tunc etiamsi prava intentio in pactum non deducatur, *per se* tamen contractum in foro **interno** invalidat : quia contractus matrimonii ex essentia sua consensum in illas obligationes exigit. Quisquis ergo intentionem habet excludentem aliquam ex iis obligationibus, eo ipso excludit matrimonii substantiam ac proinde invalide contrahit. Dixi : **per se**; nam *alia distinctione* hic opus est, et videndum : num prava ista intentio se habeat ad contractum **antecedenter**, ita ut nolint contrahere, nisi cum intentione excludente aliquam obligationem; an vero **concomitanter** tantum, ut plerumque contingit, ita ut, non obstante prava intentione, habeant generalem voluntatem faciendi verum matrimonium. Hinc v. g. si tempore contractus uterque vel alteruter contrahens suam intentionem alligat errori de solubilitate matrimonii in casu adulterii, juxta placita sectae suae aut legis civilis, ita ut prorsus nolit contrahere, nisi sub conditione solubilitatis; tunc matrimonium invalidum est in foro interno, etiamsi conditio mente retineatur et nullo modo deducatur in pactum; quia scilicet nolunt aliter nisi dissolubiliter contrahere, adeoque sub conditione substantiae matrimonii contraria. Si vero, ut ordinarie fit, contrahentes existimant quidem matrimonium in casu adulterii esse solubile, sed ad eam existimationem suam intentionem tempore contractus non limitarunt et habuerunt voluntatem generalem contrahendi matrimonium validum, ita ut illa existimatio erronea de solubilitate matrimonii in casu adulterii se habeat *concomitanter*, cum equidem sine illa contraxissent, in eo casu valet matrimonium. Intentio enim generalis contrahendi legitimum matrimonium, quale unice est matrimonium indissolubile, praevalet utpote efficacior errori privato, et quasi absorbet intentionem contrahendi juxta placita sectae aut legis civilis. In foro

autem **externo** semper praesumitur adfuisse generalem voluntatem, atque adeo errorem quemlibet substantiae matrimonii adversum mere concomitanter se habuisse, donec probetur contrarium.

Q. 45. *An SUBSTANTIAE matrimonii ac proinde illius VALORI obstet conditio, in pactum deducta, servandi perpetuam castitatem et debitum non petendi?*

R. *Controvertitur.*

Explanatur. Plures **affirmant**, quibus favet BENED. XIV (de Syn. l. XIII, c. 22, n. 12); qui simul ostendit (n. 13) contra hanc sententiam nihil posse inferri ex matrimonio B. M. V., cum huic nulla apposita fuerit conditio, juxta S. THOM. (in 4 Sent. dist. 30, q. 2, a. 1, quaest. 2 ad 2), ubi scribit : « *B. Virgo, antequam contraheret cum Joseph, fuit certificata divinitus, quod Joseph in simili proposito erat; et ideo non se commisit periculo nubens; nec tamen propter hoc aliquid veritati deperit; quia illud propositum non fuit conditionaliter in consensu appositum; talis enim conditio cum sit contra matrimonii BONUM scilicet PROLEM procreandam, matrimonium tolleret.* » Multi alii **negant** cum BILL. et BALLER., quorum sententia multo probabilior est : quia conditio illa excludit solum usum licitum, non vero ipsum jus seu dominium radicale ad copulam, quod solum ad essentiam matrimonii pertinet. Nec aliter sentit S. THOMAS; et si dicat talem conditionem esse « *contra matrimonii bonum,* » seu adversari ejus substantiae, id profecto intelligit, quatenus apponens hanc conditionem nolit concedere jus in proprium corpus (*ibid.* ad 3). — Nec **obj.** : conditio « *si generationem prolis evites* », in pactum deducta, est contra substantiam matrimonii; ergo sequens « *si castitatem serves* ». **Resp.** enim, *disting.* antecedens : Est contra substantiam matrimonii conditio si generationem prolis evites *positive et immediate in se*, v. g. procurando abortum, committendo peccatum Onam, *Conc.* Si evites generationem prolis *negative* tantum, abstinendo scilicet a copula, *nego.* Non enim est de substantia matrimonii uti conjugio, sed posse uti. Utut sit **ante factum** non licet sic contrahere, ne sacramentum exponatur periculo nullitatis; **post factum**, standum est pro valore actus,

Q. 46. *An repugnet bono prolis SUBSTANTIALI stipulatio : sive 1º) de abjicienda prole; sive 2º) de ea educanda in infidelitate positiva aut in haeresi?*

R. Ad 1um) *Sub distinctione.*

Explanatur. Stipulatio illa duo significare potest : vel prolis **expositionem**, vel ejusdem **ejectionem**, unde natum est sequi mortem. Si **primum** : non videtur repugnare, quum parentes non rejiciant obligationem educationis, sed convenient de actu, quo ab aliis educetur. Si **secundum** : stipulatio adversatur bono substantiali prolis. Sic in imperio Sinensi parentes solent abjicere liberos vix natos, ibique abjicere est morti tradere; quare si in matrimonii celebratione convenirent de abjiciendis infantibus, matrimonium viribus destitueretur. Quod si stipularent vendere prolem Christianis, neque superadderent pacto; « *quod proles rejicienda sit*, nihil substantiae matrimonii contrarium statuere viderentur.

R. Ad 2um) *Negat communis sententia.*

Explanatur. Quamvis enim hujusmodi pacta semper sint irrita et graviter illicita, quia adversantur bono prolis *spirituali*, non tamen adversari videntur matrimonii substantiae, quum de substantia prolis potius sit bonum physicum seu temporale, quam bonum ejus spirituale. Vitam enim prolis naturalem parentes curare debent qua *conjuges*; spirituale vero qua *christiani*, potius quam ut *conjuges*.

Q. 47. *An contrahentes sub pacto non plures quam duos filios procreandi, subintelligentes vel expresse stipulantes se post secundum partum matrimonio usuros ad modum Onan, VALIDE contrahant?*

R. *Negative.* Haec enim conditio adversatur substantiae matrimonii. Idem *a fortiori* dicendum est, si fieret stipulatio de usu successivo matrimonii ad modum *Onan*.

CAP. 4. De fine cur matrimonium institutum fuit, deque ejus honestate, praecepto et effectibus.

Q. 48. *In quem finem institutum sit matrimonium?*

R. Ob *triplicem* potissimum finem.

Explanatur. Institutum fuit : 1º) **Ad propagandum et conservandum genus humanum**, per generationem et educationem prolis. Et hic quidem finis *primarius* est, ad quem matrimonium non tantum ex natura sua, sed etiam ex positiva Dei voluntate ordinatum est, dicente Deo (GEN. I, 27) : « *Crescite et multiplicamini.* » 2º) **Ad mutuum viri et mulieris solatium et adjutorium**, juxta illud (GEN. II, 18) : « *Non est bonum esse hominem solum : faciamus ei adjutorium simile sibi.* » 3º) Post lapsum protoparentum, matrimonium etiam cessit in **remedium concupiscentiae**, quod multo adhuc efficacius praestat, postquam a Christo ad dignitatem sacramenti elevatum fuit gratiamque confert ad vitanda libidinis peccata. Quod igitur *sanis* erat in officium, *aegrotis* cessit in remedium, non quidem ulla constitutione nova, sed sola rerum mutatione, juxta illud (GEN. III, 7) : « *Et aperti sunt oculi amborum ; cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus et fecerunt sibi perizomata.* » Immo, contendit S. CHRYS. (l. de *Virg.* c. 19, et hom. *Quales ducendae sint uxores*, § 5) hunc finem **NUNC** temporis esse **praecipuum**, ut patet ex verbis Apost. (1 COR. VI, 2 seqq.) : PROPTER FORNICATIONEM autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque suum virum habeat... *Nolite fraudare invicem nisi forte ex consensu ad tempus ;... et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter INCONTINENTIAM vestram... Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quam uri.* » Ex quibus concludit S. CHRYS. : « *Hoc conjugio spectandum est, maxime ut peccatum effugiamus, ut immunes simus a scortationibus ; in hoc quaerendae sunt nuptiae, ut ad vitam pudice gerendam nos adjuvent.* »

Q. 49. An 1º) matrimonium sit *honestum* ; an 2º) *virginitati* aut *coelibatui* praeferendum ; an 3º) sit in *praecepto* ?

R. Ad 1um) Cum matrimonium a Deo sit institutum et quidem in fines honestos, patet, illud in se licitum esse et honestum.

Explanatur. Et confirmatur ex eo quod Christus ad illud cohonestandum sua praesentia matrimonio interfuit illudque ad dignitatem sacramenti elevavit. Praeterea in Lege Nova licet commendetur continentia, nusquam tamen matrimonium vel ejus usus reprobatur. Quin praecipit Apost. (1 COR. VII, 3) : « *Uxori vir*

debitum reddat; similiter autem et uxor viro; » et junioribus viduis consulit (1 TIM. V, 14) : « *Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse.* » Hinc SS. PP. IRAEN., CLEM. ALEX., EPIPH., AUG., acriter invecti sunt in antiquos haereticos : *Encratitas, Manichaeos, Marcionem, Saturninum, Priscillianum*, qui *Gnosticorum* placitis addicti conjugia humana propterea damnabant, quod corpus humanum a malo principio esse reputarent. De quibus omnibus egi in opere : PRINCIPIA ET ERRORES.

R. Ad 2um) NEGAT., estque de fide definitum in TRID. (Sess. XXIV de matr. can. 10) : « *Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginittis vel coelibatui, et non esse melius ac beatius manere in virginittate aut coelibatu, quam jungi matrimonio, anathema sit.* »

Explanatur. Si enim, teste Christo, apud MATTH. (XIX, 10), *non nubere* donum Dei sit adeo perfectum, ut pauci illud capiant, ipseque Christus ad continentiam amplectendam propter regnum coelorum adhortetur, profecto sequitur, eam per se vita conjugali esse perfectiorem et tutiorem viam ad coelum. Accedit, quod Christus ex *virgine* nasci voluerit : *virginem* habuerit nutritium patrem S. Joseph, et praecursorem Joan. Baptistam; ipse *virgo* per totam vitam permanserit; prae omnibus discipulis S. Joannem *virginem* dilexerit eique soli *virginem* matrem moriens commendaverit.

R. Ad 3um) *Sub distinctione*, juxta dicta (tom. II, pag. 295).

Explanatur. Matrimonium considerari potest vel respectu **collectionis** hominum, vel respectu **singulorum**. Si **primum** : dicendum est : dari quidem praeceptum matrimonii naturale ac divinum respectu *communitatis*, ut propagetur et conservetur humana species. Si **secundum** : *subdistinguendum* est et dicendum, dari praeceptum pro *primis mundi temporibus*, quibus replenda erat terra; secus vero pro *hac mundi aetate*, qua repleta est tellus nec timendus est speciei humanae interitus.—Itaque ad **individuos** quod attinet, audiat AUG. (l. de bono conj. c. 9) : « *Colligitur PRIMIS TEMPORIBUS generis humani, maxime propter Dei populum*

propagandum... uti debuisse sanctos... bono nuptiarum. » Ast, uti scribit alibi (l. 1. de nupt. et concup. c. 15) : « *Haec propagatio filiorum, quae in SS. Patribus propter generandum et conservandum populum Dei officiosissima fuit tunc, JAM non habet illam necessitatem.* » Addit CAT. ROM. : « *NUNC enim, aucto jam humano genere, non solum ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius virginitas summo opere commendatur et unicuique in Sacris Litteris suadetur, ut quae matrimonii statu praestantior sit majoremque in se perfectionem et sanctitatem contineat.* »

Q. 50. *Quinam* sint EFFECTUS matrimonii?

R. Sunt sequentes.

Explanatur. Sunt : 1°) vinculum indissolubile; 2°) potestas in mutua corpora in ordine ad copulam conjugalem, ex qua potestate sequitur jus petendi et obligatio reddendi debitum conjugale; 3°) obligatio mutua fidelitatis; 4°) obligatio prolem susceptam debite educandi; 5°) obligatio cohabitandi et se invicem adjuvandi. His 6°) accedit in matrimonio *christianorum* gratia sanctificans secunda, et per accidens prima, gratia etiam sacramentalis, i. e. gratia habitualis seu ejus augmentum cum speciali vigore et robore in ordine ad fidem mutuo servandam, ad conjugaliter et caste vivendum, et ad onera matrimonii ferenda.

CAP. 5. De fine proponendo in matrimonio.

Q. 51. *Qui* sint FINES proponendi in matrimonio, ut *valide* et *licite* quis contrahat?

Praenotandum. Tres fines in matrimonio considerari possunt : fines **intrinsici** **essentiales**; fines **intrinsici** **accidentales**, et fines **extrinsici**. *Primi* matrimonio ita sunt proprii, ut illius substantiam constituent, suntque tria bona matrimonii spectata in actu primo seu quoad obligationem (pag. 51). *Secundi* sunt ipsi fines ob quos a Deo matrimonium institutum fuit (pag. 55 seq.). Dicuntur : tum *intrinsici*, quia ad illos matrimonium per se tendit; tum *accidentales*, quia a contrahentibus, salva matrimonii substantia, positive excludi possunt. *Tertii* sunt quicumque alii

praeter fines hucusque recensitos, ut si quis nuberet ad pacem familiarum conciliandam, ad divitias consequendas, ad voluptatem ex copula captandam. His positis :

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. 1°) Certum est, quod si quis contraheret positive excludendo fines *intrinsecos essentielles*, nempe animo, ut aliquam ex obligationibus, quae ad substantiam matrimonii pertinent, nullatenus suscipere vellet, non solum peccaret, sed nullum iniret matrimonium quoad forum internum, juxta dicta (pag. 51).

2°) Certum est, quod si quis excluderet fines *intrinsecos accidentales*, non solum *valide* sed etiam *licite* posset aliquando contrahere, prout si esset senex et nuberet sine spe procreandi prolem, nec intenderet remedium concupiscentiae. Sufficit enim, quod salventur fines substantiales; et sic contraxerunt B. V. et S. J., qui utique non intenderunt procreationem prolis nec remedium concupiscentiae, et tamen validum et licitum conjugium inierunt.

3°) Probabilius *nequidem venialiter* peccaret, qui nubendo, inter fines *intrinsecos accidentales*, principaliter intenderet finem *secundarium*, modo finem *primarium*, qui est procreatio prolis, non excluderet. Quod confirmatur ex CAT. ROM., qui postquam enumeraverat fines intrinsecos accidentales, continuo addit : « *Haec igitur sunt causae, quarum aliquam sibi quisque proponere debet, ut pie et religiose, ut sanctorum filios decet, nuptias velit contrahere.* » Ad rationem autem contrariae sententiae, nempe : quod sit deordinatio eligere finem secundarium prae primario, respondetur : quod deordinatio quidem esset, si ordinetur finis primarius ad secundarium; sed non, si ex duobus finibus licitis secundarius prae primario eligatur.

4°) Certum est, eos *non peccare*, qui nubendo, praeter fines conjugii intrinsecos, *secundario* intendunt alios fines licet matrimonio *extrinsecos* et *in se indifferentes*. Hinc ait CAT. ROM. : « *Quod si ad eas causas [intrinsece accidentales] aliae etiam [extrinsecae] accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant atque in habendo uxoris delectu hanc illi praeponant, ut : HAEREDIS RELINQUENDI DESIDERIUM, DIVITIAE, FORMA, GENERIS SPLENDOR, MORUM SIMILITUDO, hujusmodi sane rationes damnandae non sunt, cum matrimonii*

sanctitati non repugnent; neque enim in SS. LL. Jacob patriacha reprehenditur, quod Rachelem, ejus pulchritudine illectus, Liae praetulerit. »

5º) *Disputant DD.*, an licitum sit contrahere *principaliter* ob fines *extrinsecos*, nempe ad voluptatem captandam, etc. Ille vero *principaliter* ob finem extrinsecum, v. g. ob divitias contrahere dicitur, qui cum esset determinatus ad non nubendum, ideo suum mutat propositum, quia sibi occurrit foemina dives; nubendo tamen fines matrimonii proprios et intrinsecos non excludit: alias enim non principaliter, sed *unice* seu *solum* propter divitias contraheret. Hoc posito, *distinguendum* esse arbitror inter fines extrinsecos. Alii enim sunt, qui per se **honestatem** **moralem** continent, quales sunt: pax reipublicae; pax, charitas et amor inter consanguineos; illustris familiae conservatio, etc. Alii vero sunt **indifferentes**, in quibus nulla moralis honestas relucet, uti sunt voluptates, honores, divitiae, etc. Si quis principaliter contrahat ob fines extrinsecos **honestos**, nullum committit peccatum, sed potius actum virtutis moralis exercet: quia finis actionis est honestus; et medium, quo ad illum obtinendum utitur, est pariter honestum; ergo ex nullo capite actio vitiari potest. Si vero ob finem **indifferentem** matrimonium ineatur, etsi *probabile* sit, peccari tunc venialiter, eo quod alienum sit a rationali natura operari absque fine virtutis, attamen « *probabilius* » censeo cum CASTRO PALAO, nullum in praesenti esse peccatum: tum quia matrimonium per se est actus honestus; tum quia velle obtinere aliquid temporale, actu per se honesto, inhonestum non est, ut si quis oraret ad obtinendum successum in negotio temporali. Ergo nullum est peccatum velle contrahere matrimonium retinendo illius fines, ut illo contracto uxoris pulchritudine et dote copulaeque voluptate fruaris: quia eo casu non operaris absque fine virtutis, qui in ipso opere intrinsece inibitur, et quem in executione ipsius operis intendis, cum illum non excludis. — Nec **obstat** propositio damnata ab INNOC. XI sub n. 6: « *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.* » Intrinseco enim vitio laborat ob particulam *solam*, quae positive excludit alios quosvis fines, in quos actio hujusmodi ordinatur (tom. I, pag. 63). Quod vero quis ad opus alliciatur appetitu delec-

tationis, sicuti ad laborem spe praemii, id ordini naturae esse consentaneum docet S. THOM. (*Contra gent.* l. III, c. 26, n. 6 et 7) : « *Delectatio, quae consequitur bonas et appetendas operationes, bona est et appetenda; idque convenit cum ordine naturae... Videmus enim, quod natura illis operationibus animalium delectationem apposuit, quae sunt manifeste ad fines necessarios ordinatae... Nisi enim adesset delectatio, animalia a praedictis usibus necessariis abstinerent.* »

CAP. 6. De variis matrimonii divisionibus.

Ubi de matrimonio naturali et sacramentali; legitimo, rato et consummato; vero, putatitio et praesumpto; conscientiae seu secreto et morganatico.

Q. 52. *Quaenam* sint matrimonii DIVISIONES?

R Sunt *quatuor* sequentes.

Explanatur. Dividitur 1°) in **naturale** et **sacramentale** (pag. 44). *Naturale* iterum dupliciter spectari potest : *active* seu *in fieri*; et *passive* seu *in facto esse*. Utrum quoque matrimonium *sacramentale* eodem modo spectari valeat, dictum fuit (pag. 47).

Dividitur 2°) in **legitimum**, **ratum** et **consummatum**. **A) Legitimum** dicitur, quod legitimo consensu contrahitur inter personas habiles; et tale matrimonium datur non solum inter fideles, i. e. baptizatos, sed etiam inter omnes illos infideles, qui legitime contrahunt. Hinc pro *infidelibus* requiritur consensus legitimus et absentia cujusvis impedimenti quod matrimonium aut jure *naturae* aut jure *positivo divino* invalidum reddat. Ubi vero agitur de *fidelibus*, requiritur insuper absentia cujusvis impedimenti quod matrimonium jure *ecclesiastico* irritum facit : quia hi non illi legibus ecclesiasticis subjiuntur. **B) Ratum** dicitur, quod inter baptizatos nullo jure impeditos legitime contrahitur ac praeter valorem contractus participat dignitatem sacramenti. Itaque *ratum* matrimonium in se includit *legitimum*, sed insuper addit rationem sacramenti, per quod majorem firmitatem acquirit, esto nondum sit consummatum. Saepe tamen *ratum* sumiter pro quovis matrimonio legitimo, cui nondum accessit copula carnalis, sive sit

sacramentum, sive non. Sed tunc plerumque dicitur cum addito : *ratum tantum*, vel *ratum nondum consummatum*. Quin imo aliquando matrimonium ratum nihil aliud significat, quam matrimonium validum. Proprie loquendo, matrimonium *ratum tantum*, seu *ratum non consummatum* significat matrimonium legitimum inter fideles, quod copula carnali nondum completum est. **C) Consummatum** dicitur utrumque matrimonium, tum legitimum infidelium, tum ratum fidelium, quando per copulam carnalem ad generationem aptam *extrinsece* completur. Dixi : *extrinsece* ; quippe juxta dicta (pag. 49) usus matrimonii ad ejus essentiam minime pertinet. Ut tamen dici queat *consummatum*, duo requiruntur : **a)** Ut copula carnalis sit perfecta et sufficiens ad generationem, adeo ut conjuges effecti simul fuerint una caro. Non ea ergo sufficeret in qua, etsi dempta mulieri foret corporalis virginitatis integritas, deficiente tamen apta virilis seminis effusione, generatio sequi non posset. **b)** Ut talis copula habita fuerit post legitimum matrimonium. Nam quae forsitan habita fuisset ante ejus celebrationem, non efficit ut contractum postea matrimonium dici queat consummatum. Erat enim copula fornicaria non conjugalis ; nec utique matrimonium, quod tunc nondum erat, consummari potuit, ac proinde secutum matrimonium, donec nova copula accesserit, censetur ratum et per professionem religiosam vel pontificis dispensationem adhuc solvi potest. Et licet ad legitimandam prolem ex copula anteriori genitam, matrimonium in favorem prolis retro exstitisse fingatur, nihilominus non quoad alios effectus retro habetur pro consummato.

Dividitur **3°)** in **verum**, **putatitium** et **praesumptum**. **A) Verum** dicitur, quod reipsa et valide contractum est, atque ut tale est probatum uno ex iis argumentis quibus cetera negotia probari solent, cujusmodi est parochi vel aliorum testimonium, liber matrimoniorum, confessio conjugum, diuturna viri et honestae foeminae cohabitatio. Et quidem leviores probationes sufficiunt, cum agitur de matrimonio *sustinendo*, quam cum res est de eo *dissolvendo*. **B) Putatitium** est, quod legitime contractum existimatur, cum tamen a parte rei, ob latens aliquod impedimentum, sit nullum. A falsis connubiis distinguitur hoc solo, quod filii ex eo suscepti habeantur legitimi, quando haec duo adsunt : **a)** Ut

contractum sit *bona fide*, saltem ab alterutro conjugum; **b)** Ut contractum fuerit *publice* et in facie Ecclesiae, i. e. coram paroco et testibus et praemissis vel saltem dispensatis denuntiationibus. **C) Praesumptum** dicitur matrimonium, quod a jure praesumitur fuisse contractum, ut in casu relato supra (pag. 18 seq.). Quam juris praesumptionem abolevit Leo XIII juxta dicta ibidem.

Dividitur **4°** in matrimonium **conscientiae** et **morganaticum**. — **A) Conscientiae** matrimonium, quod non est confundendum cum *clandestino*, illud est, quod omissis denuntiationibus contrahitur coram paroco aut alio sacerdote ad hoc deputato ac duobus testibus, sed ea lege ut, ad evitanda hominum improbrantium dicteria aliasque molestias quas facile subirent conjuges, matrimonium non reveletur, sed *secretum* maneat, quamdiu conjugibus ipsis illud publicare non placuerit. Dubium non est, quin validum sit, cum omnia essentialia includat. Quia tamen mens Ecclesiae est, ut matrimonia publice celebrentur, et aliunde ex matrimoniis *conscientiae* gravia mala nata sunt sequi, tum quod vir postea aliam foeminam spe matrimonii facile seducere possit; tum quia proles a parentibus separentur sicque minus recte educantur; ideoque illud permittendi facultatem BENED. XIV, Const. «*Satis Vobis*» (17 Nov. 1741) solis tribuit episcopis, sub datis conditionibus, quarum praecipuae sunt; **a)** Ut adsit urgentissima causa, ut si vir et mulier in occulto concubinato vivunt neque ulla criminis suspicio adsit. Quem casum proponit Pontifex, quin alios similes excludat episcopi judicio. Et sic aliquando permittitur matrimonium *conscientiae*, quando vir et mulier sunt conditionis valde disparis, vel quando consanguinei contrahentium matrimonio adversantur illudque omnino impedire conantur. **b)** Ut omnino constet, nullo ligari impedimento partes, quae insuper tenebuntur intra dies 30 prolem natam et baptizatam denuntiare episcopo. Secus in gratiam filiorum publicatur matrimonium. **c)** Ut in cancellaria episcopali liber retineatur sigillo clausus, ubi illud matrimonium describatur, et alio simili libro proles inde nata adnotetur. Qui quidem libri omnem merentur fidem. — **B) Morganaticum** seu *ad morganaticam* a consueto matrimonio non differt, nisi quoad effectus quosdam civiles. Est vero in specie hujusmodi: vir nobilis atque illustris, defuncta uxore, ducit aliam inferioris con-

ditionis, eo pacto, ut nec ipsa nec liberi ex ea nascituri dignitatem mariti ac patris aut haereditatem paternam consequantur, sed donatione *morganatica* seu certo titulo certisque bonis per pactum assignatis contenti sint. Dicitur *ad morganaticam*, quae vox videtur germanica, ducta a *morgen*, matutinum, et *gab*, donum, quia nempe et uxor et filii contenti esse debent solo illo dono quod sibi ab initio quasi matutino die nuptiarum tribuitur. Ideo introductum fuit, ne viri nobiles, praesertim principes, cum periculo incontinentiae innupti manere quasi cogantur, et simul ut illustrium familiarum conservationi prospiceretur, dum filii ex priori matrimonio suscepti a damno serventur immunes.

CAP. 7. De veritate sacramenti matrimonii deque tempore institutionis hujus sacramenti.

Q. 53. An matrimonium sit SACRAMENTUM?

R. In L. N. matrimonium esse veri nominis sacramentum, de fide est ex TRID. (Sess. XXIV *de matr. can.* 1) : *« Si quis dixerit matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentis a C. D. institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit. »* Idem clare jam antea tradiderat FLOR. dicens : *« Septimum est sacramentum matrimonii. »*

Explanatur. Et sane in matrimonio *tria* inveniuntur, quae requiruntur et sufficiunt ad sacramentum constituendum. 1°) **Signum sensibile**, quod habetur in contractu externe expresso. 2°) **Collatio gratiae**, ut conficitur ex verbis Pauli (EPHES. V, 25 seqq.) : *« Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam... Ita et viri diligere debent uxores suas ut corpora sua. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam; quia membra sumus corporis ejus [Christi] de carne ejus et de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico*

in Christo et in Ecclesia. » Non desunt DD., iique nobilissimi, quos inter CAJETANUS, VASQUEZ, ESTIUS, etc., qui existimant ex Scripturis tantum probari posse matrimonii *dignitatem*, non vero illud conferre gratiam. Ast in praecitatis verbis, illud saltem *innui*, ut utar verbo Patrum TRIDENTINORUM, sequenti ostenditur argumento. Juxta Paulum matrimonium significat conjunctionem Christi cum Ecclesia; atqui haec conjunctio est per gratiam. Ergo conjunctio conjugalis etiam talis esse debet, alioquin non posset significare conjunctionem Christi cum Ecclesia. Vel etiam: Paulus viros adhortatur, ut uxores diligant, sicut et Christus Ecclesiam; i. e. adhortatur conjuges Christianos, ut sese amplectantur amore praecipue supernaturali. Atqui ad talem amorem, eumque perpetuum (non enim loquitur de amoris actu uno alterove) necessaria est jugis gratia quam sacramenta conferunt. Ergo in verbis Pauli saltem innuitur in societate conjugali Christianorum sacramentalem adesse gratiam. 3°) **Institutio divina** ex eo apparet quod solius Dei sit, signo sensibili annectere gratiam. Confirmatur ex *Traditione*, ad quam probandam, praeter effata SS. PP., decreta CC., et libros liturgicos, praecipue confert unaminis perpetuusque Ecclesiae tum orientalis tum occidentalis consensus in confitendo septennario numero sacramentorum (tom. III, pag. 437); quae quidem universarum nationum atque sectarum perfecta consensio non aliunde provenire potest, quam a primitiva Apostolorum traditione. Neque enim Ecclesia graeca id a latinis accepit, cum nota omnibus sit antiqua ipsius aemulatio, quae tandem in apertum schisma erupit. Neque etiam orientales communionem a graecis vel latinis hunc sacramentorum numerum acceperunt, cum ab utrorumque fide jam ab antiquissimis temporibus longe recesserint et adhuc pertinaciter recedant. Stat itaque dogma catholicum multiplici argumento probari, ut declaravit LEO XIII Enc. « *Arcanum divinae Sapientiae* » inquit: « APOSTOLIS magistris referenda sunt, quae sancti PATRES nostri, CONCILIA et universalis Ecclesiae TRADITIO semper docuerunt: nimirum Christum Dominum ad Sacramenti dignitatem exevisse matrimonium; simulque effecisse ut conjuges coelesti gratia quam merita ejus pepererunt septi ac muniti, sanctitatem in ipso conjugio adipiscerentur; atque in eo, ad exemplar mystici connubii sui cum Ecclesia mire conformato, et amorem

qui est naturae consentaneus perfecisse, et viri ac mulieris individuum suapte natura societatem divinae caritatis vinculo validius conjunxisse. »

Q. 54. *Quandonam* Christus INSTITUERIT istud sacramentum?
R. *Controvertitur.*

Explanatur. Datur **triplex** sententia. Juxta alios, quum, repudiato libello repudii, matrimonium reducerit ad legem primitivam indissolubilitatis, dicens (MATTH. XIX, 6) : « *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* » Juxta alios, quum nuptiis in Cana Galilaeae benedixit ipsasque miraculo illustravit. His favet S. CYRIL. ALEX (*epist. ad Nest.* a PP. EPHESINIS confirmata); S. EPIPH. (*haer.* 67); S. AUG. (*tract. 9 in Joan.* cap. 2). Juxta alios, quando post resurrectionem per 40 dies in terra versabatur cum Apostolis, *varia loquens de regno Dei.*

CAP. 8. De materia, forma et ministro sacramenti matrimonii.

Q. 55. *Quae* sint MATERIA et FORMA sacramenti matrimonii?

R. Contractus matrimonialis, i. e. mutuus consensus verbis vel signis expressus, quo vir et mulier sibi tradunt dominium radicale in corpora in ordine ad actus ex se aptos ad generationem prolis, est *materia* simul et *forma* hujus sacramenti, sed sub *diverso* respectu.

Explanatur. Nec mirum : cum enim sacramentum matrimonii non sit nisi contractus matrimonialis ad dignitatem sacramentalem elevatus, necesse est, ut in ipso contractu materia et forma repariantur. Quare, sicuti in ceteris contractibus res sunt *materia remota*, rerum vero traditio materia *proxima*, et acceptatio per verba seu signa sint *forma*; ita sacramenti matrimonii *materia remota* sunt corpora seu jus mutuum in corpora; *materia proxima* est mutua corporum seu juris in corpora traditio; *forma* vero sunt mutua corporum seu juris in corpora acceptatio, facta signo sensibili consensum internum exprimente (Cfr. BILL.). Et haec quidem sententia est *unice vera*. Postquam enim constat, nullum matrimonium inter Christianos esse, quod non sit sacramentum, et

valida habenda esse matrimonia quae absque sacerdote forte celebrantur in locis ubi decretum TRIB. quoad clandestinitatem non viget; manifestum est, ad materiam sacramenti nec manuum impositionem, nec aliud quidpiam, quod a sacerdote praestetur, ullatenus pertinere. Quocirca prorsus obsoleta et illa opinio est, quae matrimonii formam in verbis a sacerdote prolatis statuebat. Quare verba sacerdotis : *Ego vos in matrimonium conjungo* nullatenus significant : ego vos supernaturaliter conjungo per gratiam sacramenti, ut quibusdam visum fuit; sed simpliciter significant : *Ego matrimonium vestrum auctoritate Ecclesiae ratum habeo et confirmo seu approbo.*

Q. 56. *Quis sit MINISTER sacramenti matrimonii?*

R. Ex Actis S. Sedis, quibus statuitur : *sacramentum matrimonii non esse qualitatem accidentalem contractui superadditam, sed spectare ad ipsam essentiam matrimonii inter Christianos initi, ut adeo sacramentum matrimonii in connubio Christianorum identificetur cum ipso contractu; nec inter fideles matrimonium dari posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum;* prorsus colligendum est, quod alioquin tenuit semper opinio communior magisque recepta, *ipsos contrahentes* esse sacramenti matrimonii *ministros*, ut adeo controversiae, quae olim hac de re ventilatae sunt, jam omnino sint antiquatae et ad historiam amandandae.

Explanatur. Nisi enim ipsi sponsi baptizati, contractum matrimonialem ineundo, uno eodemque tempore sacramentum perficiant ac proinde ejusdem sint ministri, asserere quis poterit : sacramentum matrimonii esse tantum quid contractui accessorium, non autem esse ipsam essentiam matrimonii christiani, proindeque ipsum sacramentum non identificari in connubio Christianorum cum ipso contractu, darique posse inter fideles matrimonium quod simul non sit sacramentum. Atqui haec asserere vetat S. Sedes. Ergo ex ejusdem oraculis luculenter conficitur, ipsos contrahentes esse ministros hujus sacramenti. Quae quidem sententia, quam jure merito PERRONE vocat « *unice veram* » immo et « *Ecclesiae catholicae doctrinam,* » communior semper, fatente BENED. XIV

(de Syn. l. VIII, c. 14, n. 5), atque magis recepta est. In hanc enim **conspirant**: 1°) Canonistae fere omnes et unanimiter quidem Scholastici, quorum ne unus quidem noscitur contrariam docuisse sententiam et scriptis edidisse, ante MELCH. CANUM, qui suum de *Locis theologicis* opus edidit an. 1562, quemque inter alios secuti sunt : SYLVIVS, ESTIVS, TOURNELY, DROVIN, DAELMAN; ut adeo sententia CANI fuerit novitas in Ecclesia ceterarumque novitatum sortem jure merito sit adepta. Unicus audiatur, Scholasticorum princeps, S. THOM. (Suppl. q. 42, a. 1 ad 1) inquiens : « *Verba quibus consensus exprimitur matrimonialis sunt forma hujus sacramenti, non autem benedictio sacerdotalis, quae est quoddam sacramentale.* » **Conspirat** : 2°) CONC. FLOR. dicens : « *Causa efficiens matrimonii est regulariter mutuus consensus per verba de praesenti expressus.* » (Dicitur : *regulariter*; quia consensus mutuus ordinarie verbis, interdum tamen nutibus et signis exprimitur.) Jam vero contrahentes, non vero sacerdos, consensum dant et per verba exprimunt, adeoque efficiunt sacramentum; qui autem efficit sacramentum, est illius minister. Nec dicatur Concilium loqui de matrimonio prout est contractus, cum dicatur : « *causa matrimonii,* » non vero *causa sacramenti*. Nam ibi agi de matrimonio, uti est sacramentum, sequentibus conficitur : **A)** Quia EUGENIVS IV profitetur, se sacramentorum doctrinam Armenis tradendam assumere. **B)** Quia verbis declarat, se sermonem facere de sacramento matrimonii, cum dicat : « *Septimum est sacramentum matrimonii.* » **C)** Quia nihil opus erat, ut doceret Armenos quomodo naturali contractu matrimonium perficeretur; id quippe latebat neminem et a Pontificis scopo erat alienum. **Conspirat** : 3°) CONC. TRID. Nam **A)** docet (Sess. 24 de ref. matr. cap. 1) : « *Clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, RATA et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit.* » Jam vero ex recepto a SS. Canonibus loquendi modo, matrimonia Christianorum propterea proprie dicuntur *rata*, quia vera et proprie dicta sunt sacramenta (pag. 61 seq.). **B)** Ibidem describens ritum, quo matrimonium in facie Ecclesiae sit celebrandum, ait : « *Parochus, viro et muliere interrogatis et eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat : EGO VOS IN MATRIMONIUM CONJUNGO, IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS S.; vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque*

provinciae ritum. » Quod ultimum profecto non adjecisset, si putasset verba sacerdotis constituere formam sacramenti; quippe relinquendo formas sacramentorum arbitrio provinciarum, mutationibus etiam essentialibus januam aperuisset. **C)** Declarans eodem in capite irrita matrimonia clandestina, ad valorem matrimonii requirit nudam praesentiam parochi et testium, nulla vero sacerdotis verba. Jam vero in sententia CANi aliorumque dicentium sacerdotem esse ministrum hujus sacramenti, Concilium parum sollicitum fuisset, ut fideles matrimonium contrahentes sacramentum susciperent. **Conspirat** : 4°) S. C. C., quae declaravit (2 Mart. 1580) verba : « *ego vos conjungo* » non pertinere ad substantiam matrimonii, adeoque illud valere, etiamsi verba consensum exprimentia prolata sint tantum a contrahentibus, dummodo adsit praesentia parochi et testium, quam absque verbis sufficere putavit.

Q. 57. *Quae sint CONSECTARIA ex doctrina de ministro sacramenti matrimonii?*

R. Varia sunt consecratoria quae ex hac doctrina profluunt, ut patebit ex sequentibus resolutionibus.

Resolvitur 1. Quod parochus matrimonio assistat non tanquam minister sacramenti, sed **A)** ut *minister Ecclesiae in tali solemnitate*, i. e. ut minister partis liturgicae hujus sacramenti; **B)** ut *testis qualificatus*, seu necessario requisitus, et qui non potest per alium quemcumque indifferenter suppleri, ita ut vel ipse aut alius sacerdos de ejus vel Ordinarii licentia adesse debeat. Voluit nempe Ecclesia, ut matrimonium, quia sacramentum est, sancte tractetur et religioso ritu celebretur; et ut de matrimonio rite et recte celebrato sibi constaret non per testes qualescumque, sed praecise per testem a se electum et sibi probatum, scilicet per proprium contrahentium parochum. In duobus vero vel tribus aliis qui adstare debent testibus Ecclesia speciales qualitates non requirit; sufficit, ut ad testandum sint idonei. **Resol. 2.** Quod sacerdos matrimonio assistens in statu peccati mortalis non committat grave sacrilegii peccatum, quia nec conficit nec administrat sacramentum. **Resol. 3.** Contrahentes in statu peccati mortalis probabiliter excusantur a reatu mortali, quatenus indigne administrant sacramen-

tum, quia non sunt ministri specialiter ad id muneris consecrati. Peccant tamen mortaliter quatenus sacramentum indigne suscipiunt, quum matrimonium sit sacramentum vivorum. **Resol. 4.** Contrahentes quatenus ministri, ut valide conficiant sacramentum, debent habere intentionem saltem implicitam faciendi quod facit Ecclesia (tom. II, pag. 586 seq.); sed eam eo ipso habent, quod volunt contrahere juxta intentionem Dei et prout fit in Ecclesia. Quare necesse non est, illos de hoc specialiter instruere. Et sicuti nec pro ministro aliorum sacramentorum, ita nec pro ministro hujus sacramenti requiritur intentio *explicita* conficiendi sacramentum, modo tamen haec positive non excludatur; quo casu ne contractum quidem matrimonialem conficerent, cum illum vellent nisi sub conditione impossibili, cum impossibile sit, ut inter christianos verum detur matrimonium quod uno eodemque tempore non sit sacramentum.

CAP. 9. De requisitis in subjecto ad valide ac licite suscipiendum sacramentum matrimonii.

Q. 58. *Quaenam* requirantur ad *valide* suscipiendum SACRAMENTUM matrimonii?

R. *Tria* requiruntur : *baptismus*, *intentio* et *immunitas ab omni impedimento dirimente*, sive naturali, sive divino, sive ecclesiastico.

Explanatur. Itaque **requiritur** : 1°) *Baptismus*, cum homines non baptizati sint incapaces sacramentorum Ecclesiae (pag. 46 seq.). Hinc **A**) matrimonium *infidelium*, licet validum esse possit in ratione contractus, invalidum tamen prorsus est in ratione sacramenti. Hinc **B**) certum e contra est, *haereticos* et *schismaticos*, valide baptizatos, sacramenti matrimonii esse capaces, si legitime contrahant. Quod confirmat praxis Ecclesiae, quae nullimodo eos adigit sive ad renovandum consensum, sive ad benedictionem nuptialem recipiendam, si resipiscentes ad catholicae Ecclesiae unitatem redeant. Nihil tamen vetat quominus, si voluerint, nuptiae a sacerdote benedicantur (Conc. Prov. *Dublin*. 1853). **Requiritur** : 2°) *Intentio* suscipiendi sacramentum, quae semper adest eo ipso, quod velint valide contrahere, quum simul tunc implicate

intendant suscipere quidquid a matrimonio christiano est inseparabile ac proinde sacramentum. Quod si positiva voluntate vellent excludere sacramentum, ne contractum quidem efficerent, cum illum non vellent nisi sub conditione impossibili : cum impossibile sit, ut inter christianos verum detur matrimonium, quod uno eodemque tempore non sit sacramentum. **Requiritur : 3º) Immunitas** ab omni impedimento dirimente. Ratio est, quod absque ea ne contractus quidem consistere valeat, quippe qui inter personas jure habiles tantum iniri possit.

Q. 59. *An 1º) matrimonium, quod fidelis ex Papae dispensatione contrahat cum infideli, sit sacramentum ex parte fidelis; et an 2º) matrimonium, quod inter infideles contractum fuerit, accedente baptismo, evadat sacramentum?*

R. Ad 1um) *Controvertitur.*

Explanatur. Varii **negant** cum BILL. : quia ambo contrahentes se habent per modum unius subjecti ejusdem sacramenti; non enim matrimonium in duobus contrahentibus duplex, sed unicum est sacramentum. Unde dum una pars non suscipit sacramentum, nec illud suscipit altera pars defectu capacitatis. Alii **affirmant**, adeo ut matrimonium, quod nequit claudicare in ratione contractus, bene claudicare possit in ratione sacramenti. Pro hac sententia, praeter SALM., DAELM., COLL., alios, stant : AND. VEGA, theol. Tridentinus, et LUC. FERRARIS, qui illam studiose defendit. Et hanc *probabiliorem* esse existimo : secus, cum in prioribus saeculis aliquando moraliter necessarium esset, ut christianae mulieres nubarent ethnicis, sequeretur eas caruisse gratia valde ipsis necessaria ad sanctificandos viros infideles, quod asserere durissimum foret. Nec facile intelligitur, quomodo Ecclesia adhuc hodie hujusmodi conjugia aliquando permittat cum tanto damno fidelium. Interim res incerta manet, nec ex Actis S. Sedis hucusque solutionem habet.

R. Ad 2um) *Controvertitur.*

Explanatur. *Triplex* invenitur sententia. 1º) Alii simpliciter **affirmant**, dicuntque statim post baptismum absque ullo novo consensu matrimonium fieri sacramentum. 2º) Alii **distin-**

guunt, dicuntque sacramentum tunc evadere, si post baptismum *renoveant* consensum, et quidem coram paroco et testibus pro locis ubi decretum TRID. de clandestinitate est promulgatum. 3º) Alii simpliciter **negant** cum BILL., quia licet consensum *renoveant* et sacramentum intendant, non tamen per id fit novus contractus matrimonialis, sed confirmatur jam factus. Cum enim corpora fuerint jam antea tradita, nec possint tales conjuges iterum tradere quod suum non est, ex quo neuter conjugum habeat potestatem sui proprii corporis, non ponitur tunc nova materia vel forma contractus, adeoque nec sacramentum dari potest. — Existimaverim **primam** sententiam, quae, teste BENED. XIV (*de Syn.* lib. VIII, c. XIII, n. 8) **communior** est, et in quam conspirasse videtur S. THOM. (in 4. d. 29, q. unic. a. 2 ad 1), póst solemnem loquendi modum a Pio IX est LEONE XIII adhibitum, novum robur accepisse, cum ratio sacramenti in connubio christianorum a ratione contractus sejungi nequeat. — **In praxi**, si casus occurrat, parochus episcopum consulat, eo magis, quod certis in locis, ex particularibus statutis, ut in STAT. DIOEC. MECHL. (n. 227), nullus adultus, extra casum necessitatis, baptismi aquis ablui possit, nisi praemonito episcopo et de ejus consensu. Praeterea notandum est, quod, ubi post validum matrimonium in utriusque infidelitate initum alterutra vel utraque pars convertitur et baptizatur, opus non sit *novo consensu*, neque etiam, si altera pars maneat infidelis, *dispensatione* in disparitate cultus, ut constat ex S. U. I. (14 Dec. 1848). Ubi tamen ambo conjuges baptizantur, hortandi sunt, ut *benedictionem nuptialem* suscipiant, ut eruitur ex decreto generali S. U. I. (31 Aug. 1881), de quo postea; simulque ipsis significandum est, « *benedictionem ipsam ad ritum et solemnitatem, non vero ad substantiam et validitatem pertinere conjugii.* »

Q. 60. *Quaenam* requirantur ad *licitam* susceptionem SACRAMENTI matrimonii?

R. *Tria* requiruntur : 1º) status gratiae; 2º) absentia cujuslibet impedimenti impediens; et 3º) observantia eorum, quae ad honestatem nuptiarum postulatur. Dicit enim RIT. ROM. : « *Nuptiae vero qua decet modestia et honestate fiant; sancta enim res est matrimonium sancteque tractandum.* »

Q. 61. *An STATUS gratiae, requisitus ad licitam susceptionem, debeat esse obtentus per confessionem?*

R. *Negat.*, sed sufficit, ut sit obtentus per *contritionem*.

Explanatur. Neque enim TRID., neque RIT. ROM., neque ulla lex generalis confessionem necessario praerequirat. En verba TRID. (Sess. XXIV de ref. matr. cap. 1) : « *S. Synodus conjuges HORTATUR, ut antequam contrahant vel saltem triduo ante matrimonii consummationem sua peccata diligenter confiteantur et ad SS. Euch. sacramentum pie accedant.* » Nec verba RIT. ROM. praeceptum indicant. Dicit enim : « *AC MONEANTUR praeterea conjuges, ut antequam contrahant, sua peccata diligenter confiteantur et ad SS. Euch... accedant.* » Quare parochus non potest absolute exigere, ut praemittatur confessio celebrationi matrimonii, nisi lex seu praeceptum episcopi illud statuatur; quo casu parochus *per se* exigere debet confessionem aut saltem illius testimonium. Dicitur : *per se*; nam possunt occurrere casus, in quibus haec lex exceptionem admittere videatur, ut si matrimonium jam sit civiliter contractum et nolint confiteri; quod a fortiori dicendum est, si una pars testimonium confessionis requisitum exhibeat. Ceterum, ut diximus (tom. III. pag. 214 seq.), absolvi possunt sub conditione sponsi *dubie dispositi*, proxime matrimonium contracturi, ne ex absolutionis denegatione, amplius ad confitendum non redeant et sacramentum matrimonii profanent.

Q. 62. *An PAROCHUS ad sacramentum matrimonii admittere possit indignos, i. e. quos novit esse in statu peccati mortalis, immunes tamen a quolibet impedimento quod matrimonium vel dirimat vel impediat?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel agitur de peccatoribus **occultis**, vel de peccatoribus **publicis**. Si **primum** : tunc peccatoribus occultis, si *publice* petant, parochus praesentiam et operam suam denegare non potest, ne bonam famam, ad quam jus retinent, amittant. Si enim parochus esset minister hujus sacramenti, illud hujusmodi peccatoribus administrare deberet; a fortiori operam suam palam petentibus conferre debet, quia non ut minister hujus sacramenti, sed tantum ut testis et minister solemnitatis assistit. Si **secun-**

dum : *Disputant* DD. Alii **affirmant** cum LUGO, LACROIX, LAYMANN, etc., modo tamen parochus, quantum commode fieri possit, prius conatus fuerit, disponere sponso ad digne contrahendum. Ratio eorum est : quia parochus non est minister hujus sacramenti, sed tantum testis seu notarius publicus, ad quem non spectat examinare merita contrahentium, sed solum fidem facere et testari de iis quae videt. Unde ex una parte, cum sit publicus notarius, non potest suam praesentiam petentibus denegare; et ex alia parte, assistendo ipsorum matrimonio, excusatur a peccato, quia non nisi valde materialiter peccato indigne contrahentium cooperatur. Alii cum S. LIC. (VI, 54) per se **negant**, parochum assistere posse matrimonio eorum qui sunt publici peccatores : tum quia non sunt ad sacramenta admittendi; tum quia de jure naturae nemo potest cooperari peccato alterius etiam materialiter, nisi de causa gravi et aliquomodo proportionata malo quod permittitur in sacramenti profanatione, et ideo dictum est *per se*. Unde dari possunt casus in quibus tali matrimonio assistere posset, ut v. g. si parochus cogeretur metu mortis aut mali fere aequalis; vel si imminerent gravia mala communitati; aut si sponsi jam sint conjuncti civiliter : majus enim malum majusque scandalum ex fornicaria cohabitatione sequerentur. A fortiori posset assistere parochus, si unus e sponsis esset innocens, aut in meliorem vitam mutatus; item si sponsi solerent peccare inter se, ut si in concubinato versarentur : quia tunc per matrimonium tolleretur tum scandalum, tum peccati occasio.— **Prima** sententia, quae fatente S. LIC. (*l. c.*) « *communiter* » docetur, est **practice tuta**, et confirmatur ex iis quae tradunt DD., ubi inquirunt : *an conjux ipse, quatenus minister sacramenti, peccet mortaliter, contrahendo matrimonium cum peccatore?* Ut enim scribit LUGO. (*de Sacram. disp. VIII, n. 226*) : « *Nullus injectit adhuc talem scrupulum personis catholicis, ut non possint libere contrahere matrimonium cum peccatoribus, nec ullus Theologus obligat foeminam ad repellendum sponsum et negandum consensum matrimonii, quamdiu ille est in statu peccati; sed unusquisque tenetur se ipsum in gratia constituere, consortem vero relinquit suae conscientiae, ut constat ex usu omnium fidelium.* » Interim **praestat** Ordinarium consulere, si mora sit.

Scholion 1. Quod indignos ob **censuram** speciatim attinet,

ad **dubium** italice propositum : « *Quomodo se genere debeant parochi in celebratione matrimonii illorum qui CENSURIS ecclesiasticis sunt notorie innodati?* » S. POENIT. (10 Dec. 1860) ita **respondit** : « *Curandum pro viribus ut ecclesiasticis censuris innodati debito modo cum Ecclesia reconcilientur ; at si reconciliari recusent, et nisi matrimonium celebretur, gravia damna imminere videantur, parochus Ordinarium consulat, qui, habita rerum et circumstantiarum ratione, omnibus perpensis, quae a probatis auctoribus, praesertim a S. ALPH. (lib. VI, tract. I, c. 2, n. 54) traduntur, ea declaret, quae magis expedire in Domino judicaverit, exclusa semper missae celebratione.* » Simili fere modo quoad addictos sectae **Massonum** respondit S. U. I. (21 Febr. 1885) : « *Quod attinet ad matrimonium, in quo una contrahentium pars CLANDESTINIS aggregationibus notorie adhaeret, donec Apostolica Sedes generale decretum hac in re non ediderit, oportet ut pastores caute ac prudenter se gerant ; et debent potius in casibus particularibus ea statuere quae magis in Domino expedire judicaverint, quam generali regula aliquid decernere ; omnino vero excludatur celebratio sacrificii Missae, nisi quando adjuncta aliter exigunt.* » Ap. N. R. T. (XVI, 285). — **Scholion 2.** Si agatur de matrimonio *indigni ob peccatum*, dicendum videtur quod, quoties assistat tali matrimonio, parochus totum ritum RITUALIS sui observare debeat, solemnem etiam benedictionem impertiendo, si aliunde nihil obstat. Nisi aliquando Episcopus, ad minuendum scandalum hujus profanationis, vel ex aliis justis causis, mere passivam parochi praesentiam exhibendam decerneret. Si vero agatur de matrimonio *indigni ob censuram* ex praecitatis decretis S. POENIT. et S. U. I., regulariter loquendo, excludenda est *celebratio missae* et consequenter etiam *benedictio nuptialis* quae infra missam impertitur.

CAP. 10. De proprietatibus matrimonii.

ART. I. De matrimonii unitate.

Q. 63. *Quae* 1°) sint PROPRIETATES matrimonii ; 2°) in quo sita sit ejus UNITAS ; et 3°) *quaenam* UNITATI opponantur?

R. Ad 1um) Sunt *duae* : UNITAS et FIRMITAS, haecque du-

plex est : tum quoad *vinculum*, tum quoad *thorum* et *cohabitationem*.

R. Ad 2um) UNITAS, quae etiam vocatur *monogamia*, in eo sita est, quod matrimonium sit conjunctio unius viri cum una foemina.

R. Ad 3um) UNITATI opponuntur : 1°) *Biviratus* et *polyandria simultanea*, i. e. conjunctio simultanea plurium virorum cum una foemina. 2°) *Polygamia simultanea*, i. e. conjunctio simultanea plurium foeminarum cum uno viro. — Non autem opponitur *Bigamia*, seu successiva polyandria et successiva polygamia, quae nimirum habetur, quando uxor successive habet plures maritos, vel maritus successive plures uxores, prioribus defunctis. Aliis verbis : UNITATI non opponuntur *secundae* aut etiam *ulteriores nuptiae*.

Q. 64. *Quid* dicendum de BIVIRATO seu POLYANDRIA *simultanea*?

R. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 65, a. 1) certum est, eam pugnare cum jure naturali, quia primario matrimonii fini adversatur, nempe generationi prolis et bonae ejusdem educationi. Mulieres enim, quae pluribus copulantur viris, ordinarie sunt infoecundae, ut patet in meretricibus. Proles vero, si forte nascatur, redditur incerta; unde fit, ut educatio ejus negligatur. Hinc in V. T. nullam legimus mulierem sanctam plures eodem tempore maritos habuisse.

Q. 65 *Quid* dicendum de POLYGAMIA *simultanea*?

R. *Sub distinctione*.

Explanatur. Vel loquimur de **Novo** vel de **Veteri** Testamento.

Si **primum** : certum est *polygamiam simultaneam* in N. L. de jure positivo divino esse prohibitam. Constat ex S. Scriptura (Luc. XVI, 18), ubi Christus ait : « *Omnis, qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, moechatur.* » Si enim adulter est, qui dimissa uxore sua cum altera copulatur; multo ergo magis, ut innuit INNOC. III (in cap. *Gaudemus*, 8, de *divort.*), qui sua retenta priori uxore ad alteram accedit, adulter erit. Hac autem Christi lege, cum sit universalis et indefinita, tenentur non tantum *Christiani*, ut

definiuit TRID. (Sess. XXIV, de matr. can. 2) inquires : « *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit;* » sed etiam infideles, ita ut illicitum et nullum sit, quod apud ipsos contrahitur secundum matrimonium, priori conjuge vivente. « *Atque ob eam rem, ait CAT. ROM., fieri intelligimus, ut si infidelis quispiam, gentis suae more et consuetudine, plures uxoribus duxisset, cum ad veram religionem conversus fuerit, jubeat eum Ecclesia ceteras omnes relinquere ac priorem tantum justae et legitimae uxoris loco habere.* » Si **secundum** : utrum in V. T. polygamia simultanea etiam jure positivo divino prohibita fuerit, non ita certo constat. **Negativam** sententiam cum aliis paucis amplectitur PERRONE, statuens hanc propositionem : « *Polygamia simultanea jure divino positivo ante Evangelium absolute vetita non posse dici videtur, nec proinde necessaria divina dispensatio, ut veterum polygamia a crimine contra jus naturale vel divinum defendatur.* » Communior tamen sententia cum S. THOM. (Suppl. q. 65, a. 2) **affirmat**, ast simul monet in hac lege postea, et quidem probabiliter paulo post diluvium, a Deo dispensatum fuisse. Audiatur CAT. ROM. : « *Quod polygamia a matrimonii natura aliena esset (etsi aliqui ex priscis patribus accusandi non sunt, quod non sine Dei indulgentia plures uxores duxerant), Christus Dominus ostendit illis verbis : PROPTER HOC DIMITTET HOMO PATREM ET MATREM ET ADHAEREBIT UXORI SUAE, ET ERUNT DUO IN CARNE UNA. Ac deinde subjungit : ITAQUE JAM NON SUNT DUO SED UNA CARO. Quibus verbis planum fecit, matrimonium ita a Deo institutum esse, ut duorum tantum, non plurium conjunctione definiretur.* » Dispensationem autem in hac lege non solum spectasse V. T. patriarchas, verum etiam Judaeos omnes, luculenter conficitur : tum ex S. Scriptura (DEUT. XXI, 15); tum etiam ex eo quod nullas prophetarum polygamiam simultaneam tanquam peccatum Judaeis objecerit. Quin imo hanc dispensationem ad ipsos quoque gentiles pertinuisse, ne occasionem scandali acciperent a Judaeis, contra ESTIUM communiter et merito affirmant DD. cum BILL. Et sane ESTHER se ASSUERO regi infideli, qui uxorem jam habebat, passa non fuisset matrimonio copulari, nec hujusce matrimonii contrahendi MARDOCHAEUS, vir Deum timens, ei auctor fuisset, ne-

que in eo tota Judaeorum gens exsultasset, nisi licitam tunc temporis etiam apud infideles uxorum pluralitatem autumassent.

Q. 66. *Quid dicendum de secundis et etiam ulterioribus nuptiis?*

R. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 63, a. 1 et 2) «*non solum SECUNDAE, sed TERTIAE et sic DEINCEPS nuptiae sunt licitae,*» sed *minus perfectae*.

Explanatur. 1°) Certum est, contra MONTANISTAS et NOVATIANOS, eas esse **licitas** tam viro quam mulieri, etiam sub lege evangelica; aliis verbis : bigamiam, polyandriam et polygamiam *successivam* non esse prohibitam. Quod quidem ipso naturae lumine edocemur : cum enim mors omnia solvat, illud consequitur, quod vinculum omne, quod inter conjuges erat, ob unius mortem statim sit dissolutum, cum nec mortuus potestatem sui corporis praebere amplius queat viventi, nec vivens mortuo. Accedunt diserta PAULI testimonia : tum (ROM. VII, 2-3), tum (1 COR. VII, 39). Hinc EUG. IV in decreto pro Armenis : «*Declaramus non solum SECUNDAS nuptias sed etiam TERTIAS et QUARTAS atque ULTERIORES, si aliquod canonicum impedimentum non obstat, licite contrahi posse.*» 2°) Quia tamen secundae et ultiores nuptiae signum intemperantiae et incontinentiae prae se ferre videantur, minusque perfecte exprimant matrimonium Christi cum Ecclesia, quod fuit unius cum una virgine, hinc factum est : **A)** Quod nonnulli PP. paulo durius de ipsis fuerint loquuti, eas improbantes non quidem ut *illicitas*, sed ut **minus perfectas**. **B)** Quod prioribus saeculis poenitentia aliqua fuerit imposita secundas nuptias celebrantibus, et hodie adhuc de jure communi sollemnis benedictio eisdem denegetur. **C)** Quod a *bigamis* irregularitas incurratur, quam quidem DD. repetunt sive a macula incontinentiae, sive a defectu sacramenti; non quasi secundae nuptiae ritu legitimo contractae non sint verum sacramentum, sed quia minus perfecte exprimunt matrimonium Christi cum Ecclesia. Quod si in aliquibus locis, praesertim in Oriente, *secundae nuptiae* aliquando prohibitae fuisse videantur, nunquam tamen talis prohibitio generalis fuit in Ecclesia.

ART. II. De firmitate matrimonii.

§ I. Quoad vinculum.

Q. 67. In quo 1°) consistat *firmitas* matrimonii quoad VINCULUM; 2°) *quo JURE* haec indissolubilitas matrimonio competat; et 3°) *quinam* eidem ADVERSENTUR?

R. Ad 1um) Haec firmitas consistit in matrimonii *indissolubilitate*, ita ut nuptiae, sive fidelium sive infidelium, semel valide contractae, nulla potestate *humana*, quacumque de causa, sive mutuo conjugum consensu, sive ullo quocumque crimine ullaque lege politica aut sententia judicis, sed sola voluntate divina aut per unius conjugis mortem dissolvi queant.

R. Ad 2um) Indissolubilitas, etiam a mundo condito, competit matrimonio saltem de *jure positivo divino*.

Explanatur. Id colligitur cum TRID. (Sess. 24 de matrim. cap. unico; : tum ex verbis Adami instincta divino pronuntiatis (GEN. II, 24) : « *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea; quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una;* tum apertius ex oraculo Christi (MATTH. XIX, 6 seqq.), quum postrema illa verba, tanquam a Deo prolata, referens dixit : « *Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* » Dixi : **saltem**; non enim desunt graves DD. existimantes cum S. THOM. (Suppl. q. 67, a. 1) indissolubilitatem vinculi matrimonialis etiam esse repetendam a *jure naturae*, non quidem *primario*, quod intrinsece et essentialiter mala prohibet; sed *secundario*, quod ea prohibet quae minus naturae sunt consentanea, sic tamen ut vere obliget et nullus sua privata auctoritate possit dispensare. Et sane, ut utar verbis LEON. XIII, Enc. « *Arcanum divinae sapientiae* » (10 Febr. 1880) : « *Quanti materiam mali in se divortia contineant, vix attinet dicere. Eorum enim caussa fiunt maritalia foedera mutabilia; extenuatur mutua benevolentia; infidelitati pernicioosa incitamenta suppeditantur; tuitioni atque institutioni liberorum nocetur; dissuendis societatibus domesticis praebetur occasio; discordiarum inter familias semina sparguntur ac deprimitur dignitas*

mulierum, quae in periculum veniunt ne, cum libidini virorum in-inservierint, pro derelictis habeantur. » Non pauci tamen, quos inter BELLARM., contradicunt, negantque indissolubilitatem saltem in quibusdam casibus esse de jure naturae stricte obligante. Interim id docent, non ut matrimonii indissolubilitatem impugnent, et humana auctoritate solvi illud posse affirmant, sed ut in jure positivo divino indissolubilitatis fundamentum constituent ac matrimonii vinculum aliqua de causa, divina saltem dispensatione, solvi posse statuunt. Unde, ubi PIUS IX damnavit (8 Dec. 1864) propositionem in SYLLABO sub n. LXVII : « *Jure naturae matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest;* » hos posteriores Theologos non attigit, bene vero heterodoxos et pseudopoliticos contententes conjugale vinculum de jure naturae sive in omni casu, sive variis saltem de causis, humana etiam auctoritate, dissolvi posse.

R. Ad 3um) Indissolubilitati matrimonii quoad vinculum plures contradicunt.

Explanatur. Contradicunt : 1°) **Graeci**, qui jam diu in ea versantur sententia et praxi, ut dissolvant vinculum conjugale propter adulterium. 2°) **Lutherani** existimantes, non tantum ob adulterium, sicut putabat CALVINUS, sed etiam ob haeresim, furtum aliudve peccatum, ob molestam cohabitationem, longam absentiam aliasque causas dissolvi matrimonium. 3°) **Launoïus** Dr Sorbonicus, qui Saec. XVII in opere : *De regia in matrimonium potestate*, docere non erubuit, juxta S. Script. et antiquam Tradit., matrimonium dissolvi posse ob adulterium, adeoque id sola lege ecclesiastica esse prohibitum, et canonem CONC. TRID. esse mere disciplinarem. 4°) **Lex civilis**, quae nostra aetate pluribus in regionibus permittit ob causas a se statutas divortium civile fieri, et conjuges civiliter disjunctos novo, si cupiant, cum alia persona jungit matrimonio.

Q. 68. *Quid circa indissolubilitatem VINCULI matrimonialis de fide catholica tenendum sit?*

R. 1°) De fide catholica est : « *Propter haeresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a*

conjuges, dissolvi non posse matrimonii vinculum,» cum id totidem verbis definierit TRID. (can. V), quem Novatoribus opposuit.

R. 2°) E contra de fide catholica non est, quod non possit dissolvi matrimonium propter adulterium, cum TRID. id expresse non definiat; ast fidei catholicae dogma est: «*Ecclesiam non errare, cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque vel etiam innocentem, qui causam adulterii non dedit, non posse, altero conjugis vivente, aliud matrimonium contrahere, moecharique eum, qui, dimissa adultera, aliam duxerit, et eam, quae, dimisso adultero, alii nupserit,*» cum id totidem verbis definiat TRID. (can. VII).

Resolvitur. Itaque sententia de matrimonii dissolubilitate quoad vinculum propter adulterium **damnata non est ut haeretica.** Canon enim TRID. directe editus est adversus LUTHERANOS et CALVINISTAS, qui Ecclesiam erroris incusabant; non vero adversus GRAECOS et ORIENTALES, qui adhuc tenent conjugium propter adulterium etiam quoad vinculum dissolvi posse. Quia tamen TRID. declarat, Ecclesiam ita docere «*juxta evangelicam et apostolicam doctrinam,*» et hanc doctrinam communit anathemate prolato in eos qui dicerent Ecclesiam in hoc puncto «*errare,*» sequitur: 1°) contra LAŒOITUM, hunc canonem non esse disciplinarem ideoque Ecclesiae auctoritate mutabilem, cum agatur in eo de doctrina evangelica et apostolica; 2°) saltem theologice esse certum, hanc Ecclesiae doctrinam veram esse et revelatam, contrariam vero esse temerariam et haeresi proximam. **Neque obstant** verba Christi (MATTH. XIX, 9): «*Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur;*» quasi apertam continerent a generali lege de indissolubilitate exceptionem, et ob fornicationem liceret dimittere uxorem et aliam ducere. Exceptio enim illa: «*nisi ob fornicationem*» afficit tantum: «*dimiserit,*» non vero: «*aliam duxerit.*» Duo nimirum hic docet Christus. *Primum:* non licere dimittere uxorem ob *quamcumque* causam, sed solum ob *gravissimam*, qualis est fornicatio. *Secundum:* quod

qui dimissa uxore aliam ducit, moechatur; et sic adaequate respondet interrogationi Judaeorum, quae duo saltem implicite continebat: primum, utrum liceret dimittere uxorem quacumque ex causa; alterum, an ea dimissa liceret aliam ducere. Confirmatur ex eo quod alibi Christus absolute et absque ulla clausula exceptiva pronuntiet (MARC. X, 11): « *Quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, adulterium committit super eam*; » et (LUC. XVI, 18): « *Omnis qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur.* » Accedit Paulum aperte docere (1 COR. VII, 10, 39, et ROM. VII, 2): vinculum matrimonii firmum manere, quacumque de causa conjuges separentur, sola vero morte dissolvi.

Q. 69. *An dentur casus, tam in Veteri quam in Nova lege, in quibus, per potestatem divinitus concessam, nuptiale vinculum dissolvi possit?*

R. 1°) Quod *Veterem Legem* attinet, utrum apud Judaeos vinculum matrimonii dissolveretur per *libellum repudii*, DD. *disputant*.

Explanatur. Quidam **negant** cum ESTIO, SYLVIO, BERTI, DROUIN, dicuntque *ob duritiam cordis* Judaeorum divortium eis fuisse permissum, ut minus malum, quod legibus non puniretur, ad evitandum majus, ne scilicet suas occiderent uxores; non autem ut quid a peccato immune, et vinculum nihilominus permansisse. In hac sententia mulier repudiata non poterat alteri nubere; maritus tamen valide poterat ducere aliam, cum polygamia tunc esset licita. — Alii multo plures **affirmant** cum BILL., BELLARM., SANCHEZ, WIGGERS, tenentque vinculum matrimoniale per libellum repudii fuisse solutum, ita quod mulier repudiata potuerit licite et valide alteri nubere; quae opinio *verior* videtur, et ex ipsa lege repudii (DEUTR. XXIV, 1-4) sat clare ostenditur. Utramque sententiam ut probabilem sustinet et utriusque argumenta solvit S. THOM. (*Suppl.* q. 67, a. 3 et 4), dicitque primam sententiam fuisse suo tempore communio-riorem, in eamque inclinat (lib. III cont. Gent.). At alibi (cap. XIX in MATTH.) dicit quod « *licet repudium inordinatum quid esset, noluit tamen Deus quod Judaeis imputaretur ad culpam*, » quia scilicet in eo dispensaverat; et (1. 2. q. 102, a. 5 ad 3) dicit quod matrimo-

nium in V. L. non erat sacramentum conjunctionis Christi cum Ecclesia : « *quia dabatur in ea libellus repudii*, » quod est contra rationem sacramenti ; si vero non dissolveret matrimonium quoad vinculum, sed solum quoad cohabitationem, non esset contra rationem sacramenti, si quidem nunc divortium dissolvat matrimonium quoad thorum et cohabitationem, et tamen non est contra rationem sacramenti. Nec obstat quod (1. 2. q. 105, a. 4 ad 8) dicat repudium non fuisse « *simpliciter justum*, » et (q. 108, a. 5 ad 2) non esse « *per se justum*; » sic enim loquitur : partim quia ortum habebat ex durtitia cordis ; partim quia attentata rei natura non erat justum et licitum, sed ex sola Dei dispensatione id consequencebatur. — Quidquid sit, haec facultas repudii, quae probabilius ad gentes fuit extensa, a Christo Domino universaliter fuit revocata.

R. 2º) Quod *Novam Legem* attinet, *triplex est casus* in quo, per potestatem divinitus concessam, matrimonium dissolvitur quoad vinculum : 1º) in casu *dispensationis pontificiae*; 2º) in casu *professionis sollemnis*; 3º) in casu, quem vocant, *Apostoli*.

Q. 70. *Quodnam* matrimonium dissolvi possit *per DISPENSATIONEM pontificiam*?

R. 1º) Certum est, dissolvi posse matrimonium *ratum* et *non consummatum* christianorum per dispensationem pontificiam, si adsit causa sufficiens, v. g. propter odium implacabile inter conjuges, propter vitae periculum, propter dubiam impotentiam antecedentem perpetuam, etc.

Explanatur. Liquet ex eo, quod RR. Pontifices jam multoties hac potestate usi sunt, ut pluribus exemplis comprobatur apud SCHMALZGR., FEYE, PERRONE. Jam vero, ut docet AUG. (epist. 55 ad Januar. c. XIX ap. MIGNE *Patr. Lat.* tom. XXXIII, col. 221) : *Ecclesia Dei inter multam paleam multaque zizania constituta, multa tolerat, et tamen quae sunt contra fidem vel bonam vitam [mores], non approbat, nec tacet, nec facit.* »

R. 2º) Utrum vero haec facultas extendenda sit ad matrimonia *consummata in infidelitate*, si conjuges *post baptismum*, quo conjugium fit *ratum* (pag. 61 seq.), rursus illud *non consummaverint*, DD. *disputant*.

Explanatur. Alii **negant**. Alii « *et quidem magni nominis,* » ut fatetur BENED. XIV (*de Syn.* l. XIII, c. XXI, n. 4), cui tamen haec sententia non arridet, **affirmant**, hac ducti ratione, quod vinculum matrimonii rati inter fideles fortius sit vinculo matrimonii consummati infidelium, cum primum suam firmitatem deducat non solum a natura contractus, sed etiam a sacramento, et in secundo nulla adsit alia firmitas quam ea, quae a contractu descendit et ab ejus indole et natura. Unde, cum Pontifex, juxta sententiam undequaque certam, primum sua auctoritate dirimere possit, a fortiori secundum dissolvere valebit. « *Et id quidem luculentissime confirmatur,* » ait BALLERINI, ex litteris GREG. XIII (25 Jan. 1585) et URBANI VIII (20 Oct. 1624 et 17 Sept. 1627).

Q. 71. Dic : 1°) *quodnam* matrimonium dissolvi possit per PROFESSIONEM SOLEMNEM, et 2°) *quo* JURE dissolvatur?

R. Ad 1um) De fide catholica est, « *matrimonium RATUM, NON CONSUMMATUM, per solemnem professionem alterius conjugum dirimi,* » ut totidem verbis definivit TRID. (Sess. XXIV, can. 6).

Explanatur. Ratio *a priori* est sola voluntas Christi, nobis ex traditione perpetua revelata. *Convenientia* autem est ex S. THOM. (*Suppl.* q. 61, a. 2) : quia per professionem homo civiliter et spiritualiter moritur huic mundo, quod non fit per susceptionem SS. Ordinum, nequidem Episcopatus. Et quidem hoc privilegium valet non solum quoad primum quod quisque contrahat matrimonium ; sed etiam quoad secundum, tertium, etc., modo non fuerit consummatum. Quare si nubant personae *viduae*, prolem quoque ex praecedenti matrimonio sortitae, etiam cum istis lex valet ; et ideo si alteruter in religione profiteatur, antequam praesens matrimonium consummetur, vinculum dissolvetur. — Dictum est : 1°) **ratum, non consummatum** ; unde privilegium manet integrum, quamdiu matrimonium *non est consummatum*, etiamsi professio fiat post elapsam *bimestre* a jure concessum, et quamvis culpabiliter negatum fuerit debitum conjugale. Contra, statim ac matrimonium *est consummatum* (pag. 62), etiamsi id factum sit per vim aut fraudem, vel ante finem bimestris, nullus est amplius locus matrimonii dissolubilitati quoad vinculum. Quocirca notandum

est, post initum matrimonium utrique conjugi, etiam, juxta probabiliorem sententiam, actu nihil cogitanti de religionis ingressu, *regulariter* dari **bimestre**, quo et sponsi matrimonium consummare non obligantur et debitum alteri petenti denegare possunt, quodque arbitrio judicis vel restringi vel prorogari potest. Dixi : *regulariter*; nam si matrimonium necessarium sit ad legitimandos liberos vel ad infamiam mulieris reparandam, vir non poterit ad religionem converti. Quod si, intra bimestre in somno vel ebrietate, vel vi aut metu extorqueatur copula perfecta, quamvis matrimonium tunc consummetur nec per professionem amplius solvi queat. potest nihilominus oppressa religionem intrare, cum per alterius malitiam suo jure non privetur. Excipiunt DD., si uxor prolem concepisset, quae sine matre educari facile non posset. Dictum est : **2°, per solemnem professionem**; unde non solvitur : nec per votum continentiae in saeculo, etsi in manibus episcopi emissum; nec per susceptionem Ordinis sacri; nec per ingressum in religionem aut novitiatum; imo non sufficit qualiscumque votorum religiosorum emissio, etiam in religione approbata : nam vota simplicia, quae post biennium tyrocinii in S. J. emittuntur, licet constituent vere et proprie religiosum, et post Bullam « *Ascendente Domino* » GREG. XIII ex singulari privilegio dirimant matrimonium *contrahendum*, non tamen dirimunt matrimonium *ratum jam contractum*, nisi accedat sollemnis professio.

R. Ad 2um) *Disputant* DD.

Explanatur. Alii cum BELLARM. illud privilegium repetunt a **jure naturae**, vi cujus licere putant a statu minus perfecto transire ad perfectiorem. Quae sententia tum *nimis* probat : cum ex ea sequeretur, rescindi matrimonium etiam per susceptionem Ordinis sacri, per votum perpetuae castitatis in saeculo; immo rescindi posse ipsum matrimonium consummatum, per professionem solemnem, quoties sine damno alterius accidere posset; tum *non satis* probat : cum non ostendat dirimi vinculum matrimoniale; haec enim duo consistere possunt, nempe ligari vinculo nuptiali et ligari professione religiosa, ut evenit cum quis matrimonio jam consummato ex licentia compartis statum religiosum amplectitur. — Alii cum SANCHEZ, BILLUART, illud derivant a **jure divino positivo** per

Traditionem ad nos delato. Cui sententiae obstare videtur, votorum *solemnitatem* non semper viguisse in Ecclesia. Alii cum SARDAGNA illud **ex jure ecclesiastico** oriri praetendunt. Quod admitti nequit : si enim Ecclesia illud privilegium potuisset constituere, posset etiam illud adimere, sicque actum esset de veritate canonis TRID., cui subesse aliquando falsitas posset. — Existimaverim, privilegium dissolutionis matrimonii rati a Deo *generatim* fuisse collatum votorum professioni ; Ecclesiae autem a Christo tributam fuisse facultatem in praxim deducendi hoc privilegium *pro casibus particularibus*, seu praescribendi aliquam conditionem necessariam ut per votorum professionem dirimatur matrimonium ratum. Quae conditio hodie est votorum *solemnitas*.

Q. 72. *Quid sit casus APOSTOLI?*

R Est casus dissolutionis matrimonii ex privilegio in favorem fidei a Christo concesso et per Apostolum (1 COR. VII, 12 seqq.) promulgato, ex quo nomen suum accepit.

Explanatur. In hoc vero consistit, quod matrimonium infidelium, *etiam consummatum*, dissolvi possit quoad vinculum, in casu quo, una parte ad fidem conversa et baptizata, altera infidelis *nolit cohabitare*, aut cohabitare quidem consentiat, *sed non pacifice*; seu, ut loquitur BENED. XIV (*de Syn. l. VI, c. IV, n. 3*) : « *non sine contumelia Creatoris, hoc est, non sine periculo subversionis conjugis fidelis, vel non sine execratione sanctissimi nominis Christi et Christianae religionis despicientia.* » Interim, ut, teste BENED. XIV (*ibid. n. 6*), saepius declaravit S. C. C., non antea solvitur vinculum matrimoniale, quam pars conversa novum ineat matrimonium. Quod quidem inire non poterit *licite*, imo, uti constat ex S. C. de P. F. (5 Mart. 1816), nec *valide*, nisi prius partem infidelem *interpellaverit*, non solum an velit et ipsa ad Fidem converti, sed etiam, casu quo nolit converti, an velit pacifice cohabitare sine contumelia creatoris; vel nisi, in casu impossibilitatis hujusmodi interpellationis, obtinuerit *dispensationem pontificiam*, aliunde facile concedendam. De *privilegio in favorem fidei concesso* late tractat N. R. T. (XXII, 55 seqq.).

Resolvitur. Ex dictis sequitur : 1° Si ambo conjuges convertantur et baptizentur, neutri licet resiliere. 2° Si conjux, qui man-

serat infidelis, ad fidem deinde et baptismum veniat, antequam alter novum matrimonium inierit, hic ad illum recipiendum tenetur et compelli ad cohabitandum potest. Ratio : quia conjugium, nondum solutum, per alterius baptismum evadit ratum. 3°) Si vero conjugium pristinum per novas conversi nuptias jam solutum fuerit, integrum erit alteri quoque parti alias inire nuptias non solum valide, sed etiam licite, sive ad fidem convertatur, sive in infidelitate perseveret. 4°) Si pars infidelis, quae consenserat pacifice cohabitare, postea acta furore satanico incipiat christianam religionem despiciere, conjux conversus, etiamsi post ipsius conversionem et baptismum denuo matrimonium consummatum fuisset, aliud inire potest. Ratio est : quia coitu post alterutrius conversionem nulla vis additur contractui, qui proinde solvi deinceps potest quocumque tempore, si infidelis nolit cohabitare absque contumelia creatoris. 5°) Sicuti matrimonium inter infideles contractum et consummatum probabilius dissolvi potest post eorum conversionem per dispensationem pontificiam (pag. 84), ita pariter dissolvi poterit, si pars conversa solemniter profiteatur : « *Si enim, ait SANCHEZ, ea vis concessa est a Christo professioni religionis, ut dissolvat vinculum matrimonii rati inter fideles, multo magis dissolvat matrimonium tempore infidelitatis consummatum, quod ratum non est.* » 6°) Dissolvi non potest matrimonium *haereticorum*, quando alteruter conjux fidem catholicam amplectitur : quia casum illum non comprehendit Apostolus, et matrimonium eorum est ratum, adeoque semel consummatum, nulla potest ratione dissolvi. 7°) Privilegio Paulino frui possunt *solī baptizati*, non autem *catechumeni*. Constat ex S. C. de P. F. (16 Jan. 1806). 8°) Si infidelis conversus *plures* in infidelitate duxerit uxores *adhuc superstites*, quandoquidem sola prima sit legitima conjux (pag. 77) atque adeo ceterae jus non habeant ut conversus cum ipsis permaneat, *interpellanda est prima*; et si ipsa velit converti aut pacifice cohabitare, ad alias nuptias transire non potest. Si vero neutrum praestare velit, tunc conversus cum alia quam praetulerit legitime contrahere potest. Cfr. BENED. XIV (*de Syn.* lib. XIII, cap. 24), ubi varii de hac re casus discutiantur.

Q. 73. *An detur locus casui* APOSTOLI : 1°) Si infidelis *nolit*

converti, sed tamen consentiat pacifice cohabitare; 2º) Si quis ex infidelitate ad communionem Christianam, *a catholica tamen Ecclesia sejunctam*, per baptismum se recipiat; 3º) Si *fidelis*, ex dispensatione Ecclesiae in impedimento disparitatis cultus, nuptias ineat *cum infideli*, casu quo infidelis renuat conjugii fidei pacifice cohabitare?

R. Ad 1um) *Controvertitur*.

Explanatur. Alii absolute **negant** cum S. THOM. (*Suppl.* q. 59, a. 5), idque probant ex verbis Apostoli de hoc casu edicentis (1 COR. VII, 12): « *Si quis frater uxorem habet infidelem, et haec CONSENTIT habitare cum illo, non DIMITTAT illam.* » Alii absolute **affirmant** cum BELLARM., dicuntque in praecitatis verbis non contineri *praeceptum*, sed *consilium tantum*. Alii, quorum sententia a S. LIG. (VI, 957) vocatur « *communior et probabilior*, » **distinguunt**, dicuntque *olim*, si nullum aderat periculum perversionis, non potuisse fidelem transire ad alias nuptias, quia non aderat causa discedendi a conjuge infideli, cum per miracula, quae frequentius tunc per fideles fiebant, plures infideles ad fidem convertebantur; sed *hodie*, cum cessaverit miraculorum frequentia, fidelem posse ad alias nuptias convolare, quia, cohabitando cum infideli, periculum perversionis pro conjuge vel prole vix abest. Ex CABASS., quem laudat BENED. XIV (*de Syn.* lib. XIII, cap. XXI, n. 1), res videtur pendere a casuum circumstantiis et a moribus regionum. Praxis porro fert, ut in locis infidelium, v. g. inter Sinas, Indos, etc., conversis permittatur, ut cum infideli cohabitent et rursus ut ad alias nuptias transire possint, si infidelis aut nolit cohabitare, aut non consentiat cohabitare nisi cum injuria Creatoris. Inter nationes vero Christianas praxis invaluit, ut cohabitatio non permittatur cum parte quae obstinate sectae infideli, v. g. judaicae, adhaereat, quamvis haec protestetur se pacifice velle cohabitare.

R. Ad 2um) *Controvertitur*.

Explanatur. Alii **negant**: quia privilegium a PAULO promulgatum est in favorem *fidei*; jam vero, uti proclamatur idem PAULUS (EPHES. IV, 5): « *Unus Dominus, UNA FIDES, unum baptisma...* » Alii **affirmant** cum BALLERINI, si baptismus fuerit valide susceptus: quia semper verificatur substantia conversionis, nempe sus-

ceptio baptismi validi, ut supponitur. Pro rationibus remittit BALL. ad opusculum nondum editum CAMILLI TARQUINI S. J., in Coll. Rom. olim J. C. Prof. In praxi recurrendum esse ad S. Sedem existimo.

R. Ad 3um) *Negative*.

Explanatur. KENRICK quidem **affirmat** (tract. XXI, n. 118) inquit : « *Nobis videtur semper solvi posse, si renuat infidelis cum fidei habitare sine contumelia Creatoris. De eo enim dici potest : QUOD SI INFIDELIS DISCEDIT, DISCEDAT.* » Ast **negat** sententia communis, et haec omnino est tenenda. Ratio : quia privilegium Paulinum in favorem fidei unice fuit concessum pro *neo-conversis*, ne scilicet ex bona sua actione incommodum praesentirent. Id ipsum declarasse CLEM. XIII, die 1 Aug. 1759, referunt ANALECTA JURIS PONTIFICII, fasc. 11 : « *Si fidelis, praevia dispensatione, contraxit matrimonium cum infideli, censetur illud contraxisse cum explicita conditione : dummodo nimirum infidelis secum cohabitare velit absque contumelia Creatoris. Quare si infidelis non servet praedictam conditionem, adhibenda sunt juris remedia ad hoc ut eam servet ; alias separari debent QUOAD THORUM ET COHABITATIONEM, non tamen QUOAD VINCULUM. Quocirca in casu de quo agitur, conjugem infideli superstite, non potest fidelis ad alia vota transire.* » Accedit aperta declaratio S. U. I. (4 Jul. 1855) : « *Generatim, si conjugis conversio praecesserit matrimonium cum infideli, praevia dispensatione apostolica initum, nullomodo illo frui potest privilegio in favorem fidei concesso ; si vero matrimonium praecesserit conversionem, tunc pars conversa poterit uti eo privilegio, servatis servandis.* »

§ II. De firmitate matrimonii quoad thorum et cohabitationem. Ubi et de divortio civili.

Q. 74. Dic : 1°) *An*, et 2°) *quae* sint CAUSAE ob quas conjuges a se invicem *separari* possint, manente tamen *vinculo* conjugali?

R. Ad 1um) *Affirmative*.

Explanatur. Quamvis conjuges obligentur ad simul cohabitandum et debitum conjugale reddendum, quando legitime petitur, plures tamen dantur **causae**, ob quas manente vinculo conjugali,

licite ab invicem separantur, sive in perpetuum, sive ad tempus : vel quoad **habitationem** ; vel quoad **thorum** seu redditionem debiti ; vel quoad **utrumque** simul. Constat ex TRID. (sess. XXIV, can. 8) : « *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum seu quoad habitationem ad certum incertumque tempus fieri posse decernit, anathema sit.* » Hujusmodi imperfecta separatio, qua fit ut, manente vinculo, neutra pars possit ante mortem alterius inire alias nuptias, vocatur etiam *divortium* improprie dictum, quia conjuges ab invicem diverunt, quod adeoque *triplex* distinguitur : quoad *cohabitationem tantum* ; quoad *thorum tantum* ; et quoad *cohabitationem et thorum simul*.

R. Ad 2um) Hujusmodi separationem causae cohonestantes sunt : 1°) *mutuus consensus* ; 2°) *grave animae vel corporis periculum* ; 3°) *alterutrius adulterium*.

Q. 75. Quomodo conjuges a se invicem *separari* possint ex MUTUO CONSENSU ?

R. Licite se separare possunt a *thoro* vel etiam ab *habitatione*, sive ad *tempus*, sive in *perpetuum*.

Explanatur. Itaque ex mutuo consensu, uterque conjux simul possunt renuntiare : 1°) quoad **thorum**, sive *ad tempus*, sive in *perpetuum*, dummodo absit *incontinentiae* periculum. Interim, ut bene notat LAYMANN : « *Propter incontinentiae periculum consultum non est conjugibus continentiam covere, nisi praemissa matura deliberatione et longa experientia quod facile continentes ambo esse possint ; atque post votum thoro eos separari oportet.* » Separari 2°) possunt quoad **cohabitationem**, sive *ad tempus* NEGOTIORUM CAUSA ; sive in *perpetuum* OB VITAE PERFECTIORIS DESIDERIUM, dicente Christo (MATTH. XIX, 29) : « *Omnis qui reliquerit... uxorem propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit.* » Interim, casu quo conjuges mutuo consensu se in perpetuum separant ad vitam perfectiorem amplectendam, haec separatio, quae fieri debet de licentia episcopi, non solet permitti, nisi vel ambo religiosam vitam amplectantur ; vel vir sacros ordines suscipiat et uxor in religione profiteatur, aut si vetula sit et non suspecta de incontinentia, in mundo manens votum castitatis emittat.

Q. 76. *An, MARITO domicilium mutante, UXOR eum sequi teneatur?*

R. Tenetur *regulariter* : quia vir caput est mulieris et totius familiae.

Explanatur. Dicitur : **regulariter** ; nam excipe : 1°) Si continuo vellet vagari, nisi hanc vivendi rationem mariti uxor ante matrimonium cognovisset. 2°) Si uxor ex itinere grave periculum animae vel corporis incurreret. 3°) Si maritus absque necessitate in regionem valde remotam migrare vellet. 4°) Si inter illos aliter conventum fuisset ante matrimonium. Sed etiam in hoc ultimo casu, si gravis necessitas, v. g. insalubre coelum, maritum in alium locum vocaret, mulier ordinarie eum sequi teneretur.

Q. 77. *Quo JURE liceat separatio seu divortium improprie dictum ob grave animae vel corporis periculum?*

R. Licet : tum jure *naturae*, quia jus invigilandi propriae salutis sive corporali sive spirituali praevallet juri compartis ad thorum vel ad cohabitationem; tum jure *ecclesiastico*, quia jus canonicum varias causas divortii determinat, quae ad hanc generalem referuntur.

Explanatur. Sunt autem : 1°) **Saevitia compartis**, gravis in se, vel saltem relative ad qualitatem patientis. Interim rixa transiens, aut percussio etiam gravis, sed ex insolita perturbatione orta, non est regulariter causa sufficiens divortii. 2°) **Periculum grave morbi contagiosi aut mortis** ex copula vel ex cohabitatione. 3°) **Damnum valde grave in bonis fortunae**, v. g. ob prodigalitatem viri, si alia via hoc malum averti nequit. 4°) **Haeresis vel apostasia** matrimonio *supervenienti*, modo tamen, ut notat S. THOM. (*Suppl.* q. 62, a. 4 ad 3), haeresis non per unum actum sed per habitum committatur. Dixi : *supervenienti* ; quia si catholicus scienter nupserit cum parte haeretica, non potest ex eo capite discedere, cum renuntiaverit juri suo ; nisi pars haeretica vane promiserit conversionem, vel pars catholica sit in gravi perversionis periculo. 5°) **Frequens sollicitatio ad peccata gravia**, ut furta, sodomiam, adulteria, etc. juxta illud (MATTH. XVIII, 8) : « *Si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscide eum et projice abs te.* »

Q. 78. Dic : 1°) *quo JURE* liceat divortium *ob adulterium alterutrius*; 2°) *quid* nomine ADULTERII *hoc loco* intelligatur; et 3°) *quale* esse debeat, ut sit CAUSA separationis?

R. Ad 1um) Licet : Tum 1°) jure *divino*, dicente Christo (MATTH. V, 32) : “*Qui dimiserit uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam moechari.*” Quod si licet viro, eadem ratione etiam uxori licitum esse debet. Tum 2°) jure *ecclesiastico*, ut patet ex pluribus locis juris canonici. Tum 3°) jure *naturali*, quod dictat fidem non esse servandam illi qui fidem fregerit.

R. Ad 2um) Nomine *adulterii*, ex communi DD. sententia, hoc loco venit quaelibet *carnis divisio*, licet adulterii proprii dicti rationem non habeat, adeoque omnis concubitus, etiam sodomiticus ac bestialis, modo sit completus per seminationem, qualis in foro externo praesumitur. Non autem sufficiunt oscula, tactus, etiam cum pollutione : non enim est carnis divisio cum alia carne, et odiosa sunt restringenda, nec poenae imponendae, nisi in casibus a jure expressis. Interim ut divortium *ob adulterium* institui possit, sufficit ex S. THOM. (*Suppl.* q. 62, a. 1 ad 3), quod hoc *semel* fuerit admissum.

R. Ad 3um) Ut adulterium sit causa separationis, *quintuplex* conditio requiritur.

Explanatur. Requiritur : 1°) Ut de eo **certo constet**. Quia tamen delicta carnis sunt difficilis probationis, sufficit, ex communi DD. apud S. LIG. (VI, 961), certitudo *moralis*, quam constituunt praesumptiones violentae, quibus prudenter credi possit, crimen fuisse patratum, ut si adulter sit inventus in lecto cum adultera, solus cum sola nudus in cubili. Non autem sufficiunt verba amatoria, munera missa uxori ab adultero, imo nec oscula, nisi adsint aliae circumstantiae : in dubio enim nemo privandus est suo jure possesso. 2°) Ut sit **voluntarium** seu **formale**. Et hinc non licet divortium facere, si uxor fraudulenter fuerit ab alio decepta, vel violenter oppressa, vel bona fide nupserit alteri, putans virum esse mortuum; aut contra si vir putans accedere ad suam, accessisset ad aliam, ut contigit Jacob respectu Liae. Probabilius tamen licet facere divortium, si uxor ex gravi metu in

adulterium consenserit, quamvis et tunc non deceat petere divortium, ne afflictae addatur afflictio. 3°) **Ut non sit condonatum**, sive *expresse*, litteris vel verbis; sive *tacite*, ut si, post adulterium cognitum, conjux innocens sponte debitum conjugale petat vel reddat, aut etiam per oscula, amplexus, sit familiariter conversatus. 4°) **Ut non fuerit mutuum**; secus, adesset compensatio. Nec refert, quod unus tantum semel adulteratus sit, alter vero pluries vel publice : quia utrobique est fidei fractio, quae hic solum attenditur. Si tamen una pars vere conversa sit et emendata, haec satis probabiliter ab altera parte in adulterio perseverante separare se potest. Imo, ex KENRICK : « *quoties uxoris crimen ad PUBLICAM NOTITIAM deductum fuerit, videtur licere eam dimittere.* » 5°) **Ut unus in alterius adulterium non consenserit**, sive *expresse*, uxorem prostituendo; sive *tacite*, dando occasionem proximam, v. g. longe tempore negando debitum, dum scit ideo esse in periculo incontinentiae, aut non impediendo, dum absque gravi damno poterat; quia aequum non est petere, compartem puniri ob crimen, cujus ipse est particeps.

Q. 79) *An aliquando pars INNOCENS partem adulterum dimittere teneatur?*

R. *Affirm.*, per se loquendo.

Explanatur. Non quidem ratione *adulterii* : quia divortium fuit concessum in favorem innocentis, non autem in ejus poenam; sed ratione : sive *correctionis fraternae*, sive *scandali vitandi*, ne scilicet innocens consentire aut saltem connivere alterius crimini videatur. — Dixi : **per se loquendo**; nam raro aderit casus : tum quia alia media adhiberi possunt ad adulterantem corrigendum, aut scandalum vitandum; tum quia grave scandalum ex separatione timendum excusare potest, aut etiam grave incommodum, v. g. si ex separatione familia privaretur sustentatione aut proles cura et educatione. — *Ordinarie* loquendo, parochi et confessarii debent **dissuadere** divortium, propter mala et incommoda maxima quae secum trahere solet, ac serio conjugum reconciliationi adlabore tenentur.

Q. 80. *Qua AUCTORITATE fieri possit divortium : 1°) a thoro; 2°) ab habitatione?*

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 62, a. 3) separatio seu divortium quoad *solum thorum*, seu redditionem debiti, fieri potest *privata auctoritate*, sine interventione iudicis ecclesiastici, justa de causa, ut dictum fuit, et speciatim quidem ratione adulterii, quia jura matrimonii in perpetuum conjugii infideli dengeari possunt.

Explanatur. Et hoc verum est, licet crimen sit **occultum**; imo, etiamsi deficientibus probationibus a iudice ecclesiastico compelleretur innocens ad reddendum debitum, non teneretur tamen hujusmodi sententiae obedire, quae falsa niteretur hypothesi.

R. Ad 2um) Ex S. THOM. (*ibid.*) separatio quoad *habitationem* fieri non potest, regulariter loquendo, *propria auctoritate*; sed requiritur licentia iudicis ecclesiastici, quia in privata separatione ordinarie adest scandalum.

Explanatur. Dixi : **regulariter loquendo**; nam excipi debet casus adulterii *publici*, aliique casus in quibus res moram non patitur, v. g. occurrente perversionis periculo, morbo contagioso; item si conjux non posset litigare, aut iudicem adire, vel saevitiam facile probare. Imo sunt qui excipiunt etiam casum adulterii *occulti*, dummodo sit certum, et separatio absque gravi scandalo fieri possit, ut si fieret praetextu peregrinationis, mercaturae, etc.: quia absolute concessum est a Christo dimittere conjugem adulterantem. « *Haece sententia*, ait S. LIC. (VI, 968), *mihi probabilior est, saltem si adulterium sit ex parte foeminae: durum enim esset cogere virum, certum de adulterio uxoris, ut publicum faciat illius crimen in iudicio cum suo perpetuo dedecore.* »

Q. 81. An 1°) facta separatione, possit INNOCENS compartem cogere, *ut ad se redeat*; et an 2°) INNOCENS iterum recipere teneatur *adulterum emendatum*, aut dimissum *ex alia causa*, ea cessante?

R. Ad 1um) *Affirm.*, non tantum in casu separationis *privatae*, sed etiam *juridicae*.

Explanatur. Ratio: quia sententia separationis *juridicae* fertur in favorem innocentis, et proinde non ei auferit jus revocandi

alterum. Interim non est cogenda mulier adultera ad redeundum ad virum, si rationabiliter timendum sit, ne crudeliter tractetur.

R. Ad 2um) *Sub distinctione.*

Explanatur. *Neg.*, si agatur de **adultero emendato** : quia adulterium a Christo datur ut causa divortii perpetua. Quare innocens Ordines vel Religionem suscipere posset: non vero posset reus, invita comparte, nisi haec statum vitae irrevocabilem assumpserit: vel nisi, post rei emendationem, obstinate respueret reconciliationem, quia tunc censeretur velle perpetuo separari et conjugem ab onere cohabitationis liberare. *Affirm.*, si agatur de **dimisso ex alia causa**, excepto solo casu separationis iuridicae propter *haeresim*, quia ille casus a jure canonico expresse eximitur.

Q. 82. Dic : 1° *Quotuplex* a jure civili permittatur conjugum *separatio*: 2° *quasnam* ob causas: et 3° *de qua* AUCTORITATE?

R. Ad 1^{am}. Jus civile, pluribus in locis, non tantum permittit separationem *imperfectam* i. e. *divortium improprie dictum* seu separationem quoad habitationem et bona temporalia, quaeque in codice civili gallico dicitur *separatio corporis et bonorum*; sed etiam *divortium proprie dictum*, nempe quoad vinculum civile, ita ut conjugibus illerum nec ad alias nuptias transire.

R. Ad 2^{am}) *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel agitur de separatione **perfecta** seu *divortio proprie dicto*, vel de separatione **imperfecta** seu *corporis et bonorum tantum*. Porro CAUSAE, ob quas jus gallicum admittit **divortium proprie dictum** seu quoad vinculum, sunt praecipue quatuor sequentes : 1° **mutuus consensus** conjugum sub certis tamen conditionibus et cautionibus a lege praescriptis art. 235 : 2° **adulterium** uxoris respectu mariti, et vicissim mariti respectu uxoris, sed tantum in casu quo ille concubinam tenuerit in domo conjugali art. 229-250 : 3° **saevitiae** aut injuriae graves utras respectu alterius art. 251 : 4° **condemnatio** unius ad poenam infamantem art. 252. Quae causa in Belgio est abrogata, cum codex poenalis an. 1867 nullam mentionem faciat de poenis infamantibus.

mantibus. Dixi: *praecipue*; quia, ut illico dicitur, datur etiam locus *divortio* in casu particulari indicato in art. 310. — CAUSAE vero, ob quas admittit **separationem corporis et bonorum**, sunt eadem, excepta prima. Ideo autem separationem ob *mutuum consensum* non admittit, ne frequentior evaderet; sicque nimium mutarentur conventiones matrimoniales contra votum art. 1395. Notandum autem heic est, quod ex art. 310, si *separatio corporis et bonorum*, pronuntiata ob aliam causam quam ob adulterium uxoris, duraverit *per tres annos*, possit pars contra quam fuit primitus sententia lata, obtinere *divortium*, si compars non consentit ad illico redintegrandam cohabitationem.

R. Ad 3um) Nec *divortium* quoad vinculum, nec *separatio* quoad corpora et bona temporalia fieri possunt *propria* auctoritate, sed semper requiritur auctoritas *judicis civilis*, qua deficiente, omnia invalida reputantur.

Q. 83. *An aliquando LICEAT confugere ad auctoritatem civilem qua divortium a vinculo civili conceditur?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel matrimonium in conscientia et coram Deo est **invalidum**, vel est **validum**.

Si **primum**: ut si contingat, matrimonium nullum esse ob impedimentum canonicum, v. g. quod alteruter caruerit baptismo, aut adsit consanguinitas in gradu prohibito; tunc, adhibita prius omni opera, ut matrimonium impetrata dispensatione convalidetur, si uterque vel alteruter suam libertatem vindicaret, et ad nova vota vellet transire, licet eo casu legis civilis auctoritate se tueri, ut colligitur ex responsione S. U. I. (9 Sept. 1824) ap. N. R. T. (XVIII, 482 seq.); **dummodo** divortium postulans rite instruatur: « *id non ideo fieri, ut solvatur matrimoniale vinculum, quia nullo jam vinculo detinetur; sed tantum ut se ac parochum a legalibus poenis civilibusque vexationibus redimat. Eodem sensu ac modo quo TOLERATUR primus actus civilis, expressio nempe consensus coram civili magistratu, TOLERARI potest et secundus, ut nimirum se partes eximant ab effectibus primi.* » Interim immediate addit S. U. I.: « *Hisce vero penes Gubernium peragendis non se immiscere debent missionarii. Qui nubere exposcit, ipse negotium suum*

agat.» **Insuper**, priusquam ponatur ullus actus pro incipiendo civili processu, praecedere debet definitiva et ultima iudicis ecclesiastici sententia de nullitate matrimonii.

Si **secundum** : tunc in casu quo matrimonium ratum non consummatum dissolvitur per professionem religiosam solemnem vel dispensationem Romani Pontificis, licitum est, imo prudentia postulat, ut, antequam pars libera ad alias nuptias convolet, divortium civile petat atque obtineat. Extra hunc casum, constat, non licere unquam divortium civile quaerere **animo novas ineundi nuptias** : hoc enim divinae legi repugnat.—Dixi : **animo novas ineundi nuptias** ; si enim vinculi divortium non eo fine quaereretur, sed **tantum ad effectus civiles**, ut si gravissima urgeat ratio illud quaerendi, ne v. g. cogatur maritus aes alienum uxoris solvere, et ut huic ad haereditatem omne eripiatursus jus, tunc *subdistinguendum est*. 1° **Non licet**, si lex civilis permittat *separationem quoad habitationem et bona temporalia*, ut apud nos, in Gallia et alibi, idque verum manere videtur, etiamsi haec separatio iudicetur *insufficiens*, ut quis contra alienas molestias se tueri possit. Eruitur enim ex variis decisionibus S. POENIT. (14 Jan. et 3 Jun. 1891) ap. N. R. T. (XXIII, 674 seq. et 677 seq.); item (7 Jan. 1892, ap. N. R. T. (XXIV, 528 seq.). 2° Si vero lex civilis nonnisi *divortium a vinculo* concedat, « **videtur licere**, ait KENRICK (tract. XXI, n. 112), *illud petere in gravissimis quibusdam rerum adjunctis, ad propriam securitatem. Non enim probare censetur potestatis civilis exercitium in vinculum, quum libertate civili illi restituta non utatur.* » Nec obstat quod forsitan altera pars aliud matrimonium postea sit contractura : licet enim ex justa causa cooperari materialiter peccato alterius juxta dicta (tom. I, p. 326 seq.) (1).

(1) Juvat haec exscribere quae de hac secunda hypothesi profert N. R. T. (XXIII, 676), ubi memorata decisione S. POENIT. (14 Jan. 1891) haec ingenue fatetur : « Faut-il aller plus loin et voir dans la décision une condamnation de ceux qui pensent que, dans les pays où la loi civile n'admet point de séparation, un catholique pourrait licitement recourir au divorce civil, avec l'intention formelle de ne point tenter d'autre mariage, mais uniquement dans le but d'obtenir les avantages qui, dans les autres pays résultent de la séparation? Nous ne le pensons pas; ce

Scholion. 1. Quod **judices** in hoc negotio attinet, magna inter Theologos et Canonistas ventilatur quaestio, num, stante matrimonio valido, judici civili unquam licitum esse possit pronuntiare divortium? Et alii quidem in aliam atque aliam sententiam abierunt.

Qui **regidiores** sententiam sequuntur, *negant* id unquam fieri posse : quia divortii sententia, velit nolit iudex, est ex se seu natura sua, non secus ac ipsa divortii lex, intrinsece mala. Hanc sententiam non pauci amplectuntur, quos inter BUCCERONI (*Enchir. moral. App. Comment. tert.*), qui variis ad id probandum argumentis addere non dubitat : « Intrinseca ista malitia confirmatur evidenter ex decisionibus variis S. U. IXQ. ; talis enim sententia dicitur *deflectens a principiis juris naturalis, et repugnans juri divino.* » Praeterea testatur GASPARRI (II, 598) factumque confirmat N. R. T. (XXIII, 669) : « Dum casus conscientiae discuteretur Romae in ecclesia S. Apollinaris die 11 Martii 1889, viri, qui mentem S. Inquisitionis optime perspectam habebant, publice affirmarunt S. Congregationem hoc decreto (scil. 27 Maii 1886) sententiam divortii civilis damnasse tanquam intrinsece illicitam. »

Qui vero **benigniores** opinionem sectantur, esto in declaratione divortii nullam malitiam intrinsecam agnoscant, eam equidem, *per se et in genere* loquendo illicitam dicunt ob grave et universale quod pareret scandalum, siquidem falsa exinde apud populum persuasio paulatim invalesceret, matrimoniales causas, jure proprio ad civilem auctoritatem spectare; admittunt tamen eam licitam fieri posse *per accidens et in casu particuli*, si nempe

serait forcer étrangement le sens de la décision, et transporter la solution donnée à un cas d'espèce toute différente. Si on veut bien que nous développons notre pensée, nous ferons remarquer que la séparation est parfaitement licite, qu'elle est admise par l'Eglise sous certaines conditions : si donc une législation civile ne l'admet point, elle prive le catholique d'un droit véritable, et le laisse injustement exposé à de très grands inconvénients, auxquels il a le droit et quelquefois même le devoir de se soustraire. On peut donc comprendre qu'il se procure la liberté à laquelle il a droit, et le délivre d'inconvénients graves par un moyen détourné, nous voulons dire par le divorce, en ne prenant du divorce et des effets qu'il entraîne, que ce qui n'est point contraire à la conscience. »

judices civiles ad pronuntiandam divortii sententiam quam impedire non potuerunt, instantibus conjugibus, ex necessitate adigantur, dummodo alieni sint a prava intentione petentium divortium aut ad alias nuptias convolantium, solosque civiles effectus intendant, et dummodo aliunde **non detur specialis ratio scandali vitandi** : quia sic cooperantur tantum *materialiter* peccato alterius, quod licitum est ex justa et proportionata causa, juxta tritum TT. principium, quoad substantiam desumptum ex S. THOM. (tom. I, pag. 18) : « *Licet ponere causam saltem non intrinsece malam, ex qua immediate sequitur duplex effectus, unus bonus, alter vero malus, si adsit ratio seu causa excusans proportionate gravis, et finis agentis sit honestus.* » Quod vero applicatio legis divortii seu actio judicis divortium pronuntiantis non sit intrinsece mala, juxta patronos hujus sententiae, 1°) ex eo videtur posse confici, quod secus Episcopo Sangallensi exposcenti : « *Utrum IUDICES catholici... secundum recentem Helvetiae legem matrimonii vinculum... ut dissolutum declarare tuta conscientia possint?* » S. U. I. (3 April. 1879) ap. N. R. T. XVIII, 485) non respondisset : « *Quoad IUDICES, recurrat in casibus particularibus.* » 2°) Accedit divortium civile, in se consideratum, et abstractione facta a pravis suis effectibus, non esse nisi dissolutionem pseudomatronii civilis, ac proinde ejusdem sententiam non esse intrinsece malam. Unde non videtur heic posse applicari illud S. THOM. (2. 2. q. 60, a. 3 ad 1) : « *Si scriptura legis contineat aliquid contra jus naturale, injusta est, nec habet vim obligandi... Et ideo secundum eas non est judicandum.* » Secus, ne quidem in casu invalidi matrimonii, ad civile divortium recurrere liceret. 3°) Ita practicatur in Belgio, etiam a timoratis, qui secus deberent suo officio renunciare, quod vergeret in magnum societatis detrimentum. *Nec sunt inquietandi*, ut eruitur ex rescripto S. U. I. ad Nuntium S. Sedis in Belgio, qui hujus rescripti mentionem facit in epistola sua (14 Sept. 1886, ap. N. R. T. XIX, 75 seq.) ad Ministrum negotiorum exterorum ejusdem regni. Asserere porro in praefata epistola non contineri nisi responsum mere diplomaticum, respiciens factum tantum et non jus, nempe decretum 27 Maii 1886 non prodiisse pro Belgio quatenus de facto datum fuit Episcopis Galliarum, id quidem utrum dignitati Sanctae Sedis congruat, non immerito dubitatur. Similiter scribens pro

America Sept., ad QUAESTIONEM : *An liceat, apud nos, iudici catholico ferre sententiam divortii, quando petitur juxta leges civiles?* Ita respondit SABETTI S. J. : « *Affirm.*, saltem probabiliter; et ratio est, quia JUDEX ita agendo materialem tantum ponit cooperationem quae, gravi causa interveniente, licita est. Haec autem gravis causa, apud nos, semper adest, cum, ut ait KENRICK, *catholicus vix posset iudicis munere fungi, si nollet divortium decernere, delicto in iudicio probato*. Etenim etiamsi ab iis qui divortium petant intendatur proprie annullatio vinculi et libertas convolandi ad novas nuptias, iudex legem applicando non est causa efficax pravae istius intentionis, ac proinde materialiter tantum cooperatur. A fortiori autem licitum est iudici decernere divortium cum ei constat effectus tantum civiles intendi ab iis qui petunt divortium. »

Idem, sub iisdem conditionibus, juxta patronos benignioris sententiae videtur posse asseri de **officiariis civilibus**, qui, pronuntiato divortio, conjugem ad alias nuptias transire attentantem civiliter cum alio conjungunt. Quia tamen in casu cooperatio materialis *proximior* evadit, eo major requiritur causa, ut malus effectus permittatur. — Dictum fuit : **nisi detur specialis ratio scandali vitandi**; nam quandoque tales possunt esse *rerum, temporum et locorum* adjuncta, ut cooperatio, etiam *materialis* tantum, evadat illicita, ut si leges de civili divortio in odium Ecclesiae conderentur aut restituerentur, nihilque non intentandum foret, ut legumlatores ad meliorem frugem revocarentur. Huc spectat decretum S. U. I. (27 Maii 1886) **pro Gallia** ap. N. R. T. (XVIII, 579 seq.). Item responsum quod **pro Italia** dedit S. POENIT. (28 Nov. 1883) ap. N. R. T. (XX, 399).

Ex quibus omnibus liceat mihi **concludere** : **1°** Circa controversiam in scholis agitatam : num declaratio divortii sit ex se seu ex natura sua *intrinsece* mala, nondum ex S. Sede doctrinalis decisio prodiit. — **2°** In dubio : an et qualis cooperatio in hoc negotio licita sit vel illicita, non privatorum sed S. Sedis est statuere. — **3°** Decretum S. U. I. (27 Maii 1886) **pro Gallia** prodiit, nec rigor illius decreti videtur extendendus ad Belgium aliasque similes nationes. **4°** Imo etiam **pro Gallia** in *causa particulari* LUCIONENSI (24 Sept. 1887) ap. N. R. T. (XXI, 616 seq.) S. POENI-

TENTIARIA permisit, ut postquam iudices civiles pronuntiavérant locum esse divortio, syndicus secus ex officio suo ejiciendus pronuntiaret divortium civile, modo 1°) « *Catholicam doctrinam de matrimonio deque causis matrimonialibus ad solos iudices ecclesiasticos pertinentibus palam profiteretur*; 2°) *In ipsa sententia, et tanquam magistratus loquens publice declaret, se solos effectus civiles solumque civilem contractum spectare posse, aliunde vinculum matrimonii omnino firmum remanere coram Deo et conscientia.* » 5°) Quia tamen a particulari ad generale non valet conclusio, ideo ex memorato S. POENIT. rescripto deduci nequit: universim syndicos et iudices in Gallia, qui secus officio suo cedere cogèrentur, praemissis debitis declarationibus, divortium inter conjuges in facie Ecclesiae ligatos tuta conscientia pronuntiare posse. Constat ex S. POENIT. (4 Jun. 1890) ap. N. R. T. (XXII, 506 seq.).

Scholion. 2. Ad **advocatos** quod attinet, quoniam ex S. LIG. IV, 223, « *advocatus non se habet ex parte iudicis, sed clientis* » eumque repraesentat; hinc, ut scribit SABETTI, « *id tantum videtur ei concedi posse, hac in re, quod conceditur clienti.* » Jam vero, juxta dicta superius (p. 96 seq.) cliens petere potest divortium, sive cum matrimonium est nullum coram Deo, propter aliquod impedimentum dirimens, sive in casu quo matrimonium ratum non consummatum dissolvitur per professionem religiosam solemnem vel dispensationem Romani Pontificis, sive cum in divortio petendo vult tantum effectus civiles, servato intacto vinculo, dummodo adsit causa gravissima et agatur de iis regionibus in quibus lex civilis non admittit separationem quoad habitationem et bona temporalia.

CAP. 11. De ritibus servandis in celebratione et benedictione nuptiarum.

Q. 84. *Quinam* sint RITUS servandi in *celebratione* matrimonii?

R. Hujusmodi ritus traduntur in RIT. ROM. Addit tamen: « *Ceterum, si quae Provinciae aliis, ULTRA PRAEDICTAS, laudabilibus consuetudinibus et caeremoniis in celebrando matrimonii sacramento utantur, eas sancta Trid. Synodus optat retineri.* »

Resolvitur. Particulares igitur consuetudines et caeremoniae in celebrando matrimonio licite retineri possunt, **dummodo** tempore Conc. TRID. existerent, cum loquatur de usibus existentibus. Imo in STAT. DIOEC. MECHL. (n. 212) praecipitur : « *ut in omnibus parochiis in quibus* » usque ad an. 1873 « *diversus a Rit. Rom. usus obtinuit, matrimonium celebretur juxta ritum ac formam in appendice (XIV, 13) descripta.* » In iis vero parochiis in quibus Ritus celebrandi matrimonium ex Rit. Rom. desumptus jam tunc in usu erat, necessario iste Ritus retineri debuit, nec ibi licet Ritus particularem in STATUTIS assignatum adhibere in celebratione matrimonii.

Scholium. Placeat insuper adnotare : 1°) **Annulus** etiam pro secundis nuptiis benedicitur (S. R. C. 27 Aug. 1836). 2°) Quando **plures** simul copulantur, accepto primum singulorum consensu, et rite celebratis singulis matrimoniis, dictaque pro singulis a parocho forma : *Ego conjungo vos*, etc., nihil obstat, quominus benedictiones annulorum et reliquae benedictiones fiant in communi per verba generalia (S. U. I. 4 Sept. 1841). 3°) Matrimonium **mixtum** in loco honesto, non autem in loco sacro, contrahendum est, absque praevisis proclamationibus (pag. 32 seq.), sine ullo ritu, precibus, aut vestibus sacris. Attamen post Instructionem « *Etsi sanctissimus* » 15 Nov. 1858, jussu PII IX ad omnes locorum Ordinarios de mixtis matrimoniis datam, judicio episcoporum est caute remissa tolerantia adhibendi aliquam partem ritus catholici in ejusmodi nuptiis celebrandis, « *exclusa tamen semper Missae celebratione,* » ne forte haereticus conjux ad tanti sacrificii fructus videatur admissus. Verba enim Instructionis sunt sequentia : « *Quod si in aliquibus locis Sacrorum Antistites cognoverint easdem conditiones impleri haud posse, quin graviora exinde oriantur damna ac mala, in hoc casu tantum Sanctitas sua prudenti eorundem arbitrio committit, ut ipsi... judicent, quando commemoratae conditiones de contrahendis mixtis hisce nuptiis extra ecclesiam et absque parochi benedictione impleri minime possint, et quando in promiscuis hisce conjugii ineundis TOLERARI queat mos adhibendi ritum pro matrimoniis contrahendis in dioecesano rituali legitime praescriptum, EXCLUSA TAMEN SEMPER MISSAE CELEBRATIONE,* » etc. Cfr. N. R. T. (XV, 585). Porro vigore clausulae « *exclusa missae celebratione* » quae apponitur in praefata *Instructione* circa ritum in

matrimoniiis mixtis ex timore graviorum malorum arbitrio Ordinarii permittendum, prohibetur non tantum Missa pro sponsis cum orationibus et benedictionibus uti in Missali Romano, sed quaelibet missa, etiam privata, quae celebretur coram sponsis et comitibus post matrimonium, etiamsi sponsis non detur distincta sedes. Quia ista missa habetur tanquam complementum caeremoniae matrimonii. Constat ex S. C. Inq. (17 Jan. 1872 et 17 Jan. 1877) ap. N. R. T. (XX, 464).

Q. 85. *Quid* 1°) sit BENEDICTIO NUPTIARUM; 2°) *an* cadat *sub praecepto*; 3°) *an* nuptiis OMNIBUS sit *conferenda*; 4°) *ubinam* fieri debeat?

R. Ad 1um) Per *benedictionem nuptiarum* non intelligitur ipsa celebratio matrimonii, cum ritibus omnibus, prout in Rit. Rom. praescribitur; sed intelliguntur illae preces, quae in MISSALI ROM., infra missam *pro sponso et sponsa*, post celebrationem matrimonii praescribuntur.

R. Ad 2um) *Affirm.*, atque adeo obligantur sponsi eam recipere.

Explanatur. Constat ex cap. *Nostrates* 3, q. 5, ex consuetudine Ecclesiae et ex decreto *generali* S. U. I. (31 Aug. 1881) ap. N. R. T. (XIV, 249 seq.) in quo statuitur: «*Benedictionem nuptialem, quam exhibet Missale Romanum in Missa pro sponso et sponsa, SEMPER IMPERTIENDAM esse in matrimoniis catholicorum, infra tamen Missae celebrationem, juxta rubricas, et extra tempus feriatum, omnibus illis conjugibus, qui eam in contrahendo matrimonio, quacumque ex causa non obtinuerint; etiamsi petant postquam diu jam in matrimonio vixerint, dummodo mulier, si vidua, benedictionem ipsam in aliis nuptiis non acceperit. Insuper hortandos esse eosdem conjuges catholicos, qui benedictionem sui matrimonii non obtinuerunt, ut eam primo quoque tempore petant. Significandum vero illis, maxime si neophyti sint, vel ante conversionem ab haeresi valide contraxerint, benedictionem ipsam ad ritum et solemnitatem, non vero ad substantiam et validitatem pertinere conjugii.*» Hoc ergo decreto receditur ab antiqua disciplina benedictionem vetante post conjugum cohabitationem. Interim ex communi doctrina, teste S. Lic. (VI, 988 et H. A. XVIII, 53), omissio hujus benedictionis, secluso contemptu, culpam venialem non excedit: quia non

censetur res gravis, neque Ecclesia utitur verbis gravem obligationem significantibus.

R. Ad 3um) *Sub distinctione.*

Explanatur. Haec benedictio **conferenda** est : 1°) primis nuptiis ex parte viri et mulieris, sive mulier sit virgo, sive corrupta (S. C. C. 2 Oct. 1593 et S. R. C. 3 Jul. 1843); 2°) ubi viget consuetudo, etiam nuptiis primis ex parte tantum mulieris (Rit. Rom.). Contra **non est conferenda** : 1°) nuptiis secundis ex parte viri et mulieris, excepto casu, quo conjuges in primis nuptiis benedictionem non acceperint (*Decret. gen. cit.*); 2°) nuptiis secundis ex parte solius mulieris (S. R. C. 3 Mart. 1761), nisi iterum illa in primis nuptiis benedicta non fuerit (*Decret. gen. cit.*); 3°) nuptiis *tempore clauso* celebratis, i. e. a Dominica I Adventus usque ad diem Epiphaniae, et a Feria IV Cinerum usque ad Octavam Paschae inclusive; nec potest episcopus facultatem ad hoc concedere (S. R. C. 14 Aug. 1858), sed requiritur indultum apostolicum, quod, juxta hodiernam disciplinam, eo solo casu concedi solet, quo opportunitas benedictionem alio tempore accipiendi non pateret; 4°) matrimoniis *mixtis* juxta dicta superius (pag. 102).

R. Ad 4um) Haec benedictio fieri non debet, nisi *intra missarum solemniam*. Ita S. C. C. (13 Jul. 1860); S. R. C. (23 Jun. 1853; 14 Aug. 1858; 26 Mart. 1859); et cit. decret. gen. S. U. I. (31 Aug. 1881).

Explanatur. Notandum autem est : 1°) Hanc benedictionem impertiendam esse in ipsa missa propria *pro sponso et sponsa*, quae invenitur in Miss., aut si per Rubricas non licet, in missa diei, addita commemoratione ex missa *pro sponso et sponsa*. 2°) Sacerdotem non teneri missam applicare pro sponsis, nisi ab iisdem eleemosynam accipiat, adeoque liberum illi esse pro alio offerente applicare (S. C. de P. F. 23 Mart. 1844 et 7 Jun. 1855 et S. Off. 1 Sept. 1841). 3°) Hanc missam post contractum coram parocho matrimonium de ejus licentia posse ab alio sacerdote celebrari. 4°) In eadem missa plures sponsores posse benedici (S. Off. 1 Sept. 1841); quo casu nihil in missa immutandum est in orationibus vel ceteris rebus. 5°) « Missam *pro sponso et sponsa* esse votivam, proindeque semper legendam sine hymno Angelico et Symbolo Nicaeno, cum tribus orationibus : 1^a videlicet ejusdem

Missae votivae propria, ut habetur in fine Missalis; 2^a et 3^a diei currentis;... *Benedicanus Domino* in fine et ultimo Evangelio S. Joan. » Ita S. R. C. (28 Febr. 1818). 6°) Missam *pro sponso et sponsa* in Miss. assignatam dici posse extra tempus clausum, omnibus diebus, exceptis omnibus dominicis et festis de praecepto, necnon duplicibus primae et secundae classis; item exceptis tota octava Epiphaniae et vigilia octavaque Pentecostes, die octava Corporis Christi aliisque diebus duplicia secundae classis excludentibus (S. R. C. 20 Apr. 1822); die vero commemorationis omnium fidelium defunctorum legi potest (S. R. C. 7 Sept. 1850). 7°) « Missa votiva *pro sponso et sponsa* dici et in ea benedictio nuptialis fieri potest, etiam in casu ubi sponsi infra hanc missam sacram communionem non perciperent. Curent tamen parochi et animarum rectores adhortari fideles nupturos, ut in missa, in qua benedictiones nuptiales impertiuntur, communicent. » Ita S. R. C. 21 Mart 1874. Ap. N. R. T. (XIV, 250). 8°) Matrimonium in facie Ecclesiae seu in ecclesia maxime celebrari decet. Haud tamen vetitum est locorum Ordinariis, ut, si nullum immineat periculum ac laudabiles concurrant causae, illud celebrari quandoque pro sua prudentia permittant in privatis oratoriis, in quibus sacrum fieri valeat. Quo casu missa nuptialis in dictis oratoriis celebrari potest, servatis Rubricis. Ex S. R. C. (31 Aug. 1872).

PARS TERTIA.

DE IMPEDIMENTIS, DISPENSATIONIBUS ET MATRIMONII REVALIDATIONE.

SECTIO 1^a.

DE IMPEDIMENTIS IMPEDIENTIBUS ET POTESTATE DISPENSANDI IN IIS.

CAP. 1. De quidditate et numero impedimentorum impedientium.

Q. 86. *Quid* 1°) et 2°) *quot* sint impedimenta IMPEDIENTIA?

R. Ad 1um) Impedimenta IMPEDIENTIA, seu PROHIBENTIA tantum, sunt illa quae matrimonium reddunt *illicitum*, non autem invalidum.

R. Ad 2um) Usu hodierno *quatuor* tantum numerantur, hoc versu comprehensa :

« ECCLESIAE VETITUM, TEMPUS, SPONSALIA, VOTUM,
IMPEDIUNT FIERI, PERMITTUNT FACTA TENERI. »

Explanatur. Ideo autem *peccatum mortale, ignorantia rudimentorum fidei* aliaque plura, etsi matrimonium illicitum reddant, tamen proprie inter impedimenta **impedientia** non numerantur : tum quia sunt impedimenta aliis sacramentis communia ; tum quia hic agitur de matrimonio non solum ut est *sacramentum*, sed etiam ut est *contractus* : jam vero status peccati mortalis, ignorantia rudimentorum fidei, non impediunt ipsum contractum, sed tantum ipsum sacramentum.

Q. 87. *Quid sit ECCLESIAE VETITUM?*

R. Est prohibitio nubendi, procedens : vel *a jure*, vel *ab homine*.

Explanatur. Vetitum **juris** seu *generale* locum habet quoties SS. Canones statuunt matrimonium licite contrahi non posse. Sic generalis habetur prohibitio : 1°) Ne matrimonium celebretur *absque praevis denuntiationibus* aut earum dispensatione (p. 31). 2°) Ne *mixtum* contrahatur, i. e. inter catholicos et haereticos vel schismaticos. Quod vetitum *juris* impedimentum MIXTAE COMMUNIONIS proprio nomine appellatur. Quo circa nuperrime ex S. ROM. ET UNIV. INQUISITIONE (12 Dec. 1888) prodiit *Instructio ad patriarchas, archiepiscopos et episcopos rituum Orientalium super matrimoniis mixtis*. Ap. N. R. T. (XXII, 351 seqq.) (1). 3°) Ne *clandestine* celebretur in locis ubi decretum TRID. de forma matrimonii nondum est promulgatum. Nam, ut ait TRID. (Sess. XXIV *de ref. matr.* cap. 1) : « *Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia... RATA ET VERA esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit...*

(1) Haec *Instructio* ex integro refertur ad calcem hujus voluminis sub n. 1.

nihilominus S. Dei Ecclesia ex justissimis causis illa semper DETESTATA EST ATQUE PROHIBUIT. » 4°) Ne celebretur priusquam habeatur *certitudo moralis de morte prioris conjugis*. Sic LUCIUS III (cap. 2 de secundis nupt.) decernit : « *Ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare praesumat, donec ei CONSTET, quod ab hac vita migraverit conjux ejus.* »

Vetitum **ab homine** seu *particulare*, quod proprie et stricte loquendo *vetitum* nuncupatur, est specialis prohibitio nubendi, *facta in casu particulari*, ob justam causam : sive a *R. Pontifice* respectu omnium ; sive ab *Episcopo* pro suis subditis dioecesanis ; sive etiam a *Parocho* pro suis parochianis ; qui tamen, cum careat jurisdictione fori externi, non potest, nisi *extrajudicialiter* et *oeconomicè* tantum, matrimonio obsistere, donec episcopus de causa judicet simulque decernat, quid ultra sit agendum. Pontifex vero et Episcopus matrimonium interdicere possunt *judicialiter* adeoque *sub interminatione poenarum* ; quin imo Pontifex, isque solus, interdicto suo adjungere potest *clausulam irritantem*.

CAUSAE autem **interdictionis specialis** tres praecipue numerantur : 1°) Timor non inanis, ne ex matrimonio graves rixae, inimicitiae, scandala aliave incommoda subsequantur. Et ita si ex parte parentum, sive juste sive etiam injuste reclamantium, praevideantur graves inimicitiae, etc., judex nonnumquam matrimonium ad tempus interdicat, donec deferbeat impetus. 2°) Suspicio non vana latentis impedimenti sive dirimentis, sive impedientis tantum (pag. 40). 3°) Reclamatio de sponsalibus quibus alteruter sponsorum prius se cum alia persona obstrinxerat.

Q. 88. Dic : 1°) *Quo jure* matrimonia MIXTA sint *illicita* ; 2°) *quis* in illis possit *dispensare* ; 3°) ob *quas* CAUSAS, et 4°) sub *quibus* CONDITIONIBUS ?

R. Ad 1um) Matrimonia MIXTA, *regulariter* loquendo, graviter illicita sunt, nedum ex *jure ecclesiastico*, sed etiam *naturali et divino*.

Explanatur. Quod sint illicita jure *ecclesiastico*, patet : quia hujusmodi matrimonia « *S. Mater Ecclesia perpetuo damnavit atque interdixit,* » uti loquitur BENED. XIV in Declaratione super matrimoniis haereticorum in Holl. (4 Nov. 1741) et constat

ex pluribus decretis Conciliorum et RR. PP., nostrae praesertim aetatis. Ratio autem prohibitionis est : tum ob vetitam catholicorum cum haeticis flagitiosam in rebus sacris communionem, quippe qui cum haeretico nuptias contrahit, unum idemque sacramentum cum ipso conficit ; tum quia catholicos inter et acatholicos vix ac ne vix quidem ea invenitur animarum concordia, quae inter conjuges necessaria prorsus est, ut latius evolvitur in cit. Instruct. S. U. INQ. (12 Dec. 1888) ; tum ob commune periculum perversionis, vel saltem indifferentismi, vel pravae liberorum educationis. Imo, si tale periculum reapse locum habeat, ut regulariter fit, illicita sunt ipso *jure naturali* et *divino*, cum utrumque prohibeat, ne quis se suamque prolem proximo periculo fidem et salutem amittendi temere exponat. Si vero illud periculum minime timendum sit in casu quodam particulari, matrimonia mixta adhuc prohibita manent lege ecclesiastica a Conciliis et Summis Pontificibus lata : non enim lex generalis obligare desinit, licet in uno alterove casu cesset ejus motivum.—Dixi : **regulariter loquendo** ; quia aliquando *licita* fieri possunt ex Pontificis dispensatione, ob gravem causam concessa, adhibitis insuper debitis cautionibus et servatis certis conditionibus ad removendum perversionis periculum.

Resolvitur. Ex dictis **sequitur** : 1°) « Catholicas personas, seu viros seu mulieres, quae nuptias cum acatholicis ita contrahunt, ut se aut futuram sobolem periculo perversionis *temere* committant, non modo *canonicas* violare sanctiones, sed directe etiam gravissimeque in *naturalem* atque *divinam* legem peccare. » 2°) « Ecclesiam nunquam permittere, imo neque permittere posse mixtarum nuptiarum celebrationem, nisi graves causae canonicae concurrant, et nisi opportuna exhibeantur cautiones, quarum virtute a conjugē catholico amoveatur perversionis periculum, et provideatur catholicae institutioni ac educationi prolis universae. » 3°) Hujusmodi cautiones « *in ipsa divina et naturali lege* » fundari. 4°) Proindeque hae cautiones « *remitti seu dispensari nunquam possunt.* » Ita ex Litteris S. U. I. ad Episcopos Hungariae (21 Jul. 1880) ap. N. R. T. (XIX, § seqq.).

R. Ad 2um) Cum hic agatur de universali totius Ecclesiae disciplina ac lege, patet, summum legislatorem, i. e. solum

R. Pontificem ab illo impedimento prohibente dispensare posse, exclusis omnino episcopis, nisi a R. Pontifice dispensandi facultatem obtinuerint.

R. Ad 3um, Ad dispensandum causae requiruntur *graves*.

Explanatur. Ut autem **graves** sint, ex mente S. Sedis tales esse debent, quae **ad publicum magis bonum conducant**. Ejusmodi forent : 1° Si princeps acatholicus ducere velit catholicam indeque magna catholicae religionis commoda forent speranda. 2° Si spes probabilis adsit, ut familia acatholica, ad fidem veram inclinans, per matrimonium mixtum ad Ecclesiam revertatur. 3° Si tale conjugium unicum sit remedium, ut liberi jam ex alio matrimonio mixto procreati, in religione catholica educantur. 4° Si magna scandala ex diffamatione, gravitatione vel alio modo oritura evitari nequeant, nisi per matrimonium mixtum.

Causae vero, quae **privata commoda magis respiciunt**, v. g. aetas superadulta, angustia loci, incompetentia dotis, bonum pacis, sponsalia bona fide contracta, ob quae timendum foret, ne sponsa remaneret innupta ac diffamata, non quidem per se de sensu S. Sedis facile sufficiunt; attamen earundem causarum ratio habetur, dummodo aliae rerum circumstantiae concurrant, quibus illis pondus accrescat.

R. Ad 4um) Uti declarat S. U. I. in mox cit. litt. ad Episc. Hung. (21 Jul. 1880) : “ *S. Apostolica Sedes semper constanterque retinuit atque retinet, nullimode in VETITO MIXTAE RELIGIONIS fas esse dispensare, nisi singulis in casibus PRAETER CAUSAS CANONICAS simul concurrant TRES conditiones sequentes, videlicet : 1°) Ut partes, et praesertim haeretica, veras CAUTIONES praestiterint, quibus se coram Ecclesia obligent ad ea, quae ab iisdem Ecclesia exigit; inter quae praecipuum locum tenet catholica educatio universae omnino proles absque ulla exceptione sive restrictione. 2°) Ut superior ecclesiasticus MORALEM CERTITUDINEM habeat sive de cautionum sinceritate pro praesenti, sive de earundem adimplemento pro futuro. 3°) Ut cautionis exhibitio NOTORIA sit, vel saltem talis esse possit ad omne scandalum removendum.* ”

Explanatur. Quod **modos** attinet qui in servandis hujusmodi *cautionibus* adhibentur, hi quidem non sunt semper *iidem*, sed *variant* pro variis temporum, locorum ac personarum adjunctis. Juxta hodiernam praxim in pluribus dioecesibus utraque pars *seorsim* ac separate, et quidem pars *acatholica* vel *loco juramenti*, vel *sub formali etiam juramento* ad protocollum coram duobus testibus promissiones emittit. Porro pars *acatholica* promittit : 1°) se partem catholicam in libero exercitio religionis catholicae nunquam impedituram; 2°) se curaturam esse, ut omnes utriusque sexus liberi in Ecclesia catholica baptizentur, educantur atque in catholica schola instruantur; 3°) copulationem unice in ecclesia catholica peragendam esse, seque penitus renuntiare copulationi vel ante vel post coram ministro protestante faciendae. Pars vero *catholica* promittit simpliciter absque juramento : 1°) se pro viribus et quidem per strenuum religionis exercitium ac bonum exemplum, per instructionem et monitionem curaturam, ut pars *acatholica* convertatur; 2°) se omnes utriusque sexus liberos in catholica religione educaturam; 3°) copulationem unice in ecclesia catholica peragendam. Qualiter vero peragi debeat, dictum fuit (pag. 102).

Q. 89. *Quomodo* agendum circa matrimonia *mixta* : tum 1°) *ineunda*, tum 2°) *jam inita*?

R. Ad 1um) Parochus et confessarius debent : 1°) volentem inire matrimonium *mixtum* a tali proposito pro viribus deterere. Si tamen ille ob gravem rationem velit in eo persistere, paratus petere dispensationem et condiciones imponendas adimplere, cum absolvi posse censeo cum GOUSSET. 2°) Quod si ob defectum causae sufficientis aut opportunarum cautionum dispensatio locum non habeat, parochus *regulariter* debet abstinere a *quocumque interventu* (S. U. I. 17 Jun. 1829).

Explanatur. Dixi : **regulariter**; nam in Inst., quae addita est Litteris GREG. XVI (20 Apr. 1841) ad episcopos Hungariae, habetur : « *Tolerari posse* [S. Sanctitas] *declaravit, ut quoties ex temporum, locorum ac personarum conditione matrimonium acatholici viri cum catholica muliere et vicissim, omissis licet necessariis cautionibus, sine graviore discrimine nequeat impediri, atque insuper Ecclesiae utilitati communique bono expedire videatur, si illud,*

quamvis vetitum et illicitum, coram catholico paracho potius, quam coram ministro acatholico, ad quem partes facile confugerent, contrahatur, idem catholicus parochus, aliusve sacerdos ejus vice fungens, matrimonio ipsi, MATERIALI TANTUM PRAESENTIA, nullo adhibito ecclesiastico ritu, intersit, perinde ac si partes unice agat meri testis, ut aiunt, qualificati seu auctorisabilis, ita scilicet, ut utriusque conjugis audito consensu, deinceps pro suo officio actum valide gestum in matrimoniorum librum valeat referre.»

R. Ad 2um) Si conjux catholicus vel spretis omnibus monitionibus absque dispensatione contraxerit, vel suis promissionibus postea non steterit; tunc, si facti poenitens dolorem suum de crimine admissio manifestet, sacramentorum potest fieri particeps, *«modo ante confessionem sincere declaret, procuraturum se conversionem conjugis haereticae, renovare se promissionem de educanda prole in religione orthodoxa et reparaturum se scandalum aliis fidelibus datum.»* Ita PIUS VI in rescripto ad Card. de FRANKENB. (13 Jul. 1782).

Scholion. Uti latius docetur in *Instr. S. O.* (27 Mart. 1878) ap. N. R. T. (XV, 422 seqq.) et iisdem fere verbis repetitur in cit. *Instr. S. Off.* 12 Dec. 1888) ad Orientales, catholicis, qui matrimonium contrahunt cum haeticis, licet, urgentibus schismaticis seu haeticis, aut lege civili ita imperante, adire **ministerium haeticum**, si agat *«personam magistratus mere civilis,»* ob finem politicum, nempe ut habeantur civiliter honesti conjuges prolesque censeatur legitima. Secus vero dicendum, si adiretur tanquam minister religiosus seu *«veluti sacris addictus et quasi parochi munere fungens.»* Esset enim illicita cum haeticis in divinis communicatio. Quapropter **ante factum** sponsi a celebrando matrimonio coram haetico ministro sacris addicto regulariter sunt avertendi. Quandoque tamen silendum erit, *remoto interim scandalo, et dummodo aliae ab Ecclesia requisitae conditiones atque cautiones rite positae sint.*—**Post factum** vero, parochus eorum matrimonio non assistat, *«nisi, servatis uti supponitur caeteroquin servandis, pars catholica facti poenitens, praevis salutaribus poenitentis, absolutionem a contractis censuris rite prius obtinuerit.»* Constat

enim ex declaratione S. OFF. (22 Mart. 1879) ap. N. R. T. (XXII, 144) excommunicationem latae sententiae R. P. specialiter reservatam contrahi ab iis qui matrimonium ineunt coram ministro haeretico vel schismatico sacris addicto. Confirmatur ex responsione S. OFF. (18 Maii 1892) ap. N. R. T. (XXV, 284).— Praeterea parochus eorum matrimonio assistere nequit, nisi prius recursus ad episcopum habeatur. Constat ex S. OFF. (12 Mart. 1881) ap. N. R. T. (XV, 121 seq.).

Q. 90. *Quid sint impedimenta IMPEDIENTIA vocata : 1º) tempus ; 2º) sponsalia ; 3º) votum ?*

R. Ad 1um) Per TEMPUS, quod sive *sacratum*, sive *feriatum*, sive *clausum* dicitur, intelligitur determinatum temporis spatium, quod olim longius erat, nunc vero, post TRID., currit a Dom. I Adventus usque ad diem Epiphaniae, et a feria IV Cinerum usque ad octavam Paschae, utrimque inclusive, i. e. ut ait BENED. XIV (*Inst. XIII*, n. 9) : « *a media nocte sabbati ante diem primum dominicum Adventus usque ad mediam noctem post Epiphaniae diem ; et a media nocte ante diem SS. Cinerum usque ad mediam noctem diei dominici in Albis, uti scribit CLERICATUS ex communi omnium sententia.* »

Explanatur. Hoc autem tempore, **de jure communi**, prohibetur non ipsum matrimonium, sed tantum *nuptiarum solemnitates*, i. e. : 1º) sollemnis benedictio sponsorum intra Missam ; 2º) sollemnis traductio sponsae in domum sponsi ; 3º) splendidiora convivia, tripudia, etc. Et quidem *illa* prohibetur sub gravi ; *haec* vero vetantur sub levi, nisi magnus sit excessus ; immo ex S. LIC. (VI, 983) omni culpa vacant, si moderate fiant. Cur autem Ecclesia tempore clauso solemnitates nuptiales prohibeat, ratio est : quod tunc fideles orationi et poenitentiae intentos esse velit. Jam vero, ut ait S. THOM. (in 4. dist. 32, q. unic.). « *Ipsa autem nuptiarum novitas ad voluptatum curam animos occupat, illosque vana laetitia dissolvit.* » Dixi : **de jure communi** ; nam **de jure particulari** in multis locis ipsum quoque matrimonium tempore clauso interdictum est. Immo, « *invaluit consuetudo ferme communis*, ait Card. SOGLIA, *ut parochus feriato tempore nuptiis non assistat, nisi primum ab episcopo veniam impetraverit.* »

R. Ad 2um) Per SPONSALIA intelliguntur sponsalia de futuro (pag. 2), quae ubi valide inita sunt, nec legitime dissoluta, ipso *naturali jure* impediunt, quominus alterutrum sponsorum cum alia persona matrimonium *licite* inire possit (pag. 20). Si tamen nuptias contraheret, *validum* esset matrimonium, excepto casu, quo posterior persona priorem contingeret in primo gradu consanguinitatis, quia tunc sponsalia evadunt impedimentum dirimens ob *publicam honestatem* (*ibid.*).

R. Ad 3um) Per VOTUM intelliguntur *quatuor* vota sequentia : sive 1° *rotum simplex castitatis*, seu quod non emittitur in professione valida religionis approbatae vel in susceptione Ordinis Sacri; sive 2°) *rotum non nubendi* seu *coelibatus*; sive 3°) *rotum ingrediendi religionem*; sive 4°) *rotum suscipiendi Ordines SS.*

Explanatur. Quae *quatuor* vota jure tum **ecclesiastico**, tum, *universim* loquendo, etiam **naturali**, sub *gravi peccato* nuptias interdiciunt : qui enim tali voto constrictus matrimonium celebrat, vel directe votum suum transgreditur, ut dum nuptias facit qui vovit *non nubere*; vel, *universim* loquendo, proximum adit periculum voti violandi, quemadmodum ordinarie evenit in eo qui vovit *castitatem*, vel *ingressum* in religionem, vel *susceptionem SS. Ordinum*. Neutiquam tamen peccavit B. V. M., licet voto castitatis obstricta inierit nuptias cum B. J., neque matrimonium irritum fuit, etsi *utroque* voto castitatis constrictus erat, juxta dicta ex S. THOM. (pag. 54).

Q. 91. *Quid* dicendum de illo qui nupsit, absque dispensatione, post VOTUM SIMPLEX; vel 1°) *castitatis*; vel 2°) *non nubendi*; vel 3°) *ingrediendi religionem*; vel 4°) *suscipiendi Ordines SS.*?

R. *Varia* sunt dicenda pro *diversitate* voti quod quis emisit.

Resolvitur 1. Qui cum voto simplici **castitatis** matrimonium contrahit, 1°) peccat graviter, sive habeat intentionem matrimonium consummandi, sive non. Nam in primo casu directe vult violare votum, et in altero temere se exponit periculo violandi votum vel jura compartis. 2°) Contracto matrimonio, *per se loquendo*, toties mortaliter peccat, quoties debitum petit : quia debet

servare votum quantum sine injuria alterius servare potest; atqui potest illaeso jure compartis a petendo abstinere. Ergo tenetur. Dixi : *per se loquendo*; nam DD. communiter excipiunt, si adsit periculum incontinentiae in altero conjugē; itemque si alter interpretative debitum exigit, nempe quando mulier verecunda est et vir sentit ejus voluntatem de debiti petitione, quia tunc potius est reddere, quam petere. Praeterea petere posset, si dispensationem ad petendum debitum obtinuisset ab episcopo aut confessario mendicante (tom. I, pag. 402 seq.), aut voti irrationem ab altero conjugē factam (tom. I, pag. 398). **3°** Debitum tamen reddere potest et debet elapsis duobus prioribus mensibus neque prorogatis a iudice ecclesiastico (pag. 85) : quia compars post bimestre acquisivit jus petendi debitum, cui correspondet obligatio reddendi. Ast reddendo debitum *intra* bimestre peccat prima vice : cum enim ex privilegio eximuntur hoc tempore conjugēs ab obligatione conjugalī debiti, poterat illud sine injuria alterius denegare. Consummato autem matrimonio ante finem bimestris debitum reddere potest et debet. **4°** Debet a reddendo debito omnino abstinere, si alter consentiat ut non reddatur, vel jus petendi amiserit, v. g. ob adulterium vel incestum. **5°** Soluta matrimonio, non potest transvolare ad alias nuptias, sed redit votum in tota sua latitudine, nisi dispensationem a voto suo etiam ad hunc effectum obtinuerit.

Resol. 2. Habens votum **non nubendi** seu *coelibatus*, **1°** graviter peccat, si matrimonium contrahit. **2°** Contracto matrimonio, reddere atque etiam petere potest debitum, quia jam impossibilis facta est voti observatio. **3°** Mortuo conjugē, novum matrimonium saltem probabiliter contrahere potest ob eandem rationem. In *praxi*, quando dubium est, an quis *coelibatum* seu virginitatem, an potius *castitatem* voverit, interrogandus est vovens : an ductus fuerit motivo eximendi se ob oneribus matrimonii, ut sic possit liberius servire Deo; an vero motus fuerit unice amore et affectu puritatis. In **1°** casu *coelibatum*; in **2°** *castitatem* vovisse censendus est.

Resol. 3. Habens votum **ingrediendi religionem**, **1°** graviter peccat contrahendo matrimonium absque dispensatione. **2°** Ante matrimonii consummationem tenetur religionem ingredi, quia adhuc possibilis est et licita voti executio. Unde **3°** graviter peccat, quando prima vice, sive petendo sive reddendo

matrimonium consummat. 4°) Hoc autem consummato, licite potest petere ac reddere, quia non vovit castitatem, sed religionem. 5°) Coniuge defuncto vel ius amittente aut cedente, tenebitur *per se* religionem ingredi, quia illius votum non cessavit absolute per contractum matrimonium, sed tantum ad tempus fuit suspensum. Dixi : *per se* ; nam *per accidens*, propter rerum mutationem, votum plerumque adimpleri non poterit. **Resol. 4.** Qui cum voto **suscipiendi Ordines SS.** matrimonium absque dispensatione contrahit, 1°) graviter peccat contra votum. 2°) Tenetur Ordines suscipere, quotiescumque id poterit. 3°) Si vero suscipere nequeat, non tenetur religionem ingredi, nec debitum petendo peccat.

CAP. 2. De potestate dispensandi in impedimentis impedientibus.

Q. 92. *Quinam DISPENSARE valeant in impedimentis impedientibus?*

R. *Episcopi*, plenam jurisdictionem in foro externo gaudentes, per se vel per delegatos suos, dispensare possunt in *plerisque* impedimentis impedientibus.

Explanatur. Sic habet generalis consuetudo, cui S. Pontifex censetur consentire; nec, teste BENED. XIV (*de Syn.* lib. IX, cap. 2, n. 1, ullus est, qui de hac potestate episcoporum dubitet. — Dixi : **plerisque**; nam nequeunt dispensare in sequentibus : 1°) In voto absoluto **castitatis perpetuae** et **ingrediendi religionem** approbatam ab Ecclesia, nisi, urgente necessitate et incontinentiae periculo, aditus ad Papam non facile pateat (tom. I, pag. 402). 2°) In **matrimoniis mixtis**, nisi per indultum omnino particulare id ipsis fuerit concessum juxta dicta (pag. 109.). 3°) In **vetito speciali lato a R. Pontifice**, vel **ab alio episcopo superiore**, v. g. ab archiepiscopo in casu appellationis. 4°) In impedimento **ex sponsalibus validis** vel **ex alio titulo justitiae** exorto; quo casu, nequidem ipse Papa dispensare valet. Aliquando tamen declarare possunt eorum obligationem cessare, ob circumstantias quae supervenerunt. 5°) In **solemnitatibus nuptiarum, tempore clauso**. Eo tamen tempore permittere possunt, ut celebretur matrimonium, si alicubi peculiari consuetudine tunc prohibeatur.

Regulares vero, ut constat ex dictis (tom. 1, pag. 399 et 402 seq.; et tom. 2, pag. 338 seq.), dispensare valent, sed in foro conscientiae tantum : 1°) in voto *castitalis temporaneae*; 2°) in voto *non nubendi* seu coelibatus; 3°) in voto *suscipiendi Ordines SS.*; 4°) in voto *castitatis perpetuae*, in ordine **ad usum matrimonii**, i. e. tam ad petendum quam ad reddendum debitum, sive ante sive post initum matrimonium votum emissum fuerit, modo tamen ex communi consensu ambo non voverint castitatem.

SECTIO 2^a.

DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS

CAP. 1.

De auctoritate statuendi impedimenta dirimentia.

Praenotandum. Circa potestatem constituendi impedimenta, praesertim dirimentia, plures olim excogitati fuerunt et etiamnum vigent **errores**. — Saec. XVI, **Lutherus** et **Calvinus** et eorum sectarii, cum contenderent matrimonium non esse sacramentum, sed contractum mere civilem, consequenter docuerunt : hunc contractum subjici tantum auctoritati Principum, causas matrimoniales pertinere ad iudicia saeculares, Ecclesiam nihil aliud posse quam promulgare leges in S. Scriptura et praesertim **LEV. XVIII** contentas, a quibus proinde non potest dispensare. Quos errores damnavit **TRID.** (Sess. XXIV de matr. can. 1, 3 et 4). — Saec. XVII ineunte, **Marc. Ant. de Dominis**, relictæ Societate Jesu, in qua plures annos exegerat, primum episcopatum *Segniensem*, deinde Archiepiscopatum *Spalatensem* in Dalmatia adeptus, ac tandem apostata effectus, totus in eo fuit, ut matrimonii vinculum et causas matrimoniales potestati ecclesiasticae subduceret, in opere : *De republica ecclesiastica*, quod in Anglia edidit, et an. 1617 S. Facultas **PARISIENSIS** censura perstrinxit. Famosus ille apostata ad meliorem frugem conversus, Romae an. 1625 e vivis decessit. — Saec. XVII vergente, **Joan. Launojus**, Dr **SORBONICUS** et factioni **JANSENIANAE** addictissimus, in libro : *De regia in matrimonium potestate*, ut hanc potestatem principibus vindicaret, haec quatuor docuit :

1°) Sacramentum a contractu matrimoniali esse prorsus distinctum; 2°) Ecclesiam posse propria auctoritate quaedam statuere circa sacramentum, non vero circa contractum, nisi ex principum expresso vel tacito consensu; 3°) Contractum esse mere civilem, civilis potestatis dispositionibus subjectum; irritum vero contractum, non subsistere sacramentum defectu materiae; et 4°) ne offendere videretur in canones TRID. sub anathematis poena potestatem in matrimonium *Ecclesiae* adstruentis, *Ecclesiae* nomine contendit debere intelligi coetum fidelium, non quidem quatenus Pontificem et ordinem sacerdotalem complectitur, sed prout constat ex regibus et magistratibus politicis, ac canones TRID. non esse *dogmaticos* sed *disciplinarios*. At tam insolens LAUNOJI assertum continuo multis confutarunt insignes duo alii DD. SORBONICI, alter libro: « *Traité du pouvoir de l'Eglise et des Princes sur les empêchements du Mariage* » (Paris 1697), invicte demonstrans, adductis quovis ex saeculo testimoniis, Ecclesiam nequaquam precario sed proprio ac nativo jure hac potestate usam in statuendis impedimentis dirimentibus; alter vero libro: « *Observationes in librum magistri J. LAUNOJI de regia in matrimonium potestate* » (an. 1678), malam LAUNOJI fidem demonstrans in depravandis ac interpretandis textibus, expilatumque ab eo fuisse totum prope M. A. de DOMINIS, dictum alias vulgo *Spatatensem*. Obiit LAUNOJUS Parisiis an. 1678. — Ejus doctrinam fere demortuam suscitavit circa medium Saec. XVIII quidam **jurisperiti aulici**, eamque amplexus est turba doctorum **Jansenistarum** in Gallia et **Josephismi** fautores in Germania provinciisque subjectis Imperatori, qui an. 1785 edictum ediderat quo omnes causas matrimoniales iudicibus civilibus reservavit et quaedam etiam impedimenta ab Ecclesia statuta abrogavit. — Eandem doctrinam adoptavit pseudo synodus **Pistoriensis**, an 1786 sub SCIPIONE RICCI celebrata et a Pio VI per Bullam « *Auctorem fidei* » an. 1794 damnata. — In Gallia vero ex iisdem doctrinis prodiit **matrimonialis** LEGISLATIO an. 1792, quae matrimonium unice ut civilem contractum spectat, nihil attendens ad Ecclesiae canones seu decreta. — Novissimis tandem hisce diebus pravas LAUNOJI circa matrimonium doctrinas recoxerunt **Franc. de Paula G. Vigil**, sacerdos Limanus in republica Peruviana, et **Joan. Nepom. Nuytz**, professor laicus in athenaeo Taurinensi, quorum scripta

damnavit Pius IX, prioris quidem in Litt. Apost. « *Multiplikes inter* » (10 Jun. 1851); posterioris vero in Litt. Apost. « *Ad apostolicæ* » (22 Aug. 1851). Utriusque scriptoris damnatae propositiones referuntur in SYLL. § VIII. — De his omnibus egi in opere : *Principia et Errores*.

Q. 93. Dic : 1°) *An* ECCLESIA habeat *potestatem* statuendi impedimenta *dirimentia* ; 2°) *quo* JURE ; 3°) *an* EXCLUSIVE ; et 4°) *quinam* intelligantur nomine ECCLESIAE ?

R. Ad 1um) Est de fide catholica, Ecclesiam habere potestatem statuendi impedimenta dirimentia.

Explanatur. Constat ex TRID. (Sess. XXIV *de matr. can.* IV) : « *Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* » Quae quidem Ecclesiae potestas probatur : tum ex ipsa NATURA MATRIMONII, quod est contractus *religiosus*, imo *sacramentum* ; tum ex TRADITIONE et PRAXI Ecclesiae, ut luculenter conficitur ex mirabili Ebc. LEON XIII « *Arcanum* » jam saepius memorata. Nec quis **objiciat** : Ecclesia non potest *mutare substantiam sacramentorum*, ut docet TRID. (Sess. XXI, cap. 2). Atqui, si constituere posset impedimenta dirimentia, posset *mutare substantiam* sacramenti matrimonii, quippe, iis constitutis, contractus, qui antea erat materia hujus sacramenti, desineret esse materia ; surrogaretur enim novus contractus. **Respondetur** enim *negando* Min. et Prob. A Christo quidem pro materia hujus sacramenti *generice* institutus fuit contractus legitimus, i. e. juxta leges initus ; quis vero esset contractus ille legitimus, Christus *in specie* non determinavit, sed determinandum reliquit arbitrio Ecclesiae. Unde, dum Ecclesia ad bonum commune contractui suas dat leges, hic erit legitimus ; ergo ipsam materiam non mutat, quia manebit semper : *contractus legitimus est materia sacramenti matrimonii* ; seu, ut in Enc. « *Arcanum* » loquitur LEO XIII : « *Christus Dominus dignitate sacramenti auxit matrimonium ; matrimonium autem est ipse contractus, SI MODO SIT FACTUS JURE.* » — (De quaestione : *Utrum Christus quorundam sacramentorum materias et formas IN GENERE tantum determinaverit*, late scripsi in opere : *PRINCIPIA DOGMATICOMORALIA UNIVERSAE THEOLOGIAE SACRAMENTALIS*, pag. 199 seqq.).

Resolvitur. Cum potestas Ecclesiae ejusque infallibilitas in impedimentis constituendis sit *objectum directum* definitionis TRIDENTINAE, manifestum est, heic non agi *de lege*, qua praecipitur quid agendum vel omittendum sit, sed *de articulo doctrinae* ab omnibus sub poena anathematis profitendo, adeoque praefatum canonem Tridentinum aliosque de eadem materia tractantes non esse *disciplinares*, sed **dogmaticos**, seu fidei regulam constituentes. Quod insuper conficitur tum ex titulo ipso : « *Doctrina de sacramento matrimonii*, » qui Sess. XXIV praefixus est, quo aperte ostendit S. Synodus, a se doctrinam tradi, non autem nuda praecepta aut leges constitui disciplinae; tum ex scopo quem sibi propositum fuisse declarat, nimirum : « *schismaticorum haereses et errores exterminandos*. » Accedit tandem damnatio propositionis NUYTZII relatae in SYLL. sub n. LXX, quae infra adducetur.

R. Ad 2um De Fide est hanc potestatem Ecclesiae competere jure *proprio* et *originario*, non vero ex tacito vel expresse consensu Principum, ut contendebant PISTORIENSES post LAUNOJUM.

Explanatur. Constat ex Const. dogmatica PII VI « *Auctorem fidei*, » in qua doctrina Synodi PISTORIENSIS damnata fuit, ut « *canonum Conc. TRID. eversiva, haeretica*. » Accedit inter « *errores de matrimonio christiano* » relatae esse in SYLL. ex opere J. N. NUYTZII sequentem propositionem sub n. LXIX : « *Ecclesia sequioribus saeculis dirimentia impedimenta inducere coepit, non jure proprio, sed illo usa est, quod a civili potestate mutuata erat*. » Item sub n. LXX : « *TRIDENTINI canones, qui anathematis censuram illis inferunt qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiae negare audeant, vel non sunt DOGMATICI, vel de hac MUTUATA potestate intelligendi sunt*. » Et sane, si Ecclesia potestatem suam a principibus saecularibus fuisset mutuata, eam sibi competere judicio dogmatico definire non potuisset, cum similis concessio sit factum humanum, nec propterea objectum dogmaticae definitionis. Imo contingere posset, ut dogmatica illa definitio foret falsa, v. g. sub infidelium dominatione, aut si principes concessam potestatem revocarent, ut recte notat Card. DE FRANKENBERG in opere : « *Jud. doctr. super doctrina Professorum Seminarii generalis Lov. (27 Jul. 1789)*. »

R. Ad 3um) *Affirmative*.

Explanatur. Probatur ex TRID. (Sess. XXIV, can. XII) : « *Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos, anathema sit.* » Et quidem causas matrimoniales omnes ad solos iudices ecclesiasticos privative pertinere, docet PIUS VI in suis Litteris ad episc. MOTULENSEM (16 Sept. 1788). Jam vero impedimenta matrimonii, praesertim dirimentia, sunt indubie causae matrimoniales; ergo simpliciter spectant ad iudices ecclesiasticos, non vero ad civiles. Idipsum evincitur; tum ex *constanti praxi* Ecclesiae, quae quovis saeculo causas matrimoniales sibi vindicavit; tum ex ipsa *natura matrimonii*, sive quatenus contractus est religiosus et sacer : ad Ecclesiam enim exclusive pertinet iudicare de rebus sacramentalibus et religiosis seu sacris; tum ex *damnatione* propositionis J. N. NUYTZII relatae in SYLL. sub n. LXXIV : « *Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent.* »

Resolvitur 1. Certissimum est, Principes laicos potestate ponendi impedimenta praesertim dirimentia pro matrimoniis **fidelium** sibi subditorum *nullo modo gaudere*. Ut enim ex dictis liquet, in christianorum conjugiiis contractus matrimonialis a sacramento non distinguitur. Atqui, ut in Enc. « *Arcanum*, » loquitur LEO XIII : « *De sacramentis autem statuere et praecipere, ita, ex voluntate Christi, SOLA potest et debet Ecclesia, ut absonum sit plane potestatis ejus vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translata.* » **Resol. 2.** Omnino, ut probabilius saltem, tenendum esse arbitror : Principes saeculares eadem potestate carere pro subditis suis **infidelibus**, atque adeo civilis protestatis exercitium in hujusmodi matrimoniis dirimendis ultra civiles effectus nullatenus extendi. Id enim sequitur ex iis, quae scripsimus (pag. 47 seq.) de *natura matrimonii naturalis*, et confirmatur ex verbis Enc. « *Arcanum* » LEONIS XIII, *ibidem* citatis : « *Cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte SACRUM, consentaneum est, ut regatur et temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae, quae rerum sacrarum SOLA habet magisterium.* » Contrarii quidem sententiam cum multis Theologis olim sustinuit S. FACULTAS THEOL. LOVAN. in « *Judicio doctrinali* » an. 1759, affirmans : « *Extra dubium esse positum, penes saeculares principes esse potestatem irritantia impedimenta statuendi respectu matrimoniorum NON BAP-*

IZATORUM *sibi subditorum.*) Nunquam tamen defuerunt alii qui praefatam potestatem principum denegarunt, ut ostenditur apud Ex. HEUSER, Dr Lov. et Theol. VAT. in diss. « *De potestate statuendi impedimenta dirimentia.* »

Neque duplici datae *Resolutioni* **obstat** illud S. THOM. (*Suppl.* q. 50, a. un. ad 4) : « *Personae illegitimae ad matrimonium contrahendum dicuntur ex eo, quod sunt contra legem qua matrimonium statuitur. Matrimonium autem, in quantum est in officium naturae, statuitur lege naturae; in quantum est sacramentum, statuitur jure divino; in quantum est in officium communitatis, statuitur LEGE CIVILI. Et ideo ex QUALIBET dictarum legum potest aliqua persona effici ad matrimonium contrahendum illegitima.* » Quod etiam docet (4 cont. *Gent.* cap. 78. **Resp.** Matrimonium, « *in quantum est in officium communitatis* » seu « *in quantum ordinatur ad bonum politicum,* » juxta S. THOM., « *statuitur LEGE CIVILI* » seu « *subjacet ordinationi CIVILIS LEGIS,* » non quidem in ordine ad *vinculum* ipsum conjugale, sed in ordine ad *forum civile* seu quoad effectus civiles. Et re quidem vera, quod S. THOMAS nullam vim in *civilibus legibus* agnoverit constituendi impedimentum, quo irritum reddatur ipsum matrimonii *vinculum*, aperte evincunt inter cetera haec, quae scribit (*Suppl.* q. 57, a. 2). Agens enim ibi de impedimento COGNATIONIS LEGALIS, postquam advertit illud a lege civili prius introductum, ab Ecclesia deinde approbatum fuisse, addit : « *Et inde est, quod legalis cognitio matrimonium impediat,* » Et infra (ad 4) subjungit : « *Dicendum, quod prohibitio legis humanae non sufficeret ad impedimentum matrimonii, nisi interveniret ECCLESIAE AUCTORITAS, quae idem etiam interdicat.* » Itaque principes saeculares, juxta S. THOMAM, eas tantum leges ferre possunt, quae impediunt matrimonii contractum in *ordine suo*, i. e. quoad effectus civiles. Quod ipsum Enc. « *Arcanum* » hisce verbis edocet LEO XIII, ubi loquens de Ecclesia inquit : « *Non ipsa ignorat neque diffitetur, sacramentum matrimonii cum ad conservationem quoque et incrementum societatis humanae dirigatur, cognationem et necessitudinem habere cum rebus ipsis humanis, quae matrimonium quidem consequuntur, sed in GENERE CIVILI versantur : de quibus rebus jure decernunt et cognoscunt qui reipublicae praesunt.* » Et infra : « *Similiter omnibus exploratum esse debet, si qua conjunctio viri et mulieris inter Christi-*

fideles citra sacramentum contrahatur, eam vi ac ratione justi matrimonii carere; et quamvis convenienter legibus civicis facta sit, tamen plurius esse non posse, quam ritum aut morem, jure civili introductum; jure autem civili res tantummodo ordinari atque administrari posse, quas matrimonia efferunt ex sese IN GENERE CIVILI, et quas gigni non posse magnifestum est, nisi vera et legitima illarum caussa, scilicet nuptiale vinculum, existat. »

R. Ad 4um) Nomine *Ecclesiae* hic intelligitur non coetus fidelium, aut principes qui sunt in Ecclesia; sed ordo hierarchicus seu Praelati Ecclesiae.

Explanatur. Licet enim aliquando *Ecclesia* dicatur totus coetus fidelium vel aliqua pars illius, ubi tamen agitur de *potestate* et *doctrina* Ecclesiae, tunc nomine *Ecclesiae* illi solum veniunt qui juxta Christi institutionem docendi et regendi potestatem in Ecclesia exercent, i. e. **praelati Ecclesiae**. Non tamen *quivis* Ecclesiae Praesul potest statuere impedimenta *dirimentia*; bene vero *Summus Pontifex* et *Concilium generale* ab ipso approbatum. Id itaque non valent: sive *episcopi*, sive *Concilia Provincialia*, sive *consuetudo*, nisi Pontifice expresse confirmante. Quod si aliquando id fecerunt episcopi et Synodi provinciales, censendi sunt id operati fuisse auctoritate S. Pontificis. Et quod dictum est de impedimentis *dirimentibus*, id quoque de *impedientibus tantum* dicendum est. Possunt tamen episcopi *in casu particulari*, spectatis scilicet adjunctis, per modum *praecepti*, impedire matrimonium *ad tempus* ex rationabili causa, puta ad sedandum scandalum vel ad detegendam alicujus impedimenti objecti veritatem, ut supra (pag. 107) de *Ecclesiae vetito* visum fuit.

CAP. 2. De quidditate, numero, speciebus et obligatione impedimentorum dirimentium.

Q. 94. Dic: 1°) *Quid*, 2°) *quot*, et 3°) *quae* sint imp. DIRIMENTIA?

R. Ad 1um) Impedimenta DIRIMENTIA seu IRRITANTIA illa sunt, non quae dirimunt seu solvunt matrimonium jam valide antea contractum; sed quae obstant, ne *valide* contrahatur, seu aliis

verbis : quae faciunt, ut matrimonium contrahendum seu attendendum non *valeat*.

R. Ad 2um et 3um *Quindecim* numerantur, iis versibus expressa :

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Aetas, affinis, si clandestinus et impos,
Raptare si mulier, parti nec reddita tutae.*

Q. 95. Imp. *dirimentia* 1° quo JURE sint introducta; 2° quosnam obligent; 3° an urgeant, etsi *invincibiliter ignorato*; et 4° an, si sint juris *ecclesiastici*, cessent ob *necessitatem*?

R. Ad 1um Ex quindecim *duo* : RAPTUS scilicet et CLANDESTINITAS, jure *novo* introducta fuerunt per TRID. (Sess. 24 *de ref. matr.* c. 1 et 6; reliqua *tredecim* sunt juris *antiqui*, sive NATURALIS, sive DIVINI, sive solum ECCLESIASTICI.

R. Ad 2um *Sub distinctione*.

Explanatur. Impedimenta, quae sunt juris **naturalis** aut **divini**, obligant *omnes* homines, etiam *infideles*. Hinc si maritus infidelis repudiat legitimam suam uxorem, et ea vivente aliam duxit, secundum matrimonium non subsistit, quia obstat impedimentum *ligaminis*, quod saltem jure divino positivo matrimonium dirimit. Quae vero sunt **juris ecclesiastici** tantum, obligant omnes et solos *baptizatos*. Quare hujusmodi impedimentis etiam ligantur **haeretici**, quippe qui per baptismum facti sunt Ecclesiae subditi; et quamvis Ecclesia aliquando nolit certa aliqua lege haereticos obligare (tom. I, pag. 129), certum tamen est, quod velit hac in re haereticos obligare. Nam 1° a S. Sede conceditur episcopis facultas dispensandi cum haereticis ad Ecclesiae unitatem redeuntibus, qui intra gradus, jure tantum ecclesiastico prohibitos, in haeresi matrimonium contraxerunt; quod sane superfluum foret, si ipsi legibus, quae ea conjugia irrita faciunt, non tenerentur. 2° Declaravit BENED. XIV (4 Nov. 1741) matrimonia haereticorum in Hollandia absque TRIDENTINA forma contracta valere, « *dummodo aliud non obstiterit CANONICUM impedimentum*; » quod ostendit eos ab hisce impedimentis non esse immunes. 3° Haereticos ligari

impedimentis ecclesiasticis ostendit BENED. XIV, Const. « *Singulari nobis* » (9 Febr. 1749), ubi agit de Judaeo qui duxerat mulierem haereticam; inter quos conjugium subsistere negavit, quum obstaret *cultus disparitas*. Item GREG. XVI per S. U. I. (20 Jul. 1840) declaravit matrimonium, quod Anglicanus cum Anabaptista non baptizata inierat, nullum esse. Quare, si contigerit, haereticos converti ad fidem, qui intra gradus jure ecclesiastico prohibitos conjuncti sunt, vel alio impedimento canonico obstricti matrimonium contraxerunt, dispensatio est quaerenda. Non autem ligantur **infideles**, et ideo eorum matrimonia cum tali impedimento contracta etiam post conversionem manent valida, in supposito quod nuptiae inter *duos* infideles fuerint contractae. Quod ideo addo : quia infideles quandoque *indirecte* attingi possunt impedimento ecclesiastico, si nempe conjungi velint cum fidelibus, qui impedimentis Ecclesiae subji-ciuntur. Ex eo enim quod v. g. mulier baptizata inhabilis reddatur aliquo impedimento canonico, indirecte et per consequentiam inhabilis erit vir infidelis qui cum ea vult contrahere, cum matrimonium in ratione contractus non possit claudicare.

R. Ad 3um) *Affirm.*, saltem si impedimentum CRIMINIS excipias.

Explanatur. Ratio est : quia ignorantia invincibilis excusat quidem a peccato et a lege *prohibente*, non tamen a lege *irritante*. Per hoc enim quod ignorem meam inhabilitatem, non fio habilis. Hinc, si mulier fuerit vi oppressa a viro incognito, et postea nubat fratri stupratoris, matrimonium est invalidum, licet uterque contrahentium impedimentum *affinitatis* ignoret. — Dixi : *saltem si impedimentum criminis excipias*. Nam, utrum illud impedimentum, quando ab utraque parte *invincibiliter* ignoretur, incurratur neque, non ita certo constat. *Duplex* datur sententia probabilis. Prima **affirmat** : quia imp. dirimentia sunt inhabilitates; et quamvis illa, quae proveniunt ex delicto, induant etiam naturam poenae, nihilominus *primario* et *principaliter* sunt inhabilitates canonicae et *secundario* tantum poenae. Ita DD. *communius* « sed principiis nec certis nec evidentibus, » ait D'ANNIBALE (III, 332). Secunda vero **negat** : quia imp. CRIMINIS *principaliter* statutum est in poenam adulterii et conjugicidii, quandoquidem canones

illud statuunt *propter delictum formale*, atque *in eum finem*, ut per illud *tanquam gravem poenam* conjuges ab adulteriis et conjugicidiis absterreantur. Atqui poena ignorata, cum sit extraordinaria, non incurritur. Ergo etc. Ita *probabilius*, juxta BUCCERONI (II, pag. 289, D'ANNIB. (l. c.), BALLERINI ap. PALM. (VI. 515 seqq.), alios. Ad rationem autem allatam pro *prima* sententia, nimirum : quod imp. CRIMINIS non sit poena sed inhabilitas, aut, si poena dici debeat, simul tamen et *primario* sit inhabilitas, patroni *secundae* sententiae respondent : rationem hanc parum probare : quia ipsa inhabilitas jure statuta est in poenam CRIMINIS; atque adeo quidquid requiritur ad contrahendam poenam, requiritur etiam ad incurrendam inhabilitatem poenalem, et quidquid eximit a poena, id quoque ab inhabilitate poenali excusat. Ad **objectionem** vero : si impedimentum CRIMINIS ab ignorantibus non incuratur, sequeretur pariter impedimentum AFFINITATIS ex copula *illicita* proveniens non incurri ab iis qui ignorant illud a jure annexum esse delicto fornicationis, nam poena ignorata, cum sit extraordinaria, non incurritur; **respondent** nonnulli *secundae* sententiae defensores, sequelam simpliciter admittendo, ut videre est apud ENGEL (I. IV, tit. XIV, § II, n. 44. « Sed ejusmodi responsum, ut scite notat BALLERINI, nec necessarium est, nec opportunum. Nam multo melius advertit cum aliis KRIMER, inhabilitatem ex AFFINITATE per se non supponere necessario delictum aliquod, sed solum propinquitatem personarum, quae ex sanguinis commixtione profluit; quocirca AFFINITAS inhabilitatem istam aequè inducit, tum si ex licita, tum si ex illicita commixtione oriatur, etsi Concilii TRIDENTINI benignitate extensio inhabilitatis ex damnata conjunctione ortae justis de causis ad arctiores limites restricta fuerit. » Neque contra hanc *secundam* sententiam **argui** posse videtur ex praxi et stylo curiae, quod reis CRIMINIS nunquam permittatur contrahere sine dispensatione. Nam, ut ait idem BALL. : « **Reponi** potest cum BENED. XIV (*Quaest. Canon.* 183, n. 26-27), quod cujusvis dispensationis aut facultatis concessio vel negatio per SS. Congregationes, neque controversiarum statum neque jurium conditionem ullo modo immutat. Proinde sicut (ut ibi habet idem BENED. XIV) dispensatio concessa vel negata super irregularitatibus vel censuris non evincit incursum in irregularitatem vel censuram, nec concessio aut nega-

tio facultatis petitaë, v. g. a Regulari mendicante, qui vi suorum privilegiorum ea jam pollebat, nihil ipsius aliorumve Regularium privilegiis detrahit; ita nec dispensatio concessa ad convalidandum matrimonium evincit præcedentem ejusdem matrimonii nullitatem, nec dispensatio concessa ad matrimonium contrahendum evincit certam impedimenti existentiam. » — De hac controversia tractat N. R. T. (XIII, 382-386 et XXIII, 222).

Resolvitur. Quidquid sit, testatur BALLERINI, hanc secundam sententiam non modo in Seminarii Romani scholis tradi ut *vere probabilem* jam diu consuevisse; sed in consessu quoque Examinatorum Romani cleri uti talem ultro admitti. Cujus quidem sententiae consecrarium est hoc : quod cum impedimento criminis *ignorado* matrimonium valide ac licite sine dispensatione contrahi possit, juxta dicenda inferius de impedimento *dubio*.

R. Ad 4um) *Sub distinctione*.

Explanatur. Vel agitur de necessitate **communi**, vel **privata**. Si **primum** : *Affirm.* ; et sic cessat impedimentum *clandestinitatis*, si sit necessitas communis in aliqua provincia, v. g. si fideles grassante persecutione nequeant omnino parochum legitimum adire (tom. I, p. 147). Ita, occasione perturbationis Gallicanae, PIUS VI, in epist. ad Episc. LECIONEM. (28 Maii 1795) declaravit : « *Quoniam complures ex istis fidelibus non possunt omnino parochum legitimum habere, horum profecto conjugia contracta coram testibus et sine parochi praesentia, si nihil aliud obstat, et valida et licita erunt, ut saepius declaratum fuit a S. C. Conc. TRIB. Interpret.* » Nuper autem e S. U. I. (1 Jul. 1865) decretum prodiit, quo declaratur : facultatem celebrandi valide ac licite matrimonium cum duobus testibus sine praesentia parochi tunc adesse, quando *per spatium unius mensis* tutus non sit ad eundem accessus. Dicitur enim : « *Quando difficilis, nec tutus est accessus; et ignoratur, quandonam parochus haberi possit, et praevideatur spatium saltem unius mensis a loco abfuturus, nullusque alius sit, qui vices parochi suppleat, matrimonium valere absque praesentia parochi, servata in eo, quo potest, forma Conc. nempe adhibitis saltem duobus testibus.* » « Unde fit, ait BALLER., ut, quando prudenter censi queat, *intra mensem* non affore facultatem tuti accessus ad parochum,

jam ex tunc et alia mora non interposita, ea forma [i. e. coram testibus, sine parcho] matrimonium valide ac licite contrahi possit. »

Si **secundum** : *Controvertitur*. Et quidem *communior* sententia **negat**. Unde invalidum habet matrimonium cum consanguinea in gradibus prohibitis, etiam metu mortis initum, sine dispensatione; aut ad evitandam gravem infamiam, aut ad legitimandam prolem in articulo mortis, etc. Necessitas enim non potest reddere habiles quos lex inhabiles declarat ex motivo boni publici. Ita has leges interpretatur communis Ecclesiae praxis; et quis dicet, sacerdotem ex ulla causa valide contrahere matrimonium? Sententia tamen satis probabilis **affirmat**, si recursus ad episcopum haberi nequeat. — Itaque res dubia manet: ac, teste BALLERINI, nondum decretum ullum hucusque prodiit, quo praesens controversia dirimatur. Ipse S. LIG. qui alioquin VI, 1079 communiori adhaeret sententiae, alibi tamen VI, 615; *de priv.* n. 57; H. A. XVI, 114 concedit, « *non sine fundamento* » asseri, in casu urgentis necessitatis cessare legem impediendi, utpote quae jam perniciose evaserit, cum certum omnino sit, legem nocivam non obligare, ut docent omnes cum S. ТИОМ. 2. 2. q. 120. a. 1), ubi dicit, quod cum aliquid est contra commune bonum « *malum est sequi legem positam.* » (Cfr. pag. 44).

Q. 96. An liceat CONTRAHERE matrimonium cum impedimento *dubio* seu *probabili*?

R. 1° *Certum* est, in dubio, an adsit impedimentum, neminem posse contrahere *ante adhibitam diligentiam*, ut veritas detegatur. R. 2° Si *post debitam inquisitionem*, necessario a parcho et sponsis praemittendam, dubium perseveret, *distinguedum* est inter dubium *juris* et dubium *facti*.

Explanatur. Si sit *dubium juris* i. e. quando utrimque DD. probabiliter censent aliquid esse vel non esse impedimentum), ac impedimentum de se sit **dispensabile** ab Ecclesia, *licite* contrahitur, quia tunc Ecclesia non habet illud pro impedimento. Dixi : *dispensabile*; si enim Ecclesia dispensare in illo non possit, abstinendum est a matrimonio contrahendo, ne sacramentum exponatur periculo nullitatis. Si vero sit *dubium facti* i. e. quando dubitatur,

an v. g. sponsa sit consanguinea in 4° gradu), tunc aliquando *licite*, aliquando vero *illicite* contrahitur.

Resolvitur 1. Fit *licite*, si non adsit gravis ratio pro impedimento : quia libertas est in possessione nec est prudens timor nullitatis. Unde non sufficit quaevis conjectura aut fama aut testimonium personae parum fide dignae ad hoc, ut quis teneatur a matrimonio abstinere. Ita quamvis ob negligentiam ordinariam ministrorum protestantium circa baptismi administrationem, aliqualis habeatur incertitudo ob quam haeretici conversi solent sub conditione rebaptizari, non tamen haec sufficit ad prudens et probabile dubium de substantia impedimenti *disparitatis cultus*, ut propterea pars catholica, etiam obtenta licentia ineundi matrimonium mixtum, ab eo abstinere teneatur. **Resol. 2.** E contra *illicite* contrahitur absque dispensatione, in sequentibus casibus : **A)** Si adsit gravis ratio pro existentia impedimenti ; ne sacramentum exponatur periculo nullitatis : quia in dubio facti particularis non ita supplet Ecclesia, ne nimia fiat legum relaxatio. Saltem non constat, quod tunc suppleat. **B)** Quando praesumptio stat pro impedimento, ut si v. g. Titius habuit copulam cum sorore sponsae et dubitat an cum effusione seminis, ideoque an contracta sit *affinitas*. Imo, ut merito dicit ELBEL cum aliis, in foro *externo* ubi constat de coitu, semper pronuntiandum est pro imp. *affinitatis* contracto, et sic etiam judicandum est in foro *interno*, quod praesumptioni fori externi conformari debet, semper ac non constet hanc esse falsam (S. LIC. VI, n. 1075). Unde si certo constaret, Titium nunquam habuisse copulam perfectam cum sorore sponsae, sed quoties eam cognoverit, generationem semper impedivisse per copulam imperfectam ad modum Onan exercitam, non est contracta affinitas, quia non facti sunt una caro. Demum **C)** non licet contrahere, si obstat generale Ecclesiae *vetitum*, ut in dubio de morte conjugis seu de existentia imp. *ligaminis* (pag. 107). Quare v. g. Bertha, etsi prudenter judicet maritum suum in bello obiisse, nequit tamen ad alias nuptias transvolare, donec habeatur *certitudo moralis*.

Q. 97. An liceat conjugibus UTI matrimonio, si post nuptias oriatur *dubium* de impedimento?

R. *Sub distinctione*.

Explanatur. 1° *Negat.*, donec facta fuerit **inquisitio sufficiens** ad veritatem detegendam. Si tamen unus tantum dubitet, quamvis non possit debitum *petere*, debet tamen illud *reddere* in bona fide petenti. Ratio : quia hic adhuc possidet jus petendi. Intellige vero : *post bimestre* ab inito conjugio ; quia *ante* illud elapsum non habet jus petendi ; et *modo ipse non sit impeditus* a petendo, propter incestum vel adulterium. 2° *Affirm.*, si, adhibita seria diligentia ad veritatem detegendam, **dubium remaneat** : quia in dubio standum est pro valore actus.

Q. 98. *An VALEAT* matrim. contractum cum impedimento *putato*, sed *non existente*?

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. 1° Si quis contrahat, **certo** iudicans, adesse impedimentum dirimens, quod a parte rei non subsistit, v. g. Bertha putat priorem maritum adhuc vivere, qui tamen mortuus est, contrahit *invalidè* : non quod adsit impedimentum, sed quia efficaciter consentire non potest in illud, quod apprehendit sibi hic et nunc esse impossibile. 2° Contra *valide* contrahit, si tantum **dubitaret**; vel **putaret se adhuc valide posse contrahere**; vel **intenderet facere, quod posset** : tunc enim, licet peccaret graviter ratione conscientiae, adhuc contraheret valide; quia iudicium erroneum non facit personas ad contrahendum inhabiles.

Q. 99. Dic : 1° *qualiter* PECCET celebrans matrimonium cum impedimento *dirimente*; et 2° *an* INCIDAT in aliquam *poenam*?

R. Ad 1^{am}) Si id fecerit sciens volens, *peccat GRAVITER* : contra praeceptum Ecclesiae, contra religionem, contra iustitiam; etiamsi non intendatur hujus matrimonii consummatio.

R. Ad 2^{am}) Si praesumpserit matrimonium celebrare cum impedimento : sive *Ordinis Sacri*, sive *voti sollemnis*, ex Const. „*Apost. Sedis*“ PII IX, incidit in excommunicationem Ordinario reservatam, sicut etiam omnes illi qui cum tali matrimonium contrahere praesumerent. Imo, si quis pertinaciter contenderet tale matrimonium esse validum, non obstante

Ecclesiae prohibitionem, esset *haereticus* ex TRID. (*de reform. matr. can. 9*).

Nota. Quamvis, juxta dicta (pag. 6), ex **matrimonio civili** non oriatur impedimentum PUBLICAE HONESTATIS, uti constat ex decreto S. C. C. a LEONE XIII (17 Mart. 1879) approbato; ad incurrendam tamen praefatam excommunicationem sufficit, ut tales praesumant contrahere matrimonium sic dictum *civile*, etiam in locis ubi lex TRID. *de clandestinitate* viget. Constat ex declaratione S. U. I. (22 Dec. 1880), de qua postea in AGNOT. IN CONST. « *Apost. Sedis.* »

Q. 100. An 1°) CONSUMMANS matrimonium *nulliter* celebratum, praeter peccatum contra castitatem, committat *speciale peccatum*; et 2°) an INCIDAT in aliquam poenam?

R. Ad 1um) *Sub distinctione.*

Explanatur. Tunc committit speciale peccatum, si impedimentum constitutum si ob *speciale virtutis motivum*, adeoque ob specialem indecentiam copulae. **Secus**, non incurrit.

Resolvitur. Hinc committit **incestum** : si sit ligatus impedimento *cognitionis*, *affinitatis* aut *publicae honestatis*; **sacrilegium** : si ligatus impedimento *voti sollemnis* aut *SS. Ordinum*; **adulterium** : si ligatus impedimento *ligaminis*; peccatum vero **contra naturam**, si obnoxius sit impedimento impotentiae.

Notandum autem hic est : quod, si Ecclesia DISPENSET in **voto sollemni** aut **Ordinis S.**, tantum DISPENSARE censetur in ordine ad matrimonium et copulam *matrimoniale*; et consequenter omnes actus carnales *extramatrimoniales* specialem malitiam servant *sacrilegii*. Contra vero, si DISPENSET in **cognitione** (carnali, spiritali, aut legali), in **affinitate** et **publica honestate**, DISPENSARE insuper censetur, juxta *communio*rem sententiam, in omnibus actibus carnalibus *extramatrimonialibus*, qui proin per dispensationem malitiam specialem amittunt *incestus*.

R. Ad 2um) Si matrimonium est nullum ob impedimentum sive *Ordinis S.*, sive *voti sollemnis*, illud consummando incidit in irregularitatem ratione *bigamiae similitudinariae*, de qua postea.

CAP. 3.

De impedimentis : ERRORIS, CONDITIONIS et VOTI.

Q. 101. *Quid* 1°) sit impedimentum ERRORIS; et 2°) *quo* JURE matrimonium dirimat?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 51, a. 2) est inhabilitas ad contrahendum matrimonium orta ex ERRORE, qualiscumque sit : vel A. *circa personam*, nisi contrahens intentionem habuisset contrahendi cum persona praesenti, quaecumque illa sit; vel B. *circa qualitatem redundantem in personam*, i. e. quatenus per se intentam, vel per modum conditionis sive explicite sive implicite positam a contrahente (tom. II, p. 187).

Explanatur. Dixi : **qualiscumque sit**; unde nil refert : utrum ERROR **vincibilis** sit, etiam *crassus* et *supinus*, an **invincibilis**; utrum **antecedens**, i. e. causa cur quis contrahat, ita ut nollet cum illa persona contrahere, si sciret illam non esse quam sibi proponit, an **concomitans** tantum, quo scilicet sublato, nihilominus et forte liberius consensus fuisset praestitus; utrum procedat **ab ipso ignorante**, an **ab alio**.

Resolvitur 1. Ex S. THOM. (*ibid.* a. 1 ad 4) matrimonium Jacob cum Lia (GEN. XXIX) a principio fuit nullum, usque dum detecta fraude fuit renovatus consensus; non peccarunt tamen in concubitu praecedenti : quia cum ERRORE *invincibili* affectu maritali se cognoverunt. **Resol. 2.** Non valet matrimonium, si intendas contrahere cum *primo genita* quam aliter non nosti, et ejus loco obtrudatur secundo genita : quia erras circa qualitatem *per se* seu *primario* intentam, adeoque redundantem in personam. Nec valet, si non consenseris, nisi *sub conditione* talis qualitatis, et non aliter, ea non subsistente; sive id fiat *expresse*, ut si dicas : *contraho tecum, si sis nobilis*; sive id fiat *implicite* seu *tacite*, ut si *antecedenter habueris determinatam voluntatem non contrahendi nisi cum nobili*. Ratio : quia in utroque casu, qualitas seu nobilitas actu vel virtute intenta tunc simul cum persona ingreditur objectum substantiale contractus, fitque consensus matrimonii conditionatus, qui proinde nullus est, conditione non subsistente. **Resol. 3.** E contra valet matrimonium, si ducas Bertham, quam putas vel asserenti credis

esse nobilem, divitem, virginem, cum sit plebeia, inops, corrupta : quia est ERROR circa *accidentia* personae, qui non tollit consensum circa substantiam seu ipsam personam ; et hoc verum est, quamvis non contraxisses, si errorem aut etiam dolum cognovisses : quia in contractu non attenditur ad id quod quis fecisset, sed quod actu fecit. Alias plurima matrimonia essent invalida. Quid enim frequentius, quam quod conjuges sibi impropere : *Si scivissem te esse vel fuisse talem, nunquam nupsissem.* Imo in foro externo, ERROR circa qualitatem semper praesumitur *accidentalis*, usque dum evidentissime probetur, eum redundare in personam. Secus de plurimis matrimoniis actum esset.

R. Ad 2um) Ex S. THOM. (*ibid.*, a. 1) ERROR dirimit matrimonium de *jure naturali*.

Explanatur. Ratio est : quia nequit esse consensus ubi substantia rei, de qua contrahitur, ignoratur ; jam vero error circa personam, vel qualitatem redundantem in personam, est error circa ipsam substantiam, cum primum et substantiale objectum contractus matrimonialis sit persona, cum qua est contrahendum.

Q. 102. *Quid* 1°) sit impedimentum CONDITIONIS, et 2°) *quo JURE* sit institutum ?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 52, a. 1) est inhabilitas ad contrahendum matrimonium orta *ex servitute ignorata a parte libera*.

Explanatur. Nomine autem **servitutis** intelligitur status servitutis *strictae dictae*, quo quis in alterius potestate ita existit, ut ab eo tanquam res sua alteri vendi aut locari possit, atque operibus quibuscumque servilibus applicari. Itaque ad hoc impedimentum **duo copulative** postulatur ; tum, ut ex contrahentibus alter liber sit, et alter servus *strictae dictus* ; tum, ut liber ignoret servitutem alterius seu eum ingenuum et liberum plane credat. Nec refert, utrum ignorantia sit *antecedens*, an *concomitans* ; utrum *invincibilis*, an *vincibilis*, *crassa* et *affectata* ; non enim hic agitur de culpa vitanda, sed de matrimonio valide contrahendo, quod requirit cognitionem et scientiam conditionis seu servitutis.

Resolvitur 1. Valet matrimonium, si persona libera sponte

contrahat cum serva, sciens eam esse servam : cum tunc libere consentiat in illam inaequalitatem. Ex dispositione tamen juris canonici cap. *Si viduam* 15, Dist. 54) liber scienter contrahens cum ancilla fit *irregularis*. **Resol. 2.** Valet matrimonium, si persona serva ducat aliam servam, quam putat esse liberam, cum par sit utriusque conditio. **Resol. 3.** Si liber conjugium ignoranter cum serva contractum, deinde cognito errore ratum habeat, certum est, matrimonium ex eo tempore valere. Nihilominus in locis ubi promulgatum est decretum TRID. de matrimoniis clandestinis irritandis, renovandus esset consensus coram paroco ac testibus, nisi forte nullitas praecedentis contractus ita omnino occulta esset, ut probari non possit. **Resol. 4.** Conjugia inter servos valida habenda sunt, etiamsi contrahantur sine heri consensu (cap. *Dignum 1, de Conjug. serv.* : nam ad jus naturae pertinet, ut de se hac in re libere disponent. **Resol. 5.** Patet denique impedimentum conditionis esse impedimentum ERRORIS personae liberae circa conditionem servilem alterius.

R. Ad 2um Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 52, a. 1 ad 3) hoc impedimentum jure *positivo ecclesiastico* institutum est, jure *gentium* quasi praeexunte, et ipsa aequitate *naturali* suadente.

Explanatur. Quod illud impedimentum 1°) non sit de jure **naturae**, sic probat BILL. : « Si servitus ignorata ex natura sua dirimeret matrimonium, etiam scita dirimeret, sicut impotentia perpetua sive scita sive ignorata dirimit. Atqui servitus scita non dirimit matrimonium; ergo nec ignorata. » Quod tamen 2°) in jure naturae **fundamentum** habeat, patet : tum ob magnam inaequalitatem conditionum et injuriam quae fit personae liberae : pars enim *libera* tradit plenam corporis sui potestatem; *serva* autem non nisi restrictam, quippe vendi potest, in partes longinquas abduci etc.; tum quia officit aliquo modo bono prolis, quae non ita commode potest educari in tali conjugio, eo quod non posset esse ita continua et libera habitatio conjugum simul. Quod denique 3°) sit de jure **positivo**, aperte tradit S. THOM. (*loc. cit.*) in-
 quiens : « *Jure positivo determinante est factum quod servitus ignorata matrimonium impedit, ne aliquis sine culpa puniatur.* » Et quamvis non reperiatur textus illud expresse statuens, colligitur

tamen ex cap. *Si quis ingenuus* (causa 29, q. 2) et cap. 2, 3, et ultimo de *Conjug. serv.*, illud tacite insinuantibus veluti ex longa traditione usurpatum. Ceterum, hoc impedimentum vix locum obtinet in Europa, non quia cesset jus, sed quia huic impedimento communiter deest occasio, nisi forte in partibus Turcici imperii, aut si quae personae servituti adhuc mancipatae in alias Europae partes aliunde adveniant.

Q. 103. Dic : 1°) *quale* VOTUM sit impedimentum dirimens et 2°) *quo* JURE?

R. Ad 1um) Per se seu de jure communi est solum *votum solemne castitatis*, quod emittitur in valida professione religionis approbatae, ut talis a S. Sede, idque ex TRID. (Sess. 24, can. 9) de *fide catholica* est.

Explanatur. Dixi : per se seu de jure communi. Nam 1°) vota *simplicia* quae a scholaribus post biennium novitiatus emittuntur in Soc. Jesu, ex speciali privilegio GREG XIII Const. « *Ascendente Domino* » (25 Maii 1584) dirimunt matrimonium ex post contrahendum, donec vovens non sit a superiore ejectus vel dimissus cum debita licentia; non tamen dirimunt seu solvunt matrimonium *ratum* antea contractum, prout facit professio religiosa solemnis (p. 85), et constat ex S. C. EE. et RR. (25 Jan. 1861). 2°) Juxta sententiam communiorem, *votum simplex* castitatis emissum ab uxore, quae dedit licentiam viro SS. Ordines suscipiendi, dirimit matrimonium contrahendum, ita ut ipsa nec etiam post mortem viri aliud matrimonium inire valide possit (BENED. XIV de Syn. l. II, c. 12, n. 16). Sententia tamen « *satis probabilis est* » ex S. LIG. (VI, 812), tale matrimonium esse validum.

R. Ad 2um) *Controvertitur.*

Explanatur. Juxta alios VOTUM SOLEMNE matrimonium dirimit etiam de jure **naturali**. Ita S. THOM. (*Suppl.* q. 53, a. 2) inquit : « *Votum solemne ex sui natura habet quod dirimat matrimonium contractum, in quantum scilicet per ipsum homo sui corporis amisit potestatem, Deo illud ad perpetuam continentiam tradens.* » Qui enim semel alicui rem suam donavit et tradidit, donatione ab illo acceptata, jure naturae non potest eandem rem alteri donare,

praesertim in usum contrarium. Ita quoque THOMISTAE communiter cum pluribus aliis : S. BONAV., SYLV., SALM., VALENT., haecque sententia a S. LIG. (VI, 1925) vocatur « *probabilior.* » — Juxta alios, quos inter CAJET., SCOT., KONIN., SANCH., dirimit de jure **ecclesiastico** tantum. Ita recentiores *communius*, idque « *certum est* » ait LEHMKE., nec sine fundamento. Constat enim RR. PP. multoties in hoc impedimento dispensasse; et, praeter antiquiora exempla, non paucae hujusmodi dispensationes post perturbationem Gallicam a Pio VII concessae fuerunt regularibus, qui e monasteriis suis ejecti et mundi illecebris seducti civile matrimonium attentaverant. Praeterea LEO XIII in LITT. S. C. INQ. (20 Febr. 1888) ap. N. R. T. XX, 122 seqq., solemnem professionem recenset inter impedimenta matrimonium contrahendum *jure ecclesiastico* dirimentia. Aliunde, si votum solemne dirimeret ex natura rei, adeoque jure *divino* aut *naturali*, vel dirimeret qua *votum*, et hoc dici nequit : alias et votum simplex ita dirimeret; vel dirimeret qua *votum solemne*, sed nec hoc dici potest : quia votum solemne et simplex quoad substantiam et in esse voti sunt ejusdem rationis, et solemnitas est a solo jure ecclesiastico, ut expresse declaratur a BONIF. VIII in cap. unic. *de votis* in 6, his verbis : « *Voti solemnitas ex sola Ecclesiae institutione est inventa.* » (Tom. II, pag. 35 et 318). Ad fundamentum vero contrariae sententiae, nimirum : in voti solemnii haberi traditionem et acceptationem corporis ad castitatem servandam, responderi potest : quod etiam in ordinibus per Sedem Apostolicam non approbatis voventes aequae tradant se Deo in servum perpetuum ad castitatem servandam, quodque illa traditio aequae a superiore Dei nomine acceptetur, quam in religione approbata. Sic scholares S. J. per vota simplicia efficiebantur veri religiosi et castitatem vovebant, quod votum a superiore nomine Dei acceptabatur; et tamen eorum votum non dirimebat matrimonium, antequam GREG. XIII vim illam votis eorum tribuit.

CAP. 3. De Impedimento COGNATIONIS.

Q. 104. Dic : 1°) *quid*, et 2°) *quotuplex* sit COGNATIO matrimonii dirimens?

R. Ad 1um) Est inhabilitas ad contrahendum matrimonium

inter personas vel *carnaliter*, vel *spiritualiter*, vel *legaliter* propinquas.

R. Ad 2um) Est itaque *triplex* : 1°) CARNALIS seu NATURALIS, quae ex carnali generatione seu ex communione sanguinis ortum habet, et ideo *consanguinitas* appellatur, quasi *sanguinis unitas*. 2°) SPIRITUALIS, quae per baptismum aut confirmationem contrahitur. 3°) LEGALIS, quae legibus inducta est ob adoptionem seu alicujus extraneae personae in filium vel filiam assumptionem.

ART. I. De cognatione CARNALI seu CONSANGUINITATE.

Q. 105. *Quid sit CONSANGUINITAS?*

R. Ex S. THOM. (in 4, dist. 40, q. unic. art. 4) recte definiri solet : “*Vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum.*”

Explanatur. Dicitur : 1°) **vinculum**; quia personae quae ab eodem sanguine descendunt, quasi quodam vinculo inter se connectuntur; cujus vinculi signum est affectus, amor et familiaritas, quae in ipsis conservatur. Dicitur : 2°) **personarum**; ad differentiam brutorum, quae licet ab eodem sanguine procedunt, non tamen dicuntur consanguinea : quia, cum cognitione finis et libertate careant, qua possint suarum actionum habere dominium, non sunt veri amoris et amicitiae capacia, quamvis societatis et amoris quamdam speciem prae se ferant. Dicitur : 3°) **ab eodem stipite descendentium**; quod intelligendum est de stipite *proximo*, non vero de *remoto*; alias omnes essent consanguinei, cum omnes ab Adamo tanquam a primo stipite descendunt. Metaphora autem ducitur ab arboris trunco, a quo multi rami pendent. Nec refert, quod descendentes ad eodem stipite unum tantum parentem communem habeant, cum ejusdem sanguinis participes sint, adeoque vere consanguinei. Si igitur ANTONIUS ex matrimonio cum ANNA genuit PETRUM et CAROLUM; ex secundis nuptiis cum CATHARINA genuit JACOBUM; et ex commercio illicito cum MARTHA procreavit CAECILIAM et ROSALIAM, omnes isti sunt inter se consanguinei in primo gradu lineae transversae aequalis, seu fratres et sorores. Interim qui ex eodem patre et eadem matre progeniti sunt, adeo-

que utrumque parentem communem habent, *germani* dicuntur. Sic in allato exemplo PETRUS et CAROLUS sunt fratres *germani*. Qui ex eodem patre tantum nati sunt, strictiori sensu *consanguinei* vocantur, quales sunt PETRUS, CAROLUS, JACOBUS, CAECILIA et ROSALIA, omnes ex eodem patri nati. Qui ex eadem tantum matre procedunt, *uterini* appellari solent. Et ita, si BERTHA ex matrimonio cum PAULO peperit FELICEM et ex secundis nuptiis cum JOSEPHO genuit JOANNEM, isti duo filii vocantur fratres *uterini*. Dicitur : 4° **carnali propagatione contractum**; ad innuendum, quod consanguinitas non contrahatur per quamcumque dependentiam, sed per carnalem generationem, sive *intra* matrimonium, sive *extra* illud, per commercium illicitum; unde non refert, utrum ex *legitimo* concubitu progeneriti fuerint, an ex *illegitimo*. Et quoniam, ut notat S. THOM. (Suppl. q. 54. a. 1 ad 4) : « *illud quod proxime convertitur in semen est sanguis,* » ideo « *hoc vinculum quod ex propagatione contrahitur carnali, convenientius dicitur CONSANGUINITAS quam CARNALITAS;* » et si « *aliquando unus consanguineus dicitur esse caro alterius, hoc est in quantum sanguis, qui in semen viri aut in menstruum convertitur, est potentia caro et os.* » Hinc Adam et Eva non sunt consanguinei, quamvis Eva ex costa Adami fuerit formata : quia nimirum non descendit per carnalem generationem; multo minus Angeli sunt consanguinei Dei, a quo descendunt per creationem. Contra inter Christum et Mariam fuit vera consanguinitas : quia ex ejus purissimo sanguine per operationem Spiritus S. fuit conceptus; et illa fuit vera mater, ministrando materiam quam aliae matres solent filiis administrare, et salva integritate virginali omnia fuerunt in hac generatione, quae solent in aliis generationibus concurrere.

Scholion. Ut scite notat BILL., « praeter Adam, pro quo non est adinventum ista definitio, eo quod singulariter fuit factus, verificantur in omnibus consanguineis, etiam lineae rectae, istae particulae : *ab eodem stipite descendantium*. Etenim pater et filius ab eodem stipite scilicet Avo descendunt et sic de ceteris. » Plures tamen majoris explicationis ergo, ut clarius designetur consanguinitas genitorum cum genitis in linea recta, praecitatis verbis addunt haec alia : *vel quarum una ab alia descendit*, ita ut consanguinitas definiatur : *Vinculum personarum quae ab eodem propinquo stipite*

descendunt (ut fratres et sorores), *vel quarum una ab alia descendit* (ut pater et filius vel filia), *carnali propagatione contractum*; seu brevius cum SASSERATH : « *propinquitas personarum carnali generatione a se mutuo aut communi stipite descendantium.* »

Q. 106. *Quaenam* in CONSANGUINITATE sint distinguenda?

R. EX S. THOM. (*Suppl.* q. 54, a. 2) distinguenda sunt haec *tria* : STIPES, LINEA et GRADUS.

Explanatur. Rationem triplicis distinctionis dat S. THOM. (*ibid.*) inquit : « *Consanguinitas est propinquitas fundata in naturali communicatione secundum actum generationis, qua natura propagatur.* » Atqui huiusmodi communicatio varios habet progressus et instar arboris per ramos pluresque subinde ramusculos diffunditur et propagatur, non enim motus generationis quiescit in uno extremo sed ultra progreditur. — Et quidem 1° **stipes** (*la souche*) est illa persona, sive mas, sive foemina, a qua aliqui communem ducunt originem proximam. Sic avus est stipes respectu mei et mei patruus : quia non est proximior in quo convenimus; licet enim ego proximius descendam a meo patre, ab illo tamen non descendit patruus meus. 2° **Linea** (*la ligne*) est ordinata series personarum ab eodem stipite per varias generationes descendantium, estque *duplex* : RECTA et OBLIQUA seu *collateralis* vel *transversalis*. A) Linea RECTA est series personarum, quarum aliae ab aliis descendunt vel *immediate*, ut filii a parentibus; vel *mediate*, ut nepotes ab avibus vel a proavis, etc. : et haec est vel *ascendentium*, qua nempe ascenditur ad progenitores : patrem et matrem, inde ad avum et aviam, inde ad proavum et proaviam, inde ad abavum et abaviam; vel *descendantium*, qua descenditur ad progenitos : ad filium et filiam, inde ad nepotem et neptem, inde ad pronepotem et proneptem, inde ad abnepotem et ad abneptem. B) Linea OBLIQUA seu *collateralis* vel *transversalis* est ordo seu series personarum, quae ab eodem quidem stipite descendunt, ita tamen, ut earum una non descendat ab altera; estque vel *aequalis*, cum a communi stipite aequaliter distant, ut frater et soror; vel *inaequalis*, cum alter magis, alter minus a communi stipite distat, ut frater ejusque sororis filia. Tandem 3° **Gradus** est certa quaedam distantia duarum personarum in praedictis lineis, ideoque indicat, *quanta* sit earum consanguinitas.

Q. 107. *Quae sint regulae pro computandis gradibus CONSANGUINITATIS?*

R. EX S. THOM. (*Suppl.* q. 54, a. 2) ad computandos gradus consanguinitatis, juxta *jus canonicum*, TRES dantur regulae : una pro linea *recta*, duae pro linea *collaterali*.

Explanatur. Regula **prima** : In linea **recta** ascendentium et descendentium, *tot sunt gradus, quot numerantur personae, dempto stipite*. Seu : positi in linea **RECTA**, *tot gradibus a se invicem distant, quot intercedunt generationes activae*. Unde Titius *ascendendo* : est consanguineus cum suo patre in 1° gradu ; cum avo in 2° ; cum proavo in 3° ; cum abavo in 4° ; *descendendo* autem : cum filio suo in 1° ; cum nepote in 2° ; cum pronepote in 3° ; cum abnepote in 4°. — Regula **secunda** : In linea *collaterali aequali*, i. e. si personae aequaliter distant a communi stipite, *tot gradibus distant inter se, quot gradibus seu generationibus distat singula earum a communi illo stipite*. Sic frater et soror sunt inter se in 1° gradu ; filii duorum fratrum in 2°. — Regula **tertia** : In linea *collaterali inaequali*, i. e. si personae inaequaliter distant a communi stipite, *tot gradibus distant inter se, quot gradibus persona remotior distat a stipite*. Ratio est : quia hae personae non habent inter se aliam propinquitatem quam ratione communis stipitis. Ergo non possunt inter se conjungi propinquius quam remotior jungatur communi stipiti. Hinc frater est in 2° gradu cum filia fratris sui : quia etsi ipse frater tantum distet uno gradu a communi stipite, scilicet patre, filia tamen fratris distat duobus gradibus ab eodem stipite. Quoniam itaque, ex regula juris, « *gradus remotior trahit ad se propinquiorem* ; » sequitur, nullum adesse impedimentum, si remotior gradus est ultra 4um, esto alteruter 1° gradu ad stipitem accedat.

Dixi supra : **juxta jus canonicum** : nam ad gradus computandos juxta **jus civile**, desumitur numerus seu summa omnium personarum in qualibet linea, stipite dempto. Proinde in linea *recta* eodem modo computantur ac gradus canonici ; in linea vero *collaterali* gradus utriusque partis simul computantur, seu duae personae tot gradibus inter se distare dicuntur, quot sunt generationes ab utraque parte simul. Ita frater et soror sunt consanguinei

in 2º gradu; Titius et fratris filius in 3º; consobrini in 4º. — Rationem **discriminis** in modo computandi praeter ALEX. II (Epist. 38 apud GRAT., caus. 35, q. 5, can. 2), clare, pro more suo, sic tradit inclytus Mag. BILL.: « Quia jus *canonicum* attendit ad consanguinitatem ratione matrimonii contrahendi; cumque consanguinei collaterales non jungantur vel distent inter se nisi ratione communis stipitis, non possunt magis inter se jungi aut distare, quam jungantur stipiti aut ab eo distent, ut dictum est. Jus vero *civile* attendit ad consanguinitatem ratione haereditatis transferendae, quae connaturaliter transferri debet ei qui propinquior est illi, a quo provenit haereditas, vel aequaliter omnibus iis qui sunt aequaliter ei propinqui, quod non obtineretur secundum computum canonicum: v. g. agatur de haereditate Sempronii. SEMPRONIUS distat quinque gradibus a communi stipite, TITUS ab eodem communi stipite distat duobus gradibus: CAIUS ab eodem quatuor gradibus. Juxta computum canonicum SEMPRONIUS distat a TITIO et CAJO quinque gradibus et ideo inter utrumque dividenda foret aequaliter haereditas. At juxta computum civilem, SEMPRONIUS distat a TITIO septem gradibus, a CAJO novem gradibus, consequenter TITIO deferenda est haereditas.»

Q. 108. An, ubi petenda est dispensatio in gradu *inaequali*, sive CONSANGUINITATIS, sive AFFINITATIS, *uterque* gradus exprimi debeat?

R. *Affirm.*, id exigente stylo Curiae Romanae

Explanatur. Imo, juxta S. PU V Const. « *Sanctissimus* » (20 Aug. 1566) **sub poena nullitatis**, uterque gradus exprimendus est, quoties alteruter *primum* gradum attingat. Quin et *sexus* illius, qui hunc gradum attingit, exprimi debet cum longe difficilius obtineatur dispensatio, si mulier primum gradum attingat, quam si vir uno tantum gradu a stipite distat. Quod si in supplica omissus fuerit gradus propinquior, qui non est *primus*, tunc impetrata dispensatione matrimonium non potest *licite* celebrari, nisi postquam a S. Sede obtentae fuerint litterae declaratoriae, dictae *Perinde valere*, quibus constet, dispensationem sine mentione gradus propinquioris obtentam notari non posse de vitio subreptionis et obreptionis. Si, non obtentis hujusmodi litteris

declaratoriis, dispensatio nihilominus executioni mandata et matrimonium celebratum sit, *valent* nuptiae, teste BENED. XIV, in decreto (27 Sept. 1755) quod adnectitur Const. « *Etsi matrimonialis* » (30 Sept. 1755), et satis erit, declaratorias litteras postea obtinere.

Q. 109. An 1° dari possit *multiplex* CONSANGUINITAS, et 2°. an haec circumstantia *debeat exprimi* in libello supplicis?

R. Ad 1um) *Affirmative*.

Explanatur. Et quidem id fieri potest ex **triplici capite** : 1° Si personae inter se consanguineae (v. g. duo fratres) liberos procreaverint ex personis consanguineis (v. g. ex duabus sororibus). 2° Si quis susceperit liberos ex persona consanguinea. 3° Si quis ex uxore sua et uxoris suae consanguinea (v. g. ex duabus sororibus) habuerit liberos.

R. Ad 2um) *Affirm.*, et quidem *de valore*.

Explanatur. Ratio est : quia tunc multiplicantur impedimenta, et super singulo dispensatio impetrari debet, ut matrimonium valide celebrari queat.

Q. 110. *Quae* sint MOTIVA impedimenti dirimentis *consanguinitatis*?

R. Ex S. THOM. (2. 2. q. 154, a. 9) sunt haec praecipue *tria*.

Explanatur. Impedimentum *consanguinitatis* institutum fuit : 1° Ob **reverentiam**, quam consanguinei sibi mutuo debent ex origine ab eodem stipite et sanguinis communione. 2° Ob **charitatem**, quae matrimoniorum multiplicatione cum extraneis latius diffunditur et corroboratur. 3° Ob **concupiscentiae compressionem**, cui frenum laxari videtur, si matrimonium inter eas personas contrahi posset, quae aut passim sub eisdem tectis commorantur, aut saltem habent majorem libertatem ac licentiam familiarissime utendi. — Hisce rationibus addatur, quod ex judicio medicorum matrimonia inter consanguineos **funestos sortiantur effectus**, ut luculenter comprobatur ex statistica circa surdos-mutos.

Q. 111. Quo JURE et in *quibus* GRADIBUS consanguinitas dirimat matrimonium?

R. *Sub distinctione*.

Explanatur. Vel loquimur de jure **ecclesiastico**, vel de jure **naturali**. Si **primum** : Consanguinitas matrimonium dirimit : de jure **ecclesiastico**, probabiliter in *quocumque gradu* lineae **rectae**, « *veluti inter patrem et filiam, vel avum et neptem ; inter matrem et filium, vel aviam et nepotem, et sic usque in infinitum,* » ut ait NICOLAUS I (in *Resp. ad Consulta Bulgarorum*, c. 39). At in linea **collaterali**, hodie, ex Conc. LATERAN. IV, dirimit ad *quartum usque gradum inclusive*.

Si **secundum** : De jure *naturae*, ut omnes fere concedunt, dirimit in *primo gradu* lineae **rectae**. Quidam tamen putant, hoc potius esse ex jure *positivo divino* : nam patrem matrimonio conjungi filiae, non est intrinsece malum, ac consequenter de se neque jure naturali vetitum ; alias neque pro casu, quo deficientibus omnibus aliis hominibus superesset solus pater cum filia aut sola mater cum filio, possent conjungi. Quod vero spectat ad *ceteros gradus* lineae **rectae**, probabilius ex S. THOM., ut ex variis ejusdem S. D. locis ostendit BILL., matrimonia non sunt jure *naturae* nulla. Imo, INNOC. III (cap. *Gaudemus*, 8, de divort.) expresse concedit infidelibus conversis, ut remanere possint cum uxoribus consanguineis sibi in 2º gradu, quas ante conversionem duxerant ; nec distinguit inter lineam rectam et collateralem, uti recte observat idem BILLUART. Ad lineam **collateralem** quod attinet, utrum jure *naturae* consanguinitas dirimat in 1º gradu aequali seu inter fratrem et sororem, DD. *disputant*. Alii **affirmant**. Alii probabilius **negant** : quia per fratrum et sororum conjugia propagatum primitus fuit genus humanum ; nec est credibile, voluisse auctorem *naturae* statim ab initio conditae *naturae* ejus limites transgredi ; unde potius aliquas personas creasset, sicut Adam sine patre et matre. Addunt tamen plerique, et merito quidem, tale matrimonium, post aliqualem *naturae* humanae multiplicationem, de jure *positivo divino* fuisse irritatum : tum quia RR. PP. nunquam leguntur in eo dispensasse ob quamecumque necessitatem occurrentem, ut BENED. XIV, Const. « *Aetas anni* » (11 Oct. 1757) et Pius VII apud ZAMBONI aperte fassi sunt ; tum quia INNOC. III (cap. *Gaudemus*) docet non esse separandos infideles noviter conversos, si cum consanguineis in 2º aut 3º gradu nupserint ; ergo supponit esse separandos, adeoque nullum fuisse matrimonium, si in 1º gradu con-

traxissent. Rarissime porro, et nonnisi gravissima de causa, S. Sedes in 2º gradu mixto cum 1º dispensat, ut constat ex Litt. GREG. XVI (22 Nov. 1836).

Resolvitur. Ex dictis sequitur, matrimonium contractum a **duobus infidelibus** consanguineis : 1º) in linea *recta*, in *primo* gradu, esse nullum; et in *remotioribus* gradibus esse dubie validum; 2º) in linea *collaterali*, in *primo* gradu esse dubie validum; et in *ceteris* gradibus, esse validum. Quare si infideles, quorum conjugia sunt dubie valida, ad fidem convertantur, separandi sunt ob incestus periculum, et S. Sedes pro solutione dubii de validitate adiri debet.— Dixi : **a duobus infidelibus**; nam, ut ait VECCHIOTTI : « matrimonium infidelis cum fidei irritum est non solum ob *cultus disparitatem*, verum etiam ob consanguinitatem intra gradus ab Ecclesia prohibitos, quum in his locus non sit communicationi privilegii exemptionis, quia non agitur de forma contractus ejusque individuitate, de qua sermo est solum ubi de *clandestinitate*. »

ART. II. De cognatione SPIRITUALI.

Q. 112. Quid 1º) sit *cognatio* SPIRITUALIS; 2º) *undenam* sic dicta; 3º) *quo jure* sit introducta; et 4º) inter *quas PERSONAS* matrimonium dirimat?

R. Ad 1^{am}) Cognatio *spiritualis* est propinquitas personarum orta ex baptismo vel confirmatione.

R. Ad 2^{am}) Vocatur *spiritualis* a spiritali origine.

Explanatur. Haec enim propinquitas ex S. THOM. (*Suppl.* q. 56, a. 2 ad 1) in eo fundatur, quod utrumque sacramentum, BAPTISMUS et CONFIRMATIO, sit *spiritualis* quaedam **generatio** seu **nativitas** : *minus perfecta* in BAPTISMO, quae assimilatur nativitati in utero, dum infans adhuc debilis est ac fovendus; *perfecta* vero in CONFIRMATIONE, per quam homo roboratus exponitur in publicum ad confessionem nominis Christi, quaeque comparatur nativitati ex utero.

R. Ad 3^{am}) Introducta fuit *jure ecclesiastico*, et congrue sane.

Explanatur. Cum enim, juxta dicta ex S. THOM., regeneratio nostra in filios Dei, quae primum fit in BAPTISMO, et deinde perficitur

in CONFIRMATIONE, in immensum praestet generationi nostrae carnali in filios Adae, cognationi *naturali* et *carnali* merito superaddita fuit inter personas concurrentes ad utriusque sacramenti collationem.

R. Ad 4um) Cognatio *spiritualis*, quae olim latius extendebatur, hodie ex TRID. (Sess. XXIV, *de ref. matr.* cap. 2) matrimonium dirimit : 1°) inter ministrum sacramenti (baptismi et confirmationis) et subjectum huiusque genitores, i. e. patrem et matrem, sive legitimos sive illegitimos, non tamen adoptivos; 2°) inter patrinum et matrinam et filiolum vel filiolum eorumque genitores. Hinc illud vulgare dictum :

*Baptizans, baptizatus, baptizatique parentes,
Levans, levatus, levatique parentes.*

Explanatur. Itaque hodie duae tantum sunt species cognationis *spiritualis* : alia dicitur **paternitas**, quae datur inter baptizantem et baptizatum ; inter susceptores et ipsum baptizatum ; altera **compaternitas**, quae datur inter baptizantem et parentes carnales baptizati ; et inter susceptores ac parentes carnales ipsius baptizati ; idemque dicendum de confirmatione. Cujus quidem distinctionis, *paternitatis* vel *compaternitatis*, ratio habenda est, quando petitur dispensatio, cum difficilior detur in prima cognationis specie, quam in secunda.

Resolvitur 1. Laicus, qui puellam baptizavit, non potest matrimonium inire cum illa puella, neque cum matre puellae ; sic etiam matrina non potest nuptias inire cum illo quem de sacro fonte levavit, neque cum patre illius baptizati. **Resol. 2.** Susceptores nec inter se, nec cum baptizante ullum contrahunt impedimentum ; unde ex hoc capite nihil obstat, quominus patrinus et matrina ejusdem alienae proles inter se matrimonium ineant. **Resol. 3.** Baptizatus ejusque parentes, licet contrahant impedimentum cum baptizante et cum patrinis, non tamen contrahunt cum eorum conjuge aut filiis. **Resol. 4.** Quoniam cognatio *spiritualis* sit tantum juris *ecclesiastici*, ad illam contrahendam baptis-
mus est conditio necessaria quoad omnes ; ideoque eam contrahunt etiam haeretici ; non tamen infidelis, vel etiam catechumenus,

baptizans vel suscipiens puerum e baptismo : quia non subjacent legi ecclesiasticae statuenti hanc cognationem. Unde nec baptizatus contrahit cum his cognationem ; quia haec est veluti relatio, quae non ponitur in uno extremo, nisi etiam sit in altero ; neque adeo reviviscit cognatio, si postea hi baptizentur, quia « *quod a principio nullum fuit, convalescere nequit*, juxta regulam Jur. in 6. Similiter fidelis baptizans vel suscipiens filium infidelium, etsi contrahat cognationem cum filio, non tamen cum ejus parentibus ; atque adeo cum ipsis matrimonium contrahere posset, postquam ad fidem essent conversi.

Q. 113. *Quaenam* requirantur ad *valide* cognationem SPIRITUALEM contrahendam, sive ex *baptismo*, sive ex *confirmatione*?

R. Alia requiruntur ex parte *sacramenti*, alia ex parte *ministri*, alia ex parte *susceptorum*. Recole dicta (tom. II, pag. 461 seqq. et 497 seq.).

Explanatur. Ex parte **sacramenti**, requiritur et sufficit quod sit *verum* et *validum*, dicente S. THOM. (*Suppl.* q. 56, a. 2) : « *Spiritualis cognatio non contrahitur nisi per aliquod sacramentum.* » Unde contrahitur cognatio spiritualis ex baptismo sive domi, sive in Ecclesia ; sive cum caeremoniis, sive sine illis ; sive in necessitate, sive extra, ministrato. Contra non contrahitur ex caeremoniis quae fiunt in Ecclesia post baptismum domi ex necessitate valide collatum ; neque ex baptismo sub conditione iterato, quia dubium est, an revera conferatur. — Ex parte **ministri**, debet ipse baptizans esse *baptizatus*, et ut contrahat cognationem cum parentibus baptizati, debent et ipsi baptismo esse initiati. Ratio : quia qui est expers vitae spiritualis, non est capax cognationis spiritualis. — Ex parte **susceptorum**, requiritur : 1°) ut suscipiens *usum rationis* habeat et ipse sit *baptizatus* ; praeterea, ubi agitur de cognatione spirituali ex CONFIRMATIONE, ut ipse sit *confirmatus*. 2°) Ut assistat *cum intentione saltem virtuali patrinum agendi*. 3°) Ut *per se* vel *per alium*, i. e. procuratorem baptizatum vel confirmatum physice *tangat*, saltem in vestibus. 4°) Ut *non sint extra numerum designatorum*, si modo designati adsunt et munus patrini agunt. Constat ex TRID. (Sess. XXIV *de ref. matr.* cap. 2) :

« *Quod si alii ultra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahunt.* » Hinc **A)** Si designatio facta sit, qui ultra designatos subjectum tangunt, non contrahunt cognationem. **B)** Si nullus designatus fuerit et non designati suscipiant, hi contrahunt cognationem. **C)** Si patrini designati subjectum non tangunt, sed alii non designati id faciunt, hi soli contrahunt cognationem. **D)** Si tangat unus designatus et alius non designatus, hic non contrahit cognationem. **E)** Quod si plures quam « *unus et una* » contra Ecclesiae ordinationem designati fuerint et a parocho admissi, tunc si *simul* tangant, omnes cognationem contrahunt ex S. C. C. (10 Mart. 1631). Si vero *successive* tangunt, tunc duo primi tantum cognationem contrahunt.

Q. 114. An 1°) dari possit *multiplex* cognatio SPIRITUALIS et 2°) an debeat *exprimi* in libello supplici?

R. Ad 1um) *Affirmative*.

Explanatur. Id autem contingere potest ex **duplice** capite : vel 1°) *ex sacramentis*, ut si alter alterius prolem tenuerit tum in baptismo, tum in confirmatione; vel 2°) *si duo invicem alter alterius prolem tenuerint* in baptismo vel in confirmatione; ut si Titius suscepit in baptismo prolem Cajae, quam ipsa habuit ex Sempronio, et Caja suscepit prolem Titii, quam ipse ex Claudia procreavit. Non autem multiplicatur *ex personis* i. e. per plurium alicujus filiorum susceptionem, ut si quis plures ejusdem personae successive filios in eodem sacramento teneret. Et ita ex eo quod Titius fuerit patrinus in baptismo primae et iterum in baptismo secundae prolis Cajae, una tantum cum ea oritur cognatio. Sicut enim ex copula saepius repetita cum eadem uxore una tantum exsurgit *affinitas*, quia eadem est semper affinitatis radix; ita ex repetita susceptione plurium prolium ejusdem personae, una tantum oritur cognatio, quia eadem est radix et fundamentum cognationis.

R. Ad 2um) *Affirm.*, et quidem *de valore* dispensationis.

Q. 115. *Quid* dicendum de cognatione SPIRITUALI, quae contracto matrimonio *supervenit*?

R. 1°) Cognatio *spiritualis*, matrimonio jam contracto *superveniens*, dum conjux prolem communem vel solius compartis baptizavit vel tenuit in baptismo vel confirmatione,

antique matrimonium *non dirimit* utpote de se indissolubile. 2º) Utrum vero *poenam annexam habeat*, i. e. an conjux, qui id fecerit, privetur jure petendi debitum, inter DD. *disputatur*.

Explanatur. Alii **affirmant** cum S. THOM. (*Suppl.* q. 56 a. 1) : quia quidquid dirimit matrimonium contrahendum, impedit matrimonium jam contractum, seu impedit jus ad ejus usum. Excipiunt : nisi aut 1º) excuset *necessitas*, i. e. deficiente alia persona, quae baptizare possit; aut 2º) citra necessitatem conjux id fecerit *cum ignorantia* juris, facti, vel poenae; aut 3º) id fiat *ex malitia*, qua intendat in compartem rejicere onus petendi, cum nemini sua fraus patrocinari debet. — Alii vero **negant** cum RONCAGLIA, SALM., SUAR., VIVA, etc. Et haec sententia, negans praedictam poenam incurrere etiam pro casu quo actum id fuerit praeter necessitatem et ex industria, a S. LIC. (VI, 150) habetur « *satis probabilis*. » Imo SANCHEZ eam vocat « *tutam et pietati magis conformem*. » Ratio est : quia antiqui Canones, quibus haec poena decernebatur, videntur fuisse correcti ab ALEX. III, et hoc modo interpretatur GLOSSA. Ad rationem vero adversariorum respondent : quod in positivis non valeat illatio a pari.

Resolvitur. Concludo cum BALLERINI : « *Cum saltem dubium sit, principium praevalet : in re dubia non posse certum jus conjugii auferri. Negandum ergo est, per hoc usui conjugii apponi impedimentum.* »

ART. III. De cognatione LEGALI.

Q. 116. Quid 1º) sit cognatio LEGALIS; 2º) *quare* sic vocetur; 3º) ex *quanam* adoptione oriatur; et 4º) inter *quas* PERSONAS matrimonium dirimat?

R. Ad 1^{am}) Est propinquitas personarum ex legitima *adoptione* proveniens, dirimens matrimonium inter personas legaliter conjunctas.

Explanatur. Est autem **adoptio** ex S. THOM. (*Suppl.* q. 57 a. 1) : « *Extraneae personae in filium [seu filiam] vel nepotem legitima assumptio.* » Huic assumptioni occasionem dedit orbitas

liberorum, cui ut subveniretur, apud plerasque gentes receptum est, ut qui liberos ex se non haberent ex alienis deligerent, sicque quod natura negavit suppleretur legali invento. Audiatur S. THOM. (*ibid.*) inquit : « *Dicendum quod ars imitatur naturam et supplet defectum naturae in illis in quibus natura deficit. Unde sicut per naturalem generationem aliquis producit ; ita per jus positivum, quod est ars boni et aequi, potest aliquis alium sibi assumere in filium ad similitudinem filii naturalis, ad supplendum filiorum deperditorum defectum, propter quod praecipue adoptio est introducta. Et quia assumptio importat terminum a quo, propter quod assumens non est assumptum, oportet quod ille qui assumitur in filium, sit persona extranea. Sicut ergo naturalis generatio habet terminum ad quem, scilicet formam, quae est finis generationis, et terminum a quo scilicet formam contrariam [seu formae privationem, ita ut de non homine fiat homo], ita generatio legalis habet terminum ad quem scilicet filium vel nepotem, et terminum a quo, scilicet personam extraneam [ita ut de non filio fiat filius, de non nepote, nepos]. » Nihil tamen impedit quominus ille qui filios naturales-legitimos habeat, insuper aliam personam extraneam adoptet.*

R. Ad 2um) Ideo *legalis* dicitur : quia a *lege civili Romanorum* primum introducta fuit. Ecclesia autem eam approbavit recepitque, ut patet ex responso NICOLAI I ad consulta Bulgarorum, et inter impedimenta matrimonium dirimentia adnumeravit.

Resolvitur. Quare. ut concludit BENED. XIV (*de Syn. l. ix. c. xi, n. 5*) : « *Si quaestio incidat, sive in Tribunali ecclesiastico, sive in Synodo, an in hoc vel illo casu adsit impedimentum cognationis legalis, necessario recurrendum erit ad leges civiles [Romanas], atque ad earundem normam controversia decidenda ; quandoquidem Ecclesia placita juris civilis [Romani] sua fecit.* »

R. Ad 3um) Certum est, impedimentum cognationis *legalis* oriri ex adoptione *perfecta*. Haec autem adoptio, quae etiam *adrogatio* dicitur, juxta leges Romanas, tunc habetur : quando persona extranea sui juris, i. e. sub nullius patria potestate constitutus, ex Principis rescripto, ita transit in potestatem

et familiam adoptantis, ut, perinde ac filius naturalis-legitimus, fiat ejus haeres necessarius tam ab intestato quam ex testamento. Utrum vero 2° oriatur etiam ex adoptione *imperfecta*, quae *adoptio simplex* appellatur, et per quam scilicet persona extranea constituta sub potestate sui patris naturalis, adeoque non sui juris, solius magistratus alteriusve judicis competentis auctoritate, in filium admittitur, quin tamen transeat in familiam et potestatem adoptantis, cujus propterea non fit haeres necessarius ex testamento, licet ei succedat ab intestato, inter DD. *disputatur*.

Explanatur. *Duplex* datur sententia : una **affirmat**; ast **negat** communis sententia cum BILL., et recte quidem : tum 1°) quia *adoptio imperfecta*, non est vera *adoptio*, sed potius est via ad veram *adoptionem*; seu, ut loquitur S. THOM. (*ibid.* ad I), « *magis est dispositio quaedam ad perfectam adoptionem, quam adoptio perfecta*; » 2° quia eadem rationes non currunt pro ea ac pro prima : nam impedimentum cognationis *legalis* inductum fuit : tum **A**) ad evitanda pericula et occasiones fornicationum, quae facile oriri possent inter personas in eadem domo diu noctuque versantes, si inter eas nuptiae consistere valerent; tum **B**) ob similitudinem quam filii adoptivi gerunt cum filiis naturalibus-legitimis. Atqui periculum istud et similitudo illa verificatur tantum in *adoptione perfecta*, non vero in *imperfecta*, cum per eam persona adoptata non traducatur in domum et potestatem adoptantis. Tum accedit 3°, quod jura introducentia illud impedimentum, cum sint *odiosa et contra libertatem matrimonii*, restringi debeant ad solam *perfectam adoptionem*.

Resolvitur. Ex dictis sequitur, illud impedimentum *probabilius* non oriri ex adoptione, qualis a Codice Gallico statuta est, cum ab adoptione *perfecta* essentialiter discrepet, ac proinde in Gallio et Belgio non vigere, cum impedimentum dubium *dubio juris*, sit impedimentum nullum (pag. 427). Nec viget in Neerlandia, ubi non datur adoptio; nec in P. F. A. S. ubi adoptio tota pendet ex arbitrio adoptantis; quare, ait KENRICK : « *Nihil hic obstare videtur, quin vir ducat puellam quam filiae loco hactenus habuit.* » — Cfr. N. R. T. (I, 1 seqq.).

R. Ad 4um) EX S. THOM. (*Suppl.* q. 57, a. 3) *triplex est cognatio legalis*, quarum PRIMA matrimonium dirimit quasi in *linea recta*; SECUNDA quasi in *linea collateralis*, TERTIA per modum cujusdam *affinitatis*.

Explanatur. Itaque cognatio *legalis* dirimit matrimonium :
1°) Inter adoptantem et adoptatum adoptatque posteros exstantes sub potestate adoptati tempore adoptionis, vel, juxta nonnullos, usque ad 4um gradum inclusive, vel, juxta alios cum S. Thom. (*ibid.*), usque in infinitum, quasi in **linea recta**, per similitudinem ad cognationem carnalem. Hinc matrimonium consistere poterit inter adoptantem et filiam adoptati, quae post adoptionem nata est, vel tempore adoptionis erat extra potestatem adoptati; et multo magis cum filia filiae adoptivae, quia foemina non habet in sua potestate suos descendentes; et etiam cum filiis illegitimis adoptati, quia hi non sunt sub potestate adoptati. Haec species cognationis vocatur *paternitas* et *filiatio legalis*, duratque in *perpetuum*, quousque vivant; et sic nunquam potest inter illos contrahi matrimonium, etiamsi per emancipationem aut alio modo soluta fuerit adoptio: quia reverentia, ratione cujus fuit introductum illud impedimentum inter hujusmodi cognatos, semper durare debet, et sic etiam impedimentum. — **2°) Inter adoptatum vel adoptatam et filias vel filios legitimos adoptantis**, quasi in **linea collateralis**. Haec species cognationis vocatur *legalis fraternitas*, nec durat in perpetuum, sed solum *durante adoptione et patria potestate*; et ideo, ea soluta vel morte patris adoptantis vel emancipatione filiorum, cessat impedimentum. Quare filia adoptiva post mortem patris contrahere potest cum filio naturali legitimo adoptantis, cum quo etiam contrahere potest, vivente patre, si filius naturalis legitimus fuerit emancipatus.
— **3°) Inter adoptantem et uxorem adoptati, ac vicissim inter adoptatum et uxorem adoptantis**, quasi in *linea recta* per modum **affinitatis**. Hinc cognatio haec vocatur *legalis affinitas*, quae iterum in *perpetuum* durat, ut adeo adoptatus non possit, etiam soluta adoptione, ducere eam quae fuit uxor adoptantis, uti nec adoptans viduam adoptati.

CAP. 4. De impedimento CRIMINIS.

Q. 117. *Quid* 1º) sit impedimentum CRIMINIS; 2º) *ex quo* MOTIVO sit introductum; et 3º) *an* incurratur, si ab utroque contrahentium *ignoretur*?

R. Ad 1um) Est impedimentum *juris ecclesiastici*, ortum vel *ex adulterio*, vel *ex conjugicidio*, vel *ex utroque simul*, et matrimonium dirimens inter eos qui eadem crimina *cum certis circumstantiis* perpetrarunt.

Resolvitur 1. *Triplici* igitur modo hoc impedimentum exsurgere potest : vel ratione **adulterii** tantum, vel ratione **conjugicii** tantum, vel ratione **utriusque simul**, cum certis circumstantiis. **Resol. 2.** Cum hoc impedimentum sit *juris ecclesiastici* tantum, ut constat ex variis SS. CC. textibus, patet illud non fuisse inter DAVIDEM et BETHSABEAM, licet ipse cum ea adulterium commiserit ejusque virum URIAM curaverit occidi. Patet quoque illud nunc locum non habere inter *infideles*.

R. Ad 2um) Ex *duplici* motivo.

Explanatur. Introductum fuit : tum **in favorem matrimonii**, ut fides intacta conservetur inter conjuges, et ut unus non conspiret in mortem alterius; tum **in poenam justissimam** horum criminum.

R. Ad 3um) *Disputant* DD., juxta dicta (pag. 124 seqq.).

Explanatur. Alii **affirmant** : quia hoc impedimentum est principaliter et primario *inhabilitas*. Sed undenam id probant? Alii **negant** : quia est principaliter *poena*, cum SS. CC. illud impedimentum statuunt ob delictum *formale* (pag. 125), ut adeo, si v. g. mulier libera peccet cum conjugato, ignorans esse talem, impedimentum non contrahat. Jam vero poena, etiam culpabiliter ignorata, cum sit extraordinaria, non incurritur (tom. I, p. 144 seq.).

Resolvitur. *Utraque* sententia est **probabilis**; imo *secunda*, juxta BUCCERONI, D'ANNIBALE, BALLER., alios, est **probabilior**; ac proinde habetur dubium *de jure* (pag. 127); sed in tali dubio impedimentum *juris ecclesiastici* non est impedimentum. Ergo qui *igno-*

ranter impedimentum criminis contraxerunt, valide ac licite matrimonium sine dispensatione inire possunt (pag. 126). Nec obstat quod praxis Tribunalium contraria sit : quia in foro externo praesumitur scientia juris, donec probetur oppositum; adeoque in foro interno manet securitas.

Q. 118. *Quale 1º) debeat esse ADULTERIUM, ubi agitur de impedimento criminis, et 2º) quandonam illud impedimentum ex solo adulterio oriatur?*

R. Ad 1um) Debet esse adulterium : *verum, formale ex utraque parte, et consummatum.*

Explanatur. Dixi : 1º) **Verum**, i. e. a parte rei vere subsistens; unde non sufficit existimatum : v. g. si putabatur conjux vivere, qui jam est mortuus, vel si matrimonium cum conjuge erat invalidum, quamvis reputaretur validum. 2º) **Formale ex utraque parte**, i. e. cognitum utrique adulteranti, scienti statum conjugii, ita ut uterque sciat alterutrum esse matrimonio junctum, sicque ab utroque irrogetur injuria eidem conjugi seu eidem matrimonio. Hinc si persona libera copulam habeat cum conjugata, ignorans eam esse conjugatam, impedimentum non contrahit : quia ex parte ignorantis non est adulterium *formale*. Nec sufficit, quod uterque sciat, se esse in matrimonio, si alter alterius matrimonium ignorat : quia ignorans non infert injuriam matrimonio ignorato, sed tantum suo. Excusat autem hic ignorantia etiam *vincibilis*; sufficit tamen dubium de morte prioris conjugis, si reipsa vivat : quia tale dubium in jure aequiparatur scientiae. 3º) **Consummatum**; unde non sufficiunt oscula, tactus, etc., sed requiritur copula carnalis perfecta, de se sufficiens ad generationem : leges enim poenales debent intelligi de crimine consummato, nisi aliud aliunde constet. In foro *externo*, ubi constat de copula, sed dubitatur, utrum fuerit perfecta necne, praesumitur perfecta ex communiter contingentibus. Ast in foro *interno*, si confessarius deprehendat, actum etiam ex parte foeminae consummatum non fuisse, non deberet scrupulum impedimenti injicere, sive de matrimonio jam contracto agatur, sive de contrahendo.

R. Ad 2um) Impedimentum *criminis* oritur *ex solo adulterio* in *duplici* casu.

Explanatur. *Duplex casus adest* : Vel **A)** dum inter adulteros, sive ante, sive post adulterium, sed durante eodem matrimonio, adeoque vivente adhuc alterutrius comparte, **promissio** fiat et acceptetur de matrimonio post mortem compartis contrahendo. Vel **B)** dum in iisdem circumstantiis matrimonium non quidem promittitur, sed, quod adhuc turpius est, de facto **attentatur**.

Et quidem, ad 1um quod attinet, requiritur *ex parte* **PROMISSIONIS**, ut sit : 1° **Vera** seu **seria**, non tantum externe, sed etiam interne : quia *ficta* non est promissio. 2° **Acceptata ab altera parte** : non sufficit autem mera taciturnitas : quia in odiosis qui tacet, non censetur consentire. 3° **Absoluta**, ita saltem ut conditio, sub qua facta est, impleta sit ante mortem prioris conjugis. 4° **Mutua**, juxta probabilem sententiam, ita ut adsit *repromissio* sicut in sponsalibus. Quare si mutua non sit, impedimentum evadit incertum, quod perinde est ac nullum (pag. 127). 5° **Criminosa** ab utraque parte, i. e. facta *cum scientia matrimonii*. Requiritur enim ex communi sententia promissio *de matrimonio post mortem conjugis contrahendo*. Accedit, quod SS. Canones, quoties loquuntur de hac *promissione* vel *attentatione* eam criminosa esse supponunt. Quae sententia saltem probabilis est. Quare non adest impedimentum, si mulier soluta, post inita sponsalia cum viro conjugato, cujus conjugium ignorabat, cum eodem, cognito matrimonio, adulterat.

Ad 2um, *casum* quod attinet, requiritur *ex parte* **ATTENTATIONIS** : 1° Ut vir et mulier sibi mutuo vere et serio **praestent consensum conjugalem** per verba de praesenti, sive publice, sive clandestine. Sufficere quoque matrimonium *civile*, constat ex variis decisionibus S. POENIT. apud DE ANGELIS. 2° Ut attentatio sit ex utraque parte **criminosa**, i. e. facta *cum scientia matrimonii*. Unde si v. g. puella cum alterius marito adulteretur, et postea cum eodem contrahat, quia bona fide credit, ipsius uxorem modo defunctam, non habetur impedimentum.

Ceterum in **utroque casu**, tam *primo* quam *secundo*, perinde est, sive **promissio** aut matrimonii **attentatio** facta sit *ante* vel *post* adulterium, etiam multis annis; dummodo : **A)** *ante* adulterium *non fuerit serio per mutuum consensum revocata*; secus autem dicendum, si revocetur *post* adulterium, etiamsi ante mortem con-

jugis : quia adulterio et promissione vel attentatione semel positis, contractum fuit impedimentum. Et dummodo **B)** tam ipsa **PROMISSIO** seu **ATTENTATIO**, quam **ADULTERIUM** factum sit *durante eodem matrimonio* seu vivente adhuc eodem conjugē. Id enim Canones exigere videntur (cap. *Propositum*, 4, et cap. *Significasti*, 6, de eo qui dixit) : ponderant enim injuriam *eidem* matrimonio irrogatam et ansam datam machinandi mortem *eidem* conjugī innocenti. Unde non contrahitur impedimentum, si adulteretur vivente comparte et matrimonium promittatur aut attentetur post mortem compartis, vel vicissim.

Q. 119. *Quandonam* impedimentum **CRIMINIS** oriatur *ex solo conjugicidio*?

R. Quando vir aut mulier, ex mutua machinatione seu conspiratione cum alia persona, occidit suam vel suum aut alterius conspirantis conjugem, cum intentione matrimonii inter se post mortem conjugis contrahendi.

Explanatur. Itaque *tria* requiruntur, ut *ex solo conjugicidio* impedimentum *criminis* contrahatur. *Requiritur* : 1°) **Mutua machinatio** seu **conspiratio**, ita ut ambo in necem conjugis vere influxerint, vel per se vel per alium, physice aut moraliter, mandato, consilio, aut alio quovis modo. Hinc non subeunt illud impedimentum, si alter perpetret hoc crimen, inscio vel dissentiente altero, etiamsi hic deinde ratum habeat; ratihabitio enim non est causa occisionis, neque in eam influit, sed eam supponit. *Requiritur* : 2°) **Mors effective secuta vi mutuae machinationis**; quia machinatio debet esse *efficax* : lex enim poenalis est strictae interpretationis. Hinc impedimentum non incurritur : **A)** Si mors quidem attentata fuerit, v. g. per inflictionem vulneris lethalis aut porrectionem veneni, sed reipsa secuta non fuerit. **B)** Si mors sequatur non ex mutua machinatione, v. g. ex vulnere inflicto, sed ex culpa medici, vel negligentia vulnerati, vel alia ex causa. **C)** Si uterque vel alteruter machinantium mandatum, consilium, revocaverit, ita ut mors secuta non debeat illis tribui. *Requiritur* : 3°) **Intentio contrahendi inter se matrimonio sufficienter manifestata, saltem ex parte unius.** Quamvis enim haec intentio in jure expresse non requiratur, ea

tamen satis colligitur ex fine legis volentis impedire, ne spes matrimonii ad conjugicidium inducat. Quae quidem inductio non aequae foret efficax sine intentionis manifestatione. Censetur autem manifestata, si occisionem praecesserint sufficientia intentionis indicia, qualia sunt : munera, familiaritates, epistolae amatoriae et similia. Hinc illud impedimentum non incurrunt, si id faciant non ex intentione matrimonii, sed ex vindicta, vel ob spem successionis, vel ob aliam causam: imo, nec si occiderent cum intentione contrahendi matrimonium, sed cum altera quam cum complice, v. g. cum filia conspirantis. Sufficit tamen si mortis machinatio a complicibus fuerit facta ex *secundaria* saltem intentione contrahendi inter se nuptias, etsi *primario* ex appetitu vindictae. In foro *externo* intentio contrahendi matrimonium semper adesse praesumitur.

Q. 120. *Quandonam imp. CRIMINIS oriatur ex adulterio et conjugicidio simul?*

R. Quando duo committunt adulterium, eoque perpetrato, unus eorum, animo matrimonium contrahendi cum altero, vel proprium conjugem vel conjugem sui in adulterio complicitis, per se vel per alium occidit. Sic DAVID, moechatus cum BETSABEE, curavit occidi URIAM, ut eo mortuo illam acciperet in uxorem.

Explanatur. Itaque *tria* rursus requiruntur, ut in casu subsistat impedimentum. *Requiritur : 1°) Adulterium*, et quidem *verum, utrinque formale et consummatum*, juxta dicta (pag. 152). *Requiritur : 2°) Machinatio mortis facta ab uno adulterantium ex intentione* aliquo modo sufficienter manifestata *matrimonium contrahendi cum complice adulterii*. Hinc impedimentum non incurreret, si solum intenderet v. g. liberius cum adultera vivere, aut ducere aliam foeminam ab adultera diversam. *Requiritur : 3°) Mors de facto secuta ex machinatione unius ex adulteris*; sive occidat suis manibus, sive veneno, sive mandato non revocato, sive consilio, aut alia efficaci cooperatione.

Q. 121. *An imp. CRIMINIS aliquando multiplicetur?*

R. *Affirmative.*

Explanatur. Id autem contingere potest in **quatuor** sequentibus casibus : ut **1º)** Si duo conjugati, facta promissione de matrimonio postea ineundo, adulterentur, erit duplex adulterium, inducens duplex impedimentum, quia duplici matrimonio irrogatur injuria; vel saltem erit circumstantia necessario exprimenda. **2º)** Si unus insuper occidat conjugem, erit novum impedimentum. **3º)** Si utriusque machinatione id factum sit, aderit et aliud. **4º)** Si supponatur quod adulteri post promissionem matrimonii illud etiam de facto attentaverint, novum accedit impedimentum. Interim sufficit, ut casus accurate describatur.

Scholion 1. Personas quasdam circa impedimentum **CRIMINIS speciatim** sed simul **prudenter** esse interrogandas, facile intelligitur : ut si herus cum famula aut hera cum famulo, brevi post mortem conjugis, nuptias inire cupiant. **Scholion 2.** In impedimento **CRIMINIS**, *utroque* vel *alterutro* machinante, nunquam dispensatur, si machinatio sit **publica**; raro vero et nonnisi ex causa gravissima, si machinatio sit **occulta**. *Neutro* autem machinante, dispensatio etiam pro foro externo ex gravi causa conceditur, idque praesertim contracto jam matrimonio ad vitanda scandala.

Q. 122. An imp. **CRIMINIS** locum habeat inter *infideles*?

R *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel **uterque** delinquentium est *infidelis*; vel **unus** tantum. Si **primum** : *Negat.*, etiamsi deinde ambo ad fidem convertantur. Ratio : quia *crimen* est impedimentum *juris ecclesiastici*. Quod verum est, etsi impedimentum *criminis* ab iis committatur partim ante, et partim post eorum conversionem, ut si v. g. ante baptismum promiserant matrimonium, et post baptismum adulterassent : quia Ecclesia illud impedimentum statuit pro solis suis subditis, qui se *utriusque* criminis reos fecerint, tum injuriosae promissionis, tum adulterii. Si **secundum** : *Subdistingendum* est et videndum, utrum **fidelis**, an **infidelis** posuerit ea, quae impedimentum constituunt. Si **fidelis** posuerit, adest impedimentum. Si **infidelis** posuerit, nullum exurgit.

Resolvitur. Hinc si **TITUS** conjugatus et *infidelis* post adulterium cum **CAYA** muliere catholica, uxorem suam occidat animo

ducendi CAJAM, quae tamen in necem nullatenus conspiravit, a neutro incurritur impedimentum : non a TITIO, quia legibus Ecclesiae non subicitur; nec a CAJA, quia non fuit complex conjugidii, et impedimentum ob solum adulterium non contrahitur. Aliud foret, si CAJA uxorem TITII occidisset vel caedis a TITIO patratae particeps fuisset : tunc enim impedimentum directe incurrisset CAJA et per consequentiam TITUS.

CAP. 5. De impedimentis quae vocantur : CULTUS DISPARITAS, VIS, ORDO, LIGAMEN, HONESTAS.

Q. 123. *Quid* 1° sit imp. CULTUS DISPARITATIS; 2° *quo* JURE matrimonium dirimat; et 3° *quae* sint CONDITIONES, quas S. Sedes dispensando exigit?

R. Ad 1um) Est inhabilitas ad contrahendum matrimonium inter personas quarum una est *fidelis* seu *baptizata*, altera *infidelis* seu *non baptizata*.

Explanatur. Hoc itaque impedimentum provenit ex **defectu baptismi**, quo fit, ut persona *baptizata* nequeat nuptias inire cum *non baptizata*.

Resolvitur 1. *Invalide* contrahit baptizatus, profitens paganismum vel aliam quaecumque religionem, cum muliere infideli; vel baptizata cum catechumeno, qui, quamvis fidem habeat et esse possit in gratia, caret tamen baptismo. **Resol. 2.** *Valide* contrahit baptizata cum baptizato, profitente paganismum; vel catholica cum haeretico, schismatico, seu apostata, modo *valide sit baptizatus*, Diversitas enim religionis quae existit inter personas *baptizatas*, unam catholicam, alteram acatholicam, est impedimentum *impediens tantum*, quod comprehenditur sub *velito juris* (pag. 406), et speciali nomine appellatur *impedimentum mixtae religionis*, de quo egimus, ubi de *matrimoniis mixtis* (pag. 407 seqq.). — Dixi : modo *valide sit baptizatus*; quia si *invalide*, impedimentum *disparitatis cultus* subsisteret.

Scholion 1. Cum vero saepe **dubitandum** sit, an omnia essentialia in baptismo *haereticorum* fuerint servata, hinc S. U. I. (17 Nov. 1830) sequentes regulas pro praxi proposuit : « 1° *Quoad* *haereticos*, quorum sectae *Ritualia praescribunt collationem bap-*

tismi absque necessario usu materiae et formae essentialis, debet examinari casus particularis. 2º) Quoad alios, qui juxta eorum Ritualia baptizant valide, validum est censendum baptisma. 3º) Quod si dubium persistat, etiam in primo casu censendum est validum baptisma in ordine ad validitatem matrimonii; si autem certo cognoscatur nullum baptisma ex consuetudine actuali illius sectae, nullum est matrimonium.» Itaque in dubio de valore baptismi, si, facta investigatione, dubium permaneat, praesumendum est pro valore baptismi in ordine ad validitatem matrimonii. Confirmatur ex decisionibus ejusdem S. U. I. (9 Sept. 1868 et 18 Sept. 1890) ap. N. R. T. (XXIII, 523).

Scholion 2. Si vero, facta debita investigatione, ob probationum defectum, **ignoratur** baptismi collatio, tunc ex S. U. I. (1 Aug. 1885) ap. N. R. T. (XVIII, 560) in ordine ad matrimonium praesumendum est : aliquando *pro* collatione baptismi, aliquando *contra*, aliquando *nec pro, nec contra*, — sed *recurrendum* est ad S. Sedem. Sic **1º)** praesumitur **pro** baptismi collatione : «*Si pars vel partes parentes habuerint pertinentes ad sectam quae baptismum ut necessarium habet, vel in qua saltem ordinarie administratur, et iidem parentes in secta sua zelosi fuerint; vel si juxta unius tantum parentis sectam et animi ut supra zelosam dispositionem praesumptio faveat baptismi, modo in educatione prolis de facto et indubie primas habuerit partes, nec alter conjux cognoscatur positive contrarius collationi baptismi. 2º)* Praesumitur **contra** collationem baptismi : «*Si pars vel partes acatholicae parentes habuerint ad sectam pertinentes quae baptismum respuit, vel infantium baptismum non admittit et in qua non confertur nisi adultis, v. g. annum 50 jam adeptis, vel parentes qui, dum in vivis essent, professi sint se nolle ad ullam sectam pertinere, seque Ens supremum honestis potius moribus, quam speciali aliquo cultu honorare.» 3º)* **Non** licet praesumere **pro** vel **contra** : «*Si parentes in secta sua secordes fuerint, aut ad sectam pertinuerint quae baptismum quidem non respuit, sed eum non habet ut necessarium et in qua ordinarie non administratur.*»—Praeterea recurrendum est ad S. Sedes, EXPOSITIS OMNIBUS RERUM, LOCORUM ET PERSONARUM ADJUNCTIS ALIISQUE AD REM FACIENTIBUS, «*si, facta inquisitione, ignoretur an parens ille, de quo supra, juxta cujus sectam et animi zelosam dispositionem*

praesumptio faveret baptismo, revera in educatione proles primas habuerit partes, — vel si certo constet primas partes in educatione proles habuisse eum parentem cujus secta et animi dispositio baptismo non favebant.»

R. Ad 2um) Dirimit matrimonium, non jure *naturali* aut *divino*, sed tantum *ecclesiastico* : non quidem *scripto*, cum textus generalis ac disertus desideretur; sed *consuetudinario*, ut ait BILL., i. e. per antiquissimam consuetudinem inducto, quae quidem, quidquid sit de saeculis anterioribus, saltem a saeculo XII generalis evasisse et vim legis obtinuisse videtur, ut patet ex GRATIANO et PETRO LOMBARDO, qui de eo impedimento ut indubitato loquuntur.

Explanatur. Finis legis irritantis matrimonium fidelis cum infideli traditur a S.ТНОМ. (Suppl. q. 59, a. 1 in cor.). «*Principalius matrimonii bonum est proles ad cultum Dei educanda : cum autem educatio fiat communiter per patrem et matrem, uterque secundum fidem suam intendit ad cultum Dei prolem educare, et ideo, si sint diversae fidei intentio unius alterius intentioni contraria erit, et ideo inter eos non potest esse conveniens matrimonium, quia disparitas cultus contraria est matrimonio ratione principalioris boni ipsius, quod est bonum prolis.*» — Verum, etsi in prioribus Ecclesiae saeculis conjugium fidelis cum infideli non fuerit **invalidum**, regulariter tamen fuit **illicitum**, etiam jure *naturali* et *divino*, ob perversionis periculum partis fidelis aut prolium. Unde quoque dicit Apost. (2 Cor. VI, 14) : «*Nolite jugum ducere cum infidelibus;*» et (1 Cor. VII, 39) : «*Cui vult nubat, tantum in Domino.*» — Dixi : **regulariter**; quia in casibus particularibus, ubi tale periculum non aderat, sed potius spes affulgebat conversionis in comparte infideli aut aliud bonum procurandi, erat licitum, ut comprobatur matrimonio CAECILIAE cum *Valeriano*, MOXICAE cum *Patricio*, CLOTILDIS cum *Clodoveo*.

R. Ad 3um) CONDITIONES requisitae sunt *quatuor* sequentes.

Explanatur. 1°) Ut adsit justa et gravis aliqua causa; **2°)** ut cohabitatio fieri possit sine contumelia Creatoris et absque periculo perversionis pro parte catholica; **3°)** ut detur securitas de universa

prole utriusque sexus catholice educanda; 4°) ut pars catholica promittat se pro viribus curaturam, ut conjux infidelis ad veram fidem convertatur.

Q. 124. *Quid* 1°) sit impedimentum VIS seu METUS; 2°) *quae* CONDITIONES requirantur ad illud incurrendum; 3°) *quo* JURE matrimonium dirimat; et 4°) *an* metum INJUSTE incutiens incidat in aliquam *poenam*?

R. Ad 1um) Est inhabilitas ad contrahendum matrimonium *ex metu gravi, injuste incusso*.

Resolvitur. Unde, ubi agitur de impedimento *vis*, haec vox non debet sumi **proprie**, pro violentia externa corpori illata, quae voluntarium omnino *tollit* (tom. I, p. 29 seq.); sed **improprie**, pro vi morali seu metu, qui per se voluntarium tantum *minuit*.

R. Ad 2um) Ut impedimentum vis subsistat, *tria* requiruntur.

Explanatur. Requiritur : 1°) **Metus gravis**, vel *simpliciter* et *absolute*, ut est rationabilis timor gravis mali sibi vel proxime conjunctis imminentis, vel saltem gravis *respective* in ordine ad talem personam, v. g. foeminam : quia et hic *respective* notabiliter minuit libertatem matrimonii, quod debet esse plene liberum cum sit indissolubile et post se trahat gravia incommoda. Unde metus simpliciter *levis*, cum non notabiliter minuat libertatem et facile repelli possit, in re tanti momenti merito contemnendus est et pro nihilo reputandus. Requiritur : 2°) Ut sit **injuste incusus** : secus impedimenti ratio non subsisteret, absente injuria. Hinc valet matrimonium, si quis metu mortis ex morbo ducat concubinam : aut si iudex metu poenarum cogat defloratorem ad ducendam defloratam, cui nuptias promisit. Non valet, si pater dixerit defloratori filiae suae : occidam te, nisi ducas : quia non habet jus occidendi, vel aliud malum per se ipsum inferendi, sed tantum accusandi. Requiritur : 3°) Ut matrimonium *ex metu* contrahatur, ita ut *metus sit causa contractus*. Utrum propterea requiratur, ut metus sit **directe** incusus, i. e. in ordine *ad extorquendum consensum in nuptias*; an vero sufficiat, ut sit **indirecte** incusus, i. e. *alio fine* quam ad extorquendum consensum, inter DD. *disputatur*. **Prius** requiri, multi docent cum S. LIG. (VI, 1049).

Unde validum habent matrimonium, si quis timens mortem ab inimico sibi injuste inferendam, offerat ad vitandum tale periculum ducere ipsius filiam. Quia, qui tunc contrahit, ad hoc non impellitur ab incutiente metum, sed ipse ultro et voluntarie eligit matrimonium tanquam medium vitandi periculum. **Posterius** sufficere, existimant alii, iique gravissimi, quos inter DE LUGO, SCHMALZGRUEBER : tum 1°) quia jura (cap. *cum locum 14, de spons. et matrim.*) requirunt ad matrimonium plenam libertatem et securitatem contrahendi, neque distinguunt inter metum *directe* et *indirecte* incussum ; tum 2°) quia idem manet legis motivum : scilicet periculum infelicis exitus, et injuria illata ; tum 3°) quia metus, qui adigit ad excogitandum medium se liberandi, vere *causa est* electi hujus medii, sicque matrimonium omnino *metus causa* contractum censetur Hinc matrimonium habent invalidum in casu relato, sicut in alio (pag. 9).

R. Ad 3um Certo dirimit *jure ecclesiastico*. An etiam *jure naturali*, inter DD. *disputatur*.

Explanatur. Alii **negant** per se ; nisi forte metus ita mentem perturbaret, ut tolleret voluntarium, et ideo dixi : *per se*. Ita THOMISTAE communiter cum SALM., SYLV., WIGG., STEYAERT. Nec aliter docuisse S. THOM. (*Suppl.* q. 47, a. 3), ostendit BILL.— Alii vero **affirmant** : non quidem ob defectum consensus, sed propter defectum juris acquisiti et injuriam irreparabilem. Cum enim contractus matrimonii sit indissolubilis adeoque injuria illata reparari nequeat, lex naturae tali contractui non assistit. Ita SCOTISTAE communiter cum EST., POST., aliis, quibus favet S. LIG. (VI, 1054).

Resolvitur. Est quaestio pro **praxi** otiosa. Nam, si agatur de nuptiis *contrahendis*, utrolibet jure, *naturali* aut *ecclesiastico*, metus dirimat, dispensationem non admittit, sed necesse est, ut causa metus tollatur. Si vero agatur de nuptiis jam *contractis*, nunquam declarabuntur invalidae, nisi probatum antea fuerit, in foro externo, verificatas fuisse omnes condiciones quas Ecclesia requirit pro metu gravi.

R. Ad 4um) Qui incutit injuste metum alteri ad contrahendum matrimonium, graviter peccat contra justitiam et contra reli-

gionem; et si est magistratus, incidit in excommunicationem nemini reservatam ex TRID. (Sess. XXIV, *de ref. matr.* cap. 9).

Q. 125. *Quid* 1°) sit imp. ORDINIS; 2°) *quo* JURE dirimat matrimonium; 3°) a *quo* TEMPORE, et 4°) sub *qua* POENA?

R. Ad 1um) Est inhabilitas ad contrahendum matrimonium orta ex susceptione *Ordinis Sacri*. Constat ex TRID. (Sess. 24, Can. IX).

R. Ad 2um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 53, a. 3) dirimit matrimonium jure tantum *ecclesiastico*.

Resolvitur. Unde consequens est, Ecclesiam hac in re ex causa gravissima dispensare posse, prout reipsa pluries dispensavit (tom. II, pag. 292).—Interim, an imp. illud immediate oriatur ex *praecepto Ecclesiae*, an vero ex *voto implicito*, quod in ipso facto ordinationis emittitur, inter DD. *disputatur* (*ibid.* 293).

R. Ad 3um) A *quo* praecise *tempore* impedimentum istud vigere incoeperit, incertum id est.

Explanatur. Interim notentur sequentia : 1°) Certum est hoc impedimentum exstitisse ante BONIF. VIII, ut constat ex damnatione sequentis propositionis sub n. LXXII in SYLL. relatae : BONIFACIUS VIII *votum castitatis in ordinatione emissum nuptias nullas reddere PRIMUS asseruit.* » 2°) S. ORDO sine dubio incoepit esse impedimentum *dirimens* in Ecclesia *Latina*, saltem a saec. XII, ut constat ex CONC. LATER. I, an. 1123 et LATER. II, an. 1139. 3°) Semper fuit saltem imp. *impediens* pro Ecclesia tam *Occid.*, quam *Orient.*, ad quam pertinent qui utuntur ritu *Graeco*, *Armeno*, *Syriaco*, vel *Copto*. 4°) In Eccl. *Latina* semper quoque servatum fuit, ut qui matrimonio juncti ad ORDINES SS. promoverentur, ab uxoribus deinde separarentur. 5°) In Eccl. *Orient.* episcopis omnino prohibitum est non solum contrahere, sed et propria uxore uti post ordinationem (tom. II, pag. 292). Quod reliquos attinet, vide (*ibid.*). 6°) Diu multumque *disputatum* fuit inter DD., utrum quoque in Eccl. *Orient.* matrimonium sit *irritum* post S. ORDINIS susceptionem contractum? Nullo adhuc decreto apostolico res definita est, teste BENED. XIV, Const. « *Anno vertente* » (19 Jun. 1750); addit tamen, Tribunalia pontificia, SS. Congregationes, adhaerere eorum opinioni, qui haec matrimonia per ORDINEM S. irritari sus-

minent. 7°) Quod pertinet ad *Italo-Graecos*, qui nimirum grassantibus per totum Orientem tum barbarorum infidelium immanitate, tum etiam schismaticorum perfidia, plurimi ex *Graecia*, *Epiro*, *Albania* aliisque *Asiae* regionibus ad *Italiam* eique adjacentes insulas tanquam ad fidei et tranquillitatis portum confugerunt et ibidem sedem ac domicilium collocarunt, debitam R. Ecclesiae obedientiam profitentes; BENED. XIV, Const. « *Etsi pastoralis* » 26 Maii 1742) irritum declaravit matrimonium quod post S. ORDINATIONEM contraheret subdiaconus, diaconus vel presbyter. Ad usum vero matrimonii quod attinet, quod ante susceptionem S. ORDINIS quis iniit, R. Ecclesia non prohibet quominus *Italo-Graecus* in SS. ORDINIBUS constitutus uxorem retineat, quam ante SS. ORDINES duxit, dummodo virgo, non vidua, neque corrupta fuerit.

R. Ad 4um) Recole dicta (pag. 129 seq.).

Q. 126. *Quid* 1°) sit imp. LIGAMINIS; 2°) *quo jure* dirimat; et 3°) *quomodo* agendum *in dubio* de MORTE prioris conjugis?

R. Ad 1um) Nomine *ligaminis* intelligitur ipsum vinculum matrimoniale, ortum ex matrimonio rato vel consummato, vivente utroque conjugue, indissolubile; unde impedimentum LIGAMINIS est inhabilitas pro conjugato ad novum matrimonium ineundum, durante vinculo prioris, sive consummati, sive rati tantum.

Resolvitur. Hinc qui bona fide crederet, compartem suam esse mortuam, dum adhuc viveret, et ad alias nuptias convolare, non peccaret quidem, sed **invalidè** contraheret, et ad priorem conjugem comparentem redire teneretur. Attamen, proles ex hoc secundo matrimonio natae, jure canonico, ob bonam fidem legitimae reputantur.

R. Ad 2um) Cum illud impedimentum fundetur in proprietatibus matrimonii, scilicet in *unitate* et *indissolubilitate*, de quibus egimus (pag. 75 seqq.), patet illud esse *juris divini*, saltem in L. N. Imo est de *jure naturae*, ne foemina plures simul habeat viros, juxta dicta (*ibid.*).

R. Ad 3um) Ad hoc, ut quis licite ineat secundum matrimonium, ex SS. CC. (cap. „DOMINUS” de *secund. nupt.*; cap.

“IN PRAESENTIA” de *spons. et matrim.*; Inst. “CUM ALIAS” 21 Aug. 1670, a CLEM. X sancita), requiritur *certitudo moralis* de morte prioris conjugis, tanta scilicet, quae prudenti iudicio sufficiat ad credendum compartem *certo* esse mortuam, quia secus exponeret sacramentum periculo nullitatis, se vero periculo adulterii.

Explanatur. Quae certitudo moralis aderit, si v. g. de obitu constet ex registis parochiae, vel xenodochii, vel militiae; aut si de eo testetur legitimus magistratus, ecclesiasticus vel civilis; aut id asserant duo testes jurati, fide digni et qui de facto proprio depo-
nant; imo testimonium unius testis quandoque sufficere potest, si ejus depositio aliis gravibusque adminiculis fulciatur, ut si testis sit *oculatus* et *qualificatus*, v. g. sacellanus castrensis. Hinc quoties manet prudens *dubium de morte prioris conjugis*, ad quod solvendum minime sufficit ex SS. CC. argumentum a sola ipsius absentia quantacumque (licet a legibus civilibus fere ubique admittatur); ad matrimonium procedi non potest, sed causa remittenda est ad *Ordinarium*, ut pleniori iudicio res tanti momenti expendatur. Ut autem Ordinarii certam haberent normam, quam in hujusmodi judiciis sequantur, ex S. U. I. (13 Maii 1868) prodiit « *Instructio* » (quae constat nn. XI), « *ad probandum obitum alienjus conjugis.* » — Huc quoque spectat « *Instructio de judiciis ecclesiasticis circa causas matrimoniales* » quae prodiit ex S. C. DE PROP. FIDE (20 Sept. 1883), part. II, art. IV de *imped. ligaminis*. Ap. N. R. T. (XIX, 237 seq.); item « *Instructio ad episcopos orientales super probatione status liberi in ordine ad matrimonium* » ex S. OFF. (29 Aug. 1890) ap. N. R. T. (XXIV, 143 seqq.). Cfr. pag. 36.

Q. 127. Quid 1°) sit imp. PUBLICAE HONESTATIS; 2°) quo JURE sit introductum et *quare* sic vocetur; 3°) ex *quotuplici capite* oriatur et *quousque* se extendat; 4°) an sit *perpetuum*; 5°) an oriatur ex *matrimonio civili*; 6°) an liget *infideles*; 7°) an quandoque *multiplicetur*?

R. Ad 1um) Est propinquitas personarum, orta ex sponsalibus, sive *de futuro*, sive *de praesenti*, i. e. matrimonio rato non consummato, inhabilem reddens utrumque sponsum ad contrahendum matrimonium cum *consanguineis* alterius, etiam *illegitimis*, intra gradus a lege definitos.

Resolvitur. Hinc sponsus valide ducit viduam fratris sponsae : quia haec est *affinis*, non vero *consanguinea* sponsae.

R. Ad 2um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 55, a. 4) introductum fuit solo jure *ecclesiastico*, et ideo vocatur *publica honestas* seu *justitia publicae honestatis*, quia Ecclesia judicavit, morum decentiam postulare, ne valide contraheretur cum consanguineis illius cum quo sponsalia de futuro et a fortiori matrimonium sunt contracta, quippe per haec *inchoative* fiunt una caro.

R. Ad 3um) Ut patet ex definitione, oritur ex *duplici* capite; et pro diversitate capitis, diversimode se extendit.

Explanatur. Oritur : 1°) *Ex sponsalibus de futuro* quibuscumque *validis* et *absolutis*, etiam *clandestine* initis; non autem ex conditionatis, nisi postquam impleta conditione transierint in absoluta. Et tunc ex TRID. (XXIV, *de ref. matr.* cap. 5), dirimit matrimonium cum mutuis consanguineis sponsorum in **primo gradu** utriusque lineae, juxta dicta (pag. 20 seq.).—Oritur : 2°) *Ex sponsalibus de praesenti*, i. e. *ex matrimonio rato non consummato*, etiam *invalido*, dummodo invalidum non sit : vel *defectu consensus*; vel quia *in praejudicium priorum sponsalium*. Et tunc dirimit ad **quartum gradum inclusive** utriusque lineae, inter maritum et consanguineas uxoris, necnon inter uxorem et consanguineos mariti. Dixi : 1°) **defectu consensus**; et hinc non oritur impedimentum ex matrimonio inito cum amente, cum ebrio, ex errore personae, ex ignorantia conditionis servilis, ex metu gravi injuste incusso, vel cum ficto consensu, aut cum impubere, malitia aetatem non supplente : quia in omnibus sic contrahentibus deficit : vel omnis consensus, vel saltem talis, qualis a jure requiritur. Si tamen impubes contraxisset matrimonium, adhuc incurreret istud impedimentum, non quidem ratione matrimonii, quod ex defectu consensus est invalidum, sed ratione sponsalium : quia ex juris dispositione (cap. unic. *de despons. impub.* in 6) matrimonia impuberum habent vim sponsalium, ideoque incurreret solummodo ad *primum*, non vero ad quartum gradum. Dixi : 2°) **in praejudicium priorum sponsalium**; i. e. si matrimonium invalidum sit *ob impedimentum publicae honestatis ortum ex sponsalibus*.

Hinc si TITUS, initis sponsalibus cum BERTHA, ea relicta, matrimonium attentet et non consummet cum consanguinea sponsae in primo gradu, i. e. cum matre, vel filia, vel sorore sponsae suae, hoc matrimonium ratum utique invalidum erit, non quidem defectu consensus, sed ratione impedimenti ex sponsalibus orti; et tamen ex hoc matrimonio rato invalido non oritur impedimentum publicae honestatis in praejudicium sponsalium priorum, ut adeo, ex speciali juris dispositione (cap. unic. *de spons.* in 6), priora sponsalia adhuc maneant in suo vigore, ac TITUS ducere possit BERTHAM, imo debeat, si ipsa adhuc voluerit. Non tamen ducere poterit aliam ex consanguineis BERTHAË usque ad quartum gradum: nam respectu aliarum ex matrimonio rato etiam invalido orta est publica honestas. **Interim** non desunt graves DD., qui illud privilegium juris admittunt pro casu quo priora sponsalia adhuc sint **integra**; negant vero pro casu quo fuerint jure **dissoluta**. Unde, juxta ipsos, si sponsalia, prius inita cum BERTHA, fuerant antea mutuo consensu dissoluta, tunc matrimonium ratum postea attentatum cum ejus sorore, quamvis invalidum, induceret impedimentum publicae honestatis, ita ut TITUS nequeat amplius sine dispensatione ducere BERTHAM: quia cum priora sponsalia non amplius existant, non possunt praejudicari; publica vero honestas tunc tantum habet privilegium non retroagendi, cum est in *praejudicium sponsalium priorum*. — Utraque sententia *probabilis* est.

R. Ad 4um) Impedimentum *publicae honestatis*, ex quo-cumque capite *semel contractum*, sive ex sponsalibus de futuro (pag. 20), sive ex sponsalibus de praesenti, *perpetuum* est, ita ut perduret, licet morte unius aut alia de causa in posterum dissolvantur.

Explanatur. Constat ex S. C. C. (6 Jul. 1658), cujus declarationem (die 10 ejusdem mensis) confirmavit ALEX. VII, *eandemque jussit in dubium deinceps non revocari*. Ratio: quia propinquitas, propter quam ex S. THOM. (*l. c.*) inductum est impedimentum, de se est perpetua.

R. Ad 5um) *Negative*.

Explanatur. Constat ex decreto S. C. C. (15 Mart. 1879). Ad

dubium enim : « *An actus qui vulgo audit matrimonium civile, pariat impedimentum justitiae publicae honestatis?* » **Respondendum** censuit : « **NEGATIVE**, *facto verbo cum SS^{mo}, ut id decernere et declarare dignetur per decretum generale.* » Quod fecit LEO XIII per decretum (17 Mart. 1879) ap. N. R. T. (XII, 375), declarando : « *praememoratum actum, qui vulgo dicitur MATRIMONIUM CIVILE, in locis ubi promulgatum est decretum Conc. Trid. sess. XXIV, cap. 1 de ref. matr., sive fideles actum ipsum explentes intendant uti par est (matrimonio ecclesiastico jam rite celebrato vel cum animo illud quantocius celebrandi) meram caeremoniam civilem peragere, sive intendant sponsalia de futuro inire, sive tandem ex ignorantia aut in spreum ecclesiasticarum legum intendant matrimonium de praesenti contrahere, impedimentum justitiae publicae honestatis non producere.* »

R. Ad 6um) Cum hoc impedimentum sit *juris ecclesiastici* tantum, illud infideles non adstringit, quorum proinde matrimonia cum eo contracta valida sunt, et post baptismum valida remanent.

Resolvitur. Hinc ad **dubium** : « *An matrimonium ratum non consummatum paganorum producat honestatem publicam vel censeatur impedimentum dirimens post eorum conversionem? v. g. Titius paganus duxit Maeviam paganam, sed non consummavit; post mortem Maeviae Titius fit Christianus : potestne ducere Bertham sororem et consobrinam Maeviae e pagana factam christianam? Idemque estne de sponsalibus paganorum ac de matrimonio rato?* » S. U. I. (19 April. 1857) **respondit** : « *Impedimentum non subsistere.* »

R. Ad 7um) *Affirmative.*

Explanatur. Ut si quis plura, v. g. duo sponsalia valida vel duo matrimonia invalida inierit; quo casu contrahit duplex *publicae honestatis* impedimentum. Item si quis v. g. cum una ex tribus sororibus sponsalia contraxisset, cum altera matrimonium attentassat, et tertiam ducere vellet.

CAP. 6. De impedimentis : AETATIS et AFFINITATIS.

Q. 128. *Quid* 1°) sit imp. AETATIS; et 2°) *quo* JURE dirimat?

R. Ad 1um) Est inhabilitas temporanea ad contrahendum matrimonium ante adeptam aetatem *pubertatis*, nisi forte *malitia* suppleat aetatem.

Explanatur. Dixi : 1°) *ante adeptam aetatem pubertatis*. Haec autem *pubertas* habetur, ex jure canonico, pro *foeminis* : anno 12 expleto; et pro *maribus* : expleto anno 14. Cujus diversae aetatis pro foeminis et masculis ratio inde petitur, quod potentia generandi citius in foeminis quam in masculis tum incipere. tum etiam deficere solet. Dixi : 2°) *nisi forte malitia suppleat aetatem*; i. e. nisi, praeter sufficientem usum rationis, quo sciant, ad quid se obligent, adsit potentia generandi. Quare S. ТНOM. (4 dist. 36, q. un a. 5) hanc malitiam scite appellat : « *vigorem naturae et rationis.* » Item (*Suppl.* q. 58, a. 5 in c.).

Resolvitur. Hinc ad *valorem* matrimonii sufficit : vel **A**) aetas **pubertatis**, licet nondum adsit potentia proxima copulae, dummodo discretio rationis non desit, nec impotentia sit perpetua; vel **B**) aetas **impubes**, si, praeter sufficientem discretionem, adsit potentia proxima ad copulam consummandam.

R. Ad 2um) Dirimit *jure ecclesiastico* tantum.

Resolvitur. Hinc 1°) matrimonia *impuberum*, qui rationis usum habent, inter *infideles*, qui legibus Ecclesiae non subduntur, *valida* sunt. Hinc 2°) Papa ex gravi causa dispensare potest in impedimento *aetatis*, modo adsit usus rationis sufficiens, qui de jure naturae requiritur; immo, juxta probabilem sententiam, id etiam potest episcopus ex causa urgentissima, praesertim publica, v. g. causa pacis conciliandae aut conservandae, maxime, si contrahentes sint prope annos *pubertatis* et dubium sit, an non *malitia* suppleat aetatem. Hoc ipso enim quod Pontifex (cap. 2 *de despons. impub.*) permittat dispensationem eamque sibi non reservet, censetur dare episcopis. Ita SASS.

Q. 129. *Quid* sit imp. AFFINITATIS?

R. *Est propinquitas personarum* proveniens ex *copula carnali perfecta*, sive *licita*, sive *illicita*, dirimens matrimonium intra certos gradus : inter *virum et consanguineas foeminae a se carnaliter cognitae*; et vicissim : inter *foeminam et consanguineos viri qui eam cognovit*.

Explanatur. Hoc impedimentum ideo vocatur **affinitas**, quasi duorum ad unum finem unitas, eo quod duae cognationes diversae per nuptias vel coitum copulantur et alter ad alterius cognationis finem accedit. Sicut igitur *stipes consanguinitatis* est pater et mater; ita *fundamentum* seu origo **AFFINITATIS** est copula carnalis, sive matrimonialis, sive extramatrimonialis, cum per illam vir et mulier fiant una caro, sicque sanguis unius attingat sanguinem alterius, et consanguinei unius efficiantur alteri affines, quemadmodum agri dicuntur *affines* seu *confines*, quia finis unius est proximus fini alterius et ipsum attingens. Cfr. BILL.

Dixi : **A)** *ex copula carnali perfecta*; i. e. de se apta ad generationem, licet ob quaecumque causam, v. g. ob senectutem vel sterilitatem generatio non sequatur : si enim non sit *perfecta*, vir et mulier non fiunt una caro in qua tamen unitate fundatur propinquitas et **AFFINITATIS** impedimentum.—**Hinc 1°)** non oritur impedimentum ex copula, vase etiam penetrato facta, ast semine extra vas muliebri emisso; nec ex copula sodomitica aut attentata cum impubere vel ex quavis imperfecta; nec ex congressu spadonum, eunuchorum, utroque testiculo carentium et ob id semen generationi aptum non emittentium; nec si in coitu *sola foemina* semina-verit.—Utrum vero oriatur, si **solus vir** semina-verit, non foemina, **DD. disputant**. Alii **affirmant**; alii **negant** : quia ex jure requiritur *seminum commixtio*; et cum his facere videtur S. THOM. (Suppl. q. 55, a 4 ad 2) inquit : « *Vir et mulier efficiuntur in carnali copula una caro per COMMIXTIONEM SEMINUM. Unde quantumcumque quis claustrum pudoris invadat et frangat, nisi COMMIXTIO SEMINUM SEQUATUR, non contrahitur ex hoc affinitas.* » Cum tamen S. THOM. (P. 3, q. 31, a. 5) censeat semen foeminae non esse materiam de necessitate requisitam ad conceptum, plures existimant cum SYLVESTRO et SYLV., quod, quando requirit commixtionem seminum, per semen ex parte mulieris intelligat vel semen vel

aliquid loco seminis, v. g. sanguinem. Quidquid sit, utramque sententiam *probabilem* reputat S. LIG. (VI, 1075). Cum itaque habeatur dubium *juris*, concludo pro foro interno cum CHERUBINO MAYR : « *Poterit confessarius judicare, non consurrexisse impedimentum AFFINITATIS, si foemina ut CERTUM asserat, se non seminasse,* » etiam si vir certo seminaverit. Ast in foro *externo*, ubi constat de copula, semper praesumitur pro impedimento contracto (pag. 152). Unde merito scribit BALLER. : « Quoad PRAXIM valere debent *regulae* quas et S. LIG. (*l. c.*) habet, nempe : a) Quando de copula constat, in foro externo semper praesumitur pro impedimento contracto ; b) idem praesumitur etiam in foro interno, quando de opposito non constat, quia iudicium prudenter fit ex communiter contingentibus, praesertim si foemina fateatur, magnum voluptatis sensum se esse expertam, etsi seminalem effusionem non adverterit ; c) si constet reipsa seminationem alterutra ex parte non esse secutam, in foro conscientiae non potest sententia pro impedimento ferri. » Interim quotiescumque secuta sit conceptio, toties aderit AFFINITAS : quia, utcumque aliquid defuisse dicatur in ipso actu conjunctionis viri et mulieris, revera tamen facti sunt una caro, quum ex carne viri et mulieris proles concipiatur.—**Hinc 2°**) e contra oritur impedimentum ex copula perfecta cum muliere invita, dormiente, ebria, amente : quia cum iis fieri potest actus generationi de se idoneus.

Dixi : **B)** *sive licita, sive illicita*; unde *duplex* distinguitur AFFINITAS : una ex copula *licita*, i. e. maritali ; alia ex copula *illicita*, puta fornicaria, adulterina vel simili. Ex qualibet vero copula sit orta AFFINITAS, non cessat impedimentum morte alterutrius conjugum vel fornicantium, sed est perpetuum, ut decernitur caus. 35, q. 10, can. 1.

Dixi : **C)** *dirimens matrimonium intra certos gradus inter virum et consanguineas foeminae a se carnaliter cognitae, et vicissim*, etc. **Hinc 1°**) vir non fit affinis mulieri a se carnaliter cognitae aut vicissim : quia ipsi sunt principium et radix affinitatis, ac quasi stipes communis, ex qua affinitatis gradus numerantur. Quare vir poterit nubere mulieri, quam carnaliter antea cognoverat. **Hinc 2°**) inter duas personas, quarum neutra copulam carnalem exercuit cum persona consanguinea alterius, non potest esse affi-

nitatis. **Hinc 3°** solus igitur vir fit affinis consanguineis mulieris a se cognitae, et haec sola fit affinis consanguineis viri cognoscentis; consanguinei vero unius et consanguinei alterius non contrahunt affinitatem inter se, juxta axioma quod tradunt TT. ex S. THOM. (*Suppl.* q. 55, a. 5: : *affinitas non parit affinitatem*). Quare JOANNES per copulam perfectam cum ANNA fit affinis consanguineis ANNAE; sed nullo modo consanguinei JOANNIS affines fiunt consanguineis ANNAE; et hinc sequitur : a) Duo fratres germani unius familiae ducere possunt duas sorores germanas alterius familiae. b) Pater et filius ducere possunt viduam et ejus filiam; imo filius ducere potest matrem et pater ejusdem filiam. c) Si pater, habens v. g. duos filios, duceret viduam habentem duas filias, possunt illi ducere duas illius filias, sicque privignus (*beau-fils — stijfzoon*) potest ducere filiam novercae (*belle-mère — stijfmoeder*); et vicissim privigna (*belle-fille — stijfdochter*) filium vitrici (*beau-père — stijf-vader*). d) Potest vitricus ducere viduam privigni, et noverca viduum privignae. e) Potest privignus ducere matrem sui vitrici vel novercae, sicut et privigna patrem sui vitrici aut novercae. f) Potest quis accipere uxorem quam frater suae uxoris defunctae habuit. g) Potest quis successive ducere uxores, quarum priores mariti fuerunt fratres germani. In his enim et similibus casibus nulla est affinitas inter has personas, quia neuter, ut suppono, habuit commercium cum consanguineo alterius.

Q. 130. An 1° in AFFINITATE distinguantur : *stipes*, *linea* et *gradus*; et 2° quae sit *regula* ad lineam et gradum *affinitatis* dignoscendum?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 55, a. 7) *affirm.*, non quidem per se, sed ratione consanguinitatis.

Explanatur. Itaque in AFFINITATE per quamdam *analogiam* cum consanguinitate, 1°) **Stipes** sunt duae illae personae quae se carnaliter cognoverunt, quaeque, cum una caro evaserint, non vocantur affines, sed principium, radix, seu origo affinitatis, sicut pater et mater sunt principium consanguinitatis. 2°) **Linea** est series personarum, quae sibi sunt affines, et haec est duplex : alia *recta*, alia *obliqua*. In *linea recta*, affines sunt respectu mulieris cognitae, qui in eadem linea sunt consanguinei viri cognoscentis; et in *linea*

obliqua, affines sunt respectu mulieris cognitae, qui in eadem linea sunt consanguinei viri cognoscentis, et vicissim. 3°) **Gradus** est distantia unius affinis ab altero affini.

R. Ad 2um) Ex S. THOM. (*ibid.*) est *regula* sequens : “*Quoto gradu consanguinitatis attinet mihi vir, toto gradu affinitatis attinet mihi uxor.*” Seu majoris explicationis ergo : *In quo gradu et in qua linea aliquis est consanguineus viri cognoscentis, in eo gradu et in ea linea fit affinis mulieri cognitae; et vicissim : in quo gradu et in qua linea aliquis est consanguineus mulieris cognitae, in eodem gradu et in eadem linea fit affinis viro cognoscenti.*

Explanatur. Sic avus Joannis, qui Joanni est consanguineus in 2° gradu lineae rectae, itidem in 2° gradu lineae rectae est affinis Catharinae quacum Joannes copulam habuit; sic frater Joannis, qui Joanni est consanguineus in 1° gradu lineae collateralis, est affinis Catharinae etiam in 1° gradu lineae obliquae; sic avunculus Joannis, qui Joanni est consanguineus in 1° et 2° gradu mixtim lineae collateralis, est affinis Catharinae in eodem gradu et eadem linea, et ita de ceteris.

Q. 131. *Ad quem gradum AFFINITAS dirimat matrimonium?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Si proveniat ex copula **licita**, dirimit usque ad 4um gradum inclusive, tam in linea collateralis, quam in linea recta. Si vero ex copula **illicita** oriatur, dirimit tantum usque ad 2um gradum inclusive. Et quoniam gradus remotior trahit ad se propinquorem, hinc, si oriatur AFFINITAS ex copula **licita**, nullum erit impedimentum, si alterutra pars est in gradu 5°; vel in gradu 3°, si oriatur ex copula **illicita**. Quod vero, intra gradus prohibitos, propinquior gradus exprimi debeat, jam supra (pag. 140 seq.) dictum fuit.

Q. 132. *Ad quem gradum se extendat AFFINITAS ex matrimonio consummato, sed invalido?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Si **mala fide** fuerit contractum, saltem ab una parte, affinitas non extenditur ultra 2um gradum, utpote proveniens

ex copula *illicita*. Si *bona fide* ab utraque parte fuerit initum, juxta alios extendit se ad 4um *gradum inclusive*, utpote orta ex copula formaliter maritali seu *licita*; juxta alios vero se extendit ad 2um *gradum* tantum, quia revera copula illa, licet animo conjugali habita, fornicaria est in se seu in substantia, et matrimonium nonnisi in fictione subsistit. *Priori* sententiae favet S. C. C. (5 Dec. 1667; 15 April. 1762). Interim si non oriatur AFFINITAS ultra 2um *gradum*, equidem tamen ex illo matrimonio, nisi invalidum sit ex defectu consensus, oriatur impedimentum PUBLICAE HONESTATIS ad 4um *gradum*.

Resolvitur. In *praxi* pro his casibus in 3° et 4° gradu petatur dispensatio ab utroque impedimento : AFFINITATIS et PUBLICAE HONESTATIS. Utrumque autem satis exponitur declarando matrimonium putativum fuisse consummatum.

Q. 133. *Quo jure* AFFINITAS dirimat matrimonium?

R. *Solo jure ecclesiastico*, etiam ex S. THOM. (2. 2. q. 154, a. 9 ad 3° in 1° *gradu* lineae *rectae*, sive oriatur ex copula *illicita*, quod nemo dubitat; sive ex copula *conjugali*, quod est verius, quamvis in hujusmodi affinitate dispensari non soleat.

Explanatur. Quod 1°) affinitas in *primo gradu* lineae *rectae*, sive oriatur ex copula *conjugali*, sive ex *fornicaria*, non dirimat matrimonium jure *naturae*, expresse tradit S. THOM. (*l. c.*), ubi inter solos parentes et filios clare dicere videtur prohiberi jure *naturae* matrimonium. Idem, teste BENED. XIV (*de Syn.* lib. IX, cap. XIII, n. 4), docent « *probatissimi auctores*, » quos inter BILL., CAJ., SANCH., aliique a SANCH. citati. Ratio est : quia reverentia affinibus *primi gradus* lineae *rectae* debita multo minor est ea quae debetur parentibus naturalibus. Non enim inter affines datur illa dependentia naturalis orta ex descendencia et procreatione unius ab alio, cui adversatur usus matrimonii. Praeterea non est major indecentia in matrimonio affinium *primi gradus* lineae *rectae* quam in matrimonio consanguineorum *primi gradus* lineae *collateralis* : quia licet *prima* indecentia excedat *secundam* propter superioritatem et inferioritatem, *secunda* tamen excedit ratione longe strictioris vinculi consanguinitatis. Atqui haec non est tanta,

ut ipso jure naturae dirimat matrimonium, ut supra (pag. 142 seq.) diximus. Ergo nec illa.—Interim, fatentibus omnibus, matrimonium *in primo gradu affinitatis lineae rectae* est graviter illicitum; et quamvis, in eo possit dispensari, etiam si oriatur affinitas ex copula *conjugali* seu *licita*; teste tamen BENED. XIV (*ibid.*), « *a simili dispensatione RR. Pontifices, etsi pluries rogati, abstinuerunt.* » Contra, si in eo gradu affinitas oriatur ex copula *fornicaria* seu *illicita*, S. Sedes non raro dispensat, ita tamen, ut si quis velit ducere filiam, postquam cum matre fornicatus fuerit, apponi soleat conditio: « *dummodo copula cum matre non antecesserit nativitatem filiae;* » vel, ut exprimitur in facultatibus, quibus Episcopi in P. F. A. S. muniuntur: « *dummodo nullum subsit dubium quod conjux sit proles ab altero contrahentium genita;* » ne dispensatus periculo exponatur propriam filiam ducendi.

Quod vero 2°) affinitas, sive ex copula *conjugali*, sive ex *fornicaria* oriatur, **in nullo gradu lineae collateralis** matrimonium dirimat **jure naturae**, apud fere omnes in confesso est, et constat RR. Pontifices saepius dispensasse, etiam *in primo gradu affinitatis lineae collateralis*, ex copula *conjugali*. Sic ALEX. VI concessit Emmanueli, regi Lusitaniae, duas sorores Hispaniarum regis filias successive habere uxores. Sic quoque JULIUS II dispensavit cum Henrico VIII, Angliae rege, ut Catharinam Aragoniam fratris sui Arthuri viduam duceret in uxorem; quam quidem dispensationem cum irritam esse contenderet Henricus, ut Annae Bolenae nuberet, CLEMENS VII, consultis catholici orbis universitatibus et post maturum examen, eandem validam omnino et legitimam fuisse pronuntiavit.

Resolvitur. Hinc **infideles**, quamdiu in infidelitate permanent, hoc impedimento non ligantur; nec, si post matrimonium convertantur, ab invicem separari debent. Quia tamen ratione copulae, sive licitae, sive illicitae, etiam inter infideles habitae, oriatur quoddam vinculum naturale perpetuum seu quaedam naturalis propinquitas, quae per baptismum non tollitur, si hujusmodi affines post conversionem tantum matrimonium inire vellent, dispensatione super affinitatis impedimento indigerent (*Inst. S. U. I.*, 3 Mart. 1825; S. C. de P. F. 23 Aug. 1852). Si tamen catholicus, praevia dispensatione super *cultus disparitate*, infidelem, quae rem

habuit cum catholici fratre vel filio, etc., ducat, pro valido habendum est ejus matrimonium : Ecclesia enim dispensando cum parte catholica super *disparitate cultus*, dispensare intelligitur ab iis etiam impedimentis, a quibus exempta est pars infidelis, ut inde hujus exemptio propter contractus individuitatem communicata remaneat et alteri (*Inst. S. U. I. cit.*).

Q. 134. *An* 1°) aliquando AFFINITAS sit *multiplex*; et 2°) *utrum* haec *multiplicitas* necessario sit *exprimenda* in libello supplici?

R. Ad 1um) *Affirm.*; idque contingere potest in *quadruplici* casu.

Explanatur. Casus sunt : 1°) Si quis copulam habuerit cum persona quae dupliciter aut pluries est consanguinea illius quam ducere intendit. 2°) Si quis ad duas vel plures alienjus consanguineas fuerit ingressus. 3°) Si ab utraque parte copula habita fuerit cum alterius partis consanguineis; ut si sponsus consanguineam sponsae et vicissim sponsa consanguineum sponsi cognovit. 4°) Si quis uxorem suam cognovit tum *ante*, tum *post* contractum matrimonium, et ea mortua vellet ducere consanguineam defunctae intra 2um gradum, duplex tunc obstat affinitas : una ex copula *illicita* ante matrimonium exorta, et altera ex copula *conjugali* procedens. Verum in hoc casu sufficit explicare affinitatem quae ex copula *licita* seu ex matrimonio provenit. Nam S. Sedes necessitatem explicandi hanc duplicem affinitatem sustulit *Litteris* ad instantiam Episc. Namurcensis datis ad Episcopos Belgii (29 Mart. 1842). Quae *Litterae* ubique et pro omnibus valent, ut edixit S. POENIT. (10 Dec. 1874).— Non multiplicari affinitatem ex saepius repetita copula, sive licita sive illicita, jam dictum fuit (pag. 146).

R. Ad 2um) *Affirm.*, et quidem *de valore* dispensationis.

Q. 135. *Quid* dicendum de AFFINITATE, quae matrimonio jam contracto *supervenit*?

R. *Plura* sunt dicenda.

Explanatur. Inter alia dicendum est : 1°) **Non solvit** matrimonium, utpote de se indissolubile. 2°) Si supervenerit per copulam incestuosam unius conjugis cum persona consanguinea alterius

intra 2um) *gradum*, tunc conjugii nocenti **adimit jus petendi debitum**, donec dispensetur; reddere tamen tenetur innocenti, si juste petat. 3°) Cum autem haec privatio juris petendi debitum sit **poena**, et quidem extraordinaria, hinc ab ea incurrenda *excusant* : **A) vis et metus gravis**; **B) ignorantia** — vel *juris*, ut si peccans nesciat ipsam legem Ecclesiae prohibentem; — vel *facti*, ut si vir peccet cum foemina quam ignorat esse suae uxoris consanguineam, vel quam novit esse consanguineam, sed certo credit esse in gradu remotiori quam in primo vel secundo; et cum SS. CC. loquantur de *scienter* committente incestum, excusat ignorantia etiam *crassa et supina*, imo juxta aliquos, *affectata*; — vel demum *poenae*, juxta dicta alibi (t. I, p. 144 seq.). 4°) Per solum incestum cum **alterius consanguineis**, non item cum **propriis consanguineis** etsi scelestiorem, incurritur haec poena, quia nullibi est statuta. 5°) Confessarios **regulares**, approbatos respectu saecularium, posse in hac poena dispensare, diximus (tom. II, pag. 359).

CAP. 7. De impedimento CLANDESTINITATIS.

Q. 136. *Quid* 1°) sit CLANDESTINITAS; 2°) *cur* illud imp. sit *introducendum*; 3°) *quosnam* obliget; et 4°) *an* etiam *haeretici* eo ligentur?

R. Ad 1um) CLANDESTINITAS, quatenus est impedimentum *dirimens*, est impedimentum jure *ecclesiastico* in Conc. TRID. (Sess. XXIV, *de ref. matr.* cap. 1 “*Tametsi*”) *introducendum*, quo matrimonium proprie CLANDESTINUM, i. e. “*aliter quam praesente parochi vel alio sacerdote de ipsius parochi seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus*” contractum, penitus irritatur, ubicumque decretum Conc. TRID. *viget*. Ubi vero *non viget*, i. e. ubi vel nunquam publicatum fuit, vel in desuetudinem abiit, CLANDESTINUM matrimonium *validum* quidem est, sed *graviter illicitum* (pag. 106 seq.), nisi causa gravis excuset.

Scholion 1. Praesumitur lex TRID. **publicata**, ubicumque usu recepta est. Constat ex S. C. C. (26 Sept. 1602) et Pio VI *in epist. ad Episc. Lucion.* (28 Maii 1793). Confirmatur ex decisione S. U. I.

(1 Maii 1887), ubi decreti «*Tametsi*» vis obligatoria ex sola consuetudine adstruitur. Ap. N. R. T. (XXIII, 150 seqq.). Interim requiritur, ut lex publicata et observata fuerit **tanquam lex Conc. Trid.**; quare si proclamata aut observata fuerit tantum *tanquam lex alterius auctoritatis*, v. g. Synodi provincialis aut dioecesanae, impedimentum non subsisteret, ut patet ex BENED. XIV (de Syn. lib. XII, c. V, n. 7 seqq.). Imo contingere potest, quod in aliquibus locis, in quibus fuit tanquam lex Conc. Trid. publicata, deinceps vim irritandi amiserit **per desuetudinem** seu generalem inobservantiam. Unde quoque declarat Pius VII ad Arch. MOGUNT. (8 Oct. 1805) clandestina matrimonia «*rata et firma consistere in locis in quibus Conc. Trid. decretum vel nunquam publicatum fuit, vel nunquam observatum tanquam ejusdem Concilii decretum; vel si quando observatum fuit, longo dein temporis intervallo in desuetudinem abiit.*» Pariter in Instr. S. OFF. (3 Mart. 1823) ad Episc. QUEBEC. dicitur: «*Si publicata non est laudata lex, si publicata in desuetudinem abiit, matrimonia sine parochia et testibus valida sunt.*» Cum tamen dubium sit, quodnam temporis spatium ad hoc requiratur et sufficiat, ideo in casibus particularibus S. Sedes consulenda est.

Scholion 2. Auctores passim referunt **loca praecipua** in quibus lex Tridentina promulgata vel non promulgata perhibetur. Ea reperies ap. PERRON., FEIJE, MANSELLA, alios; item, quod spectat *foederatam Americam septentrionalem*, ap. N. R. T. (XVIII, 554). — Sufficit autem sola auctoritas Ordinarii ad plenum robur promulgationis, si haec fiat in *parochiis proprie dictis*; at controvertitur utrum sufficiat, cum agitur de *quasi-parochiis* vel *missionibus*. Tunc enim aliqui requirunt speciale indultum Romani Pontificis. De hac controversia agit N. R. T. (XIII, 548 seqq.). Quidquid sit, constat ex declaratione S. OFF. (5 Dec. 1883) ad episc. S. HYACINTHI in regione Canadensi ap. N. R. T. (XVI, 126 seqq.), promulgationem fieri posse **1°** in missionibus proprie dictis *scilicet sine sacerdote residente, sed a missionario ad hoc delegato temporibus tum fixis tum inaequalibus per annum visitatis*; **2°** in quasi-parochiis i. e. territoriis quae quoad speciem externam plus vel minus accedunt ad similitudinem parochiae, utpote habentia

ecclesiam prope quam sacerdos ordinarie vel saltem principaliter residet et limites ab episcopo designatos.

R. Ad 2um) Introductum fuit ob *duplex* motivum.

Explanatur. Ideo imp. CLANDESTINITATIS, prius *impediens*, jam in *dirimens* transmutavit Ecclesia : tum 1°) ne conjuges postea impune ad alias nuptias divertere possint ; tum 2°) ne ad SS. Ordines pergerent et beneficia ecclesiastica retinerent.

R. Ad 3um) Obligat, *regulariter* loquendo, fideles : tum 1°) contrahentes in loco in quo lex TRID. promulgata usuque recepta est, etiamsi habitent ubi non viget ; tum 2°) contrahentes in loco ubi non viget, si *uterque* eo unice venerint *in fraudem*, i. e. solo animo sine paroco et testibus contrahendi, quin illuc habitationem transferant.—Dixi : *regulariter*; ob dicta superius (pag. 126, et tom. I, pag. 147).

Resolvitur 1. Si duo catholici incolae Angliae, ubi lex non viget, peregrinentur in Belgio, ubi viget, ibique clandestine contrahant, invalidum est matrimonium. **Resol. 2.** Si duo catholici incolae loci, in quo decretum est promulgatum, veniunt ad locum, ubi non est promulgatum, *distinguendum* est. Vel enim 1°) eo transferunt suum *domicilium* vel *quasi-domicilium*; et tunc, quantumvis id fecerint ex intentione clandestine contrahendi, *valide* nihilominus ibidem contrahunt : quia ratione *domicilii* vel *quasi-domicilii* fiunt incolae loci, ubi decretum non est promulgatum. Vel 2°) eo veniunt, non quidem cum intentione domicilii aut quasi-domicilii acquirendi, sed *praecise*, ut contrahant clandestine; et tunc *invalidè* contrahunt (tom I, pag. 132) : adest enim specialis declaratio URBANI VIII (14 Aug. 1627). Vel 3°) eo veniunt ob *alios fines*, puta recreationis causa, vel ob mercaturam aliave negotia, at simul sine intentione domicilii aut quasi-domicilii acquirendi; et tunc DD. *disputant*. Juxta alios *invalidè*, juxta alios probabilius *valide* contrahunt : quia non faciunt in fraudem, et aliunde peregrini non adstringuntur patriae legibus, quando extra eam vagantur, et praesertim legibus quoad contractus, cum in hisce subji-ciantur legibus loci, in quo versantur. **Nec obstat**, quod TRID. inhabilitaverit *personas* ad contrahendum sine praescripta solem-

nitate; inhabilitatio autem, ut dici solet, personam sequatur, sicut umbra sequitur corpus. Hoc enim procedit dumtaxat, quando persona inhabilitata fuerit absolute ac simpliciter et in individuo per sententiam iudicis; secus vero, si sit generalis ex lege: tunc enim sequitur naturam legis et consequenter, ubi lex non obligat, ibi nec obligat inhabilitatio, nec actus sequitur annullatio. Ita, teste BALLERINI, «*communior*» sententia cum SANC., REIFF., ENGEL, etc. «*Et quidem admodum temperate* Cl. BALLERINI hanc doctrinam mere dixit *communiorem*; quando ceu absolute *communem* eam tradiderunt et REIFF. (l. 4, tit. 3, n. 123) et PICHLER (l. 4, tit. 3, n. 123) et MARCUS STRUGGL. (de Matr. l. 3, n. 180) et FERRARIS (V. *Impedim.* art. 2, n. 110); quin et *communissimam* GEORGIUS GOBAT (tract. 9, n. 484) eam professus est. Adde quod et FERRARIS (l. c.) et PICHLER (l. c.) et LACROIX (l. 6, p. 3, n. 712) in hujus doctrinae confirmationem declarationes S. Congr. afferant.» Sic in *Appendice* ap. Act. S. SEDIS (VII, 557). Unde **in praxi** non posset matrimonium in casu haberi pro invalido sine recurso ad Sedem Apost. **Resol. 3.** Si unus habitat in loco *exempto*, alter vero in loco *non exempto*, videndum est, in quo loco contrahatur clandestine. Si in loco *exempto* fiat, valet matrimonium. Si contra in loco *non exempto*, non valet. Ratio est: quia pars exempta communicat suum privilegium parti non exemptae propter individuitatem contractus. Constat ex CLEM. XIII in Litt. ad Archiep. Mechlin. (15 Maii 1767). Unde **sequitur: 1°)** Si vir catholicus et incola Hollandiae, ubi viget lex TRID., clandestine contraheret in Anglia cum muliere catholica et incola istius regionis, contractus *valet*, etiamsi vir nullum domicilium aut quasi-domicilium acquisiverit in Anglia, et vix celebratis nuptiis cum muliere revertatur in Hollandiam. Si vero idem vir cum eadem muliere contrahat clandestine in Hollandia, contractus *non valet*, quia neuter ibidem exemptus erat. **Sequitur: 2°)** Quod in Hollandia, ubi *haeretici* ex celebri Declaratione BENED. (4 Nov. 1741) a lege TRID. certo sunt exempti, vir catholicus aut mulier catholica ibidem sine praescripta forma valide contrahant cum persona haeretica, quia haec suam exemptionem communicat parti catholicae. **Sequitur: 3°)** Vir haereticus ex Hollandia valide sine parrocho et testibus contrahit in Anglia cum muliere catholica ex Belgio, licet neuter in Anglia domicilium aut

quasi-domicilium acquisiverint. Ratio est : quia exemptus in uno loco, valide contrahit clandestine in alio loco similiter exempto : ergo vir, de quo in casu, valide contrahit clandestine in Anglia et alteri parti suam exemptionem communicat. Constat ex resp. S. U. I. (8 Febr. 1860) ad postulatam officialis MEHL.

R. Ad 4um) *Haereticos*, quippe qui per baptismum facti sunt Ecclesiae subditi, impedimentis *juris ecclesiastici* ligari, GENERATIM loquendo diximus (pag. 123 seq.). SPECIATIM tamen loquendo de *clandestinitate*, utrum Ecclesia de facto voluerit *haereticos* hoc impedimento ligari, et consequenter an sint valida necne matrimonia clandestina *haereticorum* inter se, vel mixta, ubi viget lex TRIDENTINA, non una est DD. sententia.

Explanatur. Alii universaliter **negant**, valere hujusmodi matrimonia in ullis locis, ubi publicatum est decretum TRID., nisi intercesserit apostolica exemptio.—Alii iique, teste P^{IO} VII in Litt. ad DALBERG Arch. Mog. (8 Oct. 1803), « *numero plures et auctoritate praestantissimi* » generaliter **affirmant**, ea esse valida. Scilicet existimant, *haereticos* eximi ab hoc impedimento, quia Patres TRIDENTINI, exigendo publicationem sui decreti in singulis parochiis, ut ibi robur obtineret, in animo habuerunt, eximere *haereticos* ab Ecclesia prorsus separatos, quorum conjugia non potuissent universim irritari sine gravissimis incommodis. Immo, BENED. XIV, Const. « *Singulari nobis* » (9 Febr. 1749) disertis verbis significat, ideo valida fuisse declarata *haereticorum* matrimonia in Hollandia, quia lege TRIDENTINA illa matrimonia non comprehenduntur. Quod idem rursus in Litteris ad ANTONIUM Archiep. Goanum inculcat (19 Mart. 1758).

Resolvitur 1. **Neutra** sententia, sic generaliter prolata, **admitti potest**, cum validitas hujusmodi matrimoniorum omnino pendeat a variis circumstantiis, in quibus haeretici versantur; quarum circumstantiarum iudicium sibi reservavit Sedes Apostolica, ut liquet ex constanti ejusdem praxi. **Resol. 2.** Certum est : matrimonia **in Hollandia** inter partes vel *utramque haeticam*, vel *unam catholicam* et *alteram haeticam*, sine praesentia catholici parochi et duorum saltem testium inita vel posthac ineunda, dummodo aliud non obstiterit canonicum impedimentum, pro

validis habenda esse, ut constat ex Decl. BENED. XIV supra cit. (pag. 179). Resol. 3. Idem dicendum foret de matrimoniis haereticorum in aliis locis, ubi decretum TRID. est promulgatum, si ibidem eadem sint circumstantiae ac in Hollandia, imprimis quod haeretici veluti distinctam et a catholicis separatam constituent societatem cum propriis suis coetibus religiosis. Quia tamen non constat hanc circumstantiam esse unicam et adaequatam, et aliunde difficulter determinatur, quaenam aliae adjungi debeant; hinc, quousque pro aliqua regione a S. Sede Declaratio BENED. XIV aut similis decisio applicata non fuerit, authentice saltem de validitate matrimoniorum ibi clandestine initorum constare non poterit. Unde in praxi sicut valor matrimonii nequit tuto affirmari sine recurso ad Sedem Apostolicam, sic pariter sine eodem recurso nequit matrimonium tuto haberi pro invalido.—Porro Benedictina Declaratio successive aut similis decisio ab aliis PP. ad alias quoque regiones applicata fuit, ut a CLEM. XIII : ad regionem Quebeciensem et Canadiensem; ad Wratislaviam, ad Malabariam et ad Bombaicum; a CLEM. XIV : ad Culmiam; a Pío VI : ad Poloniam russicam, ad Hiberniam, ad ducatum Cliviensem; a Pío VII : ad Sileciam; a LEON XII : ad Prov. Foed. Am. Sept. et speciatim ad dioecesim Neo-Aurelianensem, seu ad superiorem et inferiorem Luisianam ac Floridas ceterasque partes olim Gallorum vel Hispanorum ditioni subjectas; ad Sept. Amer. insulas Angelis. Batavis et Danis subjectas; ad civitatem Mosae-Trajectensem; ad prov. Italo-graecas, ad Albaniam, Bulgariam, Bohemiam; a Pío VIII : ad provinciam Rhemi-Superioris et ad Westphaliā; a GREG. XVI : ad plures Americae partes Angliae subditas, praecipue ad Novam Scotiam; ad regnum Hungariae et Magnum Transylvaniae Ducatum, ad suburbium S. Petri prope Mosae-Trajectum. Dantur et alia loca, a quibus singulis enumerandis abstineo, quippe facile de suo quisque domicilio ea addiscet. Quod spectat foederatam Americam septentrionalem, loca ad quae Declaratio Benedictina extensa fuit, reperiēs ap. N. R. T. (XVIII, 555 seq.).

Scholion. Quinam sint illi qui veniunt nomine **haereticorum**, cum agatur de locis ubi viget *Declaratio Benedictina*, patet ex rescripto S. U. I. (6 April. 1859). Etenim ad **Dubium** : « *An pro intelligentia celebris Declarationis BENED. XIV pro Hollandia*

comprehendi possint sub nomine haeretici quinque sequentes classes : 1º) Illi qui catholice baptizati a pueritia nondum septennali in haeresi educantur ac haeresim profitentur. 2º) Qui non tam in haeresi quam ab haereticis educantur, nulla scilicet vel vix ulla haereticae doctrinae instructione accepta, et cultu non frequentato, licet aliquoties participato. 3º) Qui adhuc pueri in manus haereticorum incidentes haereticae sectae adiunguntur. 4º) Apostatae ab Ecclesia catholica ad haeticam sectam transeuntes. 5º) Qui nati et baptizati ab haereticis adoleverunt quin ullam solemnem haereseos professionem emisierint ac veluti nullius religionis, etc.? » S. U. I. respondit : « Ad effectum matrimonii supranumeratos comprehendendi in laudata BENED. XIV Declaratione. »

Q. 137. *Quis PAROCHUS ex TRID. nuptiis assistere debeat?*

R. Ad *validam* assistentiam requiritur *parochus proprius*.

Explanatur. Nomine **parochi proprii** intelligitur, qui hic et nunc, nempe tempore celebrationis, habet ordinariam jurisdictionem in contrahentes. Talis autem est parochus, non *originis*, sed *habitationis*, i. e. in cujus parochia *alteruter* contrahentium, sive sponsus sive sponsa, *domicilium* vel *quasi-domicilium* nactus est (S. U. I. 2 Maii 1877). Ast **vagorum** parochus est, in cujus parochia actualiter degunt, licet *alteruter* tantum sit vagus.

Resolvitur 1. Si sponsi pertineant ad diversas parochias, sufficit ad valorem *alteruter* parochus : quia contractus matrimonialis est individuus ; ut tamen ipse *licite* procedat, debet ab altero parochi habere testimoniales de factis proclamationibus, et quod nullum impedimentum denunciatum sit. In plerisque tamen dioecesis celebratio matrimonii ex consuetudine spectat ad parochum *sponsae* ; et merito quidem : quia decet, juxta S. AMBR., ut quae nubit « *expetita magis videatur a viro quam ipsa virum expetuisse.* » Imo in quibusdam dioecibus ita fieri praecipitur, ut in STAT. DIOEC. MECHL. (n. 304). Adhuc tamen valide celebratur coram parochi *sponsi*. Imo quod pertinet ad validitatem, potest matrimonium contrahi in parochia *sponsae* coram parochi *sponsi* vel coram alio sacerdote de ipsius parochi *sponsi* licentia et vice versa.

Resol. 2. Si quis duobus in locis *domicilium*, vel in uno *domicilium*, in alio *quasi-domicilium* habeat, valide utrolibet contrahit,

eo quoque, ubi in praesens non degit. Nec refert, si parochus domicilii aut quasi-domicilii, aut ab ipso delegatus sacerdos extra parochiam vel dioecesim assistat, etiam contradicente parrocho loci : quia actus assistendi non est actus jurisdictionis, cum simpliciter assistat ut testis qualificatus, nec proinde ulla sive Ordinis sive jurisdictionis potestate utatur, sed quodam quasi mandato. Ordo tamen postulat, ut matrimonium sui parochiani parochus vel ejus delegatus non assistat in aliena parochia sine licentia parrochi illius loci. **Resol. 3.** Si unus contrahentium est **vagus**, valebit matrimonium contractum coram parrocho loci in quo versatur, licet alter in vicina parochia domicilium habeat : quia vagus suum privilegium communicat alteri propter individuitatem contractus. Parrochi tamen, ex praecepto TRID. (Sess. XXIV, de ref. matr., cap. VII), caveant, *ne vagorum matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem* [ad tramites decreti S. U. I. pag. 36] *fecerint, et re ad Ordinarium delata ob eo licentiam id faciendi obtinuerint.* » Et quoniam agitur de re gravi, ideo, ut advertunt SALM., SANCH., POYT., alii, graviter peccaret parochus qui ejusmodi *vagorum* matrimonio assisteret sine licentia Ordinarii, extra casum urgentis necessitatis. **Resol. 4.** Valide assistit parochus, etsi non sacerdos (S. C. C. 4 Dec. 1593 et 29 Mart. 1653); ast, dicente TRID. : « *praesente parrocho vel alio SACERDOTE* », si velit alium delegare, debet delegare sacerdotem. **Resol. 5** Valide assistit et assistendi licentiam dat parochus *suspensus, interdictus, excommunicatus*, etiam *vitandus*; quamvis et episcopus id ei nominatim sub clausula irritante (pag. 107) vetuerit, modo non sit legitime actu depositus: quia censurae non privant per se parochia, et aliunde dare licentiam assistendi non est actus jurisdictionis, sed est designatio quaedam spectatoris qua talis, ut possit testificari de matrimonio facto. Item valide assistit, qui ex *errore communi* cum vel etiam, juxta probabiliorem sententiam, sine titulo colorato habetur ut verus parochus, licet non sit : supplet enim Ecclesia, idque licet contrahentes sciant defectum tituli, quia scientia illa privata non obstat, quominus adhuc sit error communis. Invalidum tamen esse matrimonium coram parrocho, qui publicus effectus est *haereticus*, in locis ubi decretum TRID. est publicatum, declaravit S. C. C. (19 Mart. 1572). **Resol. 6.** Valide parochus alium substituit etiam *vitandum*, dum-

modo is sacerdos aut sit, aut saltem, juxta SUAR. et alios, quod tamen non admittimus, ex communi errore ut talis habeatur. **Resol. 7.** Si parochus coadjutorem aut vicarium sibi adsciverit, is quidem valide interest matrimoniis, nisi ille aliud expresserit. De jure enim *communi* sufficit licentia generalis sacramenta administrandi (S. C. C. 10 Jun. 1591 et 16 Mart. 1650). De jure tamen *particulari*, in pluribus locis, vicepastores, qui ab episcopo accipiunt jurisdictionem et universalem licentiam pro ceteris sacramentis in parochia administrandis, non tamen sunt delegati ad matrimonii sacramentum.

Q. 138. *Quid* 1°) sit DOMICILIUM et QUASI-DOMICILIUM; 2°) *quae-nam* ad utrumque REQUIRANTUR; 3°) *quomodo* in foro externo CONSTET, requisita *adesse*; 4°) *quandonam* censeatur acquisitum DOMICILIUM vel QUASI-DOMICILIUM relate ad matrimonium valide ac licite contrahendum; 5°) *quomodo* utrumque AMITTATUR?

R. Ad 1um) DOMICILIUM simpliciter dictum (quod et *verum* nuncupant), est actualis habitatio in loco cum animo ibi *perpetuo* manendi, sive haec animi dispositio libera sit, sive necessaria, ut in iis, qui perpetuo mulctantur exilio aut carceribus damnantur ad vitam. QUASI-DOMICILIUM, seu domicilium *temporale*, est actualis habitatio in loco cum animo ibi non perpetuo, non obiter, sed *per notabile tempus* degendi, i. e. per majorem anni partem, ideoque per integram saltem dimidiam anni partem, quae recepta sententia est contra SCHMALZ. aliosque existimantes minus temporis satis esse.

R. Ad 2um) Itaque ad *utrumque*, tam ad DOMICILIUM verum, quam ad QUASI-DOMICILIUM, duo *copulative* requiruntur: *factum* simul et *animus*; i. e. *factum* actualis habitationis in loco, ideoque necesse est, ut quis eo revera devenerit; et *animus* seu voluntas ibi aut *perpetuo* aut *per notabile tempus* manendi. Statim autem ac haec duo simul concurrunt, acquisitum est DOMICILIUM vel QUASI-DOMICILIUM. Secus dicendum, si unum aut alterum deficiat.

Resolvitur 1. Si quis reliquerit suum DOMICILIUM cum animo illud alibi figendi, sed nondum attigerit novum in quo habitare

decrevit, in itinere adhuc constitutus pro illo tempore equiparatur vago, quia deficit *factum* actualis habitationis. **Resol. 2.** Si quis in locum devenerit, sed absque animo ibidem *perpetuo* aut *per notabile tempus* degendi, sive brevem, sive longam moram ibi traxerit, nec DOMICILIUM nec QUASI-DOMICILIUM acquirit : quia cum *facto* habitationis simul non concurrat *animus* ; ut si quis venerit aliquo quasi viator, vel litis aut negotii expediendi causa, his expeditis discessurus, quamvis praeter intentionem immorari eo loco vel per annum aut amplius contigerit.

R. Ad 3um) Ad *factum* actualis habitationis in loco, quod attinet, heic nulla probatione opus est, cum illico innotescat. Ad *animum* vero ibidem *perpetuo* aut *per notabile tempus* manendi, quod pertinet, cum sit aliquid interni, probatione indiget, quae probatio in foro *externo* diversa est, prout ad *diversa jura* acquirenda DOMICILIUM vel QUASI-DOMICILIUM dirigitur.

Explanatur. Sic ex Const. « *Speculatores* » INNOC. XII, quoad **Ordines** ab episcopo domicilii suscipiendos, requiritur : ut quis animum *perpetuo* manendi demonstraverit *decennali* habitatione, translatione suarum rerum ad locum domicilii et etiam juramento suppletorio. Ast quoad **matrimonium** contrahendum, animus *perpetuo* aut *per notabile tempus* in loco manendi *levioribus* argumentis patescit, nempe, tum *declaratione*, tum *facto*, tum *praesumptione* ; puta : 1°) Per assertionem nupturientium rationabili argumento fulcitam ; et ita BENED. XIV (*Inst. eccles.* 33, n. 9) citat exemplum matrimonii quod S. C. C. (22 Febr. 1723), cum ipse Secretarii titulum haberet, validum probavit, licet per duos Caesenaee incolas contractum, qui ut parentum se molestiis eriperent, illud Forolivii celebrarunt, « *cum puella ante discessum palam fecisset, se domicilium in illa civitate deligere, ubi materna avia vitam ducebat, quam tutricem suique curatricem praedicabat.* » 2°) Si quis in loco habitationis novas sibi aedes extruxerit, res suas eo transportaverit, domum vel conclave sibi conduxerit, operas suas ad longum tempus locaverit, etc. 3°) Si animus alicubi manendi *per notabile tempus* argui possit ex causa ipsa propter quam aliquis ad talem locum accessit, puta ad exercenda negotia vel officia quae

secum ferre solent moram majoris vel dimidia saltem partis anni, ut sunt studia, munus judicis, praetoris, medici, professoris. 4°) Si per aliquod temporis spatium continuatim in loco habitaverint; et ita, ut constat ex BENED. XIV, Const. «*Paucis abhinc*» (19 Mart. 1758) ex *menstrua* habitatione habetur praesumptio *juris* pro intentione manendi per majorem anni partem, nisi aliunde certo constet, hunc animum defuisse, et ideo dicitur praesumptio *juris*, non vero praesumptio *juris et de jure*, contra quam probatio non admittitur in contrarium. Itaque praecedens mansio mensilis neque ad constituendum, neque ad probandum QUASI-DOMICILIUM per se necessaria est; sequidem animus diuturno tempore commorandi in loco aliunde probari potest sive ex expressa declaratione, sive ex aliis factis seu circumstantiis quae hunc animum manifestant. Tunc tantum habitatio praevia *unius* mensis completi censetur requiri, si, deficientibus aliis probationibus et conjecturis, ex ea praecise haurienda esset praesumptio.

R. Ad 4um) Ut ex dictis liquet, tam DOMICILIUM quam QUASI-DOMICILIUM censetur acquisitum in ordine ad matrimonium coram paracho loci, in quo quis habitare incoepit, valide ac licite contrahendum, *statim ac FACTUM habitationis in loco incoepit simulque ANIMUS ibidem perpetuo vel per notabile tempus permanendi sufficienter demonstratur.*

Resolvitur 1. «*Quapropter si legitime constet, vel ambos vel alterutrum ex sponsis animum habere permanendi per majorem anni partem, ex eo PRIMUM DIE quo duo haec simul concurrunt, nimirum et hujusmodi animus et actualis habitatio, judicandum est QUASI-DOMICILIUM acquisitum fuisse, et matrimonium quod proinde contrahatur fuisse VALIDUM.*» Ita Instr. S. U. I. (7 Jun. 1867) data ad Episcopos Angliae et Foederatorum Statuum Americae, quaeque dein ex decreto ejusdem S. C. (2 Maii 1877) ap. N. R. T. (XII, 578) transmissa fuit ad Episcopos Hiberniae. **Resol. 2.** «*Si de praedicto animo non constet, ad indicia recurrendum est quae praesto sint, quaeque moralem certitudinem pariant*» (Ibid.). **Resol. 3.** «*In re autem occulta et interna difficile est hujusmodi indicia habere, quae judicem securum faciant : inde est quod adhiberi maxime debet regula a S. P. BENED. XIV, Const. Paucis adhinc confirmata,*

ut inspiciatur utrum ante matrimonium spatio saltem UNUS MENSIS vel ambo vel alteruter in matrimonii loco habitaverint. Quod si factum fuisse deprehendatur, censendum est ex PRAESUMPTIONE juris intentionem permanendi per majorem anni partem exstitisse et domicilium fuisse acquisitum, proindeque matrimonium esse validum » (Ibid.). **Resol. 4.** « At si praesumptio haec juris, quae ex MENSTRUA habitatione oritur, contrariis **elidatur** probationibus, quibus CERTO et LIQUIDO constet praedictum animum nullo pacto exstitisse, tunc profecto contrarium proferri debere judicium, manifestum est : quia praesumptio cedere debet veritati » (Ibid.). **Resol. 5.** « Praeterea manifestum quoque est actualement habitationem ineptam esse ad QUASI-DOMICILIUM pariendum, si quis in ea regione more **vagi** et **itinerantis** commoretur, non autem vere proprieque habitantis, quemadmodum scilicet ceteri solent, qui in eodem loco verum proprieque dictum domicilium habent » (Ibid.). **Resol. 6.** Ex dictis quoque patet, expositam doctrinam de QUASI-DOMICILIO hodie ut **regulam juris communis** esse tenendam, quamvis in praxi locum dare possit ambagibus, ea praesertim de causa, quod non semper de animo manendi per majorem anni partem sufficienter constabit. Cum autem Patres Conc. plenarii BALTIM. III ea quoque de causa petiissent, ut S. Sedes pro P. F. A. S. dignaretur decernere, « eos qui e sua dioecesi ad aliam transeunt, modo in hac per spatium unius saltem mensis commorati sint, eo ipso, nulla facta inquisitione de animo manendi per majorem anni partem, censendos esse acquisivisse QUASI-DOMICILIUM quod sufficiat ad matrimonium contrahendum... » S. C. de P. F. (25 Nov. 1885) reposuit : « **EE. Patres**, rem perpendere cupientes, responsionem differendam esse censuerunt. » Ap. N. R. T. (XVIII, 547). Tandem S. U. I. (6 Maii 1886) decrevit, « Concilio Baltimorensi postulante, supplicandum **SS^{mo}**, ut decernere dignetur in STATIBUS AMERICAЕ FOEDERATIS se transferentes e loco ubi viget **Caput** Tametsi in alium locum, dummodo ibi continuo commorati fuerint per spatium saltem unius integri mensis, et status sui libertatem uti juris est comprobaverint, censendos esse ibidem habere QUASI-DOMICILIUM in ordine ad matrimonium, quin inquisitio facienda sit de animo ibi permanendi per majorem anni partem. » Sanctissimus vero (12 Dec. 1886) praedictum EE. PP. decretum

suprema sua auctoritate ratum habere et confirmare dignatus est, contrariis quibuscumque non obstantibus. Ap. N. R. T. (XIX, 149).

R. Ad 5um) Ut DOMICILIUM vel QUASI-DOMICILIUM semel acquisitum amittatur, utrumque cessare debet, *factum* nempe habitationis et *animus*.

Explanatur. Ratio est : quia omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur. Atqui tam ad DOMICILIUM quam ad QUASI-DOMICILIUM duo copulative requiruntur : *factum* simul et *animus*. Ergo (SANCH. III, 23, 2).

Resolvitur 1. Unde, ut amittatur DOMICILIUM, non sufficit discessisse, etiam ad notabile tempus, si animum revertendi habeas : secus nec peregrinus, nec qui alibi quasi-domicilium acquirit, posset antiquum servare domicilium in loco a quo peregrinatur et ad quem intendit reverti ; nec sufficit animus discedendi in perpetuum, quoad revera discesseris. **Resol. 2.** Ut *quasi-domicilium* amittatur, non sufficit *breviter* discessisse, si animum habeas revertendi, cum non censeatur abesse a loco, qui discedit mox reversurus. Si tamen *longa* sit cessatio habitationis, quasi-domicilium perit et reacquiritur, quando de novo habitatio incipit cum animo ibi per notabile tempus manendi : quia in quasi-domicilio plus ad factum attenditur. — De istis omnibus praeclare admodum ac dilucide tractat brevis dissertatio : « DE DOMICILIO IN ORDINE AD MATRIMONIUM, » quae reperitur in N. R. T. (IV, 518 seqq.), quamque conscripsit doctissimus D. PULSERS in Coll. Am. Lov. S. T. et SS. CC. olim Prof.

Q. 139. *Qualis* esse debeat PRAESENTIA : tum *parochi*, tum *testium*?

R. Debet esse : *simultanea*, *physica* simul et *moralis*, ac *formaliter in testimonium adhibita*.

Explanatur. Dicitur : **A) Simultanea** ; ita ut parochus et testes *simul* adsint, dum ambo contrahentes consensum exprimunt : quia ex mente TRID. de uno eodemque actu fidem facere debent ; sed hoc non possunt, nisi simul adsint, cum successive praesentes sint testes singulares, non contestes. Dicitur : **B) Physica** simul et **moralis**, ita ut non tantum adsint corpore, sed etiam percipiant

matrimonium contrahi et de eo testari possint, sive *ex signis*, si forte surdi; sive *ex verbis*, si forte coeci; aut *per interpretem*, si forte ignari idiomatis sint. **Hinc 1°**) non sufficit, si horum unus sit amens, ebrius, dormiens, aut quacumque de causa omnino non advertat matrimonium contrahi. **Hinc 2°**) valet matrimonium, etsi v. g. parochus fingat, se non intelligere, dummodo ex actibus antecedentibus et subsequentibus perceperit consensum partium (S. C. C. 6 Mart. 1744) : ut si vocem quidem sponsae vel sponsi minime audierit sed viderit sponsum manu sponsam tenentem, vel ei tradentem anulum. **Hinc 3°**) non valet matrimonium, si parochus (idem dicendum de testibus) revera nihil viderit, nihil audierit, nisi forte nihil viderit, nihil audierit, praesens tamen, quia videre, audire noluit, cum facile videre et audire potuisset (S. C. C. 29 April. 1395). Dicitur : **C) Formaliter in testimonium adhibita**, ita ut parochus et testes a contrahentibus adhibeantur hunc in finem, ut coram ipsis matrimonium contrahant. Non requiritur tamen, ut antea certiorati fuerint aut vocati, ideoque nihil interest, si forte testes et parochus adsint casu, aut inducti dolo, aut vi coacti; sed sufficit ut, dum contrahentes consensum exprimunt, aliquo signo, sive oculis, sive vocis modulo, sive nutu, etc., moneantur de eo quod contrahentes peragere volunt Cfr. N. R. T. (XVII, 107 seqq.).

Q. 140. *An POENAM incurrat conjungens alterius parochianos?*

R. *Affirmative.*

Explanatur. Ex TRID. (Sess. XXIV de ref. matr. cap. 1) : « Si quis parochus vel alius SACERDOS, sive regularis, sive saecularis sit, etiamsi id sibi ex privilegio vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochiae sponso sine illorum parochi licentia matrimonio conjungere aut benedicere AUSUS FUERIT, ipso jure tamdiu SUSPENSUS maneat, quamdiu ab Ordinario ejus parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur. » Dicitur : **1°) sacerdos**; ergo diaconus non tenebitur; **2°) ausus fuerit**; ergo excusat ignorantia etiam crassa seu supina; **3°) suspensus**; nempe, ut patet ex subjecta materia, ab officio dumtaxat; **4°) ab Ordinario**, etc.; i. e. ab Ordinario parochi proprii domicilii. Quod si sponsus et sponsa ex diversa dioecesi fuerint,

videtur quod ab hac censura absolvere possit tam episcopus unius quam alterius, siquidem de jure communi tam coram paroco sponsi quam sponsae, contrahi poterat. Putat vero DAELM., illam reservari Ordinario parochi sponsae : quia ex consuetudine coram paroco sponsae contrahendum est.

CAP. 8. De impedimento IMPOTENTIAE.

Q. 141. *Quid* 1°) proprie sit IMPOTENTIA conjugalis; 2°) *quotupliciter* distinguatur; 3°) *qualis* dirimat matrimonium, et *quo jure*?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 58, a. 1) est : « *impotentia coeundi*, » seu *incapacitas, vel ex parte viri, vel ex parte foeminae, habendi copulam carnalem perfectam*, i. e. de se aptam ad generationem.

Explanatur. Cur « *impotentia coeundi* » carnaliter sit impedimentum matrimonii, **ratio** ex S. THOM. (*ibid.*) est : « *Quod in matrimonio est contractus quidam, quo unus alteri obligatur ad debitum carnale solvendum; unde sicut in aliis contractibus non est conveniens obligatio, si aliquis se obliget ad hoc quod non potest dare vel facere; ita non est conveniens matrimonii contractus, si fiat ab aliquo qui debitum carnale solvere non possit.* » — Dixi : **de se aptam**; unde, qui copulam perfectam exercere possunt, licet *per accidens*, v. g. ob senectutem aut sterilitatem laborent impotentia generandi, non sunt inhabiles ad contrahendum. « *Et ideo*, ait S. THOM. (*ibid.* ad 3), *conceditur eis matrimonium, secundum quod est in remedium [concupiscentiae], quamvis non competat eis secundum quod est in officium naturae.* — Utrum vero ad potentiam coeundi carnaliter necessario requiratur penetratio in vaginam, inter DD. *disputatur*. Alii, iique recentiores, **negant**. Et ita « *satis est*, ait D'ANNIBALE post BALLERINI, *si vir semen ad vaginae os seu ingressum effundere possit : constat enim pluribus exemplis hoc ad generationem sufficere.* » Alii vero **affirmant** cum SANCH., CASTROP., MAZZ., SALM., etc. Ratio eorum est : tum quia *copula perfecta* videtur denotare unionem genitalium membrorum utriusque sexus cum seminatione intra vas foemineum; tum quia ut dicit SANCH., « *valor*

matrimonii non potest pendere ex casu raro ac fortuito. » Atqui, quod ex affusione seminis ad os vaginae sequatur generatio, id non fit per se, cum a natura illius actus alienum sit, sed per accidens evenit. Et huic sententiae, praeter REIFF. et antiquos communiter, favere videtur BILL. inquiens : « *Impotentia de qua hic agitur, est defectus impediens copulam conjugalem, hoc est seminationem in vase idoneo et commixtionem seminum seu eorum quae sunt loco seminum ex parte mulieris.* » Et infra dicit : « *Mulieres, quae ita sunt ARCTAE, ut viris suis aptari non possint ad copulam, matrimonium invalide contrahere.* » Interim, gravissimam hanc questionem dirimere, non ad privatos, sed ad S. Sedem pertinet.

Resolvitur. Itaque duplex distinguitur IMPOTENTIA conjugalis : una ad coitum, altera ad generationem. Prior, quae est proprie dicta, in vulgare sermone *impotentiae* nomen retinet; posterior vulgo *sterilitas* nuncupatur. Prior est *impedimentum*; posterior vero non.

R. Ad 2um; Ex S. THOM. (*ibid.* et a. 2) *multiplex* distinguitur.

Explanatur. 1°) Alia est **naturalis**, quae provenit ex vitio *intrinseco*; i. e. ex naturali corporum dispositione, quae ad perficiendam copulam apta non est, v. g. vel ex naturali frigidityte; vel ex nimio calore, quo fit, ut vir semper siminet, antequam ad coitum pervenire valeat; vel ex inaptitudine partium genitalium, etc.; alia **accidentalis**, quae oritur ab *extrinseco*, scilicet : vel ex hominis opera, vel etiam ex maleficio, cujus casum, etsi rarissimum, contingere tamen posse non dubitat S. THOM. (*Suppl.* q. 58, a. 2., nec dubitare possunt qui fidem habent, « *per quam, ait, angelos de coelo cecidisse et daemones esse credimus, et ex subtilitate suae naturae multa posse quae nos non possumus.* » Plura citantur exempla, ut si, juxta S. LIG. (VI, 1096) post BILL., MAZZ. alios, « *conjuges excitantur ad copulam cum aliis, et inter se frigescunt, vel a coitu abhorrent, esto alias se diligant.* » Interim, ut recte notat KENRICK : « *non facile est credendum, maleficium patrum esse; sed aliae impotentiae causae exquirendae.* » 2°) Alia est **absoluta**, si est respectu omnium, ita ut vir cum nulla foemina, vel foemina cum nullo viro copulam perficere possit, ut si vel vir careat virga; aut utroque testiculo, uti constat ex Const. SIXTI V

« *Cum frequenter* » (22 Jun. 1587); vel si mulier vaginam non habeat; non tamen si mulier careat utroque ovario, quidquid olim hac de re disputatum fuerit. Ad **dubium** enim : « *Num mulier, per utriusque ovarii excisi defectum sterilis effecta, ad matrimonium ineundum permitti valeat et liceat, necne?* » S. U. I. (3 Febr. 1887) **respondit** : « *Re mature diuque perpensa, matrimonium mulieris, de quo in casu, non esse impediendum.* » An vero quod de carentia utriusque ovarii dictum est, id quoque de carentia uteri (*utérus*) dicendum sit, a S. Sede definiendum relinquo. Alia est **relativa**, si est respectu alicujus, ut si vir non potest quidem cum foemina determinata copulam perficere, potest tamen cum alia, aut vicissim. 3°) Alia est **perpetua**, quae neque successu temporis, neque mediis naturalibus et licitis, nec sine gravi corporis periculo tolli potest; alia **temporalis**, quae vel sponte cessabit, vel aliquando mediis naturalibus et licitis non adeo periculosis, adeoque etiam per exorcismos, si certo orta sit ex maleficio, tolli potest; quia effectus exorcismorum, etsi supernaturalis, censetur tamen ordinarius, non stricte miraculosus. 4°) Alia est **antecedens**, quae ante matrimonium contractum existit; qualis est spadonum; alia **consequens**, quae matrimonio jam contracto supervenit, qualis est eorum, qui post conjugium ex hominum malitia ad ulciscendam injuriam exsecti sunt, vel quibus lue venerea virilia sunt peresa.

R. Ad 3um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 58, a. 1 et 2) IMPOTENTIA *antecedens* et *perpetua*, sive absoluta sit, sive respectiva; sive naturalis, sive accidentalis, dirimit matrimonium jure tum *canonico*, tum *naturali*; non vero *consequens* et *temporalis*.

Explanatur. Quod 1°) dirimat *jure ecclesiastico*, constat ex SS. CC., imprimis : caus. 53, quaest. I, et ex tit. *De frigibus et maleficiatis*, lib. iv Decretalium. Constat praeterea ex Const. SIXTI V « *Cum frequenter* » mox citata. — Quod 2°) dirimat *jure naturali*, probatur ex S. THOM. (in 4. q. 34, q. unic. a. 2 ad 1 et *Suppl.* q. 58, a. 1 ad 1) sequenti argumento. Quamvis enim ad matrimonii essentiam minime pertineat, ut illud consummetur (pag. 48 seq.), potentia tamen ad ejus consummationem seu ad copulam generationi aptam, ita necessario requiritur, ut sine ea

matrimonium consistere nequeat; matrimonialis enim contractus traditionem importat in mutua corpora, et quidem ad eum usum, quo vir et foemina fiunt una caro; quam potestatem cum non habeat impotens, de ea contrahere non potest. — Dixi : 1°) *sive absoluta sit, sive respectiva*; matrimonium enim est inter duas personas determinatas, inter quas proinde si sit impotentia, vinculum conjugii subsistere nequit. — Dixi : 2°) *sive naturalis sit, sive accidentalis*; nam nihil refert, an a natura ipsa, an a causa accidentali proveniat impotentia; sufficit, quod reipsa exsistat.

— Dixi : 3°) *non vero consequens et temporalis*; quae enim matrimonio valide contracto, etiam rato tantum, **supervenit**, illud non dirimit, sed ejus usum prohibet. Quare, ut ait KENRICK : « *Qui vi exsectus est, vel alias impotens factus, non desinit maritus esse, licet jure conjugii uti nequeat. Tactus et aspectus haud graviter iis vetiti videntur, si periculum pollutionis absit; sunt enim veri conjuges.* » Impotentia vero **temporalis**, quae processu temporis vel mediis licitis tolli potest, non impedit, quominus matrimonium valide ineatur, siquidem conjux, qui ea laborat ad tempus, radicaliter est potens, quod sufficit ad valorem matrimonii. Unde valide contrahit moribundus licet actu impotens ex morbo. Excipe impotentiam temporaneam ob **aetatem impuberem**, quae jure positivo ecclesiastico matrimonium dirimit (pag. 168), quia impuberes *praesumuntur* non posse coire.

Q. 142. *Quid dicendum in casu IMPOTENTIAE sive 1°) certae, sive 2°) dubiae?*

R. Ad 1um) *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel matrimonium **nondum**, vel **jam** contractum est. Si **primum** : *graviter* peccat et *invalidè* contrahit, certo sciens se laborare impotentia perpetua. Si **secundum** : *caute* procedendum est. **Hinc 1°)** caveat confessarius ne statim conjuges de nullitate matrimonii moneat (tom. III, pag. 346). **2°)** Si conjuges sciant adesse perpetuam et antecedentem impotentiam, abstinere debent ab omni actu solutis illicito. Simul tamen habitare, *ut frater et soror*, poterunt, si id cupiant, nec adsit scandalum aut incontinentiae periculum, de quo prudentis confessarii est judicare. Si vero separari cupiant aut debeant, confessarius nihil propria aucto-

ritate decernat, sed casum referat ad Ordinarium, qui, causa cognita, separationem pronuntiare poterit, et parti potenti permittere, ut ad alias nuptias transeat, postquam matrimonium *per duas sententias conformes* nullum ac irritum declaratum fuerit. Ita ex BENED. XIV. Const. « *Dei miseratione* » (3 Nov. 1741).

R. Ad 2um) *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel dubium **antecedit** matrimonium, vel ei **supervenit**. — **A)** Si dubium de impotentia perpetua **antecedit** matrimonium, potest dubitans inire nuptias, si, re diligenter investigata, probabile videatur, se potentem esse, dummodo alteram partem de hac re certiore faciat, ne invitae fraudem faciat. Neque tunc fit injuria sacramento, cum ministratur ex probabili opinione valoris, urgente ratione adeo gravi, quod alioquin coelebs mansurus sit perpetuo (S. LIG. VI, 1102). — **B)** Si dubium **superveni**at matrimonio jam contracto, iterum caute procedendum. Itaque **1°)** in foro interno caveat confessarius, ne illico dubium ingerat de valore matrimonii, aut copulam prohibeat. **2°)** Inquirat, utrum conjuges matrimonium consummare potuerint : nam si constet inter eos copulam perfectam intercessisse, certum est, impotentiam, si qua nunc existat, matrimonio supervenisse, atque adeo de ejus valore non esse dubitandum. **3°)** Si vero matrimonium hucusque consummare non potuerint, ac gravis sit ratio timendi ne unquam consummare valeant, habetur dubium prudens de valore matrimonii. Quo casu confessarius nihil quidquam propria auctoritate decernat, sed rem rite examinatam Ordinario deferat. **4°)** In dubio, an impotentia sit *antecedens* et *perpetua*, si causa ad forum externum deferatur, lex canonica (cap. *Laudabilem*, 5, et cap. *Litterae vestrae*, 7, de *frigidis*) concedit conjugibus triennium pro experientia; quo elapso, si nullo modo copula haberi potuit, impotentia censetur antecedens et perpetua, et matrimonium invalidum. At hodie, omisso triennali experimento, ut conjuges possint divertere, sufficit petitio conjugis impotentiam alterius affirmantis et judicium peritorum et obstetricum, post physicum examen rite peractum (S. C. C. 24 Jan. 1871), et petitur a Papa dispensatio in matrimonio rato non consummato, idque ad cautelam, eo scilicet fine, ut compars potens, si novas contrahat nup-

tias, in iis permanere possit, etiam in casu in quo pars, quae reputabatur impotens, postea vero potens inveniretur. Dispensationi autem sic concessae addi solet **clausula**, ut pars, cujus impotentia verisimilis est, aliud matrimonium non contrahat, incon-sulta S. CONGR. CONCILII.

Nota. In causa nullitatis matrimonii ob impedimentum impotentiae ad FORUM EXTERNUM delata, iudex ecclesiasticus prae oculis habeat documenta quae sequuntur : 1°) Const. BENED. XIV « *Dei miseratione* » (5 Nov. 1741). 2°) Instructio S. CONG. CONC. (22 Aug. 1840). 3°) Instructio SUPREMAE CONGREG. S. OFFICII sequenda in conficiendo processu super viri impotentia, etc. Ap. N. R. T. (XIX, pag. 245). 4°) Instructio S. Cong. DE PROP. FIDE (*ibidem.*).

Q. 143. *Quid* dicendum de HERMAPHRODITIS?

R. Juxta *veteres*, possunt valide et licite contrahere juxta sexum in iis praevaletentem; si vero sexus sint aequales, possunt contrahere in eo quem elegerint, modo jurent se non usuros alio sexu. Verum hermaphroditos perfectae utriusque naturae aliquando exstitisse, nullo exemplo comprobatur (t. III, p. 449).

Q. 144. *An* ARCTITUDO vasis in muliere possit esse causa *impotentiae perpetuae*?

R. Id vix contingere poterit.

Explanatur. Ratio est : quia, teste DEBREYNE, arctitudo per media dilatantia artis medicae saepe tolli potest absque incisione et quin ullum immineat mortis vel gravis mali periculum. Unde omitti possunt quaestiones omnes, quibus antiqui TT. inquirunt : *an mulier aliquando teneatur pati incisionem vaginae?* — Imo arctitudinem vasis muliebris non posse esse causam impotentiae, sequeretur in sententia eorum qui negant ad potentiam coeundi necessario requiri penetrationem in vaginam, hoc ideo contententes, quia, ut scribit BALLERINI : « *receptum nunc communiter penes physiologos medicosque illud est, quod experientia docuit, ad conceptum generationisque effectum nequaquam necessarium esse, ut vir seminalem humorem effundat injiciatque in interiores usque foeminei organi partes; sed satis esse, quod ejusmodi humor ad externam ejusdem organi superficiem seu ad vaginae, ut aiunt, os ingressumque effundatur et applicetur.* » Verum etsi, uti jam supra

(pag. 190 seq.) monuimus, ex tali affusione seminis sequi quandoque possit generatio, quod et videtur jam docuisse S. THOM. (*Quodlib.* 6, art. 18), quippe testatur. contingere quandoque foeminam in-corrup-tam concipere ex semine viri circa vas effuso, matrice foe-minea illud attrahente, quod et admittit SANCHEZ (VII, disp. CXIII, n. 10); id tamen non fit *per se* seu juxta modum ordinarium a natura institutum, sed *per accidens*, et ideo juxta alios ad poten-tiam coeundi penetratio vasis foeminei necessario requiritur.

Q. 145. *Quae* sint CAUSAE praecipuae, ob quas *generatio* non sequitur *per accidens*, et consequenter non adest impe-dimentum *impotentiae*?

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Causae sunt aliae *ex parte viri*, aliae *ex parte mulieris*. — 1°) Causa praecipua *ex parte viri* est : quia semen, quod ejaculat, est languidum seu aegrotum; idque provenire potest : sive ob viri complexionem debilem : sive propter provec-tiorem ejus aetatem; sive ob certos morbos; sive ob usum immoderatum copulae. In istis enim casibus, ut docet experientia, semen viri foecundandi vim non habet. 2°) *Ex parte mulieris* duplex causa assignatur.

Prima causa est : quia *claustrum* seu *sigillum virginale* con-sistens scilicet : sive in levi pellicula seu membrana, *Hymen* et *Eugenium* nuncupata, qua obtegatur collum matricis; sive, juxta alios, in quadam compressione seu complicatione partium ipsius orificii vasis foeminei (quod probabilius videtur, cum plures medici apud SANCHEZ, VII, disp. XIV, n. 4 et disp. CXIII, n. 10, fatean-tur rarissime in puellis reperiri supradictam membranam vixque ab una ex millibus possideri), nondum *disruptum* seu *dilatatum* fuit per copulam vel per aliam penetrationem libidinosam sicque se-minis intromissioni obstaculum constituit. — Hoc autem *claustrum*, ut per transennam dixerim, facile disrumpi seu dilatari potest, sive membro virili per copulationem validiorem, sive mediante digito, aut alio instrumento caute introducto. « *Nec esset hoc contra naturam*, ait S. THOM. (*Suppl.* q. 58, a. 1) : *quia non fieret ad delectationem, sed ad medicamentum.* » Et si hoc liceat ex D. ANGE-LICO, quaerere heic mihi liceat : an damnari debeat, quod hodiedum

a tempore SPALLANZANI (1779) quandoque practicatur ad **foecunditatem** obtinendam, scilicet ut, facto coitu, semen ope instrumenti introducatur in collum uteri seu matricis, casu quo male haec sit posita, i. e. *reversa*, ita ut ejus apertura cum vagina non correspondeat? — Dixi : *facto coitu* ; quocirca notare juvat *duplicem* a medicis describi methodum ad **foecunditatem artificialem** obtinendam. *Prima* in eo consistit quod natura in sua operatione adjuvatur, quatenus nimirum, praehabita inter conjuges maritali copula, semen virile ope instrumenti in uteri fundum injicitur. Et huic methodo, si in aliquo casu profutura judicetur, nihil inesse videtur quod legi naturae repugnet. *Secunda* methodus in eo est, quod praehabita solitaria pollutione seu viri masturbatione, hujus semen, ope instrumenti in foeminea organa introducatur. Quae posterior agendi ratio est *graviter illicita* adeoque omnino reprobanda. Ita auctor A. E. in libro : *Disput. Phys. Theol.* (disp. I, c. 4, a. 5). Cui sententiae, contradicentibus aliis, plane assentior. Judicet Sedes Apostolica.

Secunda causa est : quia, tempore copulationis, mulier laborat quodam fluxu morbido, dicto *fluxu albo* ; docet enim experientia, quod semen viri corrumpatur, si in vaginae lateribus vel in uteri aditu obviam habeat simile acre liquidum.

CAP. 9. De impedimento RAPTUS.

Q. 146. *Quid* 1°, sit imp. RAPTUS; 2°) *quae* CONDITIONES requirantur, ut *raptus* sit; 3°) *quo JURE* et *QUARE* hoc imp. sit *introducendum*; 4°) in *quas* POENAS incidant *raptores*?

R. Ad 1um) RAPTUS, quatenus est impedimentum, est *abductio violenta mulieris matrimonii cum ea contrahendi causa*, dirimens matrimonium ex TRID. (Sess. XXIV *de ref. matr.* cap. 6) : „*inter raptorem et raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit.*”

Resolvitur. Unde patet : 1°) impedimentum hoc non e se *perpetuum*, sed solum *temporaneum*, i. e. pro tempore quo foemina in potestate raptoris manserit, etsi haec post raptum plane consenserit; 2°) hoc impedimentum esse *respectivum* tantum; quare rapta

mulier cum alio viro valide contrahere potest, etiam eo tempore quo sub potestate raptoris subsistat.

R. Ad 2um) Ut RAPTUS sit, necesse est : 1º) ut *mulier abducta* fuerit; 2º) ut *invita*; 3º) ut fiat *matrimonii cum raptore contrahendi causa*.

Resolvitur 1. Ex **primo capite**, RAPTUS *in viro* non intelligitur, ut communiter tradunt DD. cum BILL., SANCH., SMAILZ. contra nonnullos quos inter STEYAERT, CLERIC., COLL., CARR.; at si *mulier* rapta fuerit, non refert, an *virgo* sit, an *vidua*, an *corrupta*. — Nihilominus DD. *disputant*, an RAPTUS sit, si quis *sponsam* abduxerit. Communius **affirmant** cum SYLV., PONT., SANCH. : tum quia lex non distinguit; tum quia sponsus, licet habeat jus ad compellendum via juridica sponsam ut perficiat promissum matrimonium, non habet tamen jus vi illam compellendi ad nuptias. Alii **negant** cum LEDES., KUGL., SOGL. : quia sponsa cogi potest ad nuptias ineundas, dicente S. THOM. (2. 2. q. 154, a. 7 ad 4) : « *Sponsus ex ipsa desponsatione habet aliquod jus in sua sponsa; et ideo quamvis peccet VIOLENTIAM inferendo, excusatur tamen a crimine RAPTUS.* » Et hoc probabile putant SALMANT., nisi justam recedendi a sponsalibus causam habeat. — *Abducta* autem mulier censetur, si translata fuerit *de loco in locum*, ut si de domo in domum, quamvis raptor ad locum destinatum eam perducere nequiverit; non vero, si de cubiculo in cubiculum; quia non censetur vera abductio, nisi transferatur in locum moraliter diversum, ac deducatur ad locum in quo sit sub potestate raptoris, adeoque extra potestatem parentum vel tutorum. — Utrum vero RAPTUS sit, si mulier *abducta* quidem non fuerit, sed quo *sponte* adeoque sine vi aut dolo accesserat, *detineatur* invita, DD. *disputant*. Alii **affirmant** cum BILL.; alii, et forte probabilius, **negant** : odiosa enim sunt strictae interpretationis. **Resol. 2.** Ex **secundo capite** RAPTUS non habetur, nisi mulier abducta fuerit *violenter* seu *vi illata* : sive *physica*, per violentam manuum injectionem, sive *moralis*, per minas, metum gravem aut dolum adhibitum (S. C. C. 25 Jun. 1864). Quare RAPTUS cessat, si mulier abductioni plane consentiat, quamvis compulsa precibus aut blanditiis, et licet invitis his, sub quorum potestate constituitur, fuerit abducta; quod RAPTUM *seductionis* appellant.

TRID. enim solum intendit consulere perfectae libertati matrimonii, quae minime laeditur, dum foemina consentiens abducitur, invitis licet parentibus. Ita DD. communiter cum BILL., qui hanc sententiam late probat contra H. TOURN. Quod « et hodie, ait SCAV., maxime firmatur ex Littera responsiva PI VII (27 Jun. 1805) ad NAPOL., I. qui, postulando dissolutionem matrimonii fratris sui HIER., memorabat inter ceteras causas RAPTUM *seductionis* cum parentum dissensu. » **Resol. 3.** Ex **tertio capite** non adest RAPTUS, si invitam quidem raptor abstulit, sed vel ut ipse ea frueretur, i. e. *libidinis explendae causae*; vel ut ea nuberet alii. Unde si TITUS proprio suo Marte rapuit CAIAM, ut DONATO nuberet, neuter prohibetur, licet in potestate ipsorum sit, eam ducere in uxorem; non DONATUS: quia non rapuit; non TITUS: quia non rapuit matrimonii cum ea contrahendi causa. Dixi: *proprio Marte*; si enim id fecerit ex mandato DONATI, is *raptor* intelligitur. Nihil enim refert, an quis per se, an vero per alium mulierem rapiat; ille enim, cui abducitur mulier, impedimentum cum ea contrahit.

R. Ad 3um, Imp. RAPTUS introductum vel saltem renovatum fuit a Conc. TRID. (Sess. XXIV *de ref. matr.* c. VI); idque *ideo*, ut eo impedimento libertas nuptiarum in debiliori sexu *efficacius* servari possit quam impedimento VIS seu METUS.

Explanatur. Impedimentum quippe METUS institutum est in gratiam utriusque sexus, atque cessat cessante vi seu metu; in RAPTO vero mulieris, ad valorem matrimonii non sufficit cessatio violentiae et liber raptae consensus; sed exigitur praevia reparatio violentiae per restitutionem in loco *tuto et libero*.

R. Ad 4um) Ex TRID. *raptor*, et qui ei *consilium, auxilium et favorem* praebent, *excommunicationem* incurrunt, sed nemini reservatam. — De *raptu*, prout est *species luxuriae*, egimus (tom. I, pag. 243 seq.).

SECTIO 3^a.

DE DISPENSATIONIBUS IN IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS.

CAP. 1.

De potestate dispensandi in imp. dirimentibus.

Q. 147. *Quinam* possint *dispensare* in imp. DIRIMENTIBUS et *quo jure*?

R. Praeter Concilium oecumenicum, solus R. Pontifex, ut supremum Ecclesiae caput, *jure proprio* dispensare potest in imp. dirimentibus, quae sunt *juris ecclesiastici*, juxta regulam juris : “ *Omnis res per quas causas nascitur, per easdem et dissolvitur.* ” Et quidem dispensat *valide* in omni casu; *illicite* tamen, si faciat sine justa causa.

Explanatur. Cum solus R. Pontifex, pro suprema qua gaudet potestate in Ecclesia, possit impedimenta statuere, patet ipsum solum in impedimentis dirimentibus juris ecclesiastici dispensare posse jure proprio, non vero episcopos, ut constat ex Litteris PII VI ad arch. elect. TREVIREN. (2 Febr. 1782) et ex rescripto PII VII (27 Febr. 1809) ad episc. et vic. gen. GALLIARUM.—Dixi : 1°) *in imp. dir. juris ecclesiastici*; unde nequit dispensare in impedimentis quae sunt certo de jure *naturali* et *divino*. Potest tamen propter urgentissimas causas *declarare* in casu aliquo particulari validum esse matrimonium, non obstante aliquo impedimento de quo dubitatur utrum sit de jure naturali aut divino, prout, teste S. LIG. (VI, 902 et 1119), de facto declararunt CLEM. XI et URB. VIII.—Dixi : 2°) *jure proprio*; quia singuli *Episcopi* interdum dispensare possunt *ex delegatione*, sive *expressa*, sive *tacita* seu *praesumpta*.

Resolvitur 1. Ex *delegatione expressa* seu vi *specialis indulti*, qualia indulta episcopis dari solent vel ad quinquennium et inde *quinquennalia* vocantur, vel ad beneplacitum Sedis Apostolicae, vel ad tempus quo regimini Ecclesiae suae praefuerit episcopus, dispensare possunt episcopi in pluribus impedimentis, etiam pro utroque foro; et tunc, tum in petenda tum in concedenda dispensatione, observandus est stylus Curiae Romanae, uti constat ex

S. POENIT. (1 Jun. 1858) ap. N. R. T. (X, 44 seq.) et Instr. S. C. de P. F. (9 Maii 1877) ap. N. R. T. (X, 24 seqq.). — **Notandae** hic sunt Litterae nuper per S. U. I. (20 Febr. 1888) expeditae, quibus SS. D. N. LEO PP. XIII Ordinariorum facultates in re matrimoniali augere dignatus est, in gratiam eorum **qui in urgente mortis periculo versantes**, quando tempus non suppetit recurrendi ad S. Sedem, jam civiliter juncti sunt, aut alias in concubinato vivunt. Nimirum : « *Sanctitas Sui benigne annuit pro gratia, qua locorum Ordinarii dispensare valeant sive per se, sive per ecclesiasticam personam sibi benevisam aegrotos in gravissimo mortis periculo constitutos, quando non suppetit tempus recurrendi ad S. Sedem super impedimentis quantumvis publicis matrimonium JURE ECCLESIASTICO dirimentibus, excepto sacro presbyteratus Ordine, et affinitate lineae rectae ex copula licita proveniente.*

» *Mens autem est ejusdem Sanctitatis Suae, ut si quando, quod absit, necessitas ferat, ut dispensandum sit cum iis, qui sacro subdiaconatus aut diaconatus Ordine sunt insigniti, vel solemnem professionem religiosam emiserint, atque post dispensationem et matrimonium rite celebratum convalescerint, in extraordinariis hujusmodi casibus, Ordinarii de impertita dispensatione Supremam Sancti Officii Congregationem certiores faciant et interim omni ope curent, ut scandalum, si quod adsit, eo meliori modo quo fieri possit removeatur tum inducendo eosdem ut in loca se conferant, ubi eorum conditio ecclesiastica aut religiosa ignoratur, tum si id obtineri nequeat, injungendo saltem iisdem spiritualia exercitia aliasque salutes poenitentias, atque eam vitae rationem, quae praeteritis excessibus redimendis apta videatur, quaeque fidelibus exemplo sit ad recte et christiane vivendum.*» Porro, ut constat ex declaratione S. OFF. (1 Mart. 1889) Ordinarii hanc facultatem sibi concessam (per Litt. 20 Febr. 1888) « *possunt subdelegare habitualiter parochis tantum, sed pro casibus, in quibus desit tempus ad ipsos ordinarios recurrendi et periculum sit in mora.*» Ap. N. R. T. (XXI, 370 seq.). Nomine autem parochorum comprehenduntur : « *Omnes qui actu curam animarum exercent, exclusis vice-parochis et capellanis* » ut constat ex decreto S. OFF. (23 Apr. 1890) ap. N. R. T. (XXII, 491 seq.). — Dubia duo, quae circa eandem facultatem episcopis concessam prodierunt, cum resolutionibus ex

S. Cong. S. OFFICI 22 Sept. 1890 et 1 Jul. 1891 reperies apud N. R. T. (XXIV, 47-51).

Resolvitur 2. Ex *delegatione tacita* seu **praesumpta** dispensare possunt episcopi : **1°** Quoties impedimentum juris ecclesiastici sit **dubium**, nedum *jure*, cum tunc cesset (pag. 127 ; sed et *facto* ; idque sive agatur de matrimonio *contrahendo*, sive de jam *contracto*. Ratio est : quia S. Pontifex non videtur sibi reservare nisi casus certos. Et cum semel dispensatum fuerit, si impedimentum postea *certum* apparuerit, dispensatio non retractatur. **2°** Ubi agitur de matrimonio **contrahendo**, si impedimentum sit *occultum* et vera urgeat *necessitas*, ut si nuptiae differri non possint sine scandalo et obloquutione aut gravi periculo famae aut alterius damni. Imo tunc parochus aut confessarius potest declarare, quod cesset eo casu lex impedimenti, dummodo non sit facilis recursus ad episcopum (pag. 41). **3°** Ubi agitur de matrimonio *jam contracto*, sed invalido ob impedimentum juris ecclesiastici, modo adsint sequentes conditiones : **A)** ut matrimonium fuerit contractum *in facie Ecclesiae*, factis proclamationibus vel cum dispensatione in iis, aliisque adhibitis requisitis ; **B)** ut contractum sit *bona fide*, i. e. absque scientia impedimenti, saltem ex parte unius contrahentis ; **C)** ut subsit *gravis necessitas* dispensandi, ut si conjuges separari nequeant absque gravi scandalo, neque propter locorum distantiam et incontinentiae periculum facilis pateat recursus ad Papam ejusve delegatum ; **D)** ut imp. sit *occultum*. Censetur autem **occultum**, licet quatuor aut quinque personis notum sit et forte in judicio probari possit ; immo, si agatur de civitate, licet notum sit septem vel octo ; debet tamen abesse timor, ne fiat publicum. Quod si imp. *occultum* postea fiat *publicum*, recepta DD. sententia est, in hoc et praecedenti casu novam pro foro externo dispensationem esse petendam. De qua tamen doctrina quidam dubitant, cum nulla subsit ratio, cur dispensatio data ex tacita delegatione R. P. ejusque loco rata esse non debeat quoad forum externum in his impedimentis quae ad forum externum pertinent.

Ad **quaestionem** vero : *Utrum*, si contrahentes sint *duarum* dioecesium, *uterque* episcopus debeat dispensare, *distinguendum*

est. 1°) Si agatur de impedimentis **absolutis** seu **per se stantibus**, quae scilicet nullam relationem unius jungendorum ad alterum involvunt, qualia sunt vota, sponsalia cum tertia persona, etc.; si unus tantum habeat tale impedimentum v. g. votum, sufficit ut ille a proprio episcopo dispensetur. Si vero *uterque* habeat tale impedimentum, duplex est impedimentum et uterque a suo Episcopo dispensari debet. 2° Si agatur de impedimentis **relativis**, quae scilicet talem relationem habent, certum est ex S. POEN. (4 Sept. 1859 et 15 April. 1855), sufficere dispensationem *alterutrius* episcopi, si hic dispenset vi indulti apostolici, seu ex delegatione *expressa*. Si vero dispenset ex delegatione *praesumpta*, tunc DD. *disputant*. Nannulli *affirmant* : quia episcopus unius jurisdictionem non habet in subditum alterius, facultas autem dispensandi ad proprios subditos restringitur. « *Sed*, inquit KENRICK, *probabiliter censent alii sufficere dispensationem episcopi in cujus diocesi celebrantur nuptiae : nam dispensando suum subditum, eum facit idoneum contractui cum alio.* » Concludit BALLERINI : « *Cum probabile sit, non opus esse altera dispensatione, licet sic contrahere ex generali principio, quod Ecclesia supplet, ubi opus fuerit.* »

CAP. 2. De causis dispensationum.

Q. 148. An 1° *requirantur*, et 2°) *quae* sint JUSTAE CAUSAE dispensandi ?

R. Ad 1^{am}) *Affirm.*, cum dispensatio sit juris communis relaxatio. Constat ex TRIB. (Sess. XXIV, cap. 4, et Sess. XXV, cap. 18, *de reform. matrim.*).

R. Ad 2^{am}) *Generatim* loquendo, *tres* vulgo CAUSAE assignantur : *pietas, utilitas, necessitas* (tom. I, pag. 164). *In particulari* loquendo de dispensationibus matrimonii, inter varias causas in jure nominatim recensitas, aliae dicuntur *honestae*, aliae *infamantes* seu *famosae*.

Scholion. Ut scite observat S. THOM. (2. 2. q. 63, a. 2 ad 2), « *facilius dispensatur absque peccato ACCEPTIIONIS PERSONARUM* » cum divitibus et nobilibus, quam cum aliis : quia utilitas communis seu salus publica magis a potentibus quam a plebeis dependet, et

multum Ecclesiae interest personas excellentes sibi non habere contrarias sed faventes et obligatas.

Q. 149. *Quae sint CAUSAE, quae vocantur honestae?*

R. Communiores potioresque sunt sequentes, juxta ordinem indicatum in *Instruct.* S. C. de P. F. (9 Maii 1877) ap. N. R. T. (X, 25 seqq.).

Explanatur. 1º) « **Angustia loci**, sive absoluta, sive relativa, ratione tantum oratricis, cum scilicet in loco originis vel etiam domicilii, cognatio foeminae ita sit propagata, ut alium paris conditionis [quoad aetatem, mores, genium, divitias, honorem, religionem, etc.], cui nubat invenire nequeat, nisi consanguineum vel affinem, patriam vero deserere sit ei durum. » Reputatur autem angustus locus, qui non excedit numerum 300 focorum seu 1500 habitantium, ut constat ex *Litteris* Card. Pro-datarii (30 Aug. 1847); i. e. catholicorum, omissis adeoque infidelibus, haereticis et schismaticis, non tamen incredulis et impiis. Et quidem « angustiam loci non esse desumendam a numero focorum cujusque PAROCHIAE, sed a numero focorum cujusque LOCI vel etiam PLURIUM LOCORUM, si non distent ad invicem ultra milliare » seu 20 minutas declaravit S. C. C. (16 Dec. 1876) ap. N. R. T. (IX, 52). Ceterum verba : *invenire nequeat*, non ita intelligas, quasi oratrix per se sibi virum quaerere debeat, cum id non patiatur illius pudor et honestas; sed sufficit, quod non adsit vir, qui illam ducere velit. Nec refert, quod forte in futuro aequalem invenire poterit : quia non futurus eventus, sed praesens rei status attendi debet. Ob hanc causam, quae tantum allegatur in favorem foeminae, frequenter conceduntur dispensationes, etiam hodie in gradibus propinquioribus; modo oratores sint « *ex honestis familiis*, » i. e. quibus nulla turpitudinis nota adhaeret, etsi forte pauperes et miserabiles existant. 2º) « **Aetas foeminae superadulta**, si scilicet 24 aetatis annum jam egressa, hactenus virum paris conditionis, cui nubere possit, non invenit. Haec vero causa haud suffragatur VIDUAE, quae ad alias nuptias convolare cupiat. » 3º) « **Deficientia seu incompetentia dotis**, si nempe foemina non habeat actu tantam dotem, ut extraneo aequalis conditionis, qui neque consanguineus neque affinis sit, nubere possit in proprio loco in

quo commoratur [etsi foris in vicinis locis facile nubere valeret]. Quae causa magis urget, si mulier penitus indotata existat, et consanguineus vel affinis eam in uxorem ducere aut etiam convenienter ex integro dotare paratus sit. » Ex communi DD. haec ratio dispensandi subsisteret, si tertius foeminam competenter dotare velit, ea conditione, ut consanguineo vel affini nubat. 4°) « **Lites super successione bonorum jam exortae, vel earundem grave aut imminens periculum.** Si mulier gravem litem super successione bonorum magni momenti [habito respectu ad facultates oratorum] substineat, neque adest alius, qui litem hujusmodi in se suscipiat, propriisque expensis prosequatur.... Huic proxime accedit alia causa, scilicet : **Dos litibus involuta,** cum nimirum mulier alio est destituta viro, cujus ope bona sua recuperare valeat. Verum hujusmodi causa nonnisi pro remotioribus gradibus sufficit. » 5°) « **Paupertas viduae,** quae numerosa prole sit onerata et vir eam alere polliceatur. » Item « quod **junior** sit atque in periculo incontinentiae versetur. » Nihil tamen impedit, quominus simul cum aliis causis etiam pro viro adferatur et haec : quod orator viduus liberis sit gravatus. 6°) « **Bonum pacis,** quo nomine veniunt nedum foedera inter regna et principes, sed etiam extinctio gravium inimicitiarum, rixarum et odiorum civilium,... quae inter contrahentium consanguineos vel affines ortae sunt, quaeque matrimonii celebratione omnino componerentur; vel... licet pax inter ipsos inita jam sit, celebratio tamen matrimonii ad ipsius pacis confirmationem maxime conducere. » Nomine rixarum ex communi DD. etiam veniunt lites et processus, modo non procedant ex causa ejus matrimonii. 7°) « **Excellentia meritorum,** cum aliquis aut contra fidei catholicae hostes dinicatione, aut liberalitate erga Ecclesiam, aut doctrina, virtute, aliove modo de religione sit optime meritus. » — Praeter has, aliae causae a TT. et CC. recensentur : praerogativa dignitatis regiae; conservatio illustris familiae; conservatio bonorum in eadem familia; similis religionis et pietatis sensus, seu difficultas inveniendi alium virum indole, moribus, fide, pietate et christianis virtutibus tam commendabilem. Imo est causa, quae dici solet : *causa sine causa*, i. e. largior eleemosyna. Haec valet, quando nulla alia subest sufficiens causa; aut subest quidem, sed sponsi verentur, ne forte sufficiens sit. In

rescripto apostolico exprimitur his verbis : « *Ex certis et rationabilibus causis,* » quae ideo inquisitioni Ordinarii subtrahuntur, quamvis dicatur in rescripto, ut delegatus « *de narratis diligenter se informet.* »

Q. 150. *Quae sint CAUSAE, quae vocantur famosae?*

R. Causae *famosae* seu *infamantes*, quae etiam dicuntur *ob scandala vitanda*, recensentur sequentes, juxta ordinem relatum in *Inst. cit.* S. C. de P. F.

Explanatur. 1°) « **Nimia, suspecta, periculosa familiaritas; nec non cohabitatio sub eodem tecto, quae facile impediri non possit.** » 2°) « **Copula... et praegnantia, ideoque legitimatio prolis,... dummodo copula patrata non fuerit sub spe facilioris dispensationis, quae circumstantia in supplicatione foret exprimenda.** » Ast de sublata necessitate exprimendi hanc circumstantiam pro copula incestuosa, dicetur infra (p. 215 seq.). 3°) « **Infamia mulieris, ex suspicione orta, quod illa suo consanguineo aut affini nimis familiaris, cognita sit ab eodem, licet suspicio sit falsa.** » 4°) « **Revalidatio matrimonii, quod bona fide [saltem ex parte unius e contrahentibus] et publice, servata TRID. forma, contractum sit... At si mala fide sponsi nuptias iniierunt, gratiam dispensationis minime merentur, sic disponente C. TRID. Sess. XXIV, c. 5 de ref. matr., » i. e. multo difficilius eam obtinebunt. 5°) « **Periculum matrimonii mixti, vel coram acatholico ministro celebrandi... maxime in regionibus, ubi haereses impune grassantur.** » 6°) « **Periculum incestuosi concubinus.** » 7°) « **Periculum matrimonii civilis.** » 8°) « **Remotio gravium scandalorum.** » 9°) « **Cessatio publici concubinus.** »**

Q. 151. *An VALEAT dispensatio, si non subsistant causae, quae ad illam obtinendam fuerunt allegatae?*

R. *Distinguendum est inter causas finales et impulsivas.*

Explanatur. Causa dicitur **finalis** seu **motiva**, sine qua dispensatio aut nullo modo concederetur, aut nonnisi certis sub conditionibus et limitationibus, seu in alia forma. Dicitur vero **impulsiva** tantum, quae quidem allicit superiorem ad facilius

concedendam dispensationem, sed qua sublata, equidem et in eadem forma dispensationem impertiret. — *Hoc posito*, dico : **1º**) Si *UNA* tantum causa *finalis* allegata sit et haec sit **falsa**; vel si *DUAE* causae *inales* allegatae fuerint, quarum una **non sufficiat** et altera sit **falsa**, dispensatio est nulla, etsi orator versetur in bona fide. **2º**) Si, praeter unam *finalem*, *veram* et **sufficientem**, allegata fuerit alia *falsa*, sive finalis, sive impulsiva, DD. *disputant*. Existimaverim, dispensationem esse nullam, si *mala fide* error fuerit commissus, idque « *in perversitatis poenam*, » ut statuit Ixxoc. III (cap. *Super litteris*, 20, *de rescriptis*), adeoque *post sententiam iudicis* tantum. **3º**) In **dubio** : an causa falso allegata, *finalis* sit an *impulsiva*; vel : an causa finalis sit *vera* an *falsa*, standum est pro valore dispensationis (S. LIG. VI, 1133). Commendatur interim praxis, qua, nisi habeatur periculum in mora, dispensatio petitur ad cautelam, ne deinceps oriantur conscientiae angores. (Recole dicta tom. I, pag. 164).

Q. 152. *Quandonam* subsistere debeat CAUSA, quae ad dispensationis *validitatem* reputatur *necessaria*?

R. *Sub distinctione*, pro *variis* momentis quae hic distinguí possunt.

Explanatur. **1º**) Si nondum existat causa, dum **petitur** dispensatio, hoc solum eam non irritat : quia petitio censetur referri ad momentum quo dispensatio conceditur. **2º**) Si dispensatio concedatur *in forma commissoria*, ut ordinarie fit, causa subsistere debet : tum *probabilius* quando pontifex dat mandatum dispensandi, seu, aliis verbis : dum Romae **expeditur** dispensationis rescriptum; haec enim est sententia in Tribunalibus Romanis recepta, cui favere videtur S. POENIT. (28 Nov. 1851); tum *certo certius* quando **fulminatur** a commissario seu delegato, i. e. officiali aut confessario, qui exsequi jubetur dispensationem sub conditione in rescripto ordinarie expressa aut saltem subintellecta : « *si preces veritate nitantur.* » **3º**) Si vera sit causa, tum quando datur mandatum, tum quando fulminatur, sed **intermedio tempore** cessaverit, valet dispensatio, ut si puella, acceptis a R. P. ad Ordinarium litteris pro dispensatione ob dotis defectum, ante expeditam ab Ordinario dispensationem, thesaurum et repperit et

amiserit (SANCH. VIII, 50, 16). 4º) Si fulminata dispensatione, causa cesset **ante matrimonii celebrationem**, poterit matrimonium nihilominus contrahi, ut si pro causa allegatum fuerit, quod mulier esset vidua gravata prolibus et, dispensatione fulminata, proles mortuae fuerint. (Recole dicta tom. I, pag. 164 seq.).

CAP. 3. De modo dispensationes a R. P. impetrandi.

Q. 153. *Qua* 1º) VIA dispensationes matrimoniales a R. P. impetrentur; 2º) quas dispensationes concedat *S. Poenitentiaria*, quas vero *Dataria Apostolica*; 3º) pro quibusnam dispensationibus exigatur TAXA solvenda; 4º) quae sit dispensatio in forma *ordinaria*, quae vero in forma *pauperum*; 5º) *an* valeat dispensatio petita in forma *pauperum*, si oratores non sint pauperes; 6º) *quinam* ad Tribunalia Romana *recurrere* possint?

R. Ad 1um) Regulariter loquendo, duo sunt Romae diversa dicasteria seu tribunalia, per quae R. P. dispensationes matrimoniales concedit, nempe : S. POENITENTIARIA et DATARIA APOSTOLICA, ad quam pertinent CANCELLARIA et PRAEFECTURA BREVIUM (De istis dicasteriis fuse egi in opere : «*De la Cour Romaine*» tom. II).

Explanatur. Dixi : **regulariter**; nam in dioecesibus, quae *S. C. de P. F.* subjiiciuntur, per hujus Congregationis organum omnes dispensationes impetrantur, idque sine taxa, licet non semper sine eleemosyna. Praeterea dispensationes super *disparitate cultus et mixta religione* conceduntur per S. U. I.

R. Ad 2um) Regulariter loquendo, S. POENITENTIARIA concedit dispensationes *secretas* valituras *pro foro interno tantum*. Unde ad eam recurrendum est, quando impedimenta sunt *occulta*, praesertim si infamiam oratoribus inurant, atque dispensatio petitur sub nominibus fictis. Contra DATARIA APOSTOLICA concedit dispensationes *publicas*, valituras *pro utroque foro*. Ad eam igitur recurrendum est, quando impedimenta sunt *publica*, atque dispensatio petitur nomine proprio. *Publica* autem dicuntur ea impedimenta, quae non solum talia

sunt *de facto*, sed etiam quae talia esse solent *natura sua*, ut *consanguinitas*, *affinitas ex copula licita*, *cognatio legalis* et *spiritualis*, *publica honestas*, *ordo* et *votum solemne*, quamvis in praesens de facto ignorentur et lateant.

Explanatur. Dixi : **regulariter**; nam hodie, ex mandato R. Pontificis, S. POENITENTIARIA, loco DATARIAE, dispensat, etiam quoad forum externum in impedimentis consanguinitatis et affinitatis, quando dispensatio *in forma pauperum* postulatur; immo, in casibus extraordinariis et gravibus, etiam pro oratoribus non pauperibus.

R. Ad 3um Exigitur *taxa*, quae etiam vocatur *compositio* seu *componenda*, Romam mittenda, proportionata fortunae oratorum, pro solis dispensationibus in *consanguinitate* aut *affinitate ex copula licita*.

Explanatur. Porro **taxa** exigitur non quidem in pretium dispensationum, quae, ut praecipit TRIB. (Sess. XXIV, de ref. matr. cap.V) gratis conceduntur; sed per modum cujusdam *muletue*, ut explicat Pius VII (*Brevi* 28 Febr. 1809) : « *ad resarciendum aliqua ratione vulnus quod ex dispensationum matrimonialium concessione ecclesiasticae disciplinae infligitur, et ad matrimonia inter personas consanguinitatis vel affinitatis vinculo invicem conjunctas, rariora ac difficiliora reddenda.* » Ceterum hujusmodi *taxa* (de qua latius scripsi in opere : « *De la Cour Romaine* » tom. I, pag. 210 seq.) partim inservit ad subveniendum ministris DATARIAE, partim in alias causas impenditur. Itaque *taxa* non exigitur pro dispensationibus super aliis impedimentis; sed tantum solvendae sunt *expensae* pro posta et pro agente romano, qui supplicam Romae praesentat, quae *expensae* in dioecesi MECHL. ad summam circiter 10 francorum pertingunt; et insuper aliquando praecipitur *eleemosyna* pauperibus eroganda.

R. Ad 4um) Dispensatio habetur *in forma ordinaria*, quando pro dispensationibus super consanguinitate et affinitate legitima solvenda est *taxa* seu *componenda* praecitata. Dicitur vero *in forma pauperum*, quando dispensatur in iisdem impedimentis cum *pauperibus* absque ulla *taxa*, vel

cum *fere pauperibus* leviori tantum taxa imposita, quae est saltem trium scutatorum seu circiter 16 francorum. In utroque tamen casu solvendae sunt *expensae* de quibus supra, nisi vere pauperes, ob magnam paupertatem, ab iis quoque eximantur.

Explanatur. Porro **pauperes** dicuntur, ex URBANO VIII et Pio VI (*Rescrip.* an. 1788 ad Archiep. Turon.) : « *qui adeo miserrabiles sunt, ut labore manuum et industria tantum vivant* : » i. e. qui, licet bona aliqua possideant, in praesens tamen tot redditus, deductis oneribus, non habent, quibus decenter pro sua conditione vivere possint, sed ad vitam sustentandam labore quoque suo et industria egent. Tales, ex responso DATARIAE an. 1841, reputandi sunt, quorum fortuna valorem circiter 3,000 fr. non excedit. Ii vero, quorum fortuna valorem circiter 10,000 fr. non excedit, **fere pauperes** dicuntur. Interim notentur haec sequentia : 1º) Cum valor pecuniae non sit aequalis in omni loco et tempore (tom. II, pag. 73 seq.), summae assignatae ad classificandos *pauperes* et *fere pauperes* facile variari possunt. 2º) Aequitas postulat, ut in determinatione fortunae ratio habeatur non solum fortunae *in re* seu *in praesens*, sed etiam *in spe certa*, v. g. ex certa successione futura; tum etiam *emolumentorum*, quae quis ex locupleti officio aut industria in dies acquirit et necessariam sustentationem multum excedunt.

R. Ad 5um) *Affirmat* S. LIG. (H. A. XVIII, 87) ex declaratione S. C. C. (9 Sept. 1679), apud MONACELLI.

Explanatur. Idque admittimus, *saltem generatim loquendo*. Ratio est : quia paupertas non est ratio, ob quam conceditur dispensatio, sed ob quam conceditur *gratis*. Quare deficiente causa gratuitatis, non ideo deficit causa dispensationis. Si tamen quid notabile defraudatum est, id conjuges supplere tenentur. Nam ad **quaesitum** : « *An conjuges qui possidebant 10,000 fr. et se pauperes finxerant in supplica, obtenta dispensatione, valide contraxerint?* » S. POENIT. **respondit** (3 Dec. 1852) : « *Matrimonium esse validum, sed oratores teneri solvere jura Datariae Apostolicae.* » — Dixi : **saltem generatim loquendo** ; de valore enim dispensationis, praesertim a S. POENIT. concessae, **dubitandum est**, si

in rescripto habeatur clausula : « *Dummodo exponentes vere pauperes ac miserabiles sint ;* » aut : « *Dummodo exponentes praeter supradicta bona nihil aliud habeant, neque sperare possint,* » quae aliquando adhibetur, dum in forma pauperum conceditur dispensatio possidentibus ultra 3,000 fr. Quaestio utique gravis, quam S. C. C. (28 Jun. 1873) noluit definire.

R. Ad 6um) *Sub distinctione.*

Explanatur. De jure quivis recurrere possunt. **Hodie** tamen solet supplicatio non ab ipsis partibus, sed a *parcho* vel *confessario* transmitti ; a *parcho* : si impedimentum sit publicum ; a *confessario* : si sit occultum et ex sola confessione notum. Hi tamen, saltem *ordinarie* loquendo, solent scribere, non ipsi Romani, sed ad *episcopum* aut *officialem*, cui casum cum omnibus suis circumstantiis rite exponunt : tum quia, ubi agitur de dispensationibus impetrandis super impedimentis publicis, exigitur ut veritatem allegatorum episcopus ejusve officialis attestetur, eique deputari soleat dispensationis executio ; tum quia, ubi agitur de dispensationibus super impedimentis occultis, in plerisque eorum, vi facultatis extraordinariae, dispensare soleat ipse episcopus. Imo aliquando *parochus*, nisi agatur de impedimento occulto, partes ipsas remittit ad vicariatum pro pleniori examine et negotii expeditione.

CAP. 4. De proponendis in libello supplici, seu de Stylo Curiae Romanae.

Q. 154. *Quaenam* in LIBELLO supplici necessario sint *exprimenda*, quando petitur dispensatio : 1°) in impedimento *publico* ; 2°) in impedimento *occulto* ?

R. Ad 1um) Quando dispensatur in impedimento *publico*, sive *directe* ab Apost. Sede, sive ex *expressa pontificia delegatione* (p. 200 seq.), ex *Instruct. cit.* S. C. de P. F. (9 Maii 1877) « *ea, quae, PRAETER CAUSAS, in litteris supplicibus pro dispensatione obtinenda, de jure vel consuetudine aut stylo Curiae EXPRIMENDA sunt, ita ut, si etiam ignoranter taceatur veritas aut narretur falsitas, dispensatio NULLA efficiatur,* » haec sunt sex sequentia.

Explanatur. Scilicet : 1°) « **Nomen et cognomen Oratorum**, *utrumque distincte ac nitide ac sine ulla litterarum abbreviatione scribendum.* » Quod error nominis (vulgo praenominis) et cognominis possit vitare dispensationem etiam ex eo deducitur, quod inter facultates, quas R. Pontifex concedere solet episcopis, habetur illa : *Convalidandi litteras dispensationis, quae nullae fuerint ob errorem nominis vel cognominis contrahentium.* Interim juxta plerosque valet dispensatio, si error unius litterae aut syllabae in nomine aut cognomine talis sit, ut nullum esse possit dubium circa identitatem oratorum, ut si, aiunt, *Antoninus* ponatur pro *Antonius*, quod exemplum non admittimus; vel si esset tantum nominum transpositio; imo, si plura imposita fuerint, illud videtur sufficere, quo quis vulgo appellari consuevit. 2°) « **Dioecesis originis vel actualis domicilii.** *Quando oratores habent domicilium extra dioecesim originis, possunt, si velint, petere, ut dispensatio mittatur ad Ordinarium dioecesis, in qua nunc habitant.* » Quod si diversa sit utriusque dioecesis, utraque est exprimenda. 3°) « **Species etiam infima impedimenti** : *an sit consanguinitas vel affinitas, orta ex copula licita vel illicita; publica honestas originem ducens ex sponsalibus vel matrimonio rato; in impedimento criminis, utrum provenerit ex conjugicidio cum promissione matrimonii, aut ex conjugicidio cum adulterio, vel ex solo adulterio cum promissione matrimonii; in cognatione spirituali, utrum sit inter levantem et levatum, vel inter levantem et levati parentem.* » 4°) « **Gradus consanguinitatis, vel affinitatis aut honestatis ex matrimonio rato; et an sit simplex vel mixtus, non tantum remotior, sed et propinquior** (pag. 140 seq.); *uti et linea, an sit recta vel transversa; item an Oratores sint conjuncti ex duplici vinculo consanguinitatis tam ex parte patris, quam ex parte matris.* » 5°) « **Numerus impedimentorum, e. g. si adsit duplex aut multiplex consanguinitas vel affinitas; vel si praeter cognationem adsit etiam affinitas, aut aliud quodcumque impedimentum, sive DIRIMENS, sive IMPEDIENS.** » Itaque si quis duplici labore impedimento, necesse habet proponere utrumque eodem petitionis libello : alias neutrum tollitur. Quod si unum sit *publicum*, alterum *occultum*, ut si v. g. cum consanguinitate concurrat affinitas ex copula illicita, tunc si *adsit consensus oratorum*, una fiat supplica pro impedimento.

publico, in qua fiat mentio *occulti*, addendo id fieri de consensu oratorum. Si vero *non adsit consensus oratorum*, vel peti nequeat vel non videatur petendus, eo quod non potest revelari sine infamia vel aliis damnis, tunc *publicum* in supplica publica ad DATARIAM exponi debet; utrumque vero tam *publicum* quam *secretum* in secreta ad POENITENTIARIAM, exprimendo super impedimento *publico* obtentam esse aut animum esse petendi dispensationem. Praestat autem in hoc casu, ut primo petatur dispensatio a POENITENTIARIA, ne, forte obtenta dispensatione a DATARIA, illa negetur in POENITENTIARIA, et sic inutiles expensae fiant in DATARIA. 6°) «**Variae circumstantiae**, scilicet : an matrimonium sit contrahendum vel contractum; si jam contractum, aperiri debet, an bona fide, saltem ex parte unius, vel cum scientia impedimenti; item an praemissis denuntiationibus et juxta formam Tridentini; vel an spe facilius dispensationem obtinendi; demum an sit consummatum, si mala fide, saltem unius partis, seu cum scientia impedimenti.»

NOTA. Quando dispensatio petitur a DATARIA, i. e. in forma honesta, etiam exprimenda est *aetas* utriusque oratoris juxta monitum an. 1858 pluribus officialibus datum, eaque solet in dioec. Mechl. semper exprimi, quando pro foro externo recurritur. Ejusdem tamen indicatio non requiritur ad valorem, nisi quando quis *aetatem* deberet allegare ut causam finalem, et pro hoc casu stricte sufficeret dicere oratricem habere 24 annos completos seu attigisse 25um, licet tunc etiam melius sit exprimere aetatem quam revera oratrix attigit. Error autem eo in casu in aetate admissus tantum vitiaret dispensationem, si oratrix revera annum 25um non attigisset.

Scholion. Inter circumstantias ad valorem dispensationis necessario exprimendas, numerabatur **olim**, ut adhuc habetur in eadem *Instr. S. C. de P. F.* : «**Copula incestuosa** [vel QUASI-INCESTUOSA] *habita inter sponso*s ANTE DISPENSATIONIS EXECUTIONEM, sive ante, sive post ejus impetrationem, sive intentione facilius dispensationem obtinendi, sive etiam seclusa tali intentione, et sive copula publice nota sit, sive etiam occulta. Si haec reticeantur, subreptitias esse et nullibi ac nullo modo valere dispensationes super quibuscunque gradibus prohibitis CONSANGUINITATIS, AFFINITATIS, COGNATIONIS SPIRITUALIS et LEGALIS, necnon et PUBLICAE HONESTATIS, declaravit S. U. I.

(1 Aug. 1866); » et iterum (1 Febr. 1882). Id ipsum quoque statuerat S. POENIT. (20 Jul. 1879). — Ast **hodie** hujusmodi necessitas *incestuosam copulam* exprimendi sublata fuit per Litt. Apost. datas ex cancellaria S. U. I. (25 Jun. 1885), ap. N. R. T. (XVII, §10 seqq.), hisce verbis : « *Verum cum plurimi sacrorum antistites sive seorsum singuli, sive conjunctim S. Sedi retulerint, maxima ea de causa oriri incommoda cum ad matrimonialium dispensationum executionem proceditur, et hisce praesertim miseris temporibus in fidelium perniciem non raro vergere quod in eorum salutem sapienter inductum fuerat, SS. D. N. LEO divina providentia Papa XIII eorum postulationibus permotus, re diu ac mature perpensa, et suffragio adhaerens EE. S. R. E. Cardinalium in universa christiana republica una mecum inquisitorum generalium, hasce litteras omnibus locorum Ordinariis dandas jussit, quibus eis notum fieret, decretum superius relatum S. R. et U. INQUISITIONIS et S. POENITENTIAE, et quidquid in eundem sensum alias declaratum, statutum aut stylo Curiae inductum fuerit a se revocari, abrogari nulliusque roboris imposterum fore decerni; simulque statui et declarari, dispensationes matrimoniales posthac concedendas, etiamsi copula incestuosa vel consilium et intentio per eam facilius dispensationem impetrandi relicta fuerint, validas futuras : contrariis quibuscumque etiam speciali mentione dignis minime obstantibus.* » Deinde sequens additur **monitum** : « *Dum tamen ob gravissima rationum momenta a pristino rigore hac super re Sanctissimus Pater benigne recedendum ducit, mens Ipsius est, ut nihil de horrore, quod incestus crimen ingerere debet, ex fidelium mentibus detrahatur; imo vero summo studio excitandos vult animarum curatores, aliosque quibus fovendae inter christifideles morum honestatis cura demandata est, ut prudenter quidem, prout rei natura postulat, efficaciter tamen elaborent huic facinori insectando et fidelibus ab eodem, propositis poenis quibus obnoxii fiunt, deterrendis.* » — Praeterea circa easdem Litteras **notentur** sequentia : 1°) Nihil impedit quominus incestus, casu occurrente, allegetur inter causas ad obtinendam dispensationem. 2°) Incestus declaratio erit necessaria, tum si ejus causa ab oratoribus contractum fuit *impedimentum*, ut si viduus, comparte adhuc vivente, deflorasset suam consanguineam aut affinem sub promissione matrimonii; tum ad legitimandam prolem jam ante

sublatum impedimentum natam ex commercio incestuoso, saltem si hoc formaliter incestuosum fuerit; hujusmodi enim proles subsequenti parentum matrimonio non legitimatur, sed speciali legitationis indulto indiget a S. Pontifice impetrando.

R. Ad 2um. Quando dispensatur in impedimento *occulto*, eadem sunt exprimenda sicuti in supplica pro dispensatione publica, una cum causis dispensandi, exceptis tamen *nomine* et *cognomine*, necnon *diocesis originis* vel *actualis domicilii* oratorum, quae omittenda sunt, ne illorum fama laedatur; sed adhibentur nomina ficta v. g. Titius et Titia, etc.

CAP. 5. De executione dispensationis pontificiae.

Q. 155. *Quisnam*, pro foro externo, COMMITTI soleat pro executione dispensationis romanae?

R. Super hac re, „*ad pastorale ministerium utilius faciliusque reddendum*,“ prodiit nuperrime nova legislatio ex Litteris jam supra (pag. 201) citatis quas, de mandato SS. D. N. LEONIS XIII, tradidit S. U. I. (20 Febr. 1888).

Explanatur. Scilicet «**SANCTISSIMUS sanxit** : **1.** dispensationes matrimoniales omnes in posterum committendas esse vel **Oratorum Ordinario** vel **Ordinario loci**. **2.** Appellatione **Ordinarii**, venire **Episcopos**, **Administratores** seu **Vicarios Apostolicos**, **Praefatos** seu **Praefectos** habentes jurisdictionem cum territorio separato, eorumque **Officiales** seu **Vicarios** in spiritualibus generales, et sede vacante **Vicarium Capitularem** vel legitimum **Administratorem**. **3.** **Vicarium Capitularem** seu **Administratorem** eas quoque dispensationes Apostolicas exequi posse, quae remissae fuerint **Episcopo** aut **Vicario** ejus generali vel **Officiali** nondum executioni mandatas, sive hi illas exequi coeperint, sive non. Et vicissim sede deinde provisa, posse **Episcopum** vel ejus **Vicarium** in spiritualibus generalem seu **Officiale** exequi dispensationes quae **Vicario Capitulari** exequendae remissae fuerant, seu hic illas exequi coeperit seu minus. **4.** Dispensationes matrimoniales **Ordinario** oratorum commissas, exequendas esse ab illo **Ordinario**, qui litteras testimoniales dedit, vel preces transmisit ad S. Sedem Apostolicam, sive sit **Ordinarius**

originis sive domicilii, sive utriusque sponsi, sive alterutrius eorum, etiamsi sponsi quo tempore executioni danda erit dispensatio, relicto illius dioecesis domicilio, in aliam dioecesim discesserint non amplius reversuri, monito tamen, si id expediri judicaverit, Ordinario loci, in quo matrimonium contrahitur. 5. Ordinario praedicto fas esse, si ita quoque expedire judicaverit, ad dispensationis executionem delegare alium Ordinarium, eum praesertim, in cujus dioecesi sponsi actu degunt. » Cfr. *Explicationes* hujus dispositionis ap. N. R. T. (XX, 128 seq.).

NOTA. Ut patet ex quaestione proposita, praefata responsio spectat dispensationes matrimoniales in impedimentis publicis seu pro **foro externo**. Dispensationes enim in impedimentis occultis seu pro **foro interno** solent committi confessario, ex approbatis ab Ordinario, per latorem rescripti eligendo.

Q. 156. *An VERIFICATIO precum, quae in rescripto praescribitur, necessaria sit pro valore dispensationis?*

R. *Hodie negative.*

Explanatur. Dixi : **hodie**; nam **olim** desuper *controversum* fuit. Alii **affirmabant**; alii **negabant**; alii **distinguentes** inter clausulam : « *si ita est, si preces veritate nitantur,* » et clausulam : « *si preces veritate niti reppereris,* » dicebant in *primo* casu non requiri verificationem; secus vero in *secundo* : quia tunc causae cognitio induit naturam conditionis. — Ast **hodie**, cum ex mandato LEON. XIII (28 Aug. 1885) clausulae : « *Si preces veritate niti reppereris* » nunc substituenda sit haec alia : « *Si vera sint exposita,* » sicque non amplius adhibeantur formulae quae induunt naturam conditionis, jam tertia sententia confunditur cum secunda. Quae secunda sententia hodiedum confirmatur nedum ex mutatione inducta in clausulis rescriptorum apostolicorum, sed etiam ex responso S. POENIT. (27 April. 1886). Ad **quaesitum** enim III : « *Utrum ad validitatem executionis requiratur nova et canonica verificatio causarum vel Litterarum Apostolicarum instituenda, casu quo Ordinarius de causis dispensationis exactam et per juratos testes habitam informationem ceperit, antequam preces pro obtinenda dispensatione S. Sedi porrexisset?* » **respondit** : « *Negative.* »

In **praxi** verificatio precum, etsi non requiratur ad valorem

dispensationis, *regulariter* tamen post acceptum rescriptum apostolicum est facienda, antequam ad fulminationem procedatur : tum quia severe in ipsis rescriptis praecipitur, his vel similibus verbis : « *Discretioni tuae, de qua plenam in Domino fiduciam habemus, committimus et mandamus, quatenus de praemissis te diligenter informes, et si vera sint exposita, super quo CONSCIENCIAM TUAM ONERAMUS ;* » tum quia forte error irrepsit, aut causa cessavit, aut novum impedimentum exortum est ex quo dispensatio certe esset invalida. Dixi : **regulariter** ; nam in casu urgentis necessitatis ad eam verificationem faciendam exsecutor non tenetur, praesertim si moraliter certus foret per priorem informationem tum adesse veritatem, tum non cessasse justam dispensationis causam. Officialis tamen in hoc casu monebit parochum, ut summarie in precum veritatem inquirat, et a celebratione matrimonii absteineat, si forte vitium detegat, quo dispensatio nulla reddatur.

Scholion. Matrimonium *ante fulminationem dispensationis* invalide celebrari, certissimum est. Quod si tamen aliquando contigisset, posset nihilominus rescriptum apostolicum executioni mandari **absque novo recursu** ad S. Sedem, ut constat ex S. POENIT. 27 Jun. 1885. Ad **dubium** enim : « *Aliquando evenit, ut, litteris apostolicae dispensationis nondum executioni datis, oratores, quorum favore expeditae sunt, ex errore contrahant in forma Tridentini : an Ordinarius, re comperta, possit valide easdem litteras apostolicas nihilominus exsequi, ut partes iterum coram paracho et testibus se sistant et consensum renoveant?* » S. POENIT. **respondit** : « *Affirmative, sic benigne annuente SS^{mo} D. N. LEONE PP. XIII.* »

Q. 157. Dic : 1° *quandonam* praescribatur SEPARATIO oratorum facienda ; 2° *in quo* consistat ; 3° *quanto* TEMPORE durare debeat ; et 4° an sub *poena* NULLITATIS sit ab exsecutore *imponenda* vel ab oratoribus *observanda* ?

R. Ad 1um) Semper aut fere semper imponitur SEPARATIO, si inter oratores copula fuerit habita vel illius fundata suspicio orta, aut etiam si oratores scienter contraxerint matrimonium invalidum.

R. Ad 2um) Hodie hoc nomine SEPARATIONIS in utriusque tribunalis rescriptis, tam Poenitentiariae quam Datariae, in-

telligitur separatio *a thoro* et etiam *ab habitatione*, si possibile sit.

Explanatur. Dixi **hodie**; nam **olim** in S. POENIT. nomine *separationis* intelligebatur non tantum separatio *a thoro* et *ab habitatione*, sed insuper interdictio *ab omni tractu*, i. e. ab omni familiari conversatione, quales sunt visitationes, amica colloquia, etc.

R. Ad 3um) Durare debet toto tempore a Roma vel ab exsecutore determinato, si hujus arbitrio relinquatur.

R. Ad 4um) Ad utrumque *negative*.

Explanatur. Quod 1°) **impositionem** attinet, separatio **olim** erat quidem imponenda ante fulminationem, sub poena nullitatis; ast **hodie**, ut menti dispensantis satisfiat, imponenda quidem est, si fieri potest; ejusdem tamen omissio non reddit dispensationem invalidam, ut constat ex S. POENIT. (27 April. 1886). Cum enim circa clausulam: «*remoto, quatenus adsit, scandalo, praesertim per separationem tempore tibi beneviso, si fieri poterit,*» propositum fuisset **dubium**: «*Utrum casu, quo separatio sponsorum fieri possit, ad effectum reparandi scandalum, ad validitatem executionis sufficiat, ut exsecutor aliis mediis efficacibus scandalum reparandum curet?*» Respondit S. POENIT.: «*Expedire, ut scandalum removeatur per separationem, sed non prohiberi, quominus alii modi adhibeantur, qui prudenti judicio Ordinarii sufficiant ad illud removendum.*» Quod vero 2°) **observationem** attinet, separatio est quoque observanda ab oratoribus, ita ut eam transgredientes peccent, sed non sub poena nullitatis, nisi **olim** novum incestum commisissent; ast **hodie**, etiamsi tempore injunctae separationis patraretur incestus, in eo tamen non amplius post Litt. Apost. expeditas per S. U. I. (25 Jun. 1885) et supra citatas (pag. 214) haberetur causa nullitatis.

Q. 158. *Quae* sint praecipuae CLAUSULAE, quae in rescriptis S. POENIT. apponi solent?

R. Sunt *novem* sequentes.

Explanatur. 1°) «**Si ita sit.**» Unde tenetur confessarius intra confessionem interrogare poenitentem circa precum verita-

tem. Fides autem poenitenti adhibenda est, nisi confessarius certo sciat oppositum ex notitia extra confessionem accepta. 2°) « **Audita prius sacramentali confessione.** » Unde de valore requiritur confessio, saltem alicujus peccati, quamvis confessio foret sacrilega. Sed, si poenitens sit indispositus, dispensatio cum absolutione differenda est, nisi urgens necessitas suadeat dispensationem accelerare. Porro post confessionem vel absolutionem adhiberi poterit haec vel similis formula : *Et insuper auctoritate apostolica mihi concessa dispenso tecum super impedimento*, v. g. primi gradus proveniente ex copula illicita a te habita cum sorore mulieris, *cum qua contraxisti (aut contrahere intendis), ut matrimonium cum illa rursus contrahere possis, renovato consensu* (vel ut matrimonium cum illa contrahere possis), *et prolem quam suscepisti (vel suscipies) legitimam declaro. In nomine Patris* †, etc. Interim nulla determinata formula concedendi dispensationem praescribitur, adeoque satis est, ut confessarius dicat se vi rescripti seu auctoritate apostolica, dispensare super tali impedimento; et ideo dixi : *poterit*. 3°) « **Sublata occasione.** » Intelligitur occasio proxima, quae, si voluntaria sit, removeri debet; sin minus, satis erit, si orator studeat de proxima remotam efficere. 4°) « **Injuncta... gravi poenitentia,** » distincta scilicet a poenitentia sacramentali. Si S. POENIT. eam determinet, haec omnino foret injungenda. Sin autem arbitrio confessarii relinquatur, attendere ille debet tum ad delicti gravitatem, et poenitentis vires, tum ad qualificationem POENITENTARIAE, an exigit poenitentiam salutarem tantum, an gravem, gravissimam, longam, diuturnam, perpetuam. 5°) « **Et aliis injunctis quae de jure fuerint injungenda.** » Quibus verbis monetur confessarius ut imponat poenitenti ceteras obligationes quae ob alia peccata aut quavis de causa ei imponendae sunt, v. g. ut restituat, scandalum reparet. 6°) « **Dummodo impedimentum sit occultum,** » i. e. sensu exposito (pag. 202). Si dicatur « *omnino occultum,* » ut solet poni in impedimento criminis ex conjugicidio, tunc non est amplius tale, si posset per duos testes probari. 7°) « **Ut dispensatio in foro externo nullatenus suffragetur.** » Unde si impedimentum fiat *publicum*, ad scandalum vitandum conjuges separentur, donec pro foro externo a DATARIA obtineatur dispensatio; attamen secreto uti con-

juges haberi possunt, quia impedimentum est sublatum. Imo, si v. g. fides seu testimonium confessarii (conjugibus ipsis illud petentibus) accedat de dispensatione obtenta, nullus amplius inferendae illis molestiae locus erit. 8°) « **Praesentibus laceratis.** » Quae laceratio statim est facienda, i. e. *intra triduum*, ab executione dispensationis. Si autem non sit apposita clausula lacerationis, prout non apponitur, quando matrimonium nondum est contractum, dispensatio occulte conservanda est a parocho, vel in libro aliquo notanda, ut, dum opus fuerit, de veritate matrimonii constare possit. 9°) « **Certiorata parte de nullitate prioris matrimonii.** » Unde v. g. uxor dicat viro : « *quando nupsi, non habui verum consensum; renovemus illum.* » Quod caret mendacio, quia consensus nullus consensus non est. Vel dicat : « *Dixit mihi confessarius matrimonium nostrum nullum esse; renovemus consensum.* » Vel etiam ipse confessarius, habita licentia ante se vocet conjuges eisque dicat : « *Conscientia mihi dictat vestrum matrimonium fuisse nullum; ad eam sedandam, consensum renovate.* » At si metuendum sit, ne alter exinde aliquid suspicetur vel inquirat, consultius erit iterum S. Sedem adire, ut sanet matrimonium *in radice*, seu potius, ut remittat conditionem dispensationi adjectam certiorandi alteram partem de nullitate consensus. Cfr. BENED. XIV (*Inst.* LXXXVII, n. 80. et *De Syn.* XIII, c. 21, n. 7). Ceterum praefata clausula recentius mitigata fuit adjiciendo : « *et quatenus haec certioratio absque gravi periculo fieri nequeat, renovato consensu juxta regulas a probatis auctoribus tradita.* »

Q. 159. *Quid* agendum, si oratores, conscii impedimenti et complices peccati, *diversos habeant confessarios?*

R. Tunc prior confessarius, facta dispensatione, litteras clausas poenitenti tradere debet, transmittendas alteri confessario, non quidem ad dispensandum, sed ad poenitentiam congruam imponendam. Si vero compars non fuerit complex, v. g. in affinitate ex culpa sponsi solius, sufficit, ut illa, quatenus fieri potest, de obtenta dispensatione certioretur. Ita S. POENIT. (15 Nov. 1748).

Q. 160. *Quid* facto opus, si *post fulminatam* dispensationem super uno imp. dirimente, 1°) *detegatur* et aliud ante

eam jam existens; 2°) *novum* suboritur; aut 3°) copula *iteretur* ex qua orta fuit affinitas?

R. Ad 1um) Tunc, sive detegatur *ante*, sive *post* matrimonium contractum, debent obtineri litterae aliae in forma *Perinde valere*; pro quarum supplicatione factum *totum*, ut se habet, est exponendum, cum prior dispensatio irrita fuerit. Idem fieri debet, quando ob alium defectum primae litterae sunt irritae, ut si circumstantia de stylo Curiae necessario exprimenda fuerit omissa.

R. Ad 2um) Similiter petenda est dispensatio super hoc novo impedimento, antequam matrimonium possit contrahi; sed tunc necesse non est in hac supplica mentionem facere alterius impedimenti jam legitime sublato.

Resolvitur. Hinc si quis, post fulminatam dispensationem ad ducendam consanguineam, contraheret cum illa affinitatem cognoscendo ejus sororem, satis esset aliam, hujus solius affinitatis mentione facta, dispensationem impetrare. Ita SANCH. (VIII, 23, 4).

R. Ad 3um) Non ita liquet, an nova requiratur dispensatio.

Explanatur. Alii **affirmant** cum SANCH. (VIII, 24, 8): «Quia, cum prior affinitas sit omnino per dispensationem ablata, contrahitur nova affinitas per hanc copulam, in qua nulla est dispensandi commissio.» Alii **negant**; tum quia per dispensationem sublatum fuit impedimentum; tum quia «*factum legitimum retractari non debet, etiamsi postea is casus inciderit, a quo initium habere non potuisset.*» Cui posteriori sententiae favet responsum S. POENIT. (21 Sept. 1732) quod refert S. LIG. (VI, 440): «*S. Poenitentiaria ad praemissa respondet, quod si orator alias super eodem primi affinitatis gradus impedimento ad matrimonium contrahendum cum muliere, de praesenti ejus conjuge, fuerit dispensatus, etiamsi ipse post obtentam gratiam atque ante matrimonii celebrationem, denuo cum supradictae mulieris matre relapsus sit, nova dispensatione non indigere.*» Cum ibi dicatur nova dispensatione opus non esse, si contingat ista fornicatio *post obtentam gratiam atque ante matrimonii celebrationem*, videtur etiam comprehendi casus quo contingat post gratiam non tantum Romae concessam sed etiam executioni mandatam. :

SECTIO 4^a.

DE REVALIDATIONE MATRIMONII.

CAP. UNIC.

De officio parochi et confessorii in casu matrimonii invalide contracti, deque modo illud revalidandi.

Q. 161. *Quid agere debeat parochus vel confessorius, qui certo novit matrimonii alicujus nullitatem?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel impedimentum est **publicum**, vel est **occultum**. **A)** Si impedimentum sit **publicum**, cogendi sunt conjuges ad separationem faciendam quoad thorum et habitationem. **B)** Si sit **occultum**, tunc *subdistinguendum est*, et videndum : an vel **utrique**, vel **alterutri**, vel **neutri** si notum. **1°)** Si **utrique** notum est, conjugii usus interdicendus est, et ubi nullum exstat incontinentiae periculum, poterunt simul habitare ad instar sororis et fratris, donec matrimonium rite convalidatum fuerit. Si autem **2°)** impedimentum **alterutri** tantum parti sit notum, tunc moneri debet, ut abstineat tam a redditione debiti, quam a petitione, et ab omni actu venereo, donec revalidationi provisum fuerit. Unde, ubi timendum est, ne compars nullitatis ignara debitum exigat, conjux, meliori quo possit modo, huic periculo se subtrahere debet, vel alteri manifestando nullitatem, vel si hoc prudenter fieri non possit, praetextum quaerendo, prout fert conditio et vivendi ratio personarum. Si demum **3°)** **neutri** sit notum impedimentum, tunc si conjuges sint in **bona fide** et possit impedimentum manifestari, spe moraliter certa fore, ut matrimonium convalidetur, illud debet manifestari. Plerumque tamen expediet differre monitionem, donec obtenta fuerit dispensatio, ut hac obtenta facilius obsequatur monitis. Quod si nulla sit spes hujusmodi, imo timeantur mala gravia, nec debet, nec potest nullitatem manifestare. Aliquando tamen occulta dispensatio peti poterit per *sanationem in radice*.

Q. 162. *Quomodo matrimonium irritum revalidari possit?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Matrimonium irritum esse potest : vel *ob solam clandestinitatem* ; vel *ob aliud impedimentum* ; vel *ob utrumque simul*.

1°) Si *ob solam clandestinitatem*, tunc : vel **uterque** consentit reintegrare, vel **unus** tantum, vel **neuter**. Si **primum** : celebretur matrimonium in forma **TRID.**, publice vel occulte. prout nullitas matrimonii publica vel occulta fuerit, nisi « *Ordinarius ob peculiares circumstantias judicaverit expedire, ut secreto... potius celebretur, ... dummodo tamen publicum scandalum alia ratione removeri possit* » (Card. CAPRARA : *Inst. de matr. irrit. revalid.*). Si **secundum** : obtinendum est a parte renitente, ut aliquatenus saltem consentiat per procuratorem, litteras ; vel recurrendum ad *sanationem in radice*, remoto semper scandalo, quod fieri potest divulgando matrimonii convalidationem. Si **tertium** : orandum est pro ipsis et laborandum pro eorum conversione.

2°) Si *ob aliud impedimentum*, tunc : vel nullitas oritur ex **defectu consensus**, vel ex **alio impedimento**, in quo Ecclesia dispensare potest. Si **A)** ex **defectu consensus**, tunc vel **neutra** pars consensum sufficientem praebuit, vel **una** tantum. Si **primum** : necesse est, ut utraque eum praestet consensum, qui requiritur ad valide contrahendum, idque in forma **TRID.**, si clandestine fuisset initum in locis ubi **TRID.** decretum obligat, secreto vel publice. Si **secundum** : renovandus est ab utroque consensus, si fieri possit, idque post certiorationem de nullitate. Si fieri non possit, eliciatur saltem partis insciae novus consensus, absque certioratione. Si nec hoc fieri possit, detur novus consensus copula utendo cum animo conjugali. Si **B)** ex **alio impedimento**, tunc **1°)** si nullitas sit nota **utrique**, vel sine periculo possit manifestari, obtinenda est dispensatio, qua fulminata, renovandus est consensus, occulte vel publice pro circumstantiis. Sin autem **2°)** nullitas **uni** tantum sit nota, nec sine gravi incommodo manifestari possit, *plerumque* non sufficit simplex dispensatio, sed recurrendum est ad *sanationem in radice*, qua obtenta et fulminata, renovetur consensus a parte conscia et fiat matrimonium, virtualiter perseverante consensu alterius. Dixi : *plerumque* ; nam sufficit simplex dispensatio in casu urgentis necessitatis, nec facile dispensatio in radice obtineri possit.

3°) Si *ob utrumque simul*, tunc obtenta et fulminata dispensatione in impedimento alio quod adest, observentur dicta de matrimonio irritato ex clandestinitate.

Q. 163. *Quid* 1°) sit SANATIO IN RADICE; 2°) *quomodo* ab ORDINARIA dispensatione *differat*. 3°) *quinam* sint illius EFFECTUS; 4°) *quisnam* possit dispensare IN RADICE; et 5°) *quaenam* CONDITIONES ad hoc requirantur?

R. Ad 1um) Est dispensatio in impedimento dirimente juris ecclesiastici, qua matrimonium invalide contractum convalidatur, et conjuges et proles legitimi efficiuntur, absque renovatione consensus, perinde ac si matrimonium a radice, i. e. ab initio validum fuisset.

Explanatur. Aliis verbis : *est abrogatio impedimenti dirimentis juris ecclesiastici cum effectu retroactivo a tempore initi matrimonii*, ita ut consensus olim emissus et nunc virtualiter perseverans, sublato impedimento quo inefficax erat, efficax reddatur, et matrimonium convalidet, non tantum in momento quo datur dispensatio, sed insuper, fictione juris, ab ipso momento contractus.

R. Ad 2um) Ut patet ex dictis, in his *duobus* praecipue differt.

Explanatur. 1°) Quod **ordinaria** effectum suum non habet nisi *a tempore quo conceditur* seu *ex nunc*; dispensatio vero **a radice** matrimonium convalidat *a tempore matrimonii initi* seu *ex tunc*; i. e. per fictionem juris, ascendendo ad radicem seu originem matrimonii, ponit res in eodem statu, ac si impedimentum nunquam exstisset. 2°) Quod **ordinaria** impedimentum aufert in ordine ad novum consensum eliciendum; **extraordinaria** vero, absque consensus renovatione.

R. Ad 3um) *Tres* sunt *effectus*.

Explanatur. 1°) **Sanatio** vitii, quo laborabat consensus, qui inefficax reddebatur; 2°) **validitas** matrimonii, vi consensus antea elicti, et nunc, sublato impedimento, operantis suum effectum; 3°) **legimitas** conjugum et prolium, quae stante matrimonio natae sunt, non tantum *ex nunc* sed etiam *ex tunc*.

R. Ad 4um) Sic dispensare potest Ecclesia, i. e. Summus Pontifex; non vero episcopus, nisi ad id specialem facultatem a Papa obtinuerit, quod quandoque accidit. Quod autem potestas sic dispensandi competat Ecclesiae, vel ex ipsa praxi Ecclesiae deducitur, cum sic dispenset a saec. XIV ad haec usque tempora.

R. Ad 5um) *Conditiones* sunt *quatuor* sequentes.

Explanatur: 1°) Ut conjunctio conjugum extrinsecam speciem habuerit justī matrimonii, neque copula fuerit manifesta fornicaria. 2°) Ut utriusque consensus perseveraverit. 3°) Ut adsit urgens et gravissima causa. 4°) Ut agatur de impedimento juris ecclesiastici tantum. Ita ex BENED. XIV, Const. « *Etsi matrimonialis* » (27 Sept. 1755).

PARS QUARTA.

DE USU ET DEBITO CONJUGALI.

CAP. 1. De honestate actus conjugalis.

Q. 164. *An actus CONJUGALIS sit licitus et possit esse meritorius?*

R. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 41, a. 3 et 4) *affirmative*.

Explanatur. Actum conjugalem ex se **licitum** esse et **honestum**, constat ex dictis (p. 56 seq.); et si debito fine et servatis debitis circumstantiis exerceatur, potest esse **meritorius**; non quidem *ex opere operato*, cum matrimonium, juxta communem DD. sententiam, non sit sacramentum *in facto esse* (pag. 47); sed *ex opere operantis*, quatenus, ut explicat S. THOM. (*Suppl.* q. 41, a. 4), est actus virtutis moralis, scilicet vel justitiae, reddendo debitum, vel religionis, procreando proles ad cultum Dei. « *Ne tamen inde inferas, addit scite BILLUART, consulendum esse conjugibus frequentare actus matrimonii : quamvis enim sint boni, non tamen sunt optimi ; sic bonum est comedere, melius tamen aliquando abstinere.* »

Q. 165. *Quis* 1°) sit debitus FINIS; 2°) *quae* vero debitae CIRCUMSTANTIAE ad actum conjugalem *licite* exercendum?

R. Ad 1um) Ad quos fines licet inire matrimonium (p. 58 seq.), ad eos quoque fines opus conjugii explere omnino licitum est.

Resolvitur 1. Hinc licet actum conjugalem exercere, nedum ad fines matrimonio **intrinsecos**, i. e. ad prolem generandam, ad satisfaciendum suae obligationi, ad evitandam incontinentiam tum in se, tum in comparte; sed etiam, et quidem *principaliter*, ad fines matrimonio **extrinsecos**, sive sint **ex se honesti**, quod omnes admittunt, ut si utaris copula ad amorem conjugalem promovendum, ad sanitatem conservandam vel restaurandam; sive sint **tantum indifferentes**, quod probabilius est, ut si copulam exerceas ob voluptatem operi annexam, dummodo *positive* non excludas alios quosvis fines, in quos actio hujusmodi ordinatur (pag. 60). **Resol. 2.** Contra, si finis est malus, actus conjugalis peccatum est vel leve vel grave, prout finis est leviter vel graviter malus. Hinc peccas leviter, copulam exercendo *unice* propter voluptatem; graviter vero, ea utendo mente adultera, ut si accedens ad tuam, tibi aliam repraesentes.

R. Ad 2um) Circumstantiae servandae, ut copula a conjugibus licite exerceatur, respicere possunt *locum, tempus, modum et conditionem*.

Explanatur. A) Locus debet esse *secretus*, ne detur scandalum; et *profanus*, ne contingat violatio loci sacri. Excusantur tamen a sacrilegio, si conjuges in loco sacro ob necessitatem aliquam commorantes sine gravi periculo incontinentiae diutius a copula se continere non possent (tom. I, pag. 247). **B) Tempus** quod attinet, nulla lex invenitur. qua opus conjugii ratione temporis **per se** unquam probibeatur. Unde licet : 1°) non tantum de nocte, sed etiam de die; 2°) diebus dominicis et festivis, ac ipsa die communionis, etiamsi *causa voluptatis* exerceretur (tom. III, pag. 79); 3°) tempore *praegnationis, menstruorum, purgationis et lactationis*. Patres et Canones, qui allegantur in contrarium, debent intelligi, dum est verisimile periculum abortus aut valetudinis, et ideo dixi : *per se*; vel loquuntur de consilio non vero de praecepto; vel opus conjugii tali tempore positum reprehendunt, ut minus perfectum. **C) Modus** alius est *substantialis*, alius *accidental*. Prior praecipit, ut immissio seminis fiat in vase debito.

Unde graviter peccant conjuges coeundo in vase innaturali, aut vir semen effundens extra vas. In primo casu committitur *sodomia imperfecta*, in altero *onanismus*. POSTERIOR modus praecipit, sed tantum sub levi, ut servetur situs naturalis in congressu, ita ut mulier sit succuba et vir incubus, cum sit aptior ad effundendum et recipiendum semen. Unde est veniale tantum invertere situm, vel stando vel sedendo, vel praepostere more pecudum, vel a latere, vel viro succubo, modo substantialia actus servantur : immo nullum erit peccatum, si mutatio fiat ob aliquam rationabilem causam, v. g. aegritudinis, periculi abortus, scandali, difficultatis, etc. **D) Conditio** requirit immunitatem ab omni impedimento usum matrimonii prohibente. Unde recolenda sunt dicta : **1°** de voto (pag. 115 seq.); **2°** de *dubio* orto post nuptias de impedimento (pag. 128 seq.); **3°** de *cognitione spiritali* (pag. 146 seq.) et *affinitate* (pag. 175 seq.), quando superveniunt matrimonio jam contracto; **4°** de *impotentia* (pag. 193 seq.).

CAP. 2. De obligatione actus conjugalis.

Q. 166. *Quae et quanta* sit OBLIGATIO debiti conjugalis?

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel agitur de **petendo**, vel de **reddendo**. — Si **primum** : *per se* nunquam est obligatio *petendi* debitum : potest enim quis cedere juri suo. *Per accidens* tamen potest esse obligatio **ex charitate**, praesertim in viro, si v. g. judicet compartem versari in periculo incontinentiae ob verecundiam petendi, aut si petitio necessaria sit ad fovendum vel restaurandum amorem conjugalem. Quilibet enim, quando commode potest, tenetur proximi, adeoque magis conjugis, impedire peccatum. — Si **secundum** : *per se* est obligatio **ex justitia** debitum *reddendi*, et quidem *gravis*, sicut quaelibet alia obligatio justitiae est *gravis*, quando materia est proportionata. Quam obligationem satis indicat Apost. (1 Cor. VII, 5 seq.) inquit : « *Uxori vir debitum reddat; similiter autem et uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* » Dixi : *per se*, quia conjux excusatur a reddendo debito, quando

habet rationabilem causam negandi, sicut debitor excusatur, qui hic et nunc ex rationabili causa non solvit.

Q. 167. *Quandonam conjux EXCUSETUR a reddendo debitum?*

R. Quoties petitio non est : *seria, rationabilis, justa ac licita* ex parte copulae.

Resolvitur 1. *Ex primo capite*, obiter tantum se insinuanti modeste negare, tergiversari, deprecari, per se loquendo et secluso alio periculo, non est peccatum. In dubio tamen praesumitur serio peti : quia res gravis est et periculi plena. **Resol. 2. *Ex secundo capite***, sine peccato negari potest debitum : 1°) Si petatur in ebrietate, furore, amentia, aut nimis frequenter in eodem quasi tempore, v. g. ex S. LIG. (VI, 940) post BILL., saepius quam ter in eadem nocte; dummodo tamen absit incontinentiae periculum, vel gravium rixarum. 2°) Quando reddenti timetur grave periculum salutis corporalis, sive illud periculum ortum habeat ex parte petentis, utpote infecti morbo contagioso vel inficiente, ita ut illud periculum alio modo caveri non possit; sive ex parte reddentis, utpote laborantis tali morbo, cui valde noceat coitus, aut si mulier per medicorum iudicium vel per experientiam antecedentis partus in probabili periculo mortis constituenda sit, si prolem concipere et parere debeat. Non item excusatur, si metuendum sit, ne proles imperfecta nascatur aut mortua : quia melius est utcumque esse, quam omnino non esse. 3°) Ob paupertatem, ne multiplicentur proles, *valet* imprimis pactum nec reddendi, nec petendi debitum, et secluso periculo incontinentiae etiam *licet*. Sed secluso tali pacto, negare debitum petenti titulo paupertatis tantum, vix videtur a mortali excusari posse, nisi in casu rarissimo, quo ob prolis multiplicationem vel parentes ipsi, vel eis vivis liberi in extremam inopiam essent redigendi, dummodo absit incontinentiae periculum. **Resol. 3. *Ex tertio capite***, potest negari debitum : 1°) conjugi qui jure petendi debitum privatus est vel per incestum (pag. 175 seq.), vel per adulterium (pag. 92) : quia ubi cessat jus petendi, ibi consequenter cessat obligatio reddendi. 2°) Intra primum bimestre (pag. 85). **Resol. 4. *Ex quarto capite***, negari *potest* debitum, imo per se *debet*, quoties petitio mala est ob cir-

cumstantiam se tenentem *ex parte actus conjugalis*, ut si petatur loco aut modo indebito (pag. 226) : quia ordinarie non licet cooperari ad peccatum. Dixi : *per se* ; nam reddi potest, si justae et proportionatae adsint causae, vi quarum liceat se tenere permissive ad peccatum petentis, modo reddens ostendat se velle actum recte, non vero inordinate, inire. Quod si petitio sit mala ob circumstantiam se tenentem *ex parte solius petentis*, quia v. g. ipse solus obstrictus est voto castitatis, aut petit ad pravam finem, licitum est ei reddere, imo videtur obligatorium : quia non amisit per hoc jus in corpus alterius ; sicut, si quis vovisset non repetere depositum, teneret repetenti reddere, nec cooperarer peccato, quia pono actum de se et mihi licitum.

Q. 168. *Quomodo* 1°) se geret uxor cum viro ONANISTA ; et 2°) *qualiter* peccabit, actioni viri *interius* consentiendo, etsi *exterius* repugnantiam ostendat ?

R. Ad 1^{am}) Etsi, in hoc casu, redditio debiti illicita sit *per se*, ac teneatur uxor, saltem *ordinarie*, virum *onanistam* de obligatione recte agendi monere, eumque pro posse a perversa agendi ratione avertere, nihilominus *per accidens* aliquando reddere *poterit*, aliquando reddere *tenebitur*, imo aliquando *petere* poterit.

Explanatur. 1°) Reddere **potest**, si negando exponatur gravi incommodo, v. g. periculo propriae incontinentiae, verberibus, gravibus rixis, blasphemiiis a parte viri, etc. Constat ex S. POENIT. (1 Febr. 1823 et 8 Jun. 1842). 2°) Insuper, instante viro, uxor, modo sufficienter ostendat se retractui non consentire, reddere **tenetur** : quia petens jus habet ad copulam et uxor debitum reddens cooperatur non quidem seminationi extra vas seu peccato *Onan*, sed copulae incoepatae, quae certe est utrique licita. 3°) Imo, juxta sententiam probabiliorem, a marito se certo retracturo potest debitum quidem **petere**, modo sufficiens adsit causa, scilicet, ex S. LIG. (VI, 947) : « *Si ipsa esset in periculo incontinentiae, vel si deberet alias privari jure suo petendi plusquam semel vel bis, cum perpetuo scrupulo, an ei sit satis grave incommodum, necne, tunc se continere.* » In tali enim casu utitur jure suo, et ex gravi causa se tenet permissive ad viri peccatum. Ceterum, ut *secundum* pro-

cedat, scilicet ut **teneatur** reddere, requiritur : ut actus exerceatur modo *ordinario*, quamvis vir se retrahat. Unde, quod frequenter miserrimis hisce diebus practicant, si vir uteretur levi involuero, ad obtegendum membrum virile, ne semen ingrediat in vase muliebri, existimaverim, mulierem nullo modo *teneri*, imo nunquam *posse* reddere debitum : ubi enim cessat jus petendi, ut in casu, ibi quoque cessat omnis obligatio reddendi ; in casu praeterea malitia se tenet *ex parte actus*, et actus *per se* malus est, cui nunquam licet cooperari.

R. Ad 2um) *Sub distinctione*.

Explanatur. Peccat mortaliter, si **opus ipsum malum** interius approbat deque eo, uti tali in se, gaudet. Secus dicendum, si non de malo opere in se, sed solum **de effectu** inde secuto sibi complacet, scilicet de immunitate ab incommodis periculisque quae gestationem, partum, etc., comitantur, juxta dicta (t. I, p. 215, q. 39).

Q. 169. *Quale* MEDIUM a confessario insinuari possit iis conjugibus, qui alioquin *onanismo* indulgerent?

R. « *A die 14 post incoepa menstrua, ad sequentem usque menstruorum recursum, MULIEREM NON CONCIPERE, hodie nedum probabilissimum est, sed prope certum,* » asserit post alios D'ANNIBALE. Saltem hoc tempore foecundatio raro locum habere solet, et ideo illud vocant tempus *agene-seos*. — Porro « *conjuges praedicto modo matrimonio utentes inquietandos non esse, posseque confessarium sententiam de qua agitur, illis conjugibus, caute tamen, insinuare, quos alia ratione a detestabili ONANISMI crimine abducere frustra tentaverit,* » declaravit S. POENIT. (16 Jun. 1880) ap. N. R. T. (XIII, 460).

CAP. 3. De actibus carnalibus conjugum extra debiti exercitium habitis, ubi de peccatis conjugum.

Q. 170. Dic : 1°) *quotupliciter* distingui possint ACTUS CARNALES conjugum *extra copulae exercitium* positi ; et 2°) *quinam* eorum sint LICITI, *quinam* MORTALES, *quinam* VENIALES tantum ?

R. Ad 1um) *Triplex* generis distingui possunt.

Explanatur. Alii sunt **juxta**, alii sunt **contra**, alii sunt **praeter** finem, ob quem matrimonium primario et principaliter ab auctore naturae est institutum, i. e. generationem.

R. Ad 2um) *Sub distinctione.*

Explanatur. A) Actus, qui fiunt **JUXTA**, i. e. in ordine ad generationem seu ad copulam facilius, citius, aut perfectius exercendam, conjugibus sunt **liciti**. Quibus enim licitum est principale, licitum est quoque accessorium, ut medium necessarium vel utile ad illud ordinatum. **Hinc 1°** culpa vacant turpiloquia, tactus aut aspectus inhonesti in proprio vel compartis corpore, si immediate ad copulam referantur, et necessarii vel utiles sint ad naturam excitandam, cum tunc sint copulae praeparatio et velut inchoatio. **Hinc 2°** idem probabilius dicendum de tactibus, quibus uxor immediate *post* copulam, in qua vir solus seminavit, seipsam excitat : quia, licet hodie satis certum sit, semen mulieris aliud non esse nisi humorem quemdam ad conceptionem nihil omnino conferentem, non constat tamen illius effusionem inutilem esse ad foecunditatem adjuvandam (S. Lic. VI, 919).

B) Actus qui fiunt **CONTRA**, quales sunt pollutio voluntaria (sub qua venit onanismus) et crimen sodomiae, sunt **mortales**. Imo hujusmodi peccata mortalia contra naturam, ut scite notat BILL., sunt *graviora* inter conjuges, quam inter solutos, « *utpote QUASI ADULTERIUM contra fidem, quae prohibet omnem usum carnis extra limites conjugii, et obligat, ut uterque servet alteri corpus suum.* » **Hinc 1°** gravissime peccant conjuges coeundo in vase praepostero, estque peccatum sodomiae imperfectum (tom. I, pag. 250).—Utrum vero mortale sit copulam inchoare *in ore*, ut dein *in vase naturali* consummetur, DD. *disputant*. Aliqui **negant**, si obiter fiat, et absit periculum pollutionis ; alii communius **affirmant** cum S. Lic. (VI, 955) : « *tum quia in hoc actu ob calorem oris adest proximum periculum pollutionis ; tum quia hoc per se videtur nova species luxuriae contra naturam, dicta ab aliquibus IRRUMATIO.* » Unde quoque de tali actu gravissime pronuntiat BILL. : « *Esse nefandissimum flagitium contra naturam, includens insuper rationem aliquam adulterii, ut dixi, et sodomiae imperfectae.* » — Magis DD. dubitant de mera *perfricatione virilium* circa os uxoris, si absque pollutionis

periculo obiter fiat, non ex affectu sodomitico, sed in attestationem et conservationem mutui amoris. Audiatur BILL. : « *Simpliciter osculari, lambere obiter, solum ore excipere verenda viri, aut ea fricare in superficie vasis posterioris uxoris, excusant a mortali* FILLIUCIUS, JACOBUS MARCHANTIUS, SANCHEZ, quos citat et sequitur SPORER : *quia sic habentur pro tactibus impudicis.* » Quare, stante gravissimorum DD. controversia, hoc certo certius de mortali dammare non auderem. Interim scribit SPORER : « *Possunt hae sententiae servire confessario POST FACTUM; sed ANTE FACTUM nullo modo consulendae, quin imo graviter reprehendendi sunt talia factitantes.* » Et merito quidem; eo magis « *quia saltem, ut habet S. LIG. (VI, 946), talis tactus non potest MORALITER fieri sine affectu sodomitico.* » **Hinc 2°** mortales sunt tactus, qui *per se seu ex natura sua* ita ad pollutionem tendunt, ut sint quasi pollutio inchoata, et in eo loco exercentur, ubi non est opportunitas statim copulae habendae. **Duplex exemplum** dat SANCHEZ (l. IX, disp. XLV, n. 34) : « *Ut si vir a foemina petat, ut ejus virilia attrectet moveatque;—aut velit digitos in uxoris vas intromittere ibique persistere, quasi copulam exercendo, utens digitis instar membri virilis.* »

C) Actus qui fiunt **PRAETER**, i. e. qui nec utiles sunt nec nocivi generationi, neque liciti sunt, quia a suo fine deflectunt; nec graviter illiciti, alias societas matrimonialis praesentissimum aeternae damnationis periculum foret; adeoque sunt **veniales** tantum, et consequenter pro confessione materiam *non necessariam*, sed *liberam* constituunt (tom. III, pag. 196). **Hinc 1°** oscula, tactus honesti aut etiam minus honesti, si inter conjuges fiant ex sola carnali voluptate, nonnisi culpam venialem constituunt, etiamsi exsurgerent motus pravi aut distillatio. **Hinc 2°** contra omni culpa vacant, si fiant in ordine ad copulam, vel ad fovendum amorem conjugalem, vel ad avertendam suspicionem propensionis erga aliam personam, vel saltem ad concupiscentiam sedandam, etiamsi per accidens aliquando sequatur involuntaria pollutio. **Hinc 3°** quid sentiendum sit de *actibus imperfectis*, qui inter conjuges exercentur absque congregiendi intentione, hisce verbis tradit DIANA (tom. II, tr. 6, res. 205 seq.), quem hoc loco memorat BALLERINI : « *Communiter, ait, notant DD., cessante in utroque conjugue pollutionis periculo, non peccare maritum mortaliter, si COEPTAM*

COPULAM ANTE SEMINATIONEM ABRUMPAT, *ne proles generetur, modo id faciat uxore consentiente aut non rationabiliter invita.* » Nec aliter loquitur BILL., inquires : « *Si, cessante omni periculo pollutionis in utroque conjugue, mutuo consensu copulam abrumpant, ANTEQUAM SALTEM FOEMINA SEMINAVERIT, ne proles generetur, ob inopiam, sive ob aliam causam, non peccare mortaliter docent satis communiter DD. CAJET., PALUD., ARMILLA, SPORER, BASILIUS, PONTIUS, et alii. Quia illa vasis foeminei penetratio, absque seminatione et pollutionis periculo, reputatur instar tactuum pudendorum, qui inter conjuges excusantur saltem a mortali. Dixi : ANTEQUAM FOEMINA SALTEM SEMINAVERIT; quia si foemina jam seminaverit, aut ad id excitata sit, lethale crimen erit abrumpere copulam ante seminationem viri.* »

Uterius quam plerique alii progreditur DIANA additque : « *Immo, si justa causa adsit impediendi seminationem, v. g. ob paupertatem ac multitudinem prolis et nihilominus concubandi ad sedandam concupiscentiam, omnem culpam abesse, si mutuus consensus accedat... Unde non erunt damnandi etiam de culpa veniali conjuges infirmi, qui ad sedandam concupiscentiam inciperent copulam et voluntarie illam minime perficerent... Quia non est peccatum dare operam rei licitae et actioni honestae, quamvis praevideatur secutura pollutio, dummodo absit periculum consensus,.. quia tunc pollutio non est in se volita, ut supponitur, neque dici potest volita in causa, quia non teneor illam actionem omittere, ne sequatur pollutio, stante justa causa.* » Hinc 4°) quando conjux non animo copulandi, sed solius voluptatis capiendae gratia, se ipsum tangit libidinose cum commotione venerea spirituum generationi servientium, *distingui debet : num id fiat in praesentia alterius conjugis, ubi statim haberi possit copula; num vero in absentia.* Si 1um) : est peccatum tantum veniale. Si 2um) : utrum mortale sit, DD. *disputant.* Alii **negant**, si absit pollutionis periculum : quia hujusmodi tactus natura sua referuntur ad copulam, esto ea actu non intendatur, vel non sit hic et nunc possibilis, quod est per accidens. Alii **affirmant** : quia tunc hujusmodi tactus ad pollutionem referuntur. Quae sententia ex S. LIC. (VI, 936) est « *probabilior et in praxi omnino suadenda.* » Quibus tamen verbis nequaquam significat, ut recte notat BALLERINI, « *poenitentibus ingerendam a confessario esse opinionem de gravi in hisce actibus reatu : nam ipse aperte et*

vehementer eos increpat ac damnat, qui peccati mortalis, URI DE RE NON SUNT CERTISSIMI, conscientiam injiciunt. » **Hinc 5°** licet juxta sententiam communem id peccatum veniale sit, probabile tamen censet S. LIG. (V, 25), « *licitum esse conjugibus delectari, etiam carnaliter, de copula habita vel futura, semper ac absit periculum pollutionis : quia ipse status matrimonialis haec omnia licita reddit : alias nimis scrupulis esset obnoxius* » (Cfr. tom. I, pag. 217). Cui sententiae favet S. THOM. (*De malo*, q. 15, a. 2 ad 17), ubi docet, talem esse delectationem, quale est objectum ; atqui hujus delectationis objectum seu ipsa copula conjugalitatis conjugibus de se semper est licita, esto hic et nunc per accidens sit impedita. — Quod tamen semper intelligendum est de copula cogitata inter ipsos conjuges : nam *etiam in actu conjugali cum proprio conjuge* imaginari sibi aliam personam *carnaliter* dilectam, peccatum mortale est. Dixi : *carnaliter* ; nam si imaginatio seu delectatio versaretur circa aliam personam praecise ut *naturaliter* delectantem ob suam pulchritudinem, idque ob honestum finem se excitandi ad seminationem, vel ut proles formosior concipiatur, per se loquendo nullum saltem mortale agnoscit SANCHEZ, etsi fateatur, rem esse periculi plenam nec permittendam. — Dissuadendum quoque est, se excitare respiciendo ad imagines *profanas* utriusque sexus ; immo *sacras* ad hoc adhibere foret gravis irreverentia.

Q. 171. *An* PECCANT conjuges qui, ad vitandam prolem, copulam non habent nisi solo tempore *ageneseos*, seu quo foecunditas raro locum habere solet ?

R. 1° *Per se* peccant : quia sic *positive* excludunt finem primum, ob quem matrimonium est institutum ; in quo habetur inordinatio. Sed non peccant *graviter*, dummodo neuter versetur in periculo incontinentiae : quia finis praecepti non cadit sub praecepto. 2° Itaque a *veniali* non excusabuntur, si justam ita agendi non habeant causam. 3° Quod si hujusmodi causam habeant, *nullo modo* peccant, ut si ita faciant ob paupertatem ac multitudinem prolis (pag. 232 seq.).

Resolvitur 1. Ex quibus concludimus, confessarium posse hanc agendi rationem poenitentibus consulere, qui alias longe gravioris *onanismi* criminis periculo exponerentur (pag. 230).

Q. 172. Ad *quid* ATTENDERE debeat confessarius, dum audit confessiones *conjugum*?

R. Ad *duo* praesertim attendat : tum ut *sacramenti* SANC-
TITATI, tum ut *SALUTI poenitentium* prospiciat.

Resolvitur 1. Confessarius non tenetur, nec debet de rebus, ad usum matrimonii spectantibus, sermonem injicere, **nisi urgeat necessitas**. Quod addo : quia aliquando non solum potest conjuges desuper interrogare, sed imo hoc facere tenetur (tom. III, pag. 547 seq.). Constat ex prop. damnata : « *Nunquam expedit interrogare de hac materia utriusque sexus conjuges, etiamsi prudenter timeatur, ne conjuges, sive vir sive uxor, abutantur matrimonio ;* » quam propositionem S. U. I. (21 Maii 1851) censuit « *prout jacet, esse falsam, nimis laxam et in praxi periculosam.* » Praeterea quod **interrogationes** attinet a confessariis faciendas circa **Onanismum**, sequentia sunt memoranda. Ad **dubium** : « *An suo muneri satisfaciant illi confessarii, qui cum poenitente, onanismi peccatum accusante altum silentium servant, et finita confessione peccatorum, illum verbis generalibus ad contritionem excitant, illique asserenti se detestari omne peccatum lethale, sanctam absolutionem impertiuntur ?* » S. POENIT. (14 Dec. 1874) **respondit** : « *Negative.* » Item ad **dubia** : « **1°** Quando adest **FUNDATA SUSPICIO**, poenitentem, qui de **ONANISMO** omnino silet, huic crimini esse addictum, num **Confessario** **LICEAT** a **PRUDENTI** ET **DISCRETA** INTERROGATIONE abstinere eo quod praevideat plures a bona fide exturbandos, multosque sacramenta deserturos esse? Annon potius **TENEATUR** **CONFESSARIUS** **PRUDENTER** AC **DISCRETE** INTERROGARE? **2°** An confessarius, qui, sive ex spontanea confessione, sive ex prudenti interrogatione cognoscit poenitentem esse **Onanistam**, **TENEATUR** illum de hujus peccati gravitate aequae ac de aliorum peccatorum mortalium, **MONERE**, eumque, uti ait **Rituale Romanum**, paterna charitate reprehendere, eique absolutionem tunc solum impertiri, cum sufficientibus signis constet, eundem dolere de praeterito, et habere propositum non amplius onanistice agendi? » S. POENIT. (10 Mart. 1886) **respondit** : « *Attento... vitium infandum, de quo in casu, late invaluisse... ad 1um regulariter* **NEGATIVE** *ad 1um partem,* **AFFIRMATIVE** *ad 2um ; ad 2um AFFIRMATIVE, juxta doctrinas probato-*

rum auctorum. » **Resol. 2.** Si urgeat necessitas, confessarius **non plus investiget quam opus sit** (t. III, p. 249 et 347 seq.), ac insuper utatur iis verborum formis, quae *quam decentissimae* habeantur : tum 1° ne scandalum pariat et sibi, et poenitentibus, et etiam aliis, cum non raro poenitentes de dictis confessariorum cum aliis loquantur ; tum 2° ne forte apud impios capiatur in sermone, aut etiam penes Ordinarium de crimine sollicitationis denuntietur (tom. III, pag. 333 seqq.), quasi in actu confessionis, ut ait GREG. XV (Const. *Universi dominici gregis*), « *turpes habuerit sermones.* » **Resol. 3.** Si interrogetur a poenitente circa licita vel illicita in usu matrimonii, ipsi significet, praeter inordinationem quae est **contra naturam** (p. 231 seq.), i. e. praeter ea, quae generationi seu fini ob quem matrimonium primario et principaliter est institutum, positive adversantur, vix aliquid inter conjuges reperiri, quod **certo** sit peccatum **mortale**, atque adeo quod sit materia *necessaria* confessionis, licet leves culpaе variis de causis intercedere possint. **Resol. 4.** Quod ad **leves** hujusmodi culpas attinet, « *tria sunt*, ut recte scribit BALLERINI, *de quibus utiliter poenitens monebitur* : 1° *ab iis culpis excusari eum conjugem, qui cum sine alterius offensione quaedam recusare non possit, passive quodammodo se habet, ea scilicet non exigens, sed mere consentiens seu permittens ;* 2° *ubi excusatio ista non adsit, ac poenitens leves hasce culpas confiteri malit (nam confiteri venialia necessarium non est) utendum in confessione prorsus esse generali formula* ALI-CUIUS LEVIS CULPAE IN CONJUGALI OFFICIO PRAESTANDO, *nec unquam designandum, cujusmodi illi actus fuerint : sanctitas enim sacramenti et periculum huic materiae insitum exigunt omnino, ut mere quod sufficiens sit, nihil vero superflui exprimatur ;* 3° *si poenitens forte incidat in confessarium adeo imprudentem, ut quidpiam ulterius investigando sciscitetur, posse eum, imo et debere modeste reponere, NILIL ESSE QUOD EA DE RE ADDAT.* »

APPENDIX.

CAP. UNIC. De juris civilis solemnibus non omittendis.

Q. 173. An solemnitates *a jure civili* pro matrimonii celebratione praescriptae sint omittendae?

R. *Negat.*, etsi ad valorem matrimonii coram Deo ejusque Ecclesia nullo modo requirantur, ut constat ex dictis (pagg. 45, 47, 67); immo, sine causa eas omittere gravi culpa non vacat.

Explanatur. Ratio horum est : quia, cum in foro civili matrimonium non intelligatur, nisi ex jure civili coitae sint nuptiae ; omisso actu civili, seu praetermissis juris solemnitatibus, nec vir, nec uxor, nec liberi legitimi civili jure intelliguntur. Ex quo nata sunt sequi damna gravissima : tum **spiritualia**, quia alteri ab altero discedere integrum est et ad alia vota civilia transire ; tum **temporalia**, quae contingere possunt sive sacerdoti, cum graves mulctas subire debeat, si legem hanc transgrediatur ; sive uxori, quam vir alere cogi non potest ; sive futuris liberis, maxime si parentes eos postea non agnoverint et morientes non scripserint haeredes. Audiatur *Inst. S. POENIT. circa contr. quem matr. civile appellant* (15 Jan. 1866) inquiens : « *Quamvis autem verum fidelium matrimonium tum solum contrahatur, quum vir et mulier impedimentorum expertes, mutuum consensum patefaciant coram parochio et testibus, ... atque ita contractum matrimonium suum valorem obtineat, nec opus sit, ut a civili potestate ratum habeatur aut confirmetur ; attamen AD VEXATIONES POENASQUE VITANDAS ET OB PROLIS BONUM, quae alioquin a laica potestate ut legitima nequaquam haberetur, tum etiam AD POLIGAMIAE PERICULUM AVERTENDUM, opportunum et expediens videtur, ut iidem fideles... se sistant actum lege decretum exequenturi, ea tamen intentione (uti BENED. XIV docet in Brevi 17 Sept. 1746, Redditae sunt Nobis) sistendo se Gubernii officiali nil aliud faciant, quam ut civilem caeremoniam exequantur.* »

Resolvitur. Hinc parochi 1°) necesse habent de damnis hujusmodi sponso certiores reddere, idque exigit quoad *temporalia* CHARITAS, quoad *spiritualia* PASTORIS OFFICIUM ; 2°) curare debent, ut solemnia juris civilis a fidelibus impleantur. « *Hunc tamen actum, ait S. POENIT. (loc. cit.), antequam matrimonium coram Ecclesia celebraverint, peragere nequaquam debent. Et si qua coactio aut absoluta necessitas [ut plerumque]... ejusmodi ordinis invertendi causa esset, tunc omni diligentia utendum erit, ut matrimonium coram Ecclesia quam primum contrahatur, atque interim contrahentes sejuncti consistent.* » Unde **Leo XIII**, in decreto (17 Mart. 1879)

supra (pag. 167) citato, loquens de isto actu civili, simpliciter dicit : « *matrimonio jam rite celebrato vel cum animo illud quantocius celebrandi.* »

Q. 174. *Quomodo in his partibus agendum, si quis coram Ecclesia vel 1º inire intendat, vel 2º jam contraxerit, sed, in utroque casu, sive neglecto actu civili, sive cum impedimento civili dirimente?*

R. Ad 1um) *Sub distinctione.*

Explanatur. Si coram Ecclesia contrahere intendat **A) neglecto actu civili**, non est *regulariter* admittendus, nisi prius fuerit civiliter conjunctus, idque ob triplicem causam modo assignatam : 1º) ad vexationes poenasque vitandas quas leges intentant in sacerdotem secus facientem ; 2º) ob bonum conjugum et futurae sobolis ; 3º) ob bonum ipsius religionis, cum secus conjux nequam posset ad libitum compartem deserere et cum alia aliud civile matrimonium inire.—Dixi : **regulariter** ; nam dari possunt casus, in quibus ob salutem animae, quis recte jungatur, imo a sacerdote jungendus sit absque actu civili ; idque apud nos innuit ipsa Constitutio belgica (art. 16), inquiens : « *Le mariage devra toujours précéder la bénédiction nuptiale, sauf les exceptions à établir par la loi, s'il y a lieu ;* » quae exceptiones a lege nondum stabilitae sunt. Si vero contrahere intendat **B) cum impedimento civili**, videndum est, *cujusnam* naturae sit. 1º) Si sit impedimentum in quo a jure civili dispensari **non solet**, ille regulariter a tali matrimonio est avertendus. 2º) Si vero tale sit impedimentum in quo dispensari **solet**, et matrimonium praevideatur futurum faustum, ille paterne adjuvandus est, ut dispensationem facilius obtineat.

R. Ad 2um) *Sub distinctione.*

Explanatur. Si jam contraxerit **A) neglecto actu civili**, hortandus est ut, nisi obstet causa specialis, actum civilem perficiat, ob rationes modo allatas. Si jam contraxerit **B) cum impedimento civili dirimente**, videndum est, utrum hoc impedimentum inducat nullitatem **perpetuam**, an vero tantum **temporaneam**.—1º) Si **perpetuam**, quia v.g. in matrimonio civili omnino defuit consensus, prudenter curandum est, ut nemo vel cogitet vel

curet de recursu ad tribunalia habendo et de postulanda in foro civili matrimonii civilis annulatione. 2º) Si **temporaneam**, i. e. quando nullitas legaliter purgari potest, vel per ratihabitionem, vel per temporis spatium, ut v. g. per cohabitationem sex mensium in casu violentiae gravis, caute curandum est, ut haec nullitas ab interesse habentibus non invocetur, quamdiu non fuerit legaliter purgata.

Q. 175. *Quomodo* agendum, si quis, *antequam* coram Ecclesia contraxerit, juris civilis solemnia *adimplevisset* cum impedimento *civili dirimente*?

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel nullitas ex impedimento est **temporanea** tantum, vel est **perpetua**. Si **primum** : generatim loquendo, curandum est, ut illico quantum fieri possit illa nullitas purgetur, et si praevideatur eam ab interesse habentibus invocandam esse, ad canonicam matrimonii celebrationem tunc tantum procedi debet, quando purgatio fuerit obtenta. At in hoc casu monendus est, ne interea cum comparte sic juncta matrimonialiter vivat, et ut purgata nullitate, sine mora coram Ecclesia matrimonium celebretur. Contra, si praevideatur nullitatem a nemine invocandam esse, eamque certe legaliter brevi purgandam, aliquando satius erit, statim matrimonium in facie Ecclesiae celebrare. Si **secundum** : ad canonicam celebrationem licet procedere, quando fundate praesumitur, matrimonium civile ob eam nullitatem a nemine unquam impetendum esse, praesertim si concubinatus aliave ejusmodi mala ita sint evitanda ; ubi vero fundate praevidetur ob illud impedimentum annulationem esse petendam, patet, in illo casu a canonica matrimonii celebratione generatim esse abstinendum. — Cfr. VAN HEMEL, *De formis civilibus matr. Christ. praemittendis*.

Scholion. Plura eorum quae in Codice civili gallico statuuntur in ordine ad matrimonium, uti dicitur, civile, nuper in Belgio partim fuerunt modificata, partim etiam abrogata per Legem 16 Aug. 1887 ; item per Legem 26 Dec. 1891. Sic in **Cod. civ.** circa *consensum* parentum pro contrahendo matrimonio requisitum statuuntur praesertim sequentia : Art. 148. Filius ante 25, filia ante 21 aetatis annos completos contrahere nequeunt matrimonium

sine consensu parentum; si tamen hi inter se dissentiant, sufficit consensus patris. Quo etiam spectant aa. 149, 150 et 160. Dein statuitur : Art. 151. Qui aetatem art. 148 praefixam expleverunt, consilium parentum, aliorumve ascendentium expetere debent *per actum reverentialem*; idque, ex art. 152, *tribus vicibus*, a mense ad mensem, si filius non habeat 30 annos, filia 25 completos; si hanc aetatem habeant, ex art. 153 sufficit *actus unus*, cum subsequente lapsu unius mensis. Vide etiam art. 154 et seqq.

Porro in **Lege belgica** 16 Aug. 1887, art. 3, sic statuitur : « *Les articles 151, 152, 153 du Code civil sont remplacés par les dispositions suivantes : Les enfants légitimes, ayant atteint la majorité fixée par l'art. 148 sont tenus, avant de contracter mariage de demander par un acte respectueux et formel le conseil de leur père et de leur mère, à moins que ceux-ci ne soient dans l'impossibilité de manifester leur volonté. — A défaut de consentement sur un acte respectueux, il pourra être passé outre, un mois après, à la célébration du mariage.* » Huc etiam spectat EPISTOLA CIRCULARIS data die 17 Dec. 1887 a ministro iustitiae, in qua expresse declaratur : « *Le vœu de la nouvelle loi est qu'après l'âge de la majorité designé en cet article [148] il n'y ait plus d'acte respectueux qu'à l'égard des père et mère. Si les futurs époux qui ont atteint cet âge, n'ont plus ni père ni mère, ils n'ont de consentement à demander ni d'acte respectueux à faire aux aïeuls ou aïeules.* »

Plura quoque in **Cod. civ.** spectantia ad proclamationes et celebrationem matrimonii sic dicti civilis modificata aut etiam abrogata fuerunt in **Lege** 26 Dec. 1891, quae constat 10 articulis. Sic legitur in art. 10 : « *Les articles 63, 64, 65, 74, 165, 166, 167, 168 et 169 du Code civil sont abrogés.* » Animadvertendum quoque est id quod legitur in art. 9 : « *L'article 4 de la loi du 16 Août 1887 apportant des modifications a quelques dispositions relatives au mariage est interprété de la manière suivante : En cas d'indigence, l'acte de consentement prescrit par l'article 75 du Code civil pourra être reçu par l'officier de l'Etat civil du domicile ou de la résidence de l'ascendant et, à l'étranger, par les autorités qui ont compétence pour recevoir cet acte, par les agents diplomatiques, les consuls et vice-consuls de Belgique.* »

DE INDULGENTIIS ET JUBILAE0.

PRAEAMBULUM. Ut dictum fuit in Tractatu *de Poenitentia* (tom. III, pag. 185), remissa culpa, semper remittitur poena aeterna, remanet tamen saepe *poena temporalis*, vel in hoc vel in futuro saeculo obvennda. Estque de fide ex TRID. (Sess. XIV de poenit. can. 12) : « *Si quis dixerit totam poenam simul cum culpa remitti semper a Deo..., anathema sit.* » At haec poena temporalis *variis modis* in hac vita redimi potest. Sive 1º, EX OPERE OPERATO, scilicet per sacrificium missae et satisfactionem sacramentalem. Sive 2º) EX OPERE OPERANTIS, per propria opera satisfactoria quae, docente CATECH. ROM. (*de poenit.* n. 105), praecipue ad haec tria reducuntur : orationem, jejunium et eleemosynam : item patienter tolerando varias aerumnas a Deo inflictas. Quo spectat definitio TRID. (Sess. XIV *de poenit.* can. 13) jam supra allata (tom. III, pag. 273). Item propositio damnata in BAIO sub n. 77 : « *Satisfactiones laboriosae justificatorum non valent expiare de condigno poenam temporalem restantem post culpam condonatam.* » Sive demum 3º), ut de ceteris mediis taceam, ex APPLICATIONE THESAURI ECCLESIAE, nempe per indulgentias, quibus satisfactiones superabundantes Christi et Sanctorum quae hunc thesaurum constituunt, vi potestatis clavium extra sacramentum, applicantur rite illas lucrantibus. De istis indulgentiis agetur in praesenti tractatu, quem, antiquorum vestigia secuti, inscripsimus : **de indulgentiis et jubilaeo**; non ideo, quod Jubilaeum ab indulgentia essentialiter differat : est enim species indulgentiae plenariae; sed quia cum certa solemnitatem a R. P. conceditur variaque annexa habet privilegia, quibus ceterae indulgentiae destituuntur. Itaque hujus tractatus **duplex erit pars.**

In **prima parte**, sub diversis capitibus, agetur : 1º) de *quidditate indulgentiarum, divisione, utilitate et potestate eas concedendi deque earum publicatione*; 2º) de *vivis* quibus applicantur indulgentiae; 3º) de *defunctis*; 4º) de *operibus injunctis* pro indulgentiis lucrandis; 5º) de *tempore* quo incipiant indulgentiae lucrandae, deque *duratione, cessatione et translatione* indulgentiarum; 6º) de quibusdam indulgentiis in specie : *viae crucis, altaris privilegiati, coronarum, scapularium*; qui-

bus omnibus addetur **quadruplex Appendix : A)** De *Gregoriano tricenario*, de *altari S. Gregorii in monte Coelio* et de *altaribus Gregorianis ad instar*. **B)** De *confraternitatibus*. **C)** De *Tertio Ordine saeculari S. Francisci*. **D)** De *selectis quibusdam precibus jaculatoriis cum indulgentiis toties quoties*, quae omnes defunctis sunt applicabiles.

In **secunda parte** dicitur : 1º) de *natura jubilaei, antiquitate, divisione* et aliarum indulgentiarum tempore jubilaei *suspensione*; 2º) de *operibus ad lucrandum jubilaeum praemittendis*; 3º) de *privilegiis in jubilaeo concedi solitis*.

PARS PRIMA.

DE INDULGENTIIS (1).

CAP. 1. De quidditate indulgentiarum, divisione, utilitate et potestate eas concedendi deque earum publicatione.

Q. 1. Quid sit INDULGENTIA?

R. Indulgentia *generatim* sumpta est remissio proprii juris in gratiam alterius. Ex *usu* autem Ecclesiae et Theologorum, INDULGENTIA ad mentem S. THOM. (*Suppl.* q. 25, 26 et 27) definiri potest : *relaxatio poenae temporalis debitae peccato personali quoad culpam et poenam aeternam remisso, coram Deo, facta ab Ecclesia extra sacramentum virtute clavium, per applicationem satisfactionum Christi et Sanctorum*.

(1) Cum auctoritate dioecesisana «*tum ad augendam pietatem, tum ad indulgentiarum usum fovendum, clero plurimum commendamus, optantes ut omnium teratur manibus*» exquisitissimum opusculum cui titulus : **Florilegium seu fasciculus Precum et Exercitiorum**, auctore A. C. DE SCHREVEL, Can. Brugensi, etc. Cujus altera editio, ad indulgentias quod spectat, a S. C. INDULG. fuit approbata.

Summis quoque laudibus extollendi sunt praeclari articuli apud **Acta Ordinis Minorum** mira claritate conscripti, quibus titulus : «**Synopsis indulgentiarum in commodum fratrum Ordinis nostri.**» Optandum vehementer, ut quod in commodum Ordinis Minorum variis in fasciculis hucusque editum fuit, id aliquando in unum collectum ad utilitatem omnium in lucem divulgetur.

Explanatur. Dicitur : 1°) **relaxatio poenae temporalis**; quia per indulgentiam nulla culpa dimittitur, sed poena temporalis dumtaxat, quae etiam post acceptam justificationis gratiam, et remissam culpam una cum reatu poenae aeternae, plerumque restat exsolvenda in hoc vel futuro saeculo. Unde quando dicitur per indulgentiam *peccata remitti*, nomen *peccati* pro poenae temporalis reatu usurpatur. Dicitur : 2°) **debitae peccato personali**; quia peccatum originale ejusque poena remittitur per baptismum tom. II, pag. 440¹. Dicitur : 3°) **quoad culpam et poenam aeternam remisso**; quia, manente culpae et poenae aeternae reatu, justitiae consentaneum non est, ut remittatur reatus poenae temporalis debitae. Dicitur : 4°) **coram Deo**, i. e. in foro interno; tum ut excludatur error illorum qui volunt, indulgentiam non remittere poenam divinae justitiae debitam, sed tantum relaxare poenitentiam a confessario impositam aut imponendam juxta antiquos canones poenitenciales; tum ad significandum, quod indulgentia non liberet a poenis quae debentur in foro externo, sive ecclesiastico, sive civili; sed ab iis poenis quas homo justitiae divinae persolvere debet. Dicitur : 5°) **facta ab Ecclesia extra sacramentum virtute clavium**; quia concessio indulgentiarum non fit virtute alicujus sacramenti aut missae sacrificii; sed est actus jurisdictionis ecclesiasticae in foro externo. Dicitur : 6°) **per applicationem satisfactionum Christi et SS.**; habet siquidem Ecclesia *thesaurum inexhaustibilem*, conflatum ex satisfactionibus Christi, quae sunt infiniti valoris, et satisfactionibus superabundantibus SS., quippe qui vel nullum peccatum commiserunt, qualis fuit B. M. V., vel si aliquod commiserunt, uberiora opera satisfactoria peregerunt plusque passi sunt, quam opus fuerit pro remissione poenae temporalis eorum peccatis debitae. « *Quem quidem thesaurum,* » ait CLEM. VI in Extrav. « *Unigenitus* » (de poenit. et remiss.), *non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per B. Petrum, coeli clavigerum, ejusque successores suos in terris vicarios, commisit fidelibus salubriter dispensandum;* » tum ne alioquin hujusmodi satisfactiones superabundantes, quoad vim *satisfaciendi*, a Deo irremuneratae remaneant; tum ut in corpore mystico Ecclesiae perfecta servetur *Sanctorum communio*, et quod uni ejusdem membro superabundat

alteri communicetur, prout in corpore sano fieri assolet. Et quoniam iste **thesaurus** sit mere *spiritualis*, utpote constans ex satisfactionibus Christi et SS., quae sunt quid spirituale, utique is in *nullo loco materiali* hujus mundi repositus jacet, sed existit dumtaxat in *mente Dei*, in quantum jugiter recordatur satisfactionum superabundantium quibus conflatur, ac efficaciter movetur ad misericordiam praestandam iis quibus applicantur ab Ecclesia. Ceterum satisfactionibus Christi merito junguntur satisfactiones SS., non quidem per modum **supplementi**, cum Christi satisfactiones fuerint sufficientissimae, utpote valoris infiniti; sed per modum « **cumuli**, » ut loquitur idem CLEM. VI. Idque Christo **injuriosum** non est, sed potius ad ejus gloriam confert: non solum quia honos servo exhibitus in dominum redundat, sed etiam quia omne bonum Sanctorum ex Christi meritis promanat.

Resolvitur 1. Ex S. THOM. (Suppl. q. 25, a. 1 in c.) indulgentiae valent non solum in **foro Ecclesiae**, sed etiam in **foro Dei**, i. e. liberant hominem, non solum a poenis ab Ecclesia sive per sacerdotem, sive per canones injunctis, sed etiam a poenis Deo debitis et in Purgatorio luendis. Secus « *Ecclesia hujusmodi indulgentias faciens magis damnificaret quam adjuvaret, quia remitteret ad graviores poenas, scilicet Purgatorii, absolvendo a poenitentiis injunctis.* » Sicque verum non esset, quod tamen credere tenemur, scilicet: *indulgentiarum usum populo christiano maxime salutarem esse, ut docet TRID. (Sess. XXV de Ind.).* **Resol. 2.** Potest quis per indulgentias liberari a poenis temporalibus divinae justitiae debitis, etiam quando in Bulla indulgentiae expresse conceduntur cum clausula: **de poenitentiis injunctis**. Quia ista particula *de poenitentiis injunctis* non debet censi restrictiva, sed potius ampliativa, quasi diceretur: *etiam de injunctis*. Quod cum BILL. triplici probatur argumento: 1°) Quia juxta regulam juris: *ubi majus conceditur, etiam minus concessum esse videtur*, in eodem scilicet genere. Sic, si cui concedatur facultas absolvendi a reservatis, intelligitur etiam a non reservatis. Atqui majus est remittere poenas a confessario injunctas quam injungendas, cum injunctae non solum jure *divino*, sed etiam *humano* sint debitae. Ergo. 2°) Dum Pontifex concedit indulgentiam plurium dierum vel annorum, nescit an tanta poenitentia sit a confessario injuncta; imo

potius scit tantam non esse injectam, cum juxta hodiernam Ecclesiae praxim tanta non injungatur. Ergo non intelligit tantum de poenitentia a confessario injecta, sed de ea quae posset injungi, vel per Canones est statuta, quae vero sensu potest dici injecta, quia per Canonem est praefixa. 3° Quia alioquin indulgentiae forent hodie exiguae utilitatis : cum, ut dictum est, exiguae soleant nunc injungi poenitentiae. **Resol. 3.** Ex BILL. (*de indulg.*) **thesaurus Ecclesiae** sic recte definitur : « Valor satisfactorius bonorum operum Christi et Sanctorum, qui non fuit eis necessarius pro expiatione propriorum peccatorum, permanens in acceptatione Dei ad utilitatem corporis Ecclesiae, cujus Christus est caput, Sancti et omnes fideles membra et qui proinde applicari potest ejusdem corporis membris quae indigent. Dixi : *valor satisfactorius* ; duplex enim est valor in bono opere : unus *meritorius* ratione gratiae et charitatis, a quo procedit et respicit praemium obtinendum a praemiante, adeoque bonum merentis, aut illius cui meretur. Alter *satisfactorius* ratione difficultatis, laboris et poenalitatis in opere, et respicit jus alienum reparandum, adeoque directe bonum laesi, non satisfaciens, nisi indirecte, quatenus eum liberat a debito. » **Resol. 4.** Merito damnatae fuerunt sequentes propositiones. — A MART. VIN CONC. CONST. haec JOAN. WIRLEFF sub n. 12 : « *Fatum est credere indulgentiis Papae et Episcoporum.* » — A LEON. X per Bul. « *Ersurge Domine* » (16 Maii 1520) hae sequentes LUTHERI : sub n. 17 « *Thesauri Ecclesiae, unde Papa dat indulgentias, non sunt merita Christi et Sanctorum ;* » sub n. 18 « *Indulgentiae sunt piae fraudes fidelium, et remissiones bonorum operum ; et sunt de numero eorum, quae licent, et non de numero eorum, quae expediunt ;* » sub n. 19 « *Indulgentiae his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem poenae pro peccatis actualibus debitae apud divinam justitiam ;* » sub n. 20 « *Seducuntur credentes indulgentias esse salutare et ad fructus spiritus utiles.* » — A S. PIO V Bul. « *Ex omnibus afflictionibus* » (4 Oct. 1567) haec MICH. BAII sub n. 60 : « *Per passiones Sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta ; sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impertiuntur, ut digni simus, qui pretio sanguinis Christi a poenis pro peccatis debiti liberemur.* » — A PIO VI Bul. « *Auctorem fidei* » (28 Aug. 1794)

propositiones sequentes SYN. PIST. : sub n. 40 « *Indulgentiam secundum suam praecisam notionem aliud non esse, quam remissionem partis ejus poenitentiae, quae per canones statuta erat peccanti* ; » sub n. 41 « *Scholasticos suis subtilitatibus inflatos invexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi et Sanctorum, et clarae notioni absolutionis a poena canonica substituisse confusam et falsam applicationis meritorum* ; » sub n. 42 « *Luctuosius adhuc esse quod chimerica isthaec applicatio transferri volita sit in defunctos*. »

Q. 2. *Quotuplici* ratione distinguatur INDULGENTIA?

R. *Quadruplici* ratione distinguitur.

Explanatur. 1°) Ratione **objecti**, cui inhaeret, est vel **personalis**, vel **localis** aut **realis**, prout conceditur immediate : vel *personis*, v. g. confraternitati ; vel alicui *loco*, v. g. ecclesiae. altari alicujus sancti aut statuae loco permanenter adhaerenti, etc. ; vel alicui *rei* mobili v. g. coronis, iconibus. numismatibus, etc.

2°) Ratione **effectuum**, quos producit, est **plenaria** vel **partialis**, prout conceditur vel sine limitatione ad integram poenam temporalem remittendam, vel cum limitatione ad partem tantum delendam, ut est indulgentia 100 dierum, 7 annorum, etc.. i. e., juxta *communem* sententiam, remissio tantae poenae, quanta olim remittebatur vel remissa fuisset per poenitentiam canonicam ejusdem temporis. Quanti autem valuerint coram Deo poenitentiae canonicae et quanti nunc valeant indulgentiae partiales tot dierum vel annorum, nos omnino latet, cum ignoremus qualem proportionem satisfactiones nostrae habeant cum poena Deo pro peccatis nostris debita. Neque **objicias** contra hanc *communem* sententiam : quandoque fuisse concessas indulgentias *mille*, imo **decem millium** et ultra annorum, quales nunquam impositae fuerunt per veteres Canones. **Respondetur** enim : plures et graves DD. hujusmodi indulgentias rejicere ut fictas a quaestoribus et nunquam ab Ecclesia probatas. Sic BENED. XIV (*de Syn.* l. XIII, cap. XVIII, n. 8) agens de hujusmodi indulgentiis et loquens de Card. THOMASIO, de eo dicit : « *Postquam multa eruditione... demonstravit, quanta moderatione usi sint Romani Pontifices in indulgentiis concedendis quas scilicet paucorum plerumque annorum largiri sole-*

bant, SAPIENTER concludit, incredibiles ac plane improbables esse concessionem indulgentiarum millenorum annorum; eoque magis, quod assertae concessionem plerumque ad ea tempora referantur, quibus maxime vixit praememorata moderatio. » — Ceterum dato, quasdam huiusmodi indulgentias ab hac regula esse excipiendas et habendas esse ut **authenticas**, uti asseritur ap. N. R. T. (VI, 542) et MARC II, n. 1727, sic posset explicari cum BILLUART : « Suppono pro uno peccato mortali, puta blasphemiae, impositam fuisse poenitentiam decem annorum, si quis multiplicet istud peccatum, puta millies blasphemet, obnoxius erit poenitentiae decem millium annorum. »

3° Ratione temporis, ad quod extenditur, est vel temporalis vel perpetua, prout ad tempus determinatum aut sine ullo termino praefixo conceditur.

4° Ratione modi, quo conceditur, alia est pro vivis, alia pro defunctis : PRIMA enim conceditur per modum absolutionis, vi cuius Ecclesia directe delet poenae reatum; SECUNDA vero non per modum absolutionis cum defuncti non subsint jurisdictioni Ecclesiae, sed per modum suffragii, i. e. per exhibitionem pretii sufficientis ex thesauro Ecclesiae pro debito poenae a defunctis adhuc luendae, Deum deprecando, ut benigne velit illud acceptare et animabus Purgatorii applicare. **Differentiam** inter utramque indulgentiam exemplo explicat PONTAS : « Lex, ait, vult e carceribus emancipare duos subditos detentos, quorum unus in proprio dominio, alter Byzantii. Quomodo primo libertatem donabit? Hoc fiet ejus propria et suprema auctoritate, pronuntians gratiam PER MODUM ABSOLUTIONIS, absque auxilio et concursu potestatis extraneae. Sed pari modo nequit alterum liberare, quia non potest suam jurisdictionem exercere extra limites suae ditionis absque consensu Principis, sub cuius imperio et dominio moratur in carcere. Non potest igitur ultimum in libertatem vindicare, NISI PER MODUM SUFFRAGII, intercedendo pro eo apud Sultanum, cuius est captivus vel mancipium, et solvendo ejus redemptionem. » Quod idem paucioribus tradiderat ABELLY, inquires : « Sicut captivum apud turcas detentum rex Galliae non per viam AUCTORITATIS, ut in proprio regno, sed tantum per viam SOLUTIONIS ac REDEMPTIONIS liberare potest. » Praeterea « in hoc distinguitur indulgentia [per modum absolutio-

nis] a modo juvandi per suffragia, quod hic privata auctoritate fieri possit, non illa, » subdit SYLVIVS.

Q. 3. An INDULGENTIAE sint utiles, deturque in Ecclesia potestas eas concedendi?

R. *Affirm.* ad utrumque, estque de fide catholica ex TRID. (Sess. XXV, decr. de indulgentiis), ubi eos anathemate damnat, « qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. »

Explanatur Et quidem 1° quod **utilitatem** attinet, indulgentiarum usum esse populo « maxime salutarem, » ut ait idem TRID. (loc. cit.) ex eo liquet, quia nonnisi rite dispositis ac poenitentibus, nec nisi sub certis conditionibus, quae pietatem foveant, conceduntur, sicque non parum conferunt ad finem quem intendit Ecclesia, in eo situm ex CLEM. VI in Extrav. « Unigenitus, » scilicet : « ut cunctorum fidelium augeatur devotio, fides splendeat, spes vigeat, charitas vehementius incalescat. » — Quod vero 2° **potestatem** attinet Ecclesiae concessam concedendi indulgentias, tam pro vivis quam pro defunctis, illa colligitur : **A) ex Scriptura**, scilicet ex verbis Christi (MATTH. XVI, 19) : « Et tibi dabo claves regni coelorum... Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis. » Quibus verbis Christus promisit se daturum B. Petro ejusque successoribus potestatem solvendi omne vinculum impediens ingressum in regnum coelorum, adeoque nedum vincula peccatorum, sed multo magis vincula poenarum temporalium ex culpis jam dimissis relictarum : nam regula juris : « Ubi majus conceditur, etiam minus concessum esse videtur » valet in iis, quae sunt ejusdem rationis et per se pertinent ad idem privilegium et potestatem. Quod autem promissum fuit Petro, eidem collatum fuit (JOAN. XXI, 17) : « Pasce oves meas. » Accedit **B)** perpetuus **Ecclesiae usus**. Et ita S. PAULUS (2 Cor. II, 10) incestuoso Corinthio poenitenti remisit « in persona Christi, » i. e. auctoritate a Christo sibi tradita, seu « ac si Christus donasset, » ut explicat S. THOM. (Suppl. q. 25, a. 1), partem poenarum quas debebat persolvere. Deinde post Apostolorum tempora, usus erat in Ecclesia, ut ad preces martyrum qui detinebantur in carceribus vel alias, quando Episcopi id expedire judicabant, pars poenitentiae lapsis remitteretur,

ut constat ex TERTUL., S. CYPR., CONC. NIC. I, aliisque antiquitatis monumentis. Sic quoque S. GREG. circa an. 600 indulgentias concessit in diebus stationum, ut praeter alios testatur S. THOM. (in 4. d. 20, q. 1, a. 15, q. 2). Nec negant haeretici indulgentias sequentibus saeculis fuisse in usu.

Resolvitur. Hinc a SIXTO IV in Const. « *Licet ea* » (an. 1479) daminatur « *tanquam manifestam haeresim continens* » propositio PETRI OXOMENSIS asserens sub n. 6 : « *R. Pontificem Purgatorii poenam remittere non posse;* » et in Decret. LEONIS X ad Card. CAJETANUM, sub poena excommunicationis latae sententiae ab omnibus teneri et praedicari praecipitur : « *R. Pontificem... potestate clavium... posse pro RATIONABILIBUS causis concedere eisdem Christi fidelibus, qui charitate jungente membra sunt Christi, sive in hac vita sint, sive in PURGATORIO, indulgentiam ex superabundantia meritorum Christi et Sanctorum, et tam pro vivis quam pro defunctis, apostolica auctoritate indulgentiam concedendo, thesaurum meritorum J. C. et SS. dispensare, et per modum ABSOLUTIONIS indulgentiam ipsam conferre vel per modum SUFFRAGII illam transferre consuevisse; ac propterea omnes, tam VIVOS quam DEFUNCTOS, qui veraciter omnes indulgentias huiusmodi consecuti fuerint, a tanta temporali poena, secundum divinam justitiam pro peccatis suis debita, liberari, quanta concessae ac acquisitae indulgentiae aequivalet.* »

Q. 4. *Quis possit concedere INDULGENTIAS?*

R. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 26, a. 1-4) potest omnis et solus, qui ad hoc habet *ordinariam* vel *delegatam* potestatem.

Explanatur. Ratio est : quia indulgentiae sunt bona communia Ecclesiae, quae dispensari nequeunt, nisi ab habente ad hoc jus proprium aut delegatum.

Et quidem A) **potestate ordinaria**, i. e. annexa officio, id possunt **Papa** et **Episcopi sedem habentes**, etsi nondum sint consecrati. Quia vero, ut docet S. THOM. (*Suppl.* q. 26, a. 5) : « *potestas faciendi indulgentias plene residet in Papa, qui potest facere quod vult causa tamen existente legitima; sed in episcopis est taxata secundum ordinationem Papae, et ideo possunt facere secundum quod eis taxatum est et non amplius;* » hinc **Papa** uni-

versis fidelibus totius orbis indulgentias qualescumque concedere potest, tam plenarias quam partiales, tam pro vivis quam pro defunctis; **Episcopi** vero non nisi « *suis subditis secundum LIMITATIONEM SS. Canonum,* » ut loquitur MART. V (Const. *Inter cunctas*) : quae limitatio in Conc. LATER. IV, (cap. *Cum ex eo*, 44, *De poenit. et remiss.*) ita facta est, ut *unum annum* tantum concedere possint in die dedicationis alicujus ecclesiae, « *sive ab uno, sive a pluribus episcopis dedicetur,* » et *quadraginta dies* in casibus aliis. Quod idem de **Archiepiscopis** respectu totius suae provinciae, etiam *extra tempus visitationis*, intelligitur. Ad **dubium** : « *Utrum ARCHIEPISCOPI ratione dignitatis impertiri possint fidelibus indulgentiam 80 dierum, ... cum Pontificale Romanum 40 tantum dierum indulgentiam praescribat?* » S. C. I. (22 Febr. 1847) **resp.** : « *Servandum esse Pontificale Romanum.* » Usus tamen invaluit, teste SCAVINI, ut Arch. TAURINENSIS 80 dies concedat. — Et has indulgentias solum concedere possunt per modum *absolutionis*, adeoque *pro solis vivis*, ut habet SUAREZ cum communi DD. : quia episcopis, juxta dicta, solum conceditur, ut possint eas « *suis subditis* » elargiri. Nihil tamen impedit, quominus indulgentias ab episcopis concessas *regulares exempti* etiam lucrari valeant, quia exemptio tantum valet in odiosis. Quod si episcopus ultra limites potestatis suae indulgentiam concedat, ea irrita est quoad excessum ; at valet usque ad terminum ejus potestatis, quia ex regula juris in 6° : « *utile non debet per inutile vitiari.* » Utrum vero **Capitula** et **Vicario Capitulari**, Sede vacante, jus competat concedendi indulgentias, DD. *disputant*. Multi **negant** : quamvis enim capitulum succedat episcopo in jurisdictione, non tamen succedit in dignitate, cui jura potestatem indulgentiarum adnectunt et quasi reservasse videntur ; quare in praxi ab iis concedendis **abstineat** (tom. II, pag. 306).

At **B)** **potestate delegata** id potest omnis ille, cui facultas concedendi indulgentias legitime fuit concessa ab habente ordinariam. Sic 1°) ex concessione Pontificis, teste FERRARIS, « **Nuntii et Legati apostolici** possunt **subditis** suae Nunciaturae et Legationis pro quocumque opere concedere 100 aut plurium dierum indulgentiam, attamen semper minus quam annum. Pro templo autem seu capella possunt concedere indulgentias 7 annorum et

7 *quadragenarum pro illis qui confessi communicaverint et in eo loco de more oraverint ad intentionem Ecclesiae.* » Similiter 2°) **Cardinales**, quamvis non sint episcopi vel sacerdotes, in suis titulis possunt concedere indulgentias 100 dierum. Si vero sint Archiepiscopi, idem possunt, ex usu introducto, in sua provincia vel dioecesi. Sic 3°) **Generales ordinum et Praelati religiosorum** aliquando concedere possunt indulgentias, etiam plenarias, ex speciali concessione R. Pontificis. — Interim, ut per transennam dixerim, Praelati, quibus privilegio apostolico data est facultas concedendi in quibusdam solemnibus festivitibus per annum indulgentias plenarias, « *debent hac facultate uti per modum actus toties quoties solemnitas occurrit;* » non vero possunt unica concessione eandem indulgentiam extendere ad omnes solemnitates periodo annorum recurrentium aut in perpetuum, ut constat ex S. C. I. (12 Jan. 1878. Ap. N. R. T. (X, 507). Sic 4°) quamvis **episcopus titularis**, esto foret auxiliarius Ordinarii, non possit dare indulgentias, cum sedem non habeat; id tamen potest ex commissione Ordinarii, ubi v. g. ecclesiam consecraret.

Q. 5. An 1°, ad indulgentiarum VALOREM requiratur *justa causa*; et 2° an *eidem pietatis actui* aut *eidem rei*, jam *indulgentiis ditatae*, possint a praelatis R. Pontifice inferioribus, *novae* adnecti indulgentiae?

R. Ad 1^{am}) Ex S. THOM. (*Supp.* q. 25, a. 2) *affirmative*.

Explanatur. Requiritur **justam causam**, ut valeat indulgentia in ordine ad remissionem poenae Deo debitae in hac vel altera vita luendae, hisce verbis edocet S. THOM. (*loc. cit.*), inquiens : « *Dicendum quod indulgentiae simpliciter tantum valent, quantum praedicantur; dummodo ex parte dantis sit auctoritas, et ex parte recipientis charitas, et ex parte causae pietas, quae comprehendit honorem Dei et proximi utilitatem.* » Ratio est : quia Papa et episcopi non sunt domini, sed dispensatores thesauri Ecclesiae; jam vero si sine justa causa indulgentias concederent, non essent dispensatores, sed dissipatores, contra Domini sui voluntatem. Et in hoc omnes DD. conveniunt.

Utrum vero ad valorem indulgentiae non solum requiratur *justa et rationabilis causa*, sed etiam **proportionata** quantitati indul-

gentiae, ita ut non sufficiat quaecumque causa pia, sed requiratur magna causa pro magna indulgentia, major pro majori, inter DD. *disputatur*. **Negant** plures antiqui, quos inter DURAN., PALUD., S. ANTON., SYLVEST., et, ut placet quibusdam, S. THOM. (*loc. cit.*). **Affirmant** communiter recentiores cum BELLARM. et BILL., qui hanc sententiam, pro qua stare quoque ANGELICUM docet, hisce argumentis comprobant : « **1°**) *Secundum omnes requiritur causa JUSTA et RATIONABILIS; non est autem JUSTA causa, si non sit proportionata; justum enim dicitur quod est adaequatum aut saltem proportionatum; neque est RATIONABILIS: quia recta ratio non admittit aliquid improporcionatum.* **2°**) *Ille est INFIDELIS DISPENSATOR, non solum qui sine causa bona domini dispensat, sed etiam qui pro re levi magnos thesauros effundit.* **3°**) *Praelatus non potest VALIDE sine causa proportionata dispensare in votis: quia obligatio votorum est JURIS DIVINI. Ergo nec relaxare poenam cujus obligatio est etiam JURIS DIVINI.* **4°**) *Si sufficeret quaelibet causa pia, nullae forent indulgentiae INDISCRETAE et SUPERFLUAE [quas tamen damnat CON. LATER. IV, can. 62], cum semper adsit causa pia, puta sublevatio poenitentis a debito poenae. Ergo.* » Interim haec quaestio, ut scite observat idem BILL., « non videtur quantum ad **praxim** esse tanti momenti, cum... vix possit dari indulgentia pro causa pia quae non sit proportionata. » Quo circa notandum est ex BELLARM., ad CAUSAM JUSTAM, **DUO regulariter** requiri : **1°**) Ut indulgentia concedatur ad pium aliquem finem, cujus consecutio aestimetur Deo gloriosior et Ecclesiae utilior, quam poena per indulgentias relaxata; v. g. ad deprimentos hostes Ecclesiae, ad Dei Sanctorumque cultum promovendum, etc.; **2°**) Ut opus injunctum utile sit ad finem consequendum; quod opus, etsi quandoque secundum se aut respectu singulorum videatur leve, in ordine tamen ad finem est gravis momenti vel majus evadit respectu communitatis. Sic assistentia populi ad fores basilicae S. Petri, dum Papa solemniter benedicit, etsi secundum se sit aliquid leve nec multum laboriosum, quatenus tamen ordinatur ad protestationem fidei de Capite Ecclesiae et ad honorem Sedis Apostolicae, qui est finis illius indulgentiae, censetur gravis momenti et omnino sufficiens. Similiter, si indulgentia concedatur omnibus qui in tali solemnitate devote recitaverint quinquies *Pater* et *Ave*, quamvis singulorum preces

seorsim sint quid leve, omnium tamen preces simul sunt quid notabile. Idem patet in indulgentia quae conceditur conferentibus certam pecuniae summam ad aedificandam ecclesiam. Dixi : **regulariter** ; nam ut observat SARDAGNA cum BILL. ex BELLARM., « *aliquando contingere potest, ut solus finis sufficiat sine aliquo opere injuncto : quando videlicet finis non pendet ab aliquo opere et per se sufficit ad indulgentiam justam efficiendam. Sic in articulo mortis indulgentia hominibus bene de Ecclesia meritis, religiosis, et sodalibus B. M. V. conceditur, pronuntiato nomine Jesu et Mariae, absque alio opere injuncto : quia videtur causa esse satis justa ipsa necessitas extrema, conjuncta cum praecedentibus meritis, ut alii ad bene de Ecclesia merendum, vel ad religiosam vitam aut pia sodalitia, in quibus plurima bona opera exercentur, hoc beneficio adducantur.* » Ceterum, ut recte notant DD. cum BELLARM., de justitia causae **judicare** ad subditos non pertinet, sed ipsorum est grato animo beneficia, quae a superioribus conferuntur, exoculari. Tanto magis, quod si aliquando non potest totum procedere, poterit in parte : cum indulgentia sit divisibilis. Imo addit BILL. : « *Quod, si prudenter a concedente judicetur causa sufficiens, quae tamen reipsa sit insufficiens, nihilominus, meo saltem et quorundam aliorum judicio, valeat indulgentia : quia Dominus thesauri non censetur involuntarius, quando secundum regulas prudentiae dispensatur.* »

Resolvitur 1. Indulgentia sine causa pia et rationabili concessa est illicita : quia concedens est in hoc infidelis dispensator. **Resol. 2.** Indulgentia sine justa et rationabili causa concessa, etsi invalida sit quantum ad remissionem poenae temporalis, est tamen valida quantum ad privilegia ei annexa, quae sunt tantum juris ecclesiastici, ut est facultas absolvendi a reservatis : quia Papa potest sine causa valide, licet illicite, dispensare in his quae sunt tantum juris ecclesiastici. **Resol. 3.** Neque in concionibus neque in aliis occasionibus coram populo unquam movere licet dubium circa validitatem indulgentiae ex parte concedentis.

R. Ad 2um) *Negat.*, ut declaravit S. C. I. (12 Jan. 1878), ap. N. R. T. (X, 507) « *nisi novae conditiones adimplendae praescribantur.* »

Resolvitur 1. Quare non pauci DD. hac in re corrigendi sunt :

BARBOSA, SUAREZ, GOBAT, CASTRO PALAO, DIANA, alii, quos et secutus est TABERNA, scribens : « *Potest archiepiscopus intra suam provinciam concedere indulgentiam 40 dierum, quamvis loci episcopus ejus suffraganeus pro eadem causa similem concesserit; quo casu indulgentia duplicatur.* » **Resol. 2.** Itaque non potest episcopus vel alius quicumque praelatus eidem actui pietatis sive eidem pio sodalitie, cui a R. P. jam indulgentiae sive plenariae sive partiales concessae sunt; aut crucibus, coronis, sacris imaginibus a Papa vel sacerdote legitima facultate munito benedictis, novas adnectere indulgentias, nisi novae conditiones adimplendae praescribantur; aut eidem rei vel eidem actui pietatis, cui jam antecessor indulgentias adnexuit, novas indulgentias applicare; aut eundem actum pietatis in partes dividere, et e. g. pro omni verbo salutationis angelicae quadraginta dies indulgentiarum concedere, ut totidem verbis constat ex S. C. I. (12 Jan. 1878). Quod idem jam satis declaraverat (17 Dec. 1858). **Resol. 3.** Contra ad **dubium** : « *An uni et eidem rei, puta, uni coronae, possint applicari indulgentiae diversae, v. g. indulgentiae dictae APOSTOLICAE, et indulgentiae dictae S. BIRGITTAE?* » **Resp.** S. C. I. (29 Febr. 1820) : « *Affirmative, dummodo ad eas lucrandas renoventur opera injuncta iterabilia.* »

Scholion. 1. Ne circumferrentur indulgentiae *apocryphae*, varia ab Ecclesia statuta sunt quoad earum **publicationem**. Quocirca notandum est : **1°** Ex TRIB. (Sess. XXI, cap. 9 *de Ref.*), abolito prorsus officio et nomine *quaestorum eleemosynarum*, jam nulla indulgentia post TRIB. obtenta publicari potest, nisi ab *Ordinario loci*. — Imo **2°** ex S. C. I. (22 Jan. 1858) Summaria indulgentiarum vel antea collecta, sed nunquam Romae approbata, vel nunc primum ex diversis concessionibus collecta non possunt typis imprimi, nisi simul adsit *expressa* S. C. I. *licentia*. — Ast **3°** ex eodem decreto, si agatur de edenda concessione alicujus indulgentiae vel Summarii indulgentiarum, quod ex Brevi Apostolico vel Rescripto desumendum est, aut de Summario ex auctoritate S. Congregationis jam vulgato, *in potestate Ordinarii* est licentiam concedere earundem indulgentiarum concessionem typis imprimendi, dummodo pro aliquo elencho non sit specialis et expressa prohibitio. [Qualis existit quoad elenchum indulgentia-

rum, quae annectuntur rosariis, crucibus, numismatibus etc. a R. Pontifice vel ex ejus commissione benedictis]. — Praeterea 4°) ex S. C. I. (8 Jan. 1861) *sufficit recognitio Ordinarii loci* pro imprimendis indulgentiarum ac privilegiorum elenchis qui confraternitatibus traduntur pro earum aggregatione Archiconfraternitati, etiamsi indulgentiarum concessioness sint depromptae ex pluribus Brevibus. Interim 5°) ex S. C. I. (1 Jul. 1859) « quando Summus Pontifex indulgentiam quamlibet concedit Urbi et Orbi, ut fideles talem indulgentiam in variis dioecesibus **lucrari** possint, *non requiritur, ut haec indulgentia ab Ordinariis promulgetur*, sed sufficit, ut certi sint praedictam indulgentiam a S. Pontifice fuisse concessam. » Denique 6°) cum experientia quotidie comperiatur, complures indulgentiarum concessioness *generales* expediri in scia ipsa S. Congregatione, ex quo multi promanant abusus ac confusiones, hinc ex S. C. I. (28 Jan. 1756 et 14 April. 1856) impetrantes hujusmodi generales concessioness, tenentur sub nullitatis poena exemplar earundem concessionum ad Secretariam ejusdem S. Congr. deferre.

Scholion. 2. Pro **usu legitimo** indultorum vel indulgentiarum **personalium** quas quis a S. Sede vel ab habente facultatem obtinisset, *per se* non requiritur Ordinarii loci recognitio et licentia. Dixi : *per se*; nam dantur exceptiones, uti v. g. pro valida erectione S. Viae Crucis; item si ipsa indulta hujusmodi recognitionem vel licentiam expresse memorant. Quo casu, nedum impeditur usus *licitus*, sed etiam *validus*, si nempe **A**) secus nullitas indicitur in ipso indulto; si **B**) indultum postulet consensum Ordinarii, ut constat ex S. C. I. (16 Jul. 1887) ap. N. R. T. XIX, 585 seqq.); si **C**) verba conditionem exprimant. — Quod si indulta ad certum tempus concessa **renoveantur**, eadem recognitio et licentia videntur iterum ad licitum vel etiam validum usum eodem modo ac prima vice requiri. Ita N. R. T. (V, 668 seq.).

CAP. 2. De vivis quibus applicantur indulgentiae.

Q. 6. *Quinam* VIVENTES sint *capaces* indulgentiarum?

R. Omnis et solus baptizatus, fidelis non excommunicatus, qui aliquando personaliter peccavit, et subditus est illius qui

indulgentiam personalem elargitur, est capax indulgentiarum, prout per modum absolutionis applicantur.

Explanatur. Dicitur : 1°) **baptizatus**; quia Ecclesia veram jurisdictionem non habet in infideles et catechumenos. Dicitur : 2°) **fidelis non excommunicatus**; quia haeretici, apostatae et excommunicati majori excommunicatione privantur communione honorum Ecclesiae, adeoque etiam indulgentiis. Dicitur : 3°) **qui aliquando personaliter peccavit**; alias nulla posset ei fieri condonatio et relaxatio poenae. Hinc infantes, perpetuo amentes, non sunt capaces indulgentiarum. Dicitur : 4°) *et subditus est illius qui indulgentiam personalem elargitur*; quia concessio indulgentiae *personalis* est actus jurisdictionis, quae non complectitur nisi subditos. Quare si indulgentia non sit *personalis*, sed conceditur visitantibus quemdam locum aut objectum determinatum, v. g. ecclesiam, altare, imaginem, ab ea lucranda non excluduntur peregrini. Nihil autem impedit, quominus Papa vel episcopus, indulgentiam personalem concedentes, eam lucrari valeant : quia, esto nemo in seipsum exercere jurisdictionem coactivam possit, bene tamen voluntariam; praeterea ipsi sunt partes seu membra communitatis, cui indulgentiae conceduntur : non debent igitur esse deterius conditionis. Nec obstare, quin etiam religiosi exempti possint frui indulgentiis episcopalibus, supra (pag. 250) jam diximus. Dicitur : 5°) *per modum absolutionis*; nam non pauci censent DD., catechumenos posse percipere indulgentias per modum *suffragii*, cum saltem per fidem et charitatem Christo sint uniti, sique aliquomodo sint membra Ecclesiae.

Q. 7. *Quaenam* requirantur, ut vivi, indulgentiarum capaces, eas sibi lucrentur, i. e. earum fructum sibi applicare valeant?

R. *Tria* requiruntur : 1°) *Status gratiae*, saltem pro eo instanti, quo ultimum opus praescriptum adimpletur; 2°) *Intentio* indulgentiam lucrandi; 3°) *Impletio operum praescriptorum*.

Explanatur. Ratio **primi asserti** est : quia repugnat poenam temporalem remitti, non remissa culpa mortali et poena aeterna. Porro, ut per transennam dixerim, necessitas status gra-

tiae, in indultis quibus partiales indulgentiae conceduntur, solet exprimi per verba : « *corde saltem contrito.* » Quae clausula significat eum qui non est in statu gratiae debere saltem per perfectam contritionem cum proposito confessionis ad statum gratiae restitui, ut capax fiat indulgentias assequendi ; non autem indicat partem operis injuncti, quasi ad indulgentiam lucrandam etiam ab iis actus contritionis emittendus sit, qui in statu gratiae reperiuntur. Constat ex S. C. I. (17 Dec. 1870). Dixi : **saltem pro eo instanti**, etc. : quia tunc dumtaxat indulgentia suum sortitur effectum. Itaque, quamvis nonnulli doceant, omnia opera injuncta fieri debere in statu gratiae, id tamen, nisi a concedente specialiter requiratur, necesse non est : tum quia effectus indulgentiae non dependet ex dignitate operis, sed ex Christi ac SS. satisfactionibus, et consequenter sufficit, quod tunc non ponatur obex, quando conferenda est indulgentia ; tum quia id constat ex praxi fidelium : sic in jubilaeis jejunia praescripta et visitationes Ecclesiae plerumque praemittantur confessioni, ante quam multi tamen non justificantur. *Negari non potest communem esse sententiam*, teste Bensed. XIV, Const. « *Inter praeteritos* » n. 75 (3 Dec. 1749), qui et huic sententiae adhaesit *ibid.* n. 76, *quod ad lucrandam indulgentiam sufficiant visitationes, etiam factae in statu peccati mortalis, attamen cum intentione Deum honorandi et Sanctos externaque modestia, ut aliquis religionis actus exerceatur, dummodo ultimum opus, in quo indulgentia acquiritur, factum fuerit in statu gratiae.* Quod vero dicitur JOAN. IX, 21) : « *peccatores Deus non audit,* » intelligendum est de obstinatis, non de volentibus converti : alias frustra clamarent (Ps. LXXXIV, 5) : « *Converte nos, Deus salutaris noster.* » « Non etiam obstat, addit Bull., quod quandoque in Bullis confessio et communio aliis operibus praemittantur ; non enim ordo verborum semper habetur pro regula adaequata ordinis operum. »

Ratio **secundi asserti** est : quia invito non conceditur beneficium, sed volenti. Quocirca notentur sequentia. Et quidem 1°) certum est, quod, « quando ad indulgentias lucrandas praescribitur oratio pro fine determinato, v. g. pro exstirpatione haeresum etc., non requiratur intentio **explicita**, expressa singulis vicibus, » S. C. I. (12 Jul. 1847). 2°) Certum videtur, requiri

intentionem **virtualem** saltem *implicitam* et *in confuso* apprehensam lucrandi indulgentiam, quoties haec concedatur cum certa intentione sibi proponenda, v. g. orandi pro felici Ecclesiae statu. Talem intentionem haberet, qui paulo ante statuit, velle orare ad consequendam indulgentiam, et ex tali voluntate processit ad orandam, quamvis in orationis executione non amplius illius voluntatis meminerit. — In *ceteris vero casibus*, an ista **virtualis** intentio requiratur, DD. *disputant*. Plures **affirmant** cum BULLUART : nam opus praescriptum dirigi debet in finem ab Ecclesia intentum ; hoc autem fieri non potest ab eo qui ignorat aut obliviscitur huic operi esse annexam indulgentiam, adeoque praestari nequit sine *virtuali* saltem intentione indulgentiam lucrandi. At plures etiam **negant** cum LUGO, LACROIX, KAZENBERGER, LAYM., PALAO, aliis ; dicuntque sufficere intentionem *habitualement*, imo *interpretativam*, quam censetur quilibet christianus habere de suae salutis remediis sollicitus, ut probatur ex consuetudine Ecclesiae concedendi indulgentiam sensibus destituto et jam animam agenti. Aliunde si indulgentia concessa est facienti tale opus, si fiat, jam totum positum est quod ponendum erat. Juxta hanc sententiam, licet requiratur intentio *virtualis implicita* lucrandi indulgentiam, ubi quis preces ad intentionem S. P. fundendas recitat, non tamen requiritur in ceteris operibus praescriptis adimplendis, ut in confessione, in communione, etc. In **praxi** tamen prima sententia est suadenda, eo magis, quia ita postulat finis Ecclesiae in concedendis indulgentiis, nempe : *pietatis stimulatio* (pag. 248), et aliunde juxta plures, contradicente BALLER. cum aliis, in hac materia non valet probabilitatis usus. Quare laudanda est praxis piorum, qui quotidie mane renovant propositum omnes per diem indulgentias lucrandi eumque in finem omnia opera praescripta adimplendi, ac, nisi emiserint votum heroicum (de quo postea), simul determinant, utrum illas velint sibi ipsis applicare, an vero defunctis, casu quo indulgentiae his sunt applicabiles. — De quaestione : *An faciendum sit opus principali intentione lucrandi indulgentiam ?* dicetur postea.

Ratio **tertii asserti** est : quia, ut ait S. THOM. (*Suppl.* q. 25, a. 2) : « *Indulgentiae tantum valent, quantum praedicantur,* » seu quantum sonant, et dantur pro toto opere indivisibiliter. Sicut

igitur aliae gratiae conditionatae non sortiuntur suum effectum, nisi conditione impleta, ita nec indulgentiae, nisi peractis operibus praescriptis quoad **tempus, modum et locum**, sicut exprimitur in decreto concessionis, et quidem **integre** saltem *quod substantiam*, ita ut, qui unum opus iunctum aut notabilem ejus partem omittit etiam inculpabiliter, nihil de indulgentia lucratur, nisi aliud in concessione exprimitur. Non tamen officit, si pars *minima* operis iuncti omittatur : quia adhuc censetur opus *quoad substantiam* perfici. Pars autem minima *respective* ad totum opus sumenda est : sic in Rosario omissio unius *Pater* et *Ave* minima videtur; secus vero si requirantur quinque *Pater* et *Ave* : quia omissio quintae partis operis reputatur notabilis. De his ulterius postea.

Q. 8. *An* peccatum VENIALE, quoad culpam non remissum, possit esse OBEX ad lucrandam indulgentiam *plenariam*?

R. *Negat.*, nisi ad eam *integre* recipiendam.

Explanatur. Ratio **primi asserti** est : tum quia peccatum aliquod veniale non remissum non obstat, quominus poena pro aliis peccatis remissis debita remittatur; tum quia Papa indulgentiam plenariam concedere censetur juxta capacitatem subjecti, ita ut remittatur saltem poena quae remitti potest, nempe poena peccatorum jam remissorum. Secus indulgentiae plenariae plerumque nihil prodesse, cum raro fideles omnem affectum erga quodlibet veniale exuant, ac sufficientem dolorem de omnibus venialibus concipiant; sique fieret, ut potiores essent indulgentiae partiales quam plenariae, quod sane repugnat. Ratio **secundi asserti** est : quia, quamdiu remanet culpa alicujus peccati, tamdiu debetur aliqua poena, quae expianda est. Unde nequit indulgentia *integre* percipi, nisi omnis actualis affectus ad peccatum veniale deponatur, sive *directe* per actum dolorem de omnibus venialibus; sive *indirecte* per actum divini amoris, quando de venialibus cogitatio nulla incidit. Cfr S. LIG. (VI 534 sub n. 19).

CAP. 3. De defunctis quibus applicantur indulgentiae.

Q. 9. Dic : 1º) *an*, et 2º) *quomodo* indulgentiae possint

concedi et applicari *defunctis*; et 3°) *an* ipsis prosint *infallibiliter*?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 71, a. 10) *affirmative*, si sic exprimatur in diplomate concessionis.

Explanatur. Indulgentias posse concedi et applicari animabus in purgatorio degentibus, etsi de *fide divina* et *catholica* non sit, cum nusquam expresse definitum reperiatur, ad *doctrinam catholicam* tamen pertinet, dicique potest *fidei proximum* : opposita enim sententia : « *luctuosius adhuc esse, quod chimerica isthace applicatio transferri solita sit in defunctos* » damnata fuit a Pio VI in prop. 42 Synodi PISTORIENSIS, « *ut falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in RR. Pontifices et in praxim et sensum universalis Ecclesiae injuriosa, inducens in errorem HAERETICALI nota in PETRO DE OSMIA confixum* [a SIXTO IV], iterum damnatum in art. 22 LUTHERI, » in quo articulo dicebatur : « *Sex generibus hominum indulgentiae nec sunt necessariae nec utiles : videlicet mortuis seu morituris, infirmis, legitime impeditis ; his, qui non commiserunt crimina ; his, qui crimina commiserunt sed non publica ; his qui meliora operantur.* » Qui et alii LUTHERI articuli damnati fuerunt a LEON. X per Bull. « *Exsurge Domine* » (16 Maii 1520). Et sane nulla reddi potest ratio, quare cum viventes satisfactiones suas pro animabus purgatorii offerre possint, nequeant offerri pro ipsis Christi ac SS. satisfactiones, quas nobis applicare licet. Audiatur S. THOM. (*loc. cit.*) inquires : « *Non enim est ratio, quare Ecclesia transferre possit communia merita, quibus indulgentiae innituntur, in vivos, et non in mortuos.* »

Resolvitur. Si anima, cui indulgentia applicatur, **damnata** est vel jam **beata**, tunc fructus indulgentiae vel cedit in communem thesaurum Ecclesiae, vel aliis animabus applicatur, juxta judicia Dei nobis incognita, v. g. magis indigentibus, vel iis quae in terris existentes id specialiter meruerunt per opera misericordiae tum vivis tum defunctis impensa. — Observant porro aliqui, applicantem recte facturum faciendo secundam applicationem *conditionatam*, si forte prior applicatio effectum sortiri non possit.

R. Ad 2um) Quoniam Papa, etsi jurisdictionem habeat in thesaurum Ecclesiae, jurisdictione tamen caret in defunctos,

ideo animabus in purgatorio nequeunt indulgentiae concedi et applicari per modum *absolutionis*, solutionem ex thesauro Ecclesiae annexam habentis, sicut viventibus; sed per modum *suffragii* seu simplicis *solutionis*, ut supra dictum fuit (p. 247).

R. Ad 3um) *Controvertitur*.

Explanatur. Alii **affirmant** cum SUAREZ, PALAO, VALENTIA, CONINCK, KAZENBERGER, SYLVIO, GIRIBALDI, etc. : quia, licet tantum prosint per modum *suffragii*, quo Deum oramus, ut eas defunctis applicari velit, adest sufficiens promissio Dei se eas accepturum esse, per verba MATTH. XVI, 19) : « *Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis* : » quibus verbis nititur potestas concedendi indulgentias tam pro vivis quam pro defunctis, cum utriusque concessio sit exercitium potestatis clavium. Unde, facta jam promissione, tenetur Deus ex fidelitate indulgentiam acceptare tam pro vivis quam pro defunctis, si illa legitime concedatur, ex justa causa seu clave non errante, et si viventes debito modo opera injuncta perfecerint ut oportet. Imo scribit KILBER seu THOL. WIRCEBURG. : « *Cum summus Pontifex habeat plenitudinem potestatis ad dispensandum Ecclesiae thesaurum etiam non subditis, INFALLIBILES indulgentias concedit fidelibus defunctis, sed tantum per modum suffragii et solutionis. Qua de re licet veterum aliqui dubitasse videantur, sententiam suam tamen revocarunt. Nec quisquam SINE NOTA HAERESEOS jam contradicere posset post SIXTI IV (pag. 249), LEONIS X (ibid.), aliorum Pontificum editas Bullas.* »

Alii **negant** cum BILLUART, DURANDO, CANO, ABELLY, S. LIG. (VI, 354, sub n. 10), etc., qui sustinent effectum harum indulgentiarum pendere ex liberali Dei acceptantis voluntate : tum quia neque ex ullo Scripturae loco, neque ex ulla certa Traditione constat, Deum illas satisfactiones ex Ecclesiae thesauro depromptas et ab eadem sibi oblatas pro defunctorum liberatione se accepturum promississe; tum quia Ecclesia servat usum celebrandi sacra in altaribus privilegiatis, i. e. quibus inhaeret privilegium indulgentiae plenariae, multis etiam annis continuis pro iisdem animabus; quae praxis inanis videretur, si statim in primo sacro illis applicato liberarentur. Cui sententiae suffragari videtur auctoritas S. C. I., quum interrogata ab episcopo S. FLORI in Gallia, circa na-

turam indulgentiae altaris privilegiati, responderit (28 Jul. 1840) : « *Per indulgentiam altaris privilegiati, si spectetur MENS CONCEDENTIS et USUS CLAVIUM POTESTATIS, intelligendam esse indulgentiam plenariam, quae animam statim liberet ab omnibus purgatorii poenis. Si vero spectetur APPLICATIONIS EFFECTUS, intelligendam esse indulgentiam, cujus mensura divinae misericordiae beneplacito et acceptationi respondet.* » — Observat autem BILL., potestatem concedendi indulgentiam **vivis** per modum judiciariae absolutionis fundari quidem in citatis verbis : « *Quodcumque solveris super terram,* » etc. ; non vero potestatem concedendi indulgentiam **defunctis** per modum suffragii et simplicis solutionis oblatae ; sed hanc fundari in communione membrorum unius corporis mystici et in usu Ecclesiae.

Resolvitur. Liceat mihi concludere : quod, esto non constet, hujusmodi indulgentias *infallibiliter* prodesse secundum **totum** earum valorem, prosint tamen *infallibiliter* **aliquatenus** seu quoad **aliquam partem** : quia nequit Deus omnino rejicere suffragium Ecclesiae, quippe quae 1°) est sponsa ejus dilectissima, et ad hoc officium praestandum ab ipso est *electa* ; quae insuper 2°) *plus offert quam requiritur ad debitum solvendum*, pretium, inquam, sanguinis Christi et satisfactionum superabundantium SS. ; quae denique 3°) haec peragit pro *animabus Deo dilectissimis*. Secus inutile quid ageret Ecclesia indulgentias defunctis applicando ; quod utique absque impietate asseri non potest. — De industria autem dixi : *pretium sanguinis Christi* ; ut enim antea dictum fuit (tom. II, p. 352), licet prima et singula deinceps Christi operatio ratione suppositi de se fuerint infiniti valoris ad satisfaciendum et merendum, redemptio tamen et salus nostra specialiter adscribenda est *sanguini*, i. e. **passioni et morti Christi** ; quia Christus noluit ordinare primam aut quamlibet seorsim actionem suam ad completum praemium et completam satisfactionem, sed omnes collective usque ad mortem inclusive per modum unius integri pretii ordinavit ad redemptionem nostram. Ex quo patet quod licet potuerit, attenta quantitate pretii, unico actu opus suum consummare, non fecerit tamen. Quorum omnium sola *ratio* fuit voluntas divina, cui suam Christus in hac re, sicut in aliis omnibus actionibus suis conformem esse voluit. Interim hujus oecono-

miae variae assignari possunt *congruentiae*, quas, post S. ANSEL. (lib. 1, *Cur Deus homo*, cap. 6 seqq.), praeclare evoluit S. THOM. (p. 5, q. 46, a. 5). Praecipuae sunt : ut gloria Patris promoveretur, immensus erga homines amor Christi ostenderetur nobisque multarum virtutum, in passione Christi ostensarum, exemplum relinqueretur. De his latius egi in opere : PRINCIPIA DOGM. MOR. UNIV. THEOL. SACRAM (pag. 59 seq.).

Q. 10. *Quaenam* CONDITIONES requirantur, ut indulgentiae *prosint* animabus *in purgatorio* detentis?

R. *Duae* conditiones CERTO requiruntur.

Explanatur. Requiritur : 1°) *Ex parte indulgentiae*, concessio Pontificis, ut possint pro defunctis applicari : quia indulgentia tantum valet, quantum Breve sonat, propriaque auctoritate nulla potest fieri applicatio indulgentiae pro alio, sive vivo, sive defuncto. Requiritur : 2°) *Ex parte lucrantis*, intentio expressa seu implicita, saltem habitualis, applicandi eam pro defunctis. — Et quidem si velis *restringere* applicationem tuam, tunc quidem animas quasdam *specialiter* determinare debes, saltem *implicite*, quas v. g. B. V. M. prae aliis a purgatorio liberari cupit. Secus sufficit applicatio *generalis*, facta omnibus animabus in purgatorio degentibus : quia suffragia sunt divisibilia, et ideo in omnes animas distribui possunt. Confirmatur ex decreto S. R. C. (2 Sept. 1741), ubi, loquens de secunda die Novembris, qua fit Commemoratio OO. FF. DD., ait : « *Hodie missa potest applicari tam in genere pro omnibus, quam in specie pro aliquo defuncto.* » Praeterea aperte traditur in *Raccolta* applicationem fieri posse uni vel pluribus determinatis animabus vel in genere omnibus animabus Purgatorii : « *On peut d'ailleurs faire cette application à une ou à plusieurs âmes déterminées, ou à toutes en général.* » Ceterum pietas postulat, ut, servato ordine charitatis, plus eorum animae juventur quibus ex quopiam titulo plus debemus ; deinde quae majori auxilio indigent.

Dixi : *duae conditiones certo requiruntur* ; nam utrum ex parte lucrantis etiam requiratur 3°) **status gratiae**, inter DD. *controvertitur*. Alii **affirmant** : quia nemo potest alteri applicare indulgentiam, nisi prius suam fecerit ; suam autem facere nequit ille,

qui in statu peccati mortalis versatur. Hanc sententiam defendunt LUGO, TOURN., WIGANDT, alii, « *et haec verior mihi videtur,* » ait S. LIG. (VI, 554 sub n. 10). Alii **negant**, nisi forte opus injunctum aliunde exigat statum gratiae, vel status gratiae in concessionis Bulla expresse exigatur. Ita BELLARM., BILL., SUAR., SASS., alii, et *rectius* quidem, ut mihi videtur. Ratio juxta plures est : quia opus ponitur tanquam conditio, qua posita, Papa applicat indulgentiam alii in gratia existenti. Et quoniam opus illud fit nomine Ecclesiae, quae semper est in gratia, hinc fit, quod fructus ejus non deperditur ex eo, quod in peccato sit qui opus exsequitur ; sicut si quis det eleemosynam eamque mittat per manus hominis existentis in peccato mortali, non ideo deperditur fructus eleemosynae. Aliunde, applicans indulgentiam defuncto, effectum indulgentiae sive remissionem poenae temporalis non percipit, sed defunctus ipse qui est in statu gratiae. Et haec ultima ratio, quam tradit BILL., est aptior, cum ex S. THOM. (in 4. d. 45, q. 2, a. 5, q. 2) Pontifex non immediate applicat indulgentias defunctis, sed « *applicabiles* » concedit, ut patet ex decretis pontificiis. « *Neque dicas,* scite ait BILL., *ipsum non posse indulgentiam alteri applicare, nisi prius eam faciat suam ; facit enim suam, non accipiendo ejus effectum, sed potestatem eam alteri applicandi, ad quod non requiritur status gratiae, sicut nec in concedente indulgentiam.* »

Resolvitur 1. Itaue **dubium manet**, num requiratur *status gratiae*, necne. Interrogata fuit hac super re S. C. I., quae (20 Aug. 1822) respondit : « *Dilata.* » Et iterum interrogata, respondit (22 Febr. 1847) : « *Consulat [orator] probatos auctores.* »

Resol. 2. Utique prima sententia est *tutior*. **Caveas** tamen, ne, illam urgendo, animae suffragiis plurimorum priventur.

Q. 11. *An* MAGIS sit meritorium indulgentias liberas potius *defunctis* quam *sibi* applicare ?

R. Ex S. THOM. (lib. III *cont. Gent.*) *affirm.*, juxta communio-rem DD. sententiam.

Explanatur. Rationes sunt : 1°) Quia ubi major est charitas, ibi etiam est majus meritum : atqui major est charitas dare bona sua proximo qui patitur, ut liberetur ab illa poena, quam sibi illa reservare ; ergo majus bonum est lucrari indulgentias defunctis,

ut liberentur a poenis, quam sibi illas applicare. 2°) Nunquam aliquis plus meretur, quam dum alterum juvando seipsum exponit periculo patiendi. Sic Paulus (PHILIPP. I, 25) ardentem desiderabat regnum coelorum, ex cujus dilatione multum certo patiebatur; amabat tamen pro salute fratrum hic permanere. Deinde non magna virtus est dare pauperibus ex superfluo status, sed major est dare ex necessariis status. 3°) Accedit auctoritas S. THOM. (*loc. cit.* ubi dicit: « *Affectio in eo qui pro amico patitur, facit magis satisfactionem acceptam Deo, quam si pro se pateretur: hoc enim est promptae charitatis, illud autem necessitatis.* »)

Q 12. *Quid* 1°) sit actus charitatis *erga defunctos*, quem vulgo vocant VOTUM HEROICUM; et 2°) *utrum* a S. SEDE sit *commendatus*?

R. Ad 1um Est oblatio, per quam christifideles omnia *propria satisfactoria* opera, dum *in terris morantur*, ac singula quae pro ipsis fient suffragia, cum *ex hac vita decesserint*, defunctis fidelibus singulari pietate offerunt atque in eorum cedunt utilitatem, ea videlicet in manibus B. M. V. quodammodo deponendo, ut ab ipsa pro libitu suo animabus purgantibus dispensentur.

Explanatur. Quod itaque offertur, non est **fructus meriti**, qui nequit alteri applicari; sed est tantum **fructus specialis** ac *personalis*, qui nobis provenit ex huiusmodi *satisfactionibus* atque *suffragiis*, ut adeo praesens donatio neminem impediat, quominus pro seipso oret, pro parentibus, aliaque pietatis opera adimpleat; nec sacerdotem prohibet, quominus sacrificium celebret ad intentionem eorum, a quibus stipendium accepit. Ceterum illud *votum* sub peccato non obligat; nec requiritur, ut speciali formula emitatur; sed, ad lucranda privilegia et indulgentias ipsi annexas, sufficit, ut corde seu mente fiat.

R. Ad 2um) *Affirmative.*

Explanatur. Nam Venerabilis BENED. XIII ex inclyto ORD. PRAED., qui Romae (21 Febr. 1730), doctrina et meritis clarus, in odore sanctitatis obiit, per decretum (23 Aug. 1728) omnibus hanc oblationem emittentibus peculiares elargitus est indulgentias, quas

rursus Pius VI (12 Dec. 1788) sua auctoritate confirmavit, et Pius IX non modo iterum confirmavit, verum etiam voluit (30 Sept. 1852 et 20 Nov. 1854) declarare : 1°) *Quod sacerdotes ipsam oblationem profitentes indulto altaris privilegiati personalis gaudere possint singulis anni diebus.* 2°) *Quod omnes christifideles, qui idem votum seu oblationem emittunt, indulgentiam plenariam fidelibus tantum defunctis applicabilem lucrari queant, quocumque die ad S. Communionem accesserint, et qualibet anni feria secunda sacrum missae sacrificium in suffragium eorundem defunctorum fidelium audierint, dummodo in utroque casu aliquam ecclesiam seu publicum oratorium visitaverint ibique per aliquod temporis spatium juxta mentem Sanctitatis Suae pie oraverint.* 3°) *Quod ipsis christifidelibus omnes et singulas indulgentias quocumque modo concessas, vel in posterum concedendas, quas lucrari possunt, animabus pariter defunctorum applicare liceat.* 4°) *Quod ut magis animabus piacularibus flammis addictis perenne tribuatur auxilium, ad universi orbis christifideles dictam oblationem exsolventes, quatenus opus sit, hoc indultum extensum habeatur.* Praeterea 5°) *eadem Sanctitas Sua, prae oculis habens tum adolescentes nondum ad S. Communionem accedentes, tum vero infirmos, senes, villicos, in carceribus detentos ceterosque fideles, qui aut ad S. Synaxim accedere, aut in feria secunda sacrum missae sacrificium audire nequeunt, clementer indulsit, ut omnibus et singulis christifidelibus qui legitimo impedimento nequeunt sacrum audire in feria secunda, pro acquisitione supraenuntiatae indulgentiae, in qualibet secunda feria ut supra concessae, suffragetur missa quam die dominico ex praecepto audire teneantur; pro omnibus et singulis vero fidelibus, qui aut nondum S. Eucharistiae sumendae capaces aut legitima alia ratione hoc sacramentum sumere nequeunt, benigne remisit facultatem arbitrio respectivi pro tempore Ordinarii locorum, subdelegandi confessarios ex approbatis pro opportuna communionis in aliis piis operibus commutatione.* »

Resolvitur. Quae insignium favorum collatio si serio prae oculis habeatur, **QUIS**, quaeso, inveniri poterit, qui votum istud tantopere ab Ecclesia commendatum, tanque defunctis quam sibi met proficuum, emittere recusaret? Nec satis mirari potui, auctores nonnullos recentiores, de indulgentiis tractantes, actum heroicum silentio praeteriisse.

Scholion. Actus heroicus charitatis erga animas in purgatorio detentas, quem vulgo, ut diximus, *votum heroicum* nuncupant, **auctorem** seu suasorem habet beatae memoriae GASPAREM OLIDEN ex Ord. CC. RR. THEATINORUM. Cum vero de hujus voti seu oblationis objecto, deque ejusdem actus essentialibus conditionibus et de indulgentiis ac privilegiis eidem adnexis **dubia** quaedam nuperrime oborta sint, placeat ex **responsionibus** quas, approbante LEONE XIII, tradidit S. C. I. (19 Dec. 1885), sequentia adnotare.

1°) *Inter opera satisfactoria* quae in actu heroico offeruntur pro animabus purgatorii, **comprehenduntur** etiam *indulgentiae* quae declaratae fuerunt a SS. PP. applicabiles christifidelibus defunctis.

2°) Actui heroico **non satisfaciunt**, qui sibi reservare velint *indulgentias* quae pro vivis conceduntur, sed debent eas applicare defunctis.

3°) Ad actum heroicum et privilegiorum participationem **requiritur** quidem, ut *propriae satisfactiones omnes atque indulgentiae pro purgatorii animabus* **offerantur**; non vero, ut *B^{ma} Virgini*, prout ipsi placuerit, distribuenda relinquantur. Unde haec in Virginis manus velut consignatio habenda est dumtaxat *via actus accessoria devotio*, *Christifidelibus* COMMENDANDA.

4°) Plenariae indulgentiae quas hunc actum emittentes lucrantur, tum ob sacram communionem, tum ob missae feria II auditionem, **non debent** applicari *animabus* quas B. V. MARIA prae aliis a purgatorio liberari cupit, sed possunt applicari **cuiilibet** purgatorii animae.

5°) Quod attinet indulgentiam plenariam altaris privilegiati personalis, haec a sacerdote qui actum heroicum emisit **debet** applicari animae pro qua missam celebrat; hoc enim modo privilegium altaris conceditur a S. Pontifice. Cfr. N. R. T. XVIII, 175 seqq.).

CAP. 4. De operibus injunctis pro indulgentiis lucrandis.

Q. 13. *An et quomodo* injuncta opera sint ADIMPLENDA ad indulgentias *lucrandas*?

R. *Affirm.*, per se; et quidem quoad *tempus*, *modum* et *locum*, necnon *integre*, saltem quoad *substantiam*, juxta dicta (pag. 258 seq.).

Explanatur. Constat ex S. C. I. (24 Mart. 1820) : « *Ad lucrandas indulgentias implendae sunt conditiones appositae, et haec nedum Romana consuetudo, verum etiam est regula ubique servanda.* » **Hinc 1°** qui ex ignorantia vel impotentia non implet opera praescripta, fructum indulgentiae non consequitur. **Hinc 2°** cum indulgentia conceditur recitantibus aliquas determinatas preces, vel etiam orantibus generatim juxta intentionem S. Pontificis in tali templo, vel genibus flexis, haud eam lucratur, qui tali modo non orat.

Dixi in RESP. : **per se**; nam secus dicendum, si aliter in concessione fuerit expressum. Sic **A)** aliquando, praesertim in jubilaes, Papa potestatem facit confessario opera injuncta **commutandi** in alia facultati poenitentium proportionata. Sic **B)** Pius IX per S. C. I. (15 Mart. 1852) in favorem **Surdorum-mutorum** statuit : « **1°** Quodsi inter opera pro lucranda indulgentia praescripta sit visitatio alicujus ecclesiae, surdo-muti ecclesiam ipsam devote visitare teneantur, licet mentem tantum in Deum elevent, et pios affectus. **2°** Quodsi inter opera sint publicae preces, surdo-muti possint lucrari indulgentias iis adnexas corpore quidem conjuncti ceteris fidelibus in eodem loco orantibus, sed pariter mente tantum in Deum elevata et piis cordis affectibus. **3°** Quodsi agatur tandem de privatis orationibus, proprii mutorum et surdorum confessarii valeant easdem orationes commutare in alia pia opera aliquo modo manifestata, prout in Domino expedire judicaverint. » Similiter **C)** Pius IX per S. C. I. (18 Sept. 1862) indulsit, ut fideles **habitualiter infirmi**, chronici, ob physicum permanens aliquod impedimentum e domo egredi impotentes, dummodo **in communitate non morentur**, « *acquirere possent omnes et singulas indulgentias plenarias jam concessas vel in posterum concedendas, quasque alias acquirere possent in locis, in quibus vivunt, si in eo physico statu non essent, pro quarum acquisitione praescripta sit S. Communio et visitatio alicujus ecclesiae vel publici oratorii in locis iisdem, dummodo vere poenitentes, confessi ac ceteris omnibus absolutis conditionibus, si quae injunctae fuerint, loco sacrae communionis et visitationis alia pia opera a respectivo confessario injungenda, fideliter adimpleant.* » Imo, ex nova concessione facta a LEON. XIII (16 Jan. 1886) ap. N. R. T. (XVIII, 339 seqq.) *infirmi*

aut *senio confecti in communitate et sub regula viventes*, qui ecclesias aut oratoria visitare aliave pro indulgentiis praescripta exsequi non possunt, indulgentias nihilominus lucrari valent, adimplendo alia pia opera confessarii arbitrio praescribenda. Tandem D) Pius IX per S. C. I. (7 Oct. 1870) decrevit : *« tum confessionem duntaxat, tum confessionem et communionem peragi posse die, qui immediate praecedit sequentem, pro quo concessa fuerit indulgentia quaelibet, non solum ratione festivitatis occurrentis [incipientis a primis vespers usque ad occasum solis ejusdem diei festi] juxta allata decreta (19 Maii 1759 et 12 Jun. 1822), verum etiam quacumque alia ex causa, vel devotionis, vel pii exercitii, aut solemnitatis.... licet tempus ad eam acquirendam ab initio diei naturalis, et non a primis vespers sit computandum, servata tamen in adimplendis aliis operibus injunctis regula generali circa modum et tempus in concessionibus praescriptum. »* (1)

Resolvitur 1. Fideles **Confraternitatibus** adscripti non privantur indulgentiis, quae talibus sodalitatibus concessae sunt, si earum **statuta non observent**, *« dummodo sodalitates sint canonice erectae, et sodales adimpleant opera injuncta a SS. PP. pro lucrandis indulgentiis suae respectivae confraternitati adnexis, ipsique sodales legitime adscripti fuerint in confraternitatem. »* Ratio est : *« ex eo quod statuta sunt potius ad regimen et ad rectam sodalitatis administrationem data, minime vero tanquam injuncta opera ad indulgentias acquirendas. »* Ita ex S. C. I. (25 Jan. 1842 . **Resol. 2.** Licet concedi possint indulgentiae sine inunctione operis, ut communiter tradunt DD. cum BILL. et SUAR., quando tamen injungitur, censetur injunctum, ut suo modo concurrat ad finem intentum. Unde nullum opus ex praescriptis sufficit, si sit **mortaliter malum**, ut est sacrilega confessio, communicatio, aut visitatio Ecclesiae facta, ut habet BENED. XIV Const.

(1) **Nota.** Si quis, utendo praefato privilegio, confessionem et communionem pridie ejus diei peragit, cui affixa est indulgentia, reliqua opera praescripta peragere ideoque indulgentiam pridie lucrari minime potest ex S. C. I. (12 Jan. 1878 sub n. 434); nisi expresse in indultis habeatur clausula : *a primis vespers, usque ad occasum solis ipsius diei festi* indulgentiam lucrificari posse. Quo casu opera praescripta praestari valent intra idem tempus. S. C. I. (29 Maii 1841).

« *Inter praeteritos* » (3 Dec. 1749), « *animo, exempli gratia, alios ad peccatum inducendi.* » Ratio patet : quia non cederet in honorem Dei nec esset utile ad finem intentum a concedente. — An vero debeat esse opus **bonum undequaque**, non solum secundum substantiam, sed etiam secundum omnes circumstantias, inter DD. disputatur. Quidam **affirmant** : nam opus aliqua circumstantia venialiter mala vitiatum displicet Deo, est insufficiens ad applicanda merita Christi, et non conducit ad consecutionem finis intenti. Ita SYLVIVS, RODRIQ. etc. Alii **distinguunt** dicuntque id esse verum, si per illud opus veniali infectum nequeat obtineri finis a concedente indulgentiam intentus ; secus vero, si adhuc possit obtineri. Ita BELLARM., BILL., LAYM., alii. « *Unde, ait BILL., si concedatur indulgentia eis qui dabunt nummum pro EXPEDITIONE BELLIGA, vel CONSTRUCTIONE ECCLESIAE, videtur sufficere, si det nummum, etsi ex vana gloria. Si vero injungantur preces, jejunia, eleemosynae ad PLACANDUM DEUM, ad OBTINENDAM CONVERSIONEM INFIDELIUM, etc., non videtur satisfacere qui jejunat, orat, dat eleemosynam ex vana gloria.* » — « **Probabilior**, ait GIRIBALDI, est sententia docens satis esse opus bonum secundum substantiam et ex objecto, quamvis sit vitiatum aliqua circumstantia mala, **si fiat cum intentione lucrandi indulgentiam** : quia tale opus leviter vitiatum est sufficiens ad implendum praeceptum divinum et humanum, ut communiter tradunt DD. ; ergo etiam est sufficiens ad lucrandum indulgentiam, cum non sit verisimile plus requiri a Pontifice pro consecutione indulgentiae, quam quod requiratur ab Ecclesia pro implendis praeceptis, cum tam praeceptum quam indulgentia sit ordinatum ad causam piam et ad honorem Dei... Dixi : **si opus fiat cum intentione lucrandi indulgentiam** ; si enim ADAEQUATE fieret ob malum finem, puta ob vanam gloriam, non sufficeret : quia non esset opus pium, nec cederet in gloriam Dei, prout requiritur ; bene tamen si cum fine malo jungatur finis bonus, et satis est finis lucrandi indulgentiam ; nam in isto fine virtualiter includitur gloria Dei, quae manifestatur in parcendo, et adest saltem virtualiter voluntas faciendi tale opus secundum intentionem Papae, qua ratione opus evadit moraliter bonum. » Ita quoque LUG., PALAO, DIAN., KENRICK (XVIII, 251). Tum addit GIRIBALDI : « *Quamvis autem circumstantia venialiter mala, cum qua perficitur*

ultimum opus, non impediat LUCRUM INDULGENTIAE, impedit tamen quoad REMISSIONEM POENAE debitae eidem culpae, de qua est complacentia : quia non remittit poenam nisi remissa culpa, » ut supra (p. 259) dictum fuit. **Resol. 3.** Ex dictis liquet, quid judicandum sit de quaestione : *An faciendum sit opus principali intentione lucrandi indulgentiam?* (p. 258). Nonnulli quidem **affirmarunt** cum RODRIC., CORDUB., etc. : quia opus factum *principaliter* ob finem diversum, etiam indifferentem, non est opus pium cedens in gloriam Dei, ac proinde insufficiens ad lucrandam indulgentiam ; et inde qui visitaret ecclesiam principaliter ob recreationem, vel Romam pergeret in Anno Sancto principaliter propter curiositatem videndi illam, vel ad videndos amicos seu consequendum temporale beneficium, non lucraretur indulgentiam, quamvis faciendo opus haberet etiam intentionem lucrandi indulgentiam. Ast *probabilius negant* alii cum SCAR., BOSS., DIANA, MAZZ., LIAND. GIRIB., BOUV., docentque sufficere intentionem etiam *minus principalem* lucrandi indulgentiam, licet alius finis aequae simultanee, aut etiam *magis principaliter* intendatur : quia cum tali intentione, quamvis *minus principali*, opus remanet bonum quoad substantiam, et adimpletur conditio posita in concessione indulgentiae, in qua non dicitur, ut injuncta opera effici debent *principaliter* aut *exclusive* ad lucrandam indulgentiam. Unde probabilius potest eam lucrari qui ponit opera injuncta v. g. communionem aliudve opus ad indulgentiam requisitum cum *simultanea* intentione tum obtinendae alicujus gratiae pro alia persona, tum lucrandae indulgentiae sive pro se, sive pro defunctis. Pro **praxi** addimus cum *Bouvier* : tutius esse primario intendere acquisitionem indulgentiae et huic intentioni secundario adjicere fines speciales quos aliquis obtinere voluerit. **Resol. 4.** Opus indulgentiale nequit poni **per alium** : quia facere ut alius jejundet vel preces fundat, non est jejunare vel precari. Sufficit tamen, ut per alium fiat eleemosyna : quia hanc vere dat, qui de suo pauperi benefacit ; unde sicut indulgentiae expers est qui pecuniam male partam tribuit manu propria, sic et ejus particeps efficitur, qui suam largitur per famulum. **Resol. 5.** Quando et *ipsa indulgentia* est **determinata** et *ipsum opus praescriptum* est **determinatum**, v. g. si dicatur : Qui devote visitaverint hanc ecclesiam quinquies, lucrabuntur indulgentiam

viginti annorum, vel plenariam, *probabilius* est et doctrinae S. THOM. (*Suppl.* q. 25, a. 2 ad 4) conformius, quod qui saepius et devotius opus praescriptum perfecit, licet plus mereatur, non tamen plus participet de indulgentia, quam qui devote opus praescriptum, praecise ut praescriptum est, facit. « *Sic apprehendit*, ait BILL., *sensus communis fidelium, ut qui omnia opera praescripta eo modo quo praescripta sunt adimplet, totam indulgentiam participet. Quod si aliquid plus necessarium fuisset, id expressisset Pontifex sicut alia expressit; ut quid enim requireret tantum QUINQUES, si necessarium sit DECIES? Ut quid exprimeret tantum DEVOTE, si DEVOTIUS vel DEVOTISSIME requiratur ad totam indulgentiam?* » Neque huic sententiae obstare extravagantem BONIF. VIII « *Antiquorum* » (*de poenit. et remiss.*), pluribus argumentis ostendit idem BILL. Secus vero dicendum est, si aut *indulgentia* sit **indeterminata**, ut si dicatur : qui decies visitabit hanc ecclesiam lucrabitur indulgentiam ; quia quando gratia indeterminate conceditur ad positionem alicujus operis, sensus est quod plus de gratia participat, qui saepius opus facit ; sed vix usus est similis indulgentiae ; aut si *opus ipsum* sit **indeterminatum**, ut si dicatur : qui visitaverit hanc ecclesiam, lucrabitur indulgentiam centum dierum ; quia tunc opus praescriptum patitur latitudinem intra quam verificari possunt verba concessionis, absque eo quod omnes aequaliter participant. **Resol. 6.** Ad lucrandam indulgentiam, praeter adimpletionem operum, *non requiritur propositum et sollicitudo* propriis actibus satisfaciendi, ut quidam cum CAJET. docuerunt. Ratio : quia nullibi Pontifices hanc singularem conditionem requirunt. Unde deciperentur fideles, si ista conditio, de qua nunquam monentur, requireretur. Nec **dicas** : indulgentiae conceduntur vere poenitentibus ; atqui ille non est vere poenitens, qui non vult facere dignos fructus poenitentiae. **Resp.** enim : ille est vere poenitens qui est vere contritus cum animo satisfaciendi, nisi aliunde pro eo satisfiat. **Resol. 7.** Quoniam ad indulgentias plenarias consequendas inter opera injuncta numerari solent **confessio, communio, preces** ad intensionem S. Pontificis, et saepe **visitatio** ecclesiae, patet ea opera, veluti totidem conditiones, adimpleri debere in *loco, tempore et modo* praescriptis a superiori, ac *integre*, saltem quoad substantiam esse observanda. De singulis operibus dicemus, praesertim ubi de jubilaeis.

Q. 14. *An*, ad LUCRANDAM indulgentiam, requirantur :
1°) opera *alias indebita*; 2°) *confessio*?

R. Ad 1um) *Affirm.*, per se.

Explanatur. Audiatur BENED. XIV Const. « *Inter praeteritos* » (5 Dec. 1749) n. 55 inquires : « *Illa verior opinio esse videtur, quod acquiri nequeat indulgentia per opus ad quod praestandum EX ALIO TITULO quis obligatur, nisi, qui indulgentiam concedit, NOMINATIM DICAT, quod per praedictum opus acquiri possit.* » Ratio est : quia opus injectum ad indulgentiam habet rationem oneris ; atqui pacto oneroso non satisfacit per solutionem rei alias debitaе. Hinc non valent opera alias praecepta, v. g. jejunium quadragesimale, officium ecclesiasticum, etc. Constat ex S. C. I. (29 Maii 1841), ubi ad **dubium** : « *An possit per preces jam obligatorias, v. g. per horas canonicas satisfieri precibus a S. Pontifice praescriptis ob lucrandam indulgentiam plenariam?* » **Resp.** : « *Negative.* » Nec valent opera ad quae praestanda ex voto aut alio titulo quis obligatur. Et hinc dicendum est quod, ubi particulares indulgentiae annexae sunt precibus quas quis recitat ad aliam indulgentiam lucrandam, simul et illas lucrari nequeat. — Dixi : **per se**; i. e. nisi aliud **constet** de mente concedentis. Et ita confessionem peragentes et SS. Eucharistiam suscipientes tempore paschali possunt per hanc confessionem et S. Communionem lucrari indulgentiam plenariam ad quam lucrandam inter cetera praescribitur confessio et communio, « *dummodo indulgentia lucrificiendi non sit in forma jubilai, pro qua TANTUM requiritur peculiaris confessio et communio.* » Constat ex S. C. I. (19 Mart. 1841 et 10 Maii 1844). Praeterea ad **dubium** : « *An sacerdos in honorem B. M. V. missam celebrans PRO ACCEPTA ELEEMOSYNA possit per sacram communionem in missae sacrificio peractam lucrari indulgentiam, vel sibi vel defunctis applicandam, si ad hanc lucrandam praescribitur sacra communio?* » (10 Mart. 1844) **respondit** : « *Affirmative.* »

R. Ad 2um) *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel in Brevi nulla fit mentio confessionis sacramentalis aut confessio **disjunctive** exprimitur, hoc modo : *contritis* AUT *confessis*; vel **praescribitur** confessio, ut si dica-

tur : *contritis et confessis*, quemadmodum fit in plerisque indulgentiis plenariis et signanter in jubileo. Si **primum** : confessio non est necessaria, et sufficit contritio perfecta in his, qui habent peccatum mortale, nisi Eucharistia sit recipienda. Si **secundum** : confessio sacramentalis necessaria est ut conditio sine qua non, et peragi debet, ut constat ex S. C. I. (19 Maii 1759), « *etiam ab iis qui sibi lethalis peccati conscii non sunt.* » Non requiritur tamen, ut poenitentibus etiam detur **absolutio**, ut declaravit eadem S. C. I. (15 Dec. 1844), et confirmatum fuit ex decreto S. C. I. a Pio IX reformato (6 Maii 1852). » Ad **dubium** enim : « *Si christifidelis culpae certae immemor est ex ultima absolutione, teneturne ad ABSOLUTIONEM recipiendam, ut lucrari possit indulgentias pro quibus confessio sacramentalis praescribitur?* » S. C. I. (16 Febr. 1852) **responderat** quidem : « *Affirmative.* » Ast PIUS IX (6 Maii 1852) ita jussit rescribi : « *Affirmative quoad CONFSSIONEM. Negative quoad ABSOLUTIONEM, servato decreto S. C. I. diei 9 Dec. 1763 a s. m. CLEM. XIII approbato.* »

Q. 15. In casibus ubi requiritur CONFESSIO, *quandonam* haec institui *debeat*?

R. Confessio per se instituenda est eo tempore et singula vice, qua praescribitur, nisi constet de contrario.

Explanatur. Dixi : **nisi constet de contrario.** — Sic **constat** : 1°) quod confessionem instituere liceat *in vigilia* diei, pro qua concessa est indulgentia. Ita ex decreto S. C. I. a CLEM. XIII approbato (19 Maii 1759); quod item de communione licitum est, ex concessione PII IX (6 Oct. 1870) ut supra dictum fuit (p. 269). Imo, per extensionem hujus facultatis, « *in locis, in quibus ob inopiam confessariorum nequeunt fideles frequenter confessione sacramentali expiari,* » ex decreto S. C. I. (12 Junii 1822) sufficit ad obtinendam indulgentiam confessio peracta « *infra hebdomadam ante festivitatem.* » Interim illud decretum non suffragatur nisi christifidelibus dioecesium ad quas extensum est, ut patet ex resolutione S. C. I. (28 Sept. 1858). — **Constat** 2°) ex decreto S. C. I. (9 Dec. 1763), quod, per indultum speciale in perpetuum concessum, CLEM. XIII permiserit « *omnibus christifidelibus, qui frequenti peccatorum confessione animum studentes expiare, SEMEL SALTEM IN*

HEBDOMADA ad sacramentum poenitentiae accedere, NISI LEGITIME IMPE-
 DIANTUR, consueverunt, et nullius lethalis culpa a se post praedictam
 ultimam confessionem commissae sibi conscii sunt, ut omnes et quas-
 cumque indulgentias consequi possint, etiam sine actuali confessione,
 quae ceteroquin... ad eas lucrandas necessaria esset. » Imo plures
 episcopi a S. Sede extensionem hujus privilegii, certo tempore
 renovandi, ad alteram hebdomadam obtinuerunt; quemadmodum
 ad biennium indulsit Pius IX (31 Aug. 1874) episcopo LEODIENSI
 in Belgio, ita « ut qui INFRA UNAM VEL DUAS UNIUSCUIUSQUE MENSIS
 HEBDOMADAS sacramentalem confessionem peragere SOLEANT, omnes et
 singulas plenarias indulgentias cuilibet ecclesiae sive publico orato-
 rio istius Leodiensis dioecesis eo temporis intervallo concessas absque
 praefata sacramentali confessione lucrari libere ac licite possint et
 valeant, dummodo tamen reliqua, quae ad eas consequendas in-
 juncta sunt, rite praestiterint. » Ap. N. R. T. (VII, 572). Idem
 privilegium concessit Pius IX (14 Jan. 1877) presbyteris et ceteris
 fidelibus Archid. FRIBURGENSIS. — Ut autem constat ex decisione S.
 C. I. (13 Nov. 1878) ap. N. R. T. (XI, 51 seq.), quam die 23 sequenti
 LEO PP. XIII approbavit, confessio praescripta « per singulas heb-
 domadas » peragi debet infra septem dies, i. e. « quolibet decur-
 rente septem dierum spatio; » non vero infra octo dies. Similiter
 verba : « infra duas hebdomadas » stricte interpretanda sunt, ita
 ut confessio peragi debeat infra quatuordecim dies, i. e. « decur-
 rente quatuordecim dierum spatio, » ita ut non sufficiat bina con-
 fessio in mense, ut non pauci docuerunt. Unde quoque ad **dubia** :
 « I. Utrum Christifidelis, qui singulis hebdomadis et stato die ex.
 gr. sabbato, confessionem peragere solet, satisfaciat oneri prae-
 scriptae confessionis? II. Utrum oneri praescriptae confessionis
 satisfaciat Christifidelis, qui in iis locis, pro quibus viget Indul-
 tum, alternis hebdomadis et stato die, ex. gr. sabbato, confessionem
 peragere solet? » S. C. I. (25 Febr. 1886) **respondit** : « Ad
 1um Affirmative. Ad 2um Affirmative. » Ap. N. R. T. (XVIII,
 257). Utrum vero data decisio etiam applicari debet decreto S. C.
 I. (12 Jun. 1822) supra allato (pag. 274), DD. disputant. Alii
affirmant; alii **negant**, et forte non sine fundamento. Nam ad
dubium propositum : « An verba : INFRA HEBDOMADAM, significant
 OCTO DIES TANTUM, quae festivitatem immediate praecedunt, an vero

HEBDOMADAM ILLAM TOTAM ET INTEGRAM QUAE ANTE FESTUM DECURRIT, *ita ut e. g. confessio facta die dominica suffragetur ad lucrandam indulgentiam die sabbati hebdomadae sequentis, in quam diem festum incideret, tametsi tunc tresdecim dies inter confessionem et festivitatem intercessissent?* » S. C. I. (15 Dec. 1841) **respondit** : « **AFFIRMATIVE, quoad primam partem**; **NEGATIVE, quoad secundam.** » Ap. N. R. T. (XI, 35).

Q. 16. *An, ad lucrandam indulgentiam plenariam, requiratur communio?*

R. Bullae *ordinarie* eam requirunt vel supponunt. *Quandocumque* tamen eam non exigunt, ut v. g. pro indulgentia plenaria in articulo mortis, dum Viaticum recipi non potest (t. III, p. 408); item pro indulgentia *Viae Crucis*, et aliis nonnullis.

Q. 17. *An possimus eadem die lucrari pluries indulgentiam eademdem?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel agitur de indulgentia **plenaria**, vel de indulgentia **partiali**.

Si **primum** : *Negative*, nisi indultum *clare et expresse* eam **PLURIES** lucrandam concedat. Quam regulam probant communiter DD. ex decreto « *Delatae saepius* » S. C. I., approbato ab INNOC. XI (7 Mart. 1678) ubi dicitur : « **SEMEL autem dumtaxat in die plenariam indulgentiam in certos dies ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus, lucriferi.** Item ex declaratione S. C. I. (14 Dec. 1717), quae ad **dubium** : *An illi, qui saepius eodem die Viam Captivitatis Christi nuncupatam peregerint, necnon praefata sacella visitaverint, non unam sed plures indulgentias plenarias eodem die lucrari valeant?* » ita **respondit** : « *Illos, qui praefata peregerint, unicam dumtaxat in die indulgentiam plenariam lucrari posse.* » Unde quoque in decreto S. C. I. (15 Mart. 1852) sub n. 356, Pius IX « *indulgentiam plenariam quotidianam perpetuam vel ad tempus concessam visitantibus aliquam ecclesiam seu publicum oratorium, ita semper intelligendam esse mandavit, ut SEMEL IN ANNO tantum ab unoquoque fidei acquiri possit : excepto solummodo casu, quo in Decreto, Rescripto, Brevi, etc., concessio- nis favore alicujus ecclesiae seu publici oratorii, clare et expli-*

cite expressum sit, *indulgentiam plenariam reapse* QUOTIDIE ab unoquoque Christifideli rite disposito acquiri posse. » Dixi : nisi indultum CLARE ET EXPRESSE eam **pluries** lucranda concedat; et sic 1°) : « *Visitantes ecclesias Ord. S. Francisci die 2 Augusti* lucrantur indulgentiam plenariam TOTIES QUOTIES in eas ingrediuntur et parumper ibi orant (1); nec requiritur ut communio fiat in eadem ecclesia, » ut declaravit S. C. I. (12 Jul. 1847). Quam celebrem indulgentiam, **de Portiuncula** nuncupatam, antea ex concessione PII PP. IX (6 Aug. 1865), cujus exemplar ad secretariam S. C. I. (17 Febr. 1879) delatum fuit, omnes Christifideles lucrari poterant in qualibet ecclesia, ubi canonice erecta est TERTII ORDINIS FRANCISCANI Congregatio. Ast illud privilegium abrogatum fuit per Const. LEON. XIII « *Misericors Dei Filius*, » ut constat ex S. C. I. (12 Dec. 1888, ap. N. R. T. (XXI, 51). 2°) Pari privilegio gaudent confratres **SS. Rosarii**, quoties a primis vespers usque ad occasum solis diei festi SS. ROSARII visitent capellam Rosarii, sive ex S. C. I. (25 Jan. 1866) simulacrum B. M. V. Rosarii extra dictam capellam publicae venerationi in ecclesia expositum. Quae indulgentia est communis omnibus Christifidelibus. Praeterea 3°) LEO XIII (27 Jan. 1888) simile privilegium concessit ecclesiis **Servorum Mariae** necnon aliis ubi existit confraternitas B. M. V. **Sept. Dolor**. Ap. N. R. T. (XXI, 476 seq.). Item 4°) LEO XIII per Breve (16 Jun. 1892) ap. *Chroniques du Carmel* (4me an. n. 3, pag. 77 seq.), « *omnibus et singulis utriusque sexus Christifidelibus vere poenitentibus et confessis ac S. Communione refectis, qui quamlibet ex Ecclesiis vel quodlibet ex publicis Oratoriis sive Fratrum sive Monialium universi ORDINIS KARMELITIDIS tum Calceatorum tum Excalceatorum ubique locorum existentibus die 16 mensis Julii cujusque anni qua festivitas Deiparae Virginis de Monte Carmelo celebratur a primis vespers usque ad occasum solis diei hujusmodi devote visitaverint, ibique pro Christianorum Principum concordia, haeresum extirpatione, peccatorum conver-*

(1) Concessit autem LEO XIII per Breve « *Ad Augendam* » (22 Jul. 1890) singulis utriusque religiosi ex Ordine Carmelitarum Discalceatorum, ut indulgentias Portiunculae valeant lucrari visitando proprias suas ecclesias seu capellas. Ap. N. R. T. (XXIII, 348).

sione ac *S. Matris Ecclesiae exsultatione* pias ad Deum preces effuderint, quoties id egerint, toties *Plenariam omnium peccatorum suorum Indulgentiam et remissionem*, quam etiam animabus *Christifidelium*, quae Deo in charitate conjunctae ab hac luce migraverint *per modum suffragii applicare possint*, » misericorditer in Domino concessit.

Si **secundum** : utrum quis unam eandemque indulgentiam **partialem**, repetendo pluries opera praescripta, pluries *eadem die* lucrari possit, eruendum est ex litteris concessionis. Constat enim pro quibusdam indulgentiis partialibus id fieri posse, ut si dicitur *qualibet vice*, vel *toties quoties*, vel *quotiescumque*; — pro aliis vero non, ut si dicitur *semel in die*. — Quod si litterae nihil determinant, standum est interpretationi et praxi communi Ecclesiae. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 25, a. 2 ad 4) sequens a nonnullis traditur regula : Si determinata est indulgentia *ad certum tempus*, v. g. a primis vespers ad vesperam sequentem non nisi semel eam quis eo temporis intervallo consequi potest ; si vero indulgentia sit *perpetua*, ut si bulla dicat indefinite : visitantes talem ecclesiam, vel tale opus facientes, lucrabuntur indulgentias centum dierum, tunc quoties quis praescriptum opus ponit, toties indulgentiam consequitur.

Q. 18. *An possimus eadem die lucrari plures indulgentias DIVERSAS ?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel loquimur de indulgentiis **plenariis**, vel de indulgentiis **partialibus**.

Si **primum** : *Affim.*, in duobus casibus sequentibus : 1°) Si illae diversae indulgentiae annexae sint operibus **diversis**, ut patet; vel operibus *iisdem*, quae **iterari** possint eadem die; tuncque opera illa, ad indulgentias lucrandas, eadem die sunt repetenda. 2°) Si opus aliquod eadem die sit **initerabile**, ut v. g. duae communionones, duo jejunia, etiam tunc lucrari possumus varias indulgentias uno eodemque opere, si variae illae indulgentiae plenariae tali diei affixae sint ex **titulis diversis**, puta, si duae indulgentiae plenariae tali dominicae afficiantur, una v. g. *Rosarii*, et altera *SS. Nominis Jesu*. Constat ex decreto S. C. I. (29 Maii 1841), ubi ad **dubium** : « *An eodem die lucrari possint*

plures indulgentiae plenariae, quando pro unaquaque praescripta est perceptio divinae Eucharistiae? » respondit : « Affirm., servatis tamen respective aliis apposis conditionibus. » Item ex S. C. I. (12 Jan. 1878) ubi ad **dubium** : « *Utrum, si eidem pio operi, quod a fidelibus ITERARI NON POTEST, variis titulis indulgentiae adnexae sunt, possint omnes lucrificari?* » **Resp.** : « *Affirmative, dummodo opera injuncta VERE ITERARI NEQUEANT VEL NON SOLEANT, sicuti confessio, nisi sit aliunde necessaria.* » Unde quoque ad **dubium** : « *An sacerdos, qui missam celebrat ex. g. pro defuncto eidemque applicat indulgentiam plenariam altaris privilegiati, possit EODEM DIE VI sacrae communionis in missae sacrificio peractae lucrari ALIAM INDULGENTIAM PLENARIAM vel sibi vel defunctis applicabilem, si ad hanc lucrandam praescribitur sacra communio?* » S. C. I. (10 Maii 1844) **respondit** : « *Affirmative.* » — Et quidem potest quis *plures indulgentias plenarias eadem die lucrari*, solutis scilicet conditionibus, sive indulgentiae in una die occurrant **propter festivitatem**, sive quis **ob suam devotionem** tali diei hebdomadae vel mensis eas affixerit. Verum tenetur quis Ecclesiam vel publicum oratorium visitare, quando nempe requiritur talis visitatio, *totidem vicibus*, quot sunt indulgentiae lucrificandae. Neque vero sufficit, ut in una eademque ecclesia tot preces seu visitationes repetantur, quot sunt indulgentiae lucrandae, quin de ecclesia post quamlibet visitationem quis egrediatur et denuo in eam ingrediatur, ut totidem verbis constat ex S. C. I. (29 Febr. 1864). Interim, quod probe **notandum est**, quamvis aliquando plures indulgentiae plenariae eadem die lucrificari possint vel eandem plenariam pluries in die lucrari valeamus, nemo tamen potest lucrari secundam indulgentiam plenariam eodem tempore pro seipso, si post primam nulla poena luenda amplius remaneat. Secus vero dicendum, si commisso aliquo novo peccato, iterum adimpleantur conditiones requisitae. Praeterea nihil impedit quominus quis unam indulgentiam plenariam sibi applicet, et eodem tempore alias lucretur pro defunctis, si nempe indulgentiae his sint applicabiles.

Si secundum : potest quis eadem die lucrari tot indulgentias **partiales** diversas, quot in eam diem concessae fuerunt, modo pro singulis adimpleat opera ad eas lucrandas praescripta. Unde,

quamvis uni eidemque coronae possint applicari diversae indulgentiae v. g. Rosarii, S. Birgittae, Crucigerorum, etc.; tamen qui diversas illas indulgentias lucrari vult, debet renovare opera praescripta iterabilia, ac proinde recitationem. Constat ex S. C. I. (29 Febr. 1820).

Q. 19. *An COMMUTATIO operum, si concedatur, necessario facienda sit in confessione?*

R. *Controvertitur.*

Resolvitur. Interim teneantur sequentia : 1°) Ex BENED. XIV Const. « *Inter praeteritos* » (3 Dec. 1749) **regula** est, ut hujusmodi commutationes in sola confessione sint faciendae. 2°) Hinc S. C. I. (15 Mart. 1852) ad **dubium** : « *An scilicet in jubileo tum ordinario, tum extraordinario, servandae sint omnes regulae a s. m. BENED. XIV traditae, quibus non adversatur Bulla jubilaevi?* » **respondit** : « *Affirmative.* » 3°) Cum pro jubileo 1865 **petitum** fuerit : « *An, eveniente justa causa commutandi opera injuncta praescripta in Breve praesentis jubilaevi, ejusmodi commutatio fieri possit extra actum sacramentalis confessionis?* » S. POENIT. (16 Mart. 1865) **rescripsit** prout sequitur : « *Ex declaratione facta a SS. D. P. Pio IX, affirmative.* » 4°) Utrum praesens declaratio, veluti principium, applicabilis sit omnibus jubilaevs in posterum futuris, an vero dumtaxat ad jubilaevum 1865 sit restringenda, DD. *disputant*. Probabilius est, praefatam declarationem habendam esse non veluti novam regulam, sed ut peculiarem exceptionem factam regulae a BENED. XIV traditae. Quod confirmatur ex eo quod ad **supplicationem** ut confessarius opera pro jubilaevio 1886 injuncta commutare et super communione cum pueris dispensare valeat *etiam extra actum sacramentalis confessionis*, S. POENIT. (30 Jan. 1886) **responderit** : « *non expetire.* »

CAP. 5. De tempore quo incipiant indulgentiae lucrandae deque duratione, cessatione et translatione indulgentiarum.

Q. 20. Dic : 1°) quo *tempore* incipiant indulgentiae, et 2°) *quousque* DURET seu *permaneant* earum concessio?

R. Ad 1um) *Sub distinctione.*

Explanatur. Nisi aliud expresse habeatur in indultis, indulgentiae lucrandae incipiunt *a media nocte ad mediam noctem*, ut constat ex S. C. I. (12 Jan. 1878). Idque ita stricte intelligendum est, ut non incipiant nisi *a media nocte ad mediam noctem*, etiam illae indulgentiae lucrandae in festis, si in earum concessionibus non addatur clausula : *a primis vespersis*. Ita ex S. C. I. (16 Jul. 1887). Quando vero **expresse** indulgentia concessa est « *a primis vespersis usque ad occasum solis sequentis diei*, » incipit tunc a primis vespersis curritque usque ad solis occasum ipsius diei festi cui annexa est indulgentia, id est, ex BENED. XIV Bull. « *Peregrinantur a Domino* » (5 Maii 1749, § 6) : « *usque ad integrum ipsius subsequenter diei vespertinum crepusculum*. » — Sed **a qua hora** primae vespere praecise incipiant, quaestio est inter DD. *disputata*, quam dirimere ad me non pertinet (1). De qua controversia tractat N. R. T. (VII, 172 seqq. et VIII, 273 seq.).

R. Ad 2um) *Sub distinctione*.

Explanatur. A) Si **ad tempus** concedantur, prout juxta hodiernum R. Curiae styllum solent indulgentiae *pro festivitibus* concedi *ad septennium*, certum est eo elapso tempore praefixo, indulgentiam cessare. Et licet indulgentiarum Brevia nonnisi a die publicationis suum sortiantur effectum, attamen initium temporis praefixi seu septennii « *non a die publicationis, sed a die Datae Brevis septennii tempus incipere*, » declaravit S. C. I. (20 Maii 1711). Datur tamen **exceptio** : scilicet : « *Tempus in Brevibus Apostolicis positum pro confirmatione privilegii ALTARIS in regionibus remotis, non a die Datae, sed a die praesentationis Brevis Ordinario esse computandum*, » declaravit S. C. I. (4 Dec. 1736). B) Si vero **indefinite, in perpetuum**, seu **pro tali die cujuslibet anni futuri** concedantur, durant perpetuo ; « *ideoque non oportere gratias ab ipsa Apostolica Sede in perpetuum concessas, post 20 et amplius annorum spatium renovare*, » declaravit S. C. I. (14 Febr. 1842) et pridem jam edixerat (22 Jan. 1753).

Q. 21. *Quomodo* CESSENT indulgentiae?

(1) « Recte sumi potest tempus decurrens ab hora diei praecedentis qua solent vesperae in publico recitari (apud nos ab hora 2 1/2 pomeridiana). » Ita *Florilegium*, pag. XVII.

R. 1º) Certum est, indulgentias non cessare per mortem concedentis, nisi hic expresse vel interpretative terminum mortis suae illis praefixerit, v. g. dicendo : *usque ad beneplacitum nostrum* ; hoc enim ultra mortem ejus durare non potest. Aliud est, si dicat : *usque ad beneplacitum Sedis apostolicae* ; haec enim non moritur.

R. 2º) Cessant autem non solum quando *elapsum est tempus* pro quo concessae fuerunt, sed etiam in *quatuor* sequentibus casibus, scilicet : per *revocationem*, per rerum *destructionem*, per earum *translationem* quoad dominium, denique *commodando* eas ad *lucrandas indulgentias*.

Explanatur. Cessant : — 1º) Per *expressam* concedentis aut successoris **revocationem**. — 2º) Per *physicam* vel *moralem destructionem rerum*, quibus annexae erant indulgentiae, ut si ex granis rosarii plura perdas quam retineas. Non tamen amittuntur, si res per successivas reparationes totaliter renovaretur, siquidem moraliter remaneret, aut si rumpatur coronarum filum, sive voluntarie ut catenis nectantur, sive involuntarie et fortuito id acciderit ; aut si globoli quatuor vel quinque deperdantur, quos tamen aliis novis globolis supplere juvat. Nec amittit indulgentias crucifixus, si frangitur crux sed imago crucifixi permanet. Quando enim crucifixus benedicitur, indulgentia concessa cadit solum in Christum ex aere, ligno vel ex alia quaque materia non fragili confectum, ita ut possit ex una cruce in aliam transferri absque periculo amittendi indulgentiam ipsi collatam, ut declaravit S. C. I. (11 April. 1840). Nec cessat indulgentia alicui *ecclesiae* addicta, si destructa *ecclesia sub eodem titulo* reaedificetur et *fere in loco* ubi vetus exsistebat. Ex S. C. I. (9 Aug. 1843). Quae verba : *fere in loco*, ita accipienda sunt, ut intelligantur de parva distantia a loco, puta quantum est jactus lapidis vel spatium 20 sive 30 passuum, ut declaravit S. C. I. (29 Mart. 1886). Ap. N. R. T. (XVIII, 606). Quod si indulgentia *altari* fuerit affixa, haec quoque manet altari reaedificato, dummodo sub eodem titulo in eadem ecclesia reaedificatum fuerit, licet *in alio ecclesiae loco*. Ita ex S. C. I. (16 Sept. 1723 et 24 April. 1843). — 3º) Si rei mobilis, cui adnexae sunt, **dominium** in alium **transferatur**, ut si ea vendatur, aut post usum donetur. Constat ex S. C. I. (12 Jul. 1847) sub n. 344.

Unde quoque ad **dubium** : « *An 1° res indulgentiis ditatae tradi debeant fidelibus omnino gratis; ita ut 2° si aliquid quocumque titulo, sive pretii, sive permutationis, sive muneris, sive eleemosynae requiratur vel accipiat, indulgentiae ex hoc amittantur?* » S. C. I. (16 Jul. 1887) **respondit** : « *Affirmative ad utramque partem.* » Ap. N. R. T. (XIX, 580). Quod tamen applicandum non est casui, quo, praevio mandato accepto, quis emeret pro alio objectum benedicendum, cujus pretium tantummodo perciperet post benedictionem cum applicatione indulgentiarum; mandans enim in casu ab initio est proprietarius, et ille qui rem alteri tradit tanquam mandatarius dici nequit rem vendens. Ita N. R. T. (XIV, 204). Similiter res benedictae postquam quis eas ad proprium suum usum acceperit, nequeunt tradi alteri, quin amittantur indulgentiae. Secus vero dicendum, si quis ante omnem usum alteri traderet huiusmodi res benedictas quas habet cum facultate eas distribuendi; et hinc ad **dubium** : « *An amittunt indulgentias cruces, coronae, rosaria, statuae, etc., quae ante omnem usum, ab una, dein in aliam, tertiam et quartam quoque manum transierint?* » S. C. I. (16 Jul. 1887, **respondit** : « *Negative* » Ap. N. R. T. (XIX, 580). — Imo 4° cessat indulgentia, si res benedicta amico **commodetur** ad lucrandas indulgentias; secus si commodetur tantum ad coronam simpliciter recitandam, ut declaravit S. C. I. (13 Feb. 1745). Ad **dubium** enim : « *An vi decreti de non commodandis coronis, indulgentiae concessae coronis S. Birgittae nuncupatis, adhuc durent, si dictae coronae commodentur dumtaxat ad enumerandos calculos seu ad recitationem orationum?* » **Resp.** « *Affirmative.* »

Q. 22. *Quid* dicendum circa TRANSLATIONEM indulgentiarum?

R. De hac re *certa* sunt sequentia.

Explanatur. Et quidem **certum** est : 1°) Quod translato tantum festo per accidens, i. e. *quoad officium et missam* infra annum, non transfertur indulgentia festivitati annexa, ut constat ex decreto S. R. C. (16 Sept. 1841) per responsum : « *translato festo unice quoad officium, non transfertur indulgentia tali festo concessa;* » idque recentius confirmatum fuit per decretum S. C. I. (9 Aug. 1852). **Certum** est : 2°) quod cum transfertur festum

quoad solemnitatem et exteriorem publicam celebrationem, transfertur et indulgentia eidem festo concessa, etiamsi non transferatur officium cum missa, ut constat ex S. C. I. (9 Aug. 1852). **Certum** est : 3°) quod translato festo *in perpetuum et perpetuo* in aliam diem, simul transfertur indulgentia eidem festo concessa, licet festum celebretur sine solemnitate et publica functione, ut constat ex S. C. I. (12 Jan. 1878). **Certum** est : 4°) quod sive festum in perpetuum transferatur pro toto Ordine, sive pro sola Ordinis provincia, etiam indulgentiae festo concessae transferuntur, ex S. C. I. (12 Jan. 1878). **Certum** est : 5°) « *Indulgentiam acquiri a CHRISTIFIDELIBUS die fixa et rite constituta in sua dioecesi ; a REGULARIBUS Ordinibus die rite constituta in suo kalendario ; ab hominibus, qui SODALITATI nomen dederint, quae ad REGULAREM ORDINEM attineat, indulgentiam acquiri die rite constituta in kalendario dioecesis, vel in kalendario Ordinis, si istiusmodi privilegio gaudeant, non tamen in utraque,* » ut declaravit S. C. I. (27 Aug. 1864).

Scholion. Pro coronide dictorum, juvat circa **interpretationem** indulgentiarum sequentia adnotare ex S. C. I. (18 Sept. 1862 sub n. 392) : 1°) Quoties in concessione indulgentiae plenariae inveniuntur verba *in festis*, vel *in omnibus festis*, vel *in omnibus et singulis festis DOMINI*, aut etiam *in festis*, vel *in omnibus festis*, vel *in omnibus et singulis festis D. N. J. C.*, semper intelliguntur tantum festa Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniae, Dominicae Paschalis Resurrectionis, Ascensionis et Corporis Christi. — 2°) Pariter, quoties in concessione indulgentiae plenariae inveniuntur verba *in festis*, vel *in omnibus festis*, vel *in omnibus et singulis festis B. M. V.*, semper intelliguntur dumtaxat festa Conceptionis, Nativitatis, Annuntiationis, Purificationis et Assumptionis. — 3°) Quando invenitur concessa indulgentia partialis *in reliquis omnibus DOMINI festivitatis*, vel *in reliquis omnibus festis B. M. V.*, hoc intelligendum est de omnibus festis Domini vel B. M. V. quae celebrantur ab Universa Ecclesia. — 4°) Quando invenitur concessa indulgentia plenaria vel partialis *in omnibus et singulis festis APOSTOLORUM*, intelligenda sunt festa Natalis uniuscujusque Apostoli, non vero festa secundaria.

**CAP. 6. De quibusdam indulgentiis in specie :
Viae Crucis, Altaris Privilegiati, Coronarum,
Scapularium.**

ART. I. De S. Via Crucis.

Q. 23. Dic : 1° *quales* sint indulgentiae adnexae exercitio VIAE CRUCIS; et 2° *quaenam* REQUIRANTUR ad illas lucrandas?

R. Ad 1^{am}) Exercitio *Viae Crucis* fideles consequi possunt easdem indulgentias, quas consequerentur, si personaliter visitarent stationes Viae Crucis in Jerusalem. Hujusmodi indulgentiae animabus in Purgatorio degentibus applicari possunt ex BENED. XIII, Const. « *Inter plurima* » (3 Mart. 1726). Quare applicatio fieri debet, ut advertit S. LEONARD. a P. M., *initio* exercitii vel saltem *ante finem* ejusdem. Certus tamen et determinatus indulgentiarum lucrandarum numerus neque ex pulpitis neque alia forma publicari potest; multo minus scribi in aediculis sive stationibus. Ita S. C. I. sub CLEM. XII (3 April. 1731).

Resolvitur. Quoniam « *ex documentis non constat indulgentias pro pio exercitio VIAE CRUCIS concessas, TOTIES lucrari QUOTIES praefatum pium exercitium ITERATUR,* » uti declaravit S. C. I. (10 Sept. 1885.; nequit, ut patet, **cum certitudine** affirmari, eas indulgentias, quatenus sunt *plenariae* saepius in die lucrificari posse; non possumus enim indulgentias annuntiare ut *certas*, de quarum existentia *dubitatur*. Cfr. N. R. T. (XV, 473 seqq. et XXIII, 227). **Caveas** tamen, ne christifideles retrahas a tam salutari exercitio saepius in die repetendo, cujus efficaciam RR. PP. tantopere extollunt, signanter BENED. XIV in Brevi « *Cum tanta* » (50 Aug. 1741); tanto magis quod saltem indulgentiae *partiales* toties lucrificari valeant, quoties opus praescriptum iteratur, juxta dicta (pag. 278). — Imo, juxta MINDERER ORD. S. FRANC. (*De indulg. in specie* n. 327 seq.), cui cum aliis non paucis omnino assentior, « **probabile est**, etiam Viam Crucis saepius obiri posse cum fructu acquirendarum indulgentiarum **pro defunctis**. » **Nec obstat** decretum S. C. I. supra (pag. 276) memoratum

« *Delatae saepius* » et ab INNOC. XI approbatum. **Respondetur** enim cum MINDERER : « Quod autem ex indulgentiis Viae Crucis non nisi unam indulgentiam plenariam sibi applicare possit, reliquas vero defunctis per modum suffragii transcribere debeat, deducitur ex Decreto S. Congr. per INNOC. XI approbato. ad cuius finem dicitur : *Declarat* (S. Congr.) *semel autem dumtaxat in die plenariam indulgentiam in certos dies ecclesiam visitantibus concessam vel aliud pium opus peragentibus, lucriferi*. Id, quod solum intelligendum venit et verificari debet de indulgentiis, quae plenariae sunt, et *pro vivis concessae*. » Quae assertio MINDERER plane confirmatur ex authentico SUMMARIO sub n. 57 ap. RESCRIPTA AUTH. pag. 577 ubi in nota dicitur : « *Juxta memoratum decretum indulgentia plenaria pro vivis concessa in diem certum, ecclesiam locumve visitantibus, non acquiritur nisi semel in die.* » — Quod magis est, auctor « *Synopsis indulgentiarum* » ap. ACTA MINORUM supra (p. 242) cit., absque ulla distinctione scribere non dubitat : « Adhaerendum est sententiae antiquiori et communiori : indulgentias Viae Crucis tam partiales quam plenarias pluries in die lucriferi posse. » Quam sententiam tam validis illustrat argumentis, ut in eam non abire vix possibile quis arbitretur. — Ex quibus omnibus concludimus fideles potius **hortandos** esse ut pluries in die S. Viam Crucis obeant, etiam cum intentione lucrandi indulgentias. Cfr. *Instructio S. Viae Crucis*, edit. 1888, p. 68. Item CL. LABIS in egregio opusculo : « *Le chemin de la Croix.* »

R. Ad 2um) Alia requiruntur ex parte *ipsius Viae Crucis* ; alia ex parte *ipsius indulgentias lucrantis*.

Explanatur. Ex **primo capite**, requiritur : 1°) **Erectio canonica**, quae plura postulat : **A)** Ut ab eo fiat qui hac **facultate** praeditus es. Est autem potestas *ordinaria*, licet Apost. Sedi subordinata, erigendi stationes Viae Crucis penes Ordinem Fratrum Minorum, seu penes corpus regularis et strictioris observantiae S. Francisci, quod militat sub immediato regimine Ministri generalis totius istius Ordinis, Observantium nempe, Reformatorum, Recollectorum et Discalceatorum, qui eas ubique erigere valent, ea lege, ut erigens sit superior loci praedicti Ordinis, vel ex ejus commissione alius religiosus ejusdem Ordinis, dummodo sit con-

cionnator aut saltem confessarius approbatus (S. C. I. 3 April. 1751), et dummodo sit subditus superioris delegantis (S. C. I. 26 Sept. 1892) ap. N. R. T. (XXV, 51 seqq.). Si extranei ab hoc Ordine illam facultatem obtineant, debent illam exhibere Ordinario, etiamsi hujus exhibitionis nulla mentio facta sit in concessionis rescripto. Ita S. C. I. (5 Febr. 1841). — **B)** Ut fiat, saltem pro locis ab Ordinariis jurisdictione non exemptis, de **licentia**, seu **consensu** : Tum **a)** **Ordinarii**, qui consensus ex S. C. I. 21 Jun. 1879) « *IN SCRIPTIS requiritur sub poena nullitatis in singulis casibus pro unaquaque stationum erectione; nec sufficit, ut sit GENERICE praestitus pro erigendis stationibus in certo numero ecclesiarum vel oratoriorum, sine specifica designatione loci.* » Et confirmatur ex S. C. I. (21 Oct. 1885). Tum **b)** **parochi** necnon **superiorum** ecclesiae, monasterii, hospitalis et loci pii, ubi hujusmodi erectio fieri contigerit, et quidem *in scriptis*, sub poena nullitatis. Ex S. C. I. (5 Aug. 1748; 28 Aug. 1752). Imo invalida foret erectio, si parochus vel superior consensum quidem ante erectionem praestiterit, non tamen *in scriptis* nisi post erectionem. Constat ex S. C. I. (26 Sep. 1892) ap. N. R. T. (XXV, 51 seqq.). Itaque in ecclesia parochiali requiritur, praeter consensum Ordinarii, solius parochi consensus, quia ibidem solus erit superior; in aliis vero ecclesiis, monasteriis, hospitalibus piisque locis opus erit parochi et aliorum respective superiorum consensu in scriptis. Nihilominus ex S. C. I. (21 Jun. 1879) « *validae sunt electiones stationum Viae Crucis sine consensu in scriptis parochi factae in hospitalibus, ecclesiis, capellis ac domibus Congregationum Sororum, de jure haud exemptis a parochiali jurisdictione, sed de facto (juxta morem in Gallia vigentem) administratis independenter a paracho per capellanum nominatum ab episcopo.* » Quia tamen contingit aliquando ut non statis certo constet quinam sit Superior qui consensum praestare debet pro Viae Crucis erectione in aliqua ecclesia, Monasterio, Conservatorio, Hospitali etc.; non semper enim et ubique habetur Capellanus ab Ordinario nominatus, sed modo unus, modo alter sacerdos a paracho vel a superiore alicujus conventus mittitur ad aliquem ex praedictis locis, ut ibi praecipue pro inhabitantibus, puta, pro Sororibus, pro infirmis, etc., missam celebret aliaque ecclesiastica munia peragat, hinc ad **dubium** :

« *Utrum in hujusmodi casibus sufficiat ut solus parochus consensum praestet pro erectione Viae Crucis vel requiritur etiam consensus in scriptis Superioris vel Superiorissae localis Fratrum sive Sororum?* » S. C. I. (26 Sept. 1892) **respondit** : « *Si agatur de erigenda Via Crucis in ecclesia vel publico Oratorio, praeter consensum Superioris vel Superiorissae ecclesiae, Monasterii, Conservatorii, Hospitalis, requiritur etiam consensus Parochi : minime si agatur de Via Crucis erigenda in sacello privato seu decenti loco infra septa Monasterii, quod a jurisdictione Parochi sit omnino exemptum.* » Ap. N. R. T. (XXV, 52 seqq.). — Dixi : saltem pro locis **ab Ordinariis jurisdictione non exemptis**. REGULARES enim qui a S. Sede privilegium consecuti sunt erigendi cum consensu proprii superioris Vias Crucis in propriis ecclesiis et domibus non indigent Ordinarii licentia pro hac erectione, multo minus Parochi. Confirmatur ex S. C. I. (26 Sept. 1892). — *Methodum* autem pro erigendis stationibus VIAE CRUCIS et *Formulam* actus erectionis exhibet *Appendix* ad RIT. ROM. Et quidem « *praescribitur insertio testimonii erectionis in actis episcopalibus et in codicibus parociae seu loci, etc., sed non sub poena nullitatis.* » Ita S. C. I. (6 Aug. 1890) ap. N. R. T. (XXII, 472). — Requiritur 2° ut *crucis* sint **lignae**; nec id sufficit, si adstantibus *invisibiles* sint, quia v. g. ab earum parte anteriori appositae sint *crucis ferreae*, ut constat ex S. C. I. (23 Nov. 1878). Hujusmodi autem *crucis*, saltem ex usu universali non debent habere imaginem divini Redemptoris. — Requiritur 3° ut *crucis* sint numero **quatuordecim** ex S. C. I. (3 April. 1731) et adsit « *aliqualis distantia inter unam et aliam stationem* » ex S. C. I. (28 Aug. 1752). — Requiritur 4° Ut *crucis* sint **benedictae**. Ad *validitatem* tamen benedictionis *crucium*, « *NON REQUIRITUR ut benedictio detur ANTE ipsarum affixionem, sed SUFFICIT, ut POST affixionem impertiatur,* » ex S. C. I. (24 Jun. 1879). Nec, qui *crucis* benedixit, tenetur ipsemet eas collocare et stationes percurrere; sed « *alter quicumque* » eas collocare potest etiam « *privatim sine caeremoniis et etiam alio tempore,* » ut declaravit S. C. I. (22 Aug. 1842). Et ideo si Via Crucis est erigenda in monasterio monialium, « *non est opus erigentem ingredi monasterium,* » sed *crucis* benedicuntur « *ad crates* » et in locis suis ponuntur a monialibus. ut monet S. C. I. (3 April. 1731). Minime

tamen sufficeret, ut *crucēs privatim domi benedicantur*, ac sic benedictae parochō vel alteri sacerdoti in designato loco affigendae committantur, sed omnino requiritur, ut sacerdos deputatus sit *saltem moraliter praesens* in loco, ubi S. Via Crucis constitui debet. Quod deducitur ex Brevi « *Cum tanta* » BENED. XIV, in quo Pontifex, dum indulget parochis facultatem erigendi in suis ecclesiis Viam Crucis, addit « *sub directione cujuslibet Fratris Ordinis minorum,* » nempe sub directione sacerdotis, quicumque is sit, ad praedictam erectionem legitime deputati. Ex quo tamen non sequitur, sacerdotem erigentem debere assistere affixioni crucium, vel esse debere moraliter praesentem in loco quousque stationes non fuerint affixae. Sed, facta in loco ubi stationes erigendae sunt benedictione tabularum et crucium, potest sacerdos erigens domum suam illico repetere. Constat ex S. C. I. (26 Sept. 1892) ap. N. R. T. XXV, §1 seqq. — Nec refert utrum Via Crucis a cornu *Evangelii* incipiat, an vero a cornu *Epistolae*. — Cfr. N. R. T. (XIII, 665 seqq.). In celebri ecclesia SS. Salvatoris in Hierusalem stationes incipiunt a cornu *Evangelii*.

Ex secundo capite, praeter statum gratiae et intentionem saltem generalem indulgentias lucrandi, **tres conditiones** necessario requiruntur. — Scilicet requiritur : 1º, aliquis **corporis motus**, nempe procedendo ab una statione ad aliam, in quantum multitudo fidelium vel loci capacitas id permittunt. Ita S. C. I. (26 Febr. 1844). Qui motus corporis seu transitus de una statione ad aliam, absque speciali indulto, semper requiritur in exercitio *privato*; item in *publico*, nisi *perturbatio* excitari possit; quo casu observetur **methodus** a S. LEONARDO a PORTE MACRITIO proposita, ut videlicet, unoquoque de populo suum locum tenente, sacerdos cum duobus clericis sive cantoribus circumeat ac sistens in qualibet statione ibique recitans peculiares consuetas preces, ceteris alternatim respondentibus. Ita S. C. I. (6 Aug. 1757). « Animadvertimus autem cum cit. *Instructione*, in hoc casu saltem *suadendum* videri, ut populus vertat se ad singulas stationes, uti addit idem S. LEONARDUS, necnon ad easdem genuflectat ac erigat se cum sacerdote ceterisque circumeuntibus. Possunt etiam, si ob ecclesiae amplitudinem aut alia loci adjuncta vix aut ne vix quidem audiri queat, *recitari preces a sacerdote in suggestu, unde ab omnibus audiat, dummodo*

alius sacerdos cum duobus clericis sive cantoribus circumeat et in qualibet statione sistat. Ita S. C. de PROP. FIDE (1 Mart. 1884).» Ap. cit. *Instr.* edit. 1888. — Requiritur 2º) **Meditatio Dominicae Passionis** in quolibet exercitio, tam *publico*, quam *privato*. At in *publico* ex S. C. I. (6 Aug. 1757) insuper requiritur ut sacerdos ad quamlibet stationem recitet *peculiares consuetas preces, ceteris alternatim respondentibus*. In *privato* vero exercitio nullae determinatae preces sunt necessariae; « *sed sufficit meditari, quantumvis breviter, passionem Domini, quod est opus injunctum ad lucrandas sacras indulgentias.* » Ita S. C. I. (3 April. 1731) in declaratione cui titulus : « *Monita necessaria ad recte ordinandum devotum exercitium Viae Crucis* » sub n. 6. Unde, non est necesse « *actum contritionis elicere* » (ibid.), et « *recitatio orationis dominicae et angelicae salutationis tam pro unaquaque Viae Crucis statione, quam sexies easdem preces iterare post absolutas omnes stationes est tantum laudabilis consuetudo a nonnullis inducta, minime vero necessaria conditio ad lucrificiendas Viae Crucis indulgentias.* » Constat ex S. C. I. (20 Jun. 1836 et 2 Jun. 1858). — Utrum vero **meditatio** de passione Christi quae in quolibet exercitio tam *publico* quam *privato* requiritur, debeat **cuique stationi respondere**, non ita certo constat. Alii *affirmant*, quibus favet decretum S. C. I. (16 Febr. 1839) ap. PRINZIVALLI. Alii *negant*, dicuntque sufficere meditationem *in genere*, seu quamlibet meditationem de quavis phasi Dominicae passionis : quia in praefatis « *Monitis* » nulla fit mentio de obligatione contemplandi singularum stationum mysteria, et aliunde in nova collectione authentica non reperitur decretum (16 Febr. 1839) in favorem prioris sententiae adductum. Unde non videtur ipsi tribuendus valor authenticus certus. Concludit cit. *Instructio de stationibus S. Viae Crucis* : « *Hinc practice tutam judicamus S. LEONARDI A PORTU MAURITIO doctrinam (VIA SACRA SPIANATA, Dichiarazione di alcuni dubbi, XVI et XVII), ex qua ad lucrandas indulgentias non requiritur, ut de singulis stationum mysteriis specialis instituatur meditatio; sed sufficit, ut qui pium exercitium peragunt singulas stationes uno tractu visitantes contemplantur unum vel plura ex mysteriis repraesentatis vel etiam passionem Domini in genere. Confirmatur ex cit. Raccolta, in qua ad lucrandas indulgentias exigitur, ut qui peragit exercitium Viae*

Crucis meditetur secundum suam capacitatem passionem divini Redemptoris Jesu Christi. » Hucusque cit. *Instructio*. Nihilominus, si mihi quoque concludere liceat, in praxi consultius imo tutius arbitror a prima sententia non recedere, eo magis quod in cit. « *Monitis* » sub. n. 5, ubi agitur de exercitio publico dicatur : « *Ad singulas stationes aliquis clericus vel sacerdos alta voce legat considerationem mysterio seu stationi respondentem.* » Unde non immerito licet concludere, quod illa verba « *sufficit meditari* » quae referuntur sub n. 6 pro exercitio privato etiam debeant intelligi de meditatione seu consideratione singulo mysterio seu stationi respondente. Ceterum S. LEONARDUS (loc. cit.) loquens *de iis qui nesciunt meditari* seu contemplari distincte singula stationum mysteria, asserit eos lucrari indulgentias, modo sciant cruces et imagines quas visitant, repraesentare loca illa sanctissima, ubi Filius Dei ex amore nostri gravissima sustinuit tormenta, et elaborent, ut hac cogitatione in se excitent compassionis affectum erga patientem Redemptorem.—Requiritur, 3°) ut visitatio 14 stationum **moraliter non interrumpatur**. Et ideo qui eas uno eodemque die, vero non uno tractu, sed interposito majori vel minori intervallo visitat, non lucratur indulgentias. Ita S. C. I. (22 Jan. 1858). Qui tamen exercitium *Viae Crucis* ad modicum tempus interrumpunt, puta ad audiendum sacrum, ad sumendam Eucharistiam, ad confessionem peragendam, si illud prosequantur, lucrantur indulgentias, « *dummodo notabiliter et moraliter exercitium non interrumpant, et ideo non oportet in his casibus illud ab initio reassumere.* » Ita S. C. I. (16 Dec. 1760).

Q. 24. *Quae* REQUIRANTUR ad indulgentias VIAE CRUCIS *privatim* lucrandas cum CRUCIFIXO?

R. Ex decreto S. C. I. (8 Aug. 1859) requiruntur sequentia.

Explanatur. Requiritur 1°) **Impossibilitas** physica vel moralis stationes canonice erectas visitandi. 2°) Ut *crucifixus* (adeoque sola crux non sufficit) *non sit ex materia fragili*. 3°) Ut sit **benedictus** ab habente ad hoc potestatem. 4°) Ut **manu teneatur**, dum preces recitantur. 5°) Ut **recitentur** corde saltem contrito ac devote, idque uno tractu seu sine notabili ac morali interruptione, 20 *Pater, Ave et Gloria Patri*, nimirum :

1 pro singula statione; 5 in memoriam 5 vulnerum D. N. J. C., et 1 ad intentionem S. Pontificis. — Ex concessione quidem Pii IX (18 Dec. 1877) in favorem christifidelium, « *qui gravi morbo ita afficiuntur, ut praefata pietatis opera ad consequendas indulgentias VIAE CRUCIS praestare nequeant,* » illa opera commutata fuerant a Ministro Generali Fratrum Minorum in actum *contritionis* vel in *versum* : « *Te ergo, quaesumus, tuis famulis subveni, quos pretioso sanguine redemisti.* » Ast **hodie** ex Rescripto LEON. XIII (9 Sept. 1890) requiritur, ut « *ipsi ore recitent actum contritionis et invocationem* : Te ergo, quaesumus, tuis famulis subveni quos pretioso sanguine redemisti, » et *mente saltem sequantur recitationem ab alio adstante factam trium Pater. Ave, Gloria.* » Ap. N. R. T. (XXIII, 14 seq. et XXV, 452).

Nota. Quando fideles exercitium S. *Viae Crucis* peragere legitimo impedimento **prohibentur**, ad CRUCIFIXOS *Viae crucis* vulgo nuncupatos extensum fuit indultum a Pio IX in ordine ad ROSARIUM (22 Jan. 1858 concessum, de quo infra; ita ut omnes utriusque sexus christifideles, praescripta viginti *Pater, Ave* et *Gloria* in communi recitantes, lucrari valeant indulgentias *Viae Crucis* exercitio adnexas, **licet manu non teneant** crucifixum benedictum; ac sufficiat, ut una tantum persona, quaecumque ea sit ex communitate, illum manu teneat, ceterique omnes, ceteris curis semotis, se componant pro oratione facienda, una cum persona, quae tenet crucifixum. Ita ex S. C. I. (19 Jan. 1884).

Q. 25. An TABULAE vel IMAGINES sint necessariae pro VIA CRUCIS?

R. *Negat.*, sed solae crucees necessario requiruntur, cum ipsis tantum indulgentiae sint adnexae; — *proinde si ob vetustatis causam ipsae tabulae removeantur, ac in earum locum, etiam absque pontificia facultate, novae tabulae substituantur, indulgentiarum concessio perseverat.* »

Q. 26. An PEREANT indulgentiae VIAE CRUCIS : 1º) si crucees stationum *partim* aut *integre* e loco suo *removeantur ad tempus*, ut demum eidem loco restituantur; 2º) si *in minori quantitate* ob vetustatem *remorentur*; 3º) si *commutarentur quoad locum*; 4º) si a vetustis tabulis ad novas *transferantur*?

R. Ad 1um) *Negat.*, ut constat ex S. C. I. (20 Sept. 1839).
„Sed si simul omnes cruces removeantur, ut postea iterum ponantur..., fideles eo tempore lucrari nequeunt indulgentias, si in aliam ecclesiam vel oratorium translatae sint cruces sine apostolica facultate.“ Ita S. C. I. (20 Jun. 1836).

R. Ad 2um) *Negat.*; uti constat ex S. C. I. (13 Nov. 1837).

R. Ad 3um) *Negat.*, dummodo tamen hoc fiat in *eadem ecclesia*, et cruces vel *omnes* vel *in majori numero* perseverent. Ita S. C. I. (20 Aug. 1844).

Resolvitur. Hinc amittuntur indulgentiae, si cruces ex una ecclesia in aliam, vel ex una domo in aliam diversam transferantur. Imo idem dicendum est, si ex una cella seu oratorio domus in aliud distinctum ejusdem domus transferatur, ut constat ex S. C. I. (26 Sept. 1892 ad dub. IV. Ap. N. R. T. (XXV, 51 seqq.).

R. Ad 4um) *Negat.*, etiamsi cruces cum tabulis in unum corpus non coalescerent, sed totaliter ab illis sejungerentur, ita ut nequidem tangerentur, cum vetustis tabulis et imaginibus novae substituuntur. Constat ex S. C. I. (15 Nov. 1845). De S. Via Crucis, praeter cit. *Instructionem*, curis exquisitissimis tractat SYNOPSIS INDULGENTIARUM apud ACTA ORDINIS MINORUM.

ART. 2. De Altari privilegiato.

Q. 27. *Quid* 1° sit indulgentia ALTARIS PRIVILEGIATI; 2°) *quotuplex* sit *altaris* PRIVILEGIUM, et quatenam circa *singulum* veniant notanda?

R. Ad 1um) Recole dicta (pag. 262) ex S. C. I. (28 Jul. 1840).

R. Ad 2um) *Duplex* distinguitur *altaris* PRIVILEGIUM: unum *proprie dictum*, alterum *personale*.

Explanatur. *Primum*, quod vocant **locale** seu **reale**, requirit, ut altare cui conceditur sit *fixum*. Altare autem *fixum*, ex S. C. I. (20 Mart. 1846) **hic** intelligitur: *«quod a loco dimoveri non possit, sed non tamen cujus superior pars sive mensa sit ex integro lapide, vel adeo calce conjuncta ut lapis consecratus amoveri non*

possit; secus enim diruto altari quod privilegiatum concessum erat ob alicujus sancti imaginem post novam constructionem novo indigeret privilegio. » Unde quoque altare *portatile* seu *viaticum* ex mente S. C. I. (*ibid.*) est illud : « *quod constat tantum ex unico lapide integro tantae magnitudinis, ut calicis pedem cum patena, saltem quoad majorem partem capere possit, vel quod de uno in alium locum transfertur.* » Itaque indulgentia seu privilegium altaris ex S. C. I. non est datum lapidi consecrato, plerumque portatili, sed *altari determinato* et in honorem alicujus sancti specialiter dicato (27 Sept. 1845). Manet tamen non obstante quod altare *sub eadem invocatione* de novo aedificatum fuerit, in alio quidem loco, sed *in eadem ecclesia* (16 Sept. 1723); aut etiamsi altare *alii vel aliis sanctis* simul deinceps dedicetur (3 Oct. 1744). Ast perit, si ecclesia destructa *sub alio titulo* reaedificetur (18 Jul. 1712). Nequit altaribus *portatilibus* adnecti (27 Nov. 1764); et ideo altare, quod declaratum fuit privilegiatum, caret privilegio, si sit portatile, et neque in libello supplici, neque in rescripto mentio facta fuerit de hac qualitate (15 Dec. 1841). — Conceditur autem *ad septennium*, et obtinet pro singulis diebus totius anni (30 Jan. 1760). Septennio autem expirato, supplicandum est pro renovatione privilegii ad aliud septennium (19 Maii 1759). Cfr. p. 281.

Secundum seu **personale** adhaeret personis, ubivis celebrantibus. Qui autem illud obtinuit a S. Sede, non debet ex S. C. I. dictum privilegium exhibere Ordinario, nisi aliter disponatur in concessione (3 Febr. 1840); si accipit stipendium pro missa celebranda in altari privilegiato, utendo privilegio suo personali satisfacit oneri suscepto, quamvis celebret in altari non privilegiato (15 Mart. 1852); et si aggregatus sit alicui Congregationi quae etiam dicto privilegio gaudet, potest adhuc frui hoc alio privilegio, cum aliunde jam habeat per tres aut quatuor vices in hebdomada tale privilegium, dummodo in indulto aliter expresse non disponatur (27 Mart. 1839). Hinc **collectores** pii operis *Propagationis fidei*, qui privilegium personale quod Romae pro tribus in hebdomada diebus etiam obtinuerunt, possunt sex in qualibet hebdomada diebus privilegio altaris frui, tribus vicibus ut collectores et tribus aliis ut indultarii privilegii personalis a Curia Romana concessi. Constat ex S. C. I. (3 Dec. 1892) ap. N. R. T. (XXV, 264). Secus

dicendum de sacerdotibus ex Ordine Tertiariorum necnon sacerdotibus designatis in Brevis « *Humani generis* », quod nuper (3 Febr. 1895) concessit LEO XIII in favorem piaae Societatis a *Sacra Christi Infantia* nuncupata. Cfr. N. R. T. (XXV, 266 et 592 seq.).

Q. 28. An PRIVILEGIUM ALTARIS valeat applicari *pluribus* defunctorum animabus in *eadem missa*?

R. *Privilegium altaris*, sive *proprie dictum*, sive *personale*, non potest ex S. C. I. applicari *pluribus* defunctorum animabus in cujuscumque diei missa (29 Febr. 1864).

Resolvitur. Quare apud TRAPPENSES in missa, quae quotidie celebratur pro *pluribus*, fratribus scilicet, propinquis et benefactoribus, indulgentiae altaris **ad unum** ex iis limitatur. Constat ex S. C. I. (19 Jun. 1880). Ex eo tamen quod uni ex iis determinatae animae non consueverit applicari, privilegium inutile non evasit, ut declaravit S. C. I. (19 Jun. 1880) : agitur enim, non de actione quadam a sacerdote facienda circa determinatam materiam, v. g. de consecratione determinatae hostiae ex pluribus; sed de oblatione indulgentiae quae pendet ex mente concedentis et ex divina acceptione; adeoque sufficit intentio celebrantis lucrandi indulgentiam *quam potest* ad altare privilegiatum juxta mentem concedentis et divinam acceptionem, nedum *explicita*, sed immo *implicita*, quae semper supponitur, cum ad **dubium** : « *Utrum missa celebrata ad altare privilegiatum sit per se privilegiata, vel necesse sit, ut vel offerens eleemosynam vel sacerdos intendat applicare privilegium?* » **responderit** S. C. I. (12 Mart. 1855) : « **AFFIRMATIVE ad primam partem; NEGATIVE ad secundam.** » — Nonnulli quidem existimant ab hac regula generali singularem adesse exceptionem in favorem animarum **die 2 Novembris**, qua die, ex decreto CLEM. XIII per S. C. I. (19 Mart. 1761), omnia altaria sunt privilegiata. Ita, inter alios, docent MAUREL et KONINGS, qui et scribit : « *Extra diem commemorationis OO. Defunctorum neutrum* [privilegium locale et personale] *applicari potest pluribus defunctorum animabus.* » **At** revera privilegium illius diei non est in hoc, quod in una eademque missa applicari possit indulgentia *pro pluribus*, imo *omnibus*, ac si mens esset Ecclesiae in singulis missis purgatorium ea die, ut ita dicam, quantum est ex parte concedentis, evacuare;

sed in eo est privilegium, quod sacerdotes omnes ea die, in quocumque altari celebrantes, lucrari possint de more eamdem indulgentiam, ac si ad altare privilegiatum celebrarent. Hoc tantum sensu privilegium postulatum fuit, hoc sensu ex voto, quod adhuc exstat, consultoris propositum fuit S. Congregationi, et hoc sensu concessum fuit a CLEM. XIII, qui benigne concessit : « *ut missa die praedicta Commemorationis Defunctorum a quocumque sacerdote saeculari vel cujuslibet Ordinis et Instituti Regularis celebranda, GAUDEAT PRIVILEGIO, AC SI ESSET IN ALTARI PRIVILEGIATO CELEBRATA.* » (Cfr. *Votum consultoris in causa Romana*, 14 Jun. 1880) ap. N. R. T. (XII, 519 seqq.).

Q. 29. An 1°) ad lucrandam indulgentiam ALTARIS PRIVILEGIATI missa debeat esse DE REQUIEM; et an 2°) MISSA pro uno, INDULGENTIA vero pro alio possit applicari?

R. Ad 1um) *Sub distinctione.*

Explanatur. *Affirmative*, in casibus ubi id per rubricas licet : alias celebrans non lucratur indulgentiam, juxta dicta (tom. III, pag. 156 seq.). **Hinc 1°)** qui celebrat in altari pro singulis diebus privilegiato, semper uti debet paramentis nigris *diebus non impeditis*, ut indulgentiam privilegii consequatur. Ita S. C. I. (11 April. 1840). **Hinc 2°)** qui habet privilegium altaris personale pro quatuor missis in singulis hebdomadibus, debet cum paramentis nigri coloris celebrare *diebus non impeditis*, ut possit indulgentiam plenariam pro animabus defunctorum lucrari. Ita S. C. I. (11 April. 1840; 22 Febr. 1847; 2 Maii 1852). **Hinc 3°)** habens privilegium altaris personale ter in hebdomada, *non potest*, quando in eadem plura inveniuntur festa duplicia et plura semiduplicia vel infra, potius eligere ad applicationem privilegii festa duplicia, quam differre ad semiduplicia. Ita S. C. I. (29 Febr. 1864). **Hinc 4°)** qui obtinuit indultum ter in qualibet hebdomada celebrandi cum cantu missas *de Requiem*, dum occurrunt officia ritus duplicis, potest privilegium altaris applicare hisce missis, *quatenus* in hebdomada non recurrant festa semiduplicia. Ita S. C. I. (29 Febr. 1864). **Hinc 5°)** sacerdotes qui pacto adigebantur ad celebrandum in altari privilegiato, et diebus non impeditis bona fide usi non sunt paramentis nigri coloris, ideoque animas indulgentia plenaria

frustrarunt, debent lucrari pro iisdem defunctis indulgentiam plenariam toties, quoties diebus *non impeditis* usi non sunt paramentis nigri coloris. Ita S. C. I. (22 Febr. 1847). Cfr. tom. III, p. 137.

Negative, in casibus, ubi **ritus id non permittunt**. **Hinc 1°** quando missa de *Requiem* dici nequit in altari privilegiato, etiam missa de Sancto vel de feria currente gaudet privilegio. Ita S. C. I. 27 Nov. 1764). **Hinc 2°** missa de festo semiduplici, votiva vel de feria celebrata in altari privilegiato, in quo exponitur SS. Sacramentum, sive in ostensorio, sive in ciborio, suffragatur pro defunctis, ac si missa de *Requiem* dicatur. Ita S. C. I. (20 Jul. 1751). **Hinc 3°** sacerdos celebrans in altari privilegiato sive ratione expositionis SSmi, sive Stationis, vel alterius solemnitatis, legendo missam de festo semiduplici, simplici, votivam, vel de feria non privilegiata, fruitur privilegio, ac si legeret missam de *Requiem* per rubricas eo die permissam. Ita S. C. I. (11 April. 1864).

R. Ad 2um. — *Decisio pendet ex verbis indulti.* Ita JOAN. CAVALIERI (tom. II, pag. 198 edit. Bergomen. 1748).

Explanatur. Itaque ex S. C. I. (31 Jan. 1848) ap. N. R. T. X, 213seq. dicendum est : **1°** sacrificium et indulgentia dividi non possunt, sed utrumque pro eodem defuncto est applicandum, quando in indulto legitur : « *qui pro defuncto missam in tali altari dixerit, liberat animam ejus.* » Contra **2°** possunt dividi, quando in indulto non legitur illud « *pro defunctis.* » Si tamen **3°** fundator aut stipem erogans imponat onus celebrandi in *altari privilegiato*, praedicta divisibilitas locum non habet : per impositionem quippe talis oneris censetur etiam voluisse applicationem indulgentiae. Secus est **4°** quando sacerdos onus habet sacrificandi, sed non in altari privilegiato, tunc quidem adimplet obligationem suam per applicationem sacrificii, et liber est quoad applicationem indulgentiae, dummodo tamen celebret in altari, cujus privilegium non exquirat etiam applicationem missae.

Scholion. Haec dicta sunt de **Altari privilegiato**, quod nullatenus est confundendum cum **MISSA PRIVILEGIATA**, qualis v. g. est *Missa votiva SS. Rosarii privilegiata*, quae singularis feriis IV et Sabbatis celebrari potest a FF. Ord. Praed., et cui annexa est indulgentia plenaria pro fidelibus assistantibus. De hac

missa privilegiata vide opus cui titulus : « *Rosa aurea*, » auctore Fr. Th. M. LEIKES O. P. Dülmen 1886.

ART. 3. De Coronis et Rosariis.

Q. 30. CORONAE et ROSARIA *an* 1°) PROMISCUE accipiendi sint; 2°) ex *quanam* MATERIA possint confici, ut valeant benedici cum applicatione indulgentiarum; 3°) *quomodo* debeant BENEDICI ad applicandas indulgentias; 4°) *an* UNI coronae possint applicari *diversae* indulgentiae?

R. Ad 1um) *Affirmative*, ex S. C. I. (23 Sept. 1775).

R. Ad 2um) Possunt ex S. C. I. benedici cum applicatione indulgentiarum coronae seu rosaria, quae *ex ferro, stamno, plumbo, vel ex fragili materia facilisque consumptionis* conficiuntur (20 Febr. 1820). Item factae *ex chalibe polito* (22 Mart. 1839). Immo confectae *ex vitro* seu *cristallo*, « *dummodo globuli sint ex vitro solido atque compacto* » (20 Febr. 1820). Contra nequeunt applicari indulgentiae coronis seu annulis argenteis vel aureis, in quibus *sculpti* sunt globuli decem ad recitandum rosarium vel tertiam ejus partem (20 Jan. 1836).

R. Ad 3um) *Sub distinctione*.

Explanatur. Quando coronis applicantur indulgentiae **communes** seu **apostolicae**, sufficit efformare manu signum crucis super eas, absque pronuntiatione formulae benedictionis et sine aspersione aquae benedictae, licet in indulto existat clausula : « *in forma Ecclesiae consueta*. » Ita S. C. I. (11 April. 1840 et 7 Jan. 1843). Idem dicendum quoad indulgentias **S. Birgittae** alicui rosario adnectendas. Sufficit signum crucis a sacerdote qui hanc facultatem accepit. *Potest* tamen adhiberi formula, cujus tenor invenitur ap. N. R. T. (XIV, 99). Immo corona **Septem Gaudiorum** B. M. V. in Ordine Seraphico ditata est indulgentiis, quin necessaria sit benedictio. Ita S. C. I. (29 Aug. 1864).

Contra coronae seu rosaria **S. Dominici**, necnon coronae **Septem Dolorum** benedici debent : priora, juxta formulam Patribus Ord. Praed.; posteriora, juxta formulam Patribus Ser-

vorum Mariae propriam. Constat ex S. C. I. (29 Febr. 1864). Similiter facultas benedicendi coronas precatorias, iisdemque applicandi indulgentias consuetas, non includit facultatem benedicendi coronas **Domini** vel **Camaldulensium**. Ita S. C. I. (29 Maii 1841). Idem dicendum de Rosariis **Crucigerorum**. Imo ex S. C. I. 15 Mart. 1884) non expedit aliis etiam sacerdotibus concedi privilegium benedicendi Rosaria cum applicatione indulgentiae quo gaudent sodales **CRUCIGERI**.

Ceterum, valida est benedictio, ita ut indulgentias possit quisque lucrari, si coronae item numismata et cruces), antequam tali vel tali personae distribuantur, **in globo** benedicantur cum applicatione indulgentiarum. Ita S. C. I. (12 Mart. 1855). Qui vero emit coronas, cruces, numismata, etc., ut ea distribuat **postquam benedicta fuerint**, non potest a recipientibus repetere pretium absque culpa et periculo admittendi indulgentias; et qui coronas, numismata, etc., cum applicatione indulgentiarum benedictas **sibi proprias** fecit et iis usus fuit **cum intentione lucrandi indulgentias**, non potest easdem res aliis tradere. Constat ex S. C. I. (12 Jul. 1847. Cfr. dicta supra (p. 282 seq.). Denique advertendum est, quod facultas benedicendi **mille** cruces, crucifixos, numismata, rosaria, etc., ita intelligenda sit, ut sacerdos tali facultate praeditus solummodo *mille in totum* possit benedicere. Ita S. C. I. (29 Maii 1841).

R. Ad 4um) *Affirm.*, si fiat a Papa vel ejus delegato legitima facultate munito; et sic *uni* coronae possunt applicari indulgentiae diversae, v. g. indulgentiae dictae *Apostolicae*, et indulgentiae dictae *S. Birgittae*, "*dummodo ad eas lucrandas renoveantur opera injuncta iterabilia*," proinde recitatio. Ita ex S. C. I. (29 Febr. 1820). Nequit autem, ut supra (pag. 253 seq.) dictum fuit, episcopus vel alius quicumque praelatus R. Pontifice inferior, crucibus, coronis, sacris imaginibus a Papa vel a sacerdote legitima facultate munito benedictis, novas adnectere indulgentias, "*nisi novae conditiones adimplendae praescribantur*." Ita S. C. I. (12 Jan. 1878), n. 433.

Scholion. Ad **dubium** : « *An fideles, qui non intendunt recitare coronam precatoriam, recitant quasdam preces manu tenentes*

coronam sive DOMINI, sive B. M. V., et grana volvunt, lucrantur pro unoquoque PATER vel AVE, vel CREDO, vel alia oratione easdem indulgentias, quas ipsi lucrarentur pro iisdem precibus, si recitarent coronam precatoriam? » S. C. I. (29 Maii 1841) **respondit** : « *Negative.* » Ex qua responsione robur accipere videtur opinio BILL. et aliorum sustinentium ad consecutionem indulgentiarum requiri intentionem *saltem virtutalem implicitam* lucrandi illas; non vero sufficere intentionem *habitualement seu interpretativam*, ut plures existimant (pag. 258).

Q. 31. *Quid* speciatim dicendum de coronis : 1°) S. BIRGITTAE; 2°) CRUCIGERORUM?

R. Ad 1um) Ex S. C. I., locis indicandis, teneantur sequentia.

Explanatur. 1°) Corona *S. Birgittae* revera diversa est a communi corona seu rosario, et constare debet **sex decatibus** (15 Jan. 1859). 2°) In recitatione sex decadum, ad lucrandas indulgentias requiritur **recitatio Symboli** Apostolorum post quamlibet decadem (20 Jun. 1856 et 28 Sept. 1858). 3°) Coronae precatoriae quinque vel quindecim decadum non possunt adnecti indulgentiae *S. Birgittae*, nisi hoc **indulgeatur apostolico rescripto** (22 Mart. 1859; 20 Jun. 1856; 28 Sept. 1858). 4°) Indulgentias *S. Birgittae* coronis quinque decadum adnectere potest is, qui **obtinuit** Rescriptum in quo leguntur haec verba : *applicandi omnes et singulas indulgentias a Sanctitate Sua concessas, ut in elencho typographiae R. Camerae Apostolicae edito anno.... ac etiam indulgentias S. Birgittae nuncupatas* (22 Mart. 1859). 5°) Quando coronis B. M. V. de licentia S. Sedis applicata fuit benedictio cum indulgentiis *S. Birgittae* nuncupatis, aut cum indulgentiis *communibus* seu *apostolicis*, fideles illas coronas recitantes **non tenentur meditari** quindecim mysteria D. N. J. C., ut has indulgentias percipere valeant (1 Jul. 1859). 6°) Coronae *S. Birgittae*, si aliis commodentur dumtaxat ad enumerandos calculos seu ad recitationem orationum, non amittunt indulgentias (15 Febr. 1745). Cfr. pag. 282. Item N. R. T. (XXIV, 450 seq.).

R. Ad 2um) Ex S. C. I. (15 Mart. 1884) constat de sequentibus.

Explanatur. 1°) Quod indulgentia **quingentorum** dierum

quoties in Rosariis per Crucigeros benedictis *oratio dominica* vel *salutatio angelica* devote dicitur, **revocanda non sit** : **A)** vel uti *apocrypha* seu *dubiae authenticitatis* ; **B)** vel uti *indiscreta* seu *ratione indiscretae concessionis* ; **C)** vel ob alias *extrinsecas* rationes. **2°** Quod ratihabitione et confirmatione **non indigeat**. **3°** Quod pro acquirenda eadem indulgentia **necesse non sit integrum Rosarium** devote recitare. **4°** Quod **non expediat** aliis etiam sacerdotibus concedi privilegium benedicendi Rosaria cum applicatione indulgentiae quo gaudent sodales CRUCIGERI.

Q. 32. *Quid* speciatim notandum circa rosarium S. DOMINICI?

R. Ex S. C. I., locis indicandis, notentur sequentia.

Explanatur. **1°** *Meditatio* mysteriorum in recitatione rosarii S. DOMINICI omnino est **necessaria** ad lucrandas indulgentias (15 Aug. 1726 ; 1 Jul. 1859 ; nisi agatur de *idiotis*, quibus, uti legitur in RACCOLTA, ex BENED. XIII, Const. « *Pretiosus* » (26 Maii 1727), sufficit rosarium devote recitare. **Sufficit** tamen meditatio mentalis eodem tempore quo recitatur *Pater* et *Ave*; nec est necessarium, ut oblatio specialis mysteriorum rosarii fiat antequam singulae decades rosarii recitentur (1 Jul. 1859). **2°** Omnes christifideles, rosarium vel tertiam saltem ejusdem partem **in communi** recitantes, lucrantur indulgentias a BENED. XIII concessas, *licet manu non teneant rosarium benedictum* ; et sufficit, ut una tantum persona illud manu teneat eoque in recitatione de more utatur ; sed omnes debent, ceteris curis semotis, se componere pro oratione facienda una cum persona, quae tenet coronam (22 Jan. 1858). **3°** **Nec pro libitu, nec pro commodo** dividi potest rosarium B. M. V., ita ut acquirantur tum indulgentiae generales adnexae recitationi quotidianae unius coronae, dummodo intra diei spatium, licet non uno tractu, sed diversis temporibus recitentur quinque denaria ; tum indulgentiae speciales Sodalitatis SS. Rosarii, dummodo intra hebdomadam quindecim denaria recitentur, licet in plures quam tres partes dividantur. **Excipiuntur** confratres SS. Rosarii, quod attinet ad indulgentias ipsis concessas pro recitatione integri rosarii infra hebdomadam (22 Jan. 1858). Unde extra hunc casum oportet saltem quinque denaria **UNO TRACTU** recitare. **4°** Mys-

teriorum rosarii *electio* est quidem **libera**; sed invaluit consuetudo, ut per gyrum cujuslibet hebdomadae singula mysteria ita recolantur : nempe *gaudiosa* in secunda et quinta feria; *dolorosa* in tertia et sexta; *gloriosa* tandem in quarta feria, sabbato et dominica (1 Jul. 1851). **5°** *Recitatio integri rosarii in qualibet hebdomada* non requiritur ad consequendas indulgentias pro aliis operibus piis concessas; sed **requiritur** tantum ad assequendas indulgentias recitationi Rosarii adnexas (25 Febr. 1877). **6°** Per verba : **rosarium** *recitandum ante devotam imaginem* (cap. X, n. 3 SUMMARII INDULG. Confraternitatis SS. Rosarii) intelligitur tertia pars rosarii (25 Febr. 1877).

Scholion. 1. Infinitus forem, si loqui deberem de antiquissima eaque praestantissima **SS. Rosarii Confraternitate**, cujus sodalibus tum pro recitatione Rosarii, tum pro aliis piis operibus « *indulgentias pene innumeras,* » animabus Purgatorii applicabiles, concessere RR. Pontifices; quam et tanta devotione prosequitur LEO PP. XIII ut, sicut, propter mirum *Angelicae* doctrinae studium, vulgo **Papa Doctoris Angelici**, ita quoque, pro singulari sua erga Rosarium pietate, **Pontifex SS. Rosarii** jure meritoque nuncupetur. De eo legitur in novo officio pro *Solemnitate Rosarii* ab utroque clero in posterum recitando ex decreto S. C. I. (5 Aug. 1888) : « LEO autem TERTIUS DECIMUS in turbulentissimis Ecclesiae temporibus diuque prementium malorum saeva tempestate, cunctos in Orbe fideles, iteratis apostolicis litteris ad *Marialis Rosarii*, praesertim per Octobrem mensem, frequentiam vehementer incendit, aucto quoque annui festi solemnitatis ritu, additaque *Litaniis Lauretanis* REGINAE SACRATISSIMI ROSARII invocatione, et Officio de eadem solemnitate proprio Ecclesiae universae concesso. » Porro indulgentiae, quas **confratres SS. Rosarii** lucrari possunt, reperiuntur in SUMMARIO INDULG. a S. C. I. recognito et a Pio IX approbato (18 Sept. 1862); non tamen omnes ibidem reperiuntur : constat enim ex S. C. I. (25 Febr. 1877) per hunc catalogum alias indulgentias confratribus Rosarii jam antea concessas nullatenus fuisse revocatas. Inter concessionem, ut de ceteris taceam, **singularis** est haec : quod confratres in recitatione Rosarii lucentur ind. **5 annorum** et **5 quadragenarum** « *pro qualibet invocatione SS. Nominis Jesu in fine cujuslibet Angelicae Salutationis,* »

ut constat ex S. C. I. 14 April. 1856) et reperitur in SUMM. IND. § IX. n. 3; adeoque lucrantur dies **2,025** ad singulum Ave, seu dies **101,250** pro recitatione tertiae Rosarii partis, et **303,750** pro integro Rosario. Ad **dubium** vero: « *An indulgentiae, de quibus in praedicto SUMMARIO, illi lucrentur confratres qui nomen Jesu pronuntiant post verba: Benedictus fructus ventris tui; vel qui idem SS. Nomen pronuntiant additum in fine uniuscujus Ave Maria, dicendo: Nunc et in hora mortis nostrae. Amen. Jesus?* » S. C. I. 29 Mart. 1886, **resp.**: « *AFFIRMATIVE ad primam partem. NEGATIVE ad secundam.* » Praeterea « *semel in die* » lucrantur ind. **100 ann.** et **100 quadr.**, adeoque ultra **40,000 dier.**, « *si contriti secum detulerint Rosarium in obsequium B. V.* » Ita in SUMM. IND. 18 Sept. 1862 § IX. n. 3. Sufficit autem « *Rosarium quinquagenarium* : » de eo enim loquitur Ixxoc. VIII, cujus concessiones confirmat Ixxoc. IX in Brevi « *Nuper pro parte* » 51 Jul. 1679. cap. III, n. 3. Nec ullibi, sive in Summario 1679, sive in altero 1862, asseritur, quod *apparenter* deferri debeat.

Scholion. 2. Ex Confraternitate SS. Rosarii, veluti ex fonte, alia pia emanarunt exercitia, inter quae praecipue memoranda sunt sequentia : 1° **Rosarium vivens** a GREG. XVI (17 Jan. 1852) approbatum, ab eodem variis indulgentiis ditatum, (27 Jan. 1852), et a Pio IX (17 Aug. 1877) de novo restauratum. Indulgentias reperies in SUMMARIO IND. a S. C. I. 2 Febr. 1878) recognito; item in opusc. cui titulus : « *Acta S. Sedis necnon supremorum Moderatorum pro sodalitate a ROSARIO VIVENTE nuncupata, R. P. F. Josephi Mariae LAROCCA, Mag. Gen. O. P., jussu edita.* (Romae 1887). » 2°) **Rosarium perpetuum** jam ab hinc tribus saeculis cognitum, a RR. PP. indulgentiis ditatum, signanter a Pio IX per Brev. « *Postquam* » (12 Apr. 1867). De eo cfr. R. P. IWEINS, O. P.

ART. 4. De Scapularibus.

Q. 33. SCAPULARIA, ut ipsis adnecti possint indulgentiae, *cujusnam* debeant esse : 1°) MATERIAE; 2°) FORMAE?

R. Ad 1um) Quoad *materiam* attinet, ex S. C. I. (18 Aug. 1868) sub n. 423, constat de sequentibus.

Explanatur. 1°) Ad scapularia conficienda **necessario** et **exclusive** adhibenda est materia *ex lana*. 2°) Vox *pannus*, *panniculus*, quando agitur de scapularibus, sumi debet *in sensu stricto*, i. e. de sola lanca textura reticulata. 3°) Validum est scapulare ex panno laneo coloris praescripti, quod intexta vel acupicta habet ornamenta pariter ex lana vel non ex lana, v. g. ex serico, argento, auro, etc., sed diversi coloris, dummodo ornamenta sint talia, ut **color praescriptus praevaleat**. — Porro **color praescriptus** est sequens : pro scapulari **SS. Trinit.** panniculi sint *albi* coloris, quorum alteruter intextam habeat crucem *rubri* et *coerulei* coloris ; requiritur color *niger* pro scap. B. M. V. **Sept. Dol.** : color « *tanneus* vel consimilis seu *niger* » pro scap. B. M. V. de **M. C.**, uti constat ex S. C. I. (12 Febr. 1840) ; color *coeruleus* pro scap. **Imm. Conc.**, ut declaravit S. C. I. (22 Aug. 1842) ; tandem pro scap. **Passionis** tum panniculi, tum, ut asseritur, funiculi, debent esse ex lana coloris *coccinei*. Cfr. N. R. T. (XIII, 675 seqq.). Sed quidquid sit de funiculis hujusce scapularis, certum est pro funiculis ceterorum scapularium non requiri specialem colorem et materiam, sed sufficere, ut panniculi tam a pectore quam ab humeris dependeant. — His scapularibus novissime accessit SCAPULARE **S. Joseph sponsi B. M. V. Protectoris Ecclesiae universalis**, quod approbavit (15 April. 1895) S. RIT. C. « *sub conditione ut color et forma praefati scapularis sit eadem ac illa quae jam obtinet in Dioecesi Veronensi et pro benedictione et impositione ejusdem scapularis adhibeatur formula huic decreto praevia.* » Quod rescriptum ratum habuit et confirmavit LEO XIII, die 18 iisdem mense et anno. Ap. N. R. T. (XXV, 384 seqq.). Hujus Scapularis color est *albus*. Indulgentiae vero a S. C. INDULG. (8 Jun. 1893) concessae reperiuntur ap. N. R. T. (XXV, 509 seqq.).

R. Ad 2um) Quod *formam* attinet, ex S. C. I. (18 Aug. 1868) non admittitur forma *rotunda*, vel *ovalis* vel *multangula*, sed sola admittitur *oblonga* et *quadrata*.

Q. 34. SCAPULARIA quomodo debeant 1°) *gestari*; 2°) *imponi*?

R. Ad 1um) Ex S. C. I., locis indicandis, constat de sequentibus.

Explanatur. 1°) Scapulare ita debet gestari, ut una pars *ab humeris*, altera *a pectore* dependeat, secus indulgentias quis non lucratur (12 Feb. 1840). 2°) Approbatus a S. Sede est usus gestandi per modum unius plura simul inter se diversa scapularia hoc modo, ut variorum scapularium panniculi alii aliis superpositi duobus tantum funiculis assuantur et singulorum scapularium panniculi dependeant tam *a pectore* quam *ab humeris*, (18 Aug. 1868; 27 April. 1887; 26 Sept. 1864). 3°) Scapularia non sunt necessario immediate super corpus deferenda, ita ut illud physice tangant; sed possunt retineri **super vestes** (12 Mart. 1855). 4°) Rite adscripti confraternitati scapularis B. M. V. de M. C., si scapulare dimiserunt, non debent iterum recipi, sed sufficit, ut habitum sacrum simpliciter **iterum resumant** (27 Maii 1857). Tunc tantum nova impositio (et nova admissio, si de confraternitate agitur) requiritur, quando quis scapulare deposuit cum animo illi valedicendi, sive illa voluntas fuerit *implicita*, deponendo scapulare ex contemptu, sive fuerit *explicita*, directe eidem vel ejusdem sodalitati renuntiando. 5°) Quando primum scapulare **tritum** aut **laceratum** est, potest quilibet sibi aliud assumere et imponere, nec necesse est, ut sit benedictum. Exceptio tamen fit pro scapulari SS. TRINITATIS, de quo legitur in Monito ad fratres et sorores quod habetur RESCR. AUTH. pag. 476 : « *Quando scapularium sit ita laceratum, ut formam amittat, benedictionem etiam amittit; et si renoretur, debet iterum benedici, similiter si aliud non benedictum assumatur.* » 6°) Qui confraternitati B. M. V. de M. C. nomen dedit atque eodem tempore inter sodales TERTII ORDINIS SAEC. S. FRANC. cooptatus sit, tenetur e collo pendentia gestare, ut indulgentias lucratur, **ambo** scapularia; non vero *unum* sufficit, quamvis utrumque ejusdem coloris sit et panni (10 Jun. 1886). Ap. N. R. T. (XVIII, 608). 7°) Item qui accepit scapularia de M. C. et IMM. C. debet **utrumque** gestare (22 Aug. 1842).

R. Ad 2um) Ex S. C. I., locis citandis, teneantur sequentia.

Explanatur. 1°) Scapulare debet **recipi** de manu sacerdotis auctoritatem habentis (18 Sept. 1862). 2°) Qui scapularia **benedicit**, debet eadem **imponere** (16 Jun. 1872). 3°) **Uni tantum humero**, et non circa collum, scapularis impositio valida est

(26 Sept. 1892) ap. N. R. T. (XXV, 137). **4°**) Unum idemque scapulare semel benedictum valide pluribus potest per vicem imponi repetita solummodo super singulis receptionis sive impositionis formula, ita tamen, ut *primum* scapulare, quod deinceps quilibet adscriptus induere debet, sit **benedictum** (18 Aug. 1868). **5°**) Quando plura scapularia benedicenda sunt pluribus imponenda, orationes **semel** tantum dicendae sunt *in plurali*; — imo licet uti in plurali forma impositionis *Accipe*, etc. juxta praepositam rubricam in precibus benedictionis sacri scapularis (5 Febr. 1844). Unde quoque ad **dubium**: « *Utrum liceat sacerdoti in impositione Scapularium ab Ecclesia approbatorum, omnibus rite peractis, dicere SEMEL, numero PLURALI, formulam: Accipite, Fratres (vel Sorores) etc., imponendo successive et sine interruptione Scapulare omnibus praesentibus, vel potius formula numero SINGULARI pro singulis sit repetenda?* » **respondit** S. C. I. (18 April. 1891): « **AFFIRMATIVE** quoad *primum* partem; **NEGATIVE** quoad *secundam*, uti decretum est in una VALENTINENSI die 5 Febr. 1844 ad dub. 4. » Ap. N. R. T. XXIII, 520 seq.). **6°**) Ad *validitatem*, saltem proferenda sunt verba formularum quae sunt **substantialia**, seu quae exprimunt benedictionem, impositionem habitus et (pro casu) receptionem ad confraternitatem (18 Aug. 1868 et 24 Aug. 1844). **7°**) Pro induendo fideles quinque scapularibus totidem etiam benedictiones, impositiones ac receptiones requiruntur, nec unica tantum sufficit, nisi ex speciali indulto S. Sedis, et ea formula quae in eodem conceditur (27 April. 1887). Quod quidem Indultum a variis Congregationibus Romanis obtineri potest scilicet: BREV., MEMOR., RIT., et de PROP. FID., ut constat ex resp. (12 Sept. 1883). — De quibus omnibus ap. N. R. T. (XIX, 364 390). **8°**) Cum conveniens sit scapulare B. M. V. DE M. C., *honoris et devotionis causa*, separatim potius et distincte, quam cumulative et commixtim cum aliis quatuor vel pluribus scapularibus benedicere et imponere; hinc LEO XIII decrevit, ut indultum hucusque concedi solitum induendi Christifideles scapulari Carmelitico commixtim cum aliis scapularibus **non amplius concedatur**, ac illi omnes, etiam Regulares et Ordines vel Congregationes, quibus indultum ipsum quocumque nomine vel forma ab Apostolica Sede est concessum, eo tantummodo **ad decennium** perfruantur ab hac die compu-

tandum (27 April. 1887). Ceterum illud decretum spectat solummodo ritum separatim benedicendi ac imponendi scapulare Carmeliticum; nihil vero in eo prohibetur quoad modum illud cum aliis, etiam duobus funiculis unitum, gestandi. — Ad instantiam autem plurium sacerdotum S. C. Rit. (24 Jul. 1888) breviorē formulam approbavit benedicendi et imponendi Scapulare B. M. V. de M. C., ab omnibus adhibendam sacerdotibus facultatem habentibus adscribendi Christifideles confraternitati ejusdem scapularis. Ap. N. R. T. XXI, 158 seq.). 9° **Parvulis** rationis usum nondum adeptis **valide** imponitur scapulare; et cum ad usum rationis perveniunt, fruuntur indulgentiis aliisque privilegiis illud gestantibus concessis, dummodo impleant conditiones (29 Aug. 1864). 10° Sibi met imponere potest scapulare sacerdos, qui facultatem habet **indiscriminatim**, minime vero **taxative**, ex gr. pro aliqua Monialium communitate tantum (7 Mart. 1840). 11° Qui *non sunt legitime recepti*, recipientes per virum saecularem scapularia a sacerdote facultatem habente benedicta, non lucrantur indulgentias (18 Sept. 1862).

Q. 35. *Quousque se EXTENDAT data facultas benedicendi et imponendi SCAPULARIA?*

R. Ex S. C. I., locis citandis, constat de sequentibus.

Explanatur. 1° Qui accepit facultatem benedicendi et imponendi scapulare B. M. V. de Monte Carmelo, nisi aliter in concessionis documento disponatur, eadem uti potest ubique locorum, **exceptis** locis, ubi sunt Carmelitae vel sodalitas B. M. V. de Monte Carmelo (10 Maii 1844). 2° Sacerdos qui obtinuit facultatem benedicendi et imponendi scapularia, non habet eo ipso facultatem commutandi obligationes commutabiles confratrum, **nisi expresse enuntietur** in Rescripto concessionis pro benedictione et impositione scapularium (22 Jun. 1842). 3° Qui habet facultatem imponendi fidelibus scapulare B. M. V. de Monte Carmelo, ea uti potest in loco, ubi est monasterium **Sororum** Carmelitarum (22 Aug. 1842 et 3 Mart. 1843). 4° Sacerdos, qui a S. Sede habet facultatem benedicendi scapularia, eo ipso habet facultatem ea imponendi christifidelibus et eosdem adscribendi Confraternitatibus a S. Sede approbatis; sed debet penes se habere privatum regestum,

ut quam primum commode poterit, **transmittat** nomina receptorum ad superiores respectivae Confraternitatis vicinioris (26 Jan. 1874). 5°) Pro Confraternitate B. M. V. de *Monte Carmelo* exstitit quidem indultum GREGORII PP. XVI, de 30 April. 1838, ex quo inscriptio nominum non amplius erat necessaria ad lucrandas indulgentias, quamvis interim necessaria permaneret, ne recepti in eorum obitu suffragiis privarentur (17 Sept. 1845); ast LEO XIII illud *Gregorianum* indultum **revocavit** (27 April. 1887). Quod quidem decretum, revocans indultum Gregorianum, Patres Soc. Jesu Neerlandiae et Belgii non obligat (26 Sept. 1892); « *admonentur tamen Patres Societatis Jesu ut nomina receptorum in Albo alicujus sodalitatis vicinioris sive Monasterii Religiosorum respective inscribere non omittant, ne in eorum obitu suffragiis priventur, juxta responsionem in una VERSALIENSI* (d. 17 Sept. 1845). » Ap. N. R. T. (XXV, 157). — Itaque, cum receptio scapularis SS. TRINIT., B. M. V. DE MONT. CARM. et SEPTEM DOLOR., sit simul admissio ad Confraternitatem, omnino requiritur, ad lucrandas indulgentias hisce Confraternitatibus concessas ut, nisi obtineatur apostolica dispensatio, nomina receptorum in albo ipsius Confraternitatis respective inscribantur. **Excipiuntur** suscipientes scapulare coeruleum B. M. V. J. C. aut rubrum PASSIONIS D. N. J. C., cum ipsi Confraternitates non constituent (27 April. 1887). Cfr. N. R. T. (XIX, 564 seqq., 585 seqq.; XXIII, 228; XXIV, 67-70; et 205-208).

Q. 36. Quae sint indulgentiae et privilegia concessa confratribus SCAPULARIS : 1°) B. M. V. de *Monte Carmelo*; 2°) *Immac. Conceptionis*?

R. Ad 1um) Praeter insignes indulgentias confratribus scapularis B. M. V. de *Monte Carmelo* concessas, ad quas lucrandas non sufficit ex S. C. I. (22 Febr. 1847), ut ipsis imponatur scapulare, (sed debent esse rite recepti, rite deferre scapulare, et rite implere singulas conditiones pro singulis indulgentiis praescriptas), ipsis *duplex* privilegium concessum est : unum, quod vocant privilegium PRAESERVATIONIS; alterum, quod dicitur privilegium SABBATINUM.

Explanatur. *Privilegium praeservationis* enuntiant ipsa verba B. M. V. ad SIMONEM STOCK : « *Dilectissime fili, recipe, tui*

Ordinis scapulare, meae Confraternitatis signum, tibi et cunctis Carmelititis privilegium : in quo quis moriens, aeternum non patietur incendium. Ecce signum salutis ; salus in periculis, foedus pacis et pacti sempiterni. » Ita apud JOAN. PALEONYD. (lib. III, cap. 7 de *Antiquit. et Sanctim. Eremit. Mont. Carm.*). Quam visionem STOCKH veram credit BENED. XIV veramque ab omnibus habendam arbitratur in opere : *De Festis* (II, 334).

Quod spectat privilegium **Sabbatinum**, a pluribus SS. Pontificibus jam pridem confirmatum, ex decreto S. U. I. a PAULO V approbato (15 Febr. 1615), ap. N. R. T. (I, 102), Patribus Carmelitanis permittitur praedicare : « *Quod populus Christianus possit pie credere de adjutorio animarum Fratrum Sodalitatis B. V. M. DE MONT. CARM., videlicet B. V. animas Fratrum et Confratrum in caritate decedentium, qui in vita habitum gestaverint, et castitatem pro suo statu coluerint, officiumque parvum recitaverint, vel si recitare nesciverint, Ecclesiae jejunia observaverint et feria quarta et sabbato carnibus abstinerint, nisi ubi in his diebus Nativ. Dom. festum inciderit, suis intercessionibus continuis suisque suffragiis et meritis, et speciali protectione post eorum transitum, praecipue in die Sabbati (qui dies ab Ecclesia eidem B. V. dicatus est) adjuturam.* » — Porro, pro ultima conditione requisita ad fruendum privilegio **Sabbatino**, notentur sequentia : 1°) Non in arbitrio confratrum positum est **eligere** inter recitationem officii et abstinentiam a carnibus ; sed qui officium recitare valent, tenentur saltem ad parvum B. V. officium persolvendum, « *exceptis iis qui jam tenentur ad recitationem divini officii.* » Quod parvum officium « *quotidie* » est recitandum ; et quidem « *secundum ritum Romanum,* » adeoque latino idiomate, « *nisi quis habeat proprium ritum a S. Sede approbatum.* » Non tamen totum officium est recitandum, sed declaratum fuit : « *recitandum esse Nocturnum diei cum Laudibus et ceteras Horas ejusdem Officii.* » De quibus omnibus constat ex S. C. I. (18 Aug. 1868). 2°) Confratres officium parvum B. M. V. recitare, sive statutis diebus jejunare aut a carnibus abstinere, justis de causis, non valentes, non sunt omnino liberi, sed indigent **commutatione**. Quae fieri debet a rectore Confraternitatis, vel ab alio sacerdote cui facultas commutandi *expresse* concessa est ab Ordine Carm. aut a S. Pontifice, ut constat ex S. C. I.

(22 Jun. 1842). Nihilominus, accedente gravi impedimento, non tenentur confratres ad recitationem officii B. M. V. et ad abstinentiam. Suadendum tamen est ipsis, ut hoc in casu se subijciant iudicio confessarii pro aliqua commutatione impetranda. — Quod autem **carnis abstinentiam** attinet, observa haec tria sequentia ex decreto S. C. I. (3 Dec. 1892), scilicet : **a)** haec carnis abstinentia non excludit usum *ovorum* et *lacticiniorum*. **b)** Qui hanc abstinentiam observant non possunt uti indulto Bullae *Cruciatae*, ita ut liceat ipsis mitigare juxta hoc indultum rigorem abstinentiae. **c)** Non possunt uti indulto seu dispensatione, quae tempore quadragesimae concedi solet ad carnes manducandas. Ap. N. R. T. (XXV, 260 seqq.).

R. Ad 2um) Inter indulgentias et privilegia confratribus scapularis coerulei *Immac. Conc.* concessa, haec *duo*, quae sequuntur, eminent.

Explanatur. Primum **privilegium** est : Quod *sodales recitando sex PATER, AVE et GLORIA in honorem SS. Trinitatis et Dei-parae Virginis Immaculatae, orando pro haeresum exstirpatione, exaltatione S. Matris Ecclesiae atque christianorum Principum pace et concordia, omnes lucrifaciunt indulgentias septem Basilicarum Romae, Portiunculae, Jerusalem et S. Jacobi de Compostella ; et quidem TOTIES QUOTIES, et in quocumque loco preces ipsas fuderint, servato tamen decreto S. C. I. diei 7 Mart. 1678, approbato ab INNOC. XI cujus initium DELATAE SAEPUS ; nec debent addere alias preces, nec debent suscipere sacramentum Poenitentiae et Eucharistiae ; denique hae ipsae indulgentiae omnes animabus in purgatorio detentis applicari possunt.* Ita ex S. C. I. (14 April. 1856). Nec preces praescriptae « *scilicet sexties PATER, AVE et GLORIA flexis genibus sunt recitandae.* » Ex S. C. I. (18 Sept. 1862). — Dicitur : **servato tamen decreto** etc. ; porro in hoc decreto, ut supra (pag. 276) visum fuit, INNOC. XI declarat : « *SEMEI autem dumtaxat in die PLENARIAM indulgentiam in certos dies ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus, lucriferi.* » Sed, ut diximus supra (pag. 286) ex « *Summario indulgentiarum, quibus fruuntur Christifideles parvum coeruleum scapulare in hon. Imm. Conc. B. M. V... gestantes* » quod uti authenticum recognovit

typisque imprimi ac publicari posse permisit S. C. I. (26 Aug. 1882), « *juxta memoratum decretum [Ixxoc. XI] indulgentia plenaria pro vivis concessa in diem certum, ecclesiam locumve visitantibus, non acquiritur nisi semel in die.* » Ex quo sequitur, omnes illas indulgentias non modo *partiales*, sed etiam *plenas* quae illorum locorum visitationi annexae sunt, *toties quoties* acquiri posse saltem pro **defunctis**. Praeterea, cum decretum Ixxoc. XI loquatur de indulgentia plenaria *in certos dies* concessa, dici quoquo potest indulgentias omnes a confratribus coerulei scapularis pluries, i. e. *toties quoties* tam sibi quam defunctis lucriferi posse, si eas excipias quas R. Pontifices pro visitantibus Basilicarum Urbis, Compostellae, etc., *certis* quibusdam diebus *prae aliis* annexas esse voluerunt. Cfr. N. R. T. (XXIV, 414-422); item LEHMKE. (II, n. 561 in nota).

Secundum **privilegium** est : Quod quoties missae sacrificium pro defuncto celebratur, qui sacrum rite benedictum gestaverit scapulare coeruleum, altare in quo illud Deo offertur tanquam privilegiatum habeatur. Cfr. *Summ. indul.* a S. C. I. (26 Aug. 1882) approbatum.

APPENDIX A.

De Gregoriano Tricenario (Trentains pour les défunts),
de Altari S. Gregorii in Monte Coelio et de Altaribus
Gregorianis ad instar, seu per communicationem.

§ 1. De Gregoriano Tricenario.

Pro animabus e Purgatorio liberandis ab antiquis temporibus Christifideles celebrandas curarunt et curant Missas, quae **Gregorianae** seu **Gregorianum Tricenarium** appellantur, quae nimirum per triginta continentes dies exemplo S. GREGORII MAGNI in quovis Altari dicuntur. Atque in his triginta Missis specialem fiduciam et habuerunt et habent, veluti si ipsae ita efficaces sint censendae, ut anima, pro qua celebrantur e Purgatorio illico liberetur. Quocirca notandum est, S. GREGORIUM MAGNUM, ut ipse tradit (l. 4, c. 5, *De Dialogis*), cuidam monacho demandasse, ut diebus triginta continuis Missam pro monacho defuncto celebraret,

quibus completis, defuncti anima e Purgatorio erepta fuit. « *Hinc*, ait BENED. XIV *De Sacrif. Missae*, (Sect. II, n. CCVIII), *missarum usus dimanavit quae a S. Gregorio nuncupantur*; » additque : « *Fideles omni saeculo eandem consuetudinem pariter receperunt.* » Et (n. CCIX) hanc consuetudinem vocat « *piam* » simulque observat : « *Quod si intra trigesimum dierum numerum postremi tres dies Majoris Hebdomadae occurrant, diebus insequentibus numerus absolvatur.* »

Porro ad **dubium** : « *Utrum fiducia, qua fideles retinent, celebrationem triginta Missarum, quae vulgo Gregorianae dicuntur, ut specialiter efficacem ex beneplacito et acceptione divinae misericordiae ad animae e Purgatorii poenis liberationem pia sit et rationalis; atque praxis easdem Missas celebrandi sit in Ecclesia probata?* » S. C. INDUL. (15 Mart. 1884) **respondit** : « *Affirmative.* » Ap. N. R. T. (XVI, 352). — Quae quidem fiducia in specialem efficaciam non caret fundamento. Fundatur enim in meritis et intercessione S. GREGORII, « *qui, ut ait BENED. XIII, suis precibus efficacissimis impetravit his triginta Missis vim satisfactoriam.* » Et cum hujusmodi praxim sequatur Ecclesia occidentalis per cuncta saecula a S. GREGORII obitum, propositio quae damnaret talem praxim merito censenda foret, ait Consultor S. Congregationis, « *temeraria, pio, probato ac per Ecclesiam frequentato mori injuriosa.* » Unde quoque Consultor quaerens : « *Utrum Tricenarium differat a triginta Missis celebratis eodem die* » respondit differre in hoc, quod Missae celebratae eodem die *citius* suffragium offerant, sed a Purgatorio non liberant animam, quae indigeat suffragiis majoribus efficacia ordinaria triginta Missarum; dum Tricenarium, etsi *tardius* agat, tamen ad ejus exitum animam *liberat*.

Praeterea circa **Gregorianum Tricenarium** juvat ex S. C. INDUL. sequentia adnotare. 1°) Praefatae Missae *Gregorianae*, juxta perantiquam S. GREGORII institutionem ab Ecclesia recognitam et probatam, *non pro vivis, sed pro defunctis* celebrari debent (24 Aug. 1888). 2°) Sacerdos qui bona fide praedictas Missas *pro vivis* celebravit, juxta nempe intentionem offerentis, qui putavit, durante adhuc vita, posse anticipari suffragia, *ad nihil tenetur* (24 Aug. 1888). 3°) *Non constat* ipsis Missis Gregorianis adnexam fuisse indulgentiam (24 Aug. 1888). 4°) Non est necessarium quod

Missae triginta, quae *Gregoriana*e appellantur, celebrentur *in memoriam* S. GREGORII (14 Jan. 1889). 5° Non est necessarium, quod eadem Missae triginta celebrentur *ab eodem sacerdote* (14 Jan. 1889). 6° Missae pro *ea anima* debent applicari, ejus liberatio a poenis Purgatorii a divina misericordia imploratur (14 Jan. 1889). 7° Necessarium est, quod Missae celebrentur *diebus triginta continuis sine interruptione* (14 Jan. 1889). Exceptio fit *pro triduo Passionis*, juxta dicta superius p. 312. 8° Non est tamen necessarium quod praedictae Missae Gregorianae celebrentur *in eodem altari* (14 Jan. 1889). Cfr. N. R. T. (XXI, 130 seq.).

§ 2. De Altari S. Gregorii in Monte Coelio deque Altaribus Gregorianis ad instar seu per communicationem.

In eundem finem, scilicet pro animabus e Purgatorio liberandis, et ab antiquis pariter temporibus Christifideles offerri expostularunt et expostulant Missae sacrificium in Altari S. Gregorii in ejus ecclesia Coelimontana necnon in Altaribus Gregorianis ad instar seu per communicationem; eandem, ut supra, specialem fiduciam habentes, ita ut magis aestiment Missas celebratas ad hujusmodi altaria quam alias missas celebratas ad altaria privilegiata.

Ad **dubia** : « *Utrum fiducia, qua fideles retinent, celebrationem Missae in Altari S. Gregorii in ejus ecclesia Coelimontana uti specialiter efficacem ex beneplacito et acceptance divinae misericordiae ad animae e Purgatorii poenis liberationem pia sit et in Ecclesia probata?* » Item : « *Utrum idem dicendum sit de Altaribus Gregorianis ad instar?* » S. C. INDUL. (13 Mart. 1884) **respondit** : « *Affirmative.* »

Nec iterum huic piae praxi et speciali fiduciae ab Ecclesia recognitae et approbatae suum deest fundamentum, cum altare S. GREGORII in Monte Coelio necnon Altare Gregorianum *ad instar* seu per communicationem apprime sit Deo acceptum favore defunctorum : tum intuitu *meritorum et mediationis* seu *patrocinii* S. GREGORII, qui habetur ceu Patronus specialis defunctorum, tum intuitu *specialissimae destinationis* ab Ecclesia factae de hujusmodi altaribus ad exercendam auctoritatem concedendi indulgentias pro defunctis. Haec enim specialissima deputatio est titulus specialis-

simus ad divinam acceptationem, ne auctoritas Ecclesiae suae a Jesu Christo frustra concessa dicatur. Ex quibus omnibus deducitur, differentiam gradus inter Altaria praedicta et Altaria simpliciter privilegiata sitam esse in majore certitudine quod Missae celebratae in Altari *S. Gregorii* aut in Altari Gregoriano *ad instar*, duplici jam accedente titulo, *facilius, plenius ac citius* suum sortiantur effectum. Cfr. N. R. T. (XXI, 424 seqq.); item *Synopsis indulgentiarum*, ap. ACTA ORDINIS MINORUM.

APPENDIX B.

De Confraternitatibus.

Circa hanc materiam, quam latius tractant Canonistae, juvat ex S. C. INDUL. sequentia adnotare. 1° Episcopus potest **jure ordinario** erigere Confraternitates (28 Aug. 1752), nisi fuerint speciali modo exceptae, quales sunt Confraternitates SS. ROSARI (26 Aug. 1747) necnon SCAPULARIS DE MONT. CARM., SEPTEM DOLORUM B. M. V. et SS. TRINITATIS, quae hodie ita privative Regularibus reservatae sunt, ut non erigantur « *nisi requisitis antea et obtentis a laudatorum Ordinum superioribus pro tempore existentibus litteris facultativis pro earundem erectione.* » (16 Jul. 1887) ap. N. R. T. (XX, 28 seqq.). — Ut tamen Confraternitas canonice erecta variis fruatur indulgentiis, hae regulariter vel a S. Sede *directe* sunt impetrandae, vel obtinendae sunt per *aggregationem* Archiconfraternitati. Quae aggregatio fieri debet, servata Constitutione « *Quaecumque* » CLEM. VIII (7 Dec. 1604), una cum variationibus approbatis a Pio IX (8 Jan. 1861). Quae omnia ad *valorem* sunt servanda. Interea notandum est, quod spectat *distantiam* inter Confraternitates ejusdem nominis, modificationem fuisse introductam in Const. CLEM. VIII per decretum (31 Jan. 1893) ap. N. R. T. (XXV, 268 seqq.) ubi scribit : « Dans l'intérêt de la multiplication des Confréries, la S. Congrégation conseille au Saint-Père d'accorder, et ce dernier accorde en fait une modification aux règles de CLÉMENT VIII. Désormais, il n'y a plus à tenir compte de la distance parfois minime, qui sépare deux *lieux distincts*, pour y ériger canoniquement la même Confrérie ou pour obtenir l'aggrégation

des Confréries de même nom qui y seraient érigées. La Bulle de CLÉMENT VIII qui exige une distance de trois mille italiens ou d'une lieue, est désormais *abrogée* sous ce rapport. »

2º) Interdum etiam episcopus **jure delegato** seu per indultum apostolicum erigit Confraternitates *cum facultate eas ditandi indulgentiis* quibus Archiconfraternitates sub iisdem titulis in Alma Urbe sunt ditatae. Excipiuntur tamen, praeter *quatuor* Confraternitates jam modo numeratas, Confraternitates *B. M. V. et Bonae Mortis* (17 Sept. 1887); — Sodalitates sub titulo *B. M. V. de salute neonon S. Joseph et Camilli de Lellis* (19 Nov. 1887); — Sodalitates sub titulo et invocatione *B. V. Mariae de perpetuo succursu et S. Alphonsi M. de Liguorio* (22 Febr. 1888) ap. N. R. T. (XX, 50 et 257 seqq.); ac nuper sodalitates sub titulo *B. M. V. in coelum assumptae ad juvandas animas Purgatorii igne ex-cruciatas*. Ap. N. R. T. (XXIV, 483 seqq.). Forte aliae in posterum fient exceptiones, ut adeo indultum apostolicum vix utile sit evasurum.

3º) Non potest **Vicarius generalis** absque speciali delegatione episcopi erigere Confraternitates; neque valide concedere litteras testimoniales, nec dare consensum pro aggregatione Confraternitatum, nec approbare earum statuta (18 Aug. 1868) ap. N. R. T. (XX, 472). — Vicarius autem **Capitularis** quoad haec omnia « *se absteineat* » (25 Nov. 1878) ap. N. R. T. (XX, 476). Nec mirum : cum ipse peragere nequeat ea quae innovationem sapiunt aut alienationem, ut diximus (tom. 2, pag. 305). — Quod si episcopus Confraternitates erigat vi indulti apostolici cum respectivis indulgentiis, juxta dicta sub n. 2, ad id subdelegare nequit suum **vicarium generalem**, nisi subdelegandi potestas ipsi in indulto apostolico fuerit concessa (18 Aug. 1868) ap. N. R. T. (XX, 472).

4º) Nemini licet Confraternitatem de novo erigere aut jam existentem aggregare *Archiconfraternitati* nisi *cum consensu* in scripto Ordinarii loci, et *praevis litteris testimonialibus* ejusdem, quibus Confraternitatis institutum, pietas ac religio commendatur. Ita ex Const. CLEM. VIII « *Quaecumque* » et decreto PII IX (8 Jan. 1861). Quae praeviae litterae testimoniales debent omnino dari « *in antecessum*, » adeoque ante erectionem novae Confraternitatis aut aggregationem Confraternitatis jam existentis, (5 Dec. 1892).

Nec valida foret erectio vel aggregatio, si formulae a moderatore Archiconfraternitatis seu superiore Ordinis religiosi subscriptae et sigillo munitae in cancellaria Episcopatum seu in aliqua Ordinis domo in antecessum deponerentur, quibus suo tempore depositarius uteretur ad erectionem vel aggregationem, nomen Rectoris datamque in formula apponens (5 Dec. 1892). — De quibus omnibus latius N. R. T. (XXV, 138 seqq.).

5º) **Inscriptio** confratrum in libro Confraternitatis seu sodalitiis est *necessaria* ad lucrandas indulgentias, si agatur de Confraternitatibus *proprie dictis*, etiamsi harum statuta eam non explicite requirant (16 Jul. 1887) ap. N. R. T. (XIX, 587 seq.). Non vero est habenda ut conditio essentialis pro lucrandis indulgentiis, ubi sermo est de piis unionibus aliisve operibus quae proprie dictae Confraternitates non sunt, quamvis tamen pro iis regulariter sit etiam urgenda, tum quia earum statuta inscriptionem non raro exigunt; tum etiam quia saepe difficile est discernere utrum aliqua associatio sit necne vera Confraternitas.

6º) Quod **visitationem** ecclesiae pro lucrandis indulgentiis Confraternitatibus concessis attinet, ex indulto CLEM XIII (2 Aug. 1760) Confratres et Consorores Confraternitatum vel Sodalitatum sive Congregationum ubique locorum existentium et auctoritate Ordinariorum erectorum, aliqua corporis *infirmirate* laborantes vel *carceribus* detenti, eisdem omnibus et singulis indulgentiis, quibus gaudent ceteri Confratres et Consorores gaudere possunt, ita tamen ut, *omissa visitatione ecclesiae*, alia pia injuncta opera, quae pro viribus peragere possunt, fideliter ac devote exsequantur. — Quae concessio indulti Clementini hodie reapse valet pro omnibus Confraternitatibus seu Sodalitiis aut Congregationibus sine speciali recessu ad S. Sedem, qui antea requirebatur (20 Aug. 1887) ap. N. R. T. (XIX, 589 seq.). Imo Confratres et Sorores, non ob infirmitatem vel carceris detentionem, sed *alia ex causa legitime impediti*, possunt, si impedimentum iudicio discreti confessarii ut legitimum habeatur, ab eodem commutationem visitationis ecclesiae in aliud pium opus obtinere (20 Aug. 1887). Cfr. N. R. T. (XVIII, 339-345).

7º) Regula generalis est **absentes** fideles non posse admitti et adscribi Confraternitatibus (28 April. 1761 et 13 April. 1878) ap. N. R. T. (X, 433; XIII, 9). Quae regula explicatur in declaratione

(26 Nov. 1880) ap. N. R. T. (XIII, 9 seqq.). Scilicet *distinguendum* inter Sodalitates *universales* pro universo orbe, et Sodalitates *locales* pro certa tantum dioecesi vel regione erectas. Si agatur de his *posterioribus*, absentes considerantur extranei, ii scilicet qui extra dioecesim vel regionem pro qua Sodalitas fuit instituta commorantur, quos proinde adscribere non licet. Si vero agatur de *prioribus*, urgenda est regula de non adscribendis absentibus pro iis Sodalitatibus quae pro Sodalium inscriptione *certam aliquam habent formam cum aliqua solemnitate et ritu*; pro aliis vero quae nullam habent pro inscriptione Sodalium formam ac caeremoniam inter praesentes, decretum quoad absentes, *quantum fieri potest*, rite servetur. Quae omnia latius evolvuntur in cit. *declaratione*.

8°. Quod vero **designationem rectorum** Confraternitatum attinet, notentur sequentia : **A)** Potest episcopus designare rectorem uniuscujusque Confraternitatis suae dioecesis (18 Nov. 1842), adeoque non solum parochos, sed etiam eleemosynarios, capellanos communitatum vel piorum locorum quoad Confraternitates in ecclesiis ipsis conceditis independentem a parcho, ut communiter fit in Galliis, vel etiam vicarios tum ob nimias parochi occupationes, tum aliis de causis, 5 Dec. 1892) ap. N. R. T. (XXV, 158 seqq.). Saepius designat parochum. Quo spectat *Stat. dioec. Mechl.* n. 390. Ad **dubium** autem : « *An defuncto actuali parcho vel amoto, qui alicui Sodalitati praeerat, novus parochus nova iterum indigeat episcopi nominatione ad hoc, ut rector Sodalitatis eligatur?* » **respondum** fuit « *Negative* » (25 Jun. 1887) ap. N. R. T. (XIX, 588). **B)** At rectores Confraternitatum ab Ordinario designati non eo ipso habent facultatem benedicendi rosaria, coronas, scapularia, nisi facta sit ipsis haec facultas (18 Nov. 1842; 12 Jul. 1847). Possent tamen, qua rectores, benedicere numismata quibus Confratres vel Consorores aliquando utuntur, ut contingit in Congregationibus B. M. V. Nec parochus seu moderator Confraternitatis, sive legitime impeditus sit, sive non, potest subrogare ad recipiendum fideles Confraternitati adscribendos, aut ad habitus Confratrum vel Sororem, coronas deprecatorias seu rosaria cum applicatione indulgentiarum benedicendi, nisi id ipsi fuerit concessum (22 Aug. 1842 et 5 Dec. 1892). In Congregationibus autem B. M. V. et bonae Mortis aggregatis respectivis Romanis Archi-

congregationibus, vi concessionis generalis SS. D. N. LEON. XIII (23 Jun. 1885) rectores ex rationabili causa alium sibi sacerdotem substituere possunt ad recipiendos fideles, ad benedicenda numismata et alia praesidum munia exercenda.

9º) Denique *electio administratorum* quae fit in multis Confraternitatibus et Congregationibus, est tantum ad *bonum regimen* earum, minime vero ad validitatem erectionis (18 Nov. 1842). Quapropter nullum influxum habet in indulgentias Confraternitati annexas.

APPENDIX C.

De Tertio Ordine saeculari S. Francisci.

1º) Quod spectat ad **Sodalitatem Franciscalium Tertii Ordinis saecularis**, LEO XIII per Litt. Enc. « *Auspicato* » (17 Sept. 1882) ap. N. R. T. (XIV, 544 seqq.) hanc Sodalitatem pietati Christianorum vehementer commendavit eique per Const. « *Misericors Dei Filius* » (30 Maii 1883) ap. N. R. T. (XV, 495 seqq.) novam legem dedit, et revocatis indulgentiis quae hactenus valebant, alias quasdam ex integro decrevit. — Ex illa **Lege**, notentur sequentia : **A)** Adlecti in Sodalitatem *scapulare parvum* unaque *cingulum* de more gerant : « *ni gesserint, statis privilegiis iuribusque careant.* » (C. I, § III). — Ad **dubium** autem : « *An... sufficiat induere scapulare ejusdem formae et amplitudinis ac sunt cetera scapularia piarum Confraternitatum?* » S. C. I. (30 April. 1883) **resp.** : « *Sufficere.* » **B)** Jejunium M. V. Immaculae, item Francisco Patri, pridie sacra solennia singuli servanto : admodum laudabiles, si qui praeterea vel jejunium in sextas vel abstinentiam carnum in quartas quasque ferias servarint, disciplina veteri Tertiariorum (C. II, § IV). **C)** Tertiarios ex ordine clericorum quod Psalmis quotidie dant operam nihil praeterea hoc nomine debere placet. Laici, qui nec canonicas, nec Mariales preces, vulgo *officium parvum B. M. V.* persolvunt, precationem Dominicam cum Salutatione Angelica et *Gloria patri* adhibeant duodecies in dies singulos, excepto si per validitatem non liceat (C. II, § VI). — Reliqua vide in cit. Const. « *Misericors Dei Filius.* »

2º) Praeter alias **indulgentias** tam plenarias quam particulares

defunctis applicabiles, a Tertiariis utriusque sexus lucrandas, possunt singuli rite confessi et sacra communione refecti, lucrari indulgentiam plenariam : **A**) bis in anno *Benedictionem Summi Pontificis nomine* accipiendo, si ad mentem ipsius Pontificis Deo aliquamdiu supplicaverint. Quae Benedictio ex Brevi LEON. XIII (7 Jul. 1882) ap. N. R. T. (XIV, 309 seqq.) impertienda est juxta formulam approbatam in Const. *Bened. XIV « Exemplis Praedecessorum, »* et nunquam danda est eodem die et in eodem loco, ubi Episcopus eam concedit. Itemque **B**) si ad mentem ipsius Pontificis Deo aliquamdiu supplicaverint, accipiendo quam appellant *Absolutionem*, hoc est *Benedictionem*, certis diebus in eadem Bulla « *Misericors* » indicatis. Si tamen Tertiarii legitima causa impediantur, quominus ecclesiam adeant *Absolutionem* seu *Benedictionem* diebus assignatis, qui profesti sunt, accepturi, ex concessione LEONIS XIII, eandem accipere valent aliquo die festo de praecepto qui intra octidua eorumdem profestorum dierum occurret, dummodo caetera exsequantur. S. C. I. (16 Jan. 1886) ap. N. R. T. XVIII, 177 seq.). Imo ne Tertiarii alias beneficio *Absolutionis* seu *Benedictionis* priventur, haec etiam dari poterit pridie diei quo in Indice indulgentiarum recensetur elargienda, non tamen *publice*, sed *privatim* tantummodo, nempe post expletam sacramentalem confessionem. Ita ex decreto S. C. I. (24 Jul. 1888) ap. N. R. T. XX, 467 seq.). — Animadvertendum autem est ex S. C. I. (10 Jun. 1886) ap. N. R. T. (XVIII, 608 seq.) quod « *Benedictiones nomine Summi Pontificis, et Benedictiones cum indulgentia plenaria publice impertiendae dari debent ab ecclesiastico viro qui Tertiariis in id coadunatis praeest* (Caeremoniale Tertii Ordinis S. Francisci a S. Rit. Congreg. approbatum die 18 Jun. 1883, art. 8 et 9). *Benedictiones vero cum Indulgentia plenaria privatim et immediate post sacramentalem Absolutionem dari possunt ab uniuscujusque Tertiarii confessario.* » Benedictio porro cum indulgentia plenaria pro Tertiariis saecularibus danda est omnino, abrogatis et suppressis quibuscumque aliis, juxta formulas quas sancivit LEO XIII in Brevi (7 Jul. 1882) ap. N. R. T. (XIV, 309 seqq.), prout scilicet impertitur *publice* vel *privatim* immediate post sacramentalem absolutionem. Si tamen circumstantiae non sinunt, ut integra formula adhibeatur, sacerdos, caeteris omissis, dicat : « *Auctoritate a Sum-*

mis Pontificibus mihi concessa plenariam omnium peccatorum tuorum indulgentiam tibi impertior. In nomine Patris et Filii † et Spiritus Sancti. Amen. » Ita caeremoniale Terti Ord. S. Franc. a S. C. RIT 18 Jun. 1883 approbatum.

3°) Quod privilegia attinet, duo in Bul. cit. « *Misericors etc.* » recensentur : **A)** Sacerdotes ex Ordine Tertiariorum gaudent privilegio altaris privilegiati tribus in qualibet hebdomada, modo similem facultatem pro alia die non impetraverint. **B)** Qui sacrum fecerit animabus sodalium defunctorum expiandis, is ubicumque defuncto applicare potest indulgentiam plenariam.

4°) Denique notandae heic sunt sequentes **Resolutiones** : **A)** Ad **dubium** : « *Utrum omnes utriusque sexus qui sunt membra alicujus religiosi Instituti vel Congregationis aut a Summo Pontifice aut ab episcopo approbatae in qua vota emittuntur sive perpetua sive ad tempus possint adscribi in Tertium Ordinem S. Francisci Assisiensis?* » S. C. C. (25 Jun. 1887) **respondit** : « *Negative*, facto verbo cum SS^{mo}. » Quam responsionem Sanctitas Sua ratum habuit et confirmavit (16 Jul. 1887) ap. N. R. T. (XIX, 477 seq.).

B) Ad **dubium** : « *Utrum valida sit vestio et professio ejus qui a sacerdote habente facultatem se junctim ad Tertium Ordinem Saecularem S. Francisci admittitur, quin alicui Congregationi adscribatur?* » S. C. I. (14 Jul. 1891) **respondit** : « *Affirmative* » ap. N. R. T. (XXIII, 519).

C) Ad **dubium** : « *An fideles, qui inter Tertiarios unius Ordinis fuerint cooptati, cooptari etiam valeant inter Tertiarios alterius Ordinis, puta S. DOMINICI vel SS. TRINITATIS, etc., ita ut aliquis Christifidelis evadere simul possit Tertiarus FRANCISCALIS, S. DOMINICI, SS^{mae} TRINITATIS, Ordinis CARMELITICI et ita porro?* » S. C. I. (51 Jan. 1895) **respondit** : « *Negative*, » ap. N. R. T. (XXV, 272 seqq.). Quod quidem decretum habet **vim retroactivam**, ut constat ex S. C. I. (21 Jun. 1895) ap. N. R. T. (XXV, 508).

D) Ad **dubium** : « *An vi praefati decreti Christifideles qui ante idem decretum pluribus Tertiis Ordinibus adscripti reperiebantur, gaudeant nunc libertate eligendi unum prae altero ex Tertiis Ordinibus, quibus jam sese manciperant?* » S. C. I. (21 Jun. 1895) **respondit** : « *Affirmative*, juxta cujusvis Christifidelis devotionem. » Ap. N. R. T. (l. c.).

APPENDIX D.

De selectis quibusdam precibus jaculatoriis quibus indulgentiae toties quoties etiam pro defunctis adnectuntur.

« Quoniam, docente Christo (Luc. XVIII, 1), oportet semper orare et non deficere, » et aliunde, ut antea jam docuimus (tom. III, 276), **oratio pro defunctis** eximium sit *Charitatis* opus, nedum in proximum, extrema necessitate laborantem, sed in nosmetipsos, qui procul dubio orationibus justorum adjuvabimur, quin et in ipsum Deum, dicente Christo (MATH. XXV, 36) : « In carcere eram et venistis ad me ; » facile intelligitur illas preces imprimis esse seligendas, quibus S. Mater Ecclesia indulgentias adnexuit in refrigerium eorum qui ex hac vita in Domino decesserunt. Eapropter juvat hoc loco nonnullas preces jaculatorias indicare, quae toties ejaculantur **defunctis** fidelibus solatium adferunt, ut continuo de die ac nocte easdem recitare valeamus sicque monitum adimpleamus Apostoli (1 Cor. XVI, 14) : « Omnia vestra in Charitate fiant. » — Sint autem sequentes ex approbato **Florilegio** desumptae :

INVOCATIO AD DEUM.

Deus meus et omnia !

Ind. **50 dier.** defunctis applic., qualibet vice quis corde saltem contrito ac devote hanc oratiunculam recitaverit. LEO XIII (4 Maii 1888) ap. N. R. T (XX, 394 seq.). Quae oratiuncula familiaris fuit Seraphico Patri S. FRANC. ASSISS., quam et memoravimus jam antea (t. I, p. 368).

INVOCATIO AD SS. TRINITATEM.

In nomine Patris † et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

1º) Ind. **50 dier.** quotiescumque quis signum crucis faciendo simul invocaverit SS. Trinitatem his verbis : *In nomine* etc. 2º) Ind. **100 dier.** quotiescumque, pro signo crucis ut supra et cum aqua benedicta facto. Pius IX, 28 Jul. 1863 ; 23 Mart. 1866. Cfr. dicta tom. II, pag. 422.

*INVOCATIONES AD JESUM CHRISTUM
ET SS. COR EJUS.*

Jesu !

1º) Ind. **25 dier.** *quotiescumque*. 2º) Ind. **plen.** in art. mortis pro frequenti invocatione in vita, modo ore, vel si non potuerint, saltem corde sanctissimum Nomen Jesu tunc invocaverint. CLEM. XIII, 5 Sept. 1759.

O mi Jesu, misericordia !

Ind. **100 dier.** *quotiescumque*. Pius IX, 24 Sept. 1846.

Jesu, Deus meus, super omnia amo te.

Ind. **50 dier.** *quotiescumque*. Pius IX, 7 Maii 1854.

Dulcissime Jesu, non sis mihi Judex, sed Salvator.

1º) Ind. **50 dier.** *quotiescumque* quis corde saltem contrito hanc dixerit orationem quae S. Hieron. AEMILIANO fuit familiaris. 2º) Ind. **plen.** semel in anno, sub cond. ord. et visit. eccl. lucranda a primis vespers S. Hier. Aemil. (20 Jul.) usque ad finem octavae, pro iis qui per integrum annum quotidie saltem semel hanc jaculatoriam recitaverint. Pius IX, 11 Aug. 1851, 29 Nov. 1853.

**Dulce cor Jesu,
fac ut te in dies magis ac magis diligam.**

1º) Ind. **300 dier.** *quotiescumque* quis hanc orationem devote et corde contrito recitaverit. 2º) Ind. **plen.** semel in mense sub cond. ord. et visitationis ecclesiae pro quotidiana recitatione. Pius IX, 26 Nov. 1876.

INVOCATIONES AD B. M. V. ET COR EJUS.

Maria !

Ind. **25 dier.** *quotiescumque* quis pie invocaverit nomen Mariae. CLEM. XIII, 5 Sept. 1759.

Dulce Cor Mariae, sis salus mea !

1°) Ind. **300 dier.** *quotiescumque*; 2°) Ind. **plen.** semel in mense sub cond. ord. et visitat. eccles. pro quotidiana recit. per integrum mensem. Pius IX, 30 Sept. 1852.

**Benedicta sit sancta et immaculata Conceptio
beatissimae Virginis Mariae, Matris Dei !**

Ind. **300 dier.** *qualibet vice*. LEO XIII, 10 Sept. 1878.

**In conceptione tua, Virgo Maria, immaculata fuisti.
Ora pro nobis Patrem, cujus Filium Jesum de Spi-
ritu Sancto conceptum peperisti.**

Ind. **100 dier.** *quotiescumque*. PIUS VI, 21 Nov. 1793.

**Memorare, o piissima Virgo Maria, etc...
sed audi propitia et exaudi. Amen.**

1°) Ind. **300 dier.** *quotiescumque*; 2°) Ind. **plen.** semel singulis mensibus sub cond. ord. et visitat. eccles. pro recitatione quotidiana. Pius IX, 25 Jul. 25 Dec. 1846.

INVOCATIONES AD SACRAM FAMILIAM.

**Jesu, Joseph et Maria, offero vobis cor et spiritum meum.
Jesu, Joseph et Maria, succurrite mihi in extremo agone.
Jesu, Joseph et Maria, in vestra societate quiete moriar !**

1°) Ind. **300 dier.** *quotiescumque* triplex haec invocatio recitatur;
2°) ind. **100 dier.** *quotiescumque* una ex tribus recitatur. PIUS VII,
28 April. 1807.

INVOCATIO AD ANGELUM CUSTODEM.

**Angele Dei, qui custos es mei, me tibi commissum
pietate superna, illumina, custodi, rege et gubernas.
Amen.**

1°) Ind. **100 dier.** *quotiescumque*. 2°) Ind. **plen.** semel singulis mensibus sub cond. ord. et visit. eccles. pro recitatione quotidiana per mensem; 3°) Ind. **plen.** in festo SS. Ang. Cust. 2^a Octobris sub cond. ord. et visit. eccl. pro duplici recit. quotidiana mane scilicet et vespere; 4°) Ind. **plen.** in art. mortis rite dispositis pro frequenti recitatione in vita. PIUS VI, 2 Oct. 1795, 11 Jun. 1796; PIUS VII, 15 Maii 1821.

Scholion. Alias oratiunculas paulo longiores invenies ap. FLO-
RILEGIUM. — Commendanda etiam est *salutatio* : « **Laudetur Jesus
Christus** » cum *responsione* : « **Amen** vel **In saecula.** » Con-
cessit enim CLEMENS XIII (5 Sept. 1759) post SIXTUM V (11 Jul. 1587)
et BENED. XIII (22 Jan. 1728) sequentes indulgentias : 1°) Ind.
50 dier. *quotiescumque* pro iis qui hisce verbis se invicem salu-
tant, adeoque tam salutantibus quam respondentibus 2°) Ind. **plen.**
in art. mortis pro iis qui praedicto modo se invicem salutare con-
sueverint; modo ore, vel si non potuerint, saltem corde, SS. Nomen
Jesu tunc invocaverint. — Quem morem ita se invicem salutandi
invenit B. JOANNES VICENTINUS (de Vicence) ORD. PRAED., qui versus
finem Saec. XIII obiit. Cfr. REVUE THOMISTE 1895, n. de juillet,
pag. 274. Item BECCHETTI, *Storia Eccles. Saec. XIII.* — De hac
salutatione fusius tractat N. R. T. (XII, 426 seqq.), ubi his verbis
concludit : « Nous se saurions assez engager les predicateurs, les
membres des communautés religieuses, des congregations, des pa-
tronages et mêmes les instituteurs et institutrices catholiques, de
propager autour d'eux cette sainte coutume de se saluer en procla-
mant les louanges du Seigneur; car par cette propagande ils peuvent
gagner les mêmes indulgences que nous venons de rappeler : *Le
dette indulgenze sono concesse ai Predicatori ed a tutti coloro, i quali
esorteranno i fedeli cristiani a salutarsi nel modo accennato* (RAC-
COLTA pag. 55 edit. 1877). »

Mirandum autem non est, inter preces jaculatorias a me non fuisse
relatam oratiunculam : **Dulce Cor Jesu, esto amor meus !**
Concessit quidem PIUS IX (13 Maii 1875) ind. **300 dier.** *quoties-
cumque*; item ind. **plen.** semel in mense sub cond. ord. et visi-
tationis eccles. pro quotidiana recit. Sed hae indulgentiae non sunt
defunctis applicabiles. Praeterea non referuntur in *Raccolta*.
Constat tamen exemplar concessionis juxta praescripta S. C. I.

(28 Jan. 1756 et 14 April. 1856), de quibus supra (pag. 255), ad Secretariam ejusdem S. Congr. fuisse delatum. De qua prece jacularia agit N. R. T. (XXI, 686 seq. et XXII, 507 seqq.).

PARS SECUNDA.

DE JUBILAEO.

CAP. 1. De ejus natura, antiquitate, divisione et aliarum indulgentiarum tempore jubilaei suspensione.

Q. 37. *Quid* 1° sit JUBILAEUM; an 2°) ejus *usus* sit antiquissimus; 3° *quotuplex* distinguatur; 4°) an tempore jubilaei *Anni Sancti* aliae indulgentiae *suspendantur*?

R. Ad 1um) *Distinguendum inter nomen et rem.*

Explanatur. Jubilaeum, quoad **nomen**, derivatur a voce hebraica *Jobel*, et apud hebraeos significabat *annum remissionis*, qui erat *quingagesimus*, in quo, juxta Scripturam (Levit. XXV et XXVII agrorum cura cessabat, servi donabantur libertate, relaxabantur delicta, omnes possessiones venditae ad antiquos possessores revertebantur absque ulla solutione, et exsules in patriam et pristinam libertatem redibant. — Jubilaeum, quoad **rem**, est species indulgentiae plenariae amplissima, quae cum certa solemnitate a R. P. conceditur, et varia adnexa habet privilegia; unde non differt a *plenaria* nisi *accidentaliter*, ratione scilicet solemnitatis et privilegiorum.

R. Ad 2um) Ita est antiquus, ut initium illius non agnoscatur.

Explanatur. Quare juxta tritam AUGUSTINI regulam, jam saepius memoratam : « *Quod universa tenet Ecclesia nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur* ; » jure meritoquo DD. existimant, usum jubilaei a tempore AA. PETRI et PAULI incepisse. — Quis autem fuerit Pontifex **primus**, qui *authentice* et *scriptis* concesserit jubilaeum, incertum est. Utique non fuit BONIF. VIII, qui floruit ab an. 1294 ad 1303. Id enim constat : tum ex Extrav. « **ANTIQUORUM** »

de poenit. et remiss.; tum ex eo quod ipse BONIF. VIII asserat, ex antiquorum fida relatione et ex millenorum testimoniis haberi credibilem certitudinem, quod praedecessores sui hujusmodi indulgentias concedere solerent; tum ex eo quod ALEX. III, qui floruit ab an. 1159 ad 1181, Bullam expediverit, in qua Ecclesiae Compostellanae concedit jubilaum refertque CALIX. II, EUGEN. et ANASTAS. PP. idem concessisse. Ex quibus omnibus concluditur, **falso** propterea asseri, BONIF. VIII jubilai auctorem exstitisse.

R. Ad 3um) *Duplex* hodie distinguitur JUBILAEUM: *ordinarium* et *extraordinarium*.

Explanatur. A) Jubilaum **Ordinarium** est, quod nunc singulis 25 annis celebratur Romae, dein in orbe, diciturque *Annus Sanctus*. — BONIF. VIII constituerat, ut celebraretur anno quovis 100; postea CLEM. VI Const. « *Unigenitus* » voluit, ut concederetur singulis 50 annis ad normam jubilai mosaici; deinde URBANUS VI, in memoriam 55 annorum quos Christus in terris egisse vulgo creditur, statuit, ut *Annus Sanctus* recurreret quovis anno 55. Tandem PAUL. II, considerans brevitatem vitae et flagella quibus Deus hominum crimina punit, illum reduxit ad annum 25. Quam dispositionem confirmavit SIXTUS IV eamque deinceps observavit Ecclesia. **B)** Jubilaum **Extraordinarium** vocatur, quod extra illud tempus in forma jubilai nonnunquam a RR. PP. conceditur.

R. Ad 4um) Quo magis fideles excitarentur ad visitanda limina Apostolorum occasione jubilai *Anni Sancti*, decrevit SIXTUS IV, ut toto illo anno, extra urbem Romanam, suspenderentur omnes indulgentiae *pro vivis* concessae. Hodie vero, hoc SIXTI IV decretum ita modificatum fuit, ut, *regulariter* loquendo, in jubileo *ordinario* suspendantur toto anno *pleraeque* aliae indulgentiae pontificiae, tam plenariae quam partiales, *pro vivis* concessae.

Explanatur. Dixi: A) pleraeque; nam a suspensione excipiuntur indulgentiae sequentes: 1°) in articulo mortis: quia in moribundis cessat finis suspensionis; 2°) pro oratione *Angelus Domini*; 3°) pro visitatione SS. Sacramenti solemniter expositi in precibus XL horarum; 4°) pro iis qui comitantur SS. Sacramen-

tum infirmis delatum. Dixi : **B) pontificiae**; unde non suspenduntur indulgentiae ab omni alio quam a Papa concessae, si excipiat *« indulgentia plenaria occasione Benedictionis sollemnis ab episcopis impertiri solitae in aliquibus diebus solemnioribus, »* ut constat ex S. C. I. (22 Dec. 1824). Dixi **C) pro vivis**; ergo non suspenduntur *privilegia altarium*, neque indulgentiae *pro defunctis* concessae, ut constat ex S. C. I. (16 Dec. 1749). Imo, ex concessione BENED. XIV Const. *« Cum nos, »* omnes indulgentiae, etiam illae quae alias non erant defunctis applicabiles, iis hoc anno applicari possunt. Praeterea, quod raro evenit, ex speciali concessione PII IX, jubilaeum *Anni Sancti* 1875 fidelibus defunctis per modum suffragii applicari potuit ac valuit. Insuper, quod spectat jubilaeum anni 1875, quum annus integer soli urbi Romanae primum non fuerit concessus, et consequenter cum non militaret motivum peregrinantes fideles externos alliciendi Romam, facile intelligitur, nullam dictarum indulgentiarum suspensionem hoc jubilaei anno a Papa fuisse factam, et ideo in initio dixi : **regulariter loquendo**. Sola indulgentia : occasione Vaticani Concilii in forma jubilaei concessa, fuit suspensa, ut expresse legitur in Bulla indictionis *« Gravibus Ecclesiae »* (24 Dec. 1874).

CAP. 2.

De operibus ad lucrandum jubilaeum praemittendis.

Q. 38. *Quaenam* 1°) sint OPERA pro jubilaeo lucrando ordinarie praescripta ; an 2°) debeant esse *supererogatoria* seu aliunde non debita ; an 3°) *intra tempus* pro jubilaeo lucrando praefixum sint *adimplenda* ?

R. Ad 1um) *Sub distinctione*.

Explanatur. Agitur de jubilaeo vel **ordinario** seu *Anni Sancti*, vel **extraordinario**. Si **primum** : praescribuntur tantum opera **communia**, nimirum : *confessio, communio, visitatio ecclesiarum et preces ad intentionem S. P.*, ibidem fundendae. Si **secundum** : praeter **communia**, alia adhuc opera praescribi solent, ut *jejunium et eleemosyna*. — Interim *« posse lucrari jubilaeum eos qui conditiones praescriptas PARTIM in una dioecesi, PARTIM in alia quacumque ex causa adimplent aut perficiunt, si observent*

ordinationes ORDINARIORUM locorum, » declaravit S. POENIT. (15 Jan. 1886) et pluries jam antea edixerat, notanter pro Jubilaeo an. 1875.

R. Ad 2um) *Affirm.*, juxta dicta (pag. 273), nisi aliud expresse concedatur in jubilaei indulto. Constat ex BENED. XIV Const. « *Inter praeteritos* » § 53.

R. Ad 3um) *Affirm.*; excepto casu, quo quis impedimento aliquo detentus a confessario *prorogationem* jubilaei legitime obtinuerit.

Explanatur. Interim circa hanc **prorogationem** notentur sequentia : 1°) Privilegium prorogandi jubilaeum concedi non solet, nisi in jubilaeis *extraordinariis*. 2°) RR. Pontifices solent illud expressis verbis concedere navigantibus et iter agentibus toto jubilaei tempore. 3°) Confessarii illo uti non debent, nisi in favorem eorum qui intra *proximum* tempus opera perficere valebunt.

Q. 39. *Quaenam* speciatim sint OBSERVANDA circa : 1°) *confessionem*; 2°) *communione*; 3°) *visitationem ecclesiarum*; 4°) *preces ad intentionem S. P.*, pro lucrando jubilaeo requisitas?

R. Ad 1um) Circa *confessionem* observanda sunt sequentia.

Explanatur. 1°) Fieri debet **intra tempus** pro jubilaeo praefixum. Decretum autem S. C. I. (6 Oct. 1870), allatum supra (pag. 269), cum respiciat tantum indulgentias « *quae pro festivitibus proprie dictis conceduntur*, » jubilaeis applicari nequit. 2°) **Unica** sufficit, nisi ante ultimum jubilaei opus fidelis in peccatum mortale relapsus fuisset; quo casu, ex vi clausulae : *vere contritis et confessis* tenetur iterum confiteri : quia alias non haberet dispositionem a Papa requisitam, atque istud expresse declaravit BENED. XIV Const. « *Convocatis* » n. XLVII pro jubilaeo *Anni Sancti* 1750. 3°) Ad lucrandum jubilaeum confessio **sacrilega** non sufficit : quia non servit ad finem a Papa intentum, scilicet reconciliationem cum Deo. 4°) Neque sufficit confessio **alio titulo debita**, v. g. vi praecepti ecclesiastici, nisi Papa expresse contrarium declaret. Constat ex S. C. I. (10 Maii 1844; 19 Mart. 1844). 5°) Confessio peragi debet etiam ab iis qui sibi **lethalis peccati conscii non sunt**, ut constat ex S. C. I. (19 Maii 1759), et supra

(pag. 274) dictum fuit. **Absolutio** tamen sacramentalis in confessione pro lucranda indulgentia praescripta non est necessaria iis, qui lethalis peccati conscii non sunt post ultimam confessionem, ut constat ex eadem S. C. I. (15 Dec. 1841; 20 Aug. 1822). Similiter, si christifidelis culpaе certae immemor est ex ultima absolutione, tenetur quidem ad confessionem peragendam, non vero ad absolutionem recipiendam, ut lucrari possit indulgentias pro quibus confessio sacramentalis praescribitur. Constat ex decreto S. C. I. a Pio IX reformato (6 Maii 1852).

R. Ad 2um Circa *communionem* notentur sequentia.

Explanatur. 1° Fieri debet **intra tempus** praefixum. Unde decretum S. C. I. 6 Oct. 1870 allatum supra (pag. 269) jubilaeis applicari nequit. 2°, **Sacrilega** non sufficit, cum neque per eam satisfiat praecepto communionis annuae. 3°, Nec sufficit **communio alio titulo debita**, v. g. titulo praecepti paschalis, nisi aliud expresse concedatur in indulto jubilaei. Constat ex S. C. I. 10 Maii 1844; 19 Mart. 1841). 4°, Communio **omnibus** necessaria est, si **excipiantur** : **A**) pueri qui nondum ad primam communionem admissi sunt, in quorum favorem RR. PP. vel dispensare, vel commutationem permittere solent; **B**) habitualiter infirmi et e domo egredi impotentes, dummodo in communitate non commoerentur, juxta decretum S. C. I. (18 Sept. 1862), memoratum jam supra pag. 268., saltem si ad infirmos parochiae tempore jubilaei non deferatur sacra communio. — **Dubium** est, utrum sufficiat communio per modum *Viatici* suscepta. Cfr. N. R. T. (VII, 540 seq. . Pro illo qui non posset iterum communicare, stante illo dubio, recte recurreretur, saltem in jubilaeis *extraordinariis*, ad commutationem.

R. Ad 3um) Circa *visitationem ecclesiarum* observentur sequentia.

Explanatur. 1°) Fieri debet **intra tempus** jubilaei. Interim visitatio « *impleri potest sive ANTE, sive POST aliorum piorum operum implementum,* » ut declaravit S. C. I. (19 Maii 1759). 2°) Debent fieri **in eo numero** et **iis vicibus** quae praescribuntur, ita ut, si vel unam, etiam semel, quis omittat, eum jubilaei gratia privari,

doceant communiter DD. — Et quidem in jubila0 ordinario ejusque extensione praescribi solet, ut visitationes fiant **eodem die**; secus in jubila0is *extraordinariis*; et ita an. 1879, quo celebratum fuit jubila0um, a LEON. XIII concessum, ad implorandum divinum auxilium, « *visitationes ad lucrandum jubila0um indictas, dummodo praescripto numero fiant, institui posse pro libitu fidelium sive uno, sive diversis diebus,* » eodem anno declaravit S. POENIT., et iterum edixit (15 Jan. 1886) pro jubila0o an. 1886. Quod si quatuor in die visitationes praescriptae *in eadem ecclesia* peragi debeant, necesse est post unamquamque ecclesia egredi, nec sufficit, in eadem ecclesia manendo, de uno in alium locum transire, aut etiam tantummodo assurgere, uti pro stationibus S. *Viae Crucis* vulgo usuvenit. Constat ex S. POENIT. (25 Jan. 1875). 3°) Fieri debent **devote**, i. e. ex BENED. XIV Const. « *Inter praeteritos* » (5 Dec. 1749) n. 76, ita : « *ut visitatio fiat consilio atque animo exhibendi honorem Deo aut Sanctis ejus.* » Haec tamen devotio non absolute requiritur *in itinere*, sed sufficit in ecclesia, si jubila0um *Anni Sancti* excipias, pro quo devotio « *tam in itinere, quod ad Basilicas habetur, quam in easdem ingrediendo* » requiritur a BENED. XIV (*l. c.*). 4°) Requiritur **ingressus** in ecclesias, si *possibilis* sit. Unde si ecclesiam visitandam ingredi prae multitudine quis non possit, satis est, si fiat oratio ante fores vel prope, quia tunc in ecclesia moraliter praesens censetur. Quod si praescribatur in Bulla, ut visitentur *altaria*, sufficit ad illa se convertere orando in ecclesia. 5°) Quando injungitur visitatio ecclesiae **determinatae**, haec ipsa visitanda est, ibique orandum est ad intentionem praescriptam. Quando vero praescribitur visitatio ecclesiae vel oratorii publici **in genere**, eligi potest. — Quocirca notandum est : « *ad injunctas visitationes exsequendas, designari posse CAPELLAS et ORATORIA, dummodo sint publico cultui addicta et in iis soleat missa celebrari,* » ut declaravit S. POENIT. (15 Jan. 1886) ap. N. R. T. (XVIII, 17 seq.) et pluries jam antea edixerat; contra « *PUBLICUM censendum non esse oratorium sive in MONASTERIIS, sive in SEMINARIIS aut aliis CONVENTIBUS canonice dedicatum, ad quod tamen christiana plebs publice non solet accedere,* » constat ex S. C. I. (22 Aug. 1842) ap. N. R. T. (XVIII, 316). Quare « *conditio visitandi ecclesiam pro lucrandis indulgentiis generice saepe praescripta, adimpleri non potest a per-*

*sonis utriusque sexus in communitate et sub regula viventibus, visitando oratorium DOMESTICUM, » ut constat ex S. C. I. (16 Jan. 1886) ap. N. R. T. (XVIII, 559 seqq.), nisi obtentum fuerit ad hoc speciale indultum, quale ad decennium valiturum nuper alicubi concessit LEO XIII ex Secretaria S. C. I. (15 Mart. 1890) ap. N. R. T. (XXII, 255 seqq.). Unde pro visitatione ecclesiae ad lucrandam indulgentiam requiritur oratorium **stricte publicum**, non vero sufficit oratorium *quasi publicum*, quale sufficere diximus in ordine ad missae celebrationem et auditionem (tom. 5, pag. 145) 6°) **Religiosi** jubilaeum lucrari non valent peragentes *in propria ecclesia* visitationes ad id praescriptas, sed debent, sicut ceteri fideles, visitare ecclesias **designatas**. Ita ex S. POENIT. (an. 1875). Recole tamen concessionem factam a LEONE XIII (16 Jan. 1886), supra memoratam pag. 268 seq. pro *infirmis aut senio confectis*, in communitate et sub regula viventibus. Nec possunt praelati regulares ecclesiam seu oratorium monasterii proprii suis subditis visitandum designare ad lucrandum jubilaei indulgentiam, ut declaravit S. POENIT. (15 Dec. 1886). 7°) **Ordinarii** possunt constituere, ut in jubilaeis fideles in locis, ubi unica tantum adest ecclesia, hanc toties visitent, quot sunt ecclesiae pro acquisitione jubilaei visitandae. Ita S. C. I. (15 Mart. 1852). 8°) Quod **processiones** attinet, ad **casum** : « *Ordinarius quidam quaesivit, an censi possint veluti processiones ad quatuor ecclesias designatas pro jubilaeo lucrando, visitationes quas ille peragit una cum Capitulo et Seminario in vestimentis HAUD CHORALIBUS, sed NIGRIS, psallendo VOCE SUBMISSA; et proinde an sit in suo arbitrio numerum visitationum IMMINUERE, sicut est in sua facultate eas imminuere quae PROCESSIONALITER fiunt?* » S. POENIT. (1875 et 50 Jan. 1886) **respondit** : « *Quatenus processiones fieri NEQUEANT more solito, AFFIRMATIVE.* »*

R. Ad 4um) Ex S. C. I., quod *preces* attinet, constat de sequentibus.

Explanatur. 1°) Quando ad indulgentias lucrandas praescribitur oratio pro fine determinato, v. g. pro exstirpatione haeresum, etc., *non requiritur intentio explicita*, singulis vicibus expressa (12 Jul. 1847). Quapropter sufficit orare ad mentem S. Pontificis; imo probabiliter sufficit orare ad lucrandum indulgentiam : haec

enim intentio includit finem a S. Pontifice intentum. 2°) Preces requisitae in indulgentiarum concessionibus, ad implendam S. Pontificis intentionem, sunt *ad uniuscujusque fidelis libitum*, nisi peculiariter assignentur (29 Maii 1841). Ex praxi communi sufficiens habetur oratio recitationi 5 *Pater* et *Ave* aequivalens. Quod confirmatur decreto (13 Sept. 1888) ap. N. R. T. (XX, 590 seqq.). 3°) Per preces jam **obligatorias**, v. g. per horas canonicas, non potest satisfieri precibus a S. Pontifice praescriptis ad lucrandas indulgentias plenarias (29 Maii 1841). 4°) Preces praescriptae **quocumque idiomate** recitari possunt, dummodo versiones sint fideles (29 Dec. 1864). Porro, « *ut constet de fidelitate versionis, sufficit declaratio S. C. IND. per Em. Praefectum, vel unius ex Ordinariis loci, ubi vulgaris est lingua, in quam vertitur oratio, cujus recitationi primitus indulgentia concessa fuit.* » (29 Dec. 1864). **Excipitur** OFFICIUM PARVUM B. M. V., quod « *est recitandum in lingua LATINA,* » ex S. C. I. (6 Maii 1887). 5°) Preces praescriptae ad lucrandas indulgentias *non sunt recitandae flexis genibus*, nisi aliter praescriptum sit in documento concessionis (18 Sept. 1862). Et ita « *ad lucrandam indulgentiam vel fructus orationis SACROSANCTAE necessario flexis genibus haec oratio est dicenda,* » ex S. C. I. (12 Mart. 1855), excepto solo casu « *infirmittatis,* » ut constat ex S. C. I. (26 Jul. 1855). Cfr. dicta (tom. II, 289 seq.). Item, nisi habeatur legitimum impedimentum (1), precatio *Angelus*

(1) LEO XIII per decretum S. C. I. (3 April. 1884) benigne indulgere dignatus est, « *ut omnes Christifideles, qui LEGITIMO IMPEDIMENTO DESENTI non flexis genibus, nec ad aeris campanae signum versiculos Angelus Domini etc. cum tribus Angelicis salutationibus, alio versiculo Ora pro nobis, etc. et oratione Gratiam tuam etc.; tempore vero paschali Antiphonam Regina Coeli, etc. cum versiculo et oratione propria; aut si nesciant praedictos Versiculos, Antiphonam et Preces tum memoriter dicere, tum legere, quinquies Salutationem Angelicam digne, attente ac devote sive mane, sive circiter meridiem, sive sub vespere recitaverint, indulgentias lucrari valeant,* » a BENED. XIII (14 Sept. 1724) et BENED. XIV (20 April. 1742) olim concessas, scilicet : 1°) Ind. **100 dier.** quotiescumque; 2°) Ind. **plen.** semel singulis mensibus, sub cond. ord. pro quotidiana per mensem recitatione, ad pulsum campanae, mane, aut ad meridiem, seu vespere post solis occasum.

Ex S. C. I. (19 Jun. 1885) per triduum sacrum majoris hebdomadae

Domini etc., flexis genibus recitanda est, exceptis dominicis, incipiendo vespere de sero sabbati, quibus, sicut tempore paschali antiphona *Regina coeli*, recitari debet stando. 6º) Ex BENED. XIV Const. « *Inter praeteritos* » 3 Dec. 1749) preces illae debent recitari **vocaliter**, aut saltem orationi mentali aliqua vocalis adjungenda est. Recole tamen decretum (15 Mart. 1852) in favorem *Surdorum-mutorum* supra allatum (pag. 268). 7º) Preces a S. Pontifice praescriptae ad lucrandam indulgentiam plenariam debent recitari **intra tempus** pro acquisitione indulgentiarum designatum. Ita ex S. C. I. (29 Maii 1841).

Q. 40. *Quid* speciatim notandum circa : 1º) JEJUNIUM et 2º) ELIEMOSYNAM in ordine ad jubilaum lucrandum?

R. Ad 1um) Circa *jejunium* notentur sequentia.

Explanatur. 1º) Debet servari quoad **numerus** et **in diebus** praescriptis, quos mutare non licet. Solent autem RR. PP. jejunium trium dierum praecipere, et quidem in eadem hebdomada servandum. Quandoque tamen aliud in jubilaei indulto praescribitur, prout accidit pro jubilaeis, quae LEO XIII an. 1879 et 1881 indixit, in quibus *una dies*, et pro jubilaeo 1886 in quo *duae dies* praescriptae fuerunt; sed hae dies poterant in diversis hebdomadis seligi (S. POENIT. 44 Mart. 1886). 2º) In hoc jejuniis usus ciborum **esurialium** tantum licitus est; unde abstinendum est a carne, ovis et lacticiniis. Constat ex S. C. I. (10 Jul. 1869 ad 6,) et S. POENIT. (4 Mart. 1879 et 25 Mart. 1881) ap. N. R. T. (XI, 158 et XIII, 158). Quam declarationem quoad solum usum licitum ciborum esurialium renovavit S. POENIT. (15 Jan. 1886) pro jubilaeo istius anni. Attamen pro hoc jubilaeo addidit quod antea non fecerat : « *In iis vero locis ubi cibis esurialibus uti difficile sit, Ordinarii possunt indulgere ut ova et lacticinia adhibeantur, servata in ceteris jejunii ecclesiastici forma.* » 3º) Jejunium **alio titulo** debitum esse non debet, nisi contrarium ex indulto deducatur, ut si Pontifex determinet vel determinandum permittat pro jubilaeo

laudabiliter recitatur *Angelus* ter in die et obtinentur indulgentiae sicut per annum. In sabbati sancti meridie fideles recitari debent *Regina Coeli* stando. Ap. N. R. T. (XVIII, 266).

lucrando tempus, quo ex praecepto Ecclesiae jam servandum est jejunium, ut est tempus Quadragesimale vel quatuor Temporum; aut nisi jejunium ex voto aut ex Regulae praescripto tantum sit debitum; et ita ad **dubium** propositum circa jejunium in jubileo extraordinario occasione oecumenici Concilii VATICANI praescriptum: « *An iis, qui aut voto, aut praecepto, uti sunt FRANCISCALES, aut quocumque alio titulo tenentur toto anni tempore jejunare aliquo die ex diebus praescriptis pro jubileo, suffragatur tale jejunium ad lucrandam indulgentiam?* » S. C. I. (10 Jul. 1869) **respondit**: « *Affirmative.* » 4°) Tenetur servari etiam ab iis qui **alias** ad jejunium non tenentur: quia favor jubilai est conditionalis. Si quis autem jejunare non possit, debet jejunium a confessario in aliud opus pium commutari. Ex S. C. I. (10 Jul. 1869 ad 8). Interim major ratio requiritur ad dispensandum a jejunio jubilai, quam ad dispensandum in jejunio ab Ecclesia praescripto. 5°) Jejunium **intra tempus** pro jubileo praefixum servandum est.

R. Ad 2^{am}) Circa *eleemosynam* observentur sequentia.

Explanatur. 1°) Non sufficit eleemosyna **spiritualis**, sed debet esse **corporalis**. Non est tamen necesse, ut tribuatur pecunia, sed sufficit res appretiabilis, ut vestis, panis, etc. 2°) Non debet esse **jam debita**, ut si quis ex legato jam teneatur dare pauperi eleemosynam. 3°) Si praescribatur *pro facultate cujusque* eroganda, debet esse **proportionata** uniuscujusque divitiis, ita ut obolus, qui in paupere sufficeret, in divite minime sit sufficiens. Si praescribatur *prout cuique suggeret devotio*, probabile est, sufficere **quamlibet** eleemosynam quantumcumque parvam, modo non ita sit parva, ut fere nihil esse videatur. Si tamen, ex avaritia, detur tantum modicissima, certum est, totum non obtineri fructum indulgentiae juxta dicta superius (pag. 259). Si tandem *simpliciter* injungatur, vel *pro arbitrio* aut *prout charitas suggesserit*, juxta communem sententiam, quaelibet **minima** sufficit, modo iterum eleemosynae nomen adhuc retineat. 4°) **Omnes** ad eam dandam tenentur, vel si dare nequeant, **commutationem** petere. Unde ab ea facienda per se non eximuntur pauperes, nec uxores, nec filii familias, nec mendicantium conventus. Sufficit tamen ut communitatis superior pro omnibus membris eleemosynam distribuat,

dummodo subditos desuper praemoneat; aut saltem requiritur, ut subditi intra spatium illius hebdomadae qua jubilaeum lucrari intendunt, largitionem eleemosynae suo nomine factam ratificent, sicque moraliter suam faciant. **5°)** Eleemosyna **intra tempus** jubilaei elargienda est. **6°)** Fieri potest **per alium**, quod tamen periculo non caret; nam **utrum** jubilaeum lucretur, qui v. g. eleemosynam famulo vel confessario tribuit erogandam, si famulus aut confessarius non eroget, aut eam pauperibus non distribuatur, nisi elapso tempore jubilaei, inter DD. *disputatur*. **Negant** : DE LUGO, BONACINA, VIVA, alii : quia, aiunt, conditio non est adimpleta. **Affirmant** : SA, VEGA, PASQUALIGUS, etc. : tum quia, aiunt, Pontifex eleemosynam intendit potius ut est *actus virtutis misericordiae*, quam prout est *sublevatio pauperis*, saltem ubi eleemosyna praescribitur pro arbitrio facienda et levissima sufficit; tum quia dominus de facto et quidem tempore praefixo abjicit dominium rei suae, et per accidens fit, quod mandatarius eam retineat aut non-nisi elapso tempore elargiatur. **7°)** Si eleemosyna praescribatur *pauperibus* danda, sufficit paupertas **apparens**.

Q. 41. Dic : 1°) *quaenam* ex dictis operibus COMMUTARE ordinarie possit confessarius; et 2°) *quomodo* haec COMMUTATIO sit facienda?

R. Ad 1um) Ex dictis operibus praescriptis, potest confessarius, ob justam causam, *commutare* sequentia.

Explanatur. Licet commutare : **1°) Jejunium** cum iis, quos judicat jejunare nullatenus posse vel per jejunium gravi damno esse exponendos. **2°) Eleemosynam** cum pauperibus et inferioribus, si nihil erogandum accipiant, et ad eleemosynam sint ipsi impotentes. **3°) Visitationes Ecclesiarum** cum monialibus, incarceratis, infirmis. Quod ad *surdo-mutos* attinet, recole dicta (pag. 268). **4°) Communionem** cum pueris (pag. 329); cum habitualiter infirmis (pag. 268); cum illo, qui ultimo jubilaei die a communionem inopinato impeditur; tunc enim confessarius potest commutare communionem, vel si detur privilegium prorogandi jubilaeum, ut in jubilaeis extraordinariis dari solet (pag. 328), poenitenti concedere prorogationem jubilaei. Quod tandem **5°) confessionem** attinet, eam nunquam commutari posse videtur.

R. Ad 2um) *Commutatio* operum fieri debet sequenti modo.

Explanatur. 1°) In opera : et aliunde **indebita** et *moraliter aequalia*, attendendo non tam ad opus ipsum quam ad finem Papae et circumstantias poenitentis. 2°) **Intra tempus** jubilai. 3°) A **confessario** per Ordinarium approbato. 4°) Utrum **in ipsa confessione** necessario sit facienda, non ita certum est. Cfr. dicta supra (pag. 280).

Q. 42. *An* quis, opera praescripta PLURIES praestando, *pluries* lucrari possit idem jubilaum?

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel loquimur de **indulgentia** jubilai, vel de **privilegiis** in jubilaio concedi solitis. — Si **primum** : Certum est : 1°) id fieri posse, si hoc in concessionis rescripto specialiter expressum reperiatur. Ubi vero *pluries* lucrificari potest indulgentia jubilai, *pluries* etiam possunt confessarii commutare opera praescripta, ut constat ex S. POENIT. (30 Jan. 1886 et 18 Mart. 1886) ap. N. R. T. (XVIII, 89 seqq. et 573 seq.). Certum est : 2°) id fieri non posse, si Bulla exprimat, jubilaum nonnisi *semel* obtineri posse, quemadmodum id factum est pro jubilaio 1875. Quod si 3°) nihil desuper expressum inveniatur, DD. *disputant*. Interim indulgentiam jubilai, occasione Concilii Vaticani indicti, *repetitis operibus injunctis*, *pluries* acquiri posse, constat ex decreto S. POENIT. (1 Jun. 1869). Verum, utrum per modum *principii*, an per modum *exceptionis* id declaratum fuerit, nescitur. — Si **secundum** : *Negat.*, uti constat ex BENED. XIV, Const. « *Convocatis* » (25 Nov. 1749), ubi declarat : « *neminem posse, nisi semel, id est prima tantum vice, frui seu potiri favoribus huic jubilaio adjunctis.* » Quam Constitutionem explicans, deque hujusmodi favoribus ac gratiis loquens, declarat Const. « *Inter praeteritos* » (3 Dec. 1749 § 84) : « *Illum qui semel illarum particeps factus est prima vice qua jubilaum consecutus fuit, iterum earum participem fieri non posse, si post primam jubilai acquisitionem, iterum in censuras incurrerit, aut casus reservados commiserit, vel novis votorum commutationibus aut dispensationibus indigeat.* »

CAP. 3. De privilegiis in jubila eo concedi solitis.

Q. 43. *Quenam* in jubila eo soleant concedi PRIVILEGIA?

R. Haec PRIVILEGIA, servatis servandis, solent esse praesertim *quatuor* sequentia.

Explanatur. 1°. Facultas eligendi **confessarium**; 2°) absolventi a **reservatis et censuris**; 3°) vota **commutandi**; 4°) dispensandi in **irregularitate** ob censurae violationem incursa. — Ceterum confessarius hisce facultatibus tantum uti valet erga poenitentes, qui **serio** intendunt jubila eum lucrari, adeoque omnia alia injuncta opera praestare. Constat ex S. POENIT. (15 Jan. 1886 ubi in *decl.* n. VIII dicitur : « *Confessarios uti non posse facultatibus extraordinariis per litteras apostolicas concessis cum iis qui petunt absolvi et dispensari, sed nolunt adimplere opera injuncta et lucrari jubila eum.* » Quod si poenitens rite absolutus postea animum mutet et alia injuncta opera non impleat, valent nihilominus privilegia ei concessa : quia absolutio non datur sub conditione, sed absolute. — Utrum vero ille **peccet mortaliter** sic agendo, DD. *disputant*. Alii **affirmant** cum SUAREZ, VASQ., FILIUC., VIVA, etc. : quia tacitum, cui consenserat, pactum in re gravi violat et haec sententia « *subsistenti ratione fulta est,* » ait BENED. XIV Const. : « *Inter praeteritos* » (5 Dec. 1749) n. 86; alii **negant** cum LUGO, SPÖRER, SANCH., CASTROP., GIRIB., SALM., etc. ; quia de obligatione sub mortali adimplendi opera non constat, et in dubio de praecepto nemo ad illud tenetur. Ita « *communius* » juxta S. LIC. (VI, 537 quaeritur III).

Q. 44. *Quid* dicendum circa privilegium ELIGENDI CONFESSARIUM?

R. Tempore jubila ei potest quilibet, etiam Regularis utriusque sexus, sine licentia superioris, eligere sibi confessarium quemcumque, modo respectu sui sit approbatus ab Ordinario loci.

Resolvitur 1. Confessarius, a **saecularibus eligendus**, debet esse approbatus ab episcopo loci in quo fit confessio. **Resol. 2.** Confessarius, a **Regularibus eligendus**, si sit regularis, sive ex

Ordine ipsorum, sive ex Ordine alieno, debet saltem esse approbatus a Praelato Regulari ad excipiendas confessiones Fratrum; ipse enim est horum Ordinarius. Constat ex S. POENIT. (30 Jan. 1886 ad XI) ap. N. R. T. (XVIII, 89 seq.). At si sit saecularis, debet esse approbatus ab episcopo. **Resol. 3.** Moniales, Novitiae, aliaeque mulieres intra claustra degentes, possunt pro libertate conscientiae sibi eligere confessarium quemcumque, sive saecularem, sive regularem, modo talis sit, qui ab Episcopo loci approbatus sit sive *in genere pro monialibus* seu pro quocumque monasterio, sive pro aliquo Monialium monasterio, dummodo nunquam ob demerita expresse reprobatus fuerit. Ita BENED. XIV Const. « *Benedictus Deus* » (25 Dec. 1750) n. 4, et Const. « *Celebrationem* » (1 Jan. 1751) n. 10 seq. Quae regula in praxi servanda est pro quibuscumque mulieribus in communitate viventibus, quarum confessiones audiendi potestatem episcopus ita sibi reservavit, ut eam in communi approbatione confessariorum non comprehenderit, atque *specialem* pro iis approbationem necessariam esse declaravit. Cfr. STAT DIOEC. MECHL. n. 280; item tom. III, pag. 512.

Q. 45. *Quid* notandum circa privilegium *absolvendi a RESERVATIS* et CENSURIS?

R. Circa privilegium istud, quod confessarios immediate spectat, haec speciatim sunt observanda.

Explanatur. 1° Confessarii, **vi jubilaei**, possunt absolvere *ab omnibus peccatis et censuris quomodocumque reservatis*, iis etiam, in quae quis liberius ex spe futuri jubilaei incidisset, quamvis id non exprimatur. Nec hodie excipitur *haeresis*, ut olim. Possunt itaque confessarii ab omnibus illis casibus et censuris absolvere, injuncta poenitentia salutaris aliisque de jure injungendis, et si *de haeresi* agatur, « *abjuratis prius et retractatis erroribus, prout de jure,* » ut dicitur in Bulla « *Pontificis maximi* » (15 Febr. 1879), vel ut explicatius habet S. POENIT. (15 Jan. 1886) : « *abjuratis erroribus prout de jure, et injuncta gravi poenitentia saluari cum frequentia sacramentorum et obligatione se prudenter retractandi apud personas coram quibus haereses pronuntiaverint ac reparandi scandala.* » **2°** Ab hac tamen regula generali **excipi solent** casus sequentes, quorum quatuor priores indicantur in

Const. « *Sacramentum poenitentiae* » BENED. XIV (1 Jun. 1741). Nimirum absolvi nequeunt : **A)** Poenitens ad turpia in confessione sollicitatus, nisi prius sollicitantem denunciaverit, vel saltem se, cum primum poterit, denunciaturum spondeat ac promittat. **B)** Neque qui innoxiam confessarium falso sollicitationis insinulaverit, aut procuraverit, ut id ab aliis fiat. **C)** Neque a complice absolvi potest, extra casum extremae necessitatis, qui cum confessario aliquod peccatum turpe commisit. **D)** Neque confessarius, qui complicem in peccato turpi absolvit. De quibus casibus jam egi (tom. III, pag. 551 seq.). Tandem **E)** absolvi nequeunt, vi jubilaei, qui propter crimen, quod alicui tertio damnum intulerit, **nominatim** « *a Rom. Pontifice, vel quovis alio Pontifice, vel quovis alio Praelato, seu iudice ecclesiastico, excommunicati, suspensi, interdicti seu alias in sententias et censuras incidisse declarati vel publice denunciati fuerint, nisi intra jubilaei tempus satisfecerint, et cum partibus, ubi opus fuerit, concordaverint,* » quemadmodum in Bullis, quibus jubilaum conceditur, exprimi solet. Impotens tamen satisfaciendi valide ac licite absolvitur, etiamsi dicatur in Bulla non absolvendum, *nisi praemissa satisfactione compartis*; quia intelligitur hoc de hypothesis possibili. Addatur praeterea, quod potens dein satisfacere, si non satisfaciat, non reincidat in censuram : quia absolutio in jubileo non limitatur ad reincidentiam, sed fit absolute. **3°)** Absolutio *a peccatis reservatis* dari non potest **extra sacramentum poenitentiae**. Idem, ex probabiliori sententia, dici debet de absolute a *censuris* : quia talis potestas non confertur nisi in ordine ad absolute a peccatis, et prout est dispositio ad illam. Unde non debent istae absolute a se invicem separari; quod ipsa praxis confirmat, et certo tenendum esse videtur, saltem quando clausulam Bulla continet, quod absolutio conferatur « *pro foro poenitentiae dumtaxat.* » **4°)** Absolutio *a reservatis et censuris* dari potest in confessione pro jubileo facta, etiamsi nullum aliud adhuc opus ex praescriptis poenitens peregerit, **dummodo habeat propositum ea peragendi et jubilaum lucrandi**. Et licet postea licite vel illicite propositum illud mutet, adhuc manet absolutus : quia absolutio data est pure et simpliciter, non autem sub conditione vel modo reincidentiae (pag. 557). **5°)** Confessarius non

potest nisi **unica vice** suis facultatibus extraordinariis uti in favorem ejusdem poenitentis. **Hinc A)** qui prima vice, qua jubilaum lucratus est, jam absolutus fuit a reservatis et censuris, si iterum in censuras incurreret, aut casus reservatos committeret, non potest denuo ab illis absolvi, ut constat ex Constitutionibus **BENED. XIV**, supra allatis (pag. 336). **Contra B)** qui, lucratus jam jubilaum, postea in censuras incurreret aut casum reservatum committeret, poterit ab illis absolvi, si tempus jubilaei nondum elapsum sit : quia facultas confessarii absolvendi a censuris et reservatis durat toto tempore jubilaei, et aliunde ea nondum cum eodem poenitente usus est. **Utrum vero C)** qui inter confessionem, qua a censuris et reservatis absolutus fuit, et adimpletionem ultimi operis, si iterum in censuras incurreret aut casus reservatos committeret, denuo ab illis absolvi possit, **DD. disputant**. Alii **affirmant** : alias ipsi impossibile foret lucrari jubilaum, quod esset contra mentem Pontificis, quippe qui intendit, ut omnes illud lucrari valeant. Alii **negant**, innixi decisioni S. C. I. (10 Jul. 1869), ubi ad **dubium** : « *Attenta clausula : « HAC VICE TANTUM, » quaeritur, an qui in censuras et casus reservatos incidit, una tantum vice absolvi possit, prout edixit BENED. XIV in Const. INTER GRAVIORES (1) ; vel potius in hoc jubilaeo toties quoties in censuras et casus reservatos incurrerit, absolvi possit ? » respondit : « **AFFIRMATIVE ad primam partem. NEGATIVE ad secundam.** » Verum, cum haec decisio, ut patet ex verbis dubii : *prout edixit BENED. XIV*, debeat ad terminos ejusdem Pontificis Constitutionum, quae supra attuli (pag. 336), restringi, praesentem utique casum dirimere non potest. Innituntur quoque, et forsitan firmitus, decisioni S. POENIT. (an. 1875), quae ad **dubium** : « *An confessarii absolvere possint poenitentem qui jam a reservatis et a censuris absolutus in ea denuo incidit, antequam opera impleverit ad jubilaum acquirendum praescripta.* » Respondit : « *Virtute jubilaei posse una vice tantum absolvi a reservatis et a censuris, seu negative.* » Ap. N. R. T. (VII, 338). At, judice LEHMKUHL (II, 555), « neque ita patet res-*

(1) Auctor dubii ponere debuisset : *In Const. INTER PRAETERITOS*. Ceterum in toto Bullario **BENED. XIV** nulla reperitur Constitutio incipiens ab illis verbis : *Inter graviores*.

ponso an. 1875 *generalem* regulam statui pro futuro tempore. »
6° Confessarius poenitentem, quem non satis dispositum judicavit et in aliud tempus absolvendum **remisit**, potest ab omnibus reservatis tempore jubilai confessis aut inculpabiliter omissis, eo transacto, absolvere : tum quia prima vice reservationem tollere potuit; tum quia justis de causis potest prorogare tempus ad effectum jubilai. **Utrum** vero possit etiam tunc absolvere a reservatis in quae, transacto jubilai tempore, poenitens incidisset, DD. *disputant*. Utique in praxi totius erit, tunc adire superiorem, a quo specialis obtineatur facultas. **7°** Reservatio censurae vel peccati non tollitur per confessionem *culpabiliter* vel *inculpabiliter* **invalidam** : quia specialis ex vi jubilai non conceditur facultas absolvendi a reservatis nisi ad finem, ut fideles jubilaum lucrentur (tom. III, pag. 525). Peccati vero et censurae in debita confessione **inculpabiliter obliorum** reservatio tollitur : quia Papa tempore jubilai in gratiam poenitentium, qui debitum cum dispositionibus et ex animo indulgentiam consequendi confitentur, omnem prorsus tollit reservationem. **Hinc** in priori casu, non in posteriori, tenebitur poenitens adire postea confessarium qui super reservatis potestatem habeat.

Q. 46. *Quid* notandum circa privilegium *commutandi* VOTA?

R. Notentur sequentia.

Explanatur. **1°** Confessarius vi jubilai potest commutare, non vero dispensare, **omnia vota non excepta**, etiam juramento firmata. Ab hac autem facultate *excipi* solent. **A)** Vota **castitatis** perpetuae et **religionis** seu ingredi religionem ab Ecclesia approbatam, modo sint vota *proprie dicta, certa, determinata, perfecta* tum ex parte actus, tum ex parte materiae, et *absoluta*, juxta dicta (tom. I, pag. 401 seq.). **B)** Vota **in favorem tertii edita et ab eo acceptata**, seu quorum commutatio cederet in praejudicium tertii : quia Papa non potest vel certe non vult laedere jus tertii. Ex quo capite vota in aliqua religiosa communitate emissam etiam habentur excepta. **C)** Vota **poenalia**, quae *praeservativa a peccato* nuncupantur, nisi commutatio fiat in aliud opus poenale, quod aequae ad praeservandum conducit (tom. I, pag. 405). **2°** Com-

mutatio votorum, quae fieri non debet extra poenitentiae sacramentum, exerceri quidem potest **ante ullum opus peractum**, sed erga eos **solos** qui cum intentione lucrandi jubilaum accedunt. 3°) Fieri debet : **A) Intra tempus pro jubila0 praefixum**, nisi poenitens ejusdem prorogationem legitime obtinuerit. **B) In opus aequale moraliter**, juxta dicta (tom. I, pag. 403), adeoque confessarius potest eam facere in opera etiam aliquanto minora quam sit opus voto promissum ; alias commutatio innumeris anxietatibus foret obnoxia et vix non esset frustranea. **C) Ex justa aliqua causa** ; secus commutatio in aequale moraliter foret venialiter illicita, quamvis tamen valida (tom. I, pag. 404). Interim controvertitur, num requiratur alia causa quam ipsum jubilaum, seu requiratur causa aliqua specialis. Juxta sententiam *communem*, cui adhaeret S. LIG. (VI, 537 Quaer. IV), « sufficit causa illa communis qua Pontifex motus est ad jubilaum indicendum. » Quae sententia tuto in praxi deduci potest, saltem quoties tenor concessionis aliud non suadeat. 4°) Potest confessarius, etiam elapso jubila0 tempore, illius saltem commutare vota poenitentis, qui prius, eo durante, **commutationem postulaverat** ; utrum vero etiam illorum, qui tunc sua vota commutari **noluerunt**, DD. utrimque probabiliter *disputant*.

Scholion. Consuevit concedi confessariis facultas commutandi vota **dispensando**, ut in jubila0 1869; in recentioribus vero jubila0is data est tantum facultas vota commutandi. Quocirca interrogata S. POENIT. an. 1875, ad **dubium** : « *Aliis in jubila0is concedi solet facultas commutandi vota dispensando ; in praesenti vero conceditur tantum facultas ea commutandi ; intelligine potest etiam in hoc casu concessam fuisse facultatem vota commutandi dispensando ?* » **Respondit** : « *Negative.* » Ap. N. R. T. (VII, 235). Quod si sic mera conceditur facultas commutandi, potest quidem confessarius vota commutare in alia opera poenitenti magis grata et comoda, at moraliter tamen aequalia esse debent. De qua morali aequalitate egimus (tom. I, 405 seqq.) et latius tractat S. LIG. (III, 247). — Si vero habeatur facultas commutandi *dispensando*, licet quidem opus minus imponere, ita tamen ut materia subrogata non sit exorbitanter minus. Cfr. BENED. XIV, Const. « *Inter praeteritos* » § 45 ; S. LIG. (VI, 536 Quaer. VIII) ; N. R. T. (VII, 235 seqq.).

Q. 47. *Quid* notandum circa privilegium *dispensandi* SUPER IRREGULARITATE?

R. Haec facultas, si concedatur, solum extenditur ad dispensandum super irregularitate a clericis in SS. Ordinibus constitutis ex censurarum violatione contracta, et quidem *occulta*.

Resolvitur. Igitur confessarii **non poterunt dispensare :**

1°) super *alia qualibet* irregularitate, sive publica, sive occulta; 2°) nec super ipsa irregularitate ex censurarum violatione contracta in eo casu, in quo ea fuisset *publica*, i. e. talis, quae nulla tergiversatione in tota vicinia celari potuisset. — CENSURA porro *publica* esse potest, ipsa autem ex ejusdem violatione contracta IRREGULARITAS, *occulta* : puta, si sacerdos hodie suspensionem ob violatos sacros canones notorie ac palam incurrat, et sequenti die, non obtenta suspensionis absolutione, missam celebret audiatve fidelium confessiones; quia quamvis notorium sit talem sacerdotem suspensione ligatum fuisse et sacri ministerii obisse functiones, notorium tamen non est, eundem, antequam sacra faceret, censurae absolutionem non obtinuisse. Ceterum hac facultate tempore jubilaei non gaudent confessarii, nisi concessionis hujus mentionem habeat **Bulla jubilaei**.

Q. 48. *An et quale* sit *peccatum* jubilaeum concessum NON LUCRARI?

R. Per se loquendo, adeoque secluso scandalo, contemptu, etc., non est peccatum, saltem *grave*; a *levi* tamen ACEDIAE culpa vix posse excusari, communiter docent DD., et recte quidem

DE IRREGULARITATIBUS.

PRÆAMBULUM. Sicuti de *impedimentis* matrimonii agitur ubi de matrimonio; ita quoque, ubi agitur de Ordine, non raro a DD. tractatur de *irregularitatibus*, quippe quae sunt impedimenta canonica, quae prohibent quominus Ordo suscipiatur vel susceptus exerceatur. Multorum vestigia sequuti, de irregularitatibus separatim tractabimus. — **Triplex** erit caput. In **primo** dicetur de irregularitatibus *in communi*: ubi agetur de earum *quidditate*, *subjecto*, *effectibus*, *divisione* et *conditionibus* ad illas requisitis. In **secundo** tractabitur de irregularitatibus *in specie*, scilicet in duobus articulis quorum prior erit: de irregularitatibus *ex defectu*; posterior vero de irregularitatibus *ex delicto*. Demum in **tertio** capite disseretur de irregularitatum *cessatione*.

CAP. 1. De irregularitatibus in communi.

Ubi de earum quidditate, subjecto, effectibus, divisione et conditionibus ad illas requisitis.

Q. 1. *Quid* sit IRREGULARITAS?

R. *Distinguendum* inter nomen et rem.

Explanatur. Irregularitas, quoad **nomen**, quod dicunt fuisse introductum ab INNOC. III, significat *privationem regulæ*, ut adeo *irregularis* idem sit ac *positus extra regulam* seu *alienus a canone*. Irregularitas, quoad **rem**, communiter definitur: *Impedimentum canonicum, impediens licitam susceptionem Ordinum eorumque administrationem*. Dicitur: 1º) **Impedimentum**; i. e. inhabilitas proveniens sive *ex defectu*, sive *ex delicto*, cum deceat eos, qui ad altaris ministerium assumuntur, integros et immaculatos esse, tam corpore quam animo. Hinc irregularitas differt a *censuris*, quae semper culpam supponunt, et ex natura sua sunt poenae *medicinales*, ut delinquentes resipiscant et a peccato in posterum caveant;

irregularitas vero non semper culpam supponit, cum possit provenire *ex defectu* seu ex macula mere physica, et si quandoque per modum poenae imponatur, utpote proveniens *ex delicto* seu ex macula morali, non est tamen poena *medicinalis*, ad tempus emendationis imposita, sed est poena mere *punitiva*, de se perpetua, ad indecentiam in sacro ministerio praecavendam, ut adeo vere etiam conversi *jus* non habeant ad dispensationem. Dicitur : **2º) Canonicum** : i. e., jure duntaxat universali Pontificio, non autem Episcopali, introductum. Unde irregularitas nunquam fertur *ab homine, per sententiam* ; sed solum *a jure, per canonem* seu legem generalem, idque *ipso facto*, ita ut nulla opus sit judicis sententia vel declaratione. Nec incurritur, nisi ea in jure communi sit **specialiter** expressa, ut desumitur ex cap. « Is qui » (*de sent. excomm. in 6º*), ubi dicitur : *Licet in hoc temerarie agat, irregularitatis tamen cum id non sit expressum in jure laqueum non incurrit.* Neque ab uno ad alium casum, ob similem vel majorem rationem, extensio fieri potest, cum odiosa et poenalia sint restringenda potius quam extendenda. Dicitur : **3º. impediens licitam** ; unde irregularitas non obstat *valori* susceptionis vel exercitii Ordinum, sed tantum *licitati* ; prohibet quidem actum, sed non illum irritat, si fiat contra prohibitionem. Dicitur : **4º) susceptionem Ordinum eorumque administrationem** ; et quidem *directe* et *per se* prohibet susceptionem ; *indirecte* vero et *per consequens* exercitium : quia vix non absurdum foret Ordinem, quo quis prohibetur, susceptum impune exerceri. **Excipe** casum extremae necessitatis. Sub nomine autem *Ordinum* comprehenditur etiam *prima tonsura*, quippe est praeparatio ad Ordines.

Q. 2. *Qui* sint : 1º *subjectum* IRREGULARITATIS ; 2º) *ejus effectus* ?

R. Ad 1^{am}, *Subjectum* irregularitatis est omnis homo capax Ordinis et subditus juri communi.

Explanatur. Ratio **primi** est : quia irregularitas est quaedam privatio, adeoque supponit subjectum capax formae. Ratio **secundi** est : quia Papa ideo nequit esse irregularis, quia non subest juri communi.

Resolvitur. Ex quibus sequitur, omnes quidem masculos

baptizatos, sive laicos, sive clericos, etiam episcopos et cardinales, posse esse irregulares, non item non baptizatos et foeminas.

R. Ad 2um) *Effectus* irregularitatis sunt sequentes.

Explanatur. 1°) **Directe et per se** illicitam reddit susceptionem Ordinum, immo etiam primae tonsurae : quia, cum haec sit dispositio ad Ordines, incongruum est, eam suscipi ab indisposito ad illos. 2°) **Indirecte et per consequens** illicitum reddit Ordinum susceptorum usum seu exercitium, ita tamen, ut talis usus ab irregulari positus non inducat novam irregularitatem aut aliam poenam in jure expressam. **Hinc** communiter DD. inferunt, peccare mortaliter irregularem, qui sciens volens ministrat in Ordine suscepto. Hoc tamen debet intelligi, quando irregularitas est **totalis**, impediens scilicet quemlibet usum Ordinis, secus si sit *partialis* ; et ita, pollicem et indicem amittens, si sit sacerdos non potest quidem celebrare, bene tamen potest audire confessiones et absolvere a peccatis ; et si sit diaconus, non potest quidem ascendere ad sacerdotium, sed non prohibetur ministrare in ordine diaconatus. Immo, ut docent DD. communiter, non est illicitus irregulari ille Ordinum usus, qui praestari etiam solet a **laicis** ; nonnulli tamen casum excipiunt, quo functio solemniter et ex proprio officio exerceretur, cum Jura non excipiant Ordines minores, sed generaliter loquantur. 3°) **Indirecte** quoque et **per consequens** removet ab obtinendis beneficiis, quibus adnexum est officium quo defungi irregulari non licet. Ratio est : quia *beneficium datur propter officium* ; atqui irregularitas arcet ab officio juxta dicta ; ergo per consequens removet a consecutione beneficii quod officium importat quo irregularis fungi non potest. Nihilominus, si beneficium ipsi collatum fuerit ex S. LIG. (VII, 343), « *sententia videtur satis probabilis* » collationem esse *validam*, non autem ipso jure esse irritam, ut *probabilius* quibusdam cum SUAREZIO videtur. Ratio est : quia irregularitas sicut non datur, nisi in casibus in jure expressis (pag. 343), ita non debent eidem alii effectus attribui, quam qui in jure expressi ; atqui nullibi reperitur expressum, collationem beneficii factam irregulari esse irritam ; ergo. Unde quoque, postquam irregularis possessionem beneficii coeperit, si ejus onera per alium adimplet, fructus facit suos.

Q. 3. *Quotupliciter* distinguatur IRREGULARITAS?

R. *Triupliciter* distinguitur.

Explanatur. 1° Ratione **causae** seu **motivi**, ob quam fertur, alia est *ex defectu* et *citra culpam*, alia *ex delicto*; ex utroque enim nasci potest indecentia ad divina ministeria obeunda. Quae libet autem ex his irregularitatibus plures sub se continet. 2° Ratione **effectuum**, alia est *totalis*, et alia *partialis*. Et quidem *prior* impedit et Ordinum susceptionem et susceptorum exercitium universaliter. *Posterior* vero, vel non omni Ordinum susceptorum exercitio privat, sed tantum aliquo; vel solum impedit Ordinis superioris susceptionem, non item exercitium antea susceptorum, ut exemplificatum fuit modo supra (pag. 346). 3° Ratione **durationis**, est *perpetua* vel *temporalis*, prout ex se semper durat, nisi tollatur dispensatione aut aliis modis legitimis; vel durat tantum ad aliquod tempus et postea cessat absque ulla dispensatione. Et sic, irregularitas ex defectu *aetatis* evanescit, completo tempore ad Ordines requisito.

Q. 4. *Quaenam* requirantur *conditiones* ad IRREGULARITATEM incurrendam?

R. *Sub variis distinctionibus*.

Explanatur. 1° Nulla unquam irregularitas incurritur, **nisi in jure canonico sit expressa**. Quo nomine veniunt tantum decreta Pontificum sive Conciliorum a Papa approbatorum, non vero aliorum, nec venit consuetudo. Quae autem irregularitates jure canonico constitutae sunt, non excedunt proprium casum et in proprio casu strictissimae sunt interpretationis, juxta dicta (pag. 345). — **Hinc cum dubitatur**, utrum quis irregularitatem contraxerit, irregularitas non intelligitur, sive dubium sit *juris*, i. e. si dubitetur, an talis casus subiaceat legi irregularitatem statuenti, quod nemo ambigit et sequitur ex dictis, cum tunc irregularitas non certe in jure exprimitur; sive dubium sit *facti*, i. e. si dubitetur, an v. g. crimen fuerit patratum, **solo excepto casu homicidii**. Nam irregularitas, ut dictum fuit, non incurritur nisi in jure exprimitur. Jam vero in jure (CC. 20 et 24 *De homic.*) expressum tantum est, homicidam in dubio, an homicidii commissi fuerit

causa efficax an non, incurrere irregularitatem. Ergo quoad alia dubia valet axioma : *exceptio firmat regulam in contrarium*. 2°) Irregularitas **ex defectu** incurritur eo ipso quo quis laborat defectu a jure determinato, sive cognoverit, sive ignoraverit legem quae irregularitatem inducit : quia talis irregularitas non habet rationem poenae, sed solius impedimenti seu inhabilitatis. 3°) Cum vero irregularitas **ex delicto** sit ad instar poenae et quidem gravissimae, hinc **ex uno capite** ad illam incurrendam requiritur culpa *mortalis, externa et in genere suo consummata*, (quamvis pro culpabili homicidio seu mutilatione certo sufficiat quod sit *occulta*) : tum quia gravis poena nonnisi propter gravem culpam incurritur ; tum quia in poenis stricta fieri debet interpretatio ; tum quia in casu culpae levioris cessat ratio legis, i. e. indecentia ex delicto orta. **Ex altero capite** ab hujusmodi irregularitate, sicut a ceteris poenis, excusant : *metus, ignorantia sive facti, sive juris canonici* ; et ideo qui v. g. committit homicidium, ignorando homicidium lege Ecclesiae quoque esse vetitum, vel in rixa ad legem non advertendo, nullatenus fit irregularis. Immo excusat ignorantia *poenae seu irregularitatis*, cum sit poenae extraordinaria (tom. I, pag. 144 seq.) ; quae sententia, etsi forte verior non sit, saltem certe probabilis est.

CAP. 2. De irregularitatibus in specie.

ART. 1. De irregularitatibus ex defectu.

Q. 5. *Quot et quales sint IRREGULARITATES ex defectu ?*

R. Sunt octo sequentes, scilicet ex defectu : 1°) *animi* ; 2°) *corporis* ; 3°) *natalium* ; 4°) *aetatis* ; 5°) *libertatis* ; 6°) *sacramenti* ; 7°) *lenitatis* ; 8°) *famae*.

Q. 6. *Quinam sint irregulares ex defectu ANIMI ?*

R. Qui laborant defectu : sive *usus rationis* ; sive *scientiae necessariae* ; sive *fidei sufficienter confirmatae*.

Resolvitur. 1. Irregulares sunt : **A)** *perpetuo amentes* ; **B)** *lunatici*, qui per temporum intervalla amittunt usum rationis ; **C)** *arreptitii* seu *energumeni*, qui a daemone vexantur. Hi tamen et isti, si jam fuerint ordinati, poterunt arbitrio episcopi in sus-

ceptis Ordinibus ministrare. Quod vero **D)** **epilepticos** attinet, *non una* est **DD.** sententia. *Alii* dicunt non permanere irregularitatem in iis quos, iudicio medicorum, et post notabile tempus, moraliter certum est a morbo convaluisse. *Alii* distinguunt hoc modo : si morbus ante pubertatem in eis cessaverit, poterunt ordinari : si postea aut cessaverit aut coeperit, non licet eos ordinare, sed si jam fuerint ordinati, permittitur eis celebrare, quamvis interdum, v. g. semel in mense, morbo corripiantur, dummodo non cadant aut spumas agant et praesente alio sacerdote jejuno.

Resol. 2. Irregulares sunt **illitterati**, qui non habent scientiam singulis Ordinibus necessariam juxta dicta (tom. III, pag. 455).

Resol. 3. Irregulares sunt **neophyti**, i. e. adulti recenter conversi a paganismo vel judaismo, usque dum ab episcopo digni judicentur.

Q. 7. *Quinam* sint irregulares *ex defectu* CORPORIS?

R. Qui ita sunt corpore vitati, ut Ordines exercere vel 1°) *absolute* non valeant; vel 2°) non sine *dedecore* aut *scandalo*; vel 3°) non nisi *Rubricas violando*.

Resolvitur. Hinc, ut quaedam adferam exempla, **irregulares** sunt : 1°) *Caeci* utroque oculo; *surdi* utraque aure; *muti*; carentes *brachio* aut *manu*; 2°) *Claudi* qui sine baculo ad altare sistere non valent; item qui *pede ligneo* instructi sunt vel pedes *valde distortos* habent, ut confirmatur ex S. C. C. (14 Jul. 1801 et 30 Mart. 1853); carentes *naso*; enormiter *gibbosi*; *nani*; et, si risum moverint, *blaes*. 3°) Carentes *pollice* aut *indice*; vel oculo *canonico*, i. e. sinistro, si canonem legere non possunt sine indecenti faciei conversione; item *manum rigidam* habentes. — In **dubio** autem, an defectus corporis sit **enormis**, standum est iudicio episcopi, cujus est in dubio de hoc judicare, etiam quoad Regulares, ratione habitae duntaxat personalium promovendi, necessitatis Ecclesiae, morumque regionis. Si tamen defectus supervenerit post ordinationem, Prae-latus Regularis judicare potest, an ordinatus pergere possit in ministerio.

Q. 8. *Qui* 1°) sint irregulares *ex defectu* NATALIUM; et 2°) *cur* ita sit statutum?

R. Ad 1um) Tales sunt filii *illegitimi*, si tamen ex S. C. C. (27 Jun. 1857) *constet*, eos esse illegitimos; unde in dubio, ne *expositi* quidem, irregulares censentur, cum non *constet* de illegitimitate et delicta non praesumantur : parentes enim quandoque exponunt ob paupertatem.

Explanatur. Porro **illegitimi** nuncupantur, qui extra thorum legitimum sunt nati. — Et quidem si orti sint ex viro et muliere, inter quos tempore conceptionis vel saltem nativitatis poterat consistere matrimonium, jure canonico **naturales** dicuntur. Secus vocantur **spurii** seu *orti ex damnato coitu*. Et hi rursus *quadrupliciter* distinguuntur : vel *adulterini*; vel *sacrilegi*; vel *incoestuiosi*; vel *nefarii*, prout nempe nati sunt ex parentibus vel uno eorum : 1°) conjugatis; seu 2°) obstrictis solemnī castitatis voto vel ordine sacro; seu 3°) ex collateralibus quovis gradu vel affinibus; seu 4°) ex ascendentibus et descendantibus. Non autem *illegitimi* sunt filii nati ex matrimonio invalido, ob impedimentum occultum, dummodo *bona fide*, saltem ex parte unius conjugis, contractum fuerit matrimonium *coram Ecclesia*, et *praemissis denuntiationibus*.

R. Ad 2um) Haec irregularitas introducta fuit : tum ob reverentiam sacri ministerii; tum propter detestationem sceleris paterni; tum ob metum, ne filii paternae incontinentiae imitatores sint.

Q. 9. *Quinam* sint illegitimi *ex defectu* : 1°) AETATIS ; 2°) LIBERTATIS ?

R. Ad 1um) Qui nondum habent aetatem a jure canonico requisitam ad Ordines, juxta dicta (tom. III, pag. 452 seq.).

R. Ad 2um) Ex defectu *libertatis* irregulares sunt, generatim : qui non sunt sui juris, vel sua conditione ita officiis et negotiis saecularibus implicati, ut non possint ministerio clericali se devovere.

Explanatur. Tales sunt : 1°) **Mancipia** seu servi proprie dicti, nisi domini ordinationi eorum consenserint. 2°) **Conjugati**, excepto duplici casu : A) si ob uxoris adulterium divortium sit actum juridice, cum tunc maritus ab illius jure sit perpetuo

subductus; **B)** si uxor expresse ac libere consentiat et simul castitatem voveat; imo et religionem uxor ingredi deberet, vel si ipsa esset juvenis, vel si vir fieret religiosus aut crearetur episcopus. **3°) Curialistae**, qui nempe Curiae saeculari servire tenentur juramento vel stipendio, uti iudices, advocati, milites, reipublicae administratores; non vero tutores, curatores viduarum, pauperum, et orphanorum; neque administratores honorum Ecclesiae vel loci pii.

Q. 10. *Quinam et cur sint irregulares ex defectu SACRAMENTI?*

R. Sunt *bigami*: quia minus perfecte repraesentant *sacramentum*, i. e. mysterium unionis Christi cum Ecclesia, unica ejus sponsa et virgine (pag. 78); sive bigami sint *veri* seu proprie dicti, sive *interpretativi*.

Explanatur. Quocirca notandum est, **bigamiam** distingui *dupliciter*. **1°) Vera** est, quando quis successive contrahit matrimonium cum duabus vel pluribus et consummat. **2°) Interpretativa** est, quando vel **A)** quis contrahit cum vidua aut ab alio corrupta et consummat; vel **B)** quando cognoscit suam uxorem ab alio cognitam tempore matrimonii; vel **C)** quando duo matrimonia contrahit, unum validum et alterum nullum, aut ambo nulla, et consummat: quia in istis casibus interpretatione juris duas uxores habuisse censetur. **3°) Similitudinaria** est, quando quis post susceptum Ordinem sacrum vel post nuncupata a se solennia vota attentat matrimonium et consummat. Sed haec irregularitas *ex delicto* est, ut constat ex cap. ult. *de Bigam.*, et probat SANCH. (*de Matrim.* lib. vii, disp. 83, n. 10).

Q. 11. *Quinam 1°) sint irregulares ex defectu LENITATIS, et 2°) quae sit RATIO hujus irregularitatis?*

R. Ad 1um) Irregulares *ex defectu LENITATIS tripliciter* distinguuntur.

Explanatur. **1°) Qui in bello justo offensivo** propriis manibus aliquem occidunt vel mutilant, aut proxime ad hoc cooperantur, v. g. onerando tormenta bellica; hortando, ut hic in particulari occidatur; secus si tantum in genere animent ad stre-

nue bellandum. Dixi : **A)** *in bello justo*; nam in *injusto* omnes sponte militantes fiunt irregulares *ex delicto*, si vel unus mutilatus fuerit vel occisus in eo. Dixi : **B)** *offensivo*; nam sicut non fit irregularis qui aggressorem occidit cum moderamine inculpatæ tutelæ; ita in bello *defensivo* etiam propria manu occidens non fit irregularis, nisi clericus in SS. Ordinibus constitutus aut beneficiatus, *citra necessitatem* militans, in conflictu quempiam occidisset vel mutilasset, aut etiam scelopum aliquando displosisset, etsi neminem se laesisse juret, ut constat ex S. C. C. 15 Jan. 1705.. Cfr. BENED. XIV, *Inst. CL.*

2º Qui concurrunt ad **judicium sanguinis**, quo scilicet irrogatur mors licet sine effusione sanguinis aut *mutilatio*, dummodo adsint *quatuor* sequentes conditiones : **A)** Ut **judicium sit justum**, i. e. *publica auctoritate* habitum; secus non ex defectu *lenitatis*, sed *ex delicto* incurreretur irregularitas. **B)** Ut mors vel mutilatio **de facto** sequatur; secus, si executio sententiæ undequaque impediatur. **C)** Ut cooperatio fuerit **proxima**, ita ut vel processus, vel sententiæ, vel executionis fuerint revera participes. **Hinc** irregulares fiunt : **a)** accusatores, testes ultronei, advocati seu procuratores contra reum; **b)** iudices eorumque assessores, scribae seu tabelliones, qui sententiam dictant vel publicant; **c)** lictores, apparitores, qui reum comitantur ad supplicii locum, et qui eum mutilatione vel capite plectunt. Hi enim omnes *proxime* cooperantur. **Contra** irregularitatem non incurrunt, utpote *remote* tantum cooperantes : **a)** princeps constituens iudices, condens leges contra malefactores in genere, modo non mandet, ut hic in particulari occidatur; multo minus, si poenam mortis impositam mitiget, cum tunc potius *juxta* quam *contra* lenitatem agat. Nec **b)** opifex qui furem fecit; nec **c)** confessarii assistentes, licet præter intentionem præberent occasionem mortis sententiam citius exsequendi, ut si impetrent, quod reus per viam solito breviorē ducatur, ne ita matris suæ domum transeat; nec **d)** meri spectatores, quamvis tamen clerici, sic agentes, possent ab Ordinario puniri et, si in sacris constituti sint, saltem venialiter peccare videantur. **D)** Ut cooperatio fuerit **sponte** facta. Ex quo capite ab irregularitate eximuntur : **a)** laici et clerici, si in causa propria ob damnum sibi, ecclesiæ suæ, consanguineis aut domes-

ticis illatum, penes judices laicos reum accuset, licet morte plectendus sit, quippe quodam jure defensionis utuntur; dummodo tamen ante sententiam prolatam, *exterius*, licet fiete, protestentur, se non petere nec velle poenam sanguinis, sed solum agere ad suum interesse. Item **b)** cessat irregularitas, si quis accuset ad vitandum grave damnum proximi aut reipublicae, quoties aliter vitari non potest, ut si detegat apud judicem conspirationem rebellium : quia tunc accusatio cadit sub praecepto charitatis, neque in eo casu protestatio necessaria est. Tandem **c)** ab irregularitate eximuntur testes, si accesserint compulsi metu, vel justo praecepto coacti; proindeque etiam cives jurati (gallice *membres du jury*) quibus, ex praescripto legum injunctum est de facto perpetrati delicti pronuntiare coram tribunali, quamvis nullam protestationem emiserint, cum nullo jure exigatur.

Denum **3°** *ex defectu* LENITATIS irregulares sunt : **clerici in sacris constituti, aut monachi, medentes cum incisione vel adustione**, licet sint in arte periti, si inde mors vel mutilatio sequatur, et modo id egerint extra casum necessitatis, aliis nimirum peritis non absentibus.

R. Ad 2um) *Ratio* hujus irregularitatis est : quod altaris ministros deceat imitari mansuetudinem Christi, qui pro suis crucifixoribus Patrem oravit; qui mulierem in adulterio deprehensam noluit morte dignam pronuntiare; qui denique pertransiit benefaciendo et sanando omnes.

Q. 12. *Quinam* sint irregulares *ex defectu* FAMAE?

R. Qui laborant infamia *juris*, i. e. quae ex juris dispositione incurritur, sive ob delictum alienum, sive ob vile officium quod quis inculpabiliter exercuit.

Explanatur. Ex 1°) **capite** irregulares sunt : filii et nepotes eorum qui violentas manus in Cardinalem iniecerunt; filii damnatorum ob delictum laesae majestatis; filii usque ad 4^{am} inclusive generationem occidentis rectorem ecclesiae seu juris patronatus de quo casu agit BENED. XIV (*de Syn.* lib. XIII, C. XXIV, n. XX); filii eorum qui in haeresi *decesserunt*, usque ad secundam generationem in linea paterna; ad primam vero in linea materna, ut constat ex S. C. C. (20 Aug. 1678). Idque obtinet etiam in Ger-

mania, Hollandia aliisque regionibus, ubi haeretici tolerantur et mixti cum catholicis vivunt, uti constat ex responsione S. OFF. (11 Jul. 1884) ad episcopum HARLEMENSEM, cui mittebatur decretum in POSEN ejusdem S. Congr. (25 Jul. 1866) in quo legitur : « *Filios haereticorum qui in haeresi persistunt et mortui sunt, esse irregulares etiam in Germania aliisque in locis ubi impune grassantur haereses.* » Ap. N. R. T. (XXII, 601 seq.). Item constat ex declaratione S. OFF. (4 Dec. 1890) in qua dicitur : « *Haereticos ad fidem catholicam conversos ac filios haereticorum qui in haeresi persistunt vel mortui sunt, ad primum et secundum gradum per lineam paternam, per maternam vero ad primum dumtaxat esse irregulares, etiam in Germania et in aliis locis de quibus petitur, ideoque dispensatione indigere, ut ad Tonsuram et Ordines promoveantur.* » Ap. N. R. T. (XXIV, 276).

Ex 2° **capite** irregulares sunt : histriones quique artis ludicrae exercendae causa iu scenam prodierunt.

ART. 2. De irregularitatibus ex delicto.

Q. 13. *Quae* sint irregularitates EX DELICTO ?

R. Sex sequentes numerantur : 1°) *Ex abusu sacramenti* ; seu, ut alii loquuntur, ex delicto iterati vel ab haeretico suscepti baptismi. 2°) *Ex abusu Ordinis*, seu ex Ordinis usurpatione aut illicita susceptione. 3°) *Ex violatione censurae*. 4°) *Ex delicto infamante*. 5°) *Ex homicidio vel mutilatione*. 6°) *Ex bigamia similitudinaria*, de qua jam diximus supra (pag. 351).

Q. 14. *Quinam* sint irregulares EX ABUSU SACRAMENTI, seu OB MALAM SUSCEPTIONEM VEL ITERATIONEM BAPTISMI ?

R. Sunt sequentes.

Explanatur. 1°) Qui in adulta aetate ab haeretico notorio baptismum suscipit, extra casum necessitatis, ut patet ex Cap. *Qui in qualibet aetate* (caus. 1, q. 7). Secus, si ante adultam aetatem ab haereticis baptizatus est, ut constat ex S. C. C. (21 Maii 1748). 2°) Adultus **scienter** rebaptizans, rebaptizatus et acolythus seu clericus rebaptizanti ministrans. Quae quidem irregularitas pro

acolytho et rebaptizante est *partialis*, quatenus ipsi non possunt ad alios Ordines promoveri, sed possunt in susceptis ministrare; pro rebaptizato est *totalis*. At ad eam irregularitatem incurrendam requiritur : **A** Ut rebaptizatio sit **publica**. Ut autem rebaptizatio censeatur **publica**, etiam primum baptisma debet esse publicum : nam si publice ignoretur primum, quomodo publice cognoscetur alterum esse secundum. Ita DD. communiter. Contradicit tamen REIFF. *Theol. Mor.* tract. XIII, dist. III, q. 2, n. 23) cum quibusdam aliis. Unde habetur dubium juris, nec proinde irregularitas intelligitur, cum certe in jure non exprimitur. Nec valet dicere cum *Sylvio*, in casu irregularitatem incurri ex consuetudine, licet delictum sit occultum : quia nomine *juris canonici* non venit consuetudo juxta dicta superius (pag. 347). **B**) Ut adsit **gravis culpa**. Hinc non contrahitur irregularitas, quando justa de causa secundum baptisma ministratur *sub conditione*. Si vero *absque justa causa* fiat, utrum incurratur, DD. *disputant*. Multi **negant** : quia leges poenales debent intelligi cum effectu ; atqui qui *sub conditione* rebaptizat, etsi sciat primum baptisma fuisse rite collatum, revera non baptizat, quia apposita conditio de praesenti vel praeterito, si non subsistat, semper actum impedit. Accedit, legem in hunc finem fuisse constitutam, ut arcerentur haeretici rebaptizantes, quorum errorem satis excludit *apposita conditio*. Alii **affirmant** cum BENED. XIV *De Syn.* l. VII, c. VI, n. 5 ; quibus suffragatur auctoritas CATECH. ROM., necnon S. C. C. (28 April. 1781). — Quidquid sit, in decreto S. Congr. S. OFF. (24 Febr. 1883, dato pro Anglia, dicitur : « *Irregularitatem non fuisse incursum* » a sacerdotibus rebaptizantibus conversos ab haereticis prius baptizatos. Praxis autem horum sacerdotem erat, ut omnium baptismatum ab haereticis collatorum invaliditas sit praesumenda, validitas autem probanda. Quae praxis in hoc a vera norma deflectit, quod ex S. Cong. S. OFF. (20 Nov. 1878) semper examinandus sit casus particularis, et dein diversa ratione procedendum sit secundum quod baptismus collatus reperiatur validus, vel invalidus, vel maneat dubius, juxta dicta (tom. 2, pag. 458). Cfr. N. R. T. (XVI, 263 seqq.).

Q. 15. *Quinam* sint irregulares EX ABUSU ORDINIS seu

1º) ob ORDINUM USURPATIONEM, 2º) ob ILLICITAM SUSCEPTIONEM ?

R. Ad 1um) *Ob Ordinum usurpationem*, irregulares sunt : *clerici exercentes Ordinem sacrum, quem non habent, dummodo serio, scienter et solemniter ministrent*. Constat ex Cap. 1 et 2, *de clerico non ordinato ministrante*.

Explanatur. Dixi : 1º) **clerici** ; quare si laicus celebret, non fit irregularis. Dixi : 2º) **Ordinem**, non jurisdictionem ; et ideo simplex sacerdos non fit irregularis excipiendo confessiones sacramentales : quia hic revera exercet actum ordinis, quem jam habet, licet careat jurisdictione (S. LIC. VII, 359) ; adeoque nec diaconus, sine delegatione presbyteri, extra casum necessitatis, solemniter baptizando : quia potestas baptizandi diaconis ex Ordinatione inest tota, prout presbyteris absolvendi ; delegatio vero seu commissio jurisdictionem dumtaxat confert. Dixi : 3º) **sacrum** ; quare ministrans in minoribus, quos non habet, non fit irregularis, cum in istis soleant etiam laici adhibitis vestibus celebrare. **Excipe** tamen : nisi alicubi vigeat consuetudo, ut Ordines minores a *solis* clericis, his Ordinibus initiatis, exercentur. Dixi : 4º) **serio** ; nam si per jocum fit, aut ludum, aut docendi causa, irregularitas non incurritur, cum tunc non exercetur Ordo, sed ejus exercitium repraesentatur. Dixi : 5º) **scienter** ; unde si quis ex ignorantia etiam crassa ministret in Ordine quem non habet, credens se illum habere, vel ministerium, quod exercet, esse sui Ordinis, non fit irregularis. Dixi : 6º) **solemniter**, i. e. cum ornamentis Ordinis propriis ; si ergo clericus non subdiaconus cantat in missa solenni epistolam sine manipulo, vel evangelium sine stola, non fit irregularis, etsi intendat canere ex officio : quia non canit solemniter. Contra fit irregularis, si exercendo in choro munus hebdomadarii seu officiatoris solemniter caneret orationem cum *Dominus vobiscum* : quia tale ministerium ex consuetudine a sacerdotibus seu diaconis exercetur (S. LIC. VII, 858).

R. Ad 2um) *Ob vetitam Ordinum susceptionem*, irregularis est : qui post matrimonium, etsi non consummatum, *uxore invita, ordinatur in sacris*, ut constat ex Extrav. "ANTIQUAE CONCERTATIONIS" (*de voto*). Non vero, ut tradunt

plures, qui ordinatur *ab episcopo non suo*, vel a suo, sed *excommunicato* aut *haeretico denunciato*; neque qui sine *absolutione a censura*, ut constat ex S. C. C. (13 Jan. 1688); vel *ante legitimam aetatem*, vel *extra tempora*, vel *per saltum*, vel *non observatis interstitiis*; nec qui *furtive*, i. e. omisso examine vel in eo reprobatus obrepit ad Ordines, nisi episcopo id sub excommunicatione prohibente.

Q. 16. *Quinam* sint irregulares EX VIOLATIONE CENSURAE?

R. Sunt sequentes.

Explanatur. 1º, *Clericus*, ligatus *excommunicatione majori*, *interdicto* vel *suspensione*, si, **serio**, **scienter** ac **solemniter**, *Ordinem sacrum*, quem habet, *exercet*, (vel etiam *minorem*, si alicubi forte vigeat consuetudo ut hi Ordines a solis clericis his Ordinibus initiatis exerceantur), nisi excusetur ratione necessitatis proximi, vel infamiae vitandae, vel metus gravis. Constat ex Cap. 18 *de Sent. excomm.* in 6. — **Hinc**, positus juxta dicta ponendis, si sacerdos suspensus ab Ordine celebrat, aquam de more benedicit, sacramentaliter absolvit fit irregularis; contra episcopus a Pontificalibus suspensus, si missam, etiam pontificaliter celebrat, non erit irregularis, quia actum principaliter Ordinis presbyteralis exercet (S. Lic. VII, 314). Qui vero **dubitans**, se esse ligatum censura majori, exercet actum Ordinis, evadit irregularis, si revera erat ligatus; secus vero, si postea comperiat, quod revera non erat tunc ligatus: nam irregularitas non incurritur ob conscientiam erroneam, sed ob violationem verae censurae. Imo, neque evadit irregularis, qui, *deposito tali dubio*, v. g. celebrat, quamvis postea comperiat, quod revera erat tunc ligatus: quia sic non peccavit et consequenter non incurrit poenam irregularitatis.

2º, *Sacerdos celebrans in loco interdicto* sine conditionibus requisitis. Ita ex cap. 18, *de Sent. excomm.* in 6. Reliqui, qui citantur, vel **certo** non sunt irregulares, vel **utrum** sint, DD. *disputant*; unde habetur *dubium juris*, ac proinde cessat irregularitas.

Q. 17. *Quinam* sint irregulares *ex delicto* INFAMANTE?

R. Sunt committentes delictum inducens infamiam *juris*, i. e. cui a jure annexa est infamia, ut constat ex Cap. *In famas* (caus. 6, q. 1).

Explanatur. Tales inter alios sunt *sodomitae, perjuri, adulteri, incestuosi, apostatae a fide, haeretici formales, schismatici, insequentes hostiliter Cardinales, raptores mulierum, monomachi seu duellantes*, eorumque *patrini*, etiam si duellum fiat armis lethali-
 bus quae non videntur inducere proximum ac facile mortis periculum, ut si committatur cum parvo cultro inter Germaniae universitatum alumnos, ut constat ex S. C. C. (9 Aug. 1890), et dictum fuit antea (tom. 1, p. 445 seqq.). Qui *duellantes* eorumque *patrini* incurrunt praeterea irregularitatem ex delicto *homicidii* vel *mutilationis*, si ex duello homicidium vel mutilatio sequatur (tom. I, p. 445). — At delictum infamans, si excipias delictum *homicidii* seu *mutilationis*, necnon, juxta probabiliorē sententiam, crimen *haereseos*, debet esse **publicum** : alias non sequitur diminutio famae. Ex quo inferitur generaliter, quod ob crimina *occulta* non incurratur irregularitas ratione *infamiae*. Si tamen postea crimen fieret publicum, statim oritur infamia, sicque incurritur irregularitas. Unde docet LAYM. : quod commisso hujusmodi crimine infamante, etiamnum *occulto*, contrahatur infamia *fundamentaliter* atque in radice; accedente autem ejus publicatione, efficiatur infamia *formaliter*, inducens irregularitatem ipso facto. — Dixi : 1°) *si excipias delictum homicidii seu mutilationis*, quod sufficit esse occultum, ut constat ex speciali juris constitutione, ut infra dicetur. Dixi : 2°) *necnon, juxta probabiliorē sententiam, crimen haereseos* : quia haeretici, credentes haereticis eorumque receptatores, defensores et fautores in cap. 2 *de haereticis* in 6° indistincte declarantur irregulares, sicut indistincte excommunicantur. Attamen, juxta REIFF. *de haereticis* n. 255, « non improbable videtur quod nec haereticus *occultus*, nec receptores vel defensores illius sint irregulares, » uti cum aliis tenet LAYM. Nec obstat, quod CLEM. VIII potestatem fecerit Inquisitoribus dispensandi ab irregularitate ex haeresi *occulta*, ut refert SUAREZ : notum enim est, has facultates plerumque concedi *ad cautelam*. — Itaque habetur *dubium juris*, nec proinde irregularitas intelligitur juxta dicta supra (pag. 347).

Q. 18. *Quinam* sint irregulares *ex delicto* : 1°) HOMICIDII ; 2°) MUTILATIONIS ?

R. Ad 1um) *Ex delicto* HOMICIDII irregulares sunt, qui hominem, adeoque et foetum animatum, *injuste* occidunt, sive

crimen *publice*, sive *clam* patratum sit, dummodo occisio fuerit *voluntaria* sive *in se*, sive *in causa*, ita ut sit peccatum mortale.

Explanatur. Dixi : 1º) **injuste**; quare irregularis non fit, qui, *servato moderamine inculpatæ tutelæ* (t. I. pag. 436 seqq.), occidit injustum aggressorem tum vitæ propriæ, tum vitæ alterius innocentis, tum, juxta communiolem sententiam, libertatis, honoris, vel bonorum temporalium, sive sui, sive alterius. Dixi : 2º) *sive crimen publice, sive clam patratum sit*. Istud enim crimen, quamvis sit *occultum*, inducit irregularitatem, ut habetur in cap. ult. *de temporibus ordinationum* juncto Conc. TRID. Sess. XXIV de reform. cap. VI (*Liceat.* » Dixi : 3º) **voluntaria**; unde irregularitas non incurritur ex homicidio mere *casuali*, quod contingit præter intentionem operantis, adeo ut hic neque directe neque indirecte illud intenderit dando causam ejus valde propinquam, etsi forte culpam admiserit, debitam non adhibendo diligentiam ad illud præcavendum, ut si pater vel magister filium vel discipulum moderate verberant et postea casu mors accidat; quamvis occidens dederit operam rei *illicitæ* vel *periculosæ*, ut si clericus in venatione, quæ ei prohibetur, casu hominem occiderit. Dixi : 4º) **sive in se, sive in causa**. Hinc irregularitatem incurrunt : **A)** non solum homicida qui de facto alterum occidit, quamvis unum pro alio errans occiderit, quia revera culpabiliter sanguinem fudit; sed etiam **B)** qui mandavit occidi, etsi vulnerari tantum, non occidi mandaverit, vel mandato suo id tantum effecerit, ut alter citius occideretur, dummodo certo sibi constet, vere hominem mandato suo occisum fuisse; **C)** qui se mutuo excitant, licet unus tantum occidat; et ita omnes *sponte* praeliantes in bello injusto irregulares fiunt, si ibi aliquis pereat (pag. 352); **D)** qui vi aut dolo fecerint, ne occisus sibi vel ne alius ei prospiceret; secus si alteri tantum persuaserint, ne occiso opitularetur.

Utrum vero irregularitatem quoque contrahant : 1º) qui consilium dederit occidendi; 2º) qui opem præbuerit ad patrandum homicidium; 3º) qui illud non prohibuit, cum ex justitia prohibere debuisset; 4º) qui ratum homicidium habuit; inter DD. *controvertitur*. Alii **affirmant**; alii **negant** : quia irregularitas non incurritur, nisi in jure sit expressa; quamvis interim fateantur,

tales peccare mortaliter contra justitiam et ad restitutionem damni teneri, necnon indignos esse, qui ad altaris ministerium admittantur. Ex quo **inferunt**, non incurrere irregularitatem iudices et officiales non impediētes homicidia, quamvis ad id teneantur ex justitia; nec clericum qui cognovit foeminam, quae ex ipso concepit, et sciens ipsam procurare abortum foetus animati tacet, et non impedit: tum propter dicta, tum quia pater non tenetur lege justitiae defendre vitam filii, sed lege pietatis et officii paterni, ut notat LESSIUS.

R. Ad 2um) Irregulares sunt *ex delicto* MUTILATIONIS, qui *injuste*, sive alium, sive seipsos, *voluntarie* mutilant, etiamsi id fecerint *occulte*.

Explanatur. Tunc autem *proprie* habetur **mutilatio**, non quidem quando aliquis vulneratur, sed quando *membrum abscinditur*, i. e. quando *realiter separatur* a corpore *membrum proprie dictum*, seu pars aliqua principalis quae in corpore propriam et a ceteris distinctam functionem praestat, ut pes, manus, oculus, mamilla, uterque testiculus. Immo, ubi agitur de mutilatione *sui ipsius*, minor mutilatio sufficit ad irregularitatem incurrendam (tom. I, pag. 458), ut adeo quis irregularis fiat *ob saevitiam*, licet membri *partem* tantum sibi absciderit.

Resolvitur 1. Defectu **abscissionis** seu separationis, irregularis non fit: qui alicui membrum tantum graviter vulnerat, deformat, vel etiam totaliter inutile reddit, ut si quis obcoecaverit hominem privando visu, dummodo oculus non eruat: quia jura loquuntur de sola reali mutilatione, abscissione et amputatione membrorum; unde non valet argumentum, quod oculus excoecatus, licet secundum apparentiam non sit mutilatus, reipsa tamen ablatus censeatur. **Resol. 2.** Defectu **membri** proprie dicti, non fit irregularis: 1°) qui alteri amputaret *auriculas* vel *nasum*, dummodo non tollat etiam auditum vel olfactum, quia sic mutilaret membrum; 2°) qui *dentes* evelleret, quia non reputantur membra; aut *ungues*, *capillos*, *barbam* abscinderet; 3°) qui viro *unum tantum testiculum* auferret: quia unus non habet officium ab altero diversum, cum uterque ad eandem operationem concurrant; secus dicendum, si mulieri vel unam *mamillam* abscinderet, quia unaquaeque mamilla proprium officium habet; 4°) qui amputaret alteri

pollicem *vel* indicem : quia non membrum, sed membri partem amputat. In casu tamen jussit S. C. C. (19 Jul. 1687), ut peteret dispensationem *ad cautelam*. At si amputaret *omnes digitos* vel pollicem *simul* et indicem, ex communi DD., irregularitatem incurreret, quia id, quod manet, non potest amplius dici membrum, cum absolute usum proprium habere non possit. Idem dicunt de eo, qui non habenti manum vel pedem abscinderet brachium vel crus : cum haec sint magna pars membri inservientis ad eorum usum ; aut amputaret manum ei, qui caret omnibus digitis. Utrum 5° irregularis fieret, qui alteri injuste amputaret membrum plane *aridum* vel *emortuum*, DD. *disputant*. Alii **affirmant** : quia proprie est hominis mutilator. Alii **negant** : quia talis non esset mutilatio formalis. **Resol. 3.** Irregularis foret **ob saevitiam**, qui *sibi* membri partem, v. g. digitum, nasum, auriculam, immo digiti partem absciderit, aut seipsum eviraverit, quamvis fecerit amore castitatis vel putans se obsequium praestare Deo, ut constat ex Cap. V, dist. 53 (tom. I, pag. 433).

Q. 19. An incurratur irregularitas in dubio *facti* de homicidio vel mutilatione ?

R. *Sub distinctione*.

Explanatur. Ubi non constat, homicidium seu mutilationem fuisse patratam, seu, aliis verbis : quandocumque **dubitatur de corpore delicti**, utrum scilicet homicidium vel mutilatio alicujus reipsa secuta sit necne, etsi constaret de cooperatione physica vel morali, *Negative* ; unde post factam diligentem inquisitionem, dubio quocumque perseverante, secure procedis in sacris. — **Hinc** non est habendus ut irregularis, qui abortum procuravit, dubitans an foetus animatus esset necne, quia tunc non constat proprie de homicidio. Quam sententiam S. Lig. (III, 596 et VII, 347) vocat « *veriores*. »

Ubi constat de corpore delicti, sed tantum **dubitatur**, utrum tua actione in illud influxeris, *subdistingendum* est. Vel enim agitur **de homicidio**, vel **de mutilatione**. Si **primum** : *Affirmative* ; quia ob specialem indecentiam et deformitatem, si postea innotesceret homicidam ad sacrum ministerium accessisse, ita speciatim in jure expressum est, ut patet ex cap. XX et XXIV *de homic.* (pag. 347). Unde, homine occiso, qui dubitat an ipse illum

occiderit, irregularis est. Si **secundum** : *Negative*, quia pro solo dubio *homicidii* lex irregularitatem imposuit. Cfr. S. LIG. VII, 347, dub. 3.

CAP. 3. De irregularitatis cessatione.

Q. 20. *Quibus MODIS cesset seu tollatur irregularitas?*

R. Tollitur sequentibus modis.

Explanatur. Tollitur : 1°) Per **cessationem causae**, ob quam est inducta, si irregularitas sit ex defectu, saltem regulariter loquendo, cum tunc tota ratio illius deficiat. Dixi 1°) **ex defectu** : quia si esset *ex delicto*, non cessat per delicti cessationem. Dixi 2°) **regulariter** : nam sunt quae non cessant per cessationem causae, qualis est irregularitas ex defectu : *sacramenti* (pag. 351) ; *lenitatis* (pag. 351 seqq.) *famae* (pag. 353 seq.).

Tollitur : 2°) Per **statutum generale juris**. Sic irregularitas ex defectu *natalium* (pag. 350) tollitur : tum *professione religiosa*; tum *legitimatione canonica*.—Ad **professionem** quod attinet, constat ex cap. « *UT FILII* », l, (*de filiis presbyterorum*), ubi legitur : « *Filii presbyterorum et ceteri ex fornicatione nati ad SS. Ordines non promoveantur, nisi aut monachi fiant, vel in congregatione canonica regulariter viventes; praelationem vero nullatenus habeant.* » Unde haec irregularitas tollitur tantum quoad *Ordinum* susceptionem; quare religiosus non potest promoveri ad *praelaturam*, et si religionem dimiserit, non poterit obtinere *beneficia*, praesertim curam animarum habentia, sine dispensatione.—Quod vero **legitimationem canonicam** attinet, haec duplici modo fieri potest : 1°) *ab homine*, i. e. per rescriptum R. Pontificis, ad quem solum pertinet legitimare quoad spiritualia, i. e. aliquem reddere habilem ad Ordines, beneficia, perinde ac si esset legitimus; 2°) *ab ipsomet jure*, ut habetur in cap. « *TANTA*, » titulo : *Qui filii sint legitimi*, ubi dicitur filios illegitimos *naturales* (pag. 350) legitimari per subsequens matrimonium parentum, etiam irritum, si bona fide neque neglectis denuntiationibus initum fuit.

Tollitur : 3°) Per **dispensationem**.

Q. 21. *Quis possit DISPENSARE super irregularitatibus?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. 1° *R. Pontifex*, et quidem solus, **juré proprio** potest dispensare super omnes irregularitates juris ecclesiastici. Ratio : quia qui legem condit, eam potest relaxare, et inferior non potest in lege superioris dispensare.

2°) **Ex delegatione generali RR. Pontificum**, in jure expressa, scilicet in C. TRIB. (Sess. XXIV *de refer.* cap. *Liceat Episcopi* cum suis subditis dispensare possunt in omnibus irregularitatibus **ex delicto occulto**, i. e. quod non possit per duos testes probari. et **ad forum contentiosum nondum deducto**, i. e. cujus delatio nondum facta est judici nec reo intimata : excepta ea, quae oritur *ex homicidio voluntario*, i. e. ut heic interpretantur DD., quod quis sponte et ex proposito admisit, ut adeo non comprehendatur hoc loco homicidium quod quis admisit, ut se tueretur, etsi multum excesserit moderamen inculpatæ tutelæ, nec cujus quis reus fuerit tantum in causa. Interim hæc facultas dispensandi non competit episcopis illarum regionum, in quibus decreta disciplinaria C. TRIB. non sunt recepta, ut declaravit S. C. C. ap. FAGN. cap. *Dilectus*, 15. *de temporibus Ordinationum*). Et merito quidem, ut notat BENED. XIV (*de Synod.* IX, V, 2), in-
 quiens : « *Neque æquum est, ut id commodi ex Concilio reportent, qui ejus onera subire detrectent.* » Cfr. N. R. T. (XXII, 595). — At in irregularitatibus **ex defectu** episcopi *regulariter* nihil possunt. Dico : **regulariter** : nam dispensare possunt : **A)** Cum *illegitimo* sed tantum ad Tonsuram, Ordines minores et ad beneficium simplex, non requirens majorem Ordinem. **B)** *Urgente magna necessitate*, quando dispensandus Romam personaliter adire nequit, dummodo irregularitas ex defectu sit *occulta*. Hujusmodi necessitas saepius contingere potest quoad Ordines *exercendos* ; vix autem quoad eorum *susceptionem*, nisi ordinatio sine gravi perturbatione, scandalo aut infamia differri nequiret. **C)** *In casu dubii*. Sed tunc dispensatio non fit nisi ad cautelam, cum in materia irregularitatum ex communi doctrina admittatur, *per se* licitum esse, non tantum in dubio *juris*, sed etiam in dubio *facti*, se gerere veluti nulla sit irregularitas (pag. 347). — **Episcopum** autem heic intelligimus, si agatur de ordine *suscipiendo*, cum cujus est ordinare ; si vero de ordine *exercendo*, etiam episcopum quasi-domicilii. Imo, probabile est, episcopum tunc dispensare posse etiam cleri-

cum *alienum*, si non accesserit in *fraudem* sed bona fide, ut non privetur consolatione sacrum mysterium celebrandi.

3°) Quando autem dispensare possunt **Episcopi**, possunt etiam *Praelati regulares* cum suis subditis, et *confessarii regulares* cum saecularibus (S. LIG. VII, 355 et 396).

Q. 22. *Quaenam* sint observanda circa *modum postulandi* et *exsequendi* dispensationem super irregularitatibus?

R. Observentur sequentia.

Explanatur. 1°) Si **Papam** adire necesse sit, libellus supplex porrigatur S. POENITENTIARIAE vel DATARIAE, prout irregularitas est *occulta* vel *publica*. 2°) In libello exponatur a **quam irregularitate** et **ad quem effectum** postuletur dispensatio. Ratio *primi* est : quia non tolluntur, nisi quae exprimuntur. Ratio *secundi* est : quia dispensatio quantumvis absolute sit facta, non censetur comprehendere praelaturam majorem neque etiam officium et beneficium praesertim cum cura animarum, siquidem, ut traditur in regulis Juris : *in concessione generali ea non veniunt quae superior forte non esset in specie concessurus*; et aliunde quae *exorbitant a jure communi*, non sunt ad consequentiam trahenda. 3°) DATARIA Breve dispensationis dirigit ad **episcopum** vel ejus officialem. POENITENTIARIA rem demandat communiter **confessario**. 4°) Non est specialis solemnitas requisita **ad validitatem** dispensationis; attamen confessarius, si facultatem dispensandi super irregularitate obtinuerit, post datam absolutionem a peccatis, si ea fuerit injuncta vel sponte petita, hac utitur forma quam **praescribit** RIT. ROM. : « *Et eadem auctoritate dispenso tecum super irregularitate* (vel *irregularitatibus*, si sint plures), *in quam* (vel *in quas*) *ob talem causam* (vel *tales causas*, eas exprimendo) *incurristi : et habilem reddo et restituo te executioni Ordinum et officiorum tuorum. In nomine Patris, ⁊ et Filii et Spiritus Sancti. Amen.* Si nullum habeat Ordinem, dicatur : *Habilem reddo te ad omnes Ordines suscipiendos*, vel etiam ad alia, juxta tenorem mandati. » 5°) Licet sacerdos simpliciter approbatus super irregularitate dispensare nequeat, potest tamen a peccatis irregularitatem adnexam habentibus, si illa non sint reservata, **absolvere** : irregularitas enim ex se non arcet nisi a sacramento Ordinis et stare potest cum statu gratiae.

DE POENIS CANONICIS.

PRAEAMBULUM. Disserendum superest de **Poenis Canonicis**. Quem tractatum, absolutis prius quibusdam NOTIONIBUS PRAEVIIS circa *quidditatem* et *distinctionem* poenarum canonicarum, **duplicem** in partem dividemus.

Prima pars erit de poenis **vindicativis**, scilicet : de *depositione*, et *degradatione*; ubi et sermo erit de *cessatione a divinis*.

Secunda pars tractabit : de poenis **medicinalibus** seu **censuris** et **DUPLEX** erit sectio. **PRIMA** SECTIO erit de *censuris in genere*; ubi, sub diversis capitibus, agetur : 1º de *quidditate* et *divisione* censurarum; 2º de *potestate ferendi* censuras, ubi de *forma essentialiter servanda* et *monitionibus praemittendis*; 3º de *subjecto* censurae; 4º de *materia* censurarum; 5º de *causis excusantibus* ab incurrendis censuris; 6º de *absolutione* censurarum. **SECUNDA** SECTIO erit de *censuris in specie*, scilicet 1º de *excommunicatione*; 2º de *suspensione*; 3º de *interdicto*.

His addetur *Appendix* complectens **Adnotationes** in Const. « *Apostolicae Sedis*, » qua censurae latae *sententiae* limitantur.

Notiones praeviae.

Q. 1. Dic : 1º *quid*, et 2º *quotuplex* sit *POENA canonica*?

R. Ad 1um) *Poena canonica* est iusta delictorum coercitio, quae ab Ecclesia seu potestate ecclesiastica per Canones vel secundum Canones infligitur, vel *in rei castigationem*, adeoque in bonum ipsius societatis seu disciplinae publicae custodiam; vel *in rei emendationem*, adeoque in bonum ipsius delinquentis.

Explanatur. Dicitur : 1º **per canones**, ut intelligatur poena *ipso jure* imposita. Dicitur : 2º **vel secundum canones**; ut innuatur poena *ab homine*, juxta praescriptum tamen SS. Canonum inferenda.

R. Ad 2um) Multae sunt *poenae canonicae*, quarum, ut patet ex data definitione, A) aliae sunt poenae *vindicativae*, quae infliguntur ad punitionem delinquentis atque adeo de natura sua sunt perpetuae, quales praecipuae sunt : DEPOSITIO et DEGRADATIO; B) aliae sunt poenae *medicinales*, quae principaliter ordinantur ad rei correctionem, atque adeo, recedente delinquentis contumacia, tolli debent (pag. 344 seq.); quales sunt CENSURAE, quarum tres numerantur species : *excommunicatio*, *suspensio* et *interdictum*.

PARS PRIMA.

DE POENIS VINDICATIVIS.

CAP. UNIC. De depositione et degradatione.

Ubi de cessatione a divinis.

Q. 2. *Quid* sit DEPOSITIO ?

R. DEPOSITIO est poena canonica *vindicativa*, per quam clericus, ob enorme crimen, privatur in perpetuum Ordinis exercitio, jurisdictione et beneficio, retento tamen privilegio clericali canonis et fori.

Explanatur. Dixi : 1°) **ob enorme crimen**; unde quamvis ex jure antiquo ferri possit depositio ob clerici adulterium, stuprum, furtum, homicidium et his majora crimina, hodie tamen ob haec ferri non debet, nisi ex circumstantiis evaserint valde scandalosa et atrocia. Dixi : 2°) **in perpetuum**; unde est poena *de se irremissibilis*, ita ut *regulariter* nonnisi ex plenitudine potestatis pontificiae depositus in pristinum suum locum restitui possit. *Excipe*, si delictum, ob quod quis est depositus, fuerit minus adulterio, quo casu poterit episcopus dispensationem concedere post peractam poenitentiam, ut habetur in cap. « AT SI CLERICUS, » *de judiciis*. Dixi : 3°) **Ordinis exercitio**; cum itaque depositus non privetur ipso Ordine, qui est character indelebilis, hinc etsi illicite, valide tamen exercet actus Ordinis, excepta absolutione sacramentali, quae est etiam actus jurisdictionis; hinc quoque non

est privatus oneribus adnexis Ordini sacro, puta obligatione recitandi horas, voto castitatis, et consequenter invaliditate matrimonii contrahendi. Dixi : **4º) jurisdictione et beneficio**; hinc depositus non potest extra mortis articulum quemquam valide absolvere; hinc quoque non tantum amittit fructus beneficii, sed ipso jure privatur titulo et radice beneficii. Dixi : **5º) retento tamen**, etc.; unde percussus depositum incurreret excommunicationem.

Q. 3. Dic : 1º *quid*, et 2º *quotuplex* sit DEGRADATIO; et 3º *a quo* fieri debeat?

R. Ad 1um DEGRADATIO est poena canonica *vindicativa*, qua clericus, ob crimen gravissimum, privatur in perpetuum non solum Ordinis exercitio, jurisdictione et beneficio, sed insuper omni clericali privilegio, ita ut nulla ratio status clericalis in eo amplius sit habenda, sed a potestate saeculari judicari, in carcerem detrudi et secundum leges civiles condemnari possit, ac si laicus esset. Unde quoque violentas manus in degradatum injiciens excommunicationem non incurreret. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis et ad horas canonicas, nisi has poena, ad quam damnatur, v. g. tritremes, vel aliud impediat.

Explanatur. Dixi : 1º **ob crimen gravissimum**; unde perversitas clerici adeo patens esse debet, ut in profundum malorum jure merito pervenisse censeatur. **Casus** praecipui indicantur : *crimen haeresis manifestum*, quod maxime procedit in relapso et incorrigibili; *falsificatio litterarum apostolicarum*; *sodomia frequentata et notoria*; *gravissima calumnia in proprium episcopum*. Dixi : 2º **in perpetuum**; unde juste degradatum nullus alius praeter Pontificem restituit.

R. Ad 2um) DEGRADATIO est *duplex* : VERBALIS et REALIS.

Explanatur. Prima, seu **verbalis**, est ipsa degradationis sententia; secunda, seu **realis**, est tristissima illa caeremonia, in PONTIFICALI ROM. descripta, qua episcopus clericum verbali degradatione jam condemnatum sacris spoliis insignibus et curiae tradit saeculari. Et quidem **jure antiquo** statutum fuerat, ut in degra-

datione **diaconi** interessent *tres episcopi*; in degradatione **presbyteri sex**; et in **episcopi** degradatione *non minus duodecim*. At **jure novissimo** TRIDENTINI (sess. XIII, cap. IV *de reform.*), episcoporum loco permittuntur *abbates vel alii in dignitate ecclesiastica constituti*.

R. Ad 3um) DEGRADATIO clerici *saecularis*, etiam presbyteri, spectat ad proprium episcopum. DEGRADATIO clerici *religiosi exempti* spectat ad R. Pontificem, nisi ex consuetudine aut privilegio spectet etiam ad Praelatum regularem. DEGRADATIO *episcopi* unice spectat ad Papam.

Q. 4. *Quid* 1°) sit CESSATIO A DIVINIS, et 2°) *quinam* sint ejus EFFECTUS?

R. Ad 1um) CESSATIO A DIVINIS, quae etiam dicitur *suspensio organorum*, est desistentia a divinis officiis et administratione sacramentorum ex simplici prohibitione Ecclesiae.

Resolvitur. Hinc non est proprie **poena canonica**, cum aequaliter respiciat innocentes et delinquentes, sed simplex prohibitio facta in signum gravissimi doloris ab Ecclesia concepti ob gravem injuriam sibi vel divino honori illatam, qualis est violenta abductio episcopi, publica Eucharistiae profanatio, furtum sacrilegum et gravissimum in Ecclesia commissum, etc.; afficitque omnes, qui in eo loco sunt.

R. Ad 2um) Certa ab incertis sunt hic discernenda.

Explanatur. Per eam certo prohibentur : 1°) **publica officia divina**; 2°) **administratio sacramentorum** in loco, in quo est illa cessatio, non tamen *omnium* : quia ea possunt sacramenta administrari, quae possunt in INTERDICTO, cum quo tamen CESSATIO A DIVINIS, quippe ne quidem *poena* sit, nullatenus est confundenda; unde quoque qui eam impositam violat, etsi graviter peccet, irregularis tamen non fit, cum nullam censuram violet. *Utrum* 3°) prohibeatur **ecclesiastica sepultura**, DD. *disputant*. Alii **distinguunt** : scilicet *affirmant* quoad LAICOS, sed *negant* quoad CLERICOS. Alii simpliciter **negant** : quia nomine divinatorum officiorum, quibus privat cessatio a divinis, non venit sepultura ecclesiastica. Unde, juxta hanc sententiam probabilem, tempore CESSATIONIS, non

solum *clerici*, quod omnes admittunt, sed etiam *laici* sepeliri possunt in loco sacro, sed absque solemnitatibus.

PARS SECUNDA.

DE POENIS MEDICINALIBUS SEU CENSURIS.

SECTIO 1^a.

DE CENSURIS IN GENERE.

CAP. 1. De quidditate et divisione censurarum.

Q. 5. *Quid* sit CENSURA ?

R. CENSURA, sic dicta a *Censore*, cujus in Romana Republica officium erat mores civium corrigere, ex communi DD. cum S. THOM. *Suppl.* q. 21-27, est *poena ecclesiastica medicinalis, per quam homo viator, baptizatus, delinquens, contumax et subditus censuranti, privatur usu quorundam bonorum spiritualium.*

Explanatur. Dicitur : **A) poena ecclesiastica**; per quod convenit cum aliis poenis, v. g. *depositione* et *degradatione*; differt vero : tum a *cessatione a divinis*, quae poena non est, sed prohibitio facta in signum luctus et tristitiae; tum ab *irregularitate* EX DEFECTU, quae poena non est, quippe quae sine culpa contrahitur; tum ab *irregularitate* EX DELICTO, quae non tam est poena; quam inhabilitas ad sacrum altaris ministerium ex delicto proveniens.

Dicitur **D) medicinalis**; i. e. inflicta ut reus emendetur et resipiscat. Ex quo tamen non inferas, censuram non posse ferri in eos, qui non videntur corrigi : quia id est *per accidens*, neque adeo tollitur vis et natura censurae. Hinc de ratione censurae est, ut sit vinculum *dissolubile*, per absolutionem solvendum, statim atque peccator emendatus fuerit. Per hanc autem vocem, censura differt a meris poenis quae infliguntur ad punitionem delinquentis, v. g. a *depositione* et *degradatione*; item ab *irregularitate* EX DELICTO : quae licet naturam poenae etiam induat, non est tamen poena *medicinalis*, sed *more punitiva* de se perpetua (pag. 545).

Dicitur : **C) homo viator, baptizatus, delinquens, contumax et subditus censuranti**; ut exprimantur conditiones in illo requisitae, in quem ferri possunt censurae. — Nam **1°)** cum censura sit **actus jurisdictionis ecclesiasticae**, ut aliquis sit ei obnoxius, debet esse *homo viator baptizatus et subditus censuranti*. **Hinc : a)** *anathema*, quod legitur quandoque latum in creaturas *irracionales*, v. g. in plantas aut animalia nocentia, non censuram sed meram execrationem significat. **Hinc : b)** dum *mortuus* excommunicatur, id cum **BILL.** debet intelligi : vel de quadam *execratione seu destestatione*; vel de *declaratione* excommunicationis, quam ante mortem incurrerat et a qua non fuerat absolutus; vel de excommunicatione *indirecta*, quatenus *directe* praecipitur vivis ne pro eo orent, aut eum in loco sacro sepeliant. Sic et mortuus ob factam poenitentiam quandoque *absolvitur* a censuris, quatenus permittitur, ut alii eum in loco sacro sepeliant et pro eo orent. **Hinc : c)** censura ferri non potest in *judaeos* aliosque *infideles*; potest vero in haereticos, apostatas et schismaticos : quia hi, non illi, subsunt Ecclesiae. **Hinc : d)** *Papa* nulla censura ligari potest, quia superiorem in terris non habet, cui spiritualiter subiectus sit; nec ullus alius superior potest incurrere censuram a se latam : quia nemo tenetur suis legibus quoad vim coactivam et poenalem (tom. I, pag. 130). — **2°)** Cum sit **poena**, supponit *delictum*. — **3°)** Cum sit **medicina**, requirit ulterius, ut delictum illud adnexam habeat *inobedientiam* seu *contumaciam*, qua reus Ecclesiae monentis aut praecipientis auctoritatem spernere censeatur. Quod tamen non ita intelligas, quasi requiratur contumacia seu contemptus formalis : sufficit enim *inobedientia generalis* seu contemptus interpretativus, in hoc consistens, quod quis sciens quidpiam ab Ecclesia esse prohibitum sub censura, nihilominus illud facere non vereatur. **Hinc** censura non contrahitur ob delictum quod sub nulla censura vetitum est; nec potest irrogari in delictum omnino praeteritum, nisi habeat tractum *successivum*, i. e. nisi aliquo modo perseveret ratione scandali, vel restitutionis non factae, vel perseverantiae in peccato post monitionem : quia abest contumacia. Quare si suspensio vel interdictum ferretur in odium culpae mere praeteritae, non esset censura proprie dicta, sed poena pure vindicativa.

Dicitur : **D** usu quorundam bonorum spiritualium ; scilicet **externorum** et **communium**, cujusmodi sunt : publica Ecclesiae suffragia, indulgentiae, spiritualis jurisdictio, sacrificia et sacramenta, ecclesiastica beneficia aliaque dispositioni Ecclesiae subiacentia, quorum proinde usum activum et passivum interdicere potest, vel in toto, vel in parte. Bona enim **interna**, **propria** seu **privata**, qualia sunt character, potestas ordinis, gratia, virtutes, earumque bona opera tum secundum vim merendi, tum etiam impetrandi et satisfaciendi juxta propriam operantis intentionem et applicationem, cum Ecclesiae jurisdictioni non subsint, ab ea eripi nequeunt. Quod si censura privet aliquando etiam bonis **corporalibus** et **temporalibus**, v. g. convictu et consortio humano, ingressu Ecclesiae, sepultura ecclesiastica et fructibus beneficii, id facit *secundario*, et *indirecte*, in quantum conducunt ad bona spiritualia. — Ideo autem additum est : **usu** ; quia de ratione censurae est, non quidem bona ipsa, sed tantummodo ipsorum usum auferre. Sic censura *suspensionis* a beneficio privat clericum redditibus beneficii, non ipso beneficio, ut faciunt *depositio* et *degradatio*. — Ex dictis **patet**, quod propositio XLVI Conc. PISTORIENSIS asserens : « *effectum excommunicationis exteriorem duntaxat esse, quia tantummodo natura sua excludit ab exteriori communicatione Ecclesiae*, » quasi excommunicatio non sit poena spiritualis, ligans in coelo, animas obligans, a Pio VI merito rejecta fuerit, ut « *falsa, perniciosa, in art. 25 LUTHERI damnata, ad minus erronea*. »

Q. 6. *Quomodo CENSURA dividatur ?*

R. *Multipliciter* dividitur.

Explanatur. 1° Ratione **specierum** : in *excommunicationem*, *suspensionem* et *interdictum*. 2° Ratione **causae efficientis** : in censuram *a jure* et censuram *ab homine*. 3° Ratione **formae** qua fertur : in censuram *latae sententiae* et censuram *ferendae sententiae*. 4° Ratione **ministri** ad quem pertinet facultas absolvendi : in *reservatam*, a qua absolvere tantum potest ille, qui eam tulit, vel ejus successor, vel superior, vel appellationis Iudex ; et *non reservatam*, a qua absolvere potest quilibet confessorius aut quilibet saltem episcopus, si lata sit a Concilio generali aut a Papa.

Q. 7. *Quae sit 1º) censura A JURE; quae vero 2º) AB HOMINE; 3º) quomodo inter se DIFFERANT?*

R. Ad 1um) Censura A JURE dicitur illa : *quae per ipsam legem infligitur*, i. e. quae *perpetuo* et *generali* statuto lata est contra omnes subditos, qui illud fuerint transgressi. Tales sunt censurae juris canonici per totam Ecclesiam, constitutionum synodaliū vel provincialium per dioecesim vel provinciam.

R. Ad 2um) Censura AB HOMINE dicitur ea : *quae per mandatum infligitur*, i. e. quae fertur a superiore ecclesiastico per sententiam seu praeceptum temporale ac transitorium. Et haec potest esse : vel 1º) PARTICULARIS, quae alicui ob contumaciam nominatim infligitur per sententiam *particularem* : v. g. *Petrus excommunicationi subjaceat, nisi intra annum restituat*; vel 2º) GENERALIS, quae per *generalem* sententiam fertur; idque sive ex causa *generali* et *indeterminata* : v. g. *qui furtum sacrilegum commiserit, excommunicatus esto*; sive ex causa et facto *particulari* : v. g. *qui nuper orto incendio quidquam abripuit, excommunicatus sit, nisi intra triduum restituat*.

R. Ad 3um) DIFFERUNT in *quatuor* hisce sequentibus.

Explanatur. 1º) Censura **a jure** est *perpetua* et durat usque dum lex abrogetur. At censura **ab homine**, mortuo superiore vel jurisdictione privato, corrui, si non sit contracta. Ex quo colligitur, si iudex sententiam excommunicationis in aliquem ferat sub conditione : *nisi intra mensem restituerit* et nondum elapso mense iudex moriatur, non contrahi excommunicationem. 2º) Censura **a jure** semper est *generalis* et omnes subditos capaces afficit. At censura **ab homine** potest esse vel *specialis*, vel *generalis*, juxta modo tradita. 3º) Censura **a jure** non est *reservata*, nisi exprimatur; at censura **ab homine** semper est *reservata*, nisi per sententiam generalem lata sit. 4º) Censura **a jure** semper est *justa*, utpote vera lex. At censura **ab homine** potest esse vel *justa* vel *injusta*. Prior ea est : *quae nullo defectu laborat*; posterior vero : *quae aliquo inficitur defectu* : qui, si fuerit *accidentalis* tantum, censura erit *injusta* et *valida*, ut si feratur ex perverso motivo; si

omittatur *trina* admonitio; si paulo gravior imponatur poena, etc. Erit autem *injusta et invalida*, si defectus fuerit *substantialis*; sive ex parte judicis, qui jurisdictione caret; sive ex parte subjecti, cujus culpa vel evidenter nulla est, vel non sufficienter probata; sive ex parte juris, cujus ordo *substantialis* omissus est. — Interim si *publice* non constet de censurae invaliditate, haec ratione scandali servanda est coram iis quibus explorata non esset censurae nullitas. Violatio tamen hujus censurae irregularitatem non induceret, « *cum ipsi desit, secundum rei veritatem, canonicum fundamentum,* » ut ait CABASSUT., (l. v, c. X).

Q. 8. *Quae* 1° sit censura LATAE; *quae* vero 2°) FERENDAE sententiae; et 3° *quomodo* una ab altera DISCERNATUR?

R. Ad 1um) Censura LATAE sententiae illa est: *quae statim ipso facto seu crimine admissio incurritur citra ulteriorem condemnationem alicujus.*

Resolvitur. Propositio XLVII Synodi PISTORIENS. « *quae tradit, necessarium esse juxta leges naturales et divinas, ut, sive ad excommunicationem, sive ad suspensionem, praecedere debeat examen personale, atque adeo sententias dictas ipso facto non aliam vim habere, nisi seriae comminationis sine ullo actuali effectu,* » a Pio VI damnata fuit, tanquam « *falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiae potestati injuriosa, erronea.* »

R. Ad 2um) Censura vero FERENDAE sententiae, quae etiam dicitur *comminatoria*, ea est, *quae primum incurritur per judicis sententiam condemnatoriam.*

R. Ad 3um) Varia sunt *signa* ad hoc discernendum.

Explanatur. Signa censurae latae sententiae sunt: 1°) istae vel similes voces: *ipso jure, eo ipso, ex tunc, sine ulla sententia*, etc.; 2°) verbum praesentis vel praeteriti temporis: v. g. *sit excommunicatus, excommunicatur, excommunicationis sententia duximus innodandum, noverit se excommunicatum.* Signa vero censurae ferendae sententiae sunt: 1°) verba comminatoria, v. g. *praecipimus sub poena excommunicationis, sub interminatione anathematis*; 2°) verbum futuri temporis, v. g. *qui hoc fecerit, excommunicabitur, vel statim erit excommunicandus*; 3°) verba quae

judicis actionem exigunt, ut v. g. *excommunicetur, suspendatur, etc.* In dubio, an censura sit *latae* an *ferendae* sententiae, censetur, cum BILL. et communi, esse *ferendae*, juxta reg. juris 49 in 6 : « *In poenis benignior est interpretatio facienda.* »

CAP. 2. De potestate ferendi censuras.

Ubi et de forma essentialiter servanda et monitionibus praemittendis.

Q. 9. An 1°) in Ecclesia detur POTESTAS *ferendi* censuras ; 2°) *quotupliciter* haec DISTINGUATUR ; et *quatenam* 3°) requirantur, ut VALIDE exerceatur ?

R. Ad 1um) Dari in Ecclesia *potestatem* ferendi censuras, est de fide ex Conc. CONST. (Sess. VIII, et Sess. XV).

Explanatur. Ibi enim Sess. VIII) damnatur error WICLEFI sub n. 50 : « *Excommunicatio Papae vel cujuscunque Praelati non est timenda : quia est censura ANTICHRISTI.* » Et (Sess. XV) damnatur error JOAN. HUSS. sub n. 19 : « *Per censuras ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis et interdicti ad sui exaltationem clerus populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit, et viam praeparat ANTICHRISTO. Signum autem evidens est, quod ab ANTICHRISTO tales procedunt censurae, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus clerus principalissime procedit contra illos qui denudant nequitiam ANTICHRISTI, qui clerum pro se maxime usurpabit.* » — Porro dari in Ecclesia **potestatem** ferendi censuras, constat ex perpetuo usu et praxi, ab ipsis Apostolorum temporibus : legitur enim de S. PAULO (1 COR. V, 3-5 ; 1 TIM. I, 20) quod aliquos *Satanae tradiderit*, i. e. excommunicaverit, ut SS. PP. interpretantur. Eandem potestatem significant illa verba Christi apud MATTH. (XVIII, 17) : « *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* » « ita, ait BILL., ut exclusus sit a communione fidelium, sicut ethnici et publicani erant tunc exclusi a communione Judaeorum. » Accedit ipsa *ratio* : nam ut iterum recte docet BILL., « in omni republica bene ordinata debet esse potestas privandi subditos bonis communibus, quando id ipsi meruerunt, et bonum commune exigit : id per se patet. Atqui Ecclesia, a

Christo instituta, est respublica bene ordinata et censura nihil aliud est quam privatio bonorum communium spiritualium, » ut patet ex dictis. — Nec **objicias** : Maledicere christiano peccatori, ipsum tradere Satanae hosti infensissimo et ipsum privare mediis resipiscendi, sapit crudelitatem et vergit in destructionem, non in aedificationem. Atqui ista fiunt per censuras, praesertim per excommunicationem. Ergo potestas Ecclesiae, quae est ad aedificationem et non ad destructionem, non est ad ferendas censuras.

Respondet BULL. ex S. THOM. *Suppl.* q. 21, a. 2 ad 1 et 5 : « *Dist. Maj.* Ista sapiunt crudelitatem, etc., si in iis sistatur, *Conc.* Si ordinetur ad salutem peccatoris et bonum commune, *Neg.* Ad cujus sensum *distincta Min., Neg. Conseq.* Itaque 1°) Ecclesia maledicendo peccatori per censuras, non sistit in malo quod irrogat, sed illud ordinat ad bonum illius, sicut medicus aliquod nocuum infert infirmo, ut sectionem, per quam ab infirmitate liberatur. 2° Non est inconveniens quod, qui non est desperatus, hosti tradatur, non damnandus, sed corrigendus, praesertim cum sit in potestate ex hostis manu ipsum, cum voluerit, eripere. 3° Non privatur excommunicatus omnibus mediis resipiscendi, sed aliquibus tantum : et hoc quandoque expedit ejus bono, ut pudore suffusus humilietur et agnoscens suam miseriam ab ea resipiscat. Sic Deus aliquando hominem relinquit, ut subtractis auxiliis quibus a malo praepediebatur suam infirmitatem cognoscat, et humilis ad Deum redeat, a quo superbus recesserat. Sic in humanis infirmus qui non vult obedire medico, ab eo deseritur, ut desertus, premente necessitate, ipsum requirat et obediat. » Tum addit BULL. : « Si quidam SS. Patres videantur improbare censuras, loquuntur de iis qui non intuitu boni, sed ex odio aliquos separant ab Ecclesia sine spe redeundi. »

Resolvitur. Ex dictis sequitur, hanc potestatem ortum suum habere ab ipso **jure divino**, licet determinatio censurarum sit *juris humani ecclesiastici*.

R. Ad 2^{am}) POTESTAS ferendi censuras *dupliciter* distinguitur : *ordinaria* et *delegata*. PRIOR competit alicui ex vi officii ; POSTERIOR ex commissione alterius, cujus vicem gerit.

Explanatur. Et quidem 1°) potestas **ordinaria** est in omni-

bus et solis praelatis ecclesiasticis habentibus jurisdictionem ecclesiasticam fori externi non impeditam; adeoque respectu totius Ecclesiae in R. PONTIFICE, et CONCILII GENERALIBUS tantum; in aliis vero solum respectu sibi subditorum in foro externo, quales sunt: EPISCOPI in suis dioecesibus, etsi tantum sint confirmati et nondum ordinati: quia ferre censuram non est actus ordinis, sed solius jurisdictionis; ARCHIEPISCOPI tum in dioecesibus propriis, tum in dioecesibus suffraganeorum tempore visitationis, necnon cum agitur de causa ad eorum tribunal delata: quia tunc jurisdictione in suffraganeos pollent; praedictorum VICARII GENERALES, cum unum tribunal cum episcopis constituent; LEGATI A LATERE in provincia suae legationis; CARDINALES in ecclesiis sui tituli; sede vacante CAPITULUM, dein VICARIUS CAPITULARIS; CONCILIA PROVINCIALIA in tota provincia; ABBATES et SUPERIORES REGULARIUM respectu suorum subditorum. — Non est autem in PAROCHIS, utpote quibus in suos parochianos sola competit jurisdictio fori interni poenitentialis, licet ex S. THOM. (*Suppl.* q. 22, a. 1) et cap. « CUM AB ECCLESiarUM » (*de off. Judic. ordin.*) id in *certis casibus* olim fuerit a jure concessum PAROCHIS; neque in ABBATISSIS, quia jurisdictionis ecclesiasticae sunt incapaces, saltem *jure humano*; unde si aliquando dicantur suas subditas vel etiam clericos sibi subjectos posse ab officio et beneficio suspendere, id non de suspensione quae sit censura, sed de simplici prohibitione celebrandi et subtractione fructuum debet intelligi. Quod patet ex ipso cap. « DILECTA » (*de majorit. et obed.*), ubi Pontifex jubet cuidem Abbati, ut *per censuras* compellat hos inobedientes parere ABBATISSAE, quod clare ostendit ipsam ferre non potuisse censuram.

2°) Potestas vero **delegata** est in iis, quibus est commissa legitime ab habentibus potestatem ordinariam. Dixi: **legitime**; unde excluduntur illi, qui sunt incapaces talis commissionis vel *jure divino*, ut non baptizati; vel *jure humano* tantum, ut laici, cum quibus proin R. Pontifex possit in hoc dispensare.

R. Ad 3^{am}) Ut potestas ferendi censuras *valide* exerceatur, requiruntur haec *quinque* sequentia.

Explanatur. 1°) *Ut jurisdictio non sit impedita*, puta ob legitimam appellationem debito tempore interpositam, aut si v. g.

ferens censuram foret publice et nominatim excommunicatus aut suspensus, ut constat ex Cap. « *Addivimus* » (caus. 24, q. 1). 2º) *Ut ferens censuram libere agat*, et consequenter habeat usum actua-lem rationis. 3º) *Ut censura feratur in subditos*. 4º) *Ut in eam ferendo serretur forma essentialis*. 5º) *Ut causa eam ferendi non deficiat*. DEFECTUS autem causae triplici modo contingere potest : vel quando delictum non adest nec in iudicio probatur ; vel quando adest et non probatur ; vel quando non adest et probatur. In PRIMO casu, censura est nulla ; in SECUNDO, DD. *disputant* ; in TERTIO, non ligat in conscientia, servanda tamen est in foro externo (pag. 575).

Q. 10. *An EPISCOPUS possit ferre censuram, si sit extra dioecesim?*

R. *Negat.*, generatim loquendo.

Explanatur. Ratio est : quia nemo potest in alieno territorio jurisdictionem contentiosam exercere. Persaepe enim requiritur instructio et cognitio causae, quae communiter extra proprium locum fieri nequeunt. — Dixi : **generatim loquendo** ; nam excipiunt DD. : 1º Si contumacia sit **tam manifesta**, ut non indigeat cognitione causae cap. « *manifesto*, » caus. 2, q. 1). 2º Si causa jam sit cognita **in proprio territorio**. 3º Si censura feratur non per modum sententiae, sed **per modum praecepti** ad futura crimina praecavenda. 4º Si episcopus sit **injuste expulsus** a sua dioecesi, quo casu potest in locis vicinioribus suam jurisdictionem exercere, petita, licet non obtenta, licentia ab Ordinario loci. 5º Si **Ordinarius illius loci consentiat**, dummodo ex S. LIG. (VII, 21) partium etiam consensus accedat, quia nemo invitus trahi potest extra suum territorium.

Q. 11. *Qualis forma ESSENTIALITER requiratur in ferendis censuris?*

R. Forma ESSENTIALIS cujusvis censurae est : 1º) *ut exprimat per signum aliquod externum* ; 2º) *ut determinetur quoad ipsam speciem* ; 3º) *ut praecedat aliqua admonitio*.

Explanatur. Ratio **primi** est : quia nisi censura in lege exprimat, non potest constare de voluntate censurantis. Ratio

secundi est : quia si solum *in genere* ferretur, v. g. *qui hoc fecerit, sit censura ligatus*, non esset potior ratio de una quam de alia censura. Ratio **tertii** est : quia, cum censurae sint medicinales, ferri non possunt nisi in contumaces ; atqui contumax esse non potest, nisi qui, praecedente monitione et censurae comminatione, superiori recusat obedire. — Interim *admonitio*, i. e. legitima intimatio a superiore facta subdito, **non semper** requiritur *formalis* et *expressa*, distincta nimirum ab ipsa lege vel prohibitione, quaeque vocatur **canonica**, quia fit a iudice juxta SS. Canonum praescripta ; sed **quandoque** sufficit *virtualis* et *implicita*, quae et vocatur **solemnis**, et continetur in promulgatione ipsius legis praecipientis vel prohibentis.

Q. 12. *Quandonam* requiratur **ADMONITIO canonica**?

R. Ad hoc determinandum, *distinguendum* est inter delicta *praeterita* et *futura*.

Explanatur. A) Si agatur de **delicto praeterito**, certo requiritur monitio *canonica*, antequam censura infligatur per sententiam ab homine. Ratio est, quod non sit contumax, qui antea non fuit admonitus de praecepto et de poena adnexa. Secus tamen foret, si quando suspensio vel interdictum infligantur non per modum *censurae*, sed per modum *poenae vindicativae*.

B) Si vero agatur de *delictis futuris*, tunc *subdistinguendum* est, et videndum, utrum censura sit sententiae **latae**, an vero sententiae **ferendae**. Itaque **1°)** si sit sententiae **latae**, sive *a jure*, sive *ab homine* per sententiam generalem, non requiritur **per se** monitio *canonica*. Ratio : quia jam adest monitio **solemnis**, siquidem ipsa lex vel praeceptum superioris, a subditis jam cognitum, eos satis et continue monet de sua obligatione et de poena a transgressoribus incurrenda. Attamen, priusquam feratur sententia declaratoria, praenitti debet saltem rei *citatio*, i. e. quod coram iudice citandus sit reus, ut se defendere valeat, modo ejus delictum et contumacia non sint notoria. Dixi : **per se** ; nam excipe, quando Jus ipsum, censuram imponens, distinctam monitionem exigit, ut contingit (CLEM. I, *de Decimis*) circa Religiosos, qui Ecclesias Decimis defraudant. **2°)** Si sit sententiae **ferendae**, DD. *disputant*. Alii dicunt non requiri monitionem *canonicam*, bene vero citatio-

nem, antequam declaretur seu denuntiatur, quod reus sit censura ligatus. Alii, et fore verius, censent cum BILL., CAJET., LAYM., monitionem *canonicam* esse necessariam.

Q. 13. *Quomodo* admonitio CANONICA fieri debeat?

R. Ut licite feratur censura, MONITIO, regulariter loquendo, 1° debet esse *trina*; 2° fieri a iudice aut ejus nomine *personaliter* reo; et quidem 3° *coram testibus*.

Explanatur. 1° Monitio CANONICA, quoties exigitur, debet esse **trina**, non quidem *ad valorem* censurae (pag. 575, nisi in casibus in jure expressis; sed tantum *de praecepto*; neque sic necessario debet esse trina *formaliter*, sed sufficit, ut sit trina *aequivalenter*, dato competente intervallo, ut si dicatur: « *Admoneo te semel pro tribus vicibus, ut intra tres hebdomadas, sex dies, etc., hoc facias; concedendo tibi singulas hebdomadas vel singulas dies pro singulis admonitionibus.* » Imo, urgente necessitate, etiam omitti potest aequivalenter trina, et una sufficit, ita ut censura statim irrogari valeat. 2° Debet fieri reo **personaliter**, ex communi sententia DD., et quidem 3° **coram testibus**, ut probari possit, saltem prima vice. Nihilominus fieri poterit *ad domum*, si reus se absentaverit; vel si domum non habeat, aut non potuerit inveniri, *in loco convenienti*, adeoque *publico*, unde possit ad ejus notitiam pervenire. Ceterum valida est, sive in faciem, si ad domum facta fuerit, et satis est, si ille eam postea utcumque cognoverit. Praeterea *fieri solet in scriptis*; sed *utrum* sic fieri debeat, DD. *disputant*. Conveniunt tamen, etsi oretenus facta fuerit, sententiam **valere**.

CAP. 3. De subjecto censurae.

Q. 14. *Quisnam* sit SUBJECTUM censurarum?

R. *Subjectum* censurarum, seu ille in quem censurae ferri possunt, est solus *homo viator, baptizatus, delinquens, contumax et subditus censuranti*, juxta dicta (p. 369 seq.).

Scholion. Interim **impuberes**, licet censuris *absolute* ligari possint, eas tamen non incurrunt, juxta sententiam practice totam,

nisi aliud in jure sit expressum, ut in percussores clericorum ex cap. LX *De Sent. excomm.* et violantes clausuram monialium ex TRID. (Sess. XXV cap. V *de Reg.*) Cfr. (tom. I, pag. 150). Similiter ex speciali privilegio, consuetudine legitime introducto, licet **Reges** et **Reginae** eorumque filii et filiae in spiritualibus subjiciantur episcopis, nequeunt tamen censura plecti ab ipsis, sed a solo Papa. Denique **Episcopi** non ligantur censura suspensionis et interdicti generaliter lata, nisi mentio ipsorum expressa fiat. Ita ex speciali privilegio juris in cap. IV *De Sent. excomm. in 6*, ne impediuntur in exercitio officii sui. Secus dicendum de censura EXCOMMUNICATIONIS, cum haec non excipiatur.

Q. 15. *An subditus, EXTRA SUAM DIOECESIM EXSISTENS, ligetur censuris proprii sui episcopi?*

R. *Distinguendum* et videndum, utrum delictum commiserit vel commisisse censeatur *in proprio* territorio, an autem *in alieno*.

Explanatur. Si **primum** : *Affirm.* Hinc episcopus suspendere potest parochum si, delicto commisso in propria dioecesi, aufugiat; item beneficiatum illegitime absentem (tom. I, p. 151 seq.): quia, fictione juris, censetur quis peccare eo in loco in quo non facit id quod facere ibidem debet. Nec obstat, quod citatio non possit fieri extra territorium : nam sufficit ad censuram incurrendam, ut reus in propria domo citetur aut in loco publico (p. 579). Si **secundum** : *Subdistinguendum est* et videndum, an censura lata sit per **legem** seu **statutum generale**, an vero per **praeceptum particulare**. — Si per **legem** seu **statutum generale**) : *Negat.*, quia lex afficit solum territorium. Constat ex cap. « UT ANIMARUM, » 2, (*De Constit.* in 6°), ubi Pontifex decernit, quod excommunicatio lata ab episcopo contra furtum facientes non afficiat delinquentes extra dioecesim existentes, si extra dioecesim furtum committant, addita ratione : « *Cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune.* » **Hinc** si quis delictum, v. g. homicidium lege generali dioecesis suae sub censura prohibitum consummavit extra dioecesim suam, non incurrit censuram in homicidas latam. Et cum locus *exemptus* (licet situs sit infra fines dioecesis) quoad hoc comparetur cum locis extra territorium posi-

tis, **hinc** delinquens in loco exempto dioecesanis censuras non incurrit. Loca autem proprie *exempta* dicuntur quaedam parochiae et oppida, quae quoad jurisdictionem subjacent alii episcopo vel immediate Papae; non autem ecclesiae et monasteria regularium, quae nonnisi ratione talium personarum vocantur exempta; excipe tamen, si praelatus regularis separatim habeat territorium, quod sit *nullius dioecesis* et in quo plenam exercet jurisdictionem in subditos tam clericos quam laicos. — Si per **praeceptum particulare** : *Affirm.*, juxta communioem et probabiliorem sententiam, ut si episcopus clerico peregrinaturus sub poena suspensionis praecipiat, ne aleis ludat, ne arma prohibita ferat, vel ut singulis septimanis sacrificet. Quia praeceptum vel sententia immediate personas afficit easque sequitur quocumque ierint, earumque ossibus cohaeret.

Q. 16. *An PEREGRINI ligentur censuris locorum*, per quae transeunt sine animo ibi manendi?

R. *Controvertitur.*

Explanatur. Juxta sententiam *communioem* et *probabiliorem*, non tenentur **generatim** censuris ab horum locorum episcopo latis, cum non ligentur legibus specialibus locorum. **Hinc** si episcopus ferat censuram generalem, v. g. *si quis tale crimen admiserit, sit excommunicatus*, eam non incurrit peregrinus. — Dixi : **generatim**; nam si delictum, quod ibi commiserint, prohibitum sit non tantum lege episcopali, sed simul jure communi, tunc, si adhuc sint in dioecesi, possunt citari et, si fiant contumaces, speciali censura ligari : quia, ratione delicti, sortiti sunt forum et facti sunt subditi.

Q. 17. *An episcopi possint ferre censuras in regulares exemptos?*

R. 1°) Id certo possunt in *duobus* casibus : A) Si alia arma ad vim vi repellendam episcopo non suppetant, nec facilis sit recursus ad superiorem. Constat ex cap. „DILECTO,” VI, (*de Sent. excomm.*, in 6). B) Si episcopus a S. Sede expressam receperit facultatem procedendi etiam per censuram, non obstante in contrarium privilegio.

R. 2°) Extra hos duos casus, *distinguendum est.*

Explanatur. Vel 1° regulares **privilegium habent**, ne ab episcopo, licet ut Sedis apostolicae delegato procedente, censuris plecti possint; vel 2° illud **privilegium non habent**. — Si hoc **posterius**, dicendum cum BENED. XIV (*de Syn.* l. IX, c. XV, n. 5) : « *In his, in quibus a jure communi, a S. Conc. Tridentino, a Constitutionibus apostolicis tributa est episcopo jurisdictio in regulares, potest illos etiam per censuras ecclesiasticas compellere.* » — Si **prius**, non una est DD. sententia. Existimat Card. PETRA (in Const. XI ALEX. IV) : episcopum in regulares per censuras procedere posse, non solum dum ejusmodi facultatem ei Conc. Trid. et Apost. Constitutiones *expresse* concedunt; sed etiam dum dicunt eum posse regulares *cogere* vel *punire*, quamvis censurae non exprimentur; secus autem si regularibus aliquid injungant, nulla facta mentione *coactionis* vel *poenarum*.

Q. 18. *An PRAELATI regulares possint ferre censuram in suos subditos, in quocumque loco existant?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. 1° *Affirm.*, si agatur de censuris latis **per particularem sententiam**, aut **per statuta capituli seu superioris generalis**, quia eorum jurisdictio est magis personalis, quam territorialis. 2° *Negat.*, si agatur de censuris latis per statutum superioris qui **speciale habet territorium**, v. g. provinciam : in hoc enim casu, attendi debet loci limitatio atque adeo exemptio eorum, qui extra territorium illud delinquant. — In hac tamen re singulorum Ordinum regulae et Constitutiones sunt consulendae.

Q. 19. *An censurae subjectum possit esse INTEGRA COMMUNITAS?*

R. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 22, a. 5 ad 2) *distinguendum* inter *excommunicationem*, *suspensionem* et *interdictum*.

Explanatur. A) Quoad **excommunicationem**, dicendum est : 1° Si feratur per modum *statuti* seu *praecepti*, certe omnes eam incurrunt, qui illud violant. 2° Si feratur per modum *sententiae*, illicita est, immo, juxta plures, invalida, si in communitatem, qua corpus, feratur ab episcopo. 3° Si omnes communitatis

rei sint, omnes quidem possunt excommunicari, sed singulatim. **B)** Quoad **suspensionem**, ea ferri potest in communitatem, ita tamen, ut innocentes feriat solum quoad functiones et jura communitati, qua tali, collective competentia; non vero quoad functiones et jura privata, i. e. quae singulis sigillatim competunt. Interea, recole dicta quoad suspensionem omnium confessoriorum unius conventus tom. III, pag. 309. **C)** Quoad **interdictum**, ferri potest in integram communitatem, et id habet singulare, quod etiam innocentes liget, si sit generale.

Q. 20. *Quomodo se gerere debeat DUBITANS circa censuram?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Dubitat : vel utrum **censuram** incurrerit; vel utrum ab ea **sit absolutus** aut **appellationem** interposuerit.

Si **primum** : post debitam inquisitionem et praeciso scandalo, se liberum a censura considerare potest; sive sit dubium **facti**, veluti cum quis dubitat, an deliquerit, vel an graviter, v. g. an percussio clerici fuerit satis injuriosa : quia *in dubio melior est conditio possidentis* ; sive sit dubium **juris** circa sententiam, v. g. an delicto censura cohaereat; an censura sit *latae* vel *ferendae* sententiae; an conditio appositae in sententia fuerit adimpleta vel non : quia *odiosa sunt restringenda*. **Excipitur** casus, juxta communem sententiam, cum dubitatur, utrum censura *justa* per se sit, vel an *juste* irrogata fuerit : quia sententia possidet. Si tamen postea apparuerit, eam *injuste* fuisse irrogatam, perinde erit quasi ab initio irrogata non fuerit, nisi forte propter scandalum servari debeat.

Si **secundum** : tanquam censura innodatum se habere debet : quia possessio stat pro censura.

Q. 21. *An quis possit pluribus censuris simul innodari?*

R. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 22, a. 6) *affirm.*, ut adeo possint plures censurae, non solum diversae, sed etiam ejusdem rationis, simul reperiri in eodem subjecto.

Explanatur. Ratio est : quia multiplicatis causis, multiplicari debent et effectus. Toties autem multiplicantur censurae, quoties

peccata, sub censura prohibita, sive *specie*, sive *numero* multiplicantur. Imo propter unum delictum potest quis ligari a diversis : a *jure* et ab *homine*, a Papa et ab Episcopo, ita ut ab utroque absolvi debeat, modo alter superior novam intendat poenam imponere. Nec **objicias** : excommunicatio est quaedam privatio ; atqui privatio non recipit *magis* et *minus*. **Resp.** cum S. THOM. (*l. c.* ad 2) : « *Privatio, quamvis non recipiat magis et minus secundum se, recipit tamen magis et minus secundum causam suam ; et secundum hoc excommunicatio potest iterari ; et magis est elongatus a suffragiis Ecclesiae qui pluries est excommunicatus quam qui semel tantum.* » Cfr. BILL.

Resolvitur 1. Qui sectae haereticae se adjungit, duas censuras contrahit, quippe duo praecepta transgreditur : alterum contra obedientiam Ecclesiae debitam, alterum contra fidem. **Resol. 2.** Qui successive percuteret plures clericos, vel unum pluries cum morali interruptione, plures etiam excommunicationes incurreret. **Resol. 3.** Si quis clericum occideret in loco ubi homicidium sub censura episcopali est prohibitum, esset censuratus a Papa ob injuriam in clericum, et ab Episcopo ob homicidium in hominem.

CAP. 4. De materia censurarum.

Q. 22. *Quodnam peccatum sit MATERIA censurae?*

R. Ex BENED. XIV (*de Syn.* lib. x, c. I, n. 3) cum BILL. et communi DD., MATERIA censurae, saltem *gravis*, est peccatum : A) *mortale* ; B) *externum* ; C) *completum in suo genere* secundum proprietatem verborum, quae in praecepto vel lege continentur ; D) *conjunctum cum contumacia* contra Ecclesiam.

Explanatur. Ratio **primi** est : quia poena gravis supponit culpam gravem. Interim, etsi *valide*, non tamen *licite*, pro quovis mortali ferri potest censura gravis, sed solum quando illud alia via corrigi aut impediri non possit, ut constat ex TRID. (Sess. XXV, c. III *de reform.*). — Ratio **secundi** est : quia Ecclesia non judicat de internis saltem in foro externo seu judicio poenali. Unde censura lata contra haereticos non ligat eos qui nulla haecreseos

signa dederunt. Sufficiunt tamen actus externi, etsi *occultissimi*, v. g. si quis haeresim, mente conceptam, etiam nemine praesente, actu externo profert. — Ratio **tertii** est : quia censurae, utpote poenales, stricte sunt interpretandae. Hinc si censura lata sit contra delictum aliquod *committentes*, non includit *mandantes* vel *consulentes*, si non sunt expressi ; et quando sunt expressi, tum incidunt in censuram, quando *completum* est delictum, nisi aliter cautum sit in jure, uti cautum est contra *provocantes* et *acceptantes duellum*, qui statim in censuram incidunt, licet conflictus postea non sequatur. — Ratio **quarti** est : quia finis praecipuus censurae est, punire contumaciam contra legem Ecclesiae. Hinc 1°) non sufficit, ut peccatum juri *naturali* aut *divino* repugnet, nisi alicui quoque *legi ecclesiasticae* adversetur. Hinc 2°) ob peccatum *omnino praeteritum*, quod nullo modo perseverat, non potest infligi censura : quia non adest contumacia (pag. 370). Hinc 3°) si quis post delictum admissum, *ante effectum secutum*, delicti se poeniteat, effugit censuram, quia recedit a contumacia ; praeterea, sanato morbo, ad quid medecina? Hinc 4°) qui dedit mandatum vel consilium et postea *revocavit*, etiamsi revocatio per accidens non innotuerit mandatario vel consiliario, probabiliter non incurrit censuram : nam quando postea evenit delictum, ipse non est contumax et evenit contra suam voluntatem. Ita S. LIG. (VII, 40) cum multis aliis, quibus libenter assentior. Advertas tamen quod, si agatur de homicidio clerici, mandans vel consulens teneatur monere laedendum, ut sibi caveat ; alias non evaderet censuram, cum omitteret modum, quo possit impedire delictum, in quod jam influxit.

Dixi initio : *censurae saltem gravis* ; quia *levis* aliqua censura, v. g. excommunicatio *minor* (de qua postea dicetur), *levis* aliqua suspensio aut leve aliquod personale interdictum, privans aliquo officio tantum ad unum vel alterum diem, ferri potest ob culpam *levem*, quae nimirum talis sit tum *in se*, tum ratione *finis*, cum *levis* hujusmodi censura non censeatur poena gravis.

Q. 23. An possit quis **LIGARI** censura ob peccatum *alienum*?

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. 1°) Si sermo sit de **excommunicatione**, nun-

quam; 2°) si sermo sit de suspensione vel interdicto **personali**, nec etiam; 3°) si de suspensione vel interdicto **generali**, potest.

CAP. 5. De causis excusantibus ab incurrendis censuris.

Q. 24. *Quaenam* sint CAUSAE excusantes a censura?

R. Communiter assignantur *quinque* sequentes : *ignorantia, metus, impotentia, legitima appellatio et consensus illius in cujus favorem lata est censura.*

Explanatur. Itaque excusat : 1°) **ignorantia**, sive sit *facti*, ut si quis percutiat clericum, laicum putans; sive sit *juris*, ut si quis percutiat clericum, nesciens talem percussorem esse prohibitam ab Ecclesiae; sive sit *poenae*, ut si quis percutiat clericum, sciens esse clericum et talem percussorem esse prohibitam ab Ecclesia, sed ignorat id esse prohibitum sub censura. Et quidem ignorantia non modo **invincibilis**, sed et **vincibilis**, si *leviter tantum sit culpabilis*, immo, juxta probabilem sententiam, etsi *mortaliter sit culpabilis*, excusat semper; *crassa et supina*, quoties poena lata est in eos qui *temere* aliquid faciunt vel facere *praesumunt*; immo et *affectata*, si poena constituta est in eos qui *consulto*, qui *scienter* aliquid fecerint quae plurimum sententia est (tom. I, pag. 144 seq.).

Excusat, *per se loquendo* : 2°) **metus**, nempe *gravis*, sive absolute sive relative, et *injuste incussus* ad extorquendum illum actum qui sub censura est prohibitus ab Ecclesia, etsi a peccato forte non excuset, eo quod concurrat lex naturalis; veluti si quis clericum occidat jussus, alias ipse occidendus. Ratio : quia contumax non est qui aliquid invite facit. Dixi : **per se loquendo**; nam **excipe A**) : si metus concutiat in contemptum religionis, vel potestatis ecclesiasticae, vel res cederet in damnum commune, uti colligitur ex cap. « SACRIS, » 5, (*de iis quae vi*), ut si quis episcopum occideret, sacramentalem absolutionem daret sine jurisdictione, etc. Ratio est : quia tunc, sicut nec periculum mortis excusat a lege etiam ecclesiastica, ita neque a censura adnexa. **Excipe B**) : si lex aliter disponat, sive explicite, sive implicite v. g. quoad *duellantes*, uti constat ex Const. « *Detestabilem* » BENED. XIV.

Excusat : 3°) **impotentia**, sive *physica*, sive *moralis*, faciendi id quod sub censura praecipitur : quia ex regula 6^a juris « *nemo potest ad impossibile obligari.* » Aliunde impotentia excusat a peccato, ergo et a censura. **Hinc** qui non habet unde restituat vel non possit sine gravi incommodo, non incurrit censuram latam in non restituentes.

Excusat : 4°) **legitima appellatio**; haec enim devolvit causam ad superiorem et suspendit usum jurisdictionis in inferiori. Ut tamen appellatio sit **legitima**, requiritur : **A)** Ut adsit **causa sufficiens**, dicente INNOC. III (cap. LXI *de Appell.*) : « *appellationis remedium non est ad defensionem iniquitatis, sed ad praesidium innocentiae institutum.* » Et quidem in Const. « *Ad militantis Ecclesiae* » prohibet BENED. XIV, ne recipiatur appellatio « *a comminatione excommunicationis a jure latae, et a sententia excommunicationis ab homine, suspensionis et interdicti, nisi appellatio fuerit interposita ex capite nullitatis.* » **B)** Ut fiat a **judice inferiori ad superiorem** : non enim quod majus est, coercetur a minori. Unde frivola et nulla est appellatio ab Ecclesiae dispersa ad Ecclesiam in Concilio congregatam. **C)** Ut fiat **ante illatam censuram** : nam jam lata censura, ea obtinet, donec a superiore, cui appellatum est, cassetur.

Excusat : 5°) **consensus illius in cujus favorem censura lata est**, ut si lata sit in debitorem, qui intra datum tempus debitum creditori non solvat, sed creditor ei tempus proroget. Nec **objicias** : Censuram suspendere est actus jurisdictionis : ergo. **Resp.** Suspendere directe, *conc.* ; indirecte, ut in casu, *neg.*

CAP. 6. De absolutione censurarum.

Q. 25. *Quomodo* TOLLANTUR censurae?

R. Censurae, *strictae dictae, per solam* legitimi judicis seu superioris ecclesiastici *absolutionem* tolli possunt.

Explanatur. Ratio : quia censura est ligamen et vinculum, quod non tollitur, nisi solvatur. **Hinc** 1°) etiamsi censuratus desinat esse sub potestate censurantis vel jam sit emendatus, per haec praecise non desinit censura : alias quivis posset se ab ea

eximere, vel excundo e iudicis, qui inflixit, territorio; vel prae-
tendendo se jam esse conversum. Constat ex prop. damnata ab
ALEX. VII sub n. 14 : « *Quoad forum conscientiae, reo correcto,
ejusque contumacia cessante, cessant censurae.* » **Hinc 2°)** non
tolluntur per mortem rei, ut patet ex cap. « A NOBIS » et cap.
« SACRIS, » *de sent. excomm.*; quapropter etiam mortuus privatur
suffragiis et ecclesiastica sepultura. **Hinc 3°)** non tolluntur per
mortem ferentis : nam post mortem excommunicantis, v. g. epis-
copi, qui jam excommunicatus est, manet ligatus, ut patet ex cap.
« PASTORALIS, » *de officio jud. ord.* — Dixi : *censurae stricte dictae*;
quia censurae quaedam, v. g. suspensiones et interdicta, interdum
feruntur ad certum tempus, in modum *merae poenae*, potius quam
censurae; ideoque sine alia absolutione tolluntur post elapsum
tempus definitum. **Hinc** sacerdos ad sex menses suspensus, eo
elapso tempore, absolutione non indiget, ut ab hac censura liber
evadat. Sed hujusmodi poenae non sunt censurae proprie dictae,
et sicut non supponunt necessario contumaciam nec requirunt
praevidiam monitionem, ita non tolluntur per absolutionem, sicut
censurae stricte dictae.

Q. 26. *Quinam a CENSURIS absolvere possint?*

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Vel **urget necessitas**, vel **non urget**.

Si **primum** : dicendum est : **A)** In articulo vel *moralis periculo*
mortis, quilibet sacerdos potest *directe* absolvere a **quibuscum-**
que censuris; cum onere tamen, si convaluerit poenitens, « **standi**
mandatis Ecclesiae, » i. e. se sistendi superiori, si a censura
Rom. Pontifici *speciali modo* reservata absolutus fuerit : non qui-
dem ut denno confiteatur, cum *directe* absolutus fuerit, sed ut con-
gruam ab eo poenitentiam suscipiat. Constat ex Const. « *Apostolicae*
Sedis » PII XI, ubi loquens de hujusmodi censuris, dicit : « *Dum-*
modo non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma sit quoad
absolutos obligatio standi mandatis Ecclesiae, si convaluerint. » Et
quidem poenitens ad hoc tenetur sub poena **reincidentiae** in
easdem censuras, ut constat ex declarationibus S. OFF. (19 Aug.
1891 et 16 Jan. 1892), ubi simul declaratur : « *obligationem standi*
mandatis Ecclesiae importare onus sive per se sive per confessarium

recurrendi ad S. Pontificem ejusque mandatis obediendi, vel novam absolutionem petendi ab habente facultatem absolvendi a censuris S. Pontifici speciali modo reservatis. » Ap. N. R. T. (XXIV, 166 et 170'. Cfr. dicta alibi (tom. III, p. 297 seq.). — **B)** *Extra mortis periculum, quando poenitens personaliter adire nequit superiorem vel ejus delegatum et simul adsit necessitas confitendi, ita ut « absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiae, » simplex confessarius absolvere potest a quibuscumque censuris, « etiam speciali modo S. Pontifici reservatis, sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per epistolam et per medium confessarii absolutus recurat ad S. Sedem.* » Constat ex resolutione S. U. I., quam LEO XIII approbavit 30 Jun. 1886. Etenim ad **dubia** : « I. *Utrum tuto adhuc teneri possit sententia docens ad Episcopum aut ad quemlibet sacerdotem approbatum devolvi absolutionem casuum et censurarum etiam speciali modo Papae reservatorum, quando poenitens versatur in impossibilitate personaliter adeundi S. Sedem?* II. *Quatenus negative, utrum recurrendum sit saltem per litteras ad Emum S. Poenitentiariae Praefectum pro omnibus casibus Papae reservatis, nisi Episcopus habeat speciale indultum, praeterquam in articulo mortis, ad obtinendum absolvendi facultatem?* » Respondit S. U. I. : « Ad 1um. *Attenta praxi S. Poenitentiariae ab edita Constitutione Apostolica s. m. Pii IX, quae incipit Apostolicae Sedis, Negative.* Ad 2um. *Affirmative; at in casibus vere urgentioribus, in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiae, super quo confessariorum conscientia oneratur, dari posse absolutionem, injunctis de jure injungendis, a censuris etiam speciali modo Summo Pontifici reservatis, sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per epistolam et per medium confessarii absolutus recurat ad S. Sedem.* » — Dicitur : et per medium confessarii; ad **dubium** tamen : « *Quando missionario occurrit poenitens censuris innodatus et transiens obiter, ita ut missionarius non possit iterum poenitentem videre, nunquid sufficit, posito casu urgentiori absolutionis, exigere a poenitente promissionem scribendi tacito si vult nomine ad S. Poenitentiarium intra mensem et standi illius mandatis, quin confessarius ipse scribat?* » Respondit S. POENIT. (7 Nov. 1888) : « *Affirmative.* » Ap. N.

R. T. (XXII, 363 seq.). Et quidem in hisce casibus « *vere urgentioribus* » absolutionem a censuris dari **directe** ex eo conficitur : tum quia S. Congregatio declarat facultatem esse confessariis *absolvendi a censuris etiam speciali modo S. Pontifici reservatis* ; tum quia addit poenam *reincidentiae in easdem censuras*, nisi saltem infra mensem per epistolam et per medium confessarii absolutus recurrat ad S. Sedem. Jam vero si *reincidentia* habetur in *censuras*, ab illis poenitens fuit vere absolutus, et consequenter quoad *peccata* absolutionem *directe* obtinuit. Constat ex S. OFF. (19 Aug. 1891), cum ad **dubium** sub n. III : « *An absolutio data in casibus urgentioribus a censuris etiam speciali modo S. Pontifici reservatis, in sensu decreti S. OFFICII (30 Jun. 1886) sit DIRECTA vel tantum INDIRECTA?* » **responderit** : « *Affirmative ad primam ; negative ad secundam partem.* » Ap. N. R. T. (XXIV, 166).

Si **secundum** : *Subdistingendum* est.

A) A censura *a jure* vel *ab homine generaliter lata*, si **non sit reservata**, regulariter absolvit omnis confessarius ; hoc enim concedit superior, dum eam sibi non reservat, modo ad forum contentiosum non sit deducta, i. e. quando judici delatio nondum facta est et reo intimata. Dixi **regulariter** ; nam ab hac regula *excipienda* sunt : 1°) Suspendio in communitatem lata, quae ab eo solum tolli potest, qui in communitatem jurisdictionem habet in foro contentioso (S. LIG. VII, n. 322) ; 2°) Interdictum locale, sive speciale sit, sive generale, et interdictum personale generale, quod neque tolli potest nisi ab eo qui jurisdictionem habet in foro contentioso super locum aut communitatem interdictam.

B) Si censura *ab homine* lata sit *per sententiam particularem* aut *a jure* lata sit **reservata**, absolvit tantum ille qui eam tulit, vel ejus successor, vel superior quoad hoc, vel is cui haec facultas specialiter est concessa. Ratio est : quia ejus est absolvere, cujus est ligare. Dixi : *superior quoad hoc* ; nam archiepiscopus, licet superior episcopo, non potest suffraganeorum suorum subditos absolvere, nisi in casu appellationis aut visitationis ex officio, quia in aliis casibus non gaudet proprie dicta jurisdictione. Constat ex cap. « *VENERABILIBUS*, » (*de sent. excomm.* in 6). **Hinc** 1°) Qui potestatem habent absolvendi a censuris R. Pontifici reservatis, non ideo possunt absolvere a censuris, quas Episcopus sibi re-

servavit. Nec valet dicere : « *Qui potest plus, potest minus* ; » id enim tantum verum est *in eodem genere*. Jam vero censurae papales et episcopales a principio diverso originem ducunt. **Hinc 2°**) Episcopi, ex concessione ipsis a CONC. TRID. (Sess. XXIV *de ref.* cap. « *Liceat* ») facta, absolvere possunt suos subditos, et alienos subditos in sua dioecesi, ab omnibus censuris Papae *simpliciter* reservatis, quamdiu sunt *occultae* nec ad forum *contentiosum* deductae juxta dicta tom. III, pag. 529). Nomine autem *Episcoporum* veniunt Vicarii Capitulares, Vicarii apostolici et alii jurisdictione episcopali gaudentes ; non autem Praelati regulares, ut declaravit S. POENIT. 5 Dec. 1875, et constat ex dictis alibi (tom. III, p. 529 seq.). At nequeunt episcopi de potestate *ordinaria* absolvere a casibus papalibus *publicis* et *speciali modo* Papae reservatis, etiamsi subditus versetur in impossibilitate adeundi S. Sedem, ut modo vidimus, et constat ex S. U. I. (30 Jun. 1886).

Q. 27. *Quid* requiratur in absolutione CENSURARUM : 1°) ex parte *absolventis* ; 2°) ex parte *absolvendi* ; 3°) ex parte *formae* absolutionis ?

R. Ad 1um) Ex parte ABSOLVENTIS requiruntur *tria*.

Explanatur. Requiritur : 1°) **Legitima potestas** ; 2°) **Libertas** *a metu gravi injuste incusso* ad dandam absolutionem : secus invalida foret absolutio, et metum incutiens, uti constituerat GREG. X, cap. « **ABSOLUTIONIS** » (*de his quae vi, etc.*), incurrerat excommunicationem. Quae excommunicatio cum a Const. *Apostolicae Sedis* exulet, tanquam abrogata habenda est. 3°) Ut *absit error circa causam finalem* : secus invalida foret absolutio, cum iudex intendat absolvere, si vera sit causa finalis sibi expressa.

R. Ad 2um) Ex parte ABSOLVENDI requiruntur *quatuor*.

Explanatur. Requiritur : 1°) Ut **petat absolutionem** et sit **praesens**, dum absolvitur. Sed, quamvis id requiratur regulariter, ut *licite* detur absolutio, id tamen ex S. THOM. (*Suppl.* q. 24. a. 2) non est *essentiale* : cum enim censura adinstar cujusdam vinculi sit, nihil obstat quominus concedatur vinculi relaxatio etiam *invito* et *distanti*, adeoque etiam ope **telephonii**, ut communiter tradunt recentiores, saltem si absolutio detur vi potestatis *ordina-*

riae. Quod addo : quia si absolvens *delegatam* tantum habeat potestatem, validitas pendet a facultate ipsi concessa. Unde hujus inspiciendus est tenor. Imo ex S. THOM. (*ibid.* ad 2) *valide*, et aliquando ex justa causa etiam *licite*, datur absolutio censurato *adhuc contumaci*, si is qui absolvit potest abrogare legem vel praeceptum quo censura lata fuit ; et sic si episcopus parochum absentem a parochia et ideo a se excommunicatum, nondum reversum absolverit, *valet* absolutio ; imo *licita* foret, si videatur saluti illius expedire.

Requiritur : 2°) Ut *prius satisfaciat parti laesae*, vel, si impossibile sit ante absolutionem satisfacere, praestet *cautionem*, vel in ejus defectu *juramentum* ; aut, si res agatur in foro sacramentali, firmum emittat propositum, quod satisfaciet cum primum poterit. **Excipe** : A) Si pars laesa injuriam remiserit ; B) si, in quantum potuerit, jam incoeperit justam dare satisfactionem ; C) si sit perpetuo impotens ad satisfaciendum. Et haec quidem ad **liceitatem** absolutionis certo requiruntur. — Quod vero attinet **validitatem** absolutionis, *parte non satisfacta*, impertitae, duo penes omnes constant : 1um) validam esse absolutionem, si conferatur ab *Ordinario* ; 2um) invalidam esse a *delegato* collatam, si satisfactio partis injungatur *tanquam conditio* : quia facultas *cum conditione* delegata non conceditur, nec proinde valet, *conditio non adimpleta*. Verum, an quando a Pontifice datur facultas absolvendi cum illa clausula « *satisfacta parte*, » haec accipienda sit tanquam conditio, *sine qua non* conceditur facultas, inter DD. *disputatur*. Alii **affirmant** ; alii **negant**, quorum sententiam *non improbabilem* putat S. LIG. (VII, 424).

Requiritur : 3°) Ut *scandalum, propter quod censurae subiebat, reparaverit*, aut saltem paratus sit quam primum illud reparare, meliori modo quo poterit, prudenti judicio Ordinarii seu confessarii. Constat ex S. POENIT. (5 Jul. 1857 et 18 Dec. 1860).

Requiritur : 4°) Ut *praestet juramentum* de non amplius committendo crimine ob quod lata est censura. Sed haec conditio praecipue intelligenda est quoad **liceitatem** absolutionis in foro *externo* : nam in foro *interno* poenitentiali non desideratur juramentum, nisi delictum sit enorme, v. g. gravis percussio clerici, scandalosa Ecclesiae violatio ; imo vix tunc est in usu.

R. Ad 3um) Ex parte FORMAE *absolutionis*, requiritur : ut ea *cerbo*, vel *scripto*, vel saltem *alio signo externo*, *sufficienter exprimatur*.

Explanatur. Quamvis autem nulla determinata verborum forma requiratur ad *valorem*, tamen *illicitum* est uti alia forma quam **consueta**. Haec autem *duplex* est : 1°) Si absolutio detur **publice** et pro foro **externo**, servanda est forma quae praescribitur in RIT. ROM., cum caeremoniis et precibus ibi appositis. 2°) Si detur in foro **interno**, sufficit forma : *Absolvo te ab omni vinculo excommunicationis (suspensionis, si poenitens sit in sacris) et interdicti, in quantum possum et tu indiges*. Imo in necessitate breviter dici poterit : *Ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis, in nomine*, etc. — Ceterum si quis plures censuras contraxit, absolutio ei dari potest sive ab *omnibus*, sive ab *una* earum tantum : habentur enim ad instar catenarum quarum aliae sine aliis solvi possunt. A quibus autem censuris data sit, hoc ex voluntate absolventis, voluntas autem absolventis, ex verbis, quibus ipse usus est, aestimari debet. Unde si dixerit : *absolvo te ab omni vinculo*, etc., ab omnibus absolvisse intelligitur, praesertim si absolverit in foro *sacramentali*, in quo non licet, vel una censura non absoluta, a peccatis absolvere ; exceptis his quae poenitens dolo reticuit ; quia *dolus et fraus nemini patrocinari debent*. At si quis extra forum *sacramentale* ab *una* tantum vel *altera* absolutionem petierit, ab his tantum absolutum fuisse tenendum est. Denique hic observandum est, quod absolutio data in foro *externo* semper valeat pro foro *interno* ; at data in foro *interno* prodest quidem *toleratis* in foro *externo*, salvo tamen jure quod habet superior de crimine cognoscendi et poenam ac satisfactionem debitam exigendi. Data autem *vitandis*, quando id licet, ut in jubileo et in articulo mortis, non prodest omnino. Imo si censura sit *publica*, absolutio autem *occulta*, haec ne *toleratis* quidem proderit coram aliis quamdiu hos latet datam fuisse.

SECTIO 2^a.

DE CENSURIS IN SPECIE.

ART. 1us. De excommunicatione.

CAP. UNIC.

De natura excommunicationis, divisione et effectibus.

Q. 28. Dic : 1°) *quid*, et 2°) *quotuplex* sit EXCOMMUNICATIO?

R. Ad 1um) EXCOMMUNICATIO, si *genericè* sumatur, est *censura ecclesiastica per quam fidelis separatur a communione Ecclesiae vel in TOTO, vel ex PARTE*, i. e. privatur bonis Ecclesiae communibus (pag. 371), vel *omnino*, vel *secundum quid*.

Explanatur. Ad maiorem definitionis intelligentiam observandum est cum BILL. ex S. THOM. (*Suppl.* q. 21, a. 1 in corp. et ad 1), *triplicem* esse fidelium **communem** : Unam **pure internam**, qua fideles per gratiam et charitatem inter se et cum Christo uniuntur. Secundam **pure externam**, consistentem in convictu, colloquio, commerciis, ceterisque actionibus ad humanam societatem pertinentibus. Tertiam **mixtam**, consistentem in actionibus et caeremoniis exterioribus, sed interiorem et spiritualem fructum habentibus ex propria institutione, ut sunt usus tum activus, cum passivus sacramentorum, suffragia publica quae in sacrificiis et publicis officiis pro universa Ecclesia fiunt, satisfactiones Christi et Sanctorum, quae per indulgentias applicantur, etc. Porro EXCOMMUNICATIO non tollit nec tollere potest communionem *pure internam*, sed supponit per peccatum mortale, propter quod fertur, sublatam; tollere autem potest *mere externam* et *mixtam*, prout ex dicendis patebit. Cfr. dicta supra (pag. 371).

R. Ad 2um) Ut patet ex definitione, excommunicatio in jure *duplex* distinguitur : *major* et *minor*.

Explanatur. *Prima*, seu **major**, proprie nomine *excommunicationis*, simpliciter et sine addito, a jure usurpatur, ut statuit

GREG. IX, cap. « SI QUEM, » (*de sent. excomm.*). Secunda vero, seu **minor**, nunquam simpliciter sub appellatione *excommunicationis*, sed semper sub explicito nomine *excommunicationis minoris* designatur.

Q. 29. Quid 1° sit excommunicatio MINOR; 2° *quinam* sint ejus EFFECTUS, et 3° *quotuplex* DISTINGUATUR?

R. Ad 1um Excommunicatio MINOR est *censura ecclesiastica qua fidelis privatur SECUNDUM QUID communione Ecclesiae*.

Explanatur. Aliis verbis : est *censura ecclesiastica separans tantum a participatione passiva seu susceptione sacramentorum*. Constat ex cap. « SI CELEBRAT » (*de clerico excomm.*). Haec excommunicatio potest absolvi a quovis confessario approbato, ut constat ex cap. « NUPER » (*de sent. excomm.*).

R. Ad 2um Distinguendum est inter effectus *directos* et *indirectos*.

Explanatur. Effectus **directus** est non posse sub gravi *recipi sacramenta*. **Indirecti** seu **per consequentiam** sunt : 1° Quod in ea *ministrans* sacramenta sine necessitate, peccat saltem *venialiter* propter quandam irreverentiam, cum ipsi suscepcio eorum sit prohibita *mortaliter*. 2° Quod collatio beneficii hac censura irritato facta possit irritari.

R. Ad 3um Duplex distinguitur : una *a jure*, altera *ab homine*.

Explanatur. Prima seu **a jure** contrahitur per communicationem cum *excommunicato vitando*, sive in divinis, sive in humanis, sine justa causa. Utrum haec adhuc hodieum **exstet**, inter DD. *disputatum* fuit. Alii **negabant** : quia a Const. « *Apost. Sedis* » non fuit reproducta; unde censenda est abrogata. Alii **affirmabant**, hoc innixi argumento : praefata Constitutio Piana utitur termino *excommunicationis* simpliciter prolato seu sine addito; ergo solum loqui intendit de excommunicationibus majoribus, nullatenus vero de excommunicatione *minori* quam immutatam relinquit et quae proinde etiamnum in vigore permanet. Verum,

ad **dubium** : « *Fere omnes Const. Apost. Sedis Commentatores docent, excommunicationem MINOREM vi hujus Constitutionis ABOLITAM esse. Utrum haec sententia tuto doceri possit in Seminario?* » S. U. I. (10 Dec. 1883) **respondit** : « *Affirmative.* » — Secunda seu **ab homine** est, si episcopus aliquem privat perceptione sacramentorum vel saltem communionis.

Q. 30. *Quid* 1°) sit excommunicatio MAJOR, et 2°) *quotupliciter* excommunicati excommunicatione MAJORI *distinguantur*?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 21, a. 1) excommunicatio MAJOR est *censura ecclesiastica separans a qualibet licita communione fidelium.*

Explanatur. Aliis verbis : *est censura ecclesiastica, qua fidelis privatur omnibus bonis spiritualibus in Ecclesia communibus.* Consequenter privat seu separat a participatione tam passiva quam activa sacramentorum, a suffragiis publicis Ecclesiae, et a fidelium convictu.

R. Ad 2um) *Dupliciter* distinguuntur : alii sunt *vitandi*, et alii *non vitandi* seu *tolerati*.

Explanatur. Olim quotquot censuram aliquam contrahebant, **vitandi** erant. Verum, post Bull. MARTINI V « *Ad evitanda* » (qua juris antiqui severitas mitigata fuit), ii tantum **vitandi** sunt : 1°) qui **nominatim** sunt excommunicati, suspensi et interdicti, et **publice**, ut tales, **denuntiati**, in ecclesia tempore missae vel concionis aut alias pro more regionis ; « unde non sufficit, ait Magister BULL., quod quis *nominatim* excommunicetur, etiamsi constet omnibus esse excommunicatum ; sed debet esse *publice denuntiatus*, ut talis, ita ut, cum in Bulla dicitur *publicata vel denuntiata*, *to* *vei* non sumatur disjunctive, sed ad explicandum quomodo debebeat esse *publicata* ; » vel 2°) qui **adeo notorie perculserunt clericum**, ut nec ulla possit tergiversatione celari vel ullo juris suffragio excusari. Et quoniam, ut scite notat KENRICK, vix constare potest, absque iudicis sententia, percussionem omni juris suffragio carere, ideo raro admodum quisquam tenetur vitare alium hoc ex capite. Immo sunt qui existimant cum AVANZINI, *notorios hosce per-*

percussores hodie non amplius reputandos esse *vitandos*, nisi quemadmodum et ceteri excommunicati, **nominatim** et **publice** fuerint **denuntiati**; tum quia, aiunt, MARTINI dispositio quoad percussores *ita non denuntiatus* in desuetudinem abiit; tum quia haec dispositio, cum non fuerit in Const. « *Apost. Sedis* » reproducta, censetur abrogata. Ast dicendum esse arbitror cum Eximio Doctore MOULART, dictos percussores esse vitandos ut olim, etsi *nominatim* et *publice* non fuerint *denuntiati* : tum quia consuetudo de qua adversarii, si quibusdam in locis forte existat, non est sufficienter generalis, ut asserere liceat, quod per eam censenda sit generaliter abrogata *Martiniana* dispositio; tum quia, si valeret argumentum de abrogatione hujus dispositionis quoad partem quae agit de percussoribus nominatim non denuntiatis, eo quod in *Piana* Constitutione non reproducat, absurdum sequeretur. Consequens enim foret, quod abrogata sit *Martiniana* Constitutio *tota*, etiam quoad vitandos *excommunicatos*, cum neque haec MARTINI censura ullibi a Constitutione *Piana* reproducat, sicque sequeretur, hodie nullo amplius existere *vitandos*; quae consequentia sane a nullo, etiam inter adversarios, admitti posse videtur. Interim **priorem sententiam**, propter auctoritatem saltem extrinsecam DD., non improbabilem judico. Praeterea BILL. jam pridem ex Theologis Gallis docuit « non sufficere in *Gallia* notorietatem *facti*, sed requiri notorietatem *juris*, hoc est, quod quis per sententiam *judicis*, declaretur hoc crimen admisisse, seu hanc censuram incurrisse. » Tum addit : « Quod *absolute* et *sine restrictione* ad locum asserit DAELMAN D^r LOV. scribens sic (obs. 4 de cens.) : Nequidem publicus clerici percussor, cujus crimen nulla tergiversatione celari potest, aut nullo juris suffragio muniri, *moderna praxi* vitandus est, nisi sit denuntiatus, et merito : quia labor infinitus et scrupulus fidelibus suboriretur, quinam nullo juris suffragio muniri possunt. »

Ceteri autem dicuntur **tolerati**, quos *jure ecclesiastico* fideles non tenentur vitare. Dico : *jure ecclesiastico*; quia *jure naturali* et *divino* persaepe tenemur vitare consortium excommunicatorum, etiam tantum **toleratorum**, ubi scilicet ex eorum convictu et conversatione oritur scandalum aut periculum subversionis nostrae, aut quando spes est fore ut, eos vitando, contumaciam deponant

et ad Deum convertantur. Interim quamvis fideles non teneantur excommunicatos toleratos vitare, ipsi tamen excommunicati tenentur fidelium vitare consortium tam in rebus humanis quam in divinis, donec absolvantur, ut patet ex eadem Const. MARTINI V, quae nullatenus eis favet, sed solis fidelibus.

Q. 31. *Quotupliciter* effectus excommunicationis MAJORIS distinguantur?

R. *Dupliciter* distinguuntur: alii sunt *directi* seu *immediati*, alii sunt *indirecti* seu *mediati*.

Explanatur. Effectus **directi** seu **immediati**, qui nempe per se seu ex ipsa censura oriuntur, praecipui sunt octo sequentes: 1°) *Privatio activa et passiva sacramentorum.* 2°) *Privatio communium Ecclesiae suffragiorum.* 3°) *Privatio divinatorum officiorum.* 4°) *Privatio jurisdictionis ecclesiasticae.* 5°) *Privatio sepulturae ecclesiasticae.* 6°) *Privatio communionis tum CIVILIS tum FORENSIS cum fidelibus.* 7°) *Inhabilitas ad beneficia.* 8°) *Nullitas rescriptorum pontificiorum.*

Effectus **indirecti** seu **mediati**, qui scilicet censuram sequuntur per accidens, ob novam excommunicati malitiam, sunt duo sequentes: 1°) *Irregularitas*, quam incurrit ligatus excommunicatione majori, si serio, scienter ac solemniter actum alienius ordinis, quem habet, exercet, nisi excusetur ratione necessitatis proximi, vel infamiae vitandae, vel metus gravis, juxta dicta (pag. 357). 2°) *Suspicio haeresis*, in quam incidit ille qui *per annum* in excommunicatione contumaciter *insordescit*, i. e. animo obdurato et cum contemptu potestatis ecclesiasticae perseverat; ex quo fit, ut contra ipsum procedi possit usque ad beneficiorum ante excommunicationem obtentorum privationem. Sed episcopi, ut notat SCHMALZ., id facere non solent *ante triennium*.

Q. 32. *Quid* dicendum de 1° effectu excomm. MAJORIS, seu de privatione 1°) *activa* et 2°) *passiva sacramentorum*?

R. 1°) Quod ad privationem *activam* sacramentorum, i. e. privationem facultatis ea conficiendi et ministrandi attinet, notentur sequentia.

Explanatur. 1°) Excommunicatus, sive *toleratus*, sive *vitandus*, **valide** quidem, servatis servandis, conficit et ministrat sacra-

menta : nam ubi omnia ad sacramentum necessaria occurrunt, nequit Ecclesia illud invalidare. **Excipitur Poenitentia** pro excommunicato *vitando*, cum ad illud ministrandum requiratur potestas non tantum ordinis, sed etiam jurisdictionis, qua excommunicatus *vitandus* caret ex praescripto Ecclesiae, extra casum necessitatis, aut nisi error communis cum titulo colorato aut etiam sine illo suppleat jurisdictionem (tom. III, pag. 296 et 298 seq.).

2°) Extra casum necessitatis, i. e. nisi excusetur ratione necessitatis proximi, vel infamiae vitandae, vel metus gravis, excommunicatus *vitandus* semper, *toleratus* vero, nisi fuerit ad id expresse vel tacite requisitus, **graviter peccat**, si sacramenta conficiat vel administrat; imo, si collatio sacramenti exercitium *Ordinis* requirat, incurrit **irregularitatem** (pag. 537). Unde, si v. g. nullo modo rogatus celebret *toleratus*, fit ipso facto irregularis. Secus dicendum, si saltem *tacite* fuisset rogatus, ut si dies festus occurrat, neque alius adsit sacerdos qui missam valeret pro populo celebrare : quia tunc juste praesumitur populus missam petere ad implendum praeceptum.

R. 2°) Quod ad privationem *passivam* sacramentorum, i. e. privationem receptionis eorundem attinet, notentur sequentia.

Explanatur. 1°) Excommunicatus, sive *toleratus*, sive *vitandus*, **valide** quidem recipit sacramenta, **excepto** *per se* sacramento *poenitentiae* : quia in aliis nullus est defectus essentialium ; in hoc autem est defectus dispositionis, cum suscipiens actu *mortaliter* peccet, nisi bona fide procedat ex ignorantia invincibili juris vel facti, aut necessitate compellatur, et ideo dixi : **per se.**

2°) Excommunicatus, etiam *toleratus*, *per se* **graviter peccat**, sacramentum aliquod recipiens, quia agit in re gravissima contra praeceptum Ecclesiae. Imo antea, si recipiebat sacramentum *Ordinis*, ab exercitio *Ordinis* suscepti suspendebatur ex cap. XXXII (*de sent. excomm.*), donec censura tolleretur. Sed haec suspensio per Const. « *Apost. Sedis* » abolita fuit. — **Excipe** : nisi excusetur ignorantia invincibili vel metu gravi, qui tamen non sit incussus in contemptum censurae, et ideo dixi : **per se.**

Q. 33. *An et qualiter* peccet et *in poenam* incidat, qui

1° RECIPIT sacramenta ab *excommunicato*; 2°) ADMINISTRAT sacramenta EXCOMMUNICATO ?

R. Ad 1um) *Sub distinctione*.

Explanatur. 1°) Qui etiam, absque causa, recipit sacramenta ab excommunicato **tolerato**, ubi praesumitur administraturus in statu gratiae et modo non sit *haereticus* aut *schismaticus notorius*, non peccat nec ullam poenam incurrit. 2°) Qui vero a **vitando**, aut ab *haeretico* vel *schismatico notorio*, scienter recipit sine necessitate, *peccat graviter*, cum transgrediatur praeceptum grave (tom. II, pag. 446 seq.). Praeterea 3°) quod *poenam* attinet, qui in adulta aetate ab **haeretico notorio** baptismum suscipit, extra casum necessitatis, incidit in *irregularitatem* (pag. 354). Imo, ex Const. « *Apost. Sedis*, » qui *mala fide* Ordinem suscipit ab *excommunicato* vel *suspensio* vel *interdicto* (a collatione ordinum) **nominatim denunciatis**, aut ab *haeretico* vel *schismatico notorio*, suspensionem, Rom. Pontifici reservatam, ab Ordine suscepto ipso jure incurrit; sin vero *bona fide*, exercitio dumtaxat Ordinis interdicatur, quoad suus episcopus cum ipso dispensaverit (tom. III, pag. 463).

R. Ad 2um) *Sub distinctione*.

Explanatur. Qui 1°) *scienter* administrat sacramenta excommunicato **vitando**, *peccat graviter* : tum contra praeceptum divinum, quod prohibet sacramenta indignis ministrari; tum contra praeceptum ecclesiasticum, quod sub gravi prohibet communicationem in divinis cum vitandis. Insuper, quod *poenas* attinet, ex Const. « *Apost. Sedis*, » si clerici *scienter* et *sponte* communicent in divinis cum personis a *Rom. Pontifice nominatim excommunicatis*, incurrunt excommunicationem Papae *reservatam* (sub n. XVII). Si vero **nominatim excommunicatos** ab *episcopis* vel *aliis ordinariis* scienter ad sacramenta admittant, ipso jure incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiae, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint (sub n. II). Qui 2°) *scienter* administrat sacramenta excommunicato **tolerato**, peccat mortaliter, *per se loquendo*, contra praeceptum divinum, nisi *per accidens* excusent infamia suscipientis, damnum

ministrantis, aliorum scandalum et sigillum confessionis juxta dicta (tom. II, p. 397 seqq.). Non peccat tamen *vi censurae*, i. e. contra legem ecclesiasticam : quia haec non impedit communicationem cum excommunicato tolerato neque in divinis, si haereticos et schismaticos notorios excipias (pag. 397).

Q. 34. *Quid* dicendum de 2º effectu excom. MAJ. seu de privatione *communium Ecclesiae suffragiorum*?

R. Notentur sequentia.

Explanatur. 1º) *Communia Ecclesiae suffragia* dicuntur, per quae fideles nomine et auctoritate Ecclesiae se invicem juvant, et praecipue consistunt in his **tribus** : *sacrificio missae*, quod nomine totius Ecclesiae offertur; *indulgentiis*, quae ex communi Ecclesiae thesauro depromuntur, et *orationibus publicis*, quae in processionibus, choro vel alias nomine Ecclesiae funduntur. 2º) Certum est, excommunicatum **vitandum** istis privari. Unde graviter peccant, qui contra prohibitionem Ecclesiae similia applicant *vitando*, etiamsi sit vel ante mortem fuerit contritus, nec habuerit occasionem absolutionis ab hoc vinculo impetrandae. Secus dicendum, si solummodo *privatas* preces vel pia opera pro talibus offerant, inter quae etiam est *Memento in missa*; aut etiam *publice* pro ipsis orent aut missam offerant, non quidem *directe*, sed tantum *indirecte*, i. e. ad impetrandam eorum conversionem (tom. I, p. 345 seq. et tom. III, p. 107 seq.). 3º) Utrum vero excommunicati **tolerati** communibus Ecclesiae suffragiis priventur, DD. *disputant*. Probabiliter excommunicati *tolerati* communibus hisce suffragiis non privantur, si alii fideles ea sponte voluerint pro ipsis applicare. Ratio : quia fideles possunt cum his communicare tam in divinis quam in humanis; ergo etiam in communibus suffragiis. Dixi : **si sponte voluerint**; haec enim est disparitas inter alios fideles et istos excommunicatos, quod illis communia suffragia applicentur independenter a speciali applicatione per ipsam intentionem Ecclesiae; his vero solum ex intentione speciali arbitraria. Ceterum responsio tantum procedit *generatim loquendo* : nam certum est, non licere publica Ecclesiae suffragia offerre pro **haereticis** et **schismaticis**, nisi *indirecte*, juxta dicta (tom. I, p. 345 seq.).

Q. 35. *Quid* dicendum de 3° effectu excom. MAJ., seu privatione *divinorum officiorum*?

R. Notentur sequentia.

Explanatur. 1°) Per **divina officia** intelliguntur sacrae functiones quae fiunt a ministris Ecclesiae, ut missa, publicae processiones, horae solemniter decantatae, solennes benedictiones et consecrationes, etc. — 2°) **Quilibet excommunicatus**, sive *vitandus*, sive *toleratus*, nisi excuset ignorantia vel necessitas, prohibetur sub gravi interesse missae aliisque divinis officiis publicis, etiam diebus praeceptis. Et quidem si, tempore dictorum officiorum, in ecclesia adsit **vitandus**, monendus est, ut exeat; quod si noluerit discedere, vi expellendus est; quod si nequeat expelli, nisi cum gravioris mali periculo, quod facile hisce diebus contingere posset, officia debent abrumpi, etiam die festo. Hinc missa, nondum inchoato canone, abrumpenda est; si inchoato canone ante consecrationem, abrumpi potest (tom. III, p. 170 seq.); quod si non abrumpatur vel in casu quo adveniat post consecrationem, sacerdos debet cum unico ministro sacrificium perficere usque ad communionem inclusive, et reliqua supplere in sacristia aut loco decenti. Alii vero omnes debent recedere, ne cum illo *vitando* communicent in divinis; quod tamen de illo solum altari, cui *vitandus* ad audiendam missa assistit, intelligendum esse putat SUAREZ. Ast excommunicatum **toleratum** expellere aut vitare ceteri fideles non tenentur. — 3°) Permittuntur **cuiilibet excommunicato**, etiam *vitando*, illa omnia quae stricte non veniunt nomine *officiorum divinorum*. Sic **A**) extra tempus quo divina officia celebrantur, ecclesiam, in qua adsunt fideles, ingredi potest ad orandum, sed seorsim seu a coetu fidelium separatus; imo, ita potest assistere concioni, quia id ei libenter conceditur, ut ad conversionem adducatur. **B**) Licita sunt ipsi veneratio et usus privatus sacrarum imaginum, reliquiarum, aquae benedictae aliorumque sacramentalium. Non tamen lucratur indulgentias rebus sacris annexas, nec percipit ex sacramentalibus fructum quem ex benedictione Ecclesiae producant. — 4°) Cum *nemo debeat reportare commodum ex propria iniquitate*, hinc **A**) excommunicatus, ad horas canonicas obligatus, ab iis non dispensatur. Sed eas privatim recitare debet, nec socium

adhibere potest, nisi sit toleratus, vel necessitas cogat; et tenetur, sub veniali, loco : *Dominus vobiscum*, quae verba cum aliis indicant communionem, dicere : *Domine exaudi orationem meam*. Hinc **B)** excommunicatus peccat contra praeceptum de confessione et communione annua, si non petat absolutionem, ut possit illis praeceptis satisfacere; non tamen probabilius propterea peccat contra praeceptum de audienda missa : quia praecepta divina strictius urgent quam humana; praeterea priora per se ordinata sunt ad mundandam conscientiam, non sic tertium. Peccaret tamen, si non peteret absolutionem ideo praecise, ne liberatus teneatur missae de praecepto adesse : quia sic adesset fraus et aequivalens legis violatio (tom. I, pag. 157).

Q. 36. *Quid dicendum de 4° effectū excom. MAJ., seu de privatione jurisdictionis ecclesiasticae?*

R. Notentur sequentia.

Explanatur. *Excommunicatus vitandus* privatur omni, si quam antea habebat, jurisdictione ecclesiastica, pro foro tam *externo* quam *interno*. Quare nec *licite* nec *valide* potest eligere vel praesentare ad beneficia, multo minus ea conferre; condere leges, ferre sententias, nec absolvere in foro poenitentiae extra mortis periculum aut nisi error communis suppleat jurisdictionem (p. 399). 2°) *Excommunicatus toleratus*, etsi *notorius*, jurisdictionem exercet *valide*, quia alias magna in Ecclesia oriretur confusio; sed eam exercet graviter *illicite*, nisi fuerit a fidelibus expresse vel *sa-* cite requisitus, aut nisi excuset metus, ignorantia aut grave damnum proximi. Dixi : **nisi fuerit requisitus**; cum enim concessa sit fidelibus communicatio cum *toleratis*, indirecte etiam his indultum est cum fidelibus petentibus communicare.

Q. 37. *Quid dicendum de 5° effectū excom. MAJ., seu de privatione sepulturae ecclesiasticae?*

R. Notentur sequentia.

Explanatur. 1°) *Excommunicatus vitandus*, etsi decesserit cum signis poenitentiae sed sine absolutione ab excommunicatione, nequit in loco sacro sepeliri. Quod si ante absolutionem sit sepultus in loco sacro, debet exhumari, si adhuc possibile sit, et locus sacer,

quia ex tali contactu *pollutus* fuit (tom. III, p. 146 et 422 seq.), reconciliari. 2º) *Excommunicatus toleratus*, si poenitentiae signa dedit, *per se loquendo*, sepeliri in loco sacro potest, quamvis *deceat* eum prius ab excommunicatione absolvi. Dixi : **per se loquendo**; nam recolenda sunt dicta *de duellantibus* (tom. III, pag. 419 seq.). 3º) Quod **ad poenas** attinet, ex Const. « *Apost. Sedis*, » excommunicationem latae sententiae nemini reservatam incurrunt « *mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticae sepulturae haereticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos*, » ut explicatum fuit (tom. III, pag. 422). Praeterea clerici « *nominatim excommunicatos ad ecclesiasticam sepulturam admittentes* (quo nomine intelliguntur ad quorum curam spectat prohibere vel admittere aliquem ad hujusmodi actum, adeoque qui regimen habent ecclesiae vel coemeterii), *interdictum ab ingressu ecclesiae ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, compententer satisfecerint*. »

Q. 38. *Quid* dicendum de 6º effectu excom. MAJ. seu de privatione *communione*, tum *civilis*, tum *forensis*?

R. Notentur sequentia.

Explanatur. NOTETUR : 1º) Privatio *communione civilis* consistit in privatione actuum qui per modum sive commercii, sive societatis, sive conversationis, inter homines ordinarie locum habent, uti sunt : contractus, cohabitatio, colloquia, litterae, salutationes, missio et acceptatio munerum, invitationes reciprocae ad mensam, etc. Hujusmodi actus communiter cum S. THOM. (*Suppl.* q. 21, a. 1) designantur hoc versu :

OS, ORARE, VALE, COMMUNIO, MENSA, NEGATUR.

Per OS enim intelliguntur oscula, amplexus, colloquia, litterae, munera, etc. Per ORARE designatur societas in cultu divino; sed hoc potius ad communionem *spiritualem* attinet. Per VALE significatur honorifica salutatio. Per COMMUNIONEM indicantur contractus, commercia, cohabitatio, iter, etc. Per MENSAM intelligitur convivium. — Privatio *communione forensis* importat prohibitionem actuum ad iudicium pertinentium in foro sive *civili*, sive *ecclesiastico*, adeo ut nequeat quis esse iudex, scriba, testis, notarius, ad-

vocatus, procurator, etc. — NOTETUR : 2º) Hac *duplici* communione cum fidelibus privantur excommunicati **vitandi**, ac insuper eadem cum *vitando* prohibetur ipsis *fidelibus*; ita ut *vitandi* communicando in istis cum fidelibus, et vicissim *fideles* cum vitandis, peccent saltem leviter, nisi adsint causae, quae communicationem istam reciprocam excusent. Imo, ex Const. « *Apost. Sedis* » excommunicationem Papae *reservatam* incurrunt : « *Communicantes cum excommunicato nominatim a Papa in CRIMINE CRIMINOSO, ei scilicet impendendo auxilium vel favorem,* » i. e. in eodem crimine ob quod fuit excommunicatus, ut si quis excommunicato *nominatim a Papa* et non ab alio propter *haeresim*, et a se ut tali cognito, *auxilium* praebet ad *errorem* diffundendum. — NOTETUR : 3º) Excommunicati **tolerati** non possunt quidem cum fidelibus communicare in *divinis*, nisi in necessitate, aut nisi fuerint a fidelibus expresse vel tacite rogati pag. 399 : quum privilegium seu concessio MARTINI V *fidelibus*, non vero *toleratis*, faveat (pag. 398). Attamen, ex hodierna consuetudine, cum fidelibus communicare possunt in *humanis*, i. e. in *civilibus* et *forensibus*, etiamsi ab eis non fuerint rogati.

Q. 39. *Quae sint CAUSAE licitam reddentes communionem cum vitandis in rebus humanis, seu in civilibus et forensibus?*

R. EX S. THOM. *Suppl.* q. 23, a. 1) CAUSAE hujusmodi hoc versu exprimi solent :

“ UTILE, LEX, HUMILE, RES IGNORATA, NECESSE. ”

Explanatur. 1º) Vox **utile** significat *notabilem utilitatem* spirituales aut corporales, tum nostram, tum aliorum, tum ipsius excommunicati. Hinc licitum est, petere ab excommunicato *vitando* eleemosynam, consilium, medicinam, sicut licet ei dare ea quibus indiget, ne damnum notabile vel injuriam patiatur in anima, corpore, fama vel bonis corporalibus. 2º) **Lex** significat *legem matrimonii*, ob quam conjugati secum invicem cohabitare tenentur. Hinc tam excommunicato *vitando*, quam ejus *conjugi*, licet petere et reddere debitum, et in aliis omnibus mutuo conversari. **Excipe**, si factum fuerit divortium, vel si excommunicatio lata fuerit ob

haeresim, aut ob dubium de valore matrimonii. 3°) **Humile** designat *subjectionem domesticam*, juxta quam filii communicare possunt cum excommunicatis *vitandis* parentibus, domestici cum heris, opifices cum patronis, milites cum ducibus, subditi cum principe, et generatim inferiores cum superiore; sicut a pari, dicti superiores communicare possunt cum *vitandis* inferioribus. 4°) **Res ignorata** intelligitur *ignorantia*, sive juris, sive facti, etiam culpabilis et crassa, modo non sit affectata; imo et *dubium* de excommunicatione vel denuntiatione: quia in dubio nemo praesumitur malus. 5°) **Necesse** denotat *notabilem necessitatem*, sive se teneat ex parte excommunicati *vitandi*, sive communicantis cum eo, sive tertii, et in quocumque genere bonorum: quia necessitas non habet legem, praesertim humanam, ut est praesens. A fortiori intelligitur *violentia* et *metus gravis*, quibus etiam excusari potest communicatio in divinis. **Excipe**, nisi metus incutiatur, in contemptum censurae, et ideo nunquam licet communicare in ipso crimine criminoso formaliter.

Q. 40. *Quid* dicendum de 7° et 8° effectu excom. MAJ., seu 1°) de *inhabilitate ad beneficia* et 2°) de *nullitate rescriptorum pontificiorum*?

R. Ad 1um) Quod *inhabilitatem ad beneficia* attinet, dicenda sunt sequentia.

Explanatur. DICENDUM est: 1°) **Quilibet excommunicatus**, non tantum *vitandus*, sed etiam *toleratus*, est incapax beneficii obtinendi, nullaue ei in hoc suffragatur ignorantia, etsi invincibilis, excommunicationis contractae vel nondum sublatae. Ratio PRIMI est: quia ex una parte excommunicatis prohibitum est exercere officium ecclesiasticum, propter quod datur beneficium; ex altera parte collatio beneficii est favor directus ipsius obtinentis: jam vero Constitutio MARTINI V excommunicatis, etiam tantum toleratis, nullum intendit favorem concedere. Ratio SECUNDI est: quia ignorantia invincibilis excusat quidem a culpa, sed inhabilitatem non tollit. **Excipe**, nisi collatio fiat a Superiore cum absolutione *ad cautelam*, uti dari solet ad solum effectum evadendi actus nullitatem. — DICENDUM est: 2°) **Excommunicatus**, etiamsi sit *vitandus*, **non privatur** beneficiis jam obtentis *ante excommuni-*

cationem : quia nullo jure hoc cavetur ; imo nec eorum fructibus ante sententiam judicis ; quia haec poena non satis probatur. Si tamen per annum in excommunicatione insordescat ac negligat procurare absolutionem, poterit obtento beneficio privari ; imo ex TRID. contra eum tanquam de *haeresi suspectum* procedi potest (pag. 598 . — DICENDUM est : 3°) *Excommunicatus* accipiens beneficium, et ille a quo accipit, **peccant graviter**, quippe qui contra gravem Ecclesiae prohibitionem agunt.

R. Ad 2um. Quod spectat ultimum effectum, excommunicatio major *irrita reddit rescripta apostolica* ; i. e. gratiae et concessionis R. Pontificis non prosunt excommunicato, ut constat ex cap. I *de rescriptis* in 6°.

Explanatur. Hic tamen effectus vix locum habet, propter clausulam apponi solitam, qua R. Pontifex absolvit *ad cautelam* ab omnibus censuris ad effectum praesentium assequendum, excepta excommunicatione lata ob haeresim, quae quidem non comprehenditur sub generali absolutione.

ART. 2us. De suspensione.

CAP. UNIC. De quidditate suspensionis, divisione, effectibus et absolutione.

Q. 41. *Quid* 1° sit SUSPENSIO, et 2° *quomodo* DIFFERAT ab aliis censuris?

R. Ad 1um, *Suspensio*, proprie dicta, communiter a DD. definitur : *censura ecclesiastica per quam clericus privatur usu aut OFFICII, aut BENEFICII, aut UTRIVSQUE simul.*

Explanatur. Dicitur : 1° **censura** : quia *per se* fertur in *medicinam* per modum monitionis, ut delinquens a contumacia desistat. Quandoque tamen fertur per modum *poenae vindicativae* aut *ad cautelam* ; sed tunc vim *censurae* non habet, ut postea dicetur. Dicitur : 2° **clericus** ; unde solus clericus suspendi potest, quia ipse solus est *subjectum* suspensionis. Dicitur : 3° **usu** ; quia non privat ipso officio vel beneficio, sed tantum illorum exercitio. Dicitur : 4° **officii** ; quo nomine intelligitur

omnis potestas spiritualis sive *ordinis*, sive *jurisdictionis*. Dicitur : **5°) beneficii**; quo verbo heic venit jus percipiendi fructus ejus illudque administrandi. Et quoniam suspensio clericum usu potestatis ecclesiasticae sibi competentis ratione officii et beneficii privare potest *in toto* vel *ex parte*, hinc, — Dicitur : **6°) AUT officii tantum, AUT beneficii tantum, AUT utriusque simul.**

R. Ad 2um) Differt ab *excommunicatione* et *interdicto* : tum quia hae censurae etiam afficere possunt *laicos*; tum quia licet etiam privent exercitio divinatorum officiorum, attamen *diverso modo* a suspensione : haec enim illo privat, quatenus est quidem usus potestatis ecclesiasticae; *excommunicatio* autem (quae multis aliis bonis privat), quatenus est communicatio cum fidelibus; *interdictum*, quatenus est cooperatio actionis sacrae.

Q. 42. *Quotupliciter SUSPENSIO distinguitur?*

R. *Multipliciter* distinguitur.

Explanatur. *Distinguitur* : **1°) Ratione extensionis** seu **effectuum**; et sic alia est *totalis*, si privat usu officii et beneficii simul. Alia est *partialis*, si tantum ab alterutro; et haec quidem in multas alias subdividi potest : **A) Ab ordine**, idque sive unius tantum ordinis parte, sive uno, sive pluribus, sive omnibus. **B) A jurisdictione**, idque interna solum, sive solum externa, sive ab ulterutrius parte, sive utriusque, sive tota. **C) A beneficio**, idque vel tantum a fructuum perceptione; vel tantum a beneficii administratione, ita ut suspensus vetatur bona beneficii locare, fructus vendere, judicio agere; vel denique ab utroque simul. — *Distinguitur* : **2°) Ratione causae efficientis**; et sic alia est *a jure*, alia *ab homine*. — *Distinguitur* : **3°) Ratione formae**, qua fertur; et sic alia est *latae sententiae*, alia *ferendae sententiae*. — *Distinguitur* : **4°) Ratione motivi**, ob quod fertur; et sic alia est *medicinalis*, si ad emendationem, et haec quidem *sola* est censura stricte dicta; alia est *mere poenalis*, si detur ad vindictam; alia denique *ad cautelam*, quae infligitur clerico, ob solam criminis suspicionem, si haec graviter existimationem onerat, cum non deceat non integrae famae clericum operari sacris. — *Distinguitur* : **5°) Ratione ministri**, ad quem pertinet facultas absolvendi; et sic alia est *reservata*, alia *non reservata*.

Q. 43. *Quaenam* sint **REGULAE** ad dignoscendum quousque se extendat suspensio, seu an sit *totalis*, an vero *partialis*?

R. Sunt *duae* sequentes.

Explanatur. A) **Prima regula** est : Quando suspensio fertur *absolute* et *simpliciter*, i. e. sine ulla determinatione ad hoc vel illud, censetur esse *totalis*, i. e. tam ab officio quam a beneficio, cum non sit ratio, cur potius intelligatur de uno, quam de alio, nisi ex adjunctis colligatur. — B) **Secunda regula** est : Quando suspensio fertur *determinate* ad hoc vel illud, tunc non suspendit, nisi ab eo quod exprimitur, vel quod in eo necessario includitur.

Resolvitur 1. Suspensus *ab Ordine* non ideo est suspensus *a jurisdictione* et vicissim. Ita docet S. THOM. (*Suppl.* q. 22, a. 5), et merito quidem : *Ordo* enim est quid distinctum a *jurisdictione* et sine ea reperitur. Neque suspensus *a beneficio* hoc ipso est suspensus *ab officio* : quia potest quis in poenam privari fructibus beneficii ejusque administratione, manente onere illud deservendi ; quare talis tenetur in ecclesia, a cujus beneficio est suspensus, divina officia exercere, quia poena non relevat ab onere. Neque suspensus *ab officio* hoc ipso suspensus est *a beneficio* : quia nomine officii non venit beneficium. **Resol. 2.** Suspensio *ab officio*, absolute seu simpliciter prolata, privat omni usu *ordinis* et *cujuscumque jurisdictionis* tam *internae* quam *externae* : qui enim totum prohibet, omnes partes censetur prohibere. **Resol. 3.** Suspensio *a jurisdictione*, simpliciter prolata, privat omni usu jurisdictionis spiritualis, tam *internae* quam *externae* : quia propositio indefinita in materia doctrinali aequivalet universali. **Resol. 4.** Suspensio *ab ordine*, absolute lata, prohibet omnem actum *cujuscumque ordinis* etiam minoris solemnem. Qui tamen suspensus est *ab ordine superiori*, v. g. a sacerdotio, non ideo suspensus est *ab inferiori*, v. g. diaconatu : quia potest aliquis ut indignus arceri a majore et admitti ad minus. Contra suspensus *ab ordine inferiori*, suspenditur quoque *a superiori* : nam cui non licet minus, nec licebit majus, cum minus sub majore contineatur. **Resol. 5.** Suspensio *a beneficio*, simpliciter prolata, privat — tum fructibus (quo nomine veniunt *reditus* temporales ex beneficio, adeo et *census*, *decimae*, *primitiae* ; non vero aliunde provenientes, ut incerta ob-

ventionum seu stolae, nec probabiliter distributiones quotidianae); — tum fructuum administratione. Et si quis plura habeat beneficia, suspensus a beneficio, ab omnibus beneficiis suspensus intelligitur, etiam ab iis quae possidet in aliena dioecesi, nisi aliud exprimatur. Nihilominus benigna interpretatione receptum est, suspensione lata jure dioecesano, aut sententia vel praecepto Ordinarii, ea tantum beneficia contineri, quae quis possidet in ejus dioecesi, nisi aliud fuerit expressum. Non tamen reddit eum inhabilem ad novum beneficium obtinendum, saltem ipso jure : quia talis collatio nullo jure expresse irritatur et suspensus a beneficio adhuc aptus est ad exercendum actus officii propter quod datur beneficium. Nec etiam eundem privat jure eligendi et praesentandi : quia licet potestas eligendi proveniat a beneficio, ipsa tamen actualis electio non est actus seu fructus beneficii, sed potius officii. Praeterea suspensus a beneficio si sit pauper, et suspensus sit in poenam criminis omnino praeteriti, non privatur redditibus qui ad sui sustentationem sunt necessarii; secus si suspensio lata sit ob contumaciam : quia non debet ab Ecclesia subveniri ei, qui voluntarie Ecclesiae disciplinam vilipendit, cum libere possit a sua contumacia recedere. Imo, licet beneficiarius suspensus teneatur per se restituere fructus, si tamen fuerit occulte suspensus et onera adimpleat, probabiliter potest retinere partem, quam dare deberet substituto : quia esset stipendium laboris.

Scholion. Circa **decimas**, de quibus modo facta est mentio, placeat per transennam ex S. THOM. (2. 2. q. 87, a. 1-4) sequentia adnotare. **1°** Decimarum **nomine**, intelligitur decima vel alia quota pars, plerumque duodecima, quintadecima, imo alicubi vigesima seu trigesima pars, fructuum et proventuum juste acquiritorum, Deo in recognitionem supremi ejus dominii debita et ministris Ecclesiae solvenda. **2°** Decimarum **triplex** distinguitur genus : Aliae sunt *praediales*, quae proveniunt ex agrorum seu praediorum fructibus, ut ex vino, tritico, etc.; aliae sunt *personales*, quae proveniunt ex lucro per industriam et laborem acquisito, v. g. ex negotiatione, opificio, militia, etc.; aliae sunt *mixtae* quae proveniunt partim ex labore et industria, partim ex praediorum fructibus, ut animalium foetus eorumque fructus, lac, caseus, butyrum, etc. **3°** Quod attinet **jus** decimas persolvendi, *distinctione*

opus est : **A)** Si decimae considerentur *materialiter*, i. e. *secundum substantiam*, debentur jure NATURALI. Nam ratio naturalis dictat, ut eis, qui divino cultui ministrant ad salutem totius populi, ipse populus necessaria victus ministret, sicut his qui communi utilitati invigilant. ut sunt Principes, milites, etc., stipendia victus debentur a populo. Quod eleganter exponit Apost. (1 COR. IX, 7 seqq.) inquit : « *Quis militat suis stipendiis unquam?* » et reliqua. Unde quoque illud Christi (LUC. X, 7) : « *Dignus est enim operarius mercede sua.* » **B)** Si vero decimae considerentur *formaliter*, i. e. *secundum determinatam quotam*, earum solutio non est juris naturalis. Ast in *veteri Lege* erat juris DIVINI; in *nova Lege* est juris ECCLESIASTICI tantum. **4°)** Ad **modum** solvendi quod attinet, decimae olim solvebantur *episcopo*, qui eas Ministris distribuebant; sed, facta bonorum divisione, de jure communi ad *Parochum* pertinent : *praediales* quidem Parochi sunt, in cujus territorio praedia existunt; *personales* vero Parochi, a quo sacramenta recipiuntur. **5°)** Qui decimas vel pensiones loco decimarum a Guberniis assignatas **defraudant**, *duplíciter* peccant : tum contra RELIGIONEM; quia decimae etiam debentur in contestationem dominii universalis Dei super nos, ut habetur in cap « *TUA NOS* » 26 (*de dec.*), et consequenter in cultum Dei; tum contra JUSTITIAM, quia sunt justa merces Ministrorum Ecclesiae, et ideo defraudantes a TRID. (Sess. XXV cap. XII *de ref.*) obligantur ad restitutionem; imo si detinens sit contumax, potest et debet excommunicari, non quidem a parochio, quia jurisdictionem fori externi non habet, sed ab episcopo. Non ergo sunt purae eleemosynae, et ideo debentur etiam ministris *dicantibus*, quin et *improbis*, cum officio suo funguntur. Hinc damnata fuit a MART. V in Conc. CONST. sequens WICLEFI prop. sub n. 18 : « *Decimae sunt purae eleemosynae, et possunt parochiani propter peccata suorum praelatorum ad libitum suum eas auferre.* » **6°)** Decimarum obligatio variis de causis **cessare** potest : **A)** *Privilegio* Pontificis aliquos eximentis; **B)** *Consuetudine* legitime introducta, modo secus tribuatur pars congrua, quae debetur jure naturae; et ita decimae *personales* jam dudum obsoleverunt et earum loco nunc vigent *jura stolae*, v. g. quarta funeraria; **C)** *Remissione* facta ab eo cui debentur; **D)** *Transactione* seu compositione sive cum privatis, sive cum guberniis. Ast jus percipiendi decimas a

lege civili, quemadmodum nuper in Italia factum est, minime auferri potest. Quo spectant *Litterae S. POENIT.* (25 Aug. 1887) ejusdemque *Instructio* (2 Sept. 1887).

Q. 44. *Quomodo* intelligenda sit **SUSPENSIO** quae dicitur *a divinis*, sine alio addito?

R. Non *concordant* DD. Ast, nisi alicubi forsan ea verba aliter explicet usus, cum SUAREZIO dicendum est, suspensionem *a divinis* eandem esse ac suspensionem *ab officio* simpliciter prolatam.

Explanatur. Haec sententia est conformior juri canonico, ubi ea verba indiscriminatim videntur sumi ad unum significandum. Unde sic intellecta suspensio **a divinis** importat suspensionem ab omni officio ecclesiastico, sive illud ab ordine, sive a jurisdictione dependeat. Quare sic suspensus prohibetur celebrare missam, audire confessiones vel alios ad confessiones approbare; item praedicare, solemniter benedicere et baptizare, canere evangelium, imo et epistolam, cum vestibibus sacris; item beneficia conferre, excommunicare, divinis officiis interesse ut clericus, sive in choro, sive extra, v. g. processionibus, funeribus; item quascumque functiones agere nomine Ecclesiae. Poterit tamen divinis officiis interesse ut laicus, et canere ut laici faciunt. — An vero eo in casu possit distributiones accipere, DD. *disputant*. Alii **affirmant**: quia illae dantur praesentibus. Alii **negant**: quia esto sit praesens, non tamen est talis ex officio. Alii **dicunt** cum SANCHEZ, quod, etsi possit distributionibus privari, nullibi tamen constat hanc privationem ipso jure esse impositam.

Q. 45. *Quaenam* SERVANDA sint in inflictione suspensionis?

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Suspendio ferri seu irrogari potest: vel qua proprie **censura** est, vel qua solum **poena**, vel qua **cautio** seu moderatio quaedam, seu, ut dicitur, *ad cautelam*.

A) Si feratur qua est **censura**, omnia servanda sunt, quae in censuris ferendis servanda esse diximus. Hinc ferri non potest: **1°** nisi propter *delictum*, et quidem grave, si ipsa suspensio gravis sit (pag. 384 seq.); **2°** nisi propter *contumaciam*, adeoque irrogari

nequit propter peccatum omnino praeteritum, quod tractum successivum non habeat (pag. 370); 3°) nisi praemissa aliqua *monitione* et nisi *signo externo* exprimatur (pag. 377 seq.). Et quamvis censura *sine scriptis* lata valeat, quia tamen hoc grave est, ideo si suspensio *oretenus* fiat, ut si episcopus verbo tenus clerico dicat : *Suspendo te a celebratione*, magis prohibitio seu poena praesumitur quam censura : quia non praesumitur superior velle peccare, illicite eam ferendo sine scripto, nisi aliud constet, aut nisi superior privilegium habeat absque scripto eam ferendi.

B) Si feratur qua est **poena**, irrogari quidem potest ex levi culpa, dummodo et ipsa levis sit, adeoque suspensio sit vel ab officio tantum, vel a beneficio tantum, vel ab utroque, sed ad tempus valde breve, puta ad diem vel hebdomadam.

C) Si feratur **ad cautelam**, irrogari potest vel ob solam criminis suspicionem, sed tantum ab ordine vel a jurisdictione, non vero a beneficio. — Praeterea qua *poena*, vel qua *cautio*, monitione non eget et oretenus ferri potest.

Q. 46. An 1°) SUSPENSIO ferri possit *ex informata conscientia*, et 2°) *an* tunc vim *censurae* obtineat?

R. Ad 1um) *Affirmative.*

Explanatur. Ratio est : quia hodie, ex Conc. TRID. (Sess. XIV, c. *Ideref.*), ferri potest ab Ordinariis « *ex quacumque causa, ETIAM ob occultum crimen, quomodolibet, etiam EXTRAJUDICIALITER,* » seu, ut dici solet, **ex informata conscientia**, i. e. ex causis sibi notis, quas proinde ipsi reo non tenentur manifestare, sed tantum S. Sedi, si suspensus ad eam recursum habuerit, atque ideo nullo formato processu, nullaque praemissa monitione. Constat praeterea ex BENED. XIV (*de Syn.* lib. XII, c. 8) et patet ex Bulla « *Auctorem fidei* » quae sub n. 49 propositionem Synodi PISTORIENSIS docentis : « *nullas et invalidas esse suspensiones ex INFORMATA conscientia,* » solemniter damnavit ut « *falsam, perniciosam et in TRIDENTINUM injuriosam.* » — Opinatur quidem BOUX, episcopum posse suspendere *ex informata conscientia* etiam quando delictum est omnino **publicum** : tum quia TRID. concedit episcopum posse procedere « *extrajudicialiter ex quacumque causa, ETIAM ob occultum crimen;* » porro illud « *etiam* » aperte supponit, eum id

posse et quando crimen non est occultum ; tum quia haec sententia menti TRID. magis congruit, quippe ei propositum fuit, non famae clericorum, sed praelatorum indemnitati consulere : jam vero, etsi delictum sit *publicum* seu fama vulgatum, contingere potest, aliquibus in locis, ut formalitates servari nequeant absque difficultatibus, vel ob populi commotionem, vel ob gubernii minas, vel ob temporum calamitatem. Verum penes Romanos Canonistas contraria viget opinio, qua docetur extrajudiciale *ex informata conscientia* puniendi remedium, quale decrevit TRIDENTINUM, nonnisi ad reatus **occultos** spectare, ideoque in casu *publici* delicti non posse usurpari. Hanc doctrinam aperte tradit *Instructio* S. C. EE. et RR. (11 Jun. 1880) sub n. IX ; item *Litterae* Card. Praef. ejusdem S. C. EE. et RR. (21 Dec. 1883), necnon *Instructio* S. C. de PROP. FIDE (20 Oct. 1884), ap. N. R. T. (XVIII, 469 seqq.) in qua legitur sub n. 6 : « *Suspensionem ex informata conscientia justam ac legitimam causam praebet crimen, seu culpa a suspensio commissa. Haec autem debet esse OCCULTA, et ita gravis, ut talem promereatur punitionem.* » Tum sub n. 7 : « *Ad hoc autem ut sit OCCULTA requiritur, ut neque in judicium, neque in rumores vulgi deducta sit, neque insuper ejusmodi numero et qualitati personarum cognita sit, unde delictum censi debet notorium.* » Additur sub n. 8 : « *Verum tenet etiam suspensio si ex pluribus delictis aliquod fuerit notum in vulgus ; aut si crimen, quod ante suspensionem fuerat occultum, deinceps post ipsam fuerit ab aliis evulgatum.* » Nihilominus, si episcopus ob *PUBLICUM* delictum *extrajudicialiter* procederet, sic censuratus iudicium sui superioris revereri deberet, et sententia episcopalis taliter lata firma maneret, quoadusque fiat recursus ad S. C. C. a qua illa rescindatur, si in aliquo substantiali forsitan peccaverit, prout actum est in causa S. AGATHAE GOTHORUM (26 Febr. 1853).

Scholion. Ex citata *Inst.* S. C. de P. F. (20 Oct. 1884) placeat circa suspensionem **ex informata conscientia** haec insuper adnotare. 1º) Ad illam ferendam sufficit, ut Praelatus simplici utatur *praecepto*, quo declaret se suspensionem *ab exercitio ordinis vel officii* indicere. 2º) Hujusmodi praeceptum semper *in scriptis* intimandum est, die et mense designato, ab ipso Ordinario vel ab alia persona de expresso ipsius mandato, exprimendo insuper quod

ejusmodi punitio irrogatur in vim TRID. ex informata conscientia vel ex causis ipsi Ordinario notis. 3°) Debent exprimi *partes* exercitii ordinis vel officii ad quas extenditur suspensio; item *tempus* durationis ejusdem poenae. Abstineant tamen Ordinarii ab ipsa infligenda *in perpetuum*. 4°) Quamvis a decreto hujusmodi suspensionis *non detur appellatio* ad tribunal superioris ordinis, semper tamen patet *aditus ad S. Sedem*. Quo casu, decretum suspensionis in vigore permanet, usque dum ab ipso Pontifice seu a S. Congregatione, quae de recursu judicare debet, non fuerit rescissum, aut moderatum. 5°) Cum istiusmodi poena sit remedium omnino extraordinarium, hinc, ut monet BENED. XIV (*de Syn. lib. XII, c. 8, n. 6*); « *reprehensibilis foret episcopus, si in sua Synodo declararet, se deinceps ex privata tantum scientia cum poena suspensionis a divinis animadversurum in clericos, quos graviter deliquisse compererit, quamvis eorum delictum non possit in foro externo concludenter probari, aut illud non expediat in aliorum notitiam deducere.* »

R. Ad 2um) *Disputant* DD.

Explanatur. Alii **affirmant**, quibus favet S. C. C., quae in *Sagonensi* (21 Jun. 1725) declaravit, *irregularitatem* contraxisse parochum, qui a proprio episcopo *ex informata conscientia* ab omni suae parociae exercitio indeterminate suspensus, appellatione interposita, adhuc in celebratione et curae exercitio manebat. Accedit *Inst. S. C. de P. F.* (20 Oct. 1884) in qua legitur sub n. XI : « *A decreto suspensionis ex informata conscientia non datur appellatio ad tribunal superioris ordinis. Postquam idcirco clericus intimationem suspensionis habuerit, si nihilominus appellationem interponere ejusque obtentu in altari ministrare seu quovis modo suum ordinem solemniter exercere praesumat, statim incidit in IRREGULARITATEM.* » Jam vero contrahitur *irregularitas* ex violatione suspensionis, qua censura est, non vero qua poena. Alii **negant**, quos tacito nomine refert BENED. XIV (*de Syn. XII, cap. 8, n. 5*). Quibus accedit *Adnotator in Bibl. LUCII FERRARIS*, verbo : *Suspensionis* (n. 2 et 15). Nec forte improbabiliter : si enim lata fuit ob crimen omnino praeteritum, deest censura; si vero ob crimen quod in futurum pendet, deest monitio et contumacia. Quid enim emendet, qui ignorat cur puniatur?

Resolvitur. Sive suspensio *ex informata conscientia* vim censurae oblineat, sive non, **certum** est, quod incurratur **irregularitas**, licet violetur suspensio mere poenalis, uti declaravit S. C. C. (8 April. 1848), cujus resolutionem confirmavit Pius IX (22 Maj. ejusdem an.).

Q. 47. *An* SUSPENSIO lata in *definitum* tempus, sive longum, sive breve, sit *propriii nominis* censura?

R. *Disputant* DD.

Explanatur. Alii **negant** : quia si feratur ad tempus limitatum, puta ad mensem, ad annum, vel addita particula : *in perpetuum*, aut *sine spe relaxationis*, aut *donec iudex judicaverit*, aut *ad beneplacitum iudicis*, etc., non pendet ejus relaxatio a poenitentia delinquentis, ac proinde suspensio tunc non est *medicinalis*, sed *vindicativa*. Alii **affirmant** ex cap. I *de sent. et re judic.* in 6°, ubi quidam, cum fuerat suspensus ad tempus et sic ministraverat, fuit expresse declaratus *irregularis*. Alii **distinguunt** cum RONCAGLIA, quos sequitur S. LIG. (VII, 514), nempe : **NEGANT**, si lata sit ob delictum omnino *praeteritum* ; **AFFIRMANT** VERO, si *ob futurum*, aut etiam *ob praeteritum*, quod tamen *tractum habeat successivum*, ut si quis pro injuria atroci jam irrogata satisfacere contumaciter detrectet.

Q. 48. *Quinam* sint EFFECTUS suspensionis?

R. *Effectus* suspensionis sunt sequentes.

Explanatur. 1°) Privat clericum **usu** potestatis ecclesiasticae *in toto* vel *ex parte*, prout suspensio *totalis* est, vel *partialis*, juxta dicta (pag. 408). Hinc **A**) suspensus etiam occultus, si violet suspensionem exercendo actum, a quo est suspensus, **mortaliter peccat**, quia in re gravi violat praeceptum Ecclesiae; nisi eum excuset *ignorantia*, vel *metus*, vel *parvitas materiae* (ut si presbyter suspensus subdiaconum egerit in missa solemni absque manipulo), vel nisi id fecerit, quamdiu est *toleratus*, requisitus expresse vel tacite. Hinc **B**) actus elicit a suspenso, si sint **actus Ordinis**, a jurisdictione non pendentes, ut si suspensus baptizet, consecret, semper sunt *validi* : quia suspensio prohibet quidem usum seu exercitium Ordinis, non vero tollit characterem seu potestatem

Ordinis. Si vero sint **actus jurisdictionis**, v. g. absolutio a peccatis, tunc *subdistinguendum* est. Si sint elicitī a suspenso **vitando**, i. e. ab eo qui per sententiam particularem, ut talis nominatim et publice denunciatus est, sunt *nullī* : quia talis privatur omni jurisdictione extra casum necessitatis aut nisi error communis suppleat jurisdictionem. Si vero elicitī sint a **tolerato**, sunt *validī* : quia ipse non privatur jurisdictione, sed tantum prohibetur illam exercere.

2° Sive suspensio sit **veri nominis** censura, sive **non**, clericus, eam violando, i. e. si suspensione ligatus *serio, scienter* ac *solemniter* Ordinem *sacrum* exercet (vel etiam *minorem*, si alicubi vigeat consuetudo, ut hi Ordines a solis clericis his Ordinibus initiatis exerceantur), **irregularitatem** incurrit, nisi excusetur ratione necessitatis proximi, vel infamiae vitandae, vel metus gravis, juxta dicta (pag. 337).

Q. 49. *An* PECCET, qui a suspenso *petit* exercitium illius, a quo est suspensus?

R. *Sub distinctione.*

Explanatur. Si petat a **tolerato**, quamvis *notorio*, non peccat. Si vero a **vitando**, peccat, ut quando v. g. a suspenso nominatim ab officio petit, ut missam celebret; in nullam tamen poenam incidit, quia nulla exstat in jure. Et quoniam nullo jure prohibemur communicare cum suspensis, etsi **vitandis**, possum, secluso scandalo, audire missam quam, a me non requisitus, celebrat.

Q. 50. *Quid* dicendum circa *absolutionem* suspensionis?

R. Notentur sequentia.

Explanatur. 1° Si suspensio habeat rationem **censurae**, tollitur per solam *absolutionem*, et quidem superioris, si suspensio sit *reservata*; sed illa absolutio necessario debet concedi cuique convenienter satisfacienti. 2° Si suspensio habeat rationem **poenae**, et lata sit *ad certum tempus* vel *sub conditione*, cessat elapso tempore vel supervenienti conditione. Si lata sit *in perpetuum*, tamdiu durat, donec vel auctor aut successor vel superior eam relaxaverit, quia tunc non est vera censura nec requirit contumaciam. 3° Si suspensio **occulta** sit, tollitur per *absolutionem*, illa

generali forma : *absolvo te ab omni vinculo suspensionis*. Si sit **publica**, tunc in foro *interno* tollitur eadem forma; in foro vero *externo* adhibenda est forma RIT. ROM., et fieri debet ab ipso superiore vel ab ejus delegato tantum. 4°) Insuper heic notandum est, quod simplex confessarius possit **a peccatis** absolvere eum qui est suspensione *reservata* ligatus, antequam is ab hac censura per superiorem solvatur : quia effectus suspensionis non est privare receptione sacramentorum. Sufficit ergo, quod sit rite dispositus, adeoque paratus sit ad curandam liberationem a suspensione et quod interea abstinere ab exercendo illo, a quo est suspensus.

ART. 3us. De interdicto.

CAP. UNIC. De quidditate interdicti, divisione, effectibus et absolute.

Q. 51. *Quid* 1°) sit INTERDICTUM, et 2°) QUOMODO *differat* a suspensione et excommunicatione?

R. Ad 1um) INTERDICTUM est censura ecclesiastica prohibens usum tam activum quam passivum divinorum officiorum, quorundam sacramentorum et sepulturae ecclesiasticae.

R. Ad 2um) Differt a SUSPENSIONE : tum quia haec solos afficit clericos; tum quia privat quidem usu *activo* divinorum, v. g. ne quis celebret; INTERDICTUM vero etiam usu *passivo*, puta ne celebrationi eorum assistat; tum quia INTERDICTUM privat pluribus, quam SUSPENSIO. Differt etiam ab EXCOMMUNICATIONE : tum quia haec pluribus privat; tum quia privat divinis, quatenus sunt quaedam cum fidelibus communicatio; INTERDICTUM vero privat illis secundum se, seu prout sunt cooperatio rei sacrae.

Q. 52. *Quotuplex* sit INTERDICTUM?

R. *Multipliciter* distinguitur.

Explanatur. INTERDICTUM potest esse : 1°) **personale** vel **locale**, prout immediate afficit personam *vel* locum. Quibus aliqui cum BILL. addunt interdictum **mixtum**, quod complectitur *utrumque*; et tunc habetur, quando locus *et* personae illius loci immediate interdicuntur. INTERDICTUM tam *personale* quam *locale* potest esse : 2°) **generale** et **speciale**. Porro interdictum *personale* GENERALE

est, quo interdicitur aliqua hominum communitas, prout constituit unum corpus; est vero *personale speciale*, quo una vel plures particulares personae interdicuntur. Interdictum autem *locale generale* dicitur, quo territorium, i. e. aliquis locus generalis, continens sub se plura specialia, interdicitur, ut si fertur in regnum, provinciam, civitatem, parochiam, modo non intelligatur sola ecclesia parochialis, sed totum districtum locale; dicitur *locale speciale*, quo certus locus sacer interdicitur, ut si fertur in unam ecclesiam vel etiam plures ecclesias, ut particulares. INTERDICTUM potest esse : **3°) totale** vel **partiale**. *Primum* est, quod habet omnes effectus in definitione recensitos; et tale censetur, quando absolute fertur et sine determinatione ad aliquos speciales effectus. *Secundum* est, quod aliquos tantum habet effectus, et ita est interdictum quod vocatur *ab ingressu ecclesiae*, de quo postea.

Q. 53. *Quaenam* sint REGULAE observandae in interdicto 1°) *locali*, 2°) *personali*?

R. Ad 1um) Quoad interdictum *locale* observentur sequentia.

Explanatur. Observandum est : **1°)** Quod in interdicto *locali generali* etiam comprehendantur ecclesiae regularium exemptorum, sive emanatum sit a S. Sede, sive ab Ordinario loci, ut constat ex TRID. Sess. XXV *de regular.* cap. XII); idque etiamsi foret invalidum, dummodo illud servet ecclesia matrix. Ita Clem. « EX FREQUENTIORIBUS, » 1, (*de sent. excomm.*). — Observandum est : **2°)** Quod *interdicta civitate*, censeantur etiam *interdicta suburbia et aedificia continentia*, i. e. propinqua, adjacentia, licet alii episcopo sint subjecta; et *interdicta ecclesia*, etiam *cappellae* et *coemeterium*, si ei sint *contiguae*, non autem *vicissim*; quia accessorium sequitur principale, non e contra. — Observandum est : **3°)** Quod interdictum *locale* sit etiam **personale** respectu eorum qui sua culpa causam dederunt interdicto, ut adeo illi etiam extra locum interdictum non possint interesse divinis.

R. Ad 2um) Quoad interdictum *personale* observentur sequentia.

Explanatur. Observandum venit : **1°)** Quod in interdicto *personali generali* etiam comprehendantur *innocentes*, ut sunt partes communitatis interdictae; item *absentes* quando interdictum

imponitur, quia absentia non impedit, eos esse membra; imo etiam qui post latam sententiam communitati seu populo *aggregantur*, quia vere evadunt ipsius membra. — Si **objicias**: videri injustum innocentes poena interdicti puniri, **respondet** tibi BILL.: « Innocentes *per se* interdicto non ligari, sed *per accidens*, quatenus sunt in tali loco interdicto, vel sunt membra communitatis interdictae. Unde si locum mutant, cessat in illis interdictum. Quapropter non proprie puniuntur per interdictum, licet per accidens damnum sentiant, quatenus id est bono communi necessarium. » Non autem comprehenduntur *episcopi*, nisi de ipsis fiat expressa mentio; nec *infantes* doli nondum capaces et *amentes*, quia non sunt capaces prohibitionis per tale interdictum appositae, ideoque absque ullo peccato admitti possunt ad divina officia; neque comprehenduntur *hospites* et *peregrini*, quia non sunt partes et membra illius communitatis seu populi; neque probabilius etiam *exteri habentes ibi quasi domicilium*, uti scholastici, litigantes, negotiatores, famuli, quia esto plerumque legibus illius populi adstringantur, non tamen illis quae afficiunt personas quatenus sunt partes et membra illius communitatis; neque *transferentes alio domicilium*: quia sic desinunt esse partes et membra illius communitatis, modo non dederint causam interdicto, quia sic ei subjacent specialiter.

OBSERVANDUM venit: 2°) Quod, ex cap. « SI SENTENTIA » (*de sent. excomm.* in 6), interdicto **populo**, non censeatur interdictus *clerus*; nec interdicto **clero**, censeantur interdicti *religiosi*, etiam clerici, nisi habeant pastorum aut simile beneficium, ratione cujus censeantur cum saeculari clero unum corpus efficere; nec interdictis **religiosis**, censeantur interdicti *clerici*; at interdictis **omnibus personis ecclesiasticis** alicujus civitatis vel provinciae, etiam censeantur interdicti tam *clerici* quam *religiosi*.

Q. 54. *Quinam* sint EFFECTUS interdicti?

R. Ut patet ex definitione, interdicti, *absolute* lati, *tres* effectus numerantur.

Explanatur. PRIMUS effectus est: *Prohibitio tam CELEBRATIONIS quam AUDITIONIS divinarum officiorum*. Quo nomine intelliguntur missae sacrificium, omnis publica ac sollemnis deprecatio, publica recitatio horarum canonicarum in choro (nam privatim clerici

beneficiati vel in majoribus constituti in interdicto locali vel personali utique tenentur recitare horas); item benedictio publica aquae lustralis, olei, cereorum, templi, vasorum, altarium in ecclesia interdicta, quae benedictiones nomine Ecclesiae a sacerdotibus fiunt; non item aliae privatae benedictiones, v. g. mensae, nec etiam concio, ad quam, teste LAYMANS, dari potest pulsus campanae. Nihilominus tempore interdicti *localis*, si interdictum est **speciale**, licet in ecclesia interdicta sacrum facere *semel* in hebdomada ad renovandam Eucharistiam, ne desit morituris; et in conventualibus ecclesiis legere horas canonicas binis et binis vel simul tribus. Immo, ex cap. « ALMA MATER, » 24, (*de sent. excomm.* in 6°), in interdicto *locali*, si sit **generale**, permittitur clericis non interdictis (quo nomine comprehenduntur etiam religiosi, imo et moniales, ut illius tempore possint *quotidie* in suis ecclesiis et monasteriis celebrare missas et cetera officia divina, « *submissa tamen voce et januis clausis, excommunicatis et interdictis exclusis, et campanis etiam non pulsatis,* » nequidem campanula ad elevationem. Praeterea conceditur pro eo tempore, ut « *in festivitibus Natalis Domini, Paschae ac Pentecostes et Assumptionis Virginis gloriosae;* » item, ex privilegio MARTINI V, *in festo corporis Christi et per ejus Octavam*, imo, testibus SALM., *in festo Imm. Conc. B. M. V. per octavam*, sed tantum pro solo regno *Hispaniae*, divina de more celebrentur, pulsatis campanis et apertis januis « *excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis,* » ita tamen, ut qui interdicto causam dederint « *altari nullatenus appropinquent,* » i. e. ut explicat CONINCK, non communicent, ut proinde interdicti possint istis diebus ad communionem admitti. Quocirca, ut notat BILL., « *plures et graves Auctores, PALUD., SOTO, AVILA, etc. existimant nomine Nativitatis, Paschatis et Pentecostes, non unum diem, sed duos vel tres dies festos sequentes intelligi, ipsamque festivitatem Resurrectionis et Pentecostes inchoari a missa vigiliae quae cantatur sabbato praecedenti.* »

SECUNDUS effectus est : *Prohibitio tam receptionis quam administrationis quorundam sacramentorum*. Excipiuntur autem : 1°) *Baptismus*, utpote sacramentum necessitatis, et *Confirmatio*, utpote complementum Baptismi. Quae sacramenta tempore interdicti etiam in ecclesia interdicta, palam ac solemniter conferri possunt, sicut ad hunc finem *Chrisma* suo tempore solemniter

consecrari potest. 2º) Sacramentum *Poenitentiae*, quod etiam sanis conferri potest tempore interdicti, non tamen excommunicatis et iis qui causam dederint interdicto : hi enim absolvi nequeunt, nisi satisfecerint aut saltem de satisfaciendo sufficientem cautionem dederint. 3º) *Matrimonium*, sed sine nuptiarum benedictione tam extra quam intra sacrificium impertienda. — Itaque tempore interdicti per se prohibentur tantum : *Eucharistia*, *Extrema unctio* et *Ordo*. Dico : **per se** ; nam potest etiam ad personaliter interdictos deferri *Eucharistia* sumenda per modum *Viatici*, si sint in probabili mortis periculo. Imo licet, eam ad aegrotos solemniter deportare cum lumine, campanula et fidelium comitatu. Permittitur etiam illam administrare in certis festivitibus supra nominatis (pag. 421). Similiter administrari potest *Extr. Unctio* : tum privilegiatis, quales sunt religiosi mendicantes, dummodo non sint specialiter interdicti ; tum iis, qui aliud sacramentum recipere non potuerint. Tandem, casu magnae necessitatis, v. g. penuriae sacerdotum, cui alio modo non posset subveniri, etiam sacramentum *Ordinis* conferri posse illis qui non sunt personaliter interdicti, multi DD. colligunt ex cap. « *NON EST*, » *de sponsal.*

TERTIUS effectus est : *Prohibitio ecclesiasticae sepulturae*, de qua dicenda sunt sequentia. 1º) Quando *locus* est interdictus, vetitum est dare *cuivis* sepulturam ecclesiasticam, *infantibus* quoque et *amentibus*, cum haec prohibitio magis ad viventes pertineat. EXCIPIUNTUR *clerici*, qui nisi ipsi sint personaliter interdicti, vel causam interdicto dederint, aut interdictum violaverint, in eo loco interdicto sine pulsu campanarum et ecclesiastica solemnitate sepeliri possunt. **Excipe** rursus festivitates supra recensitas, in quibus, uti per totam octavam Corporis Christi, licet non tantum clericos, sed etiam probabiliter laicos in tali loco solemniter sepelire : quia tunc interdictum *locale*, saltem *generale*, suspenditur. 2º) *Personaliter* interdicti nequeunt in loco sacro sepeliri ex CLEM. I. *de sepult.* Id tamen hodie solummodo stringit *nominatim* denunciatos et interdictos ; imo nec hos, si poenitentes decesserint et post mortem absoluti fuerint. 3º) Qui ob interdictum inhumatus est in loco profano, sublato postea interdicto, transferendus est in locum sacrum, dummodo non sint corpora personaliter interdictorum qui absque signo contritionis decesserint.

Q. 55. Dic : 1° *qualiter* PECCENT, et 2° in *quam* POENAM incurrant *violatores* interdicti?

R. Ad 1um) *Sub distinctione*.

Explanatur. Violantes *scienter* interdictum, si sit **personale**, peccant *mortaliter* : quia violant praeceptum Ecclesiae in materia gravi ; si vero sit **locale**, tunc *subdistinguendum* est : **clerici** peccant *mortaliter*, juxta communem ; **laici**, satis probabiliter, peccant tantum *venialiter*. Ratio *disparitatis* est : quod interdictum *locale* directe respiciat clericos, ne ipsi in tali loco divina celebrent ; indirecte tantum laicos, ne ipsi intersint, quando divina contra interdictum celebrantur.

R. Ad 2um) POENAE sunt *tres* sequentes.

Explanatur. 1° Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis, ab ecclesiastica auctoritate interdictis, incidunt in interdictum **ab ingressu Ecclesiae**, donec satisfecerint ad arbitrium ejus qui interdictum posuit. 2° Clericus, qui interdictum violat per exercitium Ordinis, incidit in **irregularitatem** ; ut si ipse interdictus Ordinem exerceat, aut si non interdictus in loco interdicto illud faciat. 3° Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticae sepulturae nominatim interdictos incurrunt in **excommunicationem** nemini reservatam.

Q. 56. *Quis* possit ABSolvere ab interdicto?

R. *Sub distinctione*.

Explanatur. 1° Ab interdicto **locali** (sive SPECIALE sit, sive GENERALE, et *personali generali* absolvit solus ille qui jurisdictionem habet in foro externo super locum aut communitatem interdictam (pag. 590). 2° A mere *personali speciali*, potest absolvere qui potest a culpa mortali, nisi specialiter reservetur.

Q. 57. *Quid* sit INTERDICTUM, quod vocatur *ab ingressu ecclesiae*?

R. Est interdictum *partiale* (pag. 419), seu censura ecclesiastica qua haec *tria* prohibentur : 1° *celebratio divinorum in ecclesia* ; 2° *auditio divinorum in ecclesia* ; 3° *sepultura in ecclesia vel coemeterio*.

Resolvitur 1. Interdictus ab ingressu ecclesiae non prohibetur

ecclesiam ingredi, ut non pauci existimarunt. **Resol. 2.** Potest sacra celebrare eisque interesse non solum extra ecclesiam, in oratorio privato, sed etiam in coemeterio, licet ecclesiae contiguo, quamvis non possit ibi sepeliri, nisi poenitens decesserit : quia hoc secundum, non primum exprimitur in jure et aliunde sumus in odiosis. **Resol. 3.** Potest privatim orare in ecclesia; quin imo, quando divina non celebrantur, potest in ecclesia recipere sacramenta : quia non est privatus usu passivo sacramentorum. **Resol. 4.** Privilegium concessum pro certis festivitatibus supra enumeratis (pag. 421), in quibus permittitur interdictis interesse divinis, ad interdictos ab ingressu ecclesiae extenditur : quia hi non efficacius excluduntur a divinis officiis, quam absolute interdicti. **Resol. 5.** Violantes tale interdictum per exercitium Ordinis incidunt in irregularitatem.

Epilogus. Haec dicta sunt de censuris *in genere et in specie*. Reliquum est, ut ad singulas censuras *latae sententiae*, quae hodie *de jure communi* vigent, in **particulari** descendamus, prout nimirum in Bulla « *Apostolicae Sedis* » recensentur, eas, inquam, *singillatim* considerando.

Quocirca quamvis non pauci jam, iique praeclari, prodierint COMMENTARII, liceat equidem mihi *de singulis* istis censuris simplicissimo modo, « **Adnotationum** » instar, verbum habere, breviter quidem, non tamen sine ordine aut claritatis studio.

APPENDIX

SEU

ADNOTATIONES IN CONSTITUTIONEM

« APOSTOLICAE SEDIS »

QUA CENSURAE LATAE SENTENTIAE LIMITANTUR.

Praeambulum.

Vi Constitutionis « *Apostolicae Sedis* » (12 Oct. 1869), illae nunc tantum censurae *sententiae latae*, de *jure communi*.

vigent, quae vel in ipsa *expresse continentur*, vel ipsi a tempore, quo promulgata est, *accesserunt*, vel postmodum *accedent*.

Explanatur. Dixi : **A) censurae sententiae latae.** Nam per hanc Const. nihil omnino immutatum est : **1°** quoad censuras *ferendae sententiae*, ideoque quoad illas procedendum est secundum veteres canones; nec **2°** quoad *poenas ecclesiasticas* mere *vindictivas*, quales sunt DEPOSITIO, DEGRADATIO, PRIVATIO DIGNITATIS, NULLITATES ACTUUM, AUT INHABILITATES, quae antea viguerunt. Quia tamen a jure alienum est « *ob idem crimen pluribus legibus reum fieri*, » has quoque poenas abrogatas fuisse DD. existimant quoad ea crimina, in quae Const. « *Apost. Sedis* » censuris latae sententiae nunc primum, quamvis levius, animadvertit.

Dixi : **B) de jure communi**, i. e. quoad censuras quae vocantur *generales*. Nam per Const. nihil prorsus immutatum fuit quoad censuras latae sententiae, quae non ad Ecclesiam universam, sed vel ad instituta vel ad loca particularia spectant, adeoque censurae *particulares* nuncupantur. Quin imo eas omnes et singulas, quales erant antea, confirmavit Pius IX, ac in suo robore permanere declaravit. Hinc, ut constat ex S. U. I. (4 Dec. 1872) et S. C. de P. F. 29 Mart. 1875, adhuc viget excommunicatio lata *adversus ecclesiasticos et missionarios quocumque modo, sive per se, sive per alios, mercaturam in Indiis orientalibus vel in America tam Australi quam Septentrionali, etiam semel tantum exercentes, necnon eorum Superiores qui ejusmodi reos non puniant, eos saltem removendo e loco delicti*, juxta Const. URB. VIII « *Ex debito* » (22 Febr. 1653, et CLEM. IX « *Sollicitudo* » 17 Jul. 1669). A qua excommunicatione, etsi nulli reservata, nemo tamen ex praedictis delinquentibus absolvi potest, ex CLEM. IX, praeterquam in mortis articulo, « *nisi lucris hujusmodi prius restitutis locorum Ordinariis vel Vicariis Apostolicis, qui ea in usum pauperum, hospitalium, seminariorum etc. applicabunt.* »

Dixi : **C)** quae in ipsa **expresse continentur**. Jam vero declarat Pontifex quod, *praeter* excommunicationes, suspensiones et interdicta, in dicta Const. recensita, *insuper* vigere pergant excommunicationes, suspensiones et interdicta : **1°** quae in re disciplinari Conc. TRIB. *invenit*; **2°**, quae spectant ad electionem Rom.

Pont., quatenus « *hactenus in suo vigore perstiterunt*; » 3°) quae pertinent ad *internum regimen* Ordinum Regularium necnon quorumcumque Collegiorum, Congregationum, coetuum locorumque piorum cujuscumque nominis aut generis sint, quatenus iterum « *hactenus in suo vigore perstiterunt*, » i. e. quatenus desuetudine vel alia de causa non cessarunt in aliquo loco vel instituto. De quibus omnibus dicemus suo loco. — Et quoniam scopus Constitutionis est, censuras antiquas latae sententiae limitare, nedum quod ex eis quaedam exciderant « *a pristina utilitate atque opportunitate*, » sed et propter « *earum magnum numerum* » et ad tollendas sive a confessariis sive a poenitentibus « *dubietates, anxietates, angoresque conscientiae*, » adeo ut vere **beneficium Principis** habenda sit, hinc sequitur : eam **latissime** esse interpretandam ; et, si sensus veterum canonum non videatur congruere cum sensu hujus Constitutionis, praefendum esse Constitutionis sensum, non secus ac si primum canones illi ab ea editi fuerint.

Dixi : **D) vel ipsi accesserunt.** Atqui per Bullam « *Romanus Pontifex* » (28 Aug. 1875) **nova accessit censura**, nimirum : 1°) In *canonicos ac dignitates*, qui *curam, regimen et administrationem* ecclesiae cathedralis vacantis, *remoto vicario capitulari*, *concedere et transferre praesumunt in nominatum ac praesentatum a saeculari potestate ante exhibitionem litterarum apostolicarum.* 2°) In *ipsos nominatos et praesentatos qui eam suscipere praesumunt.* 3°) In *eos qui praemissis paruerint, vel auxilium, consilium, favorem praestiterint, cujusvis status, praeeminentiae ac dignitatis fuerint.* Et quidem hi omnes incidunt in excommunicationem et privationem fructuum ecclesiasticorum beneficiorum quorumcumque aliorumque reddituum ecclesiasticorum per eos respective obtentorum, Rom. Pont. *specialiter* reservatas. Praeterea nominati et praesentati, jure, quod eis per nominationem et praesentationem forte quaesitum fuerit, eo ipso privati declarantur. Demum, si ex praedictis episcopali caractere sint insigniti, in poenam suspensionis ab exercitio Pontificalium et interdicti ab ingressu ecclesiae, ipso facto, absque ulla declaratione incidunt, S. Sedi pariter reservatam. — Praeter hanc censuram, **alia accessit.** Cum aliquot abhinc annis societas cui nomen : « *Societas catholica italica ad vindicanda jura populi christiani, praesertim populi Romani* » in eum finem, ut quandocumque Apost. Sedes vacaverit, populus Rom. concurrat

in S. Pont. electione, in Italia fuerit instituta, cujus membra expresse declarare debent se assentire doctrinis in programme enuntiatis et obligationem coram duobus testibus contrahunt, se operam daturos, ut tales doctrinae propagentur et societas ipsa dilatetur; hinc ad **dubia** : « *An omnes et singuli praedictae societati nomen dantes, vel eam promoventes, aut ei quomodocumque fauentes vel adhaerentes excommunicationis majoris poenam ipso facto incurrant? Et quatenus affirmative, an hujusmodi excommunicatio sit R. Pontifici reservata?* » S. POENIT. (4 Aug. 1876), approbante Pio IX. **respondit** : « *AD PRIMUM, affirm. AD SECUNDUM, incurrere excommunicationem latae sent. SPECIALI MODO Pont. reservatam.* » — Denique hisce censuris **aliae nuper accesserunt** contra violatores decretorum quae S. C. C. (9 Sept. 1874), approbante Pio IX, tulerat ad cohibendam pravam quorundam licentiam qui ephemerides, libros aliasque merces facilius cum clero commutanda missarum ope utebantur. Scilicet ex decreto S. C. C. 25 Maii 1895, quod ratum habuit LEO XIII, statutum fuit : « *Ut in posterum si quis ex SACERDOTALI Ordine contra enuntiata decreta deliquerit, suspensioni a divinis S. Sedi reservatae et ipso facto incurrendae obnoxius sit; CLERICUS autem sacerdotio nondum initiatus eidem suspensioni quoad susceptos ordines similiter subiaceat, et inhabilis praeterea fiat ad superiores ordines recipiendos; LAICI demum excommunicatione latae sententiae Episcopis reservata obstringantur.* » Ap. N. R. T. (XXV, 354 seqq.).

TENOR CONSTITUTIONIS

CUM NOTIS APPOSITIS AD SINGULAS CENSURAS.

« **PIUS EPISCOPUS**

SERVUS SERVORUM DEI

AD PERPETUAM REI MEMORIAM. »

« Apostolicae Sedis moderationi convenit, quae salubriter veterum canonum auctoritate constituta sunt, sic retinere, ut, si temporum rerumque mutatio quidpiam esse temperandum prudenti dispensatione suadeat, Eadem Apostolica Sedes congruum supremae suae potestatis remedium ac providentiam

impendat. Quamobrem cum animo Nostro jampridem revol-
veremus, ecclesiasticas censuras, quae per modum latae sen-
tentiae, ipsoque facto incurrendae ad incolumitatem ac disci-
plinam ipsius Ecclesiae tutandam, effrenemque improborum
licentiam coercendam et emendandam sancte per singulas
aetates indictae ac promulgatae sunt, magnum ad numerum
sensim excrevisse; quasdam etiam, temporibus moribusque
mutatis, a fine atque causis, ob quas impositae fuerant, vel a
pristina utilitate atque opportunitate excidisse; eamque ob
rem non infrequentes oriri sive in iis, quibus animarum cura
commissa est, sive in ipsis fidelibus dubietates, anxietates,
angoresque conscientiae; Nos ejusmodi incommodis occurrere
volentes, plenam earundem recensionem fieri Nobisque pro-
poni jussimus, ut, diligenti adhibita consideratione, statuere-
mus, quasnam ex illis servare ac retinere oporteret, quas
vero moderari aut abrogare congrueret. Ea igitur recensione
peracta, ac Venerabilibus Fratribus Nostriis S. R. E. Cardina-
libus in negotiis Fidei Generalibus Inquisitoribus per univer-
sam Christianam Rempublicam deputatis in consilium adscitis,
reque diu ac mature perpensa, motu proprio, certa scientia,
matura deliberatione Nostra, deque Apostolicae Nostrae po-
testatis plenitudine, hac perpetuo valitura Constitutione decer-
nimus, ut ex quibuscumque censuris sive excommunicationis,
sive suspensionis, sive interdicti, quae per modum latae sen-
tentiae, ipsoque facto incurrendae haecenus impositae sunt,
nonnisi illae, quas in hac ipsa Constitutione inserimus, eoque
modo, quo inserimus, robur exinde habeant; simul declaran-
tes, easdem non modo ex veterum canonum auctoritate, qua-
tenus cum hac Nostra Constitutione conveniunt, verum etiam
hac ipsa Constitutione Nostra, non secus ac si primum editae
ab ea fuerint, vim suam prorsus accipere debere. »

« **Excommunicationes latae sententiae speciali modo
Romano Pontifici reservatae.** »

« Itaque excommunicatio nilatae sententiae speciali modo
Romano Pontifici reservatae subjacere declaramus : »

NOTAE. Sequuntur **duodecim** excommunicationes, quae

omnes, praeter *decimum* de absolvente complicem in peccato turpi, desumptae sunt ex Bulla « *Coenae* » sic dicta : quia olim in Coena Domini legi solebat. Porro facultas absolvendi a XII hisce censuris *specialiter* reservatis non comprehenditur in facultate etiam generali absolvendi a casibus papalibus, nisi expresse enuntietur ; immo, quamvis expresse enuntiaretur, non ideo censeretur concessa facultas pro casu absolutionis compliceis, qui *specialissima* mentione indiget. Constat ex S. U. I. 17 Jun. 1866 et 4 April. 1871).

I.

.. Omnes a christiana fide apostatas, et omnes ac singulos haereticos, quocumque nomine censeantur, et cujuscumque sectae existant, eisque credentes, eorumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet illorum defensores. »

NOTAE. Recole dicta tom. I, pag. 294 seq.). Hanc itaque excommunicationem incurrunt hi **quatuor** sequentes : **1°) Apostatae a fide**, i. e. qui a fide catholica totaliter recesserunt, sive transeant ad falsam religionem, puta ad Judaismum vel Paganismum ; sive nullam deinceps religionem profiteantur, quales sunt Athei, Rationalistae absoluti aut illi qui *liberi cogitatores* nuncupantur. Ut enim recte scribit SOLLIA : « *Ad crimen apostasiae non requiritur ad aliam religionem transitus, sed satis est christianam deseruisse.* » Quia tamen ad censuram requiritur peccatum mortale, non tantum *internum*, sed et *externum* (p. 584 seq.), hinc non ligat apostatas, qui nulla apostasiae signa dederint. **2°) Haeretici**, modo tales sint *formaliter*, non tantum *interne*, sed et *externe*, ita ut errorem suum, immo et dubium positivum, exterius prodiderint actu manifesto, humano et graviter malo, etsi tantum sint occulti. **3°) Haeticis credentes**, i. e. qui haeresim implicite profitentur, dicentes v. g. vera esse quae Lutherus docuit, licet in particulari nesciant, quatenam ea sint. **4°) Haeticorum, qua talium, receptores, fautores, defensores**, sive doctrinas sive personas defendant. — Dixi **qua talium** : i. e. *quia haeretici sunt*, quamvis sint *occulti* et haeretici *materiales* tantum, cum eorum bona fides non excuset peccatum aliorum. Requiritur itaque ut receptio, favor, defensio, sint **formales**, i. e. cedant in favorem haeresis ideoque fiant in causa haeresis. Et ideo censura non incurritur, si recipiant, foveant, defendant haeticos, ne occidantur a latronibus, vel ne

incidant in manus iudicis procedentis ratione homicidii vel alterius criminis; immo nec, si eos recipiant, etc., ut amicos vel consanguineos, esto ut haeretici a iudice sint quaesiti. Et quoniam ad censuram requiritur, ut peccatum mortale sit *in suo genere completum* (p. 384 seq.), nisi aliter cautum sit in jure, ideo requiritur, ut defensio, favor, receptio **effectum** habuerint; ut adeo, si nihilominus ex alicujus favore, defensione, etc., actu non sequatur haeresis favor, ut si haeticum receptaveris, defenderis eique faveris, ne caperetur, et ille tamen captus fuerit, puto cum RONCAGLIA, SANCHEZ, BONAC., aliis, contra PALAO, MAZZOTTA, alios, posse excusari ab excommunicatione: nam intelligi potest excommunicari fautores, receptores, defensores, *effectu secuto*. Unde, stante *dubio juris* (pag. 383), excommunicatio non incurritur, nisi ex tali favore impenso sequatur malus effectus, v. g. incolumitas haeticorum, liberior diffusio haeresis, etc.

Resolvitur. Ex INSTR. *Emi. Card. Vicarii pro parochis et confessariis Romae* (12 Jul. 1878) italice conscripta, cujus versio latina occurrit ap. ACTA S. SED. (XI, 168), gallica vero ap. N. R. T. (X, 427 seq.), **excommunicationem** incurrunt *Pontifici reservatam inter speciales*: « **1º** Omnes illi, qui etiam sine voluntate adhaerendi haeresi, et solummodo humani respectus gratia, sua dant nomina haeticorum sectis, denominationis cujuslibet. **2º** A fortiori poenam incurrunt eandem, qui intersunt acatholicis functionibus aut servitiis, seu dici solet, aut praedicantem audiunt eo consilio, ut eidem sese dedant, quatenus, uti impie dicunt, ab eo persuaderi possint. **3º** Ita etiam eandem incurrunt excommunicationem, qui alterius spiritualis ruinae fautores effecti, inducunt quomodocumque, et curant ut alii eant, aut veniant ad aulas vel templa haeticorum ad audiendas collationes. **4º** Tandem eadem innodantur poena omnes qui typis publicant invitationes ad praefatas collationes, et themata earundem, propter favorem, quem tali actione praebent haeresis propagationi aut confirmationi. »

« *Strictissime autem vetatur ingredi, mera curiositate et scienter, aulas et templa protestantium, tempore collationum; et graviter peccant omnes, qui mera curiositate collationes protestantium auscultant, et adsistunt, quamvis materialiter, caeremoniis acatholicis; et omnes artifices, qui etiam sola lucri ratione cantant, aut sonant*

in protestantium templis; et typographi, etiam secundarii ministri, qui ne a superioribus ejeciantur litteras colligunt ad excudendos haereticorum libros; quin imo, si de haereticorum libris agatur, quibus haeresis edocetur atque sustinetur, etiam ministri typographi secundarii majorem incurrunt excommunicationem speciali modo Pontifici reservatam. » Quam « *Instructionem* » Card. Vicarius Urbis edidit « *juxta declarationem S. Rom. et Univ. Inq.* » ipsi factam, ut fatetur in statutis quae idem Cardinalis, deinceps episcopus AIBASSENSIS renunciatus, pro dioecesi sua promulgavit (an. 1887 ap. N. R. T. XX, 401 seqq.), ubi simul reperies textum integrum latinum *Declarationum authenticarum* quae ex S. Off. (12 Jul. 1878) circa haereticos prodierunt.

Constat praeterea ex decreto S. Off. (22 Mart. 1879) excommunicationem R. P. speciali modo reservatam incurri ab illis qui matrimonium ineunt coram ministro haeretico vel schismatico sacris addicto, juxta dicta superius (pag. 112).

II.

« Omnes et singulos scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros eorundem apostatarum et haereticorum haeresim propugnantes, necnon libros cujusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes. »

NOTAE. Excommunicantur itaque : *qui, sine auctoritate Sedis Apostolicae, scienter legunt, retinent, imprimunt et quomodolibet defendunt : aut A) libros apostatarum vel haereticorum, dummodo haeresim propugnent ; aut B) libros cujusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim prohibitos ; nisi in utroque casu excusentur ob parvitatem materiae.*

Dixi : 1°) **sine auctoritate Sedis Apost.**, seu specialiter ad hoc deputatorum, quemadmodum ad quinquennium specialiter deputari solent Ordinarii. Interim in indultis, quae Ordinariis locorum concedi solent, passim excipiuntur, ultra nonnullos libros ibi expressos, ii qui sunt vel OBSCOENI, i. e. ex regula 7 INDICIS « *qui res lascivas seu obscenas ex professo tractant, narrant aut docent ;* » vel CONTRA RELIGIONEM EX PROFESSO TRACTANT, i. e. qui saltem religionis catholicae fundamenta evertere conantur. Probabili-

ter tamen, juxta S. LIG. (VII, 283., ex epikeia excusantur legentes librum haereticum, si necessario indigeant tali lectione ad convincendum haereticum ex suo proprio, puta inveniundo contradictionem, etc., **modo** periculum sit in mora, nec pateat recursus ad eos qui licentiam dare possunt.

Dixi : **2º) scienter**; unde excusat ignorantia *facti, juris et poenae*, nedum *crassa et supina*, quod omnes admittunt, sed etiam, ut plures volunt, *affectata* (pag. 386).

Dixi : **3º) legunt**; i. e. oculis perspiciunt et intelligunt, quae sunt scripta, quamvis vocem non proferant, quod est *recitare*. Unde excommunicationem aufugiunt sequentes : **A)** Qui audit alium legere, quia ipse vere non legit, quamvis peccare possit, si audiens se exponat periculo errandi ; **B)** Qui legit librum, cujus linguam non intelligit, quia tantum legit materialiter, non vero formaliter ; **C)** Qui memoriter recitat quae olim legit ; immo **D)** Qui *mandando* per alium legit : nam censura lata contra *facientes* non ligat *mandantes*, si non sunt expressi (pag. 385).

Dixi : **4º) retinent**; i. e. librum habent sive alienum penes se, sive suum penes alium, modo non deposuerint, cum pacto non repetendi, nisi post obtentam licentiam.

Dixi : **5º) imprimunt**; i. e. typis edunt. Huc spectant quotquot proxime cooperantur ad impressionem, uti editor, typographus, typos componentes, chartas madefacientes, atramento tingentes, torculari prementes, imo auctor libri, si ejus cura liber editur ; non vero corrector, qui tamen censura tenetur quia legit ; nec chartarum venditor ; nec qui editionis impensas faciunt, qui tamen tenentur, ut haereticorum fautores.

Dixi : **6º) quomodolibet defendunt**, sive verbis sive scriptis ; sive privatim sive publice ; sive codicem, ne pereat vel ne superiori tradatur, sive doctrinam damnatam ; non vero qui stylum auctoris tantum laudant, ingenium, eruditionem aut alias bonas qualitates.

Dixi : **7º) libros**, quo nomine hodie veniunt : non quidem *manuscripta* ; sed scripta, *typis* edita, ut non immerito docet D'ANNIB. post CROIX, SPOR., VIVA, RONC., alios, dummodo aliquo volumine constant, ac proinde molis non sint adeo exiguae, ut potius alio nomine, quam librorum, nuncupari soleant. Unde non comprehenduntur *diaria* seu *ephemerides*, quod constat ex S. U. I.

(21 April. 1880) ap. N. R. T. (XX, 254); nec impressa vulgo dicta *brochures*, qualia sunt: *epistolae, conciones, theses, elegiae* et similia; nisi sint pars libri sub hac censura prohibiti, quia prohibito libro, quaelibet libri pars prohibetur, aut nisi ad libri molem pertinant. Interim de **quantitate** requisita ad librum constituendum, DD. disputant. Juxta SCHMALZ., PALAO, « *secundum communem loquendi usum, scriptura, quae foliis decem minor est, liber dici non solet, quamvis talis nuncupari possit decem folia saltem continens.* » Juxta LUGO: « *consulendus est hominum usus ex quo vocabula suam vim habent, et juxta eundem usum videndum est, an aliquod haeretici scriptum sit vel non sit dicendus liber.* » Quod vero fasciculos scriptorum periodicorum attinet, ad **dubium**: « *Utrum scienter legentes publicationes periodicas in fasciculos ligatas, habentes auctorem haeticum et haeresim propugnantes, excommunicationem incurrant, de qua Bulla Apostolicae Sedis 12 Oct. 1869 in excom. Rno Pontifici speciali modo reservatis, art. 2?* » S. Congr. S. OFF. (16 Jan. 1892) **respondit**: « *Affirmative* » Ap. N. R. T. (XXIV, 470).

Dixi: 8°) **apostatarum vel haeticorum**, qui scilicet vel nati sunt in *secta haeretica*, vel ob *haeresim damnati*; nam si R. Pontifex damnare voluisset libros cujusvis haeretici, etiam materialis tantum, satis fuisset librum haeresim propugnare. Ergo non comprehenduntur libri Catholicorum, Catechumenorum, imo nec Ethnicorum, Judaeorum, Mahometanorum, simpliciter talium, licet haeresim propugnent: quia absolute non dicuntur libri haeticorum; immo, juxta dicta, nec haeticorum, quamvis haeresim propugnent, si non sint nati in *secta haeretica* vel ut haeretici damnati.

Dixi: 9°) **dummodo haeresim propugnent**; i. e. data opera et pro viribus haeresis patrocinium suscipiant. Unde ad excommunicationem incurrendam, non sufficit quod haeresim contineant, ut constat ex S. C. ISD. (27 April. 1880); sed requiritur, ut eam data opera defendant, non obiter, non paucis, et quasi aliud agentes. Quod si opus pluribus constet voluminibus, quorum unum haeresim propugnat, tunc, si inter se *formaliter* sint distincta, ita ut unum ab altero sit independens et veluti opus ex se completum videatur, excommunicatio nullo modo incurritur le-

genb., retinendo, etc., volumen quod haeresim non propugnat; sensus dicendum, si inter se *materialiter* tantum sint distincta, ita ut unum ab altero dependeat. — Nec excommunicatio incurritur, si ex libro abrasae seu detractae fuerint paginae in quibus haeresis propugnatur.

Dixi : 10°) **aut libros cujusvis auctoris**, etc. ; unde parum refert a quo liber fuerit conscriptus, quidve contineat, dummodo prohibitus fuerit : **A**) per *Litteras Apostolicas*, et quidem **B**) *nominatim*. — Porro **Litterae Apostolicae** nuncupantur quae prodeunt sub R. P. nomine, sive in forma *Bullae*, sive in forma *Brevis*, sive *Encyclicae*, sive sub quacumque alia forma, dummodo ipsius nomine datae fuerint. Unde non sufficit prohibitio facta per decreta SS. Congregationum, quia esto prodeant Pontificis auctoritate, non tamen inscribuntur ejus nomine, neque in stylo curiae appellantur *Litterae Apostolicae*. — Verbum autem **nominatim** postulat, ut libri per suos proprios titulos exprimantur, et ideo libri, qui per Litteras Apostolicas modo tantum generali damnantur, etiam auctore citato, v. g. sub hac formula : *damnamus omnes libros auctoris N.*, non sunt *nominatim* prohibiti. — Quod verò libros attinet, ante Const. « *Apost. Sedis* » per *Litt. Apostolicas* ac *nominatim* prohibitos, illi tantum censuram inducunt, si sub poena excommunicationis R. P. reservatae fuerint prohibiti : secus nedum per Const. limitarentur censurae reservatae, ut potius numero auferentur. — Ex dictis patet, per eandem Const. abrogatam jam esse regulam X^{am} Indicis, qua lectio ac retentio plerorumque librorum a S. C. IND. prohibitorum excommunicationi, nemini tamen reservatae, subiciebantur. Nam haec excommunicatio in Const. Piana non fuit inserta, neque dici potest *Tridentina*, siquidem non ab ipso Conc. TRID. fuerit lata. Id tamen non impedit, quominus in suo vigore maneant, quoad cetera omnia, leges pontificiae de tali lectione editae, regulae etiam ac decreta Indicis, atque ad eas vel ea observanda sub gravi fideles omnes obligentur.

Dixi : 11°) **nisi in utroque casu excusentur ob parvitatem materiae**. Hinc excommunicationem non incurris : **A**) si *parum* legas. *Parum* autem alii dicunt esse unum aut alterum versiculum ; alii non multas lineas ; alii decem lineas ; alii unam paginam et aliquid plus ; alii unam paginam libri in folio impressi ;

sed potius cum SPORER habenda est ratio finis praecepti, adeoque attendendum est ad morale periculum subversionis ex materia lecta, quod subin etiam in paucis lineis reperitur, subin neque in aliquot paginis. Neque incurris : **B)** si *parum* retineas, sive respectu *quantitatis* retentae, puta, ut dicunt communiter DD., si retineas unum, duo, vel tria folia ; quia minus periculum est retinere, quam legere ; sive respectu *temporis*, ut si tantum retineas per unum aut alterum diem, etsi antea habueris voluntatem diu retinendi : quia non habetur peccatum exterius consummatum per actum graviter malum.

APPENDIX. Circa **lectionem librorum prohibitorum** placeat sequentia adnotare. **1°)** Non immerito scripsi in SYNOPSI S. R. E. CARD. CC. (pag. 54, n. 47) : « *Quemadmodum honorum librorum cultus ad omnem humanitatis, virtutum, religionisque informationem efficacissimum medium est ; ita experientia rerum omnium magistra mirifice comprobatur, lectione pravorum librorum homines quam maxime corrumpi et societatem sive civilem, sive domesticam, sive religiosam miserrime perturbari : boni namque malique libri veluti novae arbores vitae et mortis sunt, ex quarum usu quaecumque bona, quaecumque mala promanare dicenda sunt.* » **2°)** Hinc patet, lectionem pravorum librorum quales sunt, qui aut haeresi inficiuntur, aut de haeretica pravitae suspiciuntur, aut certe moribus et pietati adversantur. *per se loquendo*, i. e. nisi talis lectio fiat a viris doctis et ex honesta intentione hos libros impugnandi, extirpandi, nedum **jure naturali**, propter perversionis periculum, esse prohibitam ; sed etiam **jure positivo**, propter praesumptionem periculi, merito prohiberi. **3°)** Pravos libros, etiam sub poena censurae, prohibere, **pro toto orbe** spectat ad R. Pontificem ; **pro proprio territorio** ad Episcopos et Inquisitores, et hanc episcoporum potestatem in memoriam revocavit LEO XII (26 Mart. 1825) et recentius confirmavit PIUS IX (24 Aug. 1864), qui jussit, ut episcopi hac in re « *etiam tanquam Apostolicae Sedis delegati procedant ;* » ac tandem **pro suis subditis** ad Praelatos Regulares. **4°)** Quo pravis libris, ne veluti cancer in Ecclesia propagarentur, eorumque lectione Christifideles corrumperentur, efficacius invigilarent, RR. Pontifices jam olim pro tota republica christiana Congregationem S. OFFICII institue-

rant; quum tamen, ob ingentem causarum negotiorumque multitudinem qua ipsa detinetur, peraequum esset, ut hac in re ipsi auxilium praestaretur, S. PIUS V, O. P. an. 1571 specialem quamdam Congregationem instituit, **Indicis** nomine appellatam, quam deinde GREG. XIII Bul. « *Ut pestiferarum* » (id. Sept. 1572) variis facultatibus auxit, SIXTUS V Const. « *Immensa aeterni Dei* » (22 Jan. 1588) et CLEMENS VIII Const. « *Sacrosanctum fidei catholicae* » (17 Oct. 1596) sua auctoritate confirmarunt. Ideo autem **Indicis** nomen habet, quod libros, quos catholicis noxios existimat, in *Indicem* seu catalogum librorum prohibitorum referat, ut ab eorum lectione et retentione tanquam a venenatis pascuis sese fideles absterneant. 5°) **Index librorum prohibitorum** varias habuit vices, uti narrat BENED. XIV in Brev. « *Quae ad catholicae* » (23 Dec. 1757). Utimur hodie Indice recognito et edito jussu BENED. XIV eodem anno, cujus aliae deinceps factae sunt editiones, additis aliis libris postea proscriptis. 6°) Index ille ubique locorum adeoque omnes fideles **obligat**. Constat ex Breui BENED. XIV « *Quae ad catholicae,* » quod Indici praefigitur. Dicit enim Pontifex : « *Laudatum indicem... praesentibus litteris nostris tanquam expresse insertum habentes, auctoritate apostolica tenore praesentium approbamus et confirmamus, atque ab omnibus et singulis personis, ubicumque locorum existentibus, inviolabiliter et inconcusse observari praecipimus et mandamus sub poenis tam in regulis Indicis quam in Litteris et Constitutionibus apostolicis alias statutis et expressis quas tenore eorundem praesentium confirmamus et renovamus.* » Unde, quidquid hac de re olim nonnulli dixerint, obligat quoque in Gallia, nedum *de jure naturali* seu quoad reatum peccati quod plerumque ob periculum perversionis aut malae delectationis ex lectione talium librorum committitur; sed etiam *de jure positivo* seu quoad poenas tali lectioni adnexas. Quod novis argumentis ostenditur apud SCAVINI. 7°) **Indicis duae sunt partes**. In **prima** parte habentur leges et decreta quaedam generalia; in **secunda** parte exhibetur catalogus librorum *nominatim* proscriptorum, quorum alii *absolute* prohibentur, alii donec *expurgentur*, quod intelligitur de nova editione emendata, quae fuerit S. Congregationi Indicis probata. — Porro ex generalibus regulis quae initio, ut diximus, Indicis reperiuntur, libri prohibiti in *triplici* classe

collocantur, quarum 1^a classis comprehendit libros editos vel edendos *haeresiarcharum*, qui capita aut duces sunt vel fuerunt haereticorum, necnon omnes alios *haereticorum* libros qui de religione ex professo tractant; 2^a classis continet libros alios, ^{quos} cuiusvis auctoris qui prohibiti sunt vel ob haeresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem, vel quia paci et charitati christianae aut pudori et universim bonis moribus adversantur; 3^a classis libros complectitur editos sine nomine auctoris qui pravam continent doctrinam.

8°) Regulae INDICIS jussu SYN. TRID. editae necnon reliqua subsequētia additamenta, prout in 1^a parte *Indicis librorum prohibitorum* reperiuntur, firma et in suo robore permanent, iis tantum **exceptis**, quae binis sequentibus articulis Constitutionis « *Apostolicae Sedis* » minime congruunt. In hac enim statutum fuit :

1°) Excommunicationi latae sententiae speciali modo R. Pontifici reservatae subjacere : « *Omnes et singulos scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros apostatarum et haereticorum haeresim propugnantes, necnon libros cuiusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes et quomodolibet defendentes.* »

2°) Excommunicationi latae sententiae nemini reservatae, de qua in Decreto S. Concilii TRID. Sess. IV sermo est, illos tantum obnoxios esse, qui « *libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt aut imprimi faciunt.* » — Interea ex communi DD. sententia cum LCG. « *Veterum haeresiarcharum libros qui inter opera Patrum recensentur, hodie legere non prohibetur. Errores enim sunt jam obsoleti, et multa adsunt scitu utilia et necessaria.* »

Excipit quoque PERRONE : « *nonnulla opera de religione tractantia, edita ab heterodoxis quae communi consensu innoxia sunt, quandoque etiam rei christianae et catholicae utilia,* » veluti sunt opera LEIBNITZII, *Tractatus de religione* HUGONIS GROTHII, *Historia* INNOC. III auctore HURTER tunc acatholico, *Vita* S. GREG. VII auct. VOIGT, *Epistolae de reform. anglicana* auct. COBBET. Praeterea tradunt DD. regulam VI, qua absque facultate legi prohibentur libri vulgari idiomate a catholicis conscripti de controversiis inter catholicos et haereticos non amplius in toto suo rigore vigere, saltem in regionibus ubi haeretici errores suos vulgari lingua spargere solent. Pariter derogationem a Pio IX, per Litt. 2 Jun. 1848, regulae X factam, quatenus

nempe libri de re sacra non agentes in statu Pontifici absque praevia ecclesiastica censura edi permittuntur, extendunt ad alias regiones ubi similes sunt circumstantiae, et ubi consequenter lex de quibuscumque scriptis praevisi examini subjiciendis servatu est moraliter impossibilis. 9°. Denique quod spectat **licentiam** legendi libros prohibitos, inspecto jure communi eam concedere fere unice spectat ad Sedem Apostolicam, et episcopi id tantum possunt in casibus in quibus regulae Iudicis hoc ipsis permiserunt, vel quando agitur de libris a se ipsis prohibitis. Jure tamen delegato, seu tanquam delegati Sedis Apostolicae, Episcopi praefatam licentiam dare solent, idque praecipue vi facultatum quinquenalium fori externi.

III.

„ Schismaticos, et eos, qui a Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt. „

NOTAE. Communiter DD. existimant cum SUAR., PALAO, RONC., SCHMALZ., aliis, hujus censurae posteriorem partem esse prioris explicativam, quasi verbum *et* poneretur pro *scilicet*, hoc modo : *schismaticos, nempe eos qui* etc. At plerique recentiores commentatores unam clausulam ab alia distinctam habent, ita ut censurentur **schismatici duplicis speciei** : scilicet 1°) non tantum **totales** et **perfecti**, qui schismatici simpliciter nuncupari solent, quales sunt ex S. ТНOM. (2. 2. q. 59, a. 1) : « *Qui subesse renunt Summo Pontifici et qui membris Ecclesiae ei subjectis communicare recusant,* » seu, aliis verbis : qui a capite simul et membris pertinaciter, i. e. voluntarie, scientes et volentes, recedunt, ut si ad novam ac separatam Ecclesiam constituendam voluntarie discedunt a centro unitatis ; sed etiam 2°. **partiales** seu **imperfecti**, qui a capite tantum, i. e. a R. P. pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt. Quidquid sit, in excommunicationem incidunt **schismatici**, tam *primi* quam *secundi* generis, licet eorum schisma sit *purum* (tom. I, pag. 295 seq.), i. e. sine haeresi conjunctum ; non tamen schismaticorum *fautores, defensores*, etc. ; hos enim censura praeterit.

Resolvitur 1. Itaque censurae **non subjacent** : **A)** Qui recedit ab obedientia *episcopi* et *communione particularis ecclesiae*, dummodo subjectus maneat auctoritati R. P., quia nondum sepa-

ratur a capite et communione Ecclesiae universalis. **B)** Qui nolit obedire Papae, ut est princeps *temporalis*, vel *in odium* ipsius seu *vindictam*: aut qui ejus praecepta, v. g. jejunia, observantiam festorum, adimplere recuset, quia sibi sunt *gravia, molesta, incommoda*: non ideo enim auctoritatem spiritualem R. P. abjicit. **C)** Qui renuit subesse Pontifici, quia eum *non legitimum* putat, vel quia ex duobus electis quisnam sit legitimus, *non apparet*: non enim recedit pertinaciter. **Resol. 2.** Contra **non excusatur** qui a moderni Pontificis seu pro tempore existentis obedientia recedens, *ejus successor*i obtemperaturum se promittit; sicut nec ille, qui se *externae* tantum schismaticum prodit, quamvis *internae* aliud teneat, ut qui regi haeretico tanquam supremo ecclesiae capiti externam obedientiam praestant, etsi non credentes et inviti. Ratio: quia schisma in facto consistit.

IV.

„ Omnes et singulos, cujuscunque status, gradus seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum Concilium appellantes, necnon eos, quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuerit. ”

NOTAE. Hoc loco **duae classes** hominum censurantur: tum **1º) appellantes** a R. P., pro tempore existente, ad futurum Concilium generale; tum **2º) ii**, quorum **auxilio, consilio** vel **favore** appellatum fuerit. — Nihil refert, cujusnam *status, gradus* seu *conditionis* fuerint horum criminum rei; nec a quibus *ordinationibus* seu *mandatis* appellatio fiat, an fuerint sententiae, praecepta, leges, censurae, poenae; aut an fuerint justa vel injusta. — At quod **appellantes** attinet, requiritur, ut appellatio, i. e. provocatio, fiat: **A)** a Rom. Pont., qua *Papa*, non qua *Rege*: sumus enim in odiosis et aliunde finis hujus censurae est sartam tectamque servare Christi Vicarii spiritualem auctoritatem; **B)** a R. P. *pro tempore existente*, adeoque eo nondum e vivis sublato: secus haec verba frustra fuissent adjecta; **C)** ad *futurum Concilium generale*, adeoque censuram non incurrit: **a)** qui ad futurum Pontificem appellat; vel **b)** ad praesens Concilium, licet forte interruptum; vel **c)** ad Provinciale futurum, licet tunc injuria adhuc atrocior

evadat : quia in legibus poenalibus non valet argumentum a fortiori. — Quod vero **cooperantes** attinet, *duo* requiruntur : **A)** Ut auxilium, consilium, vel favor appellationem antecedant ; unde censura non ligat approbantes appellationem jam factam, vel appellantis faventes post appellationem. **B)** Ut appellatio cum effectu sequatur, secus enim non verificatur quod vi auxilii, consilii, vel favoris appellatum sit.

V.

« Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicae Legatos, vel Nuncios, aut eos a suis Dioecesibus, Territoriis, Terris, seu Dominiis ejicientes, necnon ea mandantes, vel rata habentes, seu praestantes in eis auxilium, consilium vel favorem. »

NOTAE. Hac censura, per quam puniuntur determinatae quaedam injuriae *in corpus, libertatem et dignitatem* certorum Ecclesiae Praelatorum, ligantur : Omnes qui voluntarie hujusmodi injurias inferunt, sive *physice* seu *immediate*, eas nimirum per seipsos exsequendo ; sive *moraliter* seu *mediate*, iisdem injuriis ab aliis illatis positive cooperando. — Pauca dicamus : 1°) de injuriarum **exsecutoribus** ; 2°) de iisdem **cooperatoribus** ; 3°) de **personis injuriatis**.

Ad **primum** quod attinet, injuriantes **A) in corpus** sunt : **a)** *Interficientes* i. e. quovis modo necantes, sive gladio, sive veneno, sive fame, etc., dummodo occisio sit injusta et peccatum mortale sive in se, sive in causa. Unde a censura excusatur qui volens leviter percutere, graviter per accidens vulneraret, ita ut percussus interiret ; vel si leviter percusserit, incuria medicorum percussus obiret. **b)** *Mutilantes*, i. e. abscindentes membrum proprie dictum. Unde recolenda heic sunt dicta supra (p. 360 seq.). **c)** *Percutientes*, i. e. laedentes cum dolore, sive virga, sive ligno, sive pugno. Injuriantes **B) in libertatem** sunt : **a)** *capientes*, i. e. comprehendentes ; **b)** *carcerantes*, i. e. quovis loco, etiam privato, continentes ; **c)** *detinentes*, i. e. captum, etiam ab alio, impediens, ne libere possit quo voluerit abire. « *Quae detentio*, ait ROXCE,

maxime cum versemur in poenalibus, importat physicam actionem VIOLENTAM, qua detineatur et impediatur persona capta; unde non incurreret excommunicationem qui solo PRAECEPTO impediret. » Ad-
dit praeterea heic dari posse parvitatem materiae, « *ut si per unum diem quis detineretur.* » Injuriantes **C) in dignitatem** sunt : **a)** *Hostiliter insequentes*, i. e. fugientem prosequentes animo *infesto*, ut nimirum ei malum inferant, etsi eum non adsequantur, vulnere-
rent aut capiant. Unde censura non ligantur, qui insequuntur contumeliae causa vel perterrefaciendi animo. **b)** *A suis dioecesis, territorii, terris seu dominiis ejicientes*, i. e. receptum expellentes quovis modo ex locis sibi *subjectis*, i. e. in quibus jurisdictionem spiritualem vel temporalem exercet, non vero ex loco originis vel domicilii, ubi nulla jurisdictione gaudet. Quocirca si expelleres episcopum ex uno loco dioecesis in alium, censuram non incurris, quia non ejicis ex dioecesi.

Ad **secundum** quod attinet, **cooperatores** sunt : *mandantes*, praestantes *auxilium, consilium* vel *favorem*, qui omnes censura tenentur, dummodo praefatae injuriae cum effectu subsequantur vi mandati, auxilii, consilii vel favoris. Citantur quoque hujusmodi delicta *rata habentes*; verum, ut hi ligentur, non sufficit delicta jam facta animo approbare, sed necesse est : tum **a)** ut ea suo nomine vel in sui gratiam sint patrata, quia juxta regulam 9 juris in 6° : « *Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non sit gestum;* » tum **b)** ut ratihabitionem externe significant; tum **c)** ut quo tempore delicta perpetrata fuerunt, habiles fuerint, saltem habitualiter, ad illa perpetranda vel mandanda; quare, si eo tempore fuerint amentes, censuram non incurrunt; secus si dormiebant, aut ebrii erant.

Ad **tertium** quod attinet, **personae laesae** sunt : **a)** *S. R. E. Cardinales*, ex quo electi sunt et electionem acceperunt, licet capellum nondum obtinuerint; **b)** *Patriarchae*; **c)** *Archiepiscopi*; **d)** *Episcopi*, dummodo sint consecrati : quia ante consecrationem, tametsi jurisdictione gaudeant, non sunt episcopi proprie dicti; **e)** *Legati* vel *Nuntii*, qui a R. P. causa negotiorum ad Principes mittuntur, dum durat eorum legatio.

VI.

« Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdictionis

ecclesiasticae sive interni sive externi fori, et ad hoc recurrentes ad forum saeculare, ejusque mandata procurantes, edentes, aut auxilium, consilium vel favorem praestantes. «

NOTAE. *Finis* hujus censurae est : tueri libertatem jurisdictionis ecclesiasticae, fori sive interni sive externi. Qua de causa, excommunicatione plectuntur **triplicis generis** rei : **1°)** *Impedientes* directe vel indirecte, per se ipsos, ejus exercitium. **2°)** *Recurrentes*, ut impediatur, ad forum saeculare ejusque mandata *procurantes*. **3°)** Mandata hujusmodi *edentes*, aut in iisdem actionibus *auxilium, consilium* vel *favorem* praestantes. — Itaque in **prima** reorum classe veniunt : **impedientes**, i. e. vi vel metu gravi efficientes, ut alter invitus et contra suam voluntatem cesset ab opere; sive id faciant *directe*, obstando *ipsimet* jurisdictionem exercere volenti et in *ea re* obstando, quam is facere intendit, ut si quis minetur necem Episcopo, si beneficium tali contulerit; sive id faciant *indirecte*, obstando in *alia re* vel in *alia persona*, ut si ei necem minetur praetextu injuriae sibi illatae, aut si prohibeat scribas, apparitores, praecones, etc., curiae ecclesiasticae addictos ea obire, quae sui muneris sunt. Nihil autem refert, utrum impediverint exercitium jurisdictionis ecclesiasticae *ordinariae*, an vero *delegatae*; utrum fori *interni*, an vero *externi*; dummodo impedimentum *effectum suum* habuerit, et agatur de jurisdictione ecclesiastica *spirituali*, non vero *temporali*. Hinc censuram hanc incurrunt qui obstant, ne parochus vel alius sacerdos, in casu necessitatis, moribundum adire possit, sacramenta ei administraturus; vel ne parochus aut alii praecones ab episcopo deputati verbum Dei praedicent, vel ne episcopus pontificalia exerceat aut ecclesiam consecret, etc. — In **secunda** classe reorum sunt : **recurrentes** *ad forum saeculare, ejusque mandata* **procurantes**, ut idem exercitium impediatur. Unde ad incurrendam censuram satis non est recurrere ad curias saeculares, etiamsi a iudice laico nihil obtineretur; sed insuper opus est, ut mandatum seu prohibitio contra iudices ecclesiasticos obtineatur et etiam executioni mandetur. Quare sacerdos, qui ab interdicto contra se lato, vel a sententia episcopi, eum ab officio amoventis, appellaret ad iudices saeculares, quamvis graviter peccaret, excommunicationem tamen non incurreret, si apud ipsos causam perderet, aut forte ab ipsis condemnaretur. — In **tertia**

classe veniunt : **A** hujusmodi *mandata edentes* : quo nomine veniunt depositarii auctoritatis civilis, a quibus emanant decreta exercitium jurisdictionis ecclesiasticae impediunt ; **B** *aurilium, consilium vel favorem praestantes* in iisdem scilicet actionibus, i. e. sive impediuntibus, sive recurrentibus, sive mandata edentibus, qui omnes censura ligantur, dummodo vi patrocinii, consilii, vel favoris impedimentum jurisdictionis ecclesiasticae, vel recursus ad curias saeculares, vel iniqui decreti executio subsequatur.

VII.

~ Cogentes, sive directe, sive indirecte, iudices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones ; item edentes leges vel decreta contra libertatem aut jura Ecclesiae. ~

NOTAE. Haec censura **duabus** constat **partibus**, quarum **prima**, quae favet privilegio *fori* tom. II, pag. 509 seq.), attingit : *cogentes sive directe sive indirecte iudices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones* ; **altera**, quae favet libertati et juribus Ecclesiae, animadvertit in *edentes leges, vel decreta contra libertatem aut jura Ecclesiae*.

Itaque in **prima parte** censurantur : **cogentes**, i. e. imperio vel metu adigentes *iudices laicos*, i. e. potestate laica iudicium exercentes, *ad trahendum ad suum tribunal*, i. e. ut jus dicant in *personas ecclesiasticas*, i. e. in eos qui gaudent privilegio *fori*, *praeter canonicas dispositiones*, i. e. non servatis conditionibus quibus licet ; sicuti licet v. g. in casu quo persona aliqua ecclesiastica fuerit degradata et laico iudici puniendi tradita ; aut in aliis casibus in jure canonico determinatis, ut si clericus in majoribus Ordinibus constitutus habitum et tonsuram clericalem non deferat et ter canonice admonitus, sub expressa poena amissionis privilegii clericalis obedire noluerit ; item in causa *reconventionis*, quando clericus ut actor convenit laicum coram iudice laico, quo casu potest a suo adversario coram eodem iudice in eadem causa reconveniri, non vero in causa criminali ; aut si intervenerit concordatum Principem inter et S. Sedem. — At quoniam sumus in odiosis, necesse est, ut *cogentes* id fecerint *volentes* ; et ideo, ut constat ex S. U. I. (1 Febr. 1871) praesens excommunicatio « *non attingit*

eos, qui SUBORDINATI sunt, etiamsi iudices fuerint, sed eos tantum, qui a NEMINE COACTI vel talia agunt vel alios ad agendum cogunt. » Unde ad hanc censuram incurrendam requiritur coactio auctoritativa, ut declaravit eadem S. U. I. (23 Jan. 1886), inquam : « *Caput COGENTES non afficere nisi legistatores et alias auctoritates cogentes;* » i. e. excommunicationi R. P. specialiter reservatae subjacere solos legistatores qui legem ferunt qua iudices coguntur personas ecclesiasticas ad suum tribunal trahere, et magistratus qui nulla necessitate compulsi sed sponte sua cogunt iudices sibi subjectos. Non tamen requiritur, ut cogant *directe*, sed sufficit, quod id faciant *indirecte*, i. e. alterius, forte potentioris, imperio, vel metu aliis incusso, puta iudicum laicorum agentibus, familiaribus, consanguineis, amicis, etc. Quocirca *indirecte* cogere nequaquam dicendus est ille, qui crimen clerici prodiderit iudici, quo crimine cognito, iudex necesse habet, pro officio et munere suo, trahere clericum ad suum tribunal : quia tunc magis lex cogit iudicem, quam denuntians; multo minus, qui clericum debitorem suum convenit coram iudice laico : non enim cogit iudicem, ut illum in jus trahat, sed ut in eum, quem ipse traxit, jus dicat. — Quia tamen Ecclesiae et personarum ecclesiasticarum **immunitas**, docente TRID. (Sess. XXV de ref. cap. XX), « *Dei ordinatione et canonicis sanctionibus* » constituta fuit, ac proinde sequentes propositiones in Syll. tum sub n. XXX : « *Ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immunitas a jure civili ortum habuit;* » tum sub n. XXXI : « *Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis, sive civilibus, sive criminalibus, omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante Apost. Sede* » a Pio IX merito fuerunt damnatae, hinc S. U. I. (23 Jan. 1886), uti alibi jam monuimus (tom. II, p. 310), hanc edidit declarationem : « *In iis locis, in quibus FORI privilegio per SS. Pontifices derogatum non fuit, si in eis non datur jura sua persequi nisi apud iudices LAICOS, tenentur singuli prius a proprio ipsorum Ordinario VENIAM petere, ut clericos in forum LAICORUM convenire possint : eamque Ordinarii nunquam denegabunt tum maxime, cum ipsi controversiis inter partes consiliandis frustra operam dederint. EPISCOPOS autem in id forum convenire absque venia Sedis Apostolicae non licet. Et si quis ausus fuerit trahere ad iudicem seu iudices laicos vel CLERICUM sine venia Ordinarii, vel*

EPISCOPUM sine venia S. Sedis, in potestate eorundem Ordinariorum erit in eum, praesertim si fuerit CLERICUS, animadvertere poenis et censuris ferendae sententiae uti violatorem privilegii FORI, si id expedire in Dominico judicaverint. »

In **secunda parte** censurantur : **edentes**, i. e. condentes auctoritate laica, sive laici sint, sive clerici, *leges*, i. e. ordinationes quae a suprema potestate in perpetuum constituuntur, vel *decreta*, i. e. statuta quae a quavis potestate, v. g. a Praefecto urbis, a Municipiis, etc. generaliter eduntur, *contra libertatem et jura Ecclesiae*, uti sunt leges et decreta de *placito regio* seu de *regio exsequatur*, aliaque vincula, quibus intercipitur, restringitur aut perturbatur, nedum exercitium potestatis ecclesiasticae, sive jurisdictionis, sive ordinis; sed quodvis aliud jus, ut puta jus docendi, promovendi ad ordines, publicas supplicationes extra templa obeundi, beneficia conferendi, etc.; imo et jura quae Ecclesiae, non uti Ecclesiae, sed uti societati, competunt, velut jus acquirendi actibus, sive ultimae voluntatis, sive inter vivos, alienandi, elocandi, etc. Interim non prius excommunicatio contrahitur quam leges vel decreta hujusmodi fuerint *promulgatae*, et si suffragio, v. g. populi, senatus, etc., fuerint rogatae, illam incurrunt quotquot iisdem sint efficaciter suffragati. Quocirca recole dicta (tom. II, p. 119 seq.). — Placet heic referre, quid S. POENIT. (10 Dec. 1860) responderit circa *Regium placitum* et *Exsequatur*, quod gubernium italicum sibi arrogat super Bullis, Brevibus et Rescriptis Pontificiis, nimirum : « *Non esse inquietandas privatas persona, quae, ut se servent indemnes, ad gubernium pro REGIO PLACET seu EXSEQUATUR recurrunt; verum Ordinarii hac in re, quantum poterunt, passive se habeant; et, si a gubernio super hujusmodi petitionibus interrogati fuerint, juxta leges justitiae et ad formam SS. Canonum sententiam suam patefaciant.* » Eadem die, S. POENIT., ad **du-bium** : « *An Ordinarii, parochi, beneficiarii ceterique bonorum ecclesiasticorum administratores, si gravibus sub poenis expostulentur, reddituum respectivorum inventarium gubernio tradere possint?* » **respondit** : « *Permitti, emissa tamen in scriptis protestatione in singulis actibus a respectivis administratoribus super necessitate traditionis ad evitanda majora mala et pro tuitione jurium Ecclesiae. Mens autem est SS. Domini, ut Ordinarii ante*

vel post traditionem, si fieri possit, super praemissis collectivam faciant protestationem reverenter quidem, sed cum evangelica libertate. »

VIII.

.. Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas Litteras vel Acta quaelibet a Sede Apostolica, vel ab ejusdem Legatis aut Delegatis quibuscumque profecta, eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive ipsas partes, sive alios laedentes vel perterrefacientes. »

NOTAE. Praesens censura **triplex genus** personarum attingit : **1°) Recurrentes** ad laicam potestatem ad impediendas Litteras vel Acta quaelibet a Sede Apostolica vel ab ejusdem Legatis aut Delegatis quibuscumque profecta. Porro per acta a S. Sede profecta designantur non tantum acta quae immediate a SS. Pontificibus proficiscuntur, sed etiam quae mediate a SS. RR. CONGREGATIONIBUS proveniunt, ut constat ex S. OFF. (16 Jan. 1892) ap. N. R. T. (XXIV, 170). **2°) Prohibentes** directe vel indirecte eorumdem Actorum vel Litterarum promulgationem vel executionem. **3°) Laedentes vel perterrefacientes** sive ipsas partes, i. e. eos ad quos pertinent Litterae vel Acta Apostolica, quales sunt ii qui a S. Sede vel ab ejus Legatis vel Delegatis obtinuerunt rescriptum aliquod gratiae aut justitiae vel sententiam aliquam sibi favorem; sive alios, non quosvis, sed vel eos ad quos pertinent publicatio vel executio Litterarum, quales sunt *procuratores, agentes, notarii, executores*; vel eos quos laedendo, quis partes ipsas, agentes, notarios, etc., laedere, terrere intelligitur, ut puta eorum parentes, conjuges, liberos. Et hi quidem excommunicationem **illico** incurrunt, dummodo laesio fuerit gravis et perterrefactio, i. e. minae tantum terrorem injiciant, ut nemo regulariter contra facere audeat. — **Quandonam** vero recurrentes et prohibentes excommunicationem incurrant, an *statim* scilicet, an tantummodo *post effectum secutum*, inter DD. disputatur. Habetur igitur dubium *juris*, ac proinde locus datur benigniori interpretationi.

IX.

.. Omnes falsarios Litterarum Apostolicarum, etiam in forma

Brevis, ac Supplicationum gratiam vel justitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S. R. E. Vice-Cancellarios seu Gerentes vices eorum aut de mandato Ejusdem Romani Pontificis signatarum; necnon falso publicantes Litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes Supplicationes hujusmodi sub nomine Romani Pontificis seu Vice-Cancellarii aut Gerentis vices praedictorum. »

NOTAE. Hac censura **tria reorum genera** excommunicantur: **1° Falsarii** Litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis ac Supplicationum, propria manu proprioque signo Pontificis, vel aliena quidem, sed ejus nomine aut de ejus mandato signatarum. **2 Falso publicantes** Litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis. **3° Falso signantes** Supplicationes. — De singulis pauca. Itaque **1° Falsarii** Litt. Apost. et Supplicationum dicuntur, qui iisdem aliquid addunt vel tollunt, ex quo eorum sensus motetur. Unde mutatio verborum, retento sensu, falsitatem non inducit. Porro *Litterae Apost.* dicuntur quae expediuntur nomine Summi Pontificis pag. 454; cujusmodi non sunt litterae S. Poenitentiariae, SS. Congregationum, Nuntii aut Legati etiam *a Latere*, proindeque, qui has falsificat, non incurrit hanc excommunicationem. — Quae Litterae Apost., si sint plumbatae, dicuntur *Bullae*; si sigillo cereo signatae, vocantur *Brevia*. Sub nomine autem *Supplicationes* veniunt petitiones ad Pontificem directae pro gratia vel jure obtinendo; seu potius, juxta stylum curiae, significant Pontificis responsum, sive fiat simplici appositione sigilli ad petitionem aut subscriptione nominis; sive fiat per rescriptum in quo petitio memoretur. **2° Falso publicantes** sunt, qui falsas Litteras Apostolicas pervulgant voce praeconis vel affixione ad valvas, vel alio quovis modo auctoritativa publicatione usitato. Et quoniam censura hoc loco silet de *Supplicationibus*, hinc qui falso publicaret rescripta gratiae seu justitiae, excommunicationem non incurreret. **3° Falso signantes** sunt qui *Supplicationibus* falsum sigillum vel falsam subscriptionem apponunt.

X.

.. Absolventes complicem in peccato turpi, etiam in mortis articulo, si alius Sacerdos, licet non adprobatus ad confes-

siones, sine gravi exoritura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem. »

NOTAE. Quae ad hanc censuram pertinent, copiose explicata fuerunt (tom. III, pag. 531 seqq.). Cum autem animadvertat in **absolventes**, propositum quidem fuit sequens **dubium** : « *Utrum confessarius, qui suum vel suam complicem in peccato turpi, ad mentem Bullae APOSTOLICAE SEDIS, n. 10, simulaverat absolvisse, recitando v. g. orationem quamdam vel alia verba pronuntiando, aut etiam tacendo, ita ut videretur tamen per signa vel manuum gestus revera poenitentem a peccatis relaxare, incurrit excommunicationem specialiter S. Pontifici reservatam, de qua agitur in praefata Bulla?* » Cui dubio S. POENITENTIARIA (1 Mart. 1878) **respondit** : « *Confessarios simulantes absolutionem complicit in peccato turpi non effugere excommunicationem reservatam in Bulla SS. BENEDICTI XIV : Sacramentum Poenitentiae.* » — Cum nihilominus in contrarium docendo pergerent commentatores Const. « *Apost. Sedis,* » hinc ad **dubium** : « *Omnes ejusdem Const. commentatores docent, illum confessarium excommunicationi non subjici qui complicem in peccato turpi absolvere fingit, sed reipsa non absolvit. Contrarium tamen declaravit S. POENIT. die 4 Martii 1878. An potest orator permittere, ut in suo seminario doceatur praefata commentatorum sententia responso S. POENIT. opposita?* » **respondit** S. U. I. (10 Dec. 1883) : « *Negative.* » — Diximus supra (pag. 429) in facultate absolvendi etiam a casibus R. P. speciali modo reservatis, si generaliter data fuerit, non comprehendi facultatem pro casu absolutionis complicit, qui specialissima mentione indiget. Id autem constat ex duplici decreto S. U. I. *Primum* est, quo edixit (17 Jun. 1866) : « *In facultatibus, quibus Episcopi aliique locorum Ordinarii ex concessione apostolica pollent absolvendi ab omnibus casibus Apostolicae Sedi reservatis excipiendos semper in posterum et exceptos habendos esse casus reservatos in Bulla BENED. quae incipit : Sacramentum Poenitentiae.* » Sunt autem casus sacerdotis attentantis absolutionem complicit in peccato turpi, et casus personae falso denuntiantis sacerdotem de sollicitatione. *Secundum* decretum est, quo statuitur (4 April. 1871) : « *ut in formulis facultatum quas S. C. de PROP. FIDE concedere solet, ubi mentio fit de casibus in Bulla COENAE reservatis, substituantur*

censurae speciali modo in Bulla APOSTOLICAE SEDIS Romano Pontifici reservatae, excepta absolutione complicitis in peccato turpi, » Praeterea, ut alibi (tom. III, p. 551 seqq.) jam monuimus, facultas absolvendi confessarium qui absolvendo complicem in peccato turpi excommunicationem R. P. specialiter reservatam incurrisset, non conceditur nisi sub certis clausulis, quas clausulas heic referre placeat, juxta novissimum exemplar quod ex Cancellaria Dioec. N.... anno (1888) prodiit in sequenti tenore :

« Vi Rescripti S. POENITENTIARIAE concedimus Rev^{do} N., facultatem absolvendi pro solo foro conscientiae et in sacramentali confessione tantum a censuris et poenis ecclesiasticis sacerdotem qui personae complicitis in peccato turpi confessiones excipere eamque absolvere ausus fuerit, et cum eodem super irregularitate ex violatione dictarum censurarum quomodocumque contracta misericorditer dispensandi; injuncta gravi pro modo culparum poenitentia salutari; quodque ab audiendis confessionibus personae complicitis abstineat, et si iterum ad ipsum accesserit, monitam de nullitate praeteritarum absolutionum ad alios confessarios non complices remittat. Insuper si ille sacerdos unam tantum personam complicem semel absolvere ausus fuerit, abstineat, ut supra, ab audiendis ejusdem confessionibus; sed si in posterum aliud hujusmodi absolutionis crimen, quod absit, patnaverit, similemque absolutionis et dispensationis gratiam a S. Poenitentiaria sive directe et immediate sive indirecte ac mediate consecutus fuerit, sciat illam nequaquam ipsi profuturam, nisi alias jam obtentae gratiae mentionem fecerit; qui vero duas, vel bis unam similiter absolvere attentaverit, officium parochi seu confessarii, quo tam perditus abusus est, curet dimittere; qui tandem sic absolverit tres aut plures, vel unam ter aut pluries, praefatum officium infra terminum ab absolvente, pensatis circumstantiis, praefiniendum, sed non ultra sex menses quatenus fuerit parochus, et non ultra tres menses quatenus fuerit simplex confessarius, dimittat, dimissumque amplius non resumat. Verum si ob aliquam gravem et justam causam infra praescriptum terminum dimittere nequeat, recurrat suppresso nomine litteris secretis et signatis ad eandem S. Poenitentiarium, rem totam exponendo, ut opportune in Domino discerni possit; aliisque injunctis de jure injungendis. »

XI.

.. Usurpantes aut sequestrantes jurisdictionem, bona, redditus, ad personas ecclesiasticas ratione suarum Ecclesiarum aut Beneficiorum pertinentes. »

NOTAE. Haec censura attingit : **usurpantes aut sequestrantes jurisdictionem**, seu spirituales seu temporales, *bona* seu immobilia seu mobilia, *redditus* i. e. quidquid res fert vel percipitur intuitu rei, dummodo adsint sequentes conditiones : **A)** ut pertineant *ad personas ecclesiasticas*; et quidem **B)** ad ipsas pertineant *ratione* sive *suarum ecclesiarum*, quibus videlicet sunt adscripti, sive *beneficiorum*. — Hinc **praesenti** censura non ligantur qui usurpant aut sequestrant : **1°)** quae competunt Montibus pietatis, Nosocomiis, Confraternitatibus laicorum : aut **2°)** quae competunt alicui capellaniae laicali : quia licet ad capellanos pertineant, non tamen ad eos pertinent sive *ratione ecclesiae*, cum non sint bona Ecclesiae; sive *ratione beneficiorum*, quia capellaniae laicales non sunt vero sensu beneficia, sed resolvuntur in pias fundationes vel pia legata; aut **3°)** bona monasteriorum : quia ad nullas personas Ecclesiasticas pertinent, sed vel ad ipsa monasteria vel ad R. Ecclesiam pertinent; aut **4°)** quae clerici percipiunt quasi mercedem, vel stipendia, vel ex proprio labore, licet occasione beneficii. — Dixi signanter : **praesenti** censura; quia sedulo animadvertendum est, ne incurrant excommunicationem latam a Conc. TRID. (Sess. XXII *de ref.* cap. XI) de qua postea. — Porro **usurpare** est rem a domino occupare quasi ad se pertinentem. Unde ut quis rem usurpare dici possit, *tria* requiruntur : **1°)** ut eam occupet; **2°)** ut a domino; **3°)** ut quasi ad se pertinentem. Defectu *primi*, praesenti excommunicationi non subiacet, qui aliquid, citra occupationem, detinet, licet injuste; ut v. g. conductor, fructuarius, qui dominum suo tempore rem suam reposcentem injuste repellit, aut haeres qui rem beneficio relictam beneficiario tradere recusat. Defectu *secundi*, eam non incurrunt, qui v. g. emunt ecclesiastica bona ab usurpatoribus usurpata, ut eruitur ex S. U. I. (8 Jul. 1874) ap. N. R. T. (VII, 32), quae tamen addit : « *Nulli dubium esse potest, quin comprehendatur a clarissima dispositione capituli XI de ref., Sess. XXII Concilii TRIDENTINI.* » Defectu *tertii*, sub nomine *usurpan-*

*tes non comprehenduntur fures, qui furarentur beneficiariis fructus suorum beneficiorum, ut declaravit S. U. I. (9 Mart. 1870) ap. N. R. T. (VII, 27) quia, licet fures rem alienam et ipsi invadant, illam tamen tanquam alienam invadunt, nullum jus in eam praetendentes, quo eam, tanquam sibi propriam occupatam jam retineant. — Quod tandem ad **sequestrantes** pertinet, eo nomine veniunt, qui *injuste*, i. e. nullo jure, nulla cogente necessitate, vel ut dicitur in Bulla COENAE, « *sine S. P. vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium expressa licentia,* » officio judiciali, rem alicui tertio custodiendam injuste committunt, vel ipsimet custodiunt, atque ita impediunt illius rei liberum usum iis, quibus de jure competeat.*

Resolvitur. Ex decreto S. C. C. (23 Maii 1874) « *ea omnia quae pro HELVETICA foederatione, quoad popularem parochorum electionem, sapientissime constituta sunt in nuperrimis Litteris Encyclicis diei 21 Nov. 1875,* » etiam **alibi** sunt applicanda, ita « *ut quicumque, ... suffragante populo, ad parochi vel vicarii officium electi audeant sive Ecclesiae sive jurium ac bonorum praetensam possessionem arripere, atque obire munia ecclesiastici ministerii, ipso facto incurrant in excommunicationem majorem PECULIARITER reservatam S. Sedi.* »

XII.

• Invadentes, destruentes, detinentes per se vel per alios civitates, terras, loca aut jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis; necnon ad singula praedicta auxilium, consilium, favorem praebentes. »

NOTAE. Praesens excommunicatio, cujus scopus est defendere dominium temporale ad Sedem Apostolicam pertinens, **triplex** personarum genus complectitur : 1°) *Invadentes, destruentes, detinentes per se, vel per alios, civitates, terras, loca aut jura* (nimirum temporalia eaque principalia) *ad Ecclesiam Romanam pertinentia.* 2°) *Usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis,* i. e. jurisdictionem quae R. P. competit, ut est princeps temporalis, circa res magni momenti, ut est jus vitae et mortis, jus indicendi tributa, jus creandi magistratus, et similia. 3°) *Ad*

singula praedicta auxilium, consilium, favorem praebentes, effectu scilicet secuto, et dummodo cooperatio fuerit formalis. — **Utrum** vero *adhaerentes*, (i. e. qui praedictorum partes sequuntur, nullo tamen cum eis inito pacto nulloque auxilio, consilio eis faventes) quos Constitutio praeterit, recensendi sint inter eos qui favorem praebent, inter DD. *disputatur*. Habetur itaque dubium *juris*. Interim, ut plures existimant, *adhaerentes* excommunicationem R. P. simpliciter reservatam subeunt ex Litter. Apost. 1 Nov. 1870. — **Quaestio** pariter hic est, an *auxilium* et *favorem* praebeant in *retinendo*, qui **publica munia** gerunt? Qua de re ad **dubium** : « *An retineri et suscipi possint sub intruso gubernio officia?* » S. POENIT. (10 Oct. 1860) **respondit** : « *Dummodo non agatur de officiis, quae directe et proxime influunt in spoliū vel in ejusdem spoliū mantentionem, et exerceri possint absque periculo laesionis legum divinarum et ecclesiasticarum posse tolerari.* » Unde distinguendum est inter : officia **politica**, quae directe et per se tendunt ad usurpatorem probandum vel confirmandum, quales sunt qui primum seu supremum magistratum gerunt in quavis provincia aut civitate, aut terra, aut oppido, qui proinde censura tenentur, si ab officio possint abstinere sine incommodo gravi tum *proprio*, tum *publico* ; et officia **civilia**, quae mere ad bonum civium spectant, qualia sunt munera municipalia aliaque pro tuenda tranquillitate necessaria et ex ipsa natura societatis profluentia, quae assumi et exerceri possunt, dummodo juramentum fidelitatis usurpatori non praestetur, et si jurare omnino necesse sit, jurantes palam profiteantur, se nihil facturos quod legibus divinis et ecclesiasticis adversetur.

APPENDIX. Hisce XII excommunicationibus **duae aliae addendae sunt** excommunicationes latae sententiae *speciali modo* R. P. reservatae, quae accesserunt Const. « *Apostolicae Sedis* : » **una** ex Bul. PII IX « *Romanus pontifex* » (28 Aug. 1873); **altera** ex decreto S. POENIT. (4 Aug. 1876) a Pio IX approbato. Utramque excommunicationem attulimus supra (pag. 426 seq.).

« A quibus omnibus excommunicationibus huc usque recensitis absolutionem Romano Pontifici pro tempore speciali modo reservatam esse et reservari ; et pro ea generalem concessio-

nem absolvendi a casibus et censuris, sive excommunicationibus Romano Pontifici reservatis nullo pacto sufficere declaramus, revocatis insuper earundem respectu quibuscumque indultis concessis sub quavis forma et quibusvis personis etiam Regularibus cujuscumque Ordinis, Congregationis, Societatis et Instituti, etiam speciali mentione dignis et in quavis dignitate constitutis. Absolvere autem praesumentes sine debita facultate, etiam quovis praetextu, excommunicationis vinculo Romano Pontifici reservatae innodatos se sciant, dummodo non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma sit quoad absolutos obligatio standi mandatis Ecclesiae, si convaluerint. »

NOTAE. Itaque **quatuor** heic animadvertenda veniunt : **1º)** Absolutio a praefatis excommunicationibus Rom. Pontifici *speciali modo* reservatur. Unde principium seu regula generalis est : quod **ipse solus** ab iisdem absolvere potest, aut *is cui haec facultas est delegata*. **2º)** Circa hanc **delegationem** duo declarantur : **A)** Facultatem absolvendi a memoratis excommunicationibus non comprehendi in facultate *generali* absolvendi a casibus et censuris, sive excommunicationibus R. Pontifici reservatis ; unde necesse est, ut haec facultas *specialiter* exprimatur. **B)** *Revocata* esse desuper quaecumque indulta sub quavis forma concessa quibusvis personis, sive sint episcopi, sive regulares. Ut tamen constat ex Litteris Assessoris S. U. I. ad Secretarium S. C. de PROP. FIDE (12 Jan. 1870) italice scriptis, « *per dictam Constitutionem SS. Patris nullatenus intendit, ne minimum quidem, detrimentum inferre facultatibus cujuscumque indolis, quae a S. Sede ante promulgationem ejusdem Const. concessae fuerint, sive hae quinquennales sint, sive extraordinariae, sive respicientes praesens jubilaeum ; atque vult ut in suo pleno vigore permaneant, tempore perdurante in dictis concessionibus sive indultis praefinito.* » Quod vivae vocis oraculum promulgatum fuit in *Instructione* S. U. I. (1 Febr. 1871). **3º)** Infligitur **excommunicatio** R. P. *simpliciter* reservata in praesumentes absolvere a quavis ex praefatis censuris R. P. *specialiter* reservatis. Quare, addendus est hic casus XVII casibus Papae *simpliciter* reservatis, qui in Constitutione memorantur. **4º)** Ab allato principio seu generali regula indicatur **exceptio**, nimirum :

« *dummodo non agatur de mortis articulo* » seu morali periculo ; in quo tamen firma esse debet quoad absolutos obligatio *standi mandatis Ecclesiae*, si convaluerint. Ut autem supra (pag. 389) et alibi jam monuimus, ex S. U. I. (30 Jun. 1886) *nequit amplius tuto teneri* sententia docens ad episcopum aut ad quemlibet sacerdotem approbatum devolvi absolutionem casuum et censurarum etiam speciali modo Papae reservatorum, *quando poenitens versatur in impossibilitate personaliter adeundi S. Sedem* ; sed recurrendum est saltem per litteras ad Em^{um} S. Poenit. Praefectum pro omnibus casibus Papae reservatis, nisi episcopus habeat speciale indultum, praeterquam in articulo mortis, ad obtinendum absolventi facultatem. *At in casibus vere urgentioribus*, in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiae, dari potest absolutio a censuris etiam speciali modo S. Pontifici reservatis, *sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras*, nisi saltem *infra mensem* per epistolam et *per medium confessarii* absolutus recurat ad S. Sedem. Interim quid S. POENITENTIARIA (7 Nov. 1888) responderit ad dubium sibi propositum, retulimus supra (pag. 389).

« Excommunicationes latae sententiae Romano Pontifici reservatae. »

« Excommunicationi latae sententiae Romano Pontifici reservatae subiacere declaramus : »

NOTAE. Numerantur casus XVII, quibus juxta dicta (p. 453) addendus est sequens : « *Absolvere praesumentes, sine debita facultate, etiam quovis prae-textu, ab excommunicationibus R. P. reservatis SPECIALI MODO.* »

I.

« Docentes vel defendentes sive publice, sive privatim propositiones ab Apostolica Sede damnatas sub excommunicationis poena latae sententiae ; item docentes vel defendentes tanquam licitam praxim inquirendi a poenitente nomen complicitis, prouti damnata est a BENEDICTO XIV in Const. *Suprema*, 7 Julii 1745 ; *Ubi primum*, 2 Junii 1746 ; *Ad eradicandum*, 28 Septembris 1746. »

NOTAE. Haec censura **duplicem** personarum classem attingit.

In **prima** classe veniunt : *docentes vel defendentes sive publice sive privatim propositiones ab Apostolica Sede*, i. e. a R. Pontifice ex cathedra loquente *damnatas*, dummodo damnatae fuerint *sub excommunicationis poena latae sententiae*. Itaque **huc non spectant** : 1°) Propositiones damnatae a Conciliis generalibus, multo minus a SS. Congregationibus, v. g. *Inquisitionis* vel *Indicis*, nisi per organum S. Congregationis damnatae fuissent a R. Pontifice. 2°) Propositiones damnatae quidem a R. Pontifice, sed sine poena excommunicationis latae sententiae, quales sunt propositiones quae in *Syllabo* continentur; quamvis aut liber, in quo continentur huiusmodi propositiones, damnatus fuerit sub excommunicatione latae sententiae, aut propositiones ipsae damnatae fuerint sub *censuris et poenis* in jure statutis. Contra **huc pertinent** propositiones damnatae a R. P. sub poena excomm. latae sententiae, quamvis excommunicatio non sit *reservata*, et propositiones nulla censura theologica fuerint notatae, sive *singillatim*, i. e. singulis propositionibus singulis censuris inustis, sive *in globo*, ut dici solet, dum multae propositiones sub variis respective notis damnantur, non suam cuilibet propositioni notam in particulari affigendo, ut explicavi in opere meo : *PRINCIPIA ET ERRORES* (pag. 51 seq.). — Nihil autem refert *quomodo* docuerint aut defenderint : an *scripto* scilicet, an *verbo* tenus; an *privatim*, an *publice*. Sufficit quod huiusmodi propositiones *docuerint*, i. e. aliis tradiderint, aut *defenderint*, i. e. earum patrocinium susceperint, quasi fuerint damnatione indiguae. Et si praeterea damnatae fuerint ut *haereticae*, tunc eas docendo vel defendendo, praeter praesentem censuram, incurrunt in excommunicationem latam in haereticos (pag. 429), R. P. *speciali modo* reservatam : quia duo praecepta transgrediuntur : alterum contra obedientiam Ecclesiae debitam, alterum contra fidem (pag. 384). — Porro **propositiones**, quas *docere* vel *defendere* interdictum est *ab Apost. Sede sub excommunicationis poena latae sententiae* sunt **sequentes** : 1°) Articuli 45 JOAN. WICLEFF. et 50 articuli JOAN. HUSS damnati a MART. V Const. « *In eminentis Apostolicae* » (15 Febr. 1420). 2°) Errores 41 MARTINI LUTHERI per Bul. LEON. X « *Exsurge Domine* » (16 Maii 1520). 3°) Propositiones 79 MICH. BAI per Bul. S. PII V « *Ex omnibus* » (1 Oct. 1567).

4°) Prop. de confess. sacramentali et absolutione obtinenda per litteras ex CLEM. VIII per decret. S. U. I. (20 Jun. 1602). 5°) Prop. 43 damnatae ab ALEX. VII per decret. S. U. I. (24 Sept. 1665 et 18 Mart. 1666). 6°) Prop. 65 damnatae ab INNOC. XI (4 Mart. 1679). 7°) Prop. 68 MICH. DE MOLINOS damn. ab INNOC. XI Const. « *Coelestis Pastor* » (20 Nov. 1687). 8°) Prop. 2 damnatae ab ALEX. VIII (24 Aug. 1690). 9°) Prop. 51 damnatae ab ALEX. VIII per decret. S. U. I. (7 Dec. 1690). 10°) Prop. 101 QUESNELLI damnatae a CLEM. XI « *Unigenitus* » (8 Sept. 1713). 11°) Prop. 5 de duello damn. a BENED. XIV Const. « *Detestabilem* » (10 Nov. 1752). 12°) Prop. 85 SYN. PISTORIEN. a PIO VI Bul. « *Auctorem fidei* » (28 Aug. 1794).

In **secunda** classe veniunt : *docentes vel defendentes tanquam licitam praxim inquirendi a poenitentibus nomen complicitis, prouti damnata est a BENED. XIV in citatis Constitutionibus. Praxis* autem, ab hoc Pontifice damnata, erat : qua confessarii *requirebant nomen complicitis sub poena denegandae absolutionis*. Ex duobus itaque coalescit : nempe *ex inquisitione complicitis et denunciata reticenti denegatione absolutionis*. Et ideo ad censuram incurrendam necesse est, ut quis *utrumque* simul licitum esse doceat vel defendat, nempe : et exquirere nomen complicitis et reticenti absolutionem denegare. Recole quae scripsi de praesenti materia (tom. III, pag. 260 seq.).

II.

« Violentas manus, suadente diabolo, injicientes in Clericos, vel utriusque sexus Monachos, exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur, ut Episcopus aut alius absolvat. »

NOTAE. Haec est celebris excommunicatio, quae vulgo **Canonis** nuncupatur, eo quod contineatur in speciali canone : « *Si quis, suadente diabolo* » exarato in Conc. LATER. II sub INNOC. II, de quo egi (tom. II, p. 509 seq.). Ad hanc censuram incurrendam **tres** requiruntur conditiones : tum ut habeatur *violenta manuum injectio* ; tum ut fiat *suadente diabolo* ; tum ut exerceatur *in clericum vel monachum*. De singulis pauca.

Itaque **A)** *violenta manuum injectio* denotat actionem vio-

lentam, quae scilicet non *verbis*, sed *re* fit (sive manibus, sive pedibus, sive baculo, sive alio quocumque modo), in personam vel res aliquo pacto ei adhaerentes, ita ut violentia redundet in personam. **Hinc** non incurris excommunicationem : 1°) si tantum verbis contumeliosis aut minacibus afficias, expellas clericum aut monachum : 2°) si manus violentas inferas in ejus domum, familiares, vestes non indutas, etc., etiamsi in odium et injuriam ipsius : quia nihil horum ei adhaeret ; 3°) si pallium, crumenam per furtum ab eo abscindas, cum non sit actio violenta. **Contra** incurris : si, suppositis supponendis, violenter noceas personae, sive 1°) laedatur **in corpore**, ut si venenum clam propines, idque statim ac venenum incipit agere, quamvis non sequatur mors ; si ita persequaris, ut sis moraliter causa quod in fluvium vel fossam cadat, vel ab equo excutiat ; sive 2°) laedatur **in libertate**, ut si capias absque auctoritate ecclesiastica, aut detineas in carcere vel loco unde sine dedecore exire non possit, ut si se lavanti in balneo vestes depositas auferas ; sive 3°) laedatur **in honore** seu **dignitate**, ut si sputum, aquam, pulverem, lutum, pileum in eum per injuriam projicias ; si vestem, pileum, pallium per vim et injuriam auferas ; si equum, cui insidet, occidas, vulneres, caedas, per frenum sistas : quia, licet hae actiones sint leves respectu corporis, non tamen respectu honoris. — Dixi : *suppositis supponendis* ; nam oportet, ut haec violenta manuum injectio fiat *suadente diabolo*, quae verba nunc veniunt explicanda.

Itaque **B)** verba **suadente diabolo** significant ad excommunicationem requiri, ut violenta manuum injectio sit mortaliter peccaminosa, ita ut actio tum interna tum externa pertingat ad culpam lethalem. Ratio ex BILL. est : « *Quia Ecclesia intendit punire peccatum mortale externum gravis injuriae illatae Clerico, quale non est nisi internum peccatum mortale et gravis injuria exterior existat.* » **Hinc** excommunicationem non incurris : 1°) Si clericum percutias ex motu primoprimum seu secundoprimum ; aut jocosè vel casualiter, licet percussio sit gravis et sanguis effundatur ; aut correctionis gratia, dummodo non sit excessus in modo. Et ita Prae-latus aut Magister causa disciplinae percutiens clericum etiam in sacris constitutum non incurrit excommunicationem ex cap. « *Si vero* » et cap. « *Ex tenore* » (de sent. excom.), dummodo tamen

percussio fuerit moderata, i. e. juxta BILL. « *attenta ratione tum culpa, tum percutientis et percussi; si enim excessus foret enormis et valde indecens, non evitaretur excommunicatio.* » 2º) Si facias ob justam defensionem tuae vel alterius personae, honoris, rerum; dummodo fiat *incontinenti*, ut loquuntur DD., i. e. in ipso actu aggressionis et cum moderamine inculptae tutelae, ut si mulier tentetur a clerico, nec aliter potens suum honorem tueri illum occidat; aut si clericum asportantem tua bona insequaris, detineas et per vim auferas, dummodo sint alicujus valoris nec sint in tuto deposita. 3º) Si graviter percutias clericum turpiter inventum cum tua uxore, matre, filia aut sorore (non vero, si cum alia, etiamsi tibi conjuncta, ut notant DD.,) ob difficultatem temperandi dolorem et impetum vindictae, dummodo fiat *incontinenti*. Censetur autem clericus turpiter inventus, etiamsi inveniatur tantum osculans, amplectens, turpiter tangens vel in loco suspecto, ita ut ex circumstantiis merito conjici possit turpitudine. 4º) Si clerico eripias ense vel equum, ut ab invasore te defendas aut fugias: aut si eum domo extrudas, eo quod « *causet perturbationes, insolentias et rixas,* » ut habet RONC. 5º) Si ex intentione graviter injuriosa, ita tamen leviter tangas, ut judicio prudentium censeatur actio externa tantum venialiter mala. 6º) Si percutias clericum quem putas esse laicum, aut volens percutere laicum praeter intentionem percutias clericum. — **Utrum** vero incurras censuram, si volens percutere clericum *Petrum*, per errorem percutias clericum *Paulum*? DD. *disputant*. Alii **negant** cum DIANA et SUAR.: quia respectu Pauli percussio illa non fuit voluntaria, sed mere casualis seu affectiva. Alii **affirmant** cum BILL. et S. LIG. (III, 628): « *quia, ut dicit BILL., in isto casu percutis voluntarie et ex intentione clericum,* » sicque injuriam irrogas statui clericali. Alii **distinguunt** hoc modo: si volueris percutere *Petrum quasi clericum*, incurris; sin vero non ut clericum sed quasi *Petrum*, non incurris. — **Contra** incurris excommunicationem, si sciens volens graviter percutias clericum etiam *consentientem* (tom. II, pag. 64), si talis percussio, non obstante consensu clerici, *non desineret esse injuriosa*; quod addo: quia secus esset, si consensus auferret injuriam, puta si clericus petat caedi ab alio, ut luat sua peccata.

Tandem C) nomine **clericorum** veniunt: omnes non solum

majoribus, sed etiam minoribus Ordinibus, imo sola Tonsura insigniti, etiamsi sint excommunicati, suspensi, irregulares, degradati tantum *verbaliter* (pag. 367), iis solummodo exceptis, qui privilegio *Canonis* exciderint, quales sunt : 1°) clericus *conjugatus*, qui non defert habitum et tonsuram : 2°) *bigamus*, etsi deferat ; 3°) *realiter* degradatus ; 4°) qui *enormitati* et *tyrannidi* se immiscuerit ; 5°. qui lubricam exercet artem, seu, ut dicitur in cap. un. *de vita et honest. cleric.* in 6°), « *qui... se jocolatores seu goliardos faciunt aut buffones* : » sed ii post annum, nisi prius ter moniti ab episcopo, non resipuerint ; immo 6°) juxta DD. communiter, qui excidit privilegio *fori*, ipso facto excidit privilegio *canonis* (tom. II, pag. 510). Contradiciunt tamen nonnulli (*ibid.*). — Nomine autem **monachorum** veniunt : omnes religiosi utriusque sexus, etiam novitii, conversi ; item tertiarii et tertiariae SS. Francisci et Dominici, si collegialiter vivant sub habitu et voto aliquo expresse non si in propriis domibus habitent, ut, teste BILL., declaravit Leo X ; etiam eremitae si collegialiter vivant voto adstricti, aut de mandato episcopi alicui ecclesiae vel aediculae inserviant ; non vero si sint *vagi*, habitum eremiticum pro lubito suo suscipientes aut dimittentes, quos melius *sarabaitas* dixeris. Imo ex ROTA ap. FAGNANUM in Cap. Nullus 2 *de foro competenti*, n. 59, comprehenduntur membra Congregationum religiosarum, sive virorum sive mulierum, a solis Episcopis approbatarum. Cfr. N. R. T. (XXIII, 115).

Et **olim** quidem huic excommunicationi obnoxii erant etiam **impuberes**, et non tantum criminis *executores*, sed etiam **cooperatores** tam positivi quam negativi. Verum, **utrum** adhuc teneantur *impuberes* et *cooperatores*, inter DD. *disputatur*. Alii **affirmant** : quia ubi est eadem lex et eadem ratio legis, ibi eadem esse debet interpretatio. Alii **negant** : quia ubi Const. « *Apost. Sedis* » hos quoque teneri voluit, illos recensuit. Accedit censuras hujus Constitutionis robur habere eo modo quo in ea insertae sunt « *non secus ac si primum editae ab ea fuerint*, » ut ipse declarat Pius IX. Quidquid sit, habetur *dubium juris*, et ideo quod minimum est sequimur. Neque excommunicationem contrahere opinamur cum S. LIC. (VII, 274) clericum, qui se ipsum ex malitia vel passione injuriose percuteret, quia lex percussorem a percusso

aperte distinguit. — Dictum est in corpore censurae : **exceptis, quoad reservationem, casibus**, etc. Et quidem ab hac excommunicatione, licet Papae sit reservata, **jure** tamen absolvere potest episcopus : 1°) quando percussio, etsi mortaliter mala tam interne quam externe, est *levis*, comparative scilicet ad *gravem et enormem*, quae Papae reservantur, juxta dicta (tom. III, pag. 328). 2°) Quoties percussio est *occulta*, etsi fuerit *enormis*, facta scilicet cum mutilatione membri. *Ex privilegio* autem ab hac excommunicatione absolvere possunt : 1°) *Legati a latere* et *Legati missi*, sed in provincia quisque sua tantum : 2°) juxta plures, quos inter S. LIG. (VII, 279 et 107), *praelati regulares* possunt ab hac censura absolvere subditos suos. Et haec sententia ex pluribus S. C. C. decisionibus constare videtur, dummodo percussio non sit *enormis*.

III.

„ Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices, vel qualemcumque operam aut favorem praebentes, necnon de industria spectantes, illudque permittentes, vel quantum in illis est, non prohibentes, cujuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis. „

NOTAE. Haec censura **sex** personarum classes comprehendit : 1°) *Duellum perpetrantes*, sive sit *solemne* seu *publicum*, sive sit *simplex* seu *privatum* ; sive sit *fatale* sive *non fatale*, dummodo sit *duellum proprie dictum* juxta explicata (tom. I. pag. 442 seq.). 2°) *Simpliciter ad illud provocantes*, quamvis alter non acceptet duellum, ideoque illud non sequatur. 3°) *Ipsum acceptantes*, sive inde sequatur, sive non. 4°) *Quoslibet complices et qualemcumque operam aut favorem praebentes*, ut sunt patrini, testes, consilium dantes, socii, ceterique quos citavi (tom. I, pag. 445). 5°) *De industria spectantes*, non vero qui vel casu transeunt, vel in secreto vel a longe duellum spectant, multo minus qui comitantur, ut duellum impediunt (S. LIG. VII, 220). 6°) *Illud permittentes vel quantum in illis est non prohibentes*, si nempe ex officio prohibere debuissent, ut Principes in suis territoriis, militum duces suis ; non vero comprehenduntur, ut antea, « *post*

commissum crimen veniam et impunitatem concedentes : » hos enim Const. « *Apost. Sedis* » praeterit. — Cetera vide t. I, p. 442 seqq.

IV.

.. Nomen dantes sectae *Massonicae* aut *Carbonariae*, aut aliis ejusdem generis sectis, quae contra Ecclesiam vel legitimas potestates seu palam, seu clandestine machinantur; necnon iisdem sectis favorem qualemcumque praestantes; earumve occultos coryphaeos ac duces non denuntiantes, donec non denuntiaverint. »

NOTAE. Haec censura **triplicem** personarum classem complectitur : **A)** In **prima** classe veniunt : **Nomen dantes**, i. e. scientes volentes sese aggregantes, quocumque ceteroquin ritu, et etiamsi absque ritu, initiuntur *sectae* i. e. societati *Massonicae* aut *Carbonariae*, aut *aliis ejusdem generis sectis*, quae nimirum, ut habetur in *Instr. S. U. I.* (10 Maii 1884), « *contra Ecclesiam vel legitimas potestates machinantur, sive id clam sive palam fecerint, sive exegerint sive non a suis asseclis secreti servandi iuramentum,* » et licet a gubernio tolerentur, ut constat ex Pii IX Const. « *Quanta cura* » (8 Dec. 1864). Ad hujusmodi sectas pertinere « *societatem Americanam seu Hibernicam, FENIANORUM appellatam,* » declaravit S. U. I. (12 Jan. 1870), cujus decretum retuli in opere : *PRINCIPIA ET ERRORES*. Item hujus generis sunt : societas *Solidariorum* in Belgio et alibi; societas *Mazziniana*, societas *emancipatrix ab Ecclesia Romana catholica* in Italia; *Excubiae libertatis* et *Foedus Americanum* in P. F. A. S.; societas *Nihilistarum* in Russia et *Internationalistarum* in universo orbe, aliae. De secta *Massomum*, « *quae cujusdam est instar centri unde abeunt et quo redeunt universae* » sectae, spendide, pro more suo, tractat LEO PP. XIII in celebri *Encycl. « Humanum genus »* (20 April. 1884). — **B)** In **secunda** classe veniunt : **Iisdem sectis favorem qualemcumque praestantes**, quae verba quam late patent; et ideo hanc excommunicationem incurrunt qui, ut dicitur in Bulla « *In eminenti* » CLEM. XII (28 April. 1738), hujusmodi sectis prae-bent « *consilium, auxilium, ... palam aut in occulto, directe vel indirecte, per se vel per alios ;* » vel audent eos « *in suis aedibus,*

seu domibus vel alibi receptare atque occultare.... vel potestatem seu commoditatem facere, ut alicubi convocentur.... necnon alios hortari, inducere, provocare aut suadere, ut hujusmodi societatibus adscribantur, annumerentur, seu intersint, vel ipsas quomolibet juvent ac foveant. » Unde quoque, ut constat ex S. U. I. (5 Jul. 1837), Massones « quos licet emissi juramenti poeniteat, communicando tamen cum ceteris eidem sectae adhaerentibus, vel eorum conventicula adeundo, vel alio quolibet modo, veros ejusdem societatis cultores se palam exhibere perseverant, » ad Poenitentiae aut SS. Eucharistiae Sacramenti participationem legitime per confessarium nequeunt admitti. — C) In *tertia* classe veniunt : Earum sectarum **occultos coryphaeos ac duces non denuntiantes, donec non denuntiaverint.** Itaque praesenti censura mitigatur excommunicatio olim lata in *non denuntiantes* : nam 1°) obligatio sub hac poena omnibus imposita per Bullas PII VII et LEONIS XII denuntiandi « eos omnes quos noverint » his societatibus nomen dedisse, limitatur ad denuntiationem occultorum coryphaeorum ac ducum ; et 2°) excommunicatio reservata, quae hucusque perpetua erat, manere tantum, saltem quoad reservationem, « donec non denuntiaverint. » Unde facta denuntiatione, ipso facto cessat reservatio excommunicationis incursae, et ideo ille qui culpabiliter denuntiare neglexerit ac proinde excommunicationem R. P. simpliciter reservatam incurrerat, absolvi poterit a quovis confessario, postquam, licet excommunicatione incursa, oneri denuntiandi tandem satisfecerit. — Porro omnes Christi fideles tenentur denuntiare harum sectarum *occultos coryphaeos ac duces*, quamvis hodie eorum nomina per libros et ephemerides passim evulgari soleant ; et denuntiatio facienda est Inquisitori vel Ordinario et in locis Missionum Vicario vel Praefecto Apostolico vel ab eis ad hoc officium delegato. Utrumque constat ex *Instr.* S. U. I. (1 Febr. 1871). Constat praeterea ex declaratione S. R. et U. Inq. (19 April. 1893) quae ad **dubia** : 1°) « *An occulti sectae massonicae coryphaei ac duces sint denuntiandi juxta Const. Apost. Sedis, quando sunt publice noti ut liberi muratorii, sed non sunt publice noti ut coryphaei vel duces hujus sectae massonicae?* » 2°) « *An denuntiationis obligatio cesset apud eas regiones in quibus liberi muratorii et ideo ipsorum coryphaei a gubernio civili tolerantur, et ab ecclesiastica*

potestate puniri non possunt nec ullo modo cohiberi? » ita **respondit** : « Ad 1um : *Affirmative*. Ad 2um : *Negative*. »

Ut autem **absolvi** valeant qui praedictis sectis nomen dederunt, satis non est, ut supra (pag. 462) declaravit S. U. I. (5 Jul. 1837), quod ipsos emissi juramenti poeniteat, si externe cum iisdem sociis communicent : quia satis non est, si quis erroribus suis interne renuntiet, cum eosdem externe profiteri videatur. Quapropter facultas absolvendi eos qui vetitis Massonicis aut Carbonariis sectis aliisque similibus nomen dederunt a S. POENIT. non conceditur nisi sub certis **conditionibus**, videlicet : « *Postquam tamen a respectiva secta omnino se separaverint eamque abjurerint ; libros, manuscripta, ac signa sectam respicientia, si quae retineant, confessarii manibus consignaverint ad Ordinarium quam primum caute transmittenda aut saltem, si justae gravesque causae id postulent, comburenda, vtracque poenitentiae signa exhibuerint ; firma obligatione sectae duces ac coryphaeos occultos denuntiandi, si quos noverint ; injuncta pro modo culparum GRAVI POENITENTIA salutari cum frequentia sacramentalis confessionis aliisque injunctis de jure injungendis,* » ut est reparatio scandali aliorumque damnorum. Unde pro absolvendis sectarum damnatarum sodalibus sequentes clausulae apponuntur : 1°) omnimoda a secta separatio atque ejus abjuratio ; 2°) traditio librorum, manuscriptorum ac signorum sectam respicientium vel saltem eorum combustio ; 3°) obligatio denuntiandi sectae duces ac coryphaeos occultos ; 4°) injunctio gravis poenitentiae cum frequentia sacramentalis confessionis aliisque de jure injungendis. — Quod si agatur de absolvendis iis « *qui ejusmodi sectarum duces et magistros occultos denunciare culpabiliter neglexerint,* » facultas absolvendi non conceditur, nisi « *injuncta pariter salutari poenitentia, et firma obligatione sub reincidentia eosdem Ordinario loci vel aliis, ad quod spectat, prout de jure denuntiandi.* » Cfr. N. R. T. (VIII, 613 seq.). — In casu vero **moribundi**, ubi adest periculum in mora, confessarius imprimis attendat ad conditiones *substantiales*, scilicet ad separationem a secta et reparationem scandali, minus vero urgeat, saltem pro tempore quo videntur moraliter impossibiles, ad eas conditiones quae requiruntur *ex praecepto ecclesiastico*. Praeterea memorandae hic sunt **responsiones** datae a S. R. et U. Ixq. (8 Jul. 1874) ad

dubia proposita : 1°) « *An parochus sive missionarius ad aegrotum vel morientem, praesertim non baptizatum vel protestantem vocatus, quem certe scit ad liberos muratores pertinere, ac bona fide versari in praedicta secreta societate, possit sine ulla admonitione quoad relinquendam damnatam societatem, illum baptizare vel absolvere?* » 2°) « *An missionarius interrogare debeat morientem, si solum dubitet de morientis affiliatione ad liberos muratores?* » 3°) « *In utroquo casu, si tempus vel morientis status discussionem non permittat, debetne missionarius quaestionem ullam proponere eidem morienti circa societatem secretam liberorum muratorum?* » Quibus propositis **dubiis** ita **responsum** fuit : « *Ad primum generice loquendo Negative juxta decreta jam edita. Cum vero juxta ea quae habet ALBITIUS (1), pueri et morituri non abjurent, si agatur de morti proximis, ac materialiter seu in bona fide sectis a S. Sede damnatis adscriptis (et nisi praevideatur quod specialis admonitio profutura sit), sufficere quod in genere hortentur, ut se sincere subjiciant Ecclesiae auctoritati atque mandatis S. Sedis, deinde baptizari atque absolvi possint. Scandalum vero reparetur eo meliori modo, quo fieri possit, etiam post obitum. — Ad secundum et tertium provisum in praecedenti.* » Ap. N. R. T. (X, 120 seq.).

V.

« Immunitatem asyli ecclesiastici, ausu temerario, violare jubentes aut violantes. »

NOTAE. Hac excommunicatione **duo** delinquentium genera tenentur : qui *immunitatem asyli ecclesiastici* aut **A)** **violant**, vim nimirum adhibendo, aut **B)** illam violare **jubent**, effectum scilicet secuto ; dummodo tamen in *utroque casu* id fecerint **ausu temerario**. Ex quo intelligitur, ut habet *Inst. S. U. I.* (1 Febr. 1871) : « *eum tantum excommunicationem incurrere, qui ab aliis MINIME COACTUS, PRUDENS ac SCIENS immunitatem asyli ecclesiastici aut violare JUBET, aut exsequendo VIOLAT, quem porro utpote omnis excusationis expertem excommunicationi subiacere mirum esse non debet.* » Quare milites, qui nollent violare immunitatem asyli, tamen contra vel

(1) *De inconstantia in fide*, part. I, cap. IX, n. 38; et cap. XIV, n. 58.

praeter voluntatem coguntur a suis ducibus eam violare, hanc censuram non incurrunt. Neque eam incurrunt magistratus catholici necessitate adacti se conformandi praescripto legis civilis; neque superior religiosus qui a suo monasterio vel ecclesia facinorosum expelleret, immodeste se gerentem et religiosorum quietem perturbantem, vel ad aliud incommodum vitandum. Nequit tamen debitor extrahi ex ecclesia *tempore officii divini*, ut declaratur in art. 781, 5°, *Cod. proc. civ.* ap. N. R. T. (IX, 61). — Porro per **immunitatem asyli ecclesiastici** intelligitur jus quod *locis sacris* vel *religiosis* competit et *triplicem effectum* habet. Et quidem **loca sacra** seu **religiosa** sunt: 1°) Ecclesiae, etiam nondum consecratae, pollutae, interdictae et aedificia continentia, i. e. propinqua, adjacentia, veluti sacristia, porticus, atrium; 2°) Coemeteria sepeliendis destinata; 3°) Monasteria regularium, Seminaria, Hospitalia, Nosocomia, etc., dummodo auctoritate episcopi sint erecta, immo Palatia S. R. E. Cardinalium vel Episcoporum, etiamsi distent a cathedrali ultra 40 passus, nec habeant Oratorium, dummodo non sint alteri locata. **Effectus** autem immunitatis asyli ecclesiastici *tres* sequentes numerantur. 1us) **Effectus** est: Quod delinquentes, ad praefata loca confugientes, exinde *per vim* extrahi non possint, licet ipsi sponte exire valeant, dummodo tamen ex jure canonico a tali privilegio specialiter non sint exclusi, quales sunt *publici latrones et grassatores, depopulatores agrorum, laesae majestatis in personam principis rei, homicidae proditores* (tom. I, pag. 452), *assassini, falsificantes litteras apostolicas, haeresis rei, quive homicidia et mutilationes membrorum in ipsis ecclesiis earumque coemeteriis committere non verentur*, alii, de quibus agunt Canonistae. Qui enim jure asyli non gaudent, extradi quidem possunt curiae saeculari, sed servato modo praescripto, ut scilicet non extradantur, nisi causa privationis asyli prius per Episcopum discussa et decisa, licet interim Rector loci sacri aut religiosi a potestate saeculari ad id requisitus teneatur eos custodire ne diffugiant, adhibitis etiam, si opus fuerit, compedibus, et carceribus. Dixi: *per vim*; unde non violatur jus asyli, ac proinde excommunicatio non incurritur, si « *fallacibus suasionibus, blandis verbis, assecurationibus, dolosisve machinationibus extracti fuerint*, » ut habetur in decreto CLEM. XI (22 Dec. 1716). 2us) **Effectus** est: Quod illis

prohiberi nequeat, quominus hujusmodi confugientibus deferant quae ad vitam sunt necessaria. 3us) **Effectus** est : Defensio, ne quis ecclesias et loca immunia obsideat, et his qui ad ea aufugerint effugium intercludat. Et hanc quidem legem asyli ecclesiastici in his quoque regionibus, in quibus secundum omnem suam rationem a longissimo tempore in desuetudinem abiit, saltem *quoad substantiam esse servandam*, constat ex decreto S. U. I (22 Dec. 1880).

VI.

« Violantes clausuram Monialium, cujusque generis aut conditionis, sexus vel aetatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo; pariterque eos introducentes vel admittentes; itemque Moniales ab illa exeuntes extra casus ac formam a S. Pio V in Constit. *Decori* praescriptam. »

NOTAE. Recole dicta (tom. II, pag. 350 seqq.). Itaque praesens excommunicatio **triplicem** personarum classem complectitur. **A)** In **prima** classe veniunt : **violantes clausuram monialium**, in earum scilicet monasteria *absque legitima licentia*, i. e. sine licentia Ordinarii et, si monasterium sit exemptum, etiam superioris ejus Ordinis, nisi alius sit usus, *ingrediendo*, et quidem perfecte, ita ut totum corpus sit intra clausuram et non tantum pedes ponantur. Quae quidem licentia non debet dari *in scriptis*, cum id Constitutio non requirat. Et hanc excommunicationem incurrunt *ingredientes, cujuscumque generis aut conditionis, sexus vel aetatis fuerint*, (exceptis tamen regibus, reginis, fundatricibus cum honesto comitatu, necnon pueris septennio minoribus, quippe qui sunt culpaе expertes), *praeterquam necessitatis causa*, quae **quadru-plex** assignatur : 1°) *Infirmarum cura*; 2°) *Sacramentorum administratio*; 3°) *Visitatio monasterii*; 4°) *Commune servitium*. **B)** In **secunda** classe veniunt : qui hujusmodi violatores **introducunt** vel **admittunt**. Dicuntur autem *introducere*, qui intus mittunt, sive aperiendo januam, sive aptando scalam si ingressus fiat per fenestras, sive alio modo physice cooperando ingressui. Dicuntur autem *admittere*, qui cum sint ex officio deputati ad clausurae custodiam, quales sunt Praefectae et Ostiariae, non tamen

ingressum prohibent, cum facile possint. Quare *simplices* moniales nullam, ex hoc capite, excommunicationem incurrunt. **Utrum** vero eam incurrerent, qui *pueros ante usum rationis* introducerent aut admitterent, inter DD. *disputatur*. Alii **affirmant**; alii **negant**, et verius quidem, cum hujusmodi pueri inter violatores recenseri nequeant; jam vero censura tenentur, « eos » (scilicet violantes clausuram monialium) introducentes vel admittentes.

C) In **tertia** classe veniunt : **moniales** a clausura **exeuntes** extra *casus* ac *formam* a S. Pio V in Const. *Decori* (24 Jan. 1750) praescriptam. — Quod **1°** **casus** attinet, egressus e clausura monialibus non permittitur a S. Pio V : « *nisi ex causa magni incendii, vel infirmitatis leprae, aut epidemiae,* » quo nomine intelligitur non solum pestis realis, sed quivis morbus contagiosus qui coenobium et non urbem tantum invaserit. Ad causam autem *incendii* DD. communiter referunt causam aequae gravem vel graviores, ut est inundatio, ruina aedificii, incursus hostium, praesertim haereticorum et infidelium. **Utrum** vero sufficiat gravis morbus seu infirmitas a qua in monasterio curari non possit, alii *communius negant*; alii **affirmant** cum SCAR., REIFF., DIANA, et his favet ipse textus citatus, si virgula ponatur post verbum : *infirmitatis*, ut passim apud DD. legitur. Extra praefatos casus egressus e monasterio non permittitur, adeoque neque pro constituenda abbatissa in alio, neque pro fundatione alterius domus, neque correctionis gratia, neque ex aliis causis gravibus, ab episcopo recognitis et probatis; uno verbo : « *quoad egressum monialium e clausura, servandam esse Const. S. Pii V Decori, contraria consuetudine non obstante,* » nuperrime declaravit S. U. I. (22 Dec. 1880), et juxta eandem sententiam proposita sibi dubia resolvit S. C. EE. et RR. (16 Jul. 1884). Quod **2°** **formam** praescriptam attinet, haec est : ut causa, nisi periculum sit in mora, « *praeter alios Ordinum superiores, quibus cura Monasteriorum incumbit, etiam per Ordinarium cognita et expressa in scriptis approbata sit.* » — Verum, quod sedulo attendendum est, in *praesenti* censura agitur de monialibus *proprie dictis*, i. e. vota solemnia emittentibus in ordine religioso ab Ecclesia ut tali approbato. Porro tales non amplius sunt reputandae moniales Galliae, et probabilius etiam Belgii, et consequenter eas non comprehendit **praesens**

censura pontificia, ut pro Gallia constat ex *S. C. EE. et RR.* (1 Aug. 1839). Dico : **praesens censura** ; nam quod spectat excommunicationem vel alias censuras forte latas **ab episcopo** contra clausurae violatores, in supposito quod eam constituerit penes eas moniales quae vota *simplicia* profitentur, qui hanc clausuram violaverint, utique censuris subjacent **ab episcopo** inflictis.

VII.

« Mulieres violantes Regularium virorum clausuram, et Superiores aliosve eas admittentes. »

NOTAE. Praesens excommunicatio **duplicem** personarum classem complectitur. **A)** In **prima** classe recensentur : *Mulieres*, non exemptae, *violantes* i. e. ingredienti et quidem perfecte, quoad totum scilicet corpus, *clausuram* (tom. II, pag. 530) *Regularium virorum*, qui nimirum solemnia vota nuncupant in ordine ab Ecclesia ut tali approbato. Unde hoc nomine non appellantur, qui in religiosis congregationibus vota simplicia emittunt. Dixi : *non exemptae* ; quia de jure exemptae sunt reginae et fundatrices, necnon foeminae consanguineae vel affines eorum, qui sunt Domini in temporalibus locorum, in quibus monasteria sita reperiuntur (si hoc jus ipsis per litteras apostolicas confirmatum fuerit), « *dummodo nec vagandi, nec otiandi, nec comedendi... causa,* » aliisque sub conditionibus, de quibus BENED. XIV in Const. « *Regularis disciplinae.* » **Num** vero privilegium a S. Pio V per Const. « *De cet* » (16 Jul. 1570) Ordinibus Regularium concessum, ut nempe, causa devotionis ac religionis, mulieres eorum monasteria ingredi valeant, v. g. ad comitandum processiones quae per claustra fiunt, aut quando christifidelium cadavera ibi sepeliuntur, etc., *adhuc* vigeat necne, inter DD. *disputatur*. Quam controversiam dirimere ad me non pertinet. Quare, stante dubio juris, hoc privilegio utentes inquietare noluerim. — Nihil porro refert ad censuram incurrendum quod foeminae ingredienti sint nobiles, an maritatae, an viduae, dummodo usum rationis ipsae habeant ; secus culpaе ac proinde poenae forent expertes. Nec excusantur foeminae quod intraverint eo tempore quo nullus Regularis intus erat : hoc enim fit per accidens. **B** In **secunda** classe recensentur : *Superiores*

alique, etiam inferiores, Regularium virorum, *eas* mulieres non exemptas *admittentes*, i. e. recipientes. **Num** vero excommunicationem incurrerent, si mulieres jam ingressas *comitarentur* aut *retinerent*, inter DD. *disputatur*. Alii **affirmant**, nisi mora ita esset brevis, ut ratione parvitatis materiae possent excusari a peccato et censura. Alii **negant**, quia aliud est *admittere* et aliud *retinere*, *comitari*, *associari*, nec in poenalibus valet argumentum a fortiori. Unde stante dubio juris, quod minimum est sequimur. Dicunt quoque plerique commentatores, censura ligari Regulares admittendo foeminas non exemptas, quamvis *fatuas* et *mentis impotes*. Sed si tales inter « *violantes Regularium virorum censuram* » recenseri nequeant, nequit pariter, uti opinor, censura attingere Regulares, qui eas admitterent, cum vi Constitutionis eatenus tantum censurentur, quatenus « *eas*, » mulieres violantes clausuram, *admitterent*. Nec dubium esse potest, quod sicut mulieres a censura excusantur, quae ad clausuram necis vitandae causa confugiunt, uti docet S. LIG. VII, 231) cum SPÖRER et aliis; ita quoque excusentur Regulares, qui huiusmodi mulieres fugientes intra claustra admitterent. Et quidem antiquitus ex S. Pio V, Const. « *Regularium* » et Const. « *Decet* » Regulares mulieres non exemptas *admittentes*, plectebantur poena privationis officiorum et inhabilitatis ad ea necnon suspensionis a divinis. Verum, **num** huiusmodi poenae adhuc vigeant, inter DD. *disputatur*. Alii **affirmant** : alii **negant**, quibus libenter assentirer, si Const. « *Apost. Sedis* » in huiusmodi Regulares censura latae sententiae *nunc primum* animadverteret, juxta dicta (pag. 425). Sed obstat, quod poenis praecitatis *jam* addita fuerit a GREG. XIII Const. « *Ubi gratiae* » excommunicatio R. P. reservata. Quoniam tamen sententia negans ob auctoritatem saltem extrinsecam non caret probabilitate, stante dubio juris, licet sequi quod minimum est.

VIII.

„ Reos simoniae realis in Beneficiis quibuscumque, eorumque complices. „

NOTAE. *Quid, quotuplex et quale peccatum sit simonia*, ex S. THOM. tradidimus (tom. I, pag. 362 seqq.). Porro praesens ex-

communicatio **duplicem** personarum classem comprehendit. — In **prima** classe veniunt : **Rei simoniae realis in beneficiis quibuscumque.** Itaque ad censuram incurrendam duo requiruntur : **1°)** Ut simonia fuerit **realis**, ita ut pactum, sive expressum sive tacitum, ex utraque parte sit completum, saltem partialiter seu inchoative. **Unde** non incurritur, si aut pretium tantum sit solutum, sed res nondum tradita ; aut si res tantum sit tradita, pretium vero non solutum. Dixi : *saltem partialiter* ; ut si collatum sit beneficium et saltem pars pretii soluta. **Unde** opus non est, ut totum pretium sit solutum, sed satis est, pretii partem datam fuisse, etiam minimam, quia simonia haec non admittit parvitatem materiae. **2°)** Ut agatur de **beneficiis ecclesiasticis**, et quidem *stricte dictis* : sumus enim in odiosis. Hinc censuram non incurrunt : **A)** Qui emunt, vendunt, non beneficia sed *officia* ; v. g. cantoris, oeconomi, rectoris, viceparochi, etc. : non enim sunt beneficia. **B)** Qui emunt, vendunt capellantias laicales, pensiones, vicarias non perpetuas, parochias succursales ad nutum episcopi revocabiles, quae, licet in favorabilibus accenseantur beneficiis, non tamen beneficia *stricte dicti* rationem participant, quippe tale sit *jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis ecclesiae propter officium aliquod spirituale, auctoritate Ecclesiae fundatum* (tom. II, p. 310 seq.). At si simonia realis fiat in *beneficiis stricte dictis*, sufficit ad censuram incurrendam, quod fiat in *beneficiis quibuscumque* ; quare nihil refert, utrum beneficium sit *saeculare* an *regulare* ; utrum *simplex* an *duplex* ; utrum *majus* an *minus*. Et qui hujus simoniae realis rei sunt, incurrunt excommunicationem, sive sint dantes, sive recipientes, et cujuscumque sint dignitatis. Lex enim generalis est. Negant tamen aliqui hac censura *Cardinales* comprehendi : aequiparantur enim in jure filiis regum, qui in poenalibus non comprehenduntur, nisi exprimantur. Praeterea, ubi Pius IX eos voluit comprehendere, id quidem exprimit, uti in censura sub N° sequenti. — In **secunda** classe veniunt : **Eorum complices**, adeoque non tantum *mediatores immediati*, qui pretio a te inducuntur ad impetrandum a superiore pro te vel pro alio beneficium ecclesiasticum ; verum etiam qui ad talem simoniam procurandam *positive cooperati fuerint*, auxilio, consilio, etc., modo cooperatio fuerit *efficax*, i. e. ex ea effectus sit secutus.

IX.

.. Reos simoniae confidentialis in Beneficiis quibuslibet, cuiuscumque sint dignitatis. »

NOTAE. Uti patet, haec censura solos attingit **reos simoniae confidentialis in beneficiis quibuslibet**, non vero eorum **complices**, quippe quos Constitutio praeterit. — Porro tunc committitur simonia **confidentialis**, quando quis aliquod beneficium ecclesiasticum stricte dictum alicui procurat, sive conferendo, sive praesentando, sive resignando, sive eligendo, sive alio quocumque modo, cum pacto tacito vel expreso, ut is, cui procuratur, *illud idem* post aliquod tempus cedat procuranti vel alteri, aut *ex eo* pensionem vel certam partem fructuum tribuat. Dixi : **illud idem** et **ex eo**; unde simonia confidentialis non intelligitur, si contrahatur de alio beneficio. Nihil autem refert, sive per *accessum*, sive per *ingressum*, sive per *regressum* (tom. I, pag. 364), haec simonia committatur, dummodo sit simonia proprie *confidentialis* juxta explicata. Et ideo, quamvis *permutatio* beneficiorum, si sit *qualificata*, i. e. facta reservato sibi jure regressus vel pensione annua vel aliquibus fructibus (tom. II, pag. 514), habeatur quasi mutua resignatio, in hujusmodi tamen *permutationibus* simoniam confidentialem locum non habere, rectius docent SCAR., LAYM., NAVAR., alii. Et quoniam in hac specie simoniae coercetur nudum **pactum** simoniacum, hinc est, quod eo pacto inito, simonia completa seu perfecta habeatur; et ideo statim excommunicatio incurritur, dummodo tamen sit veri nominis pactum, i. e. *duorum in unum placitum consensus*, ut adeo, si alter fecte promiserit, alter ex animo, neuter censuram incurreret; et dummodo pactum aliunde non sit nullum, ut si quis beneficium resignaverit propria auctoritate, non impetrando assensum superioris (S. LIC. III, 90). — Et olim quidem in simonia confidentiali soli *acceptantes* incurrebant excommunicationem ex Const. PII IV « *Romanum* » et S. PII V « *Intolerabilis*. » At hodie ex Const. « *Apost. Sedis* » illam incurrunt etiam *dantes*, quippe et hi quoque « *rei* » sunt; et qui rei sunt, illam incurrunt « *cuiuscumque sint dignitatis*, » quae verba ideo signanter addita fuerunt, ut comprehendantur S. R. E. Cardinales et Praelati, qui antea, ut plures dicebant, solius interdicti ab ingressu Ecclesiae poena tenebantur.

X.

« Reos simoniae realis ob ingressum in Religionem. »

NOTAE. Per *Religionem* hic intelligitur ordo religiosus stricte dictus, ab Ecclesia ut talis approbatus, in quo scilicet vota solemnita emittuntur; et tunc tantum praesens excommunicatio incurritur, quando simonia ex utraque parte fuerit completa, adeoque post emissam professionem. Porro **simonia realis** ob ingressum in religionem certo committitur, quoties dos aliqua seu pecunia exigitur tanquam pretium **status** seu **vitae religiosae**: quia tunc res spiritualis ut talis pro temporali commutatur, sicque habetur simonia *stricte dicta*, quae *jure divino* prohibetur. Hinc ait S. THOM. (2. 2. q. 100, a. 3): « *Dicendum, quod pro ingressu monasterii non licet aliquid exigere vel accipere quasi pretium.* » Quod si pecunia exigatur pro **alimentis**, tunc *distinguendum* est inter monasteria *monialium* et monasteria *virorum*. Si agatur de **monialibus**, licet aliqua accipere, et nulla habetur simonia, ut declaravit S. C. C. (18 Sept. 1683). Si vero agatur de **viris**, tunc si monasteria sint *egena*, licet aliquid accipere, ut docent communiter DD. cum S. THOM. (*loc. cit.*), nisi obstant particularia Ordinis statuta juxta dicta (tom. I, 366); si vero sint *opulenta*, non licet et committitur simonia, sed probabiliter *juris ecclesiastici* tantum, cum non habeatur commutatio inter spirituale et temporale. Sed haec pluribus in locis est antiquata, et ubi viget, excommunicationi verius non est obnoxia.

XI.

« Omnes, qui quaestum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus excommunicationis censura plectuntur Constitutione S. Pii V *Quam plenum*, 2 Januarii 1569. »

NOTAE. Ad hanc censuram incurrendam, qua puniuntur certa crimina *simoniam* redolentia, **duo** requiruntur: **Primum** est: Ut actus, qui positus est, fuerit unus ex actibus quos S. Pius V in citata Const. prohibuit, adeoque respiciat *indulgentias* aliasque *gratias spirituales* ibidem memoratas. Unde excommunicatio non incurritur: si aut 1º actus, quamvis mandatus, positus non fue-

rit, ut si quis *indulgentias* publicari aut concedi mandaverit, et nihil publicatum vel concessum fuerit; aut 2°) si quod positum est, fuerit aliquid aliud quam quod a S. Pio V prohibetur. **Secundum** est : Ut qui actum posuit ex eo *quaestum fecerit*, ideoque necesse est, ut saltem partem pecuniae acceperit. Si haec duo simul adsint, praesentem censuram incurrunt : *omnes qui excommunicationis censura plectuntur in citata Const. S. Pii V*, nimirum : « *inferiores ab Episcopis.* » Episcopi namque et qui majori dignitate praefulgent, etiam Cardinales, erant suspensi « *ab ingressu et perceptione fructuum suarum ecclesiarum,* » quae poenae hodie cessant, cum eas Constitutio « *Apost. Sedis* » reticeat. — Porro **actus prohibiti** in Const. S. Pii V « *Quam plenum* » sunt **sequentes** : 1°) Publicatio vel concessio *indulgentiarum* certam pecuniam solventibus. 2°) Concessio *aliarum gratiarum spiritualium*, certa soluta pecunia, nimirum *facultas* : **A)** eligendi sibi confessarium, qui eo ipso possit absolvere a casibus Episcopis aut S. Sedi reservatis; **B)** celebrandi sacrificium missae et sepulturam faciendi tempore interdicti; **C)** utendi cibis prohibitis; **D)** assumendi plures compadres ad baptismum contra decretum Conc. Trid.; **E)** absolvendi a reali simonia S. Sedi reservata. Omnes igitur *episcopis inferiores*, qui dictas gratias concedunt ea conditione, ut solvatur certa pecuniae summa tanquam pro concessione debita, etiamsi id fecerint intuitu alicujus operis pii promovendi, praesentem excommunicationem incurrunt, si partem saltem pretii acceperint. Qui vero lucrum fecerit ex aliis gratiis spiritualibus non memoratis, censuram non incurrit.

XII.

« Colligentes eleemosynas majoris pretii pro Missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis ubi Missarum stipendia minoris pretii esse solent. »

NOTAE. Recole dicta (tom. III, pag. 429 seq. et 507). Huic censurae, qua coercetur turpis mercatura quoad missas **manuales**, hodie obnoxii sunt : non tantum *laici*, sicut olim; sed etiam *clerici*. Dixi : **manuales**; de his enim agi, patet ex verbo : *colligentes*; et aliunde, ut ait S. LIG. (VI, 321) : « *Decreta, prohibentia retinere stipendii, tantum loquuntur de missis manualibus.* »

Interim ad instar missarum *manualium* habendae sunt missae etiam *fundatae*, si pro singulis certum ac determinatum stipendium fuerit assignatum, ut constat ex variis declarationibus S. C. C. (signanter 18 Jul. 1868 et 22 Aug. 1874). Ap. N. R. T. (VI, 471 et 572). Porro ad hanc censuram incurrendam **duo** sequentia requiruntur : **Primum** est : Ut qui missas collegerint, vere **collectores** dici possint. Unde eam non incurrunt : **1°** is, cui missae dantur a se celebrandae ; **2°** is, qui ab aliis celebrandas sponte oblatas accipit, dummodo ei quasi collectori deferri non videantur ; **3°** is, qui semel vel iterum eas colligit. **Secundum** est : Ut collegerint missas « *ex iis lucrum captantes*, » adeoque **quaestus causa**. Hinc censura non tenentur : **1°** qui partem stipendii, quam non tradit celebrantibus, in pios usus distribuit, impendit, quod tamen illicitum sit, ut constat ex S. C. C. (19 Jan. 1869) et praesertim ex decreto ejusdem S. Congr. (25 Jul. 1874) ad 5, approbato a Pio IX (31 Aug. 1874) et quod ex Secretaria hujus Congr. prodiit (9 Sept. 1874) ap. N. R. T. (VI, 646 seqq.); **2°** qui ex eis sibi retinet aequam laboris sui remunerationem, quia v. g. *ex officio* colligit, quod tamen non omnes admittunt; **3°** qui partem aliquam sibi retinet quasi eleemosynam, si ipse vere pauper sit, quamvis id non liceat.

Constat autem ex declaratione S. OFF. (16 Jan. 1892) quod « *colligentes eleemosynas majoris pretii pro missis, si eas celebrari faciunt IN EODEM LOCO ubi collegerunt pro minori pretio, hanc censuram incurrant.* » Ap. N. R. T. (XXIV, 170). — Ceterum praesens excommunicatio incurritur, non quando quis missas colligit, etiam cum intentione partem stipendii retinendi, sed tunc tantum, cum partem stipendii sibi retinuerit eaque tanta sit, quae alias grave furturn foret. — Praeterea nuper ex S. C. C. (25 Maii 1895) decretum prodiit « *de abusibus circa Missarum eleemosynas reprimendis*, quod **duplicem**, ut antea jam diximus (tom. 5, pag. 507 seq.), partem complectitur. In **prima** parte in memoriam revocantur variae decisiones, ab eadem S. C. C. (9 Sept. 1874) jam datae, quibus *reprobatur collectio eleemosynarum missarum eo consilio, ut committatur celebratio earundem sacerdotibus, quibus loco pecuniae aut libri aut merces rependuntur*. Et his decisionibus nunc additur **sanctio poenalis**. Scilicet in praesenti decreto statuitur :

« *Ut in posterum si quis EX SACERDOTALI ordine contra enuntiata decreta deliquerit, suspensioni a divinis S. Sedi reservatae et ipso facto incurrendae obnoxius sit; CLERICUS autem sacerdotio nondum initiatus eidem suspensioni quoad susceptos ordines similiter subiaceat et inhabilis praeterea fiat ad superiores ordines recipiendos; LAICI demum excommunicatione latae sententiae Episcopis reservata obstringantur.* » In **secunda** parte nova datur praescriptio ad impediendum quominus in quorundam privatorum manus major missarum numerus congeratur quam justa necessitas exigit. Scilicet « *sub gravi obedientiae praecepto* » decernitur : « *ut in posterum omnes et singuli ubique locorum beneficiati et administratores piarum causarum aut utcumque ad missarum onera implenda obligati, sive ecclesiastici sive laici, in fine cujuscunque anni missarum onera, quae reliqua sunt, et quibus nondum satisfecerint, propriis Ordinariis tradant juxta modum ab iis definiendum.* » Integrum decretum cum commentario reperies ap. N. R. T. (XXV, 354 seq.).

XIII.

.. Omnes, qui excommunicatione mulctantur in Constitutionibus S. Pii V, *Admonet nos*, quarto Kalendas Aprilis 1567; Innocentii IX, *Quae ab hac Sede*, pridie Nonas Novembris 1591; Clementis VIII, *Ad Romani Pontificis curam*, 26 Junii 1592, et Alexandri VII, *Inter ceteras*, nono Kalendas Novembris 1660, alienationem et infeudationem Civitatum et Locorum S. R. E. respicientibus. »

NOTAE. Praesens excommunicatione, cujus scopus est intactam servare integritatem patrimonii S. R. E. ac proinde ejusdem dignitatem ac libertatem, quae, ut ait Pius IX in Alloc. « *Pontificis Maximi* (20 Maii 1850), « *cum totius Ecclesiae libertate et utilitate est conjuncta,* » ex citatis RR. PP. Constitutionibus, **triplicem** personarum classem attingit. — In **prima** classe recensentur : « *Tractantes, consulentes aut alias verba facientes de infeudationibus civitatum, terrarum, oppidorum et locorum sive immediate sive mediate ad S. Sedem pertinentium, ac propterea de eligendis Oratoribus ad S. Sedem, qui in hunc finem mittantur, proponentes.* » Unde duo simul requiruntur : tum 1°) ut tractatus fiat de

hujusmodi *infuedatione* aut *alienatione*; tum 2°) ut electio proponatur *Oratorum* in hunc finem ad S. Sedem mittendorum. Quae si duo adsint, excommunicatione ligantur : *omnes et singuli*, tam saeculares quam ecclesiastici, cujusvis dignitatis et ordinis, etiam episcopalis vel majoris, ac S. R. E. Cardinales, ex quocumque praetextu id fecerint, etiam meritorum erga S. Sedem, vel necessitatis vel evidentis utilitatis. Sed tunc tantum censuram incurrunt, cum delictum fuerit *completum*, adeoque post peractam *Oratorum* electionem. — In **secunda** classe veniunt : « *Ipsi oratores munus hujusmodi recipientes.* » Et hi quidem statim ligantur ac mandatum susceperint. — In **tertia** classe veniunt : « *Alii quicumque, adeoque etiam Cardinales S. R. E., alienationes hujusmodi R. Pontifici pro tempore existenti, per se, vel alium, seu alios, insinuantes vel suadentes.* » Qui ligantur, postquam cum R. Pontifice de hac re sermonem habuerint, vel scriptum obtulerint, etsi operam et oleum perdiderint. — **Utrum** autem censura inodentur qui hodie auctores sunt R. Pontifici conciliationis cum Italico gubernio ineundae *abdicatione* usurpati dominii, inter DD. *disputatur*. Alii **negant** : quia *abdicatione* stricta significatione dici nequit *alienatio*. Alii **affirmant** : quia, si sic agendo *alienationem* non *suadeant*, eam saltem *insinuant*. — Is certo immunis foret, qui conciliationem suaderet absque ullo detrimento temporalis patrimonii S. Sedis obtinendam.

XIV.

.. Religiosos praesumentes clericis aut laicis extra casum necessitatis Sacramentum Extremae Unctionis aut Eucharistiae per Viaticum ministrare absque Parochi licentia. »

NOTAE. Per *religiosos* heic intelliguntur *Regulares*, qui vota solemnia nuncuparunt in Ordine religioso a S. Sede ut tali approbato, etsi forte ipsi curam animarum habeant : non vero qui Religiosis Congregationibus sunt addicti aut vota tantum simplicia emisissent in vera et proprie dicta religione, exceptis tamen scholasticis Societatis Jesu. Cfr. N. R. T. (X, 181 seq.). — Porro ad incurrendam praesentem excommunicationem, quae lata fuit ad jurgia compescenda inter parochos saeculares et Ordines Regulares, postquam hi sacramenta fidelibus administrare coeperunt, **quinque**

sequentes requiruntur conditiones : 1°) Ut religiosi id **temere** fecerint : hoc enim importat verbum « *praesumentes*. » Unde excusat ignorantia *facti*, *juris* et *poenae*, etiam *crassa* et *supina*, non tamen *affectata*, juxta dicta (pag. 386). 2°) Ut ea sacramenta ministraverint « **clericis aut laicis**. » Hinc censuram non incurrunt, si ea ministraverint *Regularibus*, vel his qui Regularium jure censentur, quales sunt, ut diximus (tom. III, pag. 394), *novitii*; *famuli* actu famulantes et residentes intra claustra monasterii; *tertiarii* qui collegialiter vivunt vel cum claustralibus habitant; *pauperes* in hospitalibus ipsorum degentes; item probabiliter *alumni convictores*; et, juxta plures, *hospites saeculares*, quos intra eorum septa inopinato casu infirmari contigerit. 3°) Ut ministraverint « *extra casum* **necessitatis**. » Hinc censura non ligantur, quoties adest periculum mortis et parochus vel non potest vel non vult infirmo sacramenta ministrare. 4°) Ut ministraverint aut « **Extremam unctionem** » aut « **Viaticum**. » Hinc excommunicationem non incurrerent, si aliud sacramentum administrarent, aut etiam Eucharistiam, sed non per modum *Viatiki*, ut si ex devotione eam praeberent illi, qui jam Viaticum recepit (tom. III, p. 45). 5°) Ut ministraverint « **absque parochi licentia**. » Hinc excusantur, si fecerint ex licentia parochi sive *generali*, sive *expressa*, sive *tacita*, sive etiam *praesumpta*, ut si parochus infirmo licentiam dedisset hujusmodi sacramenta suscipiendi a quocumque voluerit; aut si infirmus, qui sacrilege Viaticum recepisset, id confiteretur Regulari, qui certe tunc potest, ne ipsius sacrilegium proderet, ad eum Viaticum clanculo deferre (tom. III, pag. 45).

XV.

« Extrahentes absque legitima venia Reliquias ex Sacris Coemeteriis sive Catacumbis Urbis Romae ejusque territorii, eisque auxilium vel favorem praebentes. »

NOTAE. Praesens excommunicatio **duplicem** personarum classem complectitur. — In **prima** classe veniunt : « *Extrahentes absque legitima venia Reliquias ex sacris coemeteriis sive catacumbis Urbis Romae ejusque territorii*. » Ut igitur censuram hi incurrant, **tres** sequentes requiruntur conditiones. 1°) Ut extrahant « **abs-**

que legitima venia. » Haec autem danda est a *R. Pontifice* vel ejus *Card. Vicario*, et quidem *in scriptis*, et nonnisi sub conditione, quod extractio fiat *coram sacerdote* ab eo delegato. 2°) Ut extrahant « **Reliquias.** » Quo nomine intelliguntur Reliquiae *Sanctorum*, i. e. corpora vel ossa quae *certo* constat esse *Martyrum*. Porro, pro indubitato martyrii signo, ex decreto S. R. C. a Pio IX approbato (10 Dec. 1863) censendae sunt : « *Phialae vitreae aut figulinae sanguine tinctae, quae ad loculos sepultorum in sacris coemeteriis vel intus vel extra ipsos reperiuntur.* » Nihil autem refert, an *multum* extraxerint, an *parum*. Sufficit ex decreto PAUL. V (24 Aug. 1613) ad censuram incurrendam, « *extrahere, etiam in minima particula.* » Contra censura non ligantur, qui extrahunt Reliquias : aut quas *certo* constat non esse martyrum, quales sunt quae reperiuntur in loculis apertis ; aut de quibus, an sint martyrum, *dubitatur* : censura enim in dubio non incurritur (pag. 383). 3°) Ut extraxerint « **ex S. Coemeteriis sive catacumbis urbis Romae ejusque territorii.** » Unde censuram non incurrunt, si id fecerint : sive non ex coemeteriis vel catacumbis urbis Romae ejusque territorii ; sive quidem ex ipsis, sed *alibi* sitis, i. e. extra districtum Romanum. Imo, *in hoc ultimo casu*, de corpore alicujus Sancti aliquid auferre, non deformans Reliquias nec minuens aestimationem, veniale non excedit (tom. II, pag. 82). — In **secunda** classe veniunt : praefatis extrahentibus « **auxilium vel favorem praebentes,** » dummodo extractio vi auxilii vel favoris fuerit subsecuta. Porro *auxilium* praebere, est opem ferre ad patrandum delictum ; et *favorem* praebere, est quamvis operam praestare, sive *positive*, ut puta suffragio, commendatione, praesentia ; sive *negative*, non faciendo, quod quis facere ex officio debuisset.

XVI.

„ Communicantes cum excommunicatis nominatim a Papa in crimine criminoso, ei scilicet impendendo auxilium vel favorem. „

NOTAE. Antiquitus qui cum excommunicatis communicabant, modo excommunicationem *minorem* ipso facto incurrabant, modo *majorem*, secundum id in quo communicarent. Et quidem illi qui

communicabant, sive in divinis sive in humanis, cum excommunicatis *vitandis*, scilicet cum notorio clericorum percussore aut cum quocumque alio nominatim excommunicato, incurrerant, exceptis duobus casibus, excommunicationem *minorem*; quae cum a Const. « *Apostolicae Sedis* » non fuerit reproducta, censetur abrogata, nec amplius incurritur (pag. 395 seq.). Itaque, sublata hodie poena excommunicationis *minoris*, duo casus remanent in quibus communicantes cum excommunicatis *vitandis* incurrunt, sicut olim, excommunicationem *majorem*; et huiusmodi casus sunt qui, cum certis modificationibus, reproducti fuerunt tum sub numero *praesenti* (XVI), tum sub numero *immediate sequenti* (XVII). — Porro ad praesentem excommunicationem majorem incurrendam, **tres** conditiones requiruntur. NECESSE est : **A)** Ut communicatio fiat cum « **excommunicatis**, » et quidem « **nominatim**, » idque non ab episcopo, sed « **a Papa**. » Hinc censura non ligatur : **1°** qui communicat in crimine nondum perpetrato sed *perpetrando*, cum opus sit, ut excommunicatio praecedat communicationem; **2°** qui communicat cum excommunicato a Papa, sed *non nominatim*; **3°** qui communicat cum excommunicato nominatim *ab episcopo*, vel cum illo qui excommunicationem a Papa latam contraxit, si sententia declaratoria ab Ordinario in illum lata fuerit. NECESSE est : **B)** Ut communicatio fiat « **in crimine criminoso**, » et quidem **formaliter**, adeoque post latam et communicanti notam excommunicationem; i. e. in eodem crimine quod excommunicatus admisit et propter quod noscitur fuisse nominatim excommunicatus a Papa : tunc enim communicans contumaciam participat et auctoritatem Papae damnantis spernit; ut si quis excommunicato nominatim a Papa propter *furtum*, et a se ut tali cognito, persuadeat ne restituat; aut, si excommunicatus fuit propter *haeresim*, et ut talis noscitur, ei auxilium praebeat ad errorem diffundendum (pag. 405). Sed in hoc ultimo casu, cum simul agatur de *haeretici fautore*, **utrum** tantum incurratur excommunicatio quae est 1^a inter excommunicationes R. P. *speciali modo* reservatas (pag. 429); an vero praeter hanc incurratur etiam praesens, inter DD. *disputatur*. Duplicem adesse censuram, alii **affirmant**; alii **negant**, cum a jure alienum si « *ob idem crimen pluribus legibus reum fieri*. » Quo stante juris dubio, solam adesse excommunicationem

R. P. speciali modo reservatam opinamur. NECESSE est : C) Ut communicatio facta fuerit non *utcumque*, sed « **ei scilicet impendendo auxilium vel favorem** » in crimine criminoso, ut scilicet prosequatur crimen vel non desistat a contumacia ob quam ille noscitur excommunicatus nominatim a Papa. Unde satis non erit, favere ipsi personae, vel secundum se, vel in alio opere, licet inde per accidens et indirecte resultet excommunicatum fieri potentio-rem aut animosio-rem ad suum crimen continuandum. — Et quoniam Constitutio Piana omittit verbum « *consilium* » quod occurrit in Cap. « *NUPER*, » 29 (*de sent. excomm.*), hinc, juxta plures, excommunicatio non ligat *consulentem*, aliis id negantibus, cum *consulens favere* videatur.

XVII.

« Clerici scienter et sponte communicantes in divinis cum personis a Romano Pontifice nominatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes. »

NOTAE. Ut supra (pag. 479) dicebamus, post Const. « *Apost. Sedis* » cessavit, saltem *practice* loquendo, excommunicatio *minor*, quae incurrebatur a communicantibus cum excommunicatis *vitandis*, exceptis duobus casibus, in quibus *major* remansit. *Primus* casus enuntiatus fuit in censura praecedenti. *Secundus* vero habetur in praesenti censura, quae solos *clericos* respicit, i. e. saltem prima tonsura insignitos. Dixi : *solos* ; unde ad *religiosos* nullo modo pertinet, quia in odiosis sub nomine *clericorum* non veniunt *religiosi*, ut docent communiter DD. — Porro ad praesentem majorem excommunicationem incurrendam, **tres** sequentes requiruntur conditiones : 1°) Ut clerici « **scienter et sponte** » communicent. Unde excusat : tum ignorantia nedum *crassa* et *supina*, sed etiam, juxta plures, *affectata* (pag. 386) ; tum metus *levis*. 2°) Ut clerici communicaverint cum personis « **a R. P. nominatim excommunicatis**, » quae verba sat superque fuerunt explicata. 3°) Ut clerici communicaverint cum hujusmodi « **in divinis** » scilicet « **ipsos in officiis recipientes.** » Unde praesens censura non *duplicem* personarum classem complectitur, nempe : clericos communicantes *in divinis* cum excommunicatis, et clericos qui ipsos *in officiis* recipiunt ; sed *unicam* tantum, ut adeo ultima cen-

surae verba sint priorum explicativa totamque censuram limitent ad receptionem excommunicatorum nominatim a Papa *in divinis officiis*, eos nimirum recipiendo ad ea obeunda. Ita DD. communiter interpretantur Decretalem CLEM. III, cap. « SIGNIFICAVIT, » 18 (*de sent. excomm.*), quam Decretalem ad litteram reproduxit Const. « *Apost. Sedis.* » Porro nomine « *divinorum officiorum* » intelliguntur, ut diximus (pag. 402), sacrae functiones quae fiunt a ministris Ecclesiae, ut missa, publicae processiones, horae solemniter decantatae, solemnes benedictiones et consecrationes, etc. Et quoniam divina officia nemo obire potest, nisi sit clericus, patet praesentem excommunicationem non intelligi, nisi clericus sit uterque, i. e. tam recipiens quam susceptus. Hinc cessat excommunicatio major : si clericus horas canonicas *privatim* persolvat cum clerico nominatim excommunicato a Papa, aut illum recipiat ad missam *audiendam* : quia in neutro casu eum recipit ad divina officia obeunda. Quod si clericus nominatim excommunicatos (non a Papa sed ab Ordinario) scienter admiserit *ad divina officia*, seu *ecclesiastica sacramenta* vel *ecclesiasticam sepulturam*, coercetur, non quidem excommunicatione R. P. simpliciter reservata, sed interdicto ab ingressu Ecclesiae, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempsit, competenter satisfecerit, ut jam dixi supra (pag. 400), et postea latius dicetur, ubi de *interdictis latae sententiae reservatis*.

XVIII.

« Absolvere praesumentes, sine debita facultate, etiam quovis praetextu, ab excommunicationibus R. P. reservatis speciali modo, »

NOTAE. Ut dictum fuit (pag. 453 seq.), praesens excommunicatio intelligitur : « *dummodo non agatur de mortis articulo* » seu morali periculo ; aut de illis « *casibus vere urgentioribus in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiae* ; » in his enim casibus absolutio dari poterit eo pacto quod supra (pag. 389 et 454) exposuimus. — Porro ad illam incurrendam **quatuor** condiciones requiruntur : 1° Ut **absolvant**. Dicitur enim « *Absolventes.* » Unde non sufficit confessio, sed etiam requiritur

absolutio; et ideo censura non teneris, si poenitentem simpliciter audias et inabsolutum dimittas; secus tamen dicendum: si absolvas fiete, i. e. sine animo absolvendi, vel formam absolutionis substantialiter corrumpendo, vel orationem quamdam aut alia verba pronuntiando, aut etiam tacendo, ita ut videretur tamen per signa vel manuum gestus revera poenitentem a peccatis relaxare, juxta dicta (tom. III, 352) et eruitur ex S. POENIT. (1 Mart. 1878) et S. U. I. (10 Dec. 1883). 2º) Ut absolverint « *praesumentes*, » i. e. **temere**. Unde excusat ignorantia etiam *crassa* et *supina*, non tamen *affectata* (pag. 386). 3º) Ut absolverint « *sine debita licentia* » a Rom. Pont. aut ejus delegato obtenta, juxta explicata (pag. 453). 4º) Ut absolverint « *ab excommunicationibus R. P. reservatis SPECIALI MODO.* » Hinc censuram non incurris: **A)** si absolveris quidem ab excommunicationibus R. P. specialiter reservatis, quoties de reservatione *certo* non constat, quia adest dubium *facti* vel *juris*; nec **B)** si absolveris ab excommunicationibus R. P. *simpliciter* reservatis. — Quod si **quatuor** condiciones requisitae adsint, tunc « *absolvere praesumentes* » excommunicationem incurrunr, cujuscumque sint dignitatis, etiamsi fuerint Episcopi et Cardinales, ut patet ex verbis Pu IX supra (pag. 453) allatis: « *quibusvis personis.... etiam speciali memoria dignis et in quavis dignitate constitutis.* » — Denique notandum est, quod ille qui sine debita facultate absolveret a casibus hujusmodi, non quidem ex inobedientia, sed ex pertinaci persuasione: R. Pontificem vel Episcopos non habere jus reservandi sibi casus, foret haereticus, cum definiverit Conc. TRID. (Sess. XIV de *Poenit.* can. 2): « *Si quis dixerit, Episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quominus sacerdos a reservatis vere absolvat, anathema sit.* » Unde non huic censurae obnoxius foret, sed 1^{ae} inter excommunicationes R. P. *speciali modo* reservatas (pag. 429).

« **Excommunicationes latae sententiae Episcopis sive Ordinariis reservatae.** »

« Excommunicationi latae sententiae Episcopis sive Ordinariis reservatae subjacere declaramus: »

NOTAE. Ex S. U. I. (1 Dec. 1875) constat, confessarios Urbis Romae non indigere speciali facultate E^{mi} Card. Urbis Vicarii, ut absolvant a censuris quae in Const. « *Apost. Sedis* » Episcopis seu locorum Ordinariis reservantur. — Hujusmodi excommunicationes **tres** tantum in Const. « *Apost. Sedis* » exprimuntur, quibus addenda est **quarta** ex decreto S. C. C. (25 Maii 1895) « *de abusibus circa Missarum eleemosynas reprimendis* » de quo supra p. 474 seq.). Scilicet ibidem decernitur ut in posterum qui contra enuntiata decreta S. C. C. (9 Sept. 1874) deliquerint, si sint *laici* excommunicatione latae sententiae Episcopis reservata obstringantur.

I.

.. Clericos in Sacris constitutos vel Regulares aut Moniales post votum solenne castitatis matrimonium contrahere praesumentes; necnon omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes. »

NOTAE. Praesentem excommunicationem **duo** personarum genera incurrunt, videlicet : non tantum : **A)** *Clerici in Sacris constituti et Regulares utriusque sexus post votum solenne castitatis matrimonium contrahere praesumentes*; sed etiam **B)** *omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes*.

Porro ad eam incurrendam **tres** sequentes requiruntur conditiones : **1°)** Ut unus contrahentium **revera** susceperit *ordinem sacrum* vel *vota solennia ediderit in religione a S. Sede approbata*. Hinc cessat excommunicatio, si invalida fuerit aut ordinatio in sacris, aut sollemnis professio. **2°)** Ut « *matrimonium contrahere* » **attentaverint**. Et quoniam, juxta regulam juris : « *Nuptias non concubitus sed consensus facit*, » ideo matrimonio attentato statim, etsi nondum consummatum fuerit, excommunicatio contrahitur. **Hinc**, quamvis ex *matrimonio civili* ne *publicae* quidem *honestatis* impedimentum oriatur, ut constat ex decreto S. C. C. (13 Mart. 1879) a LEON XIII (17 Mart. 1879) approbato (pag. 167); declaravit tamen S. U. I. (22 Dec. 1880) ap. N. R. T. (XV, 242) : « *Clericos in sacris constitutos vel regulares aut moniales post emissum*

solemne castitatis votum praesumentes contrahere matrimonium sic dictum civile in locis, ubi lex Tridentina de clandestinitate viget, incurrere excommunicationem latae sententiae Episcopis seu Ordinariis reservatam. » Ratio est : quia in dicto casu praesumuntur velle consentire in vetitum matrimonium, sicque habetur matrimonii attentatio. **Contra** non incurritur excommunicatio : si matrimonium tantum *promiserint* : quia non agitur hic de *sponsalibus*, sed de *matrimonio* contrahendo. Nec si consensus in matrimonium defuerit sive ex utraque parte, sive ex alterutra, ut puta si alter simulate contraxerit, vel errore substantiali inductus, vel gravi metu coactus : quia in isto casu deficit contractus ac proinde non habetur matrimonii attentatio. 3°) Ut id fecerint « *praesumentes,* » i. e. **temere**. Adeoque excusat ignorantia, licet *crassa et supina*, etsi postea, re cognita, in concubinato perseveraverint : quia lex coercet matrimonium attentantes, non vero cohabitantes.

Quod si hujusmodi personae vinculae matrimonium attentarent, non quidem ex humana fragilitate, sed ex pertinaci persuasionem quod matrimonium eorum sit validum, nec possit Ecclesia illud irritare, essent *haereticae*; ac proinde non huic censurae subicerentur, sed 1^{ae} inter excommunicationes R. P. *speciali modo reservatas* (pag. 429). Definit enim Conc. TRID. (Sess. XXIV, de *ref. matr.* can. 9) : « *Si quis dixerit clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto,... anathema sit.* » Ad **dubium** autem : « *Utrum clericus in sacris constitutus vel regularis, aut monialis, si praeter impedimentum voti sollemnis castitatis alia habeat impedimenta, ex g. affinitatis, consanguinitatis, hanc censuram incurrat, an non?* » S. C. S. OFF. (16 Jan. 1892) **repondit** : « *Incurrere,* » Ap. N. R. T. (XXIV, 170).

APPENDIX. In memoriam heic revocandae sunt **memorabiles** LITTERAE nuperrime per S. U. I. (20 Febr. 1888) expeditae, quibus LEO XIII Ordinariorum facultates in re matrimoniali augere dignatus est etiam in gratiam eorum qui, suscepto licet sacro *subdiaconatus* aut *diaconatus* Ordine, vel *solemni professione religiosa* emissa, in urgente mortis periculo versantes, jam civiliter juncti

sunt, aut alias in concubinato vivunt, dum tempus non suppetit recurrendi ad S. Sedem. Has LITTERAS jam supra attulimus (p. 201).

II.

“ Procurantes abortum, effectu sequuto. ”

NOTAE. Antequam singula censurae verba explicemus, placeat nonnulla praemittere. Itaque, ut ex ipso tenore liquet, praesentem excommunicationem incurrunt *abortum procurantes effectu secuto*, absque distinctione an foetus, immature ejectus, sit *animatus* vel *inanimatus* : Constitutio enim Piana *generaliter* loquitur. Neque ab ea excusat, ut antea, ignorantia *crassa* et *supina* aut etiam *affectata* (pag. 386, cum verbum « *scienter*, » quod olim occurrebat in Bullis SIXTI V « *Effraenatam* » (20 Oct. 1588) et GREG. XIV « *Sedes Apostolica* » (31 Maii 1591) contra procurantes abortum latis, nunc fuerit omissum. Immo, cum praeter censuram reliquae poenae in veteri jure stabilitae nunc quoque permaneant (p. 423); hinc, si foetus fuerit *animatus*, praeter praesentem excommunicationem, adest ratioe homicidii etiam *irregularitas* (pag. 358 seq.), quam ex Bulla GREG. XIV incurrunt *scienter* procurantes, consulentes et quocumque modo cooperantes. Haec interim *irregularitas* non incurritur, nisi post 80 a conceptione diem abortus procuratus fuerit : nam, cum in casu semper dubius est foetus *sexus*, censetur Ecclesia in praxi sua poenali sequi opinionem juxta quam mares 40, foeminae vero 80 a conceptione die animantur. Praeterea, *scienter* procurantes abortum foetus *animati*, si *clerici* fuerint, ex Bulla SIXTI V incurrunt *privationem omnis privilegii clericalis, officii et beneficii ecclesiastici et inhabilitatis ad ea* ; probabiliter tamen (saltem si delictum sit occultum) non ante sententiam judicis declarationem. His praemissis, ut sensus censurae recte intelligatur, singula ejusdem verba sunt breviter explicanda.

Dicitur : **A) « abortum. »** Quo nomine ex SIXTO V, Const. « *Effraenatam* » communiter a DD. cum SPORER intelligitur : « *Ejectio foetus immaturi.* » Unde 1º) huc non pertinet casus, quo mulier immediate post copulam *semen* extrudit, si tamen possibile sit ; aut simpliciter procurat *sterilitatem* : quia hic agitur de « *ejec-*

tione foetus » et non de alio. Neque 2°) huc pertinet *partus acceleratione*, cum scilicet ope quorundam remediorum foetus *jam vitalis* ante tempus naturale completum in lucem editur. Quam *partus accelerationem* etiam licite practlicant medici ac chirurgi, quoties, si tempus naturale foret expectandum, foetus vitalis, ob pravam foeminae conformationem aliamve rationem, nonnisi difficillime egressurus praevидetur juxta dicta (tom. I, pag. 442). Neque 3°) huc pertinet *craniotomia* seu *embriotomia* : quia differt ab *abortu*, nedum in *terminis*, ut per se liquet; sed etiam *re*, cum non sit « *ejectio foetus*, » sed potius *occisio foetus*, quam consequitur *cadaveris* ejectio. Aliunde in poenalibus non valet argumentum a pari, nec imo a fortiori. Interim qui foetum occidunt, poenis homicidii tenentur.

Dicitur : **B)** « *procurantes*; » i. e. studiose seu ex industria quaerentes. Ex quo patet, hic agi de abortu voluntario *directe et in se*. Hinc censura non incurritur, si abortus sit quidem voluntarius, sed *indirecte* tantum et *in causa*, etiamsi ex actione graviter mala procederet, ut si quis ex gravi ira mulierem gravidam percuteret, praevisto forte periculo abortus postea secuti, eo tamen non intento. — Et quidem « *procurantes abortum*, » si hujus criminis fuerint *exsecutores*, seu, ut alii loquuntur : si id fecerint *physice vel immediate*, nimirum per se ipsos actionem physicam ponendo, qua abortus secutus infertur, certo censura tenentur, saltem *generatim* loquendo. Dico : **saltem generatim**; quia 1°) multi DD. a censura excusant *mulieres praegnantas* quae, etiam nullo metu gravi perterritae, abortum sibi procurant. Et si hoc probabiliter, imo probabilius, ex judicio S. LIC. (III, 395) sustineri olim poterat, non obstante Const. SIXTI V et GREG. XIV; quidni, quaeso etiam post Const. « *Apost. Sedis*, » quae, quoad subjectum hujus censurae seu « *procurantes abortum* » attinet, *eodem modo* enuntiatur, ac consequenter sub eo respectu non debet rigorosius intelligi, eo magis, quod illius scopus sit, antiquas censuras latae sententiae limitare? Immo 2°) juxta nonnullos, quos inter G. DE VARCENO, KONINGS, D'ANNIBALE, a censura excusantur, qui *jussu aut mandato* alterius faciunt, ut mulier abigat : quia aiunt, « *procurantes* » accipere hoc loco debemus, ut in veteri jure, non eos qui pro alio, sed eos qui sive per se sive per alium curant, faciunt, ut mulier

ejiciat. Utrum vero « *procurantes abortum*, » si hujus criminis non fuerint executores, sed tantum *cooperatores*, i. e. si id fecerint *moraliter* seu *mediate*, abortui ab alio illato cooperando, etiam censura teneantur, *quaestio* est. Certo non tenentur, si fuerint *cooperatores* tantum **negativi**, i. e. non impediendo quod ex officio impedire tenentur. Si vero fuerint *cooperatores* **positivi**, DD. *disputant*. Communiter **affirmant**, si agatur de cooperatore *positivo principali*, i. e. de illo qui *mandat* abortum fieri; **negant** vero, si agatur de reliquis seu *secundariis*, v. g. de illo qui abortum *consulit*, vel *procuranti opem* praestat, ut est qui *pharmacum* parat. Quare, stante dubio *juris*, quod minimum est sequimur.

Dicitur : C) « **effectu secuto**. » Unde non sufficit *inefficax* abortus procuratio, sed requiritur *efficax*, ita quidem, ut abortus sit secutus non ex aliqua causa *accidentali*; sed ex mediis studiose adhibitis tanquam ex causa *per se efficiente*. Hinc cessat censura : 1°) Si quis post datam potionem abortivam, *antequam* abortus *eveniat*, delicti sui se poeniteat (pag. 385). 2°) Si quis ad hoc faciendum dederit *mandatum* et postea *revocaverit*; etiamsi, juxta probabilem sententiam, revocatio per accidens non innotuerit *mandatario* (*ibid.*). 3°) Si mulier, sumpto abortivo, ex aliquo casu, v. g. apoplexia, ferro, ruina, *ante ejectionem* pereat; aut ex alto decidat et foetum ejiciat. 4°) Quoties probabile est, abortum ex alia causa fuisse secutum.

APPENDIX. His breviter expositis, superest **quaestio gravissima**. An incurratur censura, ubi, ad salvandam vitam matris quae aut morbo lethali laborat aut parere nequit, adhibeantur media quae *vi sua* et *necessario* foetum **nondum vitalem**, i. e. nondum forte septimestrem ejiciunt, si alias et sibi et filio pereundum sit? Aliis verbis : An incurratur censura, si abortus contingat *actione* quidem *directa*, non tamen *directa intentione*? Pro qua quaestione recolenda sunt quae scripsi (tom. I, pag. 441 seq.). Nimirum ad **dubium** : « *An tuto docere possit in scholis catholicis licitam esse operationem chirurgicam quam CRANIOTOMIAM appellant, quando scilicet, ea omissa, mater et filius perituri sint, ea e contra admissa, salvanda sit mater, infante pereunte?* » S. U. I. « *omnibus diu et mature perpensis, habita quoque ratione eorum quae hac in re a peritis catholicis viris conscripta et transmissa sunt,* » res-

pondit (28 Maii 1884) : « *Tuto doceri non posse.* » Si ergo **tuto**, i. e. *sine periculo erroris* aut, quod in idem recidit, *tuta conscientia* doceri non potest CRANIOTOMIA, neque **tuto** doceri potest DIRECTA PROCURATIO ABORTUS in iisdem circumstantiis : tum quia argumenta quibus propugnabatur craniotomia, eadem sunt ac argumenta quibus defenditur directa procuratio abortus; tum quia parum refert utrum infantis caput intercідatur vel comprimatur, an infans veneno interficiatur vel immaturus foetus per meram ejectionem ex utero matris directe et per se privetur naturali elemento ipsi ad vitam omnino necessario. — Ceterum ignorantiam excusare a censura jam saepius diximus (pag. 386).

III.

« Litteris Apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini ea in re cooperantes. »

NOTAE. Praesens excommunication **duplicem** personarum classem complectitur. — In **prima** classe veniunt : « **Litteris Apostolicis falsis scienter utentes,** » sive sint clerici, sive sint laici, cum lex non distinguat. Et olim quidem *clerici* ex INNOC. III (*de crim. falsi*, cap. 7) non excommunicationem incurrebant; sed coercendi erant *privatione officii et beneficii ecclesiastici*. Quae poena hodie cessat, cum Const. « *Apost. Sedis* » nunc *primum* in eos censura animadvertat (pag. 425). Ut enim ait THESAURUS (*de poen. eccl.*) : « *Poena legis novae diversa tollit et cessare facit poenam legis antiquae pro eodem delicto, ... ne quis duplici poena puniatur.* » — Quae sint « *Litterae apostolicae* » et quandonam dicantur « *falsae,* » dictum fuit (pag. 447). Nomine autem « *utentes* » intelliguntur qui illas exhibent, sive in propria, sive in aliena causa, ad finem intentum. Unde non sufficit, illas secum *servare*. **Utrum** ulterius requiratur, ut *effectus sit secutus*, i. e. ut finis intentus fuerit obtentus, DD. *disputant*. Quod si quis hujusmodi « *Litteras* » falsificaverit eisque postea usus fuerit, praeter praesentem censuram, incurreret excommunicationem R. P. *speciali modo* reservatam (p. 447). — In **secunda** classe veniunt « **crimini in ea re cooperantes,** » i. e. delicto priorum, scilicet utentium, non vero falsificantium, ut patet ex verbo « *in ea re* » cooperantes,

et quidem *scienter*, cum aequum non sit, minus culpabiles majori culpa puniri. Unde tam *cooperantes*, quam *utentes*, excusat ignorantia nedum *crassa* et *supina*, sed etiam *affectata* (pag. 386). Porro « *cooperantes* » hoc loco juxta aliquos intelliguntur, non qui *mandant*, multo minus qui *consulunt* aut *favent*, sed qui utentibus opem praestant. Non ita tamen plerique censent, cum inter cooperatores et mandantes et consiliarii reputentur. **Utrum** requiratur, ut cooperatio *effectum* habuerit, ita ut « *Litteris Apostolicis falsis utentes* » intentum finem obtinuerint, DD. *disputant*. Stante dubio, cum simus in odiosis, *affirmantium* sententiam *practice* amplectimur.

IV.

LAICI DELINQUENTES CONTRA ENUNTIATA DECRETA S. C. C. (9 Sept. 1874).

NOTAE. Itaque tribus excommunicationibus latae sententiae quae episcopis reservantur in Const. « *Apost. Sedis* » haec quarta addenda est juxta dicta supra (pag. 483).

« **Excommunicationes latae sententiae nemini reservatae.** »

NOTAE. Hujusmodi excommunicationes **quatuor** in Const. « *Apost. Sedis* » enumerantur, quibus addendae sunt excommunicationes **Tridentinae** necnon excommunicatio lata ab URB. VIII et CLEM. IX et jussu PII IX a S. INQ. (4 Dec. 1872) renovata contra Missionarios qui etiam semel per se vel per alios, quovis titulo aut forma **mercaturae** dant operam in Indiis Orientalibus vel in America sive Australi sive Septentrionali, necnon eorum superiores qui subditos suos hac in re delinquentes non puniverint, juxta dicta supra (pag. 425).

« Excommunicationi latae sententiae nemini reservatae subjacere declaramus : »

I.

« Mandantes seu cogentes tradi Ecclesiasticae sepulturae haereticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos. »

NOTAE. De hac censura jam diximus (tom. III, pag. 422). Placeat singula verba breviter illustrare. Dicitur : **A) « Mandantes seu cogentes. »** Quibus verbis indicatur *subjectum* hujus censuræ. Sunt igitur : qui vel *auctoritate qua* jubent, vel *vi adhibita* inducunt. Hinc praesentem censuram non incurrunt : **1°)** qui funus associant, crucem et luminaria deferunt ; neque **2°)** qui in sepulturam mittunt ; neque **3°)** qui sepelientibus operam praestant ; neque **4°)** parochus qui mandatis civilis auctoritatis obtemperans, ad ecclesiasticam sepulturam nominatim excommunicatum admittit ; incidit tamen in interdictum *ab ingressu ecclesiae*, ut postea dicetur. Interim qui *mandant* vel *cogunt*, censuram non incurrunt, nisi postquam mandatum obtinuerit suum effectum, i. e. post sepulturam traditam. Dicitur : **B) « Tradi ecclesiasticae sepulturae. »** Quibus verbis exprimitur *objectum* seu *materia* hujus censuræ, i. e. tumulo *condi, inferri*, et quidem in *loco sacro*. Hinc eam non incurrunt : **1°)** Si mandant seu cogunt *justa persolvere*. **2°)** Si sepultura fiat in *loco profano*, etsi ritu catholico. CONTRA incurritur, si fiat in *loco sacro*, etiam nullo ritu adhibito. Interim, an ad *locum sacrum* requiratur, ut speciali benedictione sit consecratus, DD. *disputant* (tom. III, pag. 422). Quidquid sit, cum in odiosis stricta interpretatio praevalere debeat, ideo censura cessat, si specialis haec benedictio defecerit, esto locus, sive auctoritate episcopi, sive etiam ex recepta consuetudine ad munus sepeliendi fideles sit destinatus. Dicitur : **C) « Haereticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos. »** Quibus verbis indicatur *conditio* necessaria ad hanc censuram incurrendam. Oportet itaque, ut agatur : sive **1°)** de *haereticis* et quidem *notoriis*, i. e. quos publice constat esse haereticos, etsi non sint vitandi aut ad nullam sectam pertineant ; ad haereticos autem reducuntur *apostatae a fide* ; sive **2°)** de *excommunicatis* vel *interdictis*, et quidem utrimque *nominatim*. — Cum autem Const. « *Apost. Sedis* » non usurpaverit verba *scienter* aut *praesumptuose*, ab hac censura incurrenda non excusat ignorantia *crassa, supina* vel *affectata*. Contradicit tamen G. DE VARCENO, ob rationem allegatam (t. III, p. 422).

II.

« Laedentes aut perterrefacientes Inquisitores, denuntiantes, testes, aliosve ministros S. Officii ; ejusve Sacri Tribunalis

scripturas diripientes, aut comburentes; vel praedictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem praestantes. »

NOTAE. Nomine **S. Officii** intelligitur *Tribunal Inquisitionis*, ubicumque adhuc exstat : adeoque non *Romae* tantum, sed forte etiam *alibi*. Ubi vero amplius non exstat, quae in praesenti censura statuuntur nequeunt extendi ad *Episcopos* eorumque ministros, quamvis *Episcopi* sint *Inquisitores nati*.— Porro censura **triplicis** generis reos complectitur. **A)** « **Laedentes aut perterrefacientes Inquisitores, denuntiantes, testes, aliosve ministros S. Officii;** » dummodo *laesio* fuerit gravis et *perterrefactio*, i. e. minae tantum terrorem injiciant, ut nemo regulariter contra facere audeat (pag. 446). Interim an gravis haec *laesio* debeat fieri **in corpus**, v. g. occidendo, vulnerando, verberando, dejiciendo; an vero sufficiat, quod fiat **in bona**, DD. *disputant*. Stricta significatione laedi *corpus* dicitur; et ideo ad censuram incurrendam gravis *laesio corporis* requiritur, cum in dubio odiosa sint restringenda. Cum autem post verbum « *denuntiantes* » ponatur virgula, patet « *testes* » i. e. qui in iudicium vocati testimonium deferunt, distingui a *denuntiantibus*, qui scilicet crimen ad iudices deferunt, ut adeo qui hos vel illos laeserit aut perterrefecerit censurae subjiatur. **B)** « **Ejusve S. Tribunalis scripturas diripientes aut comburentes.** » Porro « *diripientes* » intelliguntur, qui adhibita vi eripiunt. Unde hanc censuram non incurunt, qui scripturas S. Officii clam furantur. Nec sufficit quod *unam alteramve* scripturam vi auferant, nisi forte in hac haberetur tota causa aut ejus pars valde notabilis, sicque sententia S. Tribunalis impediretur. **C)** « **Praedictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem praestantes,** » dummodo effectus fuerit *secutus*, et quidem vi auxilii, consilii, favoris praestiti. Hinc cessat censura : 1°) si nulla persona laesa fuerit, vel nulla scriptura rapta aut combusta; 2°) si consilium revocatum fuerit; 3°) si auxilium, consilium, favorem praestiterint non in praedictis actionibus sed in aliis. **Utrum** insuper requiratur, quod complices *scienter* egerint, DD. *disputant*. Alii **affirmant**, quia id exigit S. Pius V, Const. « *Si de protegendis,* » ex qua censura praesens desumpta fuit; quare juxta eos excusat ignorantia nedum *crassa* et *supina*,

sed etiam *affectata*. Alii **negant**, quia Pius IX hanc conditionem reticet. Stante dubio, cum simus in odiosis, primam sententiam practice amplectimur. At ut praedictorum criminum tam *executores* quam *complices* huic censurae subjaceant, oportet ex communi DD., ut moti fuerint in odium ipsius S. Tribunalis; et ideo si laederent v. g. ejusdem ministros non qua *tales*, sed ex privata vindicta, ex hoc capite a censura immunes forent.

III.

« Alienantes et recipere praesumentes bona ecclesiastica absque Beneplacito Apostolico, ad formam Extravagantis, *Ambitiosae*, De Reb. Ecc. non alienandis. »

NOTAE. Praesens censura lata est *ad formam*, i. e. secundum tenorem Extravagantis « *Ambitiosae*, » ubi PAUL. II sub poena excommunicationis prohibuit : « *omnium rerum et bonorum ecclesiasticorum alienationem omneque pactum, per quod ipsorum dominium transfertur, concessionem, hypothecam, locationem et conductionem ultra triennium, necnon infoederationem vel contractum emphyteuticum, praeterquam in casibus a jure permissis.* » Sic absque licentia R. P. alienari possunt : 1°) Ea quae servando servari non possunt ad triennium sine notabili deterioratione, ut v. g. fructus, vestes, singularia jumenta et similia quae usu consumuntur. 2°) Terrulae et vineolae non fertiles et res ceterae exiguae seu parvi valoris. 3°) Quoties urgeat necessitas quae moram non patitur, aut adsit occasio quae alias transiret. 4°) Juxta multos ea bona quae a patronis sub hac conditione relicta sunt, ut alienari possint. Cui sententiae favet S. C. C. (2 Mart. 1839). 5°) Bona quae incapaci possidendi, prout sunt Minores observantes et Capuccini, relicta fuerunt; poterit enim tunc pretium expendi in Ecclesiae utilitatem. Et quamvis Extr. « *Ambitiosae* » pluribus in locis nullatenus recepta fuerit, in aliis vero nonnisi ex parte tantum; hodie tamen post. Const. « *Apost. Sedis* » ubique locorum quoad alienationem et excommunicationem servanda est. Quocirca placeat quatuor sequentia referre, de quibus constat ex S. U. I. (22 Dec. 1880) Ap. N. R. T. (XV, 244 seqq.) : 1°) Legem *Beneplaciti Apostolici* per Const. « *Apost. Sedis* » quasi de novo pro-

mulgatam esse, ita ut sua vi generaliter omnes liget atque etiam ligaret, si Constitutio illa « *Ambitiosae* » (quam caeteroquin ratam firmamque declaravit) vel alia similis non praecessisset. 2°) Vi clausulae derogatoriae, in fine novae Constitutionis appositae, eatenus revocata censi debere privilegia antiqua ab ipsa Apostolica Sede rite obtenta, alienandi scilicet absque Beneplacito Apostolico, quatenus *generalia* sint; non vero quatenus sint *specialia* et *personalia*. 3°) Derogationem hanc extendi etiam debere ad consuetudines particulares legi de Beneplacito Apostolico latae contrarias, quamvis immemorabiles. 4°) Per recentem Constitutionem nihil immutatum esse quoad foundationes locorum piorum aliarumque ecclesiasticarum institutionum, de quibus proinde judicandum esse, prout judicabatur ante promulgationem hujus Constitutionis.

His praemissis jam pauca dicamus de **subjecto** hujus censurae deque **conditionibus** necessariis ad illam incurrendam. **A)** Hujus censurae **subjectum** sunt *alienantes* et *recipientes* contra formam Extr. « *AMBITIOSAE* » *bona ecclesiastica*, sive immobilia sive mobilia. Et quidem *accipientes*, i. e. acquirentes male alienata bona *omnes* sine ulla distinctione excommunicationi subjiciuntur, quamvis episcopali aut abbatiali dignitate praeferantur. An idem dicendum sit de *alienantibus*, DD. *disputant*. Plures probabiliter excipiunt *episcopos* et *abbates*; quam sententiam, cum simus in odiosis, *prae*-*tice* tenemus. Unde, praeter actus nullitatem, *episcopi* et *abbates* in nullam poenam incidunt post Const. « *Apost. Sedis.* » At praelati inferiores, bona ecclesiastica *alienantes*, praeter censuram et actus nullitatem, ipso facto incurrunt in *privationem beneficiorum*, *officiorum*, *dignitatum*, etc. Quae poenae etiam nunc permanent. **B)** Ad censuram incurrendam sequentes **conditiones** requiruntur: 1°) Ut bona ecclesiastica alienata non sint *exigui valoris*, sed valeant saltem 25 aureos *de camera*, i. e. libellas circiter 255. 2°) Ut pactum, per quod honorum hujusmodi dominium transfertur, sit ex utraque parte *perfectum*. Quare si alienatio facta fuerit sub *conditione suspensiva*, censura non incurritur, nisi post conditionem adimpletam. 3°) Ut tam alienantes quam recipientes egerint *temere* seu cum *praesumptione*. Unde eos excusat ignorantia etiam *crassa* et *supina* (p. 386). Quamvis enim verbum « *praesumentes* » afficiat vocem « *accipere*, » recte tamen extenditur ad « *alienantes* »

cum praesens censura intelligenda sit « *ad formam Extr. Ambrosiae,* » in qua dicitur : « *Si quis... alienare praesumpserit.* »

IV.

« Negligentes sive culpabiliter omittentes denunciare infra mensem Confessarios sive Sacerdotes a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuscumque casibus expressis a Praedecess. Nostri Gregorio XV, Const. *Universi*, 20 Augusti 1622, et Benedicto XIV, Const. *Sacramentum Poenitentiae*, 1 Junii 1741. »

NOTAE. Hanc censuram incurrunt *sollicitati* (et hodie ii soli), qui neglexerint seu culpabiliter omiserint denunciare *infra mensem* confessarios sive sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuscumque casibus a RR. PP. GREG. XV et BENED. XIV expressis, quos late descripsimus (tom. III, pag. 333 seq.). Interim *mensis* ad denunciandum utilis, ne censura incurratur, incipit a die qua certo innotuerit : tum 1°) denunciandi obligatio ; tum 2°) tempus intra quod ei satisfaciendum sit : tum 3°) poena quae incurritur. Ratio 1^a et 2^a est : quia agitur de omissa denuntiatione ob *culpabilem* negligentiam, quae supponit notitiam integrae obligationis ejusdem. Ratio 3^a est : quia secus abest *contumacia*.

« Praeter hos hactenus recensitos, eos quoque quos Sacrosanctum Concilium Tridentinum, sive reservata Summo Pontifici aut Ordinariis absolute, sive absque ulla reservatione excommunicavit, Nos pariter ita excommunicatos esse declaramus ; excepta anathematis poena in decreto Sess. IV *De editione et usu sacrorum Librorum* constituta, cui illos tantum subjacere volumus, qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt. »

NOTAE. Ut patet ex verbis, a Const. « *Apost. Sedis* » confirmatae fuerunt, cum adjectis reservationibus, excommunicationes latae sententiae, quas in re disciplinari invexit seu, ut alii loquuntur, *directe* constituit Conc. TRID. Et quidem confirmatae fuerunt *ex integro*, prout nimirum ibidem reperiuntur, excepta excommu-

nicatione lata in decreto Sess. VI *de editione et usu Sacrorum Librorum*, quae quoad extensionem *limitata* fuit, ita ut excommunicatione nemini reservata hodie plectantur, ceteris praetermissis : « **qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt.** » Unde eam amplius non incurrunt qui hujusmodi libros *retinent, vendunt, scripto evulgant*. Quod si Regulares hujusmodi libros imprimerent aut imprimi facerent, obtenta quidem Ordinarii approbatione, sed *sine licentia* quam ex TRIB. a suis superioribus impetrare quoque *tenentur*, peccarent quidem graviter, sed a censura immunes forent. Multum olim disputatum fuit circa sensum verborum : « **libros de rebus sacris tractantes;** » at hodie constat ex S. U. I. (22 Dec. 1880 ap. N. R. T. (XI, 242) : « *Censuram nemini reservatam inflictam iis, qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt, restringendam esse ad libros SACRARUM SCRIPTURARUM, necnon ad earundem ANNOTATIONES et COMMENTARIOS, minime vero extendendam ad libros quoscumque de rebus sacris in genere, id est ad RELIGIONEM pertinentibus tractantes.* » — His dictis de excommunicatione *Tridentina*, prout a Pio IX fuit *limitata*, placeat nunc recensere, cum adjectis reservationibus, reliquas excommunicationes *ex integro* servandas, quas Conc. TRIB. in re disciplinari invexit, seu *directe* constituit.

1°) Sess. XXII, cap. 11 (*de reform.*) Excommunicationem R. P. **simpliciter reservatam** incurrunt *usurpatores bonorum et jurium quorumcumque alicujus ecclesiae seu cujusvis saecularis vel regularis beneficii, montium pietatis aliorumque piorum locorum*. Et haec quidem excommunicatio partim comprehenditur sub XI^a inter excommunicationes R. P. *speciali modo* reservatas recensita (pag. 450). Ut tamen constat ex S. U. I. (8 Jul. 1874), peccans in materia, quam et Const. « *Apost. Sedis* » et Conc. TRIB. attingunt, non in duplicem excommunicationem incidit, sed innodatur *sola* excommunicatione R. P. *specialiter* reservata.

2°) Sess. XIII, can. 11 (*de Euch.*) Excommunicationem **nemini reservatam** incurrit qui « *docere, praedicare vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere praesumpserit :* » ad sumendum SS. Eucharistiae sacramentum « *illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos*

existiment, habita copia confessoris, non necessario praemittendam esse confessionem sacramentalem. »

3°) Sess. XXIV, cap. 1 (*de reform. matrim.*) Excommunicationem **nemini reservatam** incurrunt : **A)** Qui negant « *clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit.* » **B)** « *Quique falso affirmant matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse et parentes ea rata vel irrita facere posse.* »

4°) Sess. XXIV, cap. 6 (*de ref. matr.*) Excommunicationem **nemini reservatam** incurrunt *Raptores mulierum* ac omnes illis « *consilium, auxilium vel favorem praebentes,* » scilicet *ad raptum*; non item si haec praestiterint post raptum admissum, quo rapta facilius raptori nuberet.

5°) Sess. XXIV, cap. 9 (*de ref. matr.*) Excommunicationem **nemini reservatam** incurrunt qui « *quovis modo, directe vel indirecte, subditos suos vel quoscumque alios cogant, quominus libere matrimonium contrahant.* »

6°) Sess. XXV, cap. 5 (*de Reg.*) Excommunicationem **nemini reservatam** incurrunt *magistratus saeculares, si ad instantiam Episcopi non praebeant auxilium adversus contradictores clausurae monialium*; itemque *violantes earum clausuram.*

7°) Sess. XXV, cap. 18 (*de Reg.*) Excommunicationem **nemini reservatam** incurrunt : **A)** « *Omnes et singulae personae, cujuscumque qualitatís vel conditionis fuerint, tam clerici quam laici, saeculares vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, si quomodocumque COEGERINT aliquam virginem, vel viduam aut aliam quamcumque mulierem invitam, praeterquam in casibus in jure expressis, ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscumque religionis, vel ad emittendam professionem; quique consilium, auxilium vel favorem dederint: quique scientes, eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoque modo eidem actui vel praesentiam, vel consensum vel auctoritatem interposuerint.* » **Casus** in jure expressi, qui admittunt exceptionem, sunt sequentes **duo** : 1°) Ex **INNOC. III**, (cap. 18 *de convers. conjugatorum*), quando mulier, quae formaliter consentit, ut vir religionem ingrediatur et profi-

teatur, ipsa votum castitatis fecit, debet nihilominus compelli intrare religionem, si rationabiliter haberi potest suspicio de ejus continentia. 2° Alterum casum his verbis exprimit GREG. IX (in cap. 19 eod. tit.): « *mulieres vero quae, relicto maritali toro, lapsu carnis ceciderunt, si mariti earum a te diligenter commoniti eas ad frugem melioris vitae conversas noluerint recipere propter Deum, in claustris cum religiosis mulieribus studeas collocare, ut perpetuam poenitentiam ibi agant.* — Item **B**) qui cujusvis mulieris « *voluntatem vel accipiendi vel voti emittendi quoquo modo sine justa causa IMPEDIVERINT.* »

8° Sess. XXV, cap. 19 (*de reform.*) Excommunicationem **ne-
mini reservatam** incurrunt: *duellantes, et reliqui qui duellum quasi honestum spectaculum permittunt, vel adjuvant, vel ei assistant.* Sed haec censura *Tridentina* per Const. « *Apost. Sedis* » fuit aggravata et conversa in excommunicationem R. P. *simpliciter reservatam* (pag. 460).

« Suspensiones latae sententiae Summo Pontifici reservatae. »

« Suspensionem ipso facto incurrunt a suorum Beneficiorum perceptione ad beneplacitum S. Sedis Capitula et Conventus Ecclesiarum et Monasteriorum aliique omnes, qui ad illarum seu illorum regimen et administrationem recipiunt Episcopos aliosve Praelatos de praedictis Ecclesiis, seu Monasteriis apud eandem S. Sedem quovis modo provisos, antequam ipsi exhibuerint Litteras Apostolicas de sua promotione. »

NOTAE. Circa hanc suspensionem placeat sequentia adnotare : **A)** **Originem** trahit ex Extravaganti BONIF. VIII « *Injunctae nobis* » (*de elect. c. 1 inter communes*). **B)** **Finis** ejus est, ne quis pro Episcopo aut Praelato se gerat qui talis non est. **C)** **Effectus** illius suspensionis est : privare non quidem *ab ordine*, neque a *jurisdictione* ; sed a *beneficio*, et quidem *partialiter* tantum, quatenus privat solum « *a suorum beneficiorum perceptione.* » i. e. a *fructuum perceptione* (pag. 408), quo nomine veniunt redditus temporales *ex beneficio*, non vero *aliunde* provenientes, ut sunt incerta

stolae et distributiones quotidianae (pag. 409 seq.). Unde intacta relinquit, quae pertinent : sive ad potestatem *ordinis*, utputa sacrum facere, sacramenta administrare; sive ad potestatem *jurisdictionis*, tam internae quam externae, ut est absolvere, ad beneficia praesentare, eligere, capitulum convocare, etc.; sive ad beneficii *administrationem*, ut est bona beneficii locare, vendere, etc. **D) Subiectum** hujus suspensionis sunt : « *Capitula ecclesiarum, Conventus monasteriorum, aliique omnes,* » i. e. alii ab his ex quibus constat capitulum et monasterium. **E) Conditiones**, ad hanc suspensionem incurrendam requisitae, sunt **duae** sequentes : **1°)** Ut « *ad illarum ecclesiarum seu illorum monasteriorum regimen et administrationem recipiant Episcopos aliosve Praelatos* externa jurisdictione pollentes, utputa Abbates, Priores et ceteros monasteriorum regimina exercentes, quocumque nomine censeantur, *de praedictis ecclesiis seu monasteriis apud S. Sedem quovis modo provisos,* » i. e. promotos vel confirmatos. **2°)** Ut eos receperint, « *antequam hi exhibuerint, i. e. ostenderint Litteras Apostolicas de sua promotione,* » i. e. eorum promotionem vel confirmationem continentes. Itaque personae quae puniuntur non sunt *ipsi Episcopi vel Praelati*, secus ac antea; sed Capitula, Conventus, aliique omnes recipientes absque praedicta exhibitione. Et quoniam « *Capitula et Conventus Ecclesiarum et Monasteriorum aliique omnes* » tam ex Extr. « *Injunctae vobis* » quam ex Const. « *Apost. Sedis* » suspensionem ipso facto incurrunt a « *sortis beneficiorum perceptione,* » hinc Capitula et Conventus suspenduntur ab his tantum quae *in communi* possident, non vero ab his quoque quae possident *ut singuli*; alii vero omnes suspenduntur ab his quae singulariter possident. **F) Quod tempus et naturam** hujus suspensionis attinet, durat ipsa « *ad beneplacitum S. Sedis,* » i. e. quamdiu S. Sedi, quae non moritur, placuerit. Et quidem respectu *Capitulorum et Conventuum* haec suspensio non est proprie censura, sed potius *privatio* quaedam; et ideo eam incurrunt etiam *innocentes*, i. e. qui ex Capitulis et Monasteriis non receperint. Qui proinde privantur ab iis quae Capitula et Conventus *in communi* possident. Quoad *alios omnes* est *censura* quae, sicut reliquae censurae graves, nonnisi *graviter* nocentes attingit. Cum tamen sit « *ad beneplacitum S. Sedis,* » **utrum** sit *proprii nominis* censura, DD. disputant

pag. 416. Multi **negant** : quia censura, ut *stricta significatione* talis sit, debet ferri per modum *medicinae*. Atqui medicina datur neque *in perpetuum*, neque *in definitum tempus*, nec *quamdiu videbitur medico*, sed quoad aegrotus convalescit. Aliis verbis : de ratione censurae est, ut sit vinculum *dissolubile*, per absolutionem solvendum, statim atque peccator emendatus fuerit (pag. 369). Sed sive suspensio sit *veri nominis* censura, sive *non*, clericus eam violando irregularitatem incurrit juxta dicta (pag. 417).

II.

„Suspensionem per triennium a collatione Ordinum ipso jure incurrunt aliquem ordinantes absque titulo Beneficii vel Patrimonii cum pacto ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta. „

NOTAE. Placeat circa praesentem articulum sequentia adnotare. **1°** Praesens suspensio hodie afficit solos episcopos « **ordinantes.** » Unde limitatio apposita fuit decreto GREG. IX (cap. *Si quis*, 43, de *Simon.*), quod, praeter *ordinantem*, etiam *praesentantem* ab executione ordinum per triennium suspendebat, et *ordinatum* ab ordine sic suscepto, donec dispensationem a S. Sede obtinuerit. Et quamvis TRID. Synodus, de titulo S. Ordinationis plura disponens in cap. 2, Sess. XXI de *reform.*, his verbis concluderit : « *antiquorum canonum poenas super his innovando ;* » nihilominus poenae hujusmodi cessarunt, cum Const. « *Apost. Sedis,* » renovans *Tridentinas* censuras, non renovavit eas ab ipso TRIDENTINO *indirecte* inflictas. **2°** Est suspensio « **per triennium a collatione ordinum ;** » adeoque non tantum *illius* qui collatus fuerit, sed *cujuscunque* ordinis ultra primam tonsuram, quae ordo non est. Hinc quamvis nequeant ordinantes conferre per triennium Ordines, possunt tamen Pontificalia exercere aliaque munia obire ad episcopatum pertinentia. **3°** Hanc suspensionem incurrunt episcopi, si ordinaverint clericum saecularem, sive alienum, sive subditum, « **absque titulo** » sive beneficii, sive patrimonii, sive servitii ecclesiae, sive missionis in partibus infidelium (tom. III, pag. 434 seq.), dummodo tamen id fecerint « **cum pacto ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta.** » Quum enim, ex juris

dispositione, ordinans teneatur clerico, quem sine titulo ad Sacros Ordines promovit, congrua alimenta subministrare, donec sufficiens ei contulerit beneficium; ideo, si eum ordinet cum pacto ut a tali onere liberetur, rem spirituales dare videtur pro temporali, et pactum admittit quod saltem simoniam redolet. Quapropter, si tale pactum non intercesserit, a suspensione immunis foret.

4°) Cum sit suspensio « **per triennium,** » probabiliter non est *censura stricta significatione*, juxta modo dicta (p. 499) sed *potius poena* (pag. 416).

III.

« Suspensionem per annum ab Ordinum administratione ipso jure incurrunt ordinantes alienum subditum etiam sub praetextu Beneficii statim conferendi, aut jam collati, sed minime sufficientis, absque ejus Episcopi litteris dimissorialibus, vel etiam subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit, absque Ordinarii ejus loci litteris testimonialibus. »

NOTAE. Itaque **duplici** in casu « *suspensionem per annum ab Ordinum administratione ipso jure incurrunt Ordinantes.* » **A)** **Primus** casus obtinet, si ordinaverint « *alienum subditum... absque ejus episcopi litteris dimissorialibus* » (tom. III, p. 445). Quae tamen suspensio cessat, si clericum ordinaverint collato prius ei beneficio, dummodo exstet in sua dioecesi, sit ex se sufficiens, et ordinandus in pacifica possessione ejus sit. Ceterum *litteras dimissoriales* concedere potest etiam *vicarius generalis*, si Episcopus forte absit longe dique; item, sede vacante, *vicarius capitularis*, sed post annum a die vacationis; imo eas concedere potest infra annum, si dandae sint *arctatis*, i. e. iis qui beneficii recepti vel recipiendi occasione necessitati fuerint (*loc. cit.* et tom. II, p. 305). Nihil porro interest, utrum *dimissoriae* dentur in scriptis vel oretenus, praeterquam ultramontanis in Italia degentibus. **B)** **Secundus** casus est, si ordinaverint « *subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit, absque Ordinarii ejus loci litteris testimonialibus.* » Mora autem censetur sufficiens, « *ut canonicum impedimentum*

contrahere ibi potuerit, » puta censuras, irregularitates, etc., si ibi post septennium saltem per **trimestre** moratus fuerit. Constat enim ex S. C. C. 9 Sept. 1895 : « *Litteras testimoniales esse necessarias quoties promovendus moratus fuerit in aliqua dioecesi saltem per trimestre.* » Ap. N. R. T. (XXVI, 12). Quod idem jam declaraverat S. C. SCIPER DISCIPLINA REG. (27 Nov. 1892) ap. N. R. T. (XXV, 28). Unde quod supra (tom. III, pag. 447) ex commentatoribus Const. Apostolicæ Sedis : AVANZINI, D'ANNIB., PIATO, aliis, scripseram de spatio *sex mensium*, heic correctum volo. — Is porro habetur *subditus proprius* episcopi ordinantis, qui ipsi subest ratione sive *originis*, sive *domicilii*, sive *beneficii*, sive *familiaritatis* (tom. III, pag. 446 seq.). Cum sit suspensio « *per annum* » adeoque ad tempus determinatum, probabiliter non est *proprii nominis* censura. Recole modo dicta (pag. 499 et 416).

IV.

« Suspensionem per annum a collatione Ordinum ipso jure incurrit, qui, excepto casu legitimi privilegii, Ordinem sacrum contulerit absque titulo Beneficii vel Patrimonii Clerico in aliqua Congregatione viventi, in qua sollemnis professio non emittitur, vel etiam religioso nondum professo. »

NOTAE. Ad intelligentiam hujus suspensionis recolenda sunt quæ scripsimus de *titulo* pro Sacris Ordinibus suscipiendis requisito (tom. III, pag. 455). Itaque « *suspensionem per annum a collatione ordinum ipso jure incurrit* » **ordinans**, si Sacrum Ordinem contulerit **sine titulo** : sive **A**) « *clerico in aliqua congregatione viventi, in qua sollemnis professio non emittitur,* » excepto casu legitimi privilegii, quale habent plures Congregationes in quibus vota emittuntur simplicia, ut referunt DE ANGELIS et CARD. SOGLIA ; sive **B**) « *religioso nondum professo.* » Per quæ verba intelliguntur non solum Ordinum Regularium *novitii*, qui sunt in anno probationis ; verum etiam illi qui, post decretum S. C. *Super Statu Regularium* a Pio IX confirmatum (25 Jan. 1848), absoluto tyrocinio *vota simplicia* emisissent saltem ad triennium. Ut igitur ordinans a suspensione immunis sit, requiritur de jure communi, ut regularis *vota sollemnia* emisisset, per quam solemnem professionem

constituitur *vere religiosus*. Dixi : *de jure communi*; nam ex privilegio GREG. XIII, Bulla « *Ascendente Domino* » (25 Maii 1584) constat, eos omnes qui in Societate Jesu post biennium probationis tria vota substantialia, tametsi *simplicia* tantum, emisissent aut emissent in futurum, « *VERE ET PROPRIE religiosos fuisse et esse ac fore, et ubique semper et ab omnibus censi et nominari debere, non secus atque ipsos tum Societatis, tum quorumvis aliorum Regularium Ordinum PROFESSOS.* » Cfr. (tom. II, pag. 518).

V.

.. Suspensionem perpetuam ab exercitio Ordinum ipso jure incurrunt Religiosi ejecti, extra Religionem degentes. ..

NOTAE. Circa praesentem suspensionem juvat sequentia animadvertere. **A) Originem** trahit ex decretis S. C. C. editis sub URBANO VIII (21 Sept. 1624), de quibus jam egimus, ubi de religiosis professis sive *ejciendis* sive jam *ejectis* (tom. II. p. 555 seq.). **B) Subjectum** hujus suspensionis sunt *Religiosi proprie dicti*, i. e. qui in ordine religioso, ut tali, ab Ecclesia approbato, *solemnem professionem* emisissent, vel post biennium vota dumtaxat simplicia, si agatur de *Patribus Soc. Jesu*. **C) Conditiones**, ad illam incurrendam requisitae, sunt *tres* sequentes : **1°)** Ut sint « *ejecti.* » Unde illam non incurrunt, qui *propria voluntate* discedunt, sive sint *fugitivi* seu *profugi*, i. e. si e monasterio discedunt animo ad tempus vagandi, sed iterum redeundi; sive sint *apostatae*, i. e. si, Christi fide retenta, discedunt animo nunquam redeundi. At *fugitivi* et *apostatae* ex decreto cit. URBANI VIII « *possunt ac debent ab episcopo loci, ubi moram trahunt, in carceres conjici, superioribus regularibus consignari secundum regularia instituta puniendi, atque ipsi quoque superiores tenentur eos perquirere, ad religionem reducere, atque efficere, ut apprehendantur.* » Praeterea ex TRID. (Sess. XXV, cap. 9), *fugitivi* et *apostatae* nullo privilegio sui ordinis juvantur. **2°)** Ut sint « *extra religionem degentes,* » i. e. sive extra suam quam professi sunt, sive extra aliam in quam possunt canonice transire. Hinc ejecti non amplius suspensione tenentur, si reversi fuerint, vel aliam Religionem, licet non strictiorem, fuerint ingressi. **3°)** Ut *juste* fuerint ejecti : tum

quia censura saltem gravis non infertur nisi in eum qui culpam gravem admisit 384 : tum quia injuste ejectus, etsi *facto*, non tamen *jure* caret titulo suae ordinationis seu titulo paupertatis, cum jus retineat ad alimenta et ad omnia quae ex religiosa professione ei debita sunt, quippe quae non jure sed injuria ei denegentur. Hinc si ejectio fuerit *injusta*, sive ex parte *judicis*, qui carebat jurisdictione, sive ex parte *subjecti*, cujus culpa vel evidenter nulla est vel non sufficienter probata, sive ex parte *juris*, cujus ordo substantialis omissus fuit, ejectus tenebitur quidem ratione scandalii abstinere ab exercitio ordinum; si tamen non abstineret, peccaret quidem graviter contra charitatem; non vero violaret censuram, ac proinde irregularitatem non incurreret (pag. 373). Imo, nullo modo peccaret, si scandalum desit, ut si celebret coram iis quibus explorata est censurae nullitas, aut in loco ubi ignoratur ipsum ejectum fuisse, nec facile sciri potest. Interim, ita debet esse evidens ejectionis injustitia, ut nullum omnino dubium de illa supersit, quia in dubio possidet potestas judicis (p. 383). **D)** Praesens suspensio est « **ab exercitio ordinum** » prohibens scilicet omnem actum cujuscumque Ordinis etiam minoris solemnem (pag. 409). Praeterea est suspensio « **perpetua**. » Hinc, **utrum** sit censura *stricta significatione*, DD. *disputant*. Recole dicta (pag. 499 et 416). **E)** **Ratio canonica** hujus suspensionis juxta **AVANZINI** haec esse videtur : « *Qui a sua religione ejicitur, eo ipso caret titulo suae ordinationis, immo et ecclesia, cui sit adscriptus, et simul obligatione gravissima obstringitur faciendi satis votis solemnibus per religiosam professionem Deo nuncupatis; ideoque non aliud superest remedium, nisi ut ad suam redeat religionem, si forte in aliam non transeat; vel, nisi forte valeat obtinere a S. Sede saecularizationis indultum, qua substantia votorum incolumi manente, possit reperire benevolum episcopum qui eum recipere velit.* »

VI.

.. Suspensionem ab Ordine suscepto ipso jure incurrunt, qui eundem Ordinem recipere praesumpserunt ab excommunicato vel suspenso, vel interdicto nominatim denunciatis, aut ab haeretico vel schismatico notorio; eum vero, qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere Ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus. »

NOTAE. In praesenti articulo plura determinantur, quae in veteribus canonibus, signanter ab ALEX. III (cap. I *de schism.*), INNOC. III (cap. II, *eod. tit.*), GREG. IX (cap. II *de ord. ab episc.*) sancita quidem, sed non undequaque determinata et circumscripta fuerunt.—Interim firma semper et inconcussa servata fuit, uti scripsimus (tom. III, pag. 442 seq.), doctrina : « *Characterem Ordinis manere in HAERETICIS aliisque ab Ecclesia SEPARATIS; et ideo episcopos haereticos, schismaticos, excommunicatos, etc., etsi non LICITE, VALIDE tamen posse alios ordinare. Hinc, si Canones quandoque hujusmodi Ordinationes IRRITAS declararunt, id non fecerunt quoad SUBSTANTIAM, POTESTATEM et CHARACTEREM, quasi iterari deberent, modo juxta formam substantialem Ecclesiae factae fuissent; sed tantum quoad HONOREM, LOCUM, PRIVILEGIA et FUNCTIONEM ministerii, atque etiam quoad GRATIAM SPIRITUS SANCTI, si ordinati ab illis SCIENTER ordinati fuissent et eorum proinde peccatis communicassent. Quod si aliquando iis, qui ab haereticis aut schismaticis ordinati fuerant, cum reverterentur ad Ecclesiam catholicam, adhibita fuerit manuum impositio, id de RECONCILIATORIA impositione intelligendum est, qua restituerentur in communionem Ecclesiae et sui Ordinis dignitatem et locum, non vero de CONSECRATORIA, qua iterum ordinarentur.* » His praemissis, ad interpretationem hujus articuli deveniamus.

Itaque « **suspensionem ab Ordine suscepto ipso jure incurrunt,** » ita ut illum, qualiscumque demum sit, etiam episcopalis, licite exercere nequeant, **qui eundem Ordinem valide receperint** ab episcopo : sive **A)** *excommunicato nominatim denunciato*, vel *suspensio nominatim denunciato*, vel *interdicto* (a collatione ordinum) *nominatim denunciato*; sive **B)** *haeretico vel schismatico utrimque notorio*. Unde cessat suspensio : 1°) si *invalide* receperint, ut si ordinati sint a ministris *Anglicanis* (tom. III, pag. 443 seq.) : quia qui invalide Ordinem suscipit, eundem recepisse dici nequit ; 2°) si receperint ab excommunicato, vel suspensio, vel interdicto *haud nominatim denunciatis*, vel ab haeretico vel schismatico *occulto*.—Et quidem praesens suspensio « *ab ordine suscepto* » i. e. ab exercitio ordinis sic suscepti, quae in praefatis casibus ab ordinato incurritur, potest esse vel *perpetua*, vel *non perpetua*, nimirum « *donec dispensetur* » i. e. quoad suus episcopus cum ipso dispensaverit. Dico : *suus episcopus* ; alias supervacaneae addita fuissent

haec verba, et aliunde ex S. Lic. (I. 190) potest inferior dispensare in lege superioris, si in lege generali permittatur dispensatio, v. g. si dicatur : *donec dispensetur*. Porro *perpetua* erit suspensio, si *mala fide*, i. e. « *si ordinem recipere praesumpserint* » a quopiam praefatorum, adeoque *temere* egerint. Unde excusari possunt, si fecerint ex ignorantia *crassa* vel *supina*. Erit vero *non perpetua* seu « *donec dispensetur* » ab episcopo, quando quis « *bona fide a quopiam eorum est ordinatus*, » i. e. absque praesumptione et ex ignorantia saltem censurae. In primo casu suspensio erit *censura*, si non *medicinalis* seu *proprii nominis* censura (cum non pendeat ejus relaxatio a poenitentia delinquentis), saltem *vindictiva* (pag. 416). In secundo casu, suspensio non erit censura, cum haec, saltem si gravis sit, infligi nequeat nisi in eum qui graviter deliquit; sed erit mera *privatio* seu *inhabilitas*, quam etiam quis insons seu bona fide contrahere potest.

VII.

„Clerici saeculares exteri ultra quatuor menses in Urbe commorantes ordinati ab alio quam ab ipso suo Ordinario absque licentia Card. Urbis Vicarii, vel absque praevio examine coram eodem peracto, vel etiam a proprio Ordinario posteaquam in praedicto examine rejecti fuerint; necnon Clerici pertinentes ad aliquem e sex Episcopatibus suburbicariis, si ordinentur extra suam dioecesim, dimissorialibus sui Ordinarii ad alium directis quam ad Card. Urbis Vicarium; vel non praemissis ante Ordinem sacrum suscipiendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo urbana Sacerdotum a Missione nuncupatorum, suspensionem ab Ordinibus sic susceptis ad beneplacitum S. Sedis ipso jure incurrunt; Episcopi vero ordinantes ab usu Pontificalium per annum. „

NOTAE. Ad rectam hujus articuli intelligentiam accipiantur sequentia. — **A)** Praesens juris dispositio **duplicem** partem complectitur. In **prima** parte agitur de iis qui sunt « *clerici saeculares exteri*, » seu **non suburbicarii**, i. e. qui non pertinent ad Romanam dioecesim neque ad sex dioeceses suburbicarias. Deprompta est ex edicto Card. Vicar. jussu CLEM. VIII (24 Nov. 1603) et de-

creto S. C. C. (21 Sept. 1624) jussu Urb. VIII. In **secunda** parte agitur de clericis saecularibus **suburbicariis**, i. e. de iis qui sunt « *clerici pertinentes ad aliquem e sex Episcopatibus suburbicariis.* » Desumpta est ex ALEX. VIII, Const. « *Apostolica sollicitudo* » (7 Aug. 1662). — **B)** Ad **primam** partem quod attinet, quae in ea disponuntur, in hunc **finem** lata fuerunt, ut reprimerentur abusus illorum qui, obtentis litteris dimissorialibus a proprio Ordinario, post aliquod domicilium Romae contractum, ibique commorari volentes, neglectis praestitutis sacrae ordinationi legibus specialiter Romae servandis, alium extraneum quaerunt episcopum, a quo etiam facilius sacram ordinationem obtineant. Itaque ad evitandas fraudes, statutum fuit : ut « *clerici saeculares exteri,* » obtentis licet litteris dimissorialibus, si Romam venerint, et « *ultra quatuor menses* » in urbe commorati fuerint ibique adhuc commorari velint, nequeant extra Urbem Ordines suscipere « *absque licentia Card. Urbis Vicarii, vel absque praevio examine coram eodem peracto,* » praeterquam « *ab ipso suo Ordinario,* » i. e. a proprio sive originis, sive domicilii, sive beneficii, sive familiaritatis episcopo ; immo nec a proprio Ordinario, « *posteaquam in praedicto examine rejecti fuerint.* » Dixi : *commorati fuerint ibique adhuc commorari velint* ; id enim eruitur ex ipsis verbis articuli : « *in urbe commorantes ordinati ab alio ;* » quae verba significant commorationem perdurantem et in ejus perduratione ordinationem ab alio factam. Unde articulus non pertinet ad clericos saeculares externos, qui completis Romae quatuor commorationis mensibus, obtentisque dimissoriis litteris a suo Ordinario ex urbe discedunt, *non amplius reversuri* ; qui proinde ordinari possunt ab alio episcopo sine licentia Card. Urbis Vicarii, vel sine examine coram eodem peracto. — **C)** Ad **secundam** partem quod attinet, vetantur clerici **suburbicarii**, i. e. « *pertinentes ad aliquem e sex episcopatibus suburbicariis,* » quominus ipsi, « *si ordinentur extra suam dioecesim,* » i. e. si a suis episcopis non ordinentur, a quovis alio ordinari possint, *praeterquam a Card. Vicario*, nec nisi « *praemissis ad Ordinem Sacrum suscipiendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo urbana sacerdotum a Missione nuncupatorum,* » qui vulgo LAZARISTAE vocantur. — **D)** Quod si praefatae juris dispositiones, ubi agitur de clericis saecularibus tam in *prima*

quam in *secunda* parte articuli assignatis, omissae fuerint, tunc **ordinati** « *suspensionem ab Ordinibus sic susceptis ad beneplacitum S. Sedis ipso jure incurrunt*, « i. e. quamdiu S. Sedi, quae non moritur, placuerit. « *Episcopi vero ordinantes ab usu Pontificalium per annum* » suspenduntur. Porro *Pontificalia* intelliguntur, quae ad potestatem ordinis *episcopalis* pertinent, ut est confirmare, ordinare, calices consecrare; non vero, uti diximus p. 557 ex S. Lic., missam etiam pontificaliter celebrare, quippe hoc sit actum principaliter ordinis *presbyteralis* exercere. Quod si suspensus nihilominus *Pontificalia* exerceret, irregularitatem contraheret juxta dicta (pag. 417), licet agatur de suspensione « *per annum*, » quae secundum plures proprii nominis censura non est p. 416. — **E.** Praesens articulus cum agat de *clericis saecularibus*, hinc 1°) nullo modo comprehendit clericos **regulares**, sive Romae commorentur, sive in aliquo loco ex sex dioecesium suburbicariis. Quare hi possunt mitti a propriis superioribus ad Ordinarium, quem malunt, modo habeant litteram testimonialem, quod episcopus illius dioecesis ordinationem non teneat. Neque 2°) comprehendit eos, qui *prima tonsura* insigniti non sunt, etiamsi in Urbe ultra quatuor menses et per quodcumque aliud tempus permanserint.

APPENDIX. His septem suspensionibus addenda est **suspensio VIII** ab exercitio Pontificalium *speciali modo R. P. reservata*, quae accessit Constitutioni « *Apost. Sedis* » per Bul. Pii IX « *Romanus Pontifex* » 28 Aug. 1873). Hanc supra (p. 426) memoravimus, eamque incurrunt rei in eadem Bulla designati, « *si episcopali caractere sint insigniti*. » Praeterea addenda est **suspensio IX** ex decreto S. C. C. (25 Maii 1893) quod retulimus supra (pag. 427). Demum sub **n. X** accedunt variae suspensiones quas invexit *Conc. Trid.* de quibus infra.

« Interdicta latae sententiae reservata. »

I.

« Interdictum Romano Pontifici speciali modo reservatum ipso jure incurrunt Universitates, Collegia et Capitula, quocumque nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu mandatis

ejusdem Romani Pontificis pro tempore existentis ad universale futurum Concilium appellantis. »

NOTAE. De hoc interdicto juxerit proferre sequentia. **1°** Hoc interdictum depromptum est ex Bulla « *Coenae* » estque « *Romano Pontifici speciali modo reservatum.* » **2°** Est interdictum *personale generale* (pag. 418 seq.), afficiens communitates, i. e. « *Universitates, Collegia, Capitula,* » aliasque personas morales, « *quocumque nomine nuncupentur.* » Unde illud habet speciale, quod etiam innocentes liget, qui nullam interdicto causam dederunt (pag. 585). **3°** Cum sit *absolute* prolatum et sine determinatione ad aliquos speciales effectus, est interdictum *personale generale totale* (pag. 418 seq.), prohibens scilicet usum tam activum quam passivum divinorum officiorum, quorundam sacramentorum et sepulturae ecclesiasticae, juxta explicata (pag. 420 seqq.). **4°** Itaque, ut ex dictis liquet, **differt** hoc interdictum ab *excommunicatione*, quae IV loco inter reservatas *speciali modo* R. Pontifici reperitur (pag. 459) : huic enim excommunicationi singulae personae subjiuntur; hoc vero interdictum fertur in communitates seu in personas morales. Nihilominus non ipsas Universitates tenet, Collegia et Capitula, alias inutile foret; sed singula eorum membra : tam clericos quam laicos, tam reos quam innocentes, tam praesentes quam absentes, immo quotquot post latam sententiam Universitati, Collegio, Capitulo aggregantur, quia vere evadunt ipsius communitatis membra (pag. 419 seq.). Non tamen tenet *episcopos*, qui interdicti non censentur, nisi de ipsis fiat expressa mentio; neque *infantes doli* nondum capaces et *amentes*, quamdiu maneant infantes seu non suae mentis, nec *relinquentes domicilium*, nec ii qui *non sunt proprie cives*, v. g. hospites, studiosi extranei, etc., juxta dicta (p. 420). **5°** Quoniam interdictum personale *generale* non est *propriū nominis* censura, sed quaedam **privatio**, hinc clerici, qui ei causam non dederunt, si illud violaverint per exercitium Ordinis, non incidunt in irregularitatem. **6°** Qui praesens interdictum incurrant, non **simul** contrahunt excommunicationem, quae IV loco reperitur inter excommunicationes R. P. *speciali modo* reservatas (pag. 459) : tum quia a jure alienum est « *ob idem crimen pluribus legibus reum fieri* » (p. 425); tum quia,

ut modo diximus (pag. 508), praefata excommunicatio fertur in *singulas* personas, praesens vero interdictum in personas *morales*. Quod porro illos attinet, quorum auxilio, consilio vel favore Universitates, Collegia, Capitula appellaverint, hi quidem neque *hoc interdictum* subeunt, cum Const. « *Apost. Sedis* » eos reticeat; neque *praefatam excommunicationem*, quia non singulis haec praestant, sed *communitati*.

II.

« Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario, vel delegato Iudice, vel a jure interdictis; aut nominatim excommunicatos ad divina officia, seu ecclesiastica sacramenta, vel ecclesiasticam sepulturam admittentes, interdictum ab ingressu Ecclesiae ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus cujus sententiam contempserint, competenter satisfecerint. »

NOTAE. Animadvertamus sequentia : **1°)** **Originem** trahit hoc interdictum a **Boxif. VIII** (cap. 8 *de Privil.* in 6). **2°)** Est interdictum **partiale** (pag. 418 seq.), nempe « *ab ingressu Ecclesiae.* » Quid autem illud sit, tradidimus (pag. 425 seq.). **3°)** **Subjectum** hujus interdicti sunt soli *clerici*, sive saeculares sive regulares. Id eruitur ex verbis articuli : « *Celebrantes vel celebrari facientes... aut ad divina officia, etc... admittentes;* » hujusmodi enim actiones ad illos pertinent, qui in locis sacris potestatem habent. **4°)** Clerici, hoc interdictum incurrentes, in **duplicem** classem distinguuntur. — In **prima** classe veniunt : clerici **violantes interdicta localia**; quo nomine heic intelliguntur loca, quae sunt interdicta, non quidem a Papa, sed vel ab Ordinario, vel a delegato iudice vel a jure. Hujusmodi violatores indicantur in Articulo per sequentia verba : « *Celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario, vel delegato iudice, vel a jure interdictis.* » Interim cum *loca a jure interdicta* post Const. **MART. V** « *Ad evitanda* » non censeantur talia, nisi accedat declaratio; hinc qui violaret loca a jure quidem interdicta, sed non declarata talia ab auctoritate ecclesiastica, non evaderet interdictus « *ab ingressu Ecclesiae.* » — In **secunda** classe veniunt clerici **communicantes**

in divinis cum excommunicatis nominatim, scilicet ab episcopis vel aliis ordinariis excommunicare valentibus. Hujusmodi clericos communicantes Articulus indicat per verba : « *aut nominatim excommunicatos ad divina officia seu ecclesiastica sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam ADMITTENTES.* » Et quoniam illud verbum « *admittentes* » eos indicat, ad quorum curam spectat prohibere vel admittere aliquem ad hujusmodi actum, i. e. eos, qui regimen habent ecclesiae vel coemeterii, ut sunt Parochi, Rectores, juxta dicta pag. 404 ; hinc alii clerici, qui more laicorum divinis una cum interdictis adsunt, vel sacramenta ab eis recipiunt, vel eorum funus comitantur, hoc interdicto non tenentur. 5° **Conditionem**, ad praesens interdictum incurrendum necessariam, indicat verbum « *scienter* » quod debet intelligi de clericis tam qui *violant* localia interdicta, quam qui *communicant* in divinis cum excommunicatis nominatim. Ita enim postulat Articuli contextus et aliunde veteri juri congruit. Postquam enim de clericis praefactorum criminum reis sermonem fecerat BOSSE, VIII (*loc. cit.*) immediate subjungit : « *Qui vero contra praesumpserint (praeter alias poenas a jure statutas, ingressum ecclesiae sibi noverint interdictum.* » Hinc utrobique excusat ignorantia non tantum *crassa* et *supina*, sed etiam *affectata* ; non tantum excusat metus *levis*, cum verbum « *sponte,* » quod reperitur in excommunicatione XVII R. Pontifici reservata pag. 480, heic fuerit omissum. Interim, praeter interdictum « *ab ingressu Ecclesiae,* » aliae poenae canonicae hodie eos non tenent, cum Const. « *Apost. Sedis* » de aliis poenis mentionem non fecerit. 6° **Absolutio** hujus interdicti est reservata *Ordinario* qui locum interdixit vel nominatim excommunicavit eum qui admissus fuit ad divina officia, seu ecclesiastica sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam.

APPENDIX. Hisce interdictis addendum est **Interdictum III** ab ingressu ecclesiae *speciali modo R. P. reservatum*, quod accessit Constitutioni « *Apost. Sedis* » per Bullam PII IX « *Romanus Pontifex* » (28 Aug. 1875). Illud interdictum supra (pag. 426. jam memoravimus, et ligat reos in eadem Bulla designatos, « *si episcopali caractere sint insigniti.* » Accedunt praeterea duo interdicta a **Conc. Trid.** inflicta, ut illico dicetur.

„ Denique quoscumque alios Sacrosanctum Concilium Tridentinum suspensos aut interdictos ipso jure esse decrevit, Nos pari modo suspensioni vel interdicto eisdem obnoxios esse volumus et declaramus. ”

NOTAE. Placeat hoc loco recensere *interdicta* et *suspensiones* latae sententiae a Conc. Trid. inflictæ. — **A) Interdicta** sunt duo. **Primum** (Sess. cap. 1 *de ref.*) est interdictum « *ab ingressu Ecclesiae*; » quod nempe latum fuit in *Metropolitanum*, qui Episcopos suffraganeos absentes; et in *Episcopum suffraganeum antiquiorem*, qui Metropolitanum illegitime absentem, infra tres menses per litteras seu nuntium R. Pontifici non denuntiat. Quae obligatio denuntiandi absentem, sub poena interdicti *ingressus ecclesiae* adest, cum Praelatus absens jam fuerit absque ulla justa et rationabili causa *per annum integrum*, ejusque *contumacia* ultra annum perseveret. **Secundum** est interdictum *totale*, quod sic enuntiatur (Sess. VII, cap. 10 *de ref.*) : « *Non liceat capitulis ecclesiarum, sede vacante, infra annum a die vacationis, ordinandi licentiam aut litteras dimissorias, aut reverendas, ut aliqui vocant, ... alicui, qui beneficii ecclesiastici recepti sive recipiendi occasione aretatus non fuerit, concedere. Si secus fiat, capitulum contraveniens ecclesiastico subiaceat INTERDICTO* » — **B Suspensiones** sunt sequentes : 1° Suspenduntur qui variis modis violant Canones de *S. Ordinatione*. Has suspensiones retulimus (tom. III, p. 465 seq.). 2° Sess. XXIV, cap. 1 *de ref. matrim.*, ubi viget Trid., suspensionem incurrunr Parochi aliiqne Sacerdotes, sive saeculares sive regulares, qui alterius parochiae sponso sine illorum Parochi licentia matrimonio conjungere aut benedicere ausi fuerint, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, qui matrimonio interesse debebat seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvantur (p. 189 seq.). 3° Sess. XXV, cap. 14 *de ref.*, suspenduntur episcopi concubinari, si admoniti a Synodo Provinciali se non emendaverint. 4° Sess. XXV, cap. 17 *de Reg.*, Praefectae Monasteriorum, si professionum suarum Novitiarum Episcopum ante mensem certiore non faciunt, incurrunr suspensionem ab officio, quamdiu Episcopo videbitur. Sed haec non est proprie dicta suspensio, cum hujus *subjectum* sit *solus clericus* (pag. 407).

« Quae vero censurae sive excommunicationis, sive suspensionis, sive interdicti, Nostris, aut Praedecessorum Nostrorum Constitutionibus, aut sacris canonibus praeter eas, quas recensuimus, latae sunt, atque hactenus in suo vigore perstiterunt, sive pro R. Pontificis electione, sive pro interno regimine quorumcumque collegiorum, congregationum, coetuum locorumque piorum cujuscumque nominis aut generis sint, eas omnes firmas esse, et in suo robore permanere volumus et declaramus. »

NOTAE. Circa **electionem R. Pontificis** varia variis temporibus decreta prodierunt, quae reperiuntur in opere cui titulus : *Caeremoniale continens ritus electionis R. Pont.*, GREG. PP. XV *jussu editum.* » Romae 1759. *Hodie* electio Pontificis fit a Cardinalibus juxta duas Constitutiones GREG. XV, unam « *Aeterni Patris Filius* » (15 Nov. 1621), alteram « *Decet Romanum Pontificem* » (12 Mart. 1622), quas confirmavit URBANUS VIII Const. « *Ad Romani Pontificis* » (28 Jan. 1625), et in quibus repetita sunt, quae constituta fuerant a GREG. X in Conc. Lugdunensi de disciplina Conclavis. Unde censurae quae adsunt pro electione R. Pontificis ex hisce Constitutionibus potissimum sunt repetendae. — Inter censuras latas « **pro interno regimine** » i. e. pro bono *spirituali* Ordinum, Institutorum, etc., qua talia sunt, promovendo, memoranda est excommunicatio adversus eos : **1°**) qui violant clausuram; **2°**) qui, dum sunt in religione, *temere* dimittunt habitum (tom. II, pag. 550 ; **3°**) qui retinent arma intra septa monasterii sine licentia Praelati; **4°**) qui non denuntiant suos subditos haereticos vel suspectos de haeresi; **5°**) qui adeunt curias Principum, ut suis Praelatis vel Monasteriis damnum aliquod inferant; **6°**) qui a religione apostatae vel ejecti habitum dimiserint. — Dixi : pro bono *spirituali*; unde huc non pertinent censurae quae a RR. PP. latae sunt pro bonis rite administrandis, vel pro aliorum juribus tuendis, ut excommunicatio in eos qui concedunt laicis redditus Monasterii vel usurpant decimas ecclesiarum, etc. Et quoniam hic agitur de censuris latis a RR. PP., patet huc minime pertinere censuras latas a Regularium Superioribus aut Capitulis, sive provincialibus, sive generalibus, pro Ordinis proprii subditis.

„ Ceterum decernimus, in novis quibuscumque concessionibus ac privilegiis, quae ab Apostolica Sede concedi cuivis contigerit, nullo modo ac ratione intelligi unquam debere, aut posse comprehendere facultatem absolvendi a casibus et censuris quibuscumque Romano Pontifici reservatis, nisi de iis formalis, explicita ac individua mentio facta fuerit : quae vero privilegia aut facultates, sive a Praedecessoribus Nostris, sive etiam a Nobis cuilibet Coetui, Ordini, Congregationi, Societati, et Instituto, etiam regulari cujusvis speciei, etsi titulo peculiari praedito, atque etiam speciali mentione digno a quovis unquam tempore huc usque concessae fuerint, ea omnia, easque omnes Nostra hac Constitutione revocatas, suppressas, et abolitas esse volumus, prout reapse revocamus, supprimimus, et abolemus, minime refragantibus aut obstantibus privilegiis quibuscumque, etiam specialibus, comprehensis, vel non, in corpore juris, aut Apostolicis Constitutionibus, et quavis confirmatione Apostolica, vel immemorabili etiam consuetudine, aut alia quacumque firmitate roboratis quibuscumque etiam formis ac tenoribus, et cum quibusvis derogatoriis, aliisque efficacioribus et insolitis clausulis, quibus omnibus, quatenus opus sit, derogare intendimus et derogamus. »

NOTAE. Itaque 1º) **Facultas** absolvendi « a casibus et censuris quibuscumque R. P. reservatis » non intelligitur concessa, « nisi de iis **formalis, explicita ac individua mentio facta fuerit.** » Quod si *generaliter* data sit, non comprehendit casus R. P. *speciali modo* reservatos (pag. 453,; et si pro his quoque *generaliter* concedatur, in ea non continetur absolutio personae falso denuntiantis sacerdotem de sollicitatione, nec complicitis in peccato turpi (pag. 429 et 448 seq.). 2º) Quod absolutionem censurarum R. P. reservatarum attinet, **revocatae fuerunt facultates** sub quavis forma concessae quibusvis personis; at tantum revocatae fuerunt, *saltem generaliter loquendo*, quatenus **reales** sint, i. e. quatenus datae fuerint ratione officii vel dignitatis personae cui conceduntur, v. g. generatim episcopis; non vero quatenus sint **personales**, i. e. quatenus datae fuerint ad casus seu causas *particulares*, sive ad tempus, v. g. ad quinquennium, sive quandoque in perpetuum.

Circa clausulas enim derogatorias, quae in Const. « *Apost. Sedis* » hoc loco leguntur, prodiit de mandato SS^{mi} Dⁿⁱ, ut constat ex *Inst.* S. U. I. (4 Febr. 1871) declaratio, quam supra (pag. 453) attulimus. Dixi : *saltem generatim loquendo* ; nam ipsa Const. « *Apost. Sedis* » confirmat facultatem aliquam *realem*, illam nimirum quam Tridentinum omnibus episcopis concessit relative ad censuras papales *occultas*. Patet ex verbis Const. immediate sequentibus : « *Firmam tamen* » etc., quae statim explicabuntur. Porro Tridentina facultas sequentis tenoris est : « *Liceat episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus, ex delicto occulto provenientes, excepta ea quae oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare ; et in quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicae reservatis, delinquentes quoscumque sibi subditos, in dioecesi sua per seipsos, aut Vicarium, ad id specialiter deputandum, in foro conscientiae gratis absolvere. imposita poenitentia salutari.* »

« Firmam tamen esse volumus absolvendi facultatem a Tridentina Synodo Episcopis concessam *Sess. XXIV, c. VI de Reform.* in quibuscumque censuris Apostolicae Sedi hac Nostra Constitutione reservatis, iis tantum exceptis, quas eidem Apostolicae Sedi speciali modo reservatas declaravimus. »

NOTAE. Itaque per haec verba confirmatur Episcopis TRIDENTINA concessio (cap. *Liceat*) circa casus papales *occultos*, ac simul exprimitur facultatis huiusmodi *extensio* ad quaslibet censuras papales hac ipsa Constitutione servatas, « *iis tantum exceptis,* » quae R. Pontifici « *speciali modo* » sunt reservatae. Quare disputatio omnis de genuino dicti capituli (*Liceat*) sensu, utrum videlicet intelligendum sit de censuris dumtaxat ante ipsum Conc. TRID. R. Pontifici reservatis, vel etiam de posterioribus, sublata est per Pianam Constitutionem, cum in hac nedum censurae ante TRIDENTINUM inflictae, sed quaedam etiam post ipsum editae inter reservatas R. P. recenseantur. Ceterum, quomodo verba Const. : « *iis tantum exceptis* » etc., debeant intelligi, patet ex dictis supra (pag. 453 seq.). Cum autem disputatum fuerit, utram quoque firma remanerent privilegia *Praelatis Regularibus* antea concessa quoad absolutionem censurarum R. Pontifici *simpliciter* reserva-

tarum; hinc S. POENIT. (5 Dec. 1875) ad **Dubium** : « *An Prae-
lati Regulares post Const. Apost. Sedis iisdem privilegiis gaudeant
quibus antea, i. e. possint nec ne suos subditos absolvere a casibus
papalibus in dicta Constitutione simpliciter reservatis?* » **Res-
pondit** : « *Negative, salvis illis facultatibus, quae promanant ex
rescriptis particularibus ad tempus concessis;* » i. e. juxta dicta
(pag. 515 seq.) salvis illis facultatibus, quae vocantur *personales*,
seu quae per rescripta particularia ipsis ad tempus personaliter
fuerunt concessae, ut constat ex *Inst. S. U. I.* (4 Febr. 1871).

« Decernentes has Litteras, atque omnia et singula, quae in
eis constituta ac decreta sunt, omnesque et singulas, quae in
eisdem factae sunt ex anterioribus Constitutionibus Praede-
cessorum nostrorum, atque etiam Nostris, aut ex aliis sacris
Canonibus quibuscumque, etiam Conciliorum Generalium, et
ipsius Tridentini, mutationes, derogationes, ratas et firmas,
ac respective rata atque firma esse et fore, suosque plenarios
et integros effectus obtinere; sicque et non aliter in praemissis
per quoscumque Judices Ordinarios, et Delegatos, etiam Cau-
sarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales,
etiam de Latere Legatos, et Apostolicae Sedis Nuntios, ac
quosvis alios quacumque praeeminentia, ac potestate fungen-
tes, et functuros, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter
judicandi et interpretandi facultate et auctoritate, judicari ac
definiri debere; et irritum atque inane esse ac fore quidquid
super his a quoquam quavis auctoritate, etiam praetextu cu-
juslibet privilegii, aut consuetudinis inductae vel inducendae,
quam abusum esse declaramus, scienter vel ignoranter conti-
gerit attentari.

Non obstantibus praemissis, aliisque quibuslibet ordinationi-
bus, constitutionibus, privilegiis, etiam speciali et individua
mentionem dignis, nec non consuetudinibus quibusvis, etiam
immemorabilibus, ceterisque contrariis quibuscumque.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostrae
constitutionis, ordinationis, limitationis, suppressionis, dero-
gationis, voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire.
Si quis autem hoc attentare praesumpserit indignationem

Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursum.

Datum Romae, apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicae Millesimo Octingentesimo Sexagesimo Nono, Quarto Idus octobris, Pontificatus Nostri anno vigesimo quarto. »

M. CARD. MATTEI PRO-DATARIUS. N. CARD. PARACCIANI CLARELLI.

Visa de Curia

Dominicus Bruti

Loco † Plumbi

J. Cugnoni.

NOTAE. Sunt **clausulae consuetae.** — Haec breviter dicta sint de celebri Const. « *Apostolicae Sedis.* » Qui plura desideret, adeat ejusdem Const. *Commentatores.* Imprimis consulantur : « *Commentarii editi jussu Ill^{mi} ac R^{mi} FR. AEGIDII MAURI, ORD. PRAED. Episcopi Reatini quam vigilantissimi* [nunc vero Archiepiscopi Ferrariensis et S. R. E. Cardinalis]. *Auctore JOSEPHO d'ANNIBALE, Cathedralis Basilicae Reatinae Canonico et in Semin. Reatino Theol. Moral. Professore,* » quem postea, plaudente orbe scientifico, LEO XIII summis honoribus cumulavit; mors vero lugentibus omnibus praemature abstulit. — Consulantur etiam praeclari articuli : « *Commentaire sur la Constitution APOSTOLICAE SEDIS de Pie IX,* » quos edidit in « *Nouvelle Revue Théologique* » Doctissimus **P. Piatus**, Montanus, ORD. FR. MIN. CAPUC.

FINIS.

VIVAT COR JESU SACRATISSIMUM PER INFINITA SAECULA SAECULORUM.

AMEN !

ADDITAMENTA.

N. 1. Quoad **matrimonia mixta**, de quibus supra pagg. 106-112.

EX S. ROM. ET UNIV. INQUISITIONE.

SUPER MATRIMONIIS MIXTIS

APUD N. R. T. (XXII, 351-356).

INSTRUCTIO

AD

PATRIARCHAS, ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS RITUUM ORIENTALIUM

SUPER MATRIMONIIS MIXTIS.

Cum Christianorum conjugium unionem inter Christum et Ecclesiam exprimat, monente Apostolo Paulo — *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia* (1), — aperte patet sanctum prorsus esse vinculum maritale, quo inter se ipsi copulantur. Cum autem fides sit omnis sanctitatis radix atque fundamentum, pariter nemo non videt, conjuges ut mutua sese unione sanctificent, sicut in reliquis, ita et potissimum fide cohaerere debere. Mirum proinde non est, si inter cetera quae matrimonium impediunt, etiam illud accensetur quod *mixtae communionis* impedimentum proprio nomine appellatur.

Jam vero, cum in Orientalibus quibusdam regionibus nonnullae hac super re difficultates ortae sint, atque anxietatibus non paucis viam aperuerint, Sanctissimus Dominus Noster Leo divina providentia PP. XIII, pro eo quo erga Orientales gentes zelo inflammatur, supremae Congregationi S. Romanae et Universalis Inquisitionis mandavit, ut ad hujusmodi difficultates et anxietates amoliendas opportunam Instructionem elaboraret, quibus jussionibus obsecundans S. Congregatio, ea quae sequuntur statuenda censuit.

(1) Ad Eph., v. 32.

1. Hujus impedimenti natura, quemadmodum omnes norunt, ea est, ut matrimonii foedus inter eos qui baptizati sunt, iniri nequeat, quando altera eorum pars haeretica vel schismatica sit. At catholicorum cum haeticis, et contra, nuptiae illicitae sunt quidem, sed nihilominus valent. Ingens propterea discrimen intercedit inter impedimentum mixtae communionis seu religionis et alterum quod propria appellatione dicitur *disparitatis cultus*. Primum enim locum habet inter Christianos; secundum afficit matrimonia Christianorum cum non baptizatis, sive judaei sint, sive infideles cujuscumque sectae, sive etiam catechumeni. Conjugia itaque inter personas cultu dispaes sunt prorsus irrita; mixta vero valida, sed graviter illicita.

2. Facili porro negotio perspicitur cur connubia catholicorum cum heterodoxis antiquissimi canones, quemadmodum recentiores Conciliorum ac Summorum Pontificum sanctiones, omnino reprobant ac reprobant, damnant ac damnant. Reprobanda enim sunt sive ob vetitam, quam secum ferunt, in divinis rebus communionem, et exinde derivans scandalum, sive ob impendens catholico conjugii perversionis periculum, sive ob pravam sobolis institutionem. Accedit etiam hujusmodi conjunctionibus facile promoveri funestissimum in religionis negotio, uti vocant, indifferentismum. Sed alia etiam pernicioosa consecutaria ex hujusmodi conjunctionibus dimanant, cum catholicos inter et acatholicos vix ac ne vix quidem ea inveniatur animarum concordia, quae inter conjuges necessaria prorsus est. « Quomodo enim, ait S. Ambrosius (1), potest congruere charitas ubi discrepat fides? » Hinc vel ipse Zonaras jure animadvertit (2) matrimonialem societatem catholicos inter et acatholicos eo etiam ex capite esse reprobendam, quod miscenda non sunt quae naturam, ut inter se misceri possint, non habent: « Nam qui simul ita vivunt, ut eorum animi in iis, quae ad fidem pertinent, contrario modo affecti sunt, quo pacto eos in aliis rebus convenire posse quispiam arbitrabitur? Quorumque sensus in iis quae sunt fidei, quorum prima est atque praecipua ratio, minime congruunt, quo pacto inter se aequis animis in reliqua vitae societate communicabunt? »

(1) L. II, cap. 9, *de Abrah.*

(2) In not. ad can. 14 Conc. Chal. apud Bevereg.

3. Quare mirum non est, si antiqua Concilia vetant catholicis, ne nuptias cum haereticis, sicut et cum infidelibus, concilient, nisi hi orthodoxam fidem amplectantur. Sic Concilium Laodicenum (1) de haereticis praescribit : *Quod non oportet cum omni haeretico matrimonium contrahere vel dare filios aut filias : sed magis accipere, si se christianos futuros profiteantur*. Consonat Agathense (2) : *Quoniam non oportet cum omnibus haereticis miscere connubia et filios vel filias dare, sed potius accipere, si tamen profitentur christianos futuros esse se et catholicos*. Et Chalcedonense in superius memorato canone : *Sed neque haeretico vel pagano vel judaeo matrimonio conjungere, nisi utique persona, quae orthodoxae coniungitur, se ad orthodoxam fidem convertendam spondeat*.

4. Ex iis, ut alia silentio praetereamus, satis quidem apparet matrimonia mixta esse prorsus illicita : qua de causa S. Mater Ecclesia merito ea semper detestata est, ac fideles ab illis contrahendis abstinere studuit. Ad amovenda tamen pericula quae ex mixtis nuptiis provenire possunt, concurrere debent circumstantiae, eeu scribit s. m. Bened. XIV (3), quae cum ab eo, qui facultatem dispensandi habet, expensae fuerint, aditum aperiunt concessioni legitimae dispensationis, cujus vi matrimonium inter partes, haereticam unam alteramque catholicam, licitum reddatur. Hae circumstantiae, cujusmodi est Ecclesiae utilitas, bonum publicum, gravissimum malum vitandum, et aliae, quae canonicas causas ad elargiendas matrimoniales dispensationes generatim necessarias constituent, praerequiruntur ad impedimentum mixtae communionis aliquo in casu relaxandum ; sed, quod sedulo est animadvertendum, minime sufficiunt.

5. Exigendae enim praeterea sunt opportuna a contrahentibus cautiones de amovendo a conjugē catholico perversionis periculo, de conversione conjugis acatholici ab illo pro viribus curanda, ac de universa prole utriusque sexus in catholicae religionis sanctitate omnino educanda. Has autem cautiones jus naturale ac divinum cum postulet, nulla nunquam humana auctoritate mixtae nuptiae sine ipsis permitti possunt.

6. Positis igitur canonicis causis, ac praehabitis memoratis cau-

(1) Can. 31. — (2) Can. 67. — (3) *De Syn. Diœc.*, lib. VI, cap. V, a. 4.

tionibus, quibus arcentur quae legi naturali aut divinae adversantur, ab ecclesiastica competente auctoritate dispensatio in lege mixta connubia prohibente impetranda est, ut absque piaculo celebrari possint, ea deficiente, nunquam gravi culpa vacant.

7. Illicitum porro ac sacrilegum est se sistere coram haeretico seu schismatico ministro ante vel post contractas mixtas nuptias. quoties ipse ut minister sacris addictus adsistat, et quasi parochi munere fungens; nam pars catholica ritui haeretico aut schismatico se consociaret; ex quo vetita omnibus haberetur cum haeticis in eorum sacris communicatio. Quare ita contrahentes mortaliter peccarent ac monendi sunt. Si vero, ut in nonnullis locis evenit, haeticus seu schismaticus personam agat magistratus mere civilis, et quidquid ipse praestat, civilis dumtaxat et politicus actus sit, ac civiles effectus respiciat, et nulla prorsus acatholici ritus professio habeatur, aut inde colligi possit, non improbatur quod pars catholica, urgentibus schismaticis seu haeticis, aut civili lege imperante, eundem ante vel post initum matrimonium adeat.

8. Sciant insuper animarum pastores, si interrogentur a contrahentibus vel si certe noverint eos adituros fore ministrum haeticum sacris addictum ad nuptialem consensum praestandum, silere se non posse, sed monere debere sponso de gravissimo peccato quod patrant. Verumtamen, ad gravia praecavenda mala, si in aliquo peculiari casu sacerdos seu parochus non fuerit interpellatus a sponso, an liceat nec ne adire ministrum haeticum vel schismaticum, et nulla fiat ab iisdem sponso explicita declaratio de eodem adeundo, praevideat tamen eos forsitan adituros ad matrimoniam praestandum vel renovandum consensum, atque insuper ex adjunctis in casu concurrentibus praevideat monitionem certo haud esse profuturam, imo nocituram, indeque peccatum materiale in formalem culpam vertendum; tunc sileat, remoto tamen scandalo et dummodo aliae ab Ecclesia requisitae conditiones atque cautiones rite positae sint, praesertim de libero religionis exercitio parti catholicae concedendo, nec non de universa prole in religione catholica educanda. Quod si sponsi ad parochum seu sacerdotem catholicum pro benedicendis nuptiis accedant postquam eas coram ministro haeretico seu schismatico celebraverint, idque publice notum sit vel ab ipsis sponso notificetur, catholicus sacerdos huic

matrimonio non intererit, nisi servatis, uti supponitur, ceteroquin servandis, pars catholica facti poenitens praevis salutaribus poenitentiis a patrata culpa absolutionem rite prius obtinuerit.

9. Pauca de *Sponsalibus* addenda supersunt. Sponsalia inter unam partem catholicam et alteram schismaticam seu haereticam illicita sunt, atque adeo invalida nisi praevia legitima dispensatione celebrentur.

10. Itaque pro ea sollicitudine qua erga commissas sibi oves gerunt, enixe curabunt locorum Antistites, ut eas a mixtis nuptiis, quoad fieri possit, deterreant, aut saltem nonnisi observatis adamussim debitis cautelis, legitimeque impetrata dispensatione illas permittant, eisdem impense inculcantes catholicum dogma, quod nempe, extra catholicam Ecclesiam salus obtineri non possit. Insistant celebris Apostolorum discipuli S. Ignatii M. verbis (1) : « Ne erretis, fratres mei : si quis schisma facientem sectatur, regni Dei haereditatem non consequitur. » Excitandus tum a Vobis ipsis, tum a reliquis animarum pastoribus, christianus populus ad catholicam fidem et unitatem ardentiori usque studio custodiendam, atque ideo ad omne illius deserendae periculum vitandum, ut praefixus finis circa matrimonia mixta obtineatur.

11. Erit pariter eorumdem Praesulum efficere, ut e fidelium memoria nunquam excidat notissimum naturalis divinaeque legis praeceptum, quo non solum peccata, sed et pericula ad peccatum proxime inducentia fugere jubemur ; uti etiam aliud praeceptum, quo parentibus injungitur filios educare in disciplina et correptione Domini, ac propterea ipsos erudire ad verum cultum, qui Deo unice in catholica Ecclesia exhibetur. Hinc oportet, animarum curatores monere, ut gregi suo solerte invigilando, simul ac compererint adesse juvenes vel virgines conjugale foedus cum heterodoxis inire volentes, ipsos eorumque parentes salutaribus imbuant doctrinis, nihilque omittant, quo eos a transgrediendis Dei et Ecclesiae mandatis avertant. Edocendi denique fideles, qua publicis catechesibus, qua privatis instructionibus circa constantem hac in re Ecclesiae doctrinam, ne unquam eos capiat oblivio canonum mixta connubia detestantium.

(1) Epist. ad Philadelph.

12. Et quoniam in gravissimo hoc negotio solius presbyteri arbitrio nil est relinquendum, ipsis injungendum erit, ut de quolibet mixto matrimonio contrahendo quantocius Episcopum certiores reddant, accuratissime delatis omnibus rerum, locorum, et personarum circumstantiis. Tam Episcopi quam parochi sedulo invigilent ut conjuges datas cautiones fideliter adimpleant.

Haec ut Summi Pontificis jussa faceret, Sacra Congregatio Vobis significanda duxit, atque interim fausta omnia ac felicia adprecatur.

Datum Romae ex Cancellaria S. Officii die 12 Decembris 1888.

JOSEPHUS MANCINI, S. R. ET U. I. NOTARIUS.

N. 2. Circa indulgentiam plenariam *toties quoties* per Breve LEON. XIII (16 maii 1892) concessam pro die 16 Julii, in festo B. M. V. **de Monte Carmelo**, de qua indulgentia egimus (pag. 277 seq.), sequentia dubia prodierunt quae solvit S. C. INDULG. (21 Aug. 1892). Apud N. R. T. (XXVI, 150 seq.).

1°) Utrum gratia nuper a S. V. benigne concessa per Breve diei 16 Maii 1892, qua videlicet : Indulgentia pro die 16 Julii concessa lucrari possit *toties quoties*, valeat etiam pro illis locis ubi Commemoratio B. M. V. de Monte Carmelo in Dominica sequenti, vel alia Dominica mensis Julii, juxta concessionem Pontificias, celebrari solet, ita ut in illis locis Christifideles, die 16 Julii, sed aut Dominica sequenti aut respective alia Dominica mensis, juxta locorum consuetudinem, Indulgentiam plenariam, *toties quoties*, lucrari valeant?

2°) In Breve S. V. die 16 Maii 1892, conceditur gratia lucrandi Indulgentiam plenariam *toties quoties*, pro Ecclesiis Fratrum et Monialium Ordinis B. M. V. de Monte Carmelo, ast de Tertiariis nostris utriusque sexus mentio non fit; quaeritur an eorum Ecclesiae, si publicae sint, censeantur comprehensae?

3°) An Prior Generalis, vel eo absente, ejus Vicarius Generalis gratiam lucrandi Indulgentiam plenariam *toties quoties*, die 16 Julii, aut respective Dominica sequenti aut alia Dominica Julii, secundum locorum consuetudinem, communicare valeant Ecclesiis in quibus, servatis servandis, Confraternitatem B. M. V. de Monte Carmelo canonice erigunt?

Sacra Congregatio Indulgentiis Sacrisque Reliquiis praeposita, die 21 Augusti 1892, relatis dubiis respondendum censuit :

Ad 1um) *Affirmative* tantum quoad translationem festi B. M. V. de Monte Carmelo in Dominicam immediate sequentem diem 16 Julii, juxta privilegium a f. r. Paulo V tributum Ecclesiis universis Ordinis Carmelitani.

Ad 2um) *Negative*.

Ad 3um) *Negative*.

L. CARD. SEPIACCI, PRAEFECTUS.

A. ARCHIEP. NICOPOLIT., *Secret*.

N. 3. Circa verba « *ceteris curis semotis se componunt* » etc. quae occurrunt in decreto S. C. INDUL. (22 Jan. 1858 pro recitatione rosarii vel tertiae ejusdem partis **in communi**, quod decretum citavimus (pag. 301), dubium nuper a Vicario generali Dioecesis GANDAVENSIS propositum fuit, cui ex Secretaria S. C. INDUL. (13 Nov. 1893) responsum datum est. — Apud N. R. T. (XXVI, 147 seq.).

GANDAVENSIS.

Vicarius Generalis Dioecesis Gandavensis huic Sacrae Congregationi Indulgentiis Sacrisque Reliquiis praepositae exponit quod in Collectione authentica Decretorum ejusdem S. Congregationis auctoritate SS. D. N. Leonis PP. XIII edita anno 1885, Decretum exstat sub numero 584 hujus tenoris :

ORDINIS PRAEDICATORUM. Porrectis precibus a P. Procuratore Ord. Praed. huic S. C. Indulgentiis Sacrisque Reliquiis praepositae, EE. PP., in generalibus comitiis apud Vaticanas Aedes die 11 Decembris 1887 habitis, propositum fuit dubium dirimendum : An, scilicet, consulendum sit SSmo ut concedere dignetur ut omnes utriusque sexus Christifideles rosarium vel tertiam ejusdem partem in communi recitantes lucrentur Indulgentias a f. r. Benedicto PP. XIII concessas, licet manu non teneant rosarium benedictum, ac sufficere ut una tantum persona, quaecumque ea sit ex communitate, illud in manu teneat, eoque in recitatione de more utatur? Qui, audito prius Consultoris voto, ac rebus mature discussis, responderunt : *affirmative*. Facta itaque per me S. C. Secretarium

relatione fideli SS. D. N. Pio PP. IX in audientia diei 22 Januarii 1858, Sanctitas Sua precibus ejusdem P. Procuratoris Generalis inclinata, nec non votum S. Congregationis approbans, benigne annuit, addita tamen expressa conditione, quod fideles omnes, *ceteris curis semotis, se componant* pro oratione facienda una cum persona quae tenet coronam, ut rosarii indulgentias lucrari queant.

Jamvero non una est sententia de sensu illorum verborum : *ceteris curis semotis se componant*, etc. ; alii enim ita verba illa interpretantur ut qui rosarium recitant a quacumque etiam externa occupatione se abstinere teneantur ; alii vero ita intelligunt ut fideles se tantum ab iis occupationibus abstineant, quae actualem attentionem circa mysteria meditanda impediunt.

Jam quaeritur ab hac S. Congregatione quid sit in casu sentiendum ?

Porro S. Congregatio, re mature perpensa, respondendum censuit :

Fidelibus ab iis tantum occupationibus exterioribus esse abstinendum, quae internam attentionem impediunt ad devotam rosarii recitationem pro lucrandis indulgentiis praescriptam.

Datum Romae ex Secretaria ejusdem S. Congregationis die 13 Novembris 1893.

FR. IGNATIUS CARD. PERSICO, PRAEFECTUS.

ALEX. ARCHIEP. NICOPOLIT., *Secret.*

N. 4. Variis scapularibus (pag. 304) recensitis nuperrime accessit, per decretum S. C. RIT. a LEON. XIII approbatum (21 Dec. 1893), *scapulare* B. M. V. a **Bono Consilio** nuncupatum. *Decretum concessionis* hujus scapularis factae Patribus Ordinis Eremitarum SANCTI AUGUSTINI cum facultate subdelegandi, *formulam* illud benedicendi atque imponendi, *elenchum* indulgentiarum plenariarum et partialium ac tandem *formam* qua confici debeat, reperies apud N. R. T. (XXVI, 159-163).

N. 5. Attentis variis formalitatibus canonicis, quae juxta dicta (pag. 315 seq.) erectionem confraternitatum praecedere

et sequi debent, cum de validitate erectionis pro variis confraternitatibus SS. ROSARII vehementer dubitaretur, petita et a S. C. INDUL. (28 Sept. 1893) concessa fuit generalis **sanatio** in favorem omnium Confraternitatum SS. Rosarii usque nunc erectarum. Ap. N. R. T. XXVI (151, seq.).

N. 6. Quo sensu decretum S. C. INDUL. (31 Jan. 1893), quod citavi pag. 320, habeat **vim retroactivam**, ut dicitur in decreto subsequenti (21 Jun. 1893), citato ibidem, apparet ex responsione ejusdem S. C. IND. (1 Sept. 1893) ad duplex dubium sibi propositum. Apud N. R. T. (XXVI, 20 seq.).

CUNEENSIS.

Sacerdos N... N... huic S. Congregationi Indulgentiarum exponit se Tertio jam Ordini saeculari S. Francisci Assisiensis adscriptum, cooptari etiam voluisse inter Sodales Tertiarios Servorum Beatae Mariae Virginis; imo petiit, eamque obtinuit facultatem admittendi Christifideles in eundem Tertium Ordinem Servorum B. M. V., antequam ab hac S. Congregatione ederetur decretum datum sub die 21 Januarii hujus decurrentis anni. Verum, quum sub die 21 Junii nuper elapsi eadem S. Congregatio decretum supramemoratum vim habere *retroactivam* edixerit, simulque certum sit ideo Oratori collatam fuisse facultatem cooptandi fideles in tertium Ordinem Servorum B. M. V. eo quod hujus Tertii Ordinis Sodalitatis evaserat, hinc sequentium dubiorum solutionem ab hac S. Congregatione humiliter expostulat :

I. An legitime admiserit Christifideles in praefatum Tertium Ordinem Servorum B. M. V., eorumque professionem valide exceperit ante promulgationem decreti d. d. 21 Junii 1893?

II. An actus supradicti sint renovandi per Sacerdotem legitima fretum potestate, vel potius sanandi?

S. Congregatio propositis dubiis respondendum censuit :

Ad I. *Affirmative ante promulgationem decreti; negative post promulgationem, nisi expresse renunciaverit se velle pertinere ad Tertium Ordinem Franciscalem, et elegerit, prout ipsi datur, permanere inter sodales tertiarios Servorum B. M. Virginis.*

Ad II. *Provisum in primo.*

Datum Romae ex Secretaria ejusdem S. Congregationis die
1 Septembris 1893.

FR. IGNATIUS CARD. PERSICO, PRAEF.

A. ARCHIEP. NICOPOLITAN., *Secret.*

N. 7. *Sex irregularitatibus ex delicto*, enumeratis supra (pag. 354), addenda est alia irregularitas ex decreto S. C. C. (25 Maii 1893) « *de abusibus circa Missarum eleemosynas reprimendis.* » Quam irregularitatem incurrit clericus sacerdotio nondum initiatus, qui deliquerit contra decisiones quae primum ab eadem S. C. C. (9 Sept. 1874), approbante Pio IX, datae fuerant « *ad cohibendam pravam quorundam licentiam qui ephemerides, libros aliasque merces facilius cum clero commutanda missarum ope utebantur.* » Scilicet in memorato decreto (25 Maii 1893) quod jam attulimus (tom. III, pag. 507 seq.), statuitur : « *Ut in posterum si quis ex SACERDOTALI ordine contra enunciata decreta deliquerit, suspensioni a divinis S. Sedi reservatae et ipso facto incurrendae obnoxius sit, CLERICUS autem sacerdotio nondum initiatus eidem suspensioni quoad susceptos ordines similiter subjaceat et inhabilis praeterea fiat ad superiores ordines recipiendos; LAICI demum excommunicatione latae sententiae episcopis reservata obstrinantur.* » Integrum decretum cum commentario reperitur ap. N. R. T. (XXV, 354 seqq.).

INDEX SYNOPTICUS

EXHIBENS SERIEM TRACTATUUM ET QUAESTIONUM.

DE MATRIMONIO.

PRÆAMBULUM 1

PARS PRIMA.

DE SPONSALIBUS ET BANNORUM PROCLAMATIONIBUS.

CAP. 1. De quidditate et divisione sponsalium.

Q. 1. Dic : 1 ^o <i>undenam</i> sit, et 2 ^o <i>quotupliciter</i> sumatur vox SPONSALIA?	"
Q. 2. <i>Quare</i> matrimonio SPONSALIA soleant <i>praemitti</i> ?	2
Q. 3. <i>Quomodo</i> SPONSALIA de futuro <i>defniantur</i> ?	3
Q. 4. <i>Quaenam</i> requirantur <i>conditiones</i> ad vera SPONSALIA?	4
Q. 5. <i>An</i> valeant SPONSALIA ex <i>metu</i> inita?	8
Q. 6. Valeantne SPONSALIA inita <i>inritis</i> vel <i>inconsultis</i> parentibus?	9
Q. 7. In quibus sponsalia <i>de futuro</i> DIFFERANT a sponsalibus <i>de praesenti</i> ?	"
Q. 8. <i>Quomodo</i> DIVIDANTUR sponsalia <i>de futuro</i> ?	10

CAP. 2. De adjunctis sponsalium, ubi de juramento, conditione apposita, poena aut arrha addita et copula superveniente.

Q. 9. <i>Quid</i> faciat JURAMENTUM adjectum?	11
Q. 10. <i>Quid</i> faciat CONDITIO sponsalibus adjecta?	12
Q. 11. <i>Quid</i> dicendum de POENA sponsalibus adjecta?	15
Q. 12. <i>Quid</i> 1 ^o sit ARRHA; 2 ^o <i>quomodo</i> DIFFERAT tum a <i>poena</i> , tum a <i>sponsalitia largitate</i> seu <i>jocalibus</i> ; et 3 ^o <i>quid</i> JURIS sit circa <i>arrhas</i> et <i>jocalia</i> ?	17
Q. 13. <i>Quid</i> faciat COPULA sponsalibus superveniens?	18

CAP. 3. De effectibus sponsalium.

Q. 14. <i>Quinam</i> sint EFFECTUS sponsalium?	19
--	----

CAP. 4. De sponsalium dissolutione.

Q. 15. <i>An et quales sint CAUSAE ex quibus sponsalia dissolvi possunt?</i>	21
Q. 16. <i>Quomodo sponsalia solvantur per MUTUUM CONSENSUM?</i>	"
Q. 17. <i>Quomodo sponsalia dissolvantur per IMPEDIMENTUM SUPERVENIENS?</i>	22
Q. 18. <i>Quid faciat circa sponsalia CRIMEN alterius grave?</i>	24
Q. 19. <i>Quid faciat circa sponsalia MUTATIO notabilis superveniens aut innotescens?</i>	"
Q. 20. <i>An laborans defectu gravi occulto in bonis sive corporis, sive animi, sive fortunae, ob quam causam alter forte nollet contrahere, teneatur illum manifestare ante sponsalia, vel iis jam contractis ante matrimonium?</i>	25
Q. 21. <i>Quomodo dissolvantur sponsalia per ELECTIONEM status perfectioris?</i>	26
Q. 22. <i>Quandonam sponsalia solvantur: 1º per DISCESSUM; vel 2º per MORAM unius e sponsis?</i>	29
Q. 23. <i>An sponsalia DISSOLVI possint propria auctoritate, an vero requiratur auctoritas iudicis ecclesiastici?</i>	"

CAP. 5. De bannorum proclamationibus.

Q. 24. <i>Quid 1º sint BANNA: 2º in quem FINEM instituta; et 3º qualis eorum NECESSITAS?</i>	30
Q. 25. <i>Quid statuatur TRID. circa BANNORUM circumstantias?</i>	31
Q. 26. <i>Quoties fieri debeant BANNA?</i>	32
Q. 27. <i>An 1º BANNA aliquando sint repetenda; et 2º an, facta ultima proclamatione, liceat eadem die nuptias celebrare?</i>	33
Q. 28. <i>Quo tempore BANNA sint facienda?</i>	34
Q. 29. <i>Ubinam BANNA fieri debeant?</i>	35
Q. 30. <i>A quonam BANNA sint facienda?</i>	"

CAP. 6. De bannorum dispensatione.

Q. 31. <i>Quis 1º possit dispensare in BANNIS; 2º quae sint CAUSAE dispensandi; et 3º quaenam OBSERVANDA, antequam dispensatio concedatur?</i>	36
--	----

CAP. 7. De obligatione manifestandi impedimenta deque agendi ratione parochi detecto impedimento.

Q. 32. <i>Quinam teneantur IMPEDIMENTA revelare?</i>	38
Q. 33. <i>Quid PAROCHUS agere debeat cognito impedimento?</i>	40

CAP. 8. De officio parochi circa nupturientes.

Q. 34. <i>Quodnam sit OFFICIUM parochi circa nupturientes?</i>	41
--	----

PARS SECUNDA.

DE MATRIMONIO NATURALI ET SACRAMENTALI.

CAP. 1. De quidditate matrimonii.

- Q. 35. Dic : 1º) *undenam* sit nomen MATRIMONII; et 2º) *quomodo* adhuc vocetur? 43
- Q. 36. *Quotuplici* sub *respectu* spectari possit matrimonium? "
- Q. 37. *Quomodo* definiri possit matrim. *naturale*? 45
- Q. 38. *Quomodo* definiri possit matrim. *sacramentale*? 46

CAP. 2. De essentia matrimonii.

Ubi de consensu et conditionibus consensui apposis.

- Q. 39. In *quo* sita sit *essentia* matrimonii? 48
- Q. 40. *Qualis* debeat esse mutuus ille *consensus* matrimonialis? 49
- Q. 41. An *valeat* matrimonium, si contrahatur inter absentes per *procuratorem*; aut etiam per *scripturam*? "
- Q. 42. *Quid* faciat *CONDITIO* adjecta *consensui* matrimoniali? 50

CAP. 3. De bonis matrimonii.

- Q. 43. *Quot* 1º) sint *BONA* matrimonii; et 2º) *utrum* ad ejus *SUBSTANTIAM* adeoque *validitatem* pertineant? "
- Q. 44. An *valeat* matrimonium initum sub *CONDITIOE*: aut *vitandi generationem*; aut postea *adulterandi*; aut *solvendi* matrimonium? 52
- Q. 45. An *SUBSTANTIAE* matrimonii ac proinde illius *VALORI* *obstet* *conditio*, in pactum deducta, *servandi perpetuam castitatem* et *debitum non petendi*? 54
- Q. 46. An repugnet *bono prolis* *SUBSTANTIALI* stipulatio: sive 1º) *de abjicienda prole*; sive 2º) *de ea educanda in infidelitate* *positiva* aut *in haeresi*? 55
- Q. 47. An contrahentes sub pacto *non plures quam duos filios procreandi*, subintelligentes vel expresse stipulantes se post secundum partum matrimonio usuros ad modum *Onan*, *VALIDE* contrahant? "

CAP. 4. De fine cur matrimonium institutum fuit, deque ejus honestate, praecepto et effectibus.

- Q. 48. In quem *finem* institutum sit matrimonium? "
- Q. 49. An 1º) matrimonium sit *honestum*: an 2º) *virginitati* aut *coelibatui* praefendum; an 3º) sit in *praecepto*? 56
- Q. 50. *Quinam* sint *EFFECTUS* matrimonii? 58

CAP. 5. De fine proponendo in matrimonio.

- Q. 51. *Qui sint FINES proponendi in matrimonio, ut valide et licite quis contrahat?* 58

CAP. 6. De variis matrimonii divisionibus. Ubi de matrimonio naturali et sacramentali; legitimo, rato et consummato; vero, putativo et praesumpto; conscientiae seu secreto et morganatico.

- Q. 52. *Quaenam sint matrimonii DIVISIONES?* 61

CAP. 7. De veritate sacramenti matrimonii deque tempore institutionis hujus sacramenti.

- Q. 53. *An matrimonium sit SACRAMENTUM?* 64
 Q. 54. *Quandonam Christus INSTITUERIT istud sacramentum?* 66

CAP. 8. De materia, forma et ministro sacramenti matrimonii.

- Q. 55. *Quae sint MATERIA et FORMA sacramenti matrimonii?* "
 Q. 56. *Quis sit MINISTER sacramenti matrimonii?* 67
 Q. 57. *Quae sint CONSECTARIA ex doctrina de ministro sacramenti matrimonii?* 69

CAP. 9. De requisitis in subjecto ad valide ac licite suscipiendum sacramentum matrimonii.

- Q. 58. *Quaenam requirantur ad valide suscipiendum SACRAMENTUM matrimonii?* 70
 Q. 59. *An 1º matrimonium, quod fidelis ex Papae dispensatione contrahat cum infideli, sit sacramentum ex parte fidelis; et an 2º matrimonium, quod inter infideles contractum fuerit, accedente baptismo, evadat sacramentum?* 71
 Q. 60. *Quaenam requirantur ad licitam susceptionem SACRAMENTI matrimonii?* 72
 Q. 61. *An STATUS gratiae. requisitus ad licitam susceptionem, debeat esse obtentus per confessionem?* 73
 Q. 62. *An PAROCHUS ad sacramentum matrimonii admittere possit indignos, i. e. quos novit esse in statu peccati mortalis, immunes tamen a quolibet impedimento quod matrimonium vel dirimat vel impediat?* "

CAP. 10. De proprietatibus matrimonii.

ART. I. De matrimonii unitate.

- Q. 63. *Quae 1º sint PROPRIETATES matrimonii; 2º in quo sita sit ejus UNITAS; et 3º quaenam UNITATI opponantur?* 75

Q. 64. <i>Quid dicendum de BIVIRATO seu POLYANDRIA simultanea?</i>	76
Q. 65. <i>Quid dicendum de POLYGAMIA simultanea?</i>	"
Q. 66. <i>Quid dicendum de secundis et etiam ulterioribus nuptiis?</i>	78

ART. II. De firmitate matrimonii.

Q. 67. In quo 1º consistat <i>firmitas</i> matrimonii quoad VINCULUM; 2º) quo JURE haec indissolubilitas matrimonio competat; et 3º) <i>quinam</i> eidem ADVERSENTUR?	79
Q. 68. <i>Quid circa indissolubilitatem VINCULI matrimonialis de fide catholica tenendum sit?</i>	80
Q. 69. <i>An dentur casus, tam in Veteri quam in Nova lege, in quibus, per potestatem divinitus concessam, nuptiale vinculum dissolvi possit?</i>	82
Q. 70. <i>Quodnam matrimonium dissolvi possit per DISPENSATIONEM pontificiam?</i>	83
Q. 71. Dic: 1º) <i>quodnam</i> matrimonium dissolvi possit per PROFESSIONEM SOLEMNEM, et 2º) <i>quo JURE</i> dissolvatur?	84
Q. 72. <i>Quid sit casus APOSTOLI?</i>	86
Q. 73. <i>An detur locus casui APOSTOLI: 1º) Si infidelis nolit converti, sed tamen consentiat pacifice cohabitare; 2º) Si quis ex infidelitate ad communionem Christianam, a catholica tamen Ecclesia se junctam, per baptismum se recipiat; 3º) Si fidelis, ex dispensatione Ecclesiae in impedimento disparitatis cultus, nuptias ineat cum infideli, casu quo infidelis renuat conjugii fideli pacifice cohabitare?</i>	87
Q. 74. Dic: 1º) <i>An</i> , et 2º) <i>quae</i> sint CAUSAE ob quas conjuges a se invicem <i>separari</i> possint, manente tamen <i>vinculo</i> conjugali?	89
Q. 75. <i>Quomodo</i> conjuges a se invicem <i>separari</i> possint ex MUTUO CONSENSU?	90
Q. 76. <i>An, MARITO domicilium mutante, UXOR eum sequi teneatur?</i>	91
Q. 77. <i>Quo JURE</i> liceat separatio seu divortium improprie dictum <i>ob grave animae vel corporis periculum?</i>	"
Q. 78. Dic: 1º) <i>quo JURE</i> liceat divortium <i>ob adulterium alterutrius</i> ; 2º) <i>quid</i> nomine ADULTERII <i>hoc loco</i> intelligatur; et 3º) <i>quale</i> esse debeat, ut sit CAUSA separationis?	92
Q. 79. <i>An aliquando pars INNOCENS partem adulterum dimittere teneatur?</i>	93
Q. 80. <i>Qua AUCTORITATE</i> fieri possit divortium: 1º) a thoro; 2º) ab habitatione?	"
Q. 81. <i>An 1º) facta separatione, possit INNOCENS compartem cogere, ut ad se redeat; et an 2º) INNOCENS iterum recipere teneatur adulterum emendatum, aut dimissum ex alia causa, ea cessante?</i>	94
Q. 82. Dic: 1º) <i>Quotuplex</i> a jure CIVILI permittatur conjugum <i>separatio</i> ; 2º) <i>quasnam</i> ob CAUSAS; et 3º) <i>de qua</i> AUCTORITATE?	95

- Q. 83. An aliquando LICEAT confugere ad auctoritatem *civilem* qua *divortium a vinculo civili* conceditur? 96

CAP. 11. De ritibus servandis in celebratione et benedictione nuptiarum.

- Q. 84. *Quinam* sint RITUS servandi in *celebratione* matrimonii? 101
 Q. 85. *Quid* 1º sit BENEDICTIO NUPTIARUM; 2º) *an* cadat *sub praecepto*; 3º) *an* nuptiis OMNIBUS sit *conferenda*; 4º) *ubinam* fieri debeat? 103

PARS TERTIA.

DE IMPEDIMENTIS, DISPENSATIONIBUS ET MATRIMONII REVALIDATIONE.

SECTIO 1ª. — DE IMPEDIMENTIS IMPEDIENTIBUS ET POTESTATE DISPENSANDI IN IIS.

CAP. 1. De quidditate et numero impedimentorum impedientium.

- Q. 86. *Quid* 1º) et 2º) *quot* sint impedimenta IMPEDIENTIA? 105
 Q. 87. *Quid* sit ECCLESIAE VETITUM? 106
 Q. 88. Dic : 1º) *Quo jure* matrimonia MIXTA sint *illicita*; 2º) *quis* in illis possit *dispensare*; 3º) ob *quas CAUSAS*, et 4º) sub *quibus* CONDITIONIBUS? 107
 Q. 89. *Quomodo* agendum circa matrimonia *mixta* : tum 1º) *ineunda*, tum 2º) *jam inita*? 110
 Q. 90. *Quid* sint impedimenta IMPEDIENTIA vocata : 1º) *tempus*; 2º) *sponsalia*; 3º) *votum*? 112
 Q. 91. *Quid* dicendum de illo qui nupsit, absque dispensatione, post VOTUM SIMPLEX : vel 1º) *castitatis*; vel 2º) *non nubendi*; vel 3º) *ingrediendi religionem*; vel 4º) *suscipiendi Ordines SS.*? 113

CAP. 2. De potestate dispensandi in impedimentis impedientibus.

- Q. 92. *Quinam* DISPENSARE valeant in impedimentis *impedientibus*? 115

SECTIO 2ª. — DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS.

CAP. 1. De auctoritate statuendi impedimenta dirimentia.

- Q. 93. Dic : 1º) An ECCLESIA habeat *potestatem* statuendi impedimenta *dirimentia*; 2º) *quo JURE*; 3º) *an* EXCLUSIVE; et 4º) *quinam* intelligantur nomine ECCLESIAE? 118

**CAP. 2. De quidditate, numero, speciebus et obligatione
impedimentorum dirimentium.**

Q. 94. Dic : 1º) <i>Quid</i> , 2º) <i>quot</i> , et 3º) <i>quae</i> sint imp. DIRIMENTIA?	122
Q. 95. Imp. <i>dirimentia</i> 1º) <i>quo JURE</i> sint introducta; 2º) <i>quos-</i> <i>nam</i> obligent; 3º) an urgeant, etsi <i>invincibiliter ignorata</i> ; et 4º) an, si sint <i>juris ecclesiastici</i> , cessent ob <i>necessitatem</i> ?	123
Q. 96. An liceat CONTRAHERE matrimonium cum impedimento <i>dubio</i> seu <i>probabili</i> ?	127
Q. 97. An liceat conjugibus UTI matrimonio, si post nuptias oriatur <i>dubium</i> de impedimento?	128
Q. 98. An VALEAT matrim. contractum cum impedimento <i>putato</i> , sed <i>non existente</i> ?	129
Q. 99. Dic : 1º) <i>qualiter</i> PECCET celebrans matrimonium cum impedimento <i>dirimente</i> ; et 2º) an INCIDAT in aliquam <i>poenam</i> ?	"
Q. 100. An 1º) CONSUMMANS matrimonium <i>nulliter</i> celebratum, praeter peccatum contra castitatem, committat <i>speciale pecca-</i> <i>tum</i> ; et 2º) an INCIDAT in aliquam <i>poenam</i> ?	130

**CAP. 3. De impedimentis : ERRORIS, CONDITIONIS
et VOTI.**

Q. 101. <i>Quid</i> 1º) sit impedimentum ERRORIS; et 2º) <i>quo JURE</i> matrimonium dirimat?	131
Q. 102. <i>Quid</i> 1º) sit impedimentum CONDITIONIS, et 2º) <i>quo JURE</i> sit institutum?	132
Q. 103. Dic : 1º) <i>quale</i> VOTUM sit impedimentum dirimens et 2º) <i>quo JURE</i> ?	134

CAP. 4. De impedimento COGNATIONIS.

Q. 104. Dic : 1º) <i>quid</i> , et 2º) <i>quotuplex</i> sit COGNATIO matrimo- nium dirimens?	135
---	-----

ART. I. De cognatione CARNALI seu CONSANGUINITATE.

Q. 105. <i>Quid</i> sit CONSANGUINITAS?	136
Q. 106. <i>Quenam</i> in CONSANGUINITATE sint distinguenda?	138
Q. 107. <i>Quae</i> sint <i>regulae</i> pro computandis <i>gradibus</i> CONSAN- GUINITATIS?	139
Q. 108. An, ubi petenda est dispensatio in gradu <i>inaequali</i> , sive CONSANGUINITATIS, sive AFFINITATIS, <i>uterque</i> gradus exprimi debeat?	140
Q. 109. An 1º) dari possit <i>multiplex</i> CONSANGUINITAS, et 2º) an haec circumstantia <i>debeat exprimi</i> in libello supplici?	141
Q. 110. <i>Quae</i> sint MOTIVA impedimenti dirimentis <i>consanguini-</i> <i>tatis</i> ?	"
Q. 111. <i>Quo JURE</i> et in <i>quibus</i> GRADIBUS consanguinitas dirimat matrimonium?	"

ART. II. De cognatione SPIRITUALI.

- Q. 112. *Quid* 1º sit *cognatio SPIRITUALIS*; 2º) *undenam* sic dicta; 3º) *quo JURE* sit introducta; et 4º) inter *quas PERSONAS* matrimonium dirimat? 143
- Q. 113. *Quaenam* requirantur ad *valide* cognationem SPIRITUALEM contrahendam, sive ex *baptismo*, sive ex *confirmatione*? 145
- Q. 114. *An* 1º dari possit *multiplex* cognatio SPIRITUALIS et 2º) *an* debeat *exprimi* in libello supplici? 146
- Q. 115. *Quid* dicendum de cognatione SPIRITUALI, quae contracto matrimonio *supervenit*? "

ART. III. De cognatione LEGALI.

- Q. 116. *Quid* 1º sit cognatio LEGALIS; 2º) *quare* sic vocetur; 3º) ex *quam* adoptione oriatur; et 4º) inter *quas PERSONAS* matrimonium dirimat? 147

CAP. 4. De impedimento CRIMINIS.

- Q. 117. *Quid* 1º sit impedimentum CRIMINIS; 2º) ex *quo* MOTIVO sit introductum; et 3º) *an* incurratur, si ab utroque contrahentium *ignoretur*? 151
- Q. 118. *Quale* 1º debeat esse ADULTERIUM, ubi agitur de impedimento *criminis*, et 2º) *quandonam* illud impedimentum ex *solo adulterio* oriatur? 152
- Q. 119. *Quandonam* impedimentum CRIMINIS oriatur *ex solo conjugicidio*? 154
- Q. 120. *Quandonam* imp. CRIMINIS oriatur ex *adulterio et conjugicidio simul*? 155
- Q. 121. *An* imp. CRIMINIS aliquando *multiplicetur*? "
- Q. 122. *An* imp. CRIMINIS locum habeat inter *infideles*? 156

CAP. 5. De impedimentis quae vocantur : CULTUS
DISPARITAS, VIS, ORDO, LIGAMEN, HONESTAS.

- Q. 123. *Quid* 1º sit imp. CULTUS DISPARITATIS; 2º) *quo JURE* matrimonium dirimat; et 3º) *quae* sint CONDITIONES, quas S. Sedes dispensando exigit? 157
- Q. 124. *Quid* 1º sit impedimentum VIS seu METUS; 2º) *quae* CONDITIONES requirantur ad illud incurrendum; 3º) *quo JURE* matrimonium dirimat; et 4º) *an* metum INJUSTE incutiens incidat in aliquam *poenam*? 160
- Q. 125. *Quid* 1º sit imp. ORDINIS; 2º) *quo JURE* dirimat matrimonium; 3º) a *quo TEMPORE*, et 4º) sub *qua POENA*? 162
- Q. 126. *Quid* 1º sit imp. LIGAMINIS; 2º) *quo JURE* dirimat; et 3º) *quomodo* agendum in *dubio* de MORTE *prioris conjugis*? 163

- Q. 127. *Quid* 1º sit imp. PUBLICAE HONESTATIS; 2º *quo JURE* sit introductum et *quare* sic vocetur; 3º ex *quotuplici capite* oriatur et *quousque* se extendat; 4º an sit *perpetuum*; 5º an oriatur ex *matrimonio civili*; 6º an liget *infideles*; 7º an quandoque *multiplicetur*? 164

CAP. 6. De impedimentis : AETATIS et AFFINITATIS.

- Q. 128. *Quid* 1º sit imp. AETATIS; et 2º *quo JURE* dirimat? 168
 Q. 129. *Quid* sit imp. AFFINITATIS? "
 Q. 130. An 1º in AFFINITATE distinguantur: *stipes, linea* et *gradus*; et 2º *quae* sit *regula* ad lineam et gradum *affinitatis* dignoscendum? 171
 Q. 131. Ad *quem gradum* AFFINITAS dirimat *matrimonium*? 172
 Q. 132. Ad *quem gradum* se extendat AFFINITAS ex *matrimonio consummato*, sed *invalido*? "
 Q. 133. *Quo jure* AFFINITAS dirimat *matrimonium*? 173
 Q. 134. An 1º aliquando AFFINITAS sit *multiplex*; et 2º *utrum* haec *multiplicitas* necessario sit *exprimenda* in libello *supplici*? 175
 Q. 135. *Quid* dicendum de AFFINITATE, *quae* *matrimonio* jam *contracto supervenit*? "

CAP. 7. De impedimento CLANDESTINITATIS.

- Q. 136. *Quid* 1º sit CLANDESTINITAS; 2º *cur* illud imp. sit *introductum*; 3º *quosnam* obliget; et 4º *an* etiam *haeretici* eo ligentur? 176
 Q. 137. *Quis* PAROCHUS ex TRID. nuptiis assistere debeat? 182
 Q. 138. *Quid* 1º sit DOMICILIUM et QUASI-DOMICILIUM; 2º *quaenam* ad utrumque REQUIRANTUR; 3º *quomodo* in foro externo CONSTET, *requisita adesse*; 4º *quandonam* censeatur *acquisitum* DOMICILIUM vel QUASI-DOMICILIUM relate ad *matrimonium* valide ac licite *contrahendum*; 5º *quomodo* utrumque AMITTATUR? 184
 Q. 139. *Qualis* esse debeat PRAESENTIA: tum *parochi*, tum *testium*? 188
 Q. 140. An POENAM incurrat conjungens *alterius* *parochianos*? 189

CAP. 8. De impedimento IMPOTENTIAE.

- Q. 141. *Quid* 1º proprie sit IMPOTENTIA conjugalis; 2º *quotupliciter* distinguatur; 3º *qualis* dirimat *matrimonium*, et *quo jure*? 190
 Q. 142. *Quid* dicendum in casu IMPOTENTIAE sive 1º *certae*, sive 2º *dubiae*? 193
 Q. 143. *Quid* dicendum de HERMAPHRODITIS? 195

- Q. 144. An ARCTITUDO vasis in muliere possit esse causa *impotentiae perpetuae*? 195
- Q. 145. Quae sint CAUSAE praecipuae, ob quas *generatio* non sequitur *per accidens*, et consequenter non adest impedimentum *impotentiae*? 196

CAP. 9. De impedimento RAPTUS.

- Q. 146. Quid 1º sit imp. RAPTUS; 2º quae CONDITIONES requirantur, ut *raptus* sit; 3º quo JURE et QUARE hoc imp. sit *introductum*; 4º in quas POENAS incidant *raptores*? 197

SECTIO 5ª. — DE DISPENSATIONIBUS IN IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS.

CAP. 1. De potestate dispensandi in imp. dirimentibus.

- Q. 147. Quinam possint *dispensare* in imp. DIRIMENTIBUS et quo *jure*? 200

CAP. 2. De causis dispensationum.

- Q. 148. An 1º *requirantur*, et 2º quae sint JUSTAE CAUSAE dispensandi? 203
- Q. 149. Quae sint CAUSAE, quae vocantur *honestae*? 204
- Q. 150. Quae sint CAUSAE, quae vocantur *famosae*? 206
- Q. 151. An VALEAT dispensatio, si non *subsistant* causae, quae ad illam obtinendam fuerunt *allegatae*? "
- Q. 152. Quandonam *subsistere* debeat CAUSA, quae ad dispensationis *validitatem* reputatur *necessaria*? 207

CAP. 3. De modo dispensationes a R. P. impetrandi.

- Q. 153. Qua 1º VIA dispensationes matrimoniales a R. P. impetrentur; 2º quas dispensationes concedat *S. Poenitentiaria*, quas vero *Dataria Apostolica*; 3º pro quibusnam dispensationibus exigatur TAXA solvenda; 4º quae sit dispensatio in forma *ordinaria*, quae vero in forma *pauperum*; 5º an valeat dispensatio petita in forma *pauperum*, si oratores non sint *pauperes*; 6º quinam ad Tribunalia Romana *recurrare* possint? 208

CAP. 4. De proponendis in libello supplicii, seu de Stylo Curiae Romanae.

- Q. 154. Quatenam in LIBELLO supplicii necessario sint *expremenda*, quando petitur dispensatio: 1º in impedimento *publico*; 2º in impedimento *occulto*? 211

CAP. 5. De executione dispensationis pontificiae.

- Q. 155. Quisnam, pro foro externo, COMMITTI soleat pro *executione* dispensationis romanae? 215

Q. 156. An VERIFICATIO <i>precum</i> , quae in rescripto praescribitur, necessaria sit pro <i>valore</i> dispensationis?	216
Q. 157. Dic : 1 ^o <i>quandonam</i> praescribatur SEPARATIO oratorum facienda; 2 ^o <i>in quo</i> consistat; 3 ^o <i>quanto</i> TEMPORE durare debeat; et 4 ^o an sub <i>poena</i> NULLITATIS sit ab exsecutore <i>imponenda</i> vel ab oratoribus <i>observanda</i> ?	217
Q. 158. Quae sint praecipuae CLAUSULAE, quae in rescriptis S. POENIT. apponi solent?	218
Q. 159. Quid agendum, si oratores, conscii impedimenti et complices peccati, <i>diversos</i> habeant <i>confessarios</i> ?	220
Q. 160. Quid facto opus, si <i>post fulminatam</i> dispensationem super uno imp. dirimente, 1 ^o <i>detegatur</i> et aliud ante eam jam existens; 2 ^o <i>novum</i> suboriatur; aut 3 ^o <i>copula iteretur</i> ex qua orta fuit affinitas?	"

SECTIO 4^a. — DE REVALIDATIONE MATRIMONII.

CAP. UNIC. De officio parochi et confessarii in casu matrimonii invalide contracti, deque modo illud revalidandi.

Q. 161. Quid agere debeat parochus vel confessarius, qui <i>certo</i> novit matrimonii alicujus <i>nullitatem</i> ?	222
Q. 162. Quomodo matrimonium irritum <i>revalidari</i> possit?	"
Q. 163. Quid 1 ^o sit SANATIO IN RADICE; 2 ^o <i>quomodo</i> ab ORDINARIA dispensatione <i>differat</i> ; 3 ^o <i>quinam</i> sint illius EFFECTUS; 4 ^o <i>quisnam</i> possit dispensare IN RADICE; et 5 ^o <i>quaenam</i> CONDITIONES ad hoc requirantur?	224

PARS QUARTA.

DE USU ET DEBITO CONJUGALI.

CAP. 1. De honestate actus conjugalis.

Q. 164. An actus CONJUGALIS sit <i>licitus</i> et possit esse <i>meritorius</i> ?	225
Q. 165. Quis 1 ^o sit debitus FINIS; 2 ^o <i>quae</i> vero debitaе CIRCUMSTANTIAE ad actum conjugalem <i>licite</i> exercendum?	"

CAP. 2. De obligatione actus conjugalis.

Q. 166. Quae et quanta sit OBLIGATIO debiti conjugalis?	227
Q. 167. Quandonam conjux EXCUSETUR a <i>reddendo</i> debitum?	228
Q. 168. Quomodo 1 ^o se geret uxor cum viro ONANISTA; et 2 ^o <i>qualiter</i> peccabit, actioni viri <i>interius</i> consentiendo, etsi <i>exterius</i> repugnantiam ostendat?	229
Q. 169. Quale MEDIUM a confessario insinuari possit iis conjugibus, qui alioquin <i>onanismo</i> indulgerent?	230

CAP. 3. De actibus carnalibus conjugum extra debiti exercitium habitis, ubi de peccatis conjugum.

- Q. 170. Dic : 1°) *quotupliciter* distinguui possint ACTUS CARNALES conjugum *extra copulae exercitium* positi ; et 2°) *quinam* eorum sint LICITI, *quinam* MORTALES, *quinam* VENIALES tantum? 230
- Q. 171. An PECCENT conjuges qui, ad vitandam prolem, copulam non habent nisi solo tempore *ageneseos*, seu quo foecunditas raro locum habere solet? 234
- Q. 172. Ad *quid* ATTENDERE debeat confessarius, dum audit confessiones *conjugum*? 235

APPENDIX.

CAP. UNIC. De juris civilis solemnitiis non omittendis.

- Q. 173. An solemnitates *a jure civili* pro matrimonii celebratione praescriptae sint omittendae? 236
- Q. 174. *Quomodo* in his partibus agendum, si quis coram Ecclesia vel 1°) *inire intendat*, vel 2°) *jam contraxerit*, sed, in utroque casu, sive *neglecto actu civili*, sive *cum impedimento civili dirimente*? 238
- Q. 175. *Quomodo* agendum, si quis, *antequam* coram Ecclesia contraxerit, juris civilis solemnia *adimplevisset* cum impedimento *civili dirimente*? 239

DE INDULGENTIIS ET JUBILAE0.

- PRAEAMBULUM 241

PARS PRIMA.

DE INDULGENTIIS.

CAP. 1. De quidditate indulgentiarum, divisione, utilitate et potestate eas concedendi deque earum publicatione.

- Q. 1. *Quid* sit INDULGENTIA? 242
- Q. 2. *Quotuplici* ratione distinguatur INDULGENTIA? 246
- Q. 3. An INDULGENTIAE sint *utiles*, deturque in Ecclesia *potestas* eas concedendi? 248
- Q. 4. *Quis* possit *concedere* INDULGENTIAS? 249
- Q. 5. An 1°) ad indulgentiarum VALOREM requiratur *justa causa*; et 2°) an *eidem* pietatis *actui* aut *eidem rei*, jam *indulgentiis ditatae*, possint a praelatis R. Pontifice inferioribus, *novae* adnecti indulgentiae? 251

CAP. 2. De vivis quibus applicantur indulgentiae.

- Q. 6. *Quinam* VIVENTES sint *capaces* indulgentiarum? . . . 255
 Q. 7. *Quaenam* requirantur, ut vivi, indulgentiarum capaces, eas sibi lucentur, i. e. earum fructum sibi applicare valeant? 256
 Q. 8. *An* peccatum VENIALE, quoad culpam non remissum, possit esse OBEX ad lucranda indulgentiam plenariam? . . . 259

CAP. 3. De defunctis quibus applicantur indulgentiae.

- Q. 9. Dic : 1º *an*, et 2º *quomodo* indulgentiae possint concedi et applicari *defunctis*; et 3º *an* ipsis prosint *infallibiliter*? . . . "
 Q. 10. *Quaenam* CONDITIONES requirantur, ut indulgentiae *pro-sint* animabus in purgatorio detentis? . . . 263
 Q. 11. *An* MAGIS sit meritorium indulgentias liberas potius *defunctis* quam sibi applicare? . . . 264
 Q. 12. *Quid* 1º sit actus charitatis *erga defunctos*, quem vulgo vocant VOTUM HEROICUM; et 2º *utrum* a S. SEDE sit *commen-datus*? . . . 265

CAP. 4. De operibus injunctis pro indulgentiis lucrandis.

- Q. 13. *An* et *quomodo* injuncta opera sint ADIMPLENDA ad indulgentias lucrandas? . . . 267
 Q. 14. *An*, ad LUCRANDAM indulgentiam, requirantur : 1º opera *alias indebita*; 2º *confessio*? . . . 273
 Q. 15. In casibus ubi requiritur CONFESSIO, *quandonam* haec institui *debeat*? . . . 274
 Q. 16. *An*, ad lucranda indulgentiam plenariam, requiratur *communio*? . . . 276
 Q. 17. *An* possimus *eadem die* lucrari *pluries* indulgentiam EAMDEM? . . . "
 Q. 18. *An* possimus *eadem die* lucrari *plures* indulgentias DIVERSAS? . . . 278
 Q. 19. *An* COMMUTATIO operum, si concedatur, necessario facienda sit in confessione? . . . 280

CAP. 5. De tempore quo incipiant indulgentiae lucrandae deque duratione, cessatione et translatione indulgentiarum.

- Q. 20. Dic : 1º *quo tempore* incipiant indulgentiae, et 2º *quous-que* DURET seu *permaneant* earum concessio? . . . "
 Q. 21. *Quomodo* CESSENT indulgentiae? . . . 281
 Q. 22. *Quid* dicendum circa TRANSLATIONEM indulgentiarum? . . . 283

**CAP. 6. De quibusdam indulgentiis in specie :
Viae Crucis, Altaris Privilegiati, Coronarum, Scapularium.**

ART. I. De S. Via Crucis.

- Q. 23. Dic : 1º) *quales* sint indulgentiae adnexae exercitio VIAE CRUCIS; et 2º) *quaenam* REQUIRANTUR ad illas lucrandas? 285
- Q. 24. *Quae* REQUIRANTUR ad indulgentias VIAE CRUCIS *privatim* lucrandas cum CRUCIFIXO? 291
- Q. 25. *An* TABULAE vel IMAGINES sint necessariae pro VIA CRUCIS? 292
- Q. 26. *An* PEREANT indulgentiae VIAE CRUCIS : 1º) si cruces stationum *partim* aut *integre* e loco suo *removeantur* ad *tempus*, ut denuo eidem loco restituantur; 2º) si *in minori quantitate* ob vetustatem *renoveantur*; 3º) si *commutarentur* quoad *locum*; 4º) si a vetustis tabulis ad novas *transferantur*? "

ART. 2. De Altari privilegiato.

- Q. 27. *Quid* 1º) sit indulgentia ALTARIS PRIVILEGIATI; 2º) *quotuplex* sit altaris PRIVILEGIUM, et *quaenam* circa *singulum* veniant *notanda*? 293
- Q. 28. *An* PRIVILEGIUM ALTARIS valeat applicari *pluribus* defunctorum animabus in *eadem missa*? 295
- Q. 29. *An* 1º) ad lucrandam indulgentiam ALTARIS PRIVILEGIATI missa debeat esse DE REQUIEM; et *an* 2º) MISSA pro uno, INDULGENTIA vero pro *alio* possit applicari? 296

ART. 3. De Coronis et Rosariis.

- Q. 30. CORONAE et ROSARIA *an* 1º) PROMISCUE accipienda sint; 2º) ex *quam* MATERIA possint confici, ut valeant *benedici* cum applicatione indulgentiarum; 3º) *quomodo* debeant BENEDICI ad applicandas indulgentias; 4º) *an* UNI coronae possint applicari *diversae* indulgentiae? 298
- Q. 31. *Quid* speciatim dicendum de coronis : 1º) S. BIRGITTAE; 2º) CRUCIGERORUM? 300
- Q. 32. *Quid* speciatim notandum circa rosarium S. DOMINICI? 301

ART. 4. De Scapularibus.

- Q. 33. SCAPULARIA, ut ipsis adnecti possint indulgentiae, *cujusnam* debeant esse : 1º) MATERIAE; 2º) FORMAE? 303
- Q. 34. SCAPULARIA quomodo debeant 1º) *gestari*; 2º) *imponi*? 304
- Q. 35. *Quousque* se EXTENDAT data facultas *benedicendi* et *imponendi* SCAPULARIA? 307
- Q. 36. *Quae* sint indulgentiae et privilegia concessa confratribus SCAPULARIS : 1º) B. M. V. *de Monte Carmelo*; 2º) *Immac. Conceptionis*? 308

APPENDIX A.

<i>De Gregoriano Tricenario</i> (Trentains pour les défunts), <i>de Altari S. Gregorii in Monte Coelio et de Altaribus Gregorianis ad instar</i> , seu per communicationem	311
--	-----

APPENDIX B.

<i>De Confraternitatibus</i>	314
--	-----

APPENDIX C.

<i>De Tertio Ordine saeculari S. Francisci</i>	318
--	-----

APPENDIX D.

<i>De selectis quibusdam precibus jaculatoriis quibus indulgentiae toties quoties etiam pro defunctis adnectuntur</i>	321
---	-----

PARS SECUNDA.

DE JUBILAEIS.

CAP. 1. De ejus natura, antiquitate, divisione et aliarum indulgentiarum tempore jubilaei suspensione.

Q. 37. <i>Quid</i> 1 ^o sit JUBILAEUM; an 2 ^o ejus <i>usus</i> sit antiquissimus; 3 ^o <i>quotuplex</i> distinguatur; 4 ^o an tempore jubilaei <i>Anni Sancti</i> aliae indulgentiae <i>suspendantur</i> ?	325
---	-----

CAP. 2. De operibus ad lucrandum jubilaeum praemittendis.

Q. 38. <i>Quaenam</i> 1 ^o sint OPERA pro jubilaeo lucrando ordinarie praescripta; an 2 ^o debeant esse <i>supererogatoria</i> seu aliunde non debita; an 3 ^o <i>intra tempus</i> pro jubilaeo lucrando praefixum sint <i>adimplenda</i> ?	327
Q. 39. <i>Quaenam</i> speciatim sint OBSERVANDA circa : 1 ^o <i>confessionem</i> ; 2 ^o <i>communionem</i> ; 3 ^o <i>visitationem ecclesiarum</i> ; 4 ^o <i>preces ad intentionem S. P.</i> , pro lucrando jubilaeo requisitas?	328
Q. 40. <i>Quid</i> speciatim notandum circa : 1 ^o JEJUNIUM et 2 ^o ELEEMOSYNAM in ordine ad jubilaeum lucrandum?	333
Q. 41. Dic : 1 ^o <i>quaenam</i> ex dictis operibus COMMUTARE ordinarie possit confessarius; et 2 ^o <i>quomodo</i> haec COMMUTATIO sit facienda?	335
Q. 42. <i>An</i> quis, opera praescripta PLURIES praestando, <i>pluries</i> lucrari possit idem jubilaeum?	336

CAP. 3. De privilegiis in jubileo concedi solitis.

Q. 43. <i>Quaenam</i> in jubileo soleant concedi PRIVILEGIA? . . .	337
Q. 44. <i>Quid</i> dicendum circa privilegium ELIGENDI CONFESSARIUM?	-
Q. 45. <i>Quid</i> notandum circa privilegium <i>absolvendi a</i> RESERVATIS et CENSURIS? . . .	338
Q. 46. <i>Quid</i> notandum circa privilegium <i>commutandi</i> VOTA?	341
Q. 47. <i>Quid</i> notandum circa privilegium <i>dispensandi</i> SUPER IRREGULARITATE? . . .	343
Q. 48. <i>An et quale</i> sit peccatum jubilaum concessum NON LUCRARI? . . .	"

DE IRREGULARITATIBUS.

PRAEAMBULUM.	344
----------------------	-----

CAP. 1. De irregularitatibus in communi. Ubi de earum quidditate, subjecto, effectibus, divisione et conditionibus ad illas requisitis.

Q. 1. <i>Quid</i> sit IRREGULARITAS? . . .	"
Q. 2. <i>Qui</i> sint: 1º) <i>subjectum</i> IRREGULARITATIS; 2º) <i>ejus effectus</i> ?	345
Q. 3. <i>Quotupliciter</i> distinguatur IRREGULARITAS? . . .	347
Q. 4. <i>Quaenam</i> requirantur <i>conditiones</i> ad IRREGULARITATEM incurrendam? . . .	"

CAP. 2. De irregularitatibus in specie.**ART. 1. De irregularitatibus ex defectu.**

Q. 5. <i>Quot et quales</i> sint IRREGULARITATES <i>ex defectu</i> ? . . .	348
Q. 6. <i>Quinam</i> sint irregulares <i>ex defectu</i> ANIMI? . . .	"
Q. 7. <i>Quinam</i> sint irregulares <i>ex defectu</i> CORPORIS? . . .	349
Q. 8. <i>Qui</i> 1º) sint irregulares <i>ex defectu</i> NATALIUM; et 2º) <i>cur</i> ita sit statutum? . . .	"
Q. 9. <i>Quinam</i> sint illegitimi <i>ex defectu</i> : 1º) AETATIS; 2º) LIBERATIS? . . .	350
Q. 10. <i>Quinam</i> et <i>cur</i> sint irregulares <i>ex defectu</i> SACRAMENTI?	351
Q. 11. <i>Quinam</i> 1º) sint irregulares <i>ex defectu</i> LENITATIS, et 2º) <i>quae</i> sit RATIO hujus irregularitatis? . . .	"
Q. 12. <i>Quinam</i> sint irregulares <i>ex defectu</i> FAMAE? . . .	353

ART. 2. De irregularitatibus ex delicto.

Q. 13. <i>Quae</i> sint irregularitates EX DELICTO? . . .	354
Q. 14. <i>Quinam</i> sint irregulares EX ABUSU SACRAMENTI, seu OB MALAM SUSCEPTIONEM vel ITERATIONEM BAPTISMI? . . .	"

Q. 15. <i>Quinam</i> sint irregulares EX ABUSU ORDINIS seu 1º) ob ORDINUM USURPATIONEM, 2º) ob ILLICITAM SUSCEPTIONEM?	355
Q. 16. <i>Quinam</i> sint irregulares EX VIOLATIONE CENSURAE?	357
Q. 17. <i>Quinam</i> sint irregulares <i>ex delicto</i> INFAMANTE?	"
Q. 18. <i>Quinam</i> sint irregulares <i>ex delicto</i> : 1º) HOMICIDIUM; 2º) MUTILATIONIS?	358
Q. 19. <i>An</i> incurratur irregularitas in dubio <i>facti</i> de homicidio vel mutilatione?	361

CAP. 3. De irregularitatis cessatione.

Q. 20. <i>Quibus</i> MODIS cesset seu tollatur irregularitas?	362
Q. 21. <i>Quis</i> possit DISPENSARE super irregularitatibus?	"
Q. 22. <i>Quaenam</i> sint observanda circa MODUM <i>postulandi</i> et <i>exsequendi</i> dispensationem super irregularitatibus?	364

DE POENIS CANONICIS.

PRAEAMBULUM	365
Q. 1. Dic: 1º) <i>quid</i> , et 2º) <i>quotuplex</i> sit POENA canonica?	"

PARS PRIMA.

DE POENIS VINDICATIVIS.

CAP. UNIC. De depositione et degradatione. Ubi de cessatione a divinis.

Q. 2. <i>Quid</i> sit DEPOSITIO?	366
Q. 3. Dic: 1º) <i>quid</i> , et 2º) <i>quotuplex</i> sit DEGRADATIO; et 3º) <i>a quo</i> fieri debeat?	367
Q. 4. <i>Quid</i> 1º) sit CESSATIO A DIVINIS, et 2º) <i>quinam</i> sint ejus EFFECTUS?	368

PARS SECUNDA.

DE POENIS MEDICINALIBUS SEU CENSURIS.

SECTIO 1ª. — DE CENSURIS IN GENERE.

CAP. 1. De quidditate et divisione censurarum.

Q. 5. <i>Quid</i> sit CENSURA?	369
Q. 6. <i>Quomodo</i> CENSURA dividatur?	371
Q. 7. <i>Quae</i> sit 1º) censura A JURE; <i>quae</i> vero 2º) AB HOMINE; 3º) <i>quomodo</i> inter se DIFFERANT?	372
Q. 8. <i>Quae</i> 1º) sit censura LATAE; <i>quae</i> vero 2º) FERENDAE sententiae; et 3º) <i>quomodo</i> una ab altera DISCERNATUR?	373

CAP. 2. De potestate ferendi censuras. Ubi et de forma essentialiter servanda et monitionibus praemittendis.

- Q. 9. *An* 1° in Ecclesia detur *POTESTAS ferendi censuras*; 2° *quotupliciter* haec *DISTINGUATUR*; et *quaenam* 3° requirantur, ut *VALIDE* exerceatur? 374
- Q. 10. *An* EPISCOPUS possit ferre censuram, si sit *extra dioecesim*? 377
- Q. 11. *Qualis* forma *ESSENTIALITER* requiratur in ferendis censuris? "
- Q. 12. *Quandonam* requiratur *ADMONITIO canonica*? 378
- Q. 13. *Quomodo* admonitio *CANONICA* fieri debeat? 379

CAP. 3. De subjecto censurae.

- Q. 14. *Quisnam* sit *SUBJECTUM* censurarum? "
- Q. 15. *An* subditus, *EXTRA SUAM DIOECESIM* EXSISTENS, ligetur censuris *proprii sui episcopi*? 388
- Q. 16. *An* PEREGRINI ligentur censuris *locorum* per quae transeunt sine animo ibi manendi? 381
- Q. 17. *An* episcopi possint ferre censuras in *regulares exemptos*? "
- Q. 18. *An* PRAELATI *regulares* possint ferre censuram in suos subditos, in *quocumque loco* exsistant? 382
- Q. 19. *An* censurae *subjectum* possit esse *INTEGRA COMMUNITAS*? "
- Q. 20. *Quomodo* se gerere debeat *DUBITANS* circa censuram? 383
- Q. 21. *An* quis possit *pluribus* censuris *SIMUL* innodari? "

CAP. 4. De materia censurarum.

- Q. 22. *Quodnam* peccatum sit *MATERIA* censurae? 384
- Q. 23. *An* possit quis *LIGARI* censura ob peccatum *alienum*? 385

CAP. 5. De causis excusantibus ab incurrendis censuris.

- Q. 24. *Quaenam* sint *CAUSAE excusantes* a censura? 386

CAP. 6. De absoluteione censurarum.

- Q. 25. *Quomodo* *TOLLANTUR* censurae? 387
- Q. 26. *Quinam* a *CENSURIS* *absolvere* possint? 388
- Q. 27. *Quid* requiratur in absoluteione *CENSURARUM*: 1° ex parte *absolventis*; 2° ex parte *absolvendi*; 3° ex parte *formae* absoluteionis? 391

SECTIO 2^a. — DE CENSURIS IN SPECIE.

ART. 1us. De excommunicatione.

CAP. UNIC. De natura excommunicationis, divisione et effectibus.

- Q. 28. Dic: 1° *quid*, et 2° *quotuplex* sit *EXCOMMUNICATIO*? 394

Q. 29. <i>Quid</i> 1º sit excommunicatio MINOR; 2º) <i>quinam</i> sint ejus EFFECTUS, et 3º) <i>quotuplex</i> DISTINGUATUR?	395
Q. 30. <i>Quid</i> 1º sit excommunicatio MAJOR, et 2º) <i>quotupliciter</i> excommunicati excommunicatione MAJORI <i>distinguantur</i> ?	396
Q. 31. <i>Quotupliciter</i> effectus excommunicationis MAJORIS distinguantur?	398
Q. 32. <i>Quid</i> dicendum de 1º effectu excomm. MAJORIS, seu de privatione 1º) <i>activa</i> et 2º) <i>passiva sacramentorum</i> ?	"
Q. 33. <i>An</i> et <i>qualiter</i> peccet et <i>in poenam</i> incidat, qui 1º) RECIPIT sacramenta ab <i>excommunicato</i> ; 2º) ADMINISTRAT sacramenta EXCOMMUNICATO?	399
Q. 34. <i>Quid</i> dicendum de 2º effectu excom. MAJ., seu de privatione <i>communium Ecclesiae suffragiorum</i> ?	401
Q. 35. <i>Quid</i> dicendum de 3º effectu excom. MAJ., seu privatione <i>divinorum officiorum</i> ?	402
Q. 36. <i>Quid</i> dicendum de 4º effectu excom. MAJ., seu de privatione <i>jurisdictionis ecclesiasticae</i> ?	403
Q. 37. <i>Quid</i> dicendum de 5º effectu excom. MAJ., seu de privatione <i>sepulturae ecclesiasticae</i> ?	"
Q. 38. <i>Quid</i> dicendum de 6º effectu excom. MAJ., seu de privatione <i>communione</i> , tum <i>civilis</i> , tum <i>forensis</i> ?	404
Q. 39. <i>Quae</i> sint CAUSAE licitam reddentes communionem cum <i>vitandis</i> in rebus <i>humanis</i> , seu in <i>civilibus</i> et <i>forensibus</i> ?	405
Q. 40. <i>Quid</i> dicendum de 7º et 8º effectu excom. MAJ., seu 1º) de <i>inhabilitate ad beneficia</i> et 2º) de <i>nullitate rescriptorum pontificiorum</i> ?	406

ART. 2us. De suspensione.

CAF. UNIC. De quidditate suspensionis, divisione. effectibus et absolute.

Q. 41. <i>Quid</i> 1º sit SUSPENSIO, et 2º) <i>quomodo</i> DIFFERAT ab aliis censuris?	407
Q. 42. <i>Quotupliciter</i> SUSPENSIO <i>distinguatur</i> ?	408
Q. 43. <i>Quaenam</i> sint REGULAE ad dignoscendum quousque se extendat suspensio, seu an sit <i>totalis</i> , an vero <i>partialis</i> ?	409
Q. 44. <i>Quomodo</i> intelligenda sit SUSPENSIO quae dicitur <i>a divinis</i> , sine alio addito?	412
Q. 45. <i>Quaenam</i> SERVANDA sint in inflectione <i>suspensionis</i> ?	"
Q. 46. <i>An</i> 1º) SUSPENSIO ferri possit <i>ex informata conscientia</i> , et 2º) <i>an</i> tunc VIM <i>censurae</i> obtineat?	413
Q. 47. <i>An</i> SUSPENSIO lata in <i>definitum</i> tempus, sive longum, sive breve, sit <i>proprii nominis</i> censura?	416
Q. 48. <i>Quinam</i> sint EFFECTUS suspensionis?	"

Q. 49. An PECCET, qui a suspenso <i>petit</i> exercitium illius, a quo est suspensus?	417
Q. 50. Quid dicendum circa <i>absolutionem</i> suspensionis?	"

ART. 3us. De interdicto.

CAP. UNIC. De quidditate interdicti, divisione, effectibus et absolutione.

Q. 51. Quid 1 ^o sit INTERDICTUM, et 2 ^o QUOMODO differat a suspensione et excommunicatione?	418
Q. 52. Quotuplex sit INTERDICTUM?	"
Q. 53. Quanam sint REGULAE observandae in interdicto 1 ^o locali, 2 ^o personali?	419
Q. 54. Quinam sint EFFECTUS interdicti?	420
Q. 55. Dic : 1 ^o qualiter PECCENT, et 2 ^o in quam POENAM incurrant violatores interdicti?	423
Q. 56. Quis possit ABSolvere ab interdicto?	"
Q. 57. Quid sit INTERDICTUM, quod vocatur ab ingressu ecclesiae?	"

APPENDIX

SEU ADNOTATIONES IN CONSTITUTIONEM

« APOSTOLICAE SEDIS »

QUA CENSURAE LATAE SENTENTIAE LIMITANTUR.

PRÆAMBULUM	424
----------------------	-----

TENOR CONSTITUTIONIS

CUM NOTIS APPOSITIS AD SINGULAS CENSURAS.

Excommunicationes latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservatae.	428
Excommunicationes latae sententiae Romano Pontifici reservatae	454
Excommunicationes latae sententiae Episcopis sive Ordinariis reservatae	482
Excommunicationes latae sententiae nemini reservatae	489
Suspensiones latae sententiae Summo Pontifici reservatae	497
Interdicta latae sententiae reservata	507

ADDITAMENTA.

N. 1. Quoad **matrimonia mixta**, de quibus supra pp. 106-112.

EX S. ROM. ET UNIV. INQUISITIONE.

Instructio ad patriarchas, archiepiscopos et episcopos rituum orientalium super matrimoniis mixtis 517

N. 2. Circa indulgentiam plenariam *toties quoties* per Breve LEON. XIII (16 Maii 1892) concessam pro die 16 Julii, in festo B. M. V. de **Monte Carmelo**, de qua indulgentia egimus (pag. 277 seq.), sequentia dubia prodierunt quae solvit S. C. INDULG. (21 Aug. 1892). Apud N. R. T. (XXVI, 150 seq.). 522

N. 3. Circa verba « *ceteris curis semotis se componant* » etc. quae occurrunt in decreto S. C. INDUL. (22 Jan. 1858) pro recitatione rosarii vel tertiae ejusdem partis **in communi**, quod decretum citavimus (pag. 301), dubium nuper a Vicario generali Dioecesis GANDAVENSIS propositum fuit, cui ex Secretaria S. C. INDUL. (13 Nov. 1893) responsum datum est. — Apud N. R. T. (XXVI, 147 seq.) 523

N. 4. Variis scapularibus (pag. 304) recensitis nuperrime accessit, per decretum S. C. RIT. a LEON. XIII approbatum (21 Dec. 1893), *scapulare* B. M. V. a **Bono Consilio** nuncupatum. *Decretum concessionis* hujus scapularis factae Patribus Ordinis Eremitarum SANCTI AUGUSTINI cum facultate subdelegandi, *formulam* illud benedicendi atque imponendi, *elenchum* indulgentiarum plenariarum et partialium ac tandem *formam* qua confici debeat, reperies apud N. R. T. (XXVI, 159-163). 524

N. 5. Attentis variis formalitatibus canonicis, quae juxta dicta (pag. 315 seq.) erectionem confraternitatum praecedere et sequi debent, cum de validitate erectionis pro variis confraternitatibus SS. ROSARII vehementer dubitaretur, petita et a S. C. INDUL. (28 Sept. 1893) concessa fuit generalis **sanatio** in favorem omnium Confraternitatum SS. Rosarii usque nunc erectarum. Ap. N. R. T. (XXVI, 151 seq.) "

N. 6. Quo sensu decretum S. C. INDUL. (31 Jan. 1893), quod citavi (pag. 320), habeat **vim retroactivam**, ut dicitur in decreto subsequenti (21 Jun. 1893), citato ibidem, apparet ex responsione ejusdem S. C. IND. (1 Sept. 1893) ad duplex dubium sibi propositum. Apud N. R. T. (XXVI, 20 seq.) 525

N. 7. *Sed* irregularitatis **ex delicto**, enumeratis supra (pag. 354), addenda est alia irregularitas ex decreto S. C. C. (25 Maii 1893) « *de abusibus circa Missarum eleemosynas reprimendis*. » 526

INDEX ALPHABETICUS

EXHIBENS RES NOTABILIORES QUATUOR TOMIS CONTENTAS.

NUMERUS *Romanus* INDICAT TOMUM, *Arabicus* VERO PAGINAM.

A.

- A. B. C. D.** Quoad missam legendam III, 142.
- Abbates** seu *Praelati inferiores*. Quoad potestatem ferendi leges I, 117. — Quoad votorum irritationem 398. — Quoad missam pro populo III, 117. — Quoad candelas in missa 152. — Quoad consecrationem SS. Vasorum et Campanarum 153. — Quoad reservationem casuum eorumque absolutionem 329. — Quoad tonsuram et ord. minores 444. — Quoad indulgentias IV, 251. — Quoad potestatem ferendi censuras 376 et 382. — Quoad absolutionem censurarum 391.
- Abbatissa.** Quoad potestatem ferendi leges I, 118. — Quoad irritationem votorum 398. — Quoad earum initiationem III, 448. — Quoad potestatem ferendi censuras IV, 376.
- Abigeatus.** Quid sit II, 70.
- Abjuratio** a Massonibus petenda IV, 463.
- Ablutio.** Quoad baptismum II, 443 seq.
- Abominationis** odium quid sit I, 309 seq.
- Abortus.** Quid sit IV, 485. — Directe procurare non licet I, 440. — An et quando indirecte *ibid.* — Poenae in procurantes abortum IV, 485 seq.
- Abrogatio.** Legis I, 167. — Consuetudinis 182.
- Absens.** Quoad leges sui territorii I, 131 seq. — Quoad absolutionem a peccatis III, 210. — Quoad censuras IV, 381 seq. — Quoad earum absolutionem 391.
- Absentia.** Quoad episcopos II, 303. — Quoad canonicos 304. — Quoad parochos 306. — Quoad obligationem denuntiandi episcopos absentes IV, 511.
- Absolutio.** Quoad peccata III, 202 seqq. — Quoad casus reservatos 322 seqq. — Quoad complicem in peccato turpi 331 seqq. et IV, 447 seqq. — Quoad indulgentias IV, 247, 261 et 319. — Quoad censuras 387 seqq.
- Absolvere** praesumentes a censuris *specialiter* R. P. reservatis, ipsi excommunicationem incurrunt R. P. simpliciter reservatam IV, 453 et 481 seq.
- Abstinencia.** Extra jejunium I, 477 seq. — In jejunio 486 seq.
- Abusus.** Quoad Missarum eleemosynas III, 507 seq. et IV, 474 et 483. — Quoad potestatem in confessario III, 330 seqq.
- Acceleratio** partus II, 442 et IV, 486.
- Acceptatio.** Quoad legem I, 138. — Quoad promissionem II, 198 seqq. — Quoad donationem 205. — Quoad haereditatem 208 seq.
- Acceptio.** Injusta II, 94.
- Accessio.** Ut est modus acquirendi II, 50 seqq.
- Accidentia.** In Eucharistia III, 17 seq.
- Accipere** vel *dare* aliquid pro administratione Sacramentorum an liceat II, 402 seqq.
- Accusatio judicialis.** II, 265.
- Accusator** seu *Actor*. In iudicio II, 265. — In iudicio sanguinis fit irregul. IV, 352.
- Accusatus.** An possit accusatori vel

testi crimen imponere II, 166 et 264.

Acedia. Quid, quale peccatum, ejus filiae et remedia I, 224 seq.

Acescens vinum quoad consecrationem III, 28.

Acolythatus III, 482 seqq.

Acta S. Sedis. Quid IV, 446 — *Acta Ordinis Minorum* IV, 242.

Actiones. An liceat clericis eas emere II, 300 seqq.

Actus. Sunt *duodecim* qui concurrere possunt ad actum humanum I, 6 seq.

Actus conjugal. Quoad communionem III, 79. — Quoad honestatem IV, 225 seqq. — Quoad obligationem 227 seqq.

Actus externus. Quoad bonitatem vel malitiam actus interni I, 50 seqq.

Actus heroicus. Quoad legem I, 125. — Quoad indulgentias IV, 265 seqq.

Actus hominis. Quidditas I, 2 seq.

Actus humanus. Quidditas, principia, divisio I, 1 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.

Actus indifferens. An detur I, 48 seq.

Actus internus. Quoad legem I, 125 seq.

Actus moralis. Quidditas I, 4 et 45 seq. — Objectum, circumstantiae, finis 53 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.

Adam. Ejus peccatum nobis voluntarium I, 8 seq. et 153.

Additio. In formis sacramentorum II, 373. — Signanter Baptismi 446 seq. — In Missa III, 166.

Adeps in die jejunii I, 486 et 489.

Adjunctio. Ut est modus acquirendi II, 51 seq.

Adjuratio. Quidditas I, 375 et 386. — An licita 387 seq.

Administratores ecclesiarum quoad stipendia III, 128.

Admixtio. Vid. *Adulteratio*.

Adoptio. Quidditas IV, 147 seq. — Ut impedimentum dirimens 148 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Adoratio. Quid, quotuplex I, 336 seqq.

Adrogatio IV, 148.

Adulteratio. Quoad mercium venditionem II, 234.

Adulterium. Ut peccatum I, 241 seq. — Ut causa restitutionis II, 160 seqq. — Ut causa separationis conjugum IV, 92 seq. — Ut causa divortii civilis 96 seqq. — Ut impedimentum matrimonii 117 seqq.

Advena. V. *Peregrinus*.

Adventitia bona II, 24.

Advertentia. In peccato I, 194 seqq.

Advocati. Officia II, 260 seq. — In causa divortii IV, 101.

Aedificatio. Ut est modus acquirendi II, 51 seqq.

Aemulatio. Quid I, 223.

Aequiprobabilismus. Quid sit I, 100. — An sit systema S. Lig. 101 seq.

Aequivocatio seu *Amphibologia* I, 456 seq. et II, 263.

Aere alieno gravatus an possit ingredi in religionem II, 151 seq.

Aetas. Quoad leges servandas I, 129 seq. — Quoad jejunium 481. — Quoad annuam confessionem 493 seq. — Quoad communionem paschalem 498 seq. — Quoad communionem in articulo mortis et primam communionem 499. — Quoad matrimonium IV, 168. — Quoad irregularitatem 350.

Aether. Ejus usus in operat. onibus chirurgicis I, 233.

Affectus praesentis saeculi, filia luxuriae I, 237.

- Affinitas.** Prout dirimit matrim. tom. IV, 169 seqq. Cfr. *Ind. Syn.*
— Prout matrimonio accedit 175 seq.
- Agapae.** Quid III, 9.
- Agenesis.** Quid IV, 230 et 234.
- Aggressor.** Vitae, bonorum fortunae, pudicitiae, famae I, 436 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
- Agnus Dei.** Ut sacramentale II, 423 seq.
- Agnus paschalis.** Ut praecipua figura Eucharistiae III, 7.
- Agricolae.** Quoad jejunium I, 490.
- Alapa** in Confirmat. II, 502.
- Alba.** Quoad missam III, 158. — Quoad ejus benedict. et exsecrat. *ibid.* — Quoad duplicem ejus significationem 160 seq.
- Alea.** Contractus aleatorii II, 249. — Ludus alearum 252.
- Alienatio.** Quoad dominia S. Sedis IV, 475 seq. — Quoad bona ecclesiastica 492 seq.
- Alluvio.** Ut modus acquir. II, 51 seq.
- Altare.** Cur *lapideum* III, 149 seq. — Quid *fixum*, quid *mobile* 150. Quandonam *exsecratur* *ibid.* — Quid *privilegiatum* IV, 293 seqq. — Quid sit altare S. *Greg. in Monte Coelio* et quid altare *Gregorianum ad instar* *ibid.* 311 seqq.
- Aluminium.** Quoad calicem et patenam III, 153.
- Amasii.** Quid de illis dicendum I, 365 seqq.
- Ambitio.** Filia superbiae I, 219.
- Amentes.** Quoad leges servandas I, 127 seq. — Quoad dominium II, 19. — Quoad sacramenta 405.
- Amictus.** Quoad missam III, 158. — Quoad benedictionem et execrationem *ibid.* — Quoad duplicem significationem 160 seq.
- Amissae res.** Quoad occupationem II, 48 seq.
- Amissio status.** Ut excusans a restitutione II, 148.
- Amissio virtutum** I, 271 seq.
- Amor** boni in communi an sit actus humanus I, 2. — Quid sit amor *benevolentiae*, quid *concupiscentiae* 303 et III, 219 seq. — Filiorum erga parentes I, 419. — Parentum erga filios 421.
- Amor sui**, filia luxuriae I, 237.
- Amphibia.** Quoad abstin. I, 487.
- Amphibologia.** Vid. *Aequivocatio*.
- Ampullae.** Quoad missam III, 155.
- Angelus.** Ut indulgentia IV, 332 seq.
- Anglicanae ordinationes** III, 443 seq.
- Angustia loci.** Ut causa dispensandi in matrim. IV, 204.
- Animae** in purgatorio an possint invocari I, 344.
- Animalia.** Quotuplicis generis II, 41 seq.
- Animatio.** Quoad foetum II, 453, 469 seq. et IV, 485.
- Animus.** Clericandi III, 450 seq. — Irregulares ex defectu animi IV, 348 seq.
- Annulus.** Quoad bened. nupt. IV, 102.
- Annus sanctus** IV, 325 seqq.
- Anticipatio** horae. Quoad refectiorem in jejunio I, 480 seq. — Quoad matutinum et laudes II, 281 seq.
- Antipendium** seu *Pallium*. Quoad ornatum altaris III, 151.
- Aperitio** litterarum an liceat I, 472 seq.
- Apostasia.** Quid, quotuplex I, 295. — Quoad irregularitatem IV, 358. — Quoad poenam 429 seq.
- Apostatae** religiosi II, 429.
- Apostoli.** An unquam baptizaverint in nomine Jesu tantum II, 447 seq.
- Apparitiones.** In Eucharistia III,

19 seq. — Quoad animas purgatorii II, 91.

Apparitores. Quoad iudicium sanguinis IV, 352.

Appellantes. Quoad poenas IV, 439 et 507.

Appellatio. A lege an liceat I, 138.

Appetitus sensitivus quomodo movetur a voluntate I, 5.

Applicatio Missae III, 112 seqq. *Ind. Syn.* III, 510 seq. — Indulgentiarum pro defunctis IV, 259 seqq.

Approbatio. Quoad confessarios III, 301 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

Aqua. In Baptismo II, 441 seq.; — Vino miscenda in missa, in quam quantitate et cur III, 28 seqq.; — Cur non benedicatur in Missa de requiem 29; — Quid de illa aqua fiat in consecratione 29 seq.; — Quid si aqua non fuerit apposita 31.

Ara. Quoad missam III, 149 seq.

Archiepiscopatus. Quid III, 434.

Archiepiscopi. Quoad indulgentias IV, 250. — Quoad immunitatem 440 seq.

Architecti quoad templa haereticorum I, 328.

Arctatus. Quis II, 305. — III, 445 seq. et IV, 500.

Arctitudo vasis in muliere IV, 195.

Armorum gestatio. Quoad clericos II, 296. — Quoad religiosos IV, 512.

Arreptitii seu *energumeni* sunt irregulares IV, 348.

Arrha. In sponsalibus IV, 17 seq.

Ars notoria. Quid I, 354.

Articuli fidei. Quinam *explicite* credendi I, 285.

Articulus mortis. Quoad benedictionem apostolicam III, 403 seq.

Artifices. Quoad cooperat. I, 327 seq. — Quoad injustitiam II, 268 seq.

Aruspicium. Species divinat. I, 350.

Aspectus. Extra connubium I, 261 seq.

Assasinium. Species homic. I, 432.

Assecuratio II, 249 seq.

Asserens pertinaciter confessionem necessario praemittendam non esse communioni, excommunicatur IV, 495.

Asservatio Eucharistiae III, 49 seqq.

Assessores. Ut cooperatores negativi II, 125. — Ut concurrentes ad iudicium sanguinis IV, 352.

Assistentia funeribus, sepulturae, etc., haereticorum III, 428 seq. et IV, 430 seq. — Parochi et testium matrimonio IV, 182 seqq.

Astrologi seu *Priscillianistae*. Circa libertatem I, 23.

Astrologia. Quid I, 353.

Asyli ecclesiastici immunitas IV, 464 seq.

Attentio. In Missa I, 408. — In Horis II, 288 seq. — In confectione sacramentorum 389 seq.

Attritio. Quid III, 219 seqq.

Auctarium a lege concessum in mutuo II, 227 seq.

Auctores. Quoad probabilitatem I, 95 seq. — Quoad dominium II, 37.

Aucupium. Modus acquir. II, 41 seqq.

Augurium. Species divinat. I, 350.

Aurichalcum. Quoad calicem et patenam III, 153.

Auriga. Quoad jejunium I, 490.

Aurora. Quoad missam celebrandam III, 137 seq.

Auspicium. Species divinat. I, 350.

Avaritia. Quid, quale peccatum, ejus filiae et remedia I, 220.

Ave Maria. Quoad indulgentias in

- rosariis Crucigerorum IV, 301: —
in recitatione SS. Rosarii 302 seq.
Aves quoad jejunium I, 487.
Avocans a religione ad quid teneatur II, 67 et 154 seq.
Azymus panis III, 24 seq.

B.

- Bajuli.** Quoad jejunium I, 490.
Bajus. Circa libertatem I, 23, 25.
Balsamum. Quoad confirmationem II, 482 seq. et 500 seq.
Banna. Quidditas, etc. etc. IV, 30 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
Baptismus II, 473 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
Belligerare. An liceat in dubio de justitia belli, — in bello injusto I, 447 seq.
Bellum. Quid, quotuplex I, 446. — An licitum 446 seq. — Quid in dubio de ejus justitia 447. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
Benedicamus Domino. Quoad missam III, 96.
Benedicens. Ut sacramentale II, 423.
Benedictio apostolica in art. mort. III, 403 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
Benedictiones. Multiplices distinguuntur II, 423 seq.
Beneficiatus. Quoad bona superflua II, 33 seq. — Quoad horas canonicas 273 seqq. — Quoad missam celebrandam III, 122 seqq.
Beneficium inventarii. Quid II, 208 seq.
Beneficium ecclesiasticum. Quid, etc. II, 310 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
Bestialitas. Quid I, 251.
Bibere ob voluptatem quale peccatum I, 226.
Biblia sacra. Quoad imprimentes seu imprimi facientes IV, 495.
Bigamia. Triplex IV, 351.
Binatio. Quoad stipendium pro iterata missa III, 134 seq. — Quoad facultatem 140 seq. — Quoad calicem 141 seq.
Birgittae (S.) corona IV, 300.
Biviratus IV, 76.
Blaesus. Quoad irregul. IV, 349.
Blasphemia I, 369 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
Bona. *Externa* quoad dominium II, 18 seq. — *Filiorum* 23 seq. — *Uxorum* 26 seqq. — *Clericorum* 31 seqq. — *Religiosorum* 34 seqq. — *Derelecta et vacantia* 45 seq. — *Jure belli* capta 46. — *Amissa* 48. — *Animi* 66 seq. — *Matrimonii* IV, 50 seqq.
Bona fides. Quoad praescriptionem *acquisitivam* II, 56. — Quoad praescriptionem *liberativam* 60.
Bonitas actuum humanorum I, 52 seqq.
Bonum pacis. Ut causa dispensandi IV, 205.
Brevia. Quid sint IV, 447.
Breviarium II, 271 seqq.
Bulla (*Apostolicae Sedis*) IV, 424 seqq. — *Bulla coenae* 429. — *Bulla cruciata* quoad privilegia Hispanis concessa I, 173 et quoad compositionem II, 150.
Bullae. Quid sint IV, 447.
Bursa. Quoad administrationem Eucharistiae III, 45. — Quoad missam 155.

C.

- Caecitas mentis** filia luxuriae I, 237.
Caecus. Quoad celebrationem missae III, 155. — Quoad extrem. unct. 388. — Quoad irregularitatem IV, 349.

Caedere ligna in sylva aliena II, 45.
Caeremoniae. Quoad administratio-
nem sacramentorum II, 418 seqq.
— Quoad baptismum 463 seq. —
Quoad confirm. 499 seqq. — Quoad
Euch. administrandam III, 44
seqq. — Quoad missam 164 seqq.
— Quoad poenitentiam 202 seqq.
— Quoad extr. unct. 395 seqq. —
Quoad visitationem infirmorum
403. — Quoad benedictionem apos-
tolicam 405 seq. — Quoad sepul-
turam 414 seq. — Quoad exsequias
424 seqq. — Quoad matrimonium
IV, 101 seqq. — Quoad exsequen-
dam dispensationem super irre-
gularitate 364. — Quoad absolu-
tionem censurarum 393.
Caesaries adscititia quoad missam
II, 296 et III, 168 seq.
Calendarium. Quoad horas canoni-
cas II, 279.
Calix. Quoad materiam, consecratio-
nem et exsecrationem III, 153 seq.
Calumnia. Malitia I, 460 seqq. —
Quomodo reparanda II, 164 seqq.
— Causae excusantes 166 seq.
Calvinistae. Circa libertatem I, 23.
— Quoad causam peccati 200.
Camaldulensium corona IV, 299.
Cambium. Quid, quotuplex, an lici-
tum II, 244.
Campanula. Quoad missam III, 155
seq. — Quoad ordinationem 480.
— Quoad interdictum IV, 421.
Candelae. Coram SS^{mo} III, 52. — In
celebratione Missae 151 seq.
Canon. Submissa voce convenienter
recitatur III, 172. — Quoad pri-
vilegium clericorum II, 309 et IV,
456 seqq.
Canonici. Obligationes II, 303 seqq.
Canonizatio. Quoad libros non ha-
betur I, 102.

Capellanus. Quoad obligationem ce-
lebrandi missam III, 121 seq. —
Cappellanus *militum* quoad juris-
dictionem ad confessiones 298.
Capitalia peccata. Quidditas I, 188;
— variae species 218 seqq.
Capite damnati. Quoad communio-
nem III, 57 et 59 seqq. — Quoad
extr. unct. 397. — Quoad sepul-
turam 418.
Capitulum sede vacante II, 305 seq.
— Quoad indulgentias IV, 250.
Capuccini. Quoad dominium II, 34
seq. — Quoad eorum confessiones
II, 338 et III, 309 seq. — Quoad
novitiorum sustentationem I, 366
et IV, 472.
Carbonarii. Quoad poenam et abso-
lutionem IV, 461 seqq.
Carcerati, Quoad fugam I, 143 seq.
item II, 264 seq.
Cardinalatus. Quoad hierarchiam
jurisdictionis III, 434.
Cardinales. Quoad sponsiones circa
eorum promotionem II, 251. —
Quoad vota et regulas 328 seq.
— Quoad indulgentias IV, 251.
— Quoad immunitatem 440 seq.
Carnes. Quoad privilegium Belgis
concessum I, 173. — Quoad ab-
stinentiam 477.
Carthusiani. Quoad abstinentiam a
carnibus I, 154 seq.
Castitas. Quoad votum reservatum
I, 400. — Quoad religiosos II, 325.
Castrare pueros an liceat I, 434.
Castrensia bona II, 24.
Casula. Quoad benedictionem, exse-
crationem, materiam, colorem,
formam et significationem III,
158 seqq.
Casus reservatus III, 313 seqq. —
Apostoli IV, 86 seqq.
Catechumeni. Quoad sacrificium

- missae III, 96 et 108. — Quoad sepulturam 146.
- Cauponae.** Quoad clericos II, 297.
- Caupones.** Quoad cooperationem I, 329 et II, 121.
- Causa peccati.** Quis sit I, 199 seqq. — Immediata et mediata, extrinseca et intrinseca 201 seq.
- Cautio** seu *cautela* quoad suspensionem IV, 413.
- Censualista, censuarius** II, 245.
- Censurae.** In *genere* IV, 369 seqq. — In *specie* 394 seqq. — In *particulari*, prout in Bul. "*Apost. Sedis*" recensentur 424 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Census** II, 245 seq.
- Certitudo.** Quid et quotuplex I, 85; — quoad fidem 275; — quoad spem 298; — quoad correctionem fraternam 317; — quoad materiam et formam in sacramentis II, 374 seqq.; — quoad dispositionem poenitentis III, 349.
- Cessatio.** Quoad legem I, 167 seq. — Quoad dispensationem 166 seq. — Quoad privilegia 177 seq. — Quoad obligationem iuramenti 384. — Quoad votorum obligationem 396. — Quoad servilia et forensia 416 seqq. — Quoad contractuum obligationem II, 197. — Quoad obligationem promissionis 200. — Quoad praesentiam realem in Euch. III, 20 seqq. — Quoad indulgentias IV, 281 seq. — Quoad irregularitatem 362. — Quoad censuras 387 seq.
- Cessatio a divinis** IV, 368.
- Cessio bonorum** an excuset a restitutione II, 151.
- Character** sacramentalis II, 359 seqq.
- Charitas.** Natura, divisio, objectum, necessitas I, 303 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
- Chartarum** ludus II, 252 seq.
- Chirographa** et *credita*. Quoad emptionem II, 233.
- Chiromantia.** Species divinat. I, 350.
- Chirurgi.** Obligationes II, 267 seq.
- Chirurgia.** Quoad clericos II, 296.
- Choreae.** Quid de iis dicendum I, 263 seq. — Quoad clericos II, 297.
- Chocolatum.** Quoad jejunium I, 485.
- Chrisma.** Quoad confirmationem II, 482 seqq. et 499 seq.
- Ciborium.** Quoad benedictionem, exsecrationem et tactum III, 156 seq.
- Cicero.** Quoad moribundos III, 262.
- Cingulum.** Quoad benedictionem, exsecrationem, materiam, colorem, formam, significationem III, 158 seqq.
- Circumcisio.** Ut remedium salutis II, 345; — An fuerit sacramentum (*ibid.*); — Quomodo conferebat gratiam (*ibid.*).
- Circuminsessio.** Quid sit III, 14.
- Circumstantiae.** Quid sint I, 55. — Qualem bonitatem vel malitiam tribuant actui humano 55 seq. — Quomodo distinguantur 56 seq. — Quandonam militiam in eadem specie aggravent notabiliter vel leviter 57 — Quot numerentur (*ibid.*). — An leviter mala totum actum vitiet 59. — Circumstantia mala quoad adimpletionem legis 149 seq. — Quoad restitutionem II, 129 seqq. — Quoad confessionem III, 245 seqq. — Quoad copulam carnalem IV, 226 seq. — Quoad indulgent. 270.
- Cives.** Quoad eorum obligationes erga auctoritatem civilem I, 425.
- Civile matrimonium.** Quoad sen-

- sum IV, 45. — Quoad imped. *publicae honest.* 166 seq. — Quoad ejus solemnina non omittenda 236 seqq. — Quoad dispensationem in periculo mortis 201. — Quoad clericos in sacris vel regulares aut moniales post solemnem professionem 483 seq.
- Clamor.** Ut filia irae I, 222.
- Clandestinitas** IV, 176. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Claudi.** Quoad irregul. IV, 349.
- Clausulae.** Quoad oratoria privata III, 149. — Quoad disp. in matr. *mixto* IV, 109 seqq. — Quoad rescripta S. Poenit. pro matr. 218 seqq. — Quoad sanationem in radice 225. — Quoad absolutionem confessarii qui complicem absolvit 449. — Quoad absolvendos eos qui sectis massonicis nomen dederunt 463.
- Clausura.** Quoad quidditatem II, 330. — Quoad obligationem 330 seqq. — Quoad erectionem *viae crucis* IV, 288. — Quoad violationem 466 seqq.
- Claves.** Quoad ostiariatum III, 479 seq.
- Clerici.** Quoad leges civiles I, 131. Quoad dominium II, 31 seqq. — Quoad obligationes *positivas* 269 seqq.: — quoad *negativas* 295 seqq. — Quoad privilegia 309 seqq. — Quoad absolutionem si habituatus in peccato turpi cupiat ascendere ad SS. Ordines 399. — Quoad nomen III, 485. — Quoad poenam si in sacris constituti matr. contrahere praesumant IV, 483.
- Coalescere** possunt furta minuta II, 78 seqq.
- Cochlear.** Quoad missam III, 29 et 155.
- Coelibatus.** Quoad clericos II, 292 seqq.
- Coemeterium.** Ejus pollutio, exsecratio, reconciliatio III, 422 seqq.
- Coena.** Triplex habita fuit a Christo pridie mortis suae III, 5 seq.
- Coena Domini.** Quoad communionem in ecclesiis regularium I, 504 et II, 336. — Quoad celebrationem missae III, 138. — Quoad benedictionem olei 387.
- Coenula.** Quoad jejunium I, 482 seq.
- Cogentes.** Ad tribunal saeculare ecclesiasticas personas IV, 443 seqq. — Tradi ecclesiasticae sepulturae haereticos notorios etc. 489. — Ad matrimonium 496. — Mulierem ad ingrediendam vel profitendam relig. 496 seq.
- Cognatio.** Triplex IV, 135.
- Cognatio carnalis** IV, 136 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Cognatio legalis** IV, 147 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Cognatio spiritualis** IV, 143 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Collatio.** Quoad donationem II, 203.
- Collationes** protestantium mera curiositate auscultare prohibetur IV, 430.
- Collatiuncula.** Quoad jejunium I, 483 seqq.
- Collegia.** Quoad appellationem ad futurum Concilium IV, 507 seqq.
- Colligentes** eleemosynas pro Missis III, 129 seqq., 507 seq. et IV, 473 seqq.
- Color.** Quoad paramenta in missa III, 159 seqq.
- Columbae.** Quoad occupationem II, 43.
- Columbinum** osculum I, 261.
- Coma.** Quoad clericos II, 295 seq. —

- Adscititia* in celebr. Miss. III, 168.
- Comessatio.** Ut species gulae I, 225.
- Comites** juramenti I, 380.
- Commercium** nigritarum II, 17 seq.
- Commixtio.** Ut est modus *accessionis* II, 51 seqq.
- Commodatum** II, 215.
- Communicatio.** Quoad *privilegia* I, 180. — Communicantes cum *vitandis* in duobus casibus excommunicationem incurrunt IV, 479 seqq.
- Communio** fidelium triplex IV, 394 seq. — Quid sit *communio civilis* et *forensis* 404.
- Communio S. Paschalis** I, 497 seq. — *Prima* communio 499 seq. — In missa et extra missam III, 44 seqq. — In specie *vini* tantum 47. — Sub *utraque specie* 55 seq. — In *mortis* periculo 58 seqq. — *Frequens* 79 seqq. — *Spiritualis* 86 seq.
- Communitas.** Quoad censuram IV, 382 seq.
- Commutatio.** In juramento I, 385. — In votis 403 seqq. — In testamento II, 214. — In satisfactione sacramentali III, 287 seqq. — Quoad indulgentias et jubilaeum IV, 280, 335, 341.
- Comoediae** seu *spectacula*. Quoad licitatem I, 365. — Quoad clericos II, 297.
- Comoedii.** Quoad sepulturam III, 418. — Quoad irregul. IV, 354.
- Compaternitas** IV, 144.
- Compensatio legalis** II, 87.
- Compensatio occulta.** Quid, quotuplex, an licita, ejus conditiones I, 87 seqq. — An admitti possit inter famam et pecuniam 167.
- Competentia.** Ut privilegium clericorum II, 309.
- Complacentia.** De re mala I, 213 seqq. vide *Gaudium*.
- Complex.** Quoad manifestationem in confessione III, 258 seqq. — Quoad absolutionem 331 seqq. — Quoad excommunicationem IV, 447 seqq.
- Componenda.** In dispensatione IV, 209.
- Compositio.** Quoad restitutionem II, 150. — Corporis quoad euch. suam III, 77 seqq.
- Concilia.** Quoad leges I, 117.
- Concio** seu *Sermo* in laudem defuncti III, 428.
- Conclusio theologica.** Quoad haeresim I, 293.
- Concomitantia** naturalis et supernaturalis in Euch. III, 14.
- Concubinatus.** Quid sit I, 239.
- Concupiscentia.** Quid, quotuplex, quid faciat in ordine ad voluntarium et peccatum I, 42 seq. — Triplex distinguitur prout est causa peccati 202.
- Consensus** seu *Cooperatio* quoad peccatum I, 325 seqq. — Quoad damnum II, 110 seqq. — Quoad beneficia 7 et 313.
- Conditio.** Quoad contractus II, 195 seq. — Quoad absolutionem III, 209 seqq. — Quoad sponsalia IV, 12. — Quoad matrimonium 50 et 52 seqq. — Quatenus impedimentum 132.
- Condonatio** seu *remissio*. Quoad restitutionem II, 149. — Quoad misas non celebratas III, 125.
- Conductio.** Ut contractus II, 243.
- Conductor.** Ejus obligationes II, 243.
- Confessarius.** Ejus munus seu officium III, 344 seqq. — Cfr. *Ind.*

- Syn.* tom. III. — Dum audit confessiones conjugum IV, 235 seq.
- Confessio** III, 236 seqq. — Cfr. *Ind.* *Syn.* tom. III. — Confessio *publica* 239 et 241.
- Confessionale.** Quoad locum III, 216 seq. — Quoad sollicitationem 341.
- Confidentia.** Quoad simoniam I, 364 et IV, 471.
- Confirmatio** II, 473. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
- Confitens.** Tempore missae I, 151 et 409. — Ut sacramentale II, 423 seq.
- Confraternitas.** Quoad indulgentias, si sodales statuta non observent IV, 269. — Quoad erectionem, aggregationem, visitationem, inscriptionem, etc., 314 seqq. — Quoad SS. Rosarium 302 seq. et 525. — Quoad scapularia 307 seq.
- Confusio** seu *commixtio*. Ut modus acquirendi II, 51 seq.
- Congregationes religiosas** II, 341 seq.
- Congregationes Romanae.** Quomodo obligent earum declarationes I, 120 seq.
- Conjuges.** Quoad mutuas obligationes I, 425 et 427 seq. — Quoad actus carnales extra debiti exercitium IV, 230 seqq. — Quoad conjugum confessiones excipientdas 235 seq. — Quoad irregularitatem 350 seq.
- Conjugicidium**, ut impedimentum matrimonii IV, 154 seq.
- Connexio.** Quoad virtutes I, 270 seqq.
- Conopeum.** Quoad tabernac. III, 50.
- Consanguinitas** IV, 136 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Conscientia.** Quidditas, etc. etc. I, 73 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I. — Conscientiae aperitio quoad moniales III, 83 seq. et 486 seqq. — Matrimonium conscientiae IV, 63.
- Conscriptio.** Quoad militiam II, 171.
- Consecratio.** Quoad Eucharistiam III, 31 seqq. — Quoad essentiam sacrif. miss. 99 seqq.
- Consensus.** Quoad peccatum I, 191 seqq. — Quoad contractum II, 184 seqq. — Quoad sponsalia IV, 4 seqq. — Quoad matrimonium 49 seqq.
- Consentiens.** Quoad restitutionem II, 119 seq.
- Consilia evangelica** II, 315 seqq.
- Consiliarii.** Quoad eorum electionem II, 257 seq.
- Consilium.** Quotuplex II, 115.
- Conspiratio.** Quoad furta minuta II, 78 seqq. — Quoad emptores, venditores, operarios (*grèves*) 238 seq. et 268 seq.
- Constitutiones Ordinum.** Quomodo obligent II, 324.
- Consubstantiatores** III, 16.
- Consuetudinarii.** Quoad absolutiorem III, 353 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
- Consuetudo.** Ut *habitus pravus* I, 44. — Ut *lex non scripta* 181. — Quidditas, conditiones, obligatio, abrogatio 181 seqq.
- Consulens.** Quoad restitutionem II, 114 seqq.
- Contemptus.** Quoad legem I, 197.
- Contentio.** Ut filia superbiae I, 220.
- Contractus.** In genere II, 175 seqq. — In specie 197 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
- Contritio** III, 217 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
- Contumacia.** Quoad censuram IV, 369 seq.
- Contumelia.** Quid, quot modis fieri possit, quale peccatum I, 465 seq.

Convalescentes. Quoad jejunium I, 489. — Quoad scandalum tollendum, si in mortis periculo dispensati fuerint in Sacro ordine vel solemnī professione IV, 201.

Conventus Regularium quoad exemptionem II, 336.

Convictores Regularium. Quoad confessionem II, 337 et III, 307. — Quoad extr. unct. 394 et IV, 476 seq.

Convitium. Quid I, 466 seq.

Cooperatio. Quoad peccatum alterius I, 325 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I. — Quoad damnum II, 110 seqq. — Quoad restitutionem 129 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.

Copia confessoris quandonam deesse censeatur III, 68 seq.

Copula. Ut sponsalibus superveniens IV, 18 seq. — Ut causa famosa dispensationis 206. — An debeat exprimi in libello supplicis 214 seq.

Coqui. Quoad servilia I, 416.

Cor Jesu. Quomodo colendum I, 338 seqq.

Coronae seu *Rosaria*. Quoad indulgentias IV, 298 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Corporale. Quoad missam III, 154. — Quoad tactum 156.

Correctio fraterna I, 316 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I. — Quoad errores a confessio in confessione commissos III, 364 seqq. et II, 127 seq.

Corruptio verborum in Sacramentis II, 373. — Specierum in Eucharistia III, 20; — in communione 21 seq.

Craniotomia I, 441 et IV, 486 seq.

Crapula. Species gulae I, 225.

Credenda. Quatenam de necessitate *medii*, quatenam de necessitate

praecepti I, 285. — Quatenam circa naturam Euch. III, 9 seqq.

Credentes apostatis et haereticis.

Quoad poenam IV, 429 seqq.

Credita. Quoad venditionem pretio non soluto II, 233.

Creditores. Quoad ordinem in restitutione II, 138 seq.

Crematio cadaverum III, 414 seq.

Crimen. Ut denuntiandum II, 266. — Ut causa dissolutionis sponsalium IV, 24. — Ut impedimentum matrimonii dirimens 151 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Crimen crinosum. Quid sit IV, 405 et 478 seq.

Crucifixus. Quoad indulgentias *Viae crucis* IV, 292.

Crucigerorum corona IV, 300 seq.

Crux. Quoad expositionem SS. Euch. III, 52 et 151. — Quoad missam 151. — Quoad indulgentias *Viae crucis* 291 seqq.

Culpa. Theologica II, 102 seq. — Juridica 108 seq.

Cultus. Quid, quotuplex I, 336 seqq.

Cultus disparitas. Ut impeditur dir. IV, 157 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Curialistae. Quoad irregularitatem IV, 351.

Cussinus. Quoad missale III, 155.

Custodes. Quoad restitutionem II, 125

D.

Daemon. Quoad coitum I, 251. — Quoad signa possessionis 388. — Quoad pecuniam acceptam II, 136.

Damnificatio injusta. Conditiones requisitae ad restitutionem II, 102 seqq.

Damnificatores injusti. Quinam, quot sint, et quo titulo teneantur ad restitutionem II, 101.

- Dataria** IV, 208 seq.
- Debiles.** Quoad jejunium I, 489.
- Debita.** Quomodo restituenda II, 133 seqq.
- Decalogi** praecepta I, 330 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
- Decentia** corporis pro communione III, 77 seqq.
- Decimae** I, 335 et IV, 410.
- Decoctio.** Vid. *Cessio bonorum.*
- Decreta** seu *declarationes.* Quoad SS. Congregationes I, 120 seq.
- Defectus.** Circa materiam in Missa quomodo supplendus III, 30 seq. — Circa confessionem 364. — Quoad irregularitatem IV, 348. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Deflorator.** Quis sit II, 159. — Ad quid teneatur 159 seq.
- Defuncti** quibus applicantur indulgentiae IV, 259 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Degradatio** IV, 367 seq.
- Delectatio morosa.** An et quale peccatum I, 215 seqq. — *Veneria* 234: — *organica* 235 seq.
- Deliberatio** de consensu praestando I, 194.
- Denuntiatio.** Judicialis II, 265: — fraterna 266 et I, 316 seqq.
- Depositio** Ut poena canonica IV, 366 seq.
- Depositum** II, 216 seq.
- Deputati.** Ut inique suffragantes II, 119 seq. — Ut senatum subterfugientes, 125. — In ordine ad electionem 257 seq.
- Derelicta** bona II, 45 seq.
- Derogatio.** Quoad legem I, 167 seq.
- Desertores** militiae II, 172.
- Desiderium.** Mali quale peccatum I, 212 seq. — Pollutionis naturalis 214 seq.
- Desperatio.** Quid, quale peccatum I, 225 et 300 seq.
- Desuetudo.** Quoad legem I, 168.
- Determinatio.** Materiae et formae in sacramentis II, 368 seqq.
- Detractio.** Quid, quot modis fiat, quale peccatum I, 458 seqq. — Quoad auditionem 464. — Quoad restitutionem II, 164 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
- Deus meus et omnia.** Invocatio S. Franc. Ass. I, 368; — cui adnexa est indug. IV, 321.
- Devotio.** Quoad horas canonicas II, 286 seq.
- Diabolus.** Ut causa peccati I, 202. — Signa possessionis diabolicae 388. vid. *Daemon.*
- Diaconatus** III, 475 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
- Diaconissae** III, 448.
- Diaria.** Quoad caupones I, 329. — Quoad missarum applicationem III, 129 seq. et 507 seq. — Quoad excommunicationem IV, 432 seq.
- Digestio** specierum in stomacho quo tempore fiat III, 20 seqq.
- Digitus.** Quoad irregularitatem IV, 349 et 361.
- Digniores** promovendi II, 313.
- Dilectio.** Quoad ordinem servandum I, 310.
- Dimissoriales** litterae III, 445.
- Discessus.** Ut causa dissolvendi sponsalia IV, 29.
- Disciplina arcani** II, 348.
- Discipuli.** Quoad eorum obligationes I, 425.
- Discordia.** Ut filia superbiae I, 220.
- Disparitas cultus** IV, 157 seqq.
- Dispensatio.** Quidditas, potestas, causae, materiae, interpretatio, cessatio I, 161-167. — Quoad vota

- 399 seqq. — Quoad opera servilia 417. — Quoad jejunium 492 seq. — Quoad banna IV, 36 seq. — Quoad matrimonium 83. — Quoad imped. impediencia 115. — Quoad imped. dirimentia 200 seqq. — Quoad irregularitates 362 seq.
- Dispersio.** Quoad religiosos II, 339 seq.
- Dissimulare** fidem I, 287 et 458.
- Dissimulatio.** Quid I, 458.
- Dissolutio.** Quoad sponsalia IV, 21 seq. — Quoad matrimonium 82 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Distantia.** Quoad auditionem missae I, 408 et 412. — Quoad consecrationem III, 31. — Quoad absolutionem a peccatis 210. — Quoad absol. a censuris IV, 391 seq.
- Distillatio** carnalis. Distinguitur a *pollutione* I, 256 seq. — Quando nam peccatum (*ibid.*).
- Distinctio.** *Specifica* et *numerica* peccatorum I, 204 seqq.
- Distractio.** Quoad orationem I, 347. — Quoad auditionem missae 409 seq. — Quoad horas canonicas II, 289.
- Distributiva** justitia II, 4 seqq.
- Dives.** Quoad praeceptum eleemosynae I, 314 seq. — An teneatur *ex justitia* subvenire extreme indigenti II, 73 seq.
- Divinatio.** Quid, quotuplex, quale peccatum I, 350 seq.
- Divisio** rerum quo jure facta II, 15 seq.
- Divitum obligationes** I, 428.
- Divortium.** Improprie dictum IV, 89 seqq. — Proprie dictum 95 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Dolium** vini. Quoad consecrationem III, 32 et 35.
- Dolor.** Quoad contritionem III, 225 seqq.
- Dolus.** Quoad contractus II, 186 seq.
- Domicilium** IV, 184 seqq.
- Domini** seu *Heri*. Eorum obligationes qua sunt *superiores* I, 427 seq. — Qua *locatores* II, 244.
- Dominica** dies. Quoad institutionem I, 406. — Quoad observationem 405 seq.
- Dominici** (S) corona IV, 298 et 301.
- Dominium.** Quidditas, divisio II, 9 seqq.; — objectum 14; — subjectum 19; — filiorum 23 seqq.; — uxorum 26 seqq.; — clericorum 31 seqq.; — religiosorum 34 seqq.; — auctorum et inventorum 37; — personarum moralium 37 seqq.; — modi illud acquirendi 40 seqq.; — amittendi, 62 seq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
- Domus** regularium. Vid. *Conventus*.
- Dona Spiritus S.** II, 476 seqq.
- Donatio.** Ut modus restitutionis II, 140 seq. — Ut contractus 200 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
- Dos.** Ut causa dispensationis in imped. IV, 205.
- Dotalia** bona II, 28 seq.
- Dotes.** Confessionis III, 239. — Confessarii 344 seqq.
- Dubitatio temeraria** I, 470.
- Dubium.** An differat ab opinione I, 85 seq. — Quotuplex 86.
- Duellum** seu *Monomachia*. Quidditas, malitia, poenae I, 442 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
- Dulia** I, 337 seqq.
- Durities** cordis erga miseros I, 221.
- Dux** exercitus. Obligationes ejus qua superioris I, 327.

E.

Ebrietas. Quid, quotuplex, signa perfectae ebriet., quale peccatum

I, 227 seqq. — Quoad mala in ebrietate commissa 234.

Ebrii. Quoad leges servandas I, 128. — Quoad occisionem 436 seq. — Quoad viaticum III, 61. — Quoad absolutionem 261 seq.

Ecclesia. Capax domini II, 20 seqq. — Ejus potestas statuendi imp. dirimentia IV, 116 seqq.

Ecclesiae vetitum IV, 106 seqq.

Effectus peccatorum I, 202 seq.

Egressus e clausura quandonam monialibus permittitur II, 331 et IV, 467.

Ejecti ex religione II, 333 seq.

Electio status perfectioris ut causa dissolvendi sponsalia IV, 26 seqq. — Electio confessarii tempore jubilaei 337 seq.

Electores. Deputatorum II, 257 seq.

Eleemosyna. Quoad praeceptum I, 313 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I. — Quoad jubilaum IV, 334 seq.

Emancipatio II, 23 seq.

Emblemata nova SS. Cordis non sunt probanda I, 342.

Embriotomia. Vide *Craniotomia*.

Emphyteusis II, 246.

Emptio-venditio II, 229 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.

Energumeni. Quoad irregularitatem IV, 348.

Epikeia. Quomodo differat ab interpretatione stricte dicta I, 158 seq. — *Quandonam* locum habeat 160. — An obtineat in dubio (*ibid.*). Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.

Epileptici. Quoad irregularitatem IV, 349.

Episcopatus quoad hierarchiam jurisdictionis III, 434. — Quoad ordines 470.

Episcopi. Quoad potestatem legi-

feram I, 117 seqq. — Quoad legis dispensationem 161 seq. — Quoad votorum dispensationem 399 seqq. — Quoad jejunii disp. 492. — Quoad tempus pascale 501. — Quoad pia legata II, 214. — Quoad eorum obligationes 302 seq. — Quoad reductionem missarum III, 124. — Quoad approbationem 301 seqq. — Quoad absolutionem a reservatis 329. — Quoad dispensationem in bannis IV, 36. — In imped. impediuntibus 115. — In imped. dirimentibus 200 seq. — Quoad indulgentias 249 seq. — Quoad irregularitates 364. — Quoad absolutionem a censuris. 387 seqq.

Equites Velleris aurei. Eorum privilegia I, 172 seq.

Error. In contractibus II, 186 seq. — A confessario commissus quomodo corrigendus II, 127 et III, 364.

Eucharistia. Ut Sacramentum III, 1 seqq. — Ut sacrificium 92 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

Eutrapelia II, 252 et I, 467.

Evagatio mentis. Ut filia acediae I, 225.

Evictio II, 235.

Eviratio I, 434.

Exactores tributorum. Quoad restitutionem II, 125.

Examen. Quoad conscientiam III, 266 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III. — Quoad confessarios 305.

Excellentiae potestas. Quoad sacramenta II, 349.

Excommunicatio IV, 394 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Excommunicationes R. P. *specialiter* reservatae IV, 429 seqq. — *Simpliciter* reservatae 454 seqq.

- *Ordinariis reservatae* 482 seqq.
 — *Nemini reservatae* 489 seqq. —
Tridentinae 495 seqq.
Exemplum primum. Quoad restitutionem II, 118.
Exemptio. Quoad regulares II, 335 seqq.
Exercitium. Quoad ordinationem III, 452 et 456: IV, 505 seqq.
Exhaereditio II, 192.
Exhumatio III, 213.
Exlex. An detur I, 128.
Exorcismi. Quoad baptismum II, 464. — Solemnnes sacerdotibus reservantur I, 314 seq: III, 429.
Exorcistatus III, 482 seqq.
Expensae seu *Impensae*. Quoad restitutionem ex parte possessoris bonae fidei II, 96. — Ex parte possessoris malae fidei 98.
Experientia triennalis in matrimonio IV, 194 seqq.
Expositi infantes. Quoad xenodochia II, 163. — Quoad baptismum 457 seqq.
Expositio. Quoad eucharistiam III, 51 seqq.
Exsecratio. Ecclesiae III, 146. — Altaris 150. — SS. Vascor. 136 seqq. — SS. Vest. 154 seqq. — Coemet. 423.
Exsecutor. Quoad testamentum II, 214. — Quoad iudicium sanguinis IV, 352.
Exsequiae III, 412 seqq.
Extasis. Quoad auditionem missae I, 409.
Extrema Unctio III, 378 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

F.

- Fabri**. Quoad jejunium I, 490.
Facultas. Testandi undenam II, 210 Binandi III, 140. — Absolvendi a reservatis 322 seqq. — Benedicendi et imponendi scapularia IV, 307 seqq. — Absolvendi a censuris 387 seqq.
Falsarii litterarum apostolicarum IV, 447.
Fama. Quoad defensionem I, 439. — Quoad laesionem 452, 458 seqq. — Quoad dominium II, 15. — Quoad restitutionem 164 seqq. — Quoad irregularitatem ob defectum famae IV, 353 seqq.
Familiares regularium II, 337: — III, 43, 307, 394.
Familiaritatis episcopus III, 446.
Famuli. Quoad cooperationem I, 327. — Quoad eorum obligationes erga dominos 425. — Quoad auditionem Missae 413. — Quoad opera servilia 417. — Quoad jejunium 491. — Quoad furta minuta II, 76 seqq. — Quoad compensationem 89. — Quoad restitutionem 143.
Febricitans. Quoad auditionem sacri I, 154.
Feniani. Quoad excommunicationem IV, 461.
Feria V in Coena Domini vid. *Supra*.
Feria VI in Parasceve quoad Missam III, 138.
Ferrarii. Quoad jejunium I, 490.
Festa. Quoad institutionem I, 475. — Quoad sanctificationem 475 seqq.
Feudum II, 247.
Fictio. Quoad legem I, 141. — Quoad contractus II, 184 seqq. — Quoad promissionem matrimonii IV, 4 seqq.
Fidejussio II, 247 seqq.
Fides I, 274 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
Figuli. Quoad jejunium I, 490.
Figurae Eucharistiae III, 7.

- Filii.** Quoad obligationes erga parentes I, 419 seq. — Quoad jejunium 491. — Quoad dominium II, 23 seqq. — Quoad furta 76 seq. — Quoad contractus 180 seqq. — Quoad ingressum in religionem 321 seq. — Quoad baptismum, parentibus invitis, 454 seq. — Quoad sponsalia et matrim. IV, 9. — Illegitimi quoad irregularitatem 350.
- Finis.** Quid sit et quotuplex I, 59 seq. — Ex quo fine actus hum. desumat suam moralitatem 60. — Qualis moralitas desumatur ex fine 60 seq. — An finis quilibet malus totum actum corrumpat 62. — An bonitas finis tollat malitiam actus ex objecto pravi 62 seq. — Finis legis non cadit sub lege 149. — Finis quoad matrimonium IV, 55 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Firmitas** matrimonii quoad vinculum IV, 79 seqq. — Quoad thorum et cohabitationem 89 seqq.
- Flaminis** baptismus II, 432.
- Flores** decerpere in die festo I, 414. — Aut artificiales conficere. 415. — Quoad ornandum altare III, 152 seq.
- Florilegium** IV, 242.
- Fluxus menstruus.** Quoad communionem III, 78. — Quoad actum conjugalem IV, 226.
- Fodinae.** Quoad occupat. II, 44 seq.
- Foeminae.** Quoad ordinat. III, 448.
- Foetus** abactio vel enecatio ad matrem servandam I, 441 et IV, 487. — Abortivus an baptizandus II, 452 seq.
- Foensia** I, 415.
- Fori** privilegium pro clericis II, 309 et IV, 443 seq.
- Forma** contractuum II, 189 seqq.
- Forma sacramentorum** II, 365 seqq. — Baptismi 445 seqq. — Confirmationis 485. — Eucharistiae *in fieri* III, 36; *in facto esse* 38. — Poenitentiae 202 seqq. — Extr. Unct. 391. — Ordinis *in genere* 460; *in specie* Cfr. *Ind. Syn.* tom. III. — Matrimonii IV, 66.
- Forma ordinaria** in dispensationibus matrimonialibus IV, 209.
- Forma pauperum** in disp. matrim. IV, 209 seq.
- Forma politici imperii** quoad Ecclesiam I, 119.
- Formale peccati.** Quid sit I, 185 et 189 seq.
- Formula** juramenti gubernio Ecclesiae hostili praestanda I, 383.
- Formulae** blasphematoriae I, 373 seq.
- Fornicatio.** Quid sit et quale peccatum I, 238 seq. — An prima specificè differat a sequentibus 239. — An fornicatio sponsorum cum extranea persona mutet speciem 241. — An dissolvat sponsalia IV, 24.
- Fortitudo.** Ut virtus cardinalis I, 269 seq.
- Fossores** quoad jejunium I, 490.
- Fragmenta** hostiarum, si decendant, quomodo tractandae III, 47.
- Fraudatores** tributorum II, 169 seqq.
- Fraus** legis quomodo fiat I, 132 seq.
- Frequens** communio. Quid de ea dicendum III, 79 seqq.
- Fructus.** Quoad usumfructum et accessionem I, 12 seq. et 51. — Quoad missam III, 105.
- Fuga.** An reo sit licita I, 143 seq. et II, 264 seq. — In persecut. I, 288.
- Fugitivi** religiosi II, 334.
- Fullones.** Quoad jejunium I, 490.
- Fulminatio** dispensationis IV, 207.

Funambuli. Quomodo peccent I, 433.

Fundamentum domini II, 20. —
Sigilli III, 366.

Fundatio. Quoad obligationem celebrandi III, 121 seqq.

Funera. Quoad jus parochi III, 410 seqq. — Haereticorum funeribus assistere an liceat catholicis 428.

Furtum. Quidditas II, 68 seq. — Quotuplex et quale peccatum 70 seq. — Materia gravis 71 seqq. — Uxorum, filiorum, famulantium, religiosorum 76 seq. — Furta minuta 78 seqq. — Quomodo haec sint restituenda 82. — Quantitas notabilis in furto sacrilego 82. — Causae acceptionem rei alienae a furto excusantes 82 seqq. — Furtum rei profanae in loco sacro an sit sacrilegium I, 361 et II, 70.

G.

Gabellae II, 168 seqq. vid. *Tributum*.

Gaudium. De re mala I, 213 seq. — De pollutione naturali 214.

Gaz super altare pro nobetur III, 152.

Generalis confessio III, 272.

Geomantia. Ut species divinationis I, 350.

Gestatio. Quoad habitum clericalem II, 270 seq. — Quoad tonsuram 271. — Quoad arma 296.

Gestio negotiorum II, 218.

Gibbosi. Quoad irregularitatem IV, 349.

Glacies. Quod baptismum II, 441.

Gradus. Quoad ordinationem III, 458. — Quoad consanguinitatem IV, 138 seqq. — Quoad affinit. 171 seqq.

Gratia. Sanctificans II, 355: — Sacramentalis (*ibid.*). — An fides sit *prima* gratia I, 277.

Gratiarum actio post communionem III, 22: — post missam 165.

Gratuitus contractus II, 176 et 197 seqq.

Gula. Quid, quale peccatum, ejus filiae et remedia I, 225 seqq.

Gutta. Quod baptismum II, 444. — Quoad extr. unct. III, 389.

H.

Habituale voluntarium I, 12. — Habituale peccatum 187.

Habitatus in peccato turpi. Quoad absolutionem si cupiat ascendere ad SS. Ordines vel statum Religiosum II, 399 et III, 450.

Habitus bonus. Vid. *Virtus*.

Habitus clericalis II, 270: — religiosus 330 et IV, 512.

Haeredes et *Haereditas* II, 207 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.

Haeresis. Quoad quidditatem et divisionem I, 291 seqq. — Quoad requisita ad haeresim formalem coram Ecclesia 293. — Quoad poenas canonicas 294 et IV, 429 seqq.

Haeretici. Quoad leges ecclesiasticas I, 129. — Quoad rebaptizationem II, 457 seqq. et 468. — Quoad confessionem in casu rebaptizationis III, 201 seq. — Quoad impedimenta IV, 123 seq. — Quoad clandestinitatem 180 seqq. — Quoad poenas canonicas IV, 429 et I, 294.

Haereticum ministrum adire an unquam liceat catholicis qui matrimonium ineunt cum haereticis IV, 111.

Hasta. Quoad venditionem II, 238.

Hebetudo mentis filia gulae I, 227.

Heri. Eorum obligationes qua *supe-*

- riorum* I, 428. — *Qua locatorum* I, 244.
- Hermaphrodit.** Quoad ordinationem III, 449. — Quoad matrimonium IV, 195.
- Hierarchia** ordinis III, 433; — jurisdictionis 433 seq.
- Histriones.** Quoad malitiam I, 365. — Quoad irregularitatem IV, 354.
- Homicidium.** Quoad suas species I, 431. — Quoad restitutionem II, 155 seq. — Quoad irregularitatem IV, 358 seq.
- Honestas** actus conjugal. IV, 225 seq.
- Honestas publica.** Ut imped. dirimens IV, 164 seqq.
- Honor.** Quoad laesionem I, 452 seqq. — Quoad reparationem II, 167 seq.
- Hora.** Quoad refectionem in die jejunii I, 479 seq. — Quoad horas canonicas II, 280 seqq. — Quoad jejunium naturale III, 73. — Quod missam celebrandam 138 seq. — Quoad lucrandas indulg. IV, 281.
- Horae canonicae** II, 271 seqq.
- Horror** futuri saeculi filia interior luxuriae I, 237.
- Hospitalarii** ordines II, 317.
- Hostia.** Quae sit consecrabilis III, 23 seqq. — Quid si mutetur in carnem etc. 19 seq. — Si cadat 47 seq. — Si immittatur in strophium 47 seq. — Si evomatur 48. — Si sumpta infirmus illico moriatur (*ibid.*). — Quoties renovanda 51.
- Humanitas Christi.** Quo cultu colenda I, 338 seq.
- Humilis** sit confessio tum *habitu* III, 217, — tum *mente* 239.
- Hydromantia.** Species divinationis I, 350.
- Hyperdulia** I, 337 seqq.
- Hypnotismus** II, 357 seq.
- Hypocrisis.** Filia superbiae I, 189.
- Hypotheca** II, 220.
- Hypothecarii** creditores II, 138 seq.
- I.**
- Idololatria.** Quid, quotuplex, quale peccatum I, 349 seq.
- Ignis** inferni est realis non metaphoricus III, 110 seq.
- Ignorantes.** An possint absolvi, si ignorent necessaria necessitate medii vel praecepti I, 285. — An debeant doceri a confessario III, 346 seq.
- Ignorantia.** Quid, quotuplex I, 36 seq. — Quid faciat circa voluntarium 39. — Quid circa peccatum 39 seq. — Vincibilis sitne speciale peccatum 41. — Qualis excuset a culpa 152. — Qualis a poena 153 seq. — Est causa peccati intrinseca occasionalis 202. — Ad quid teneatur confessarius ex ignorantia non monens poenitentem de restitutione facienda II, 127. — Quid faciat circa impedimenta IV, 123 seqq. et 151 seq. — Quid circa irregularitatem 348 seq. — Quid circa censuras 386.
- Illegitimi.** Quinam sint et quotupliciter distinguantur quoad irregularitatem IV, 350.
- Illitterati.** Quoad irregularitatem IV, 349.
- Imagines.** An et quo cultu colendae I, 333 seqq. — An adhiberi possint in expositione publica SS^{mi} III, 52.
- Immersio** in baptismo II, 443 et III, 448.
- Immobilia** II, 18.
- Immunditia.** Vide *Mollities*.

Immunitas asyli ecclesiastici IV, 464.

Impanatores III, 16.

Impediens. Consecutionem alicujus boni II, 106 seqq. et 154. — Jurisdictionem ecclesiasticam IV, 441 seq. — Promulgationem vel executionem Actorum S. Sedis 446 seq. — Matrimonium 496. — Mulierem ne statum religiosum amplectatur 497.

Impedimenta matrimonii *impedientia* IV, 105 seqq. — *Dirimentia* 116 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Impediti adire Romam pro absolutione censurarum III, 324 et IV, 389.

Imperfectio. Quoad confessionem III, 196.

Imperium. Voluntatis in alias potestas I, 5 seq. — Politici imperii divina origo 118 seqq.

Impletio operum praescriptorum pro lucrandis indulgentiis IV, 256 seqq.

Impotentia. Quoad legem I, 154 seq. — Quoad missam audiendam 412 seq. — Quoad jejunium 489 seq. — Quoad restitutionem ex bonis *ejusdem ordinis* II, 93. — Quoad restitutionem debitorum 146 seq. — Quoad horas canonicas 290 seq. — Quoad integritatem confessionis III, 255 seqq. — Quoad matrimonium IV, 190 seqq. — Quoad censuras 386.

Imprecatio seu *Maledictio* I, 375.

Imprimentes. Quoad libros propugnantes haeresim IV, 431 seqq. — Quoad libros S. Scripturae sine approbatione Ordinarii 495.

Improperium I, 467.

Impuberes. Quoad casus reservatos

III, 315. — Quoad matrimonium IV, 168. — Quoad poenas et censuras ecclesiasticas I, 129; IV, 379.

Imputabilitas actuum humanorum I, 46. — Requisita ut voluntarium *indirectum* imputetur ad culpam 16.

Incarnatio. An explicite credenda I, 285 seq.

Incestus. Quid sit I, 244. — An diversus pro diversa cognatione 244 seq.

Inconsideratio, filia luxuriae I, 237.

Inconstantia, filia luxuriae I, 237.

Index librorum prohibitorum. Quoad originem, regulas, obligationem IV, 435 seqq.

Indifferentes actus. An dentur I, 48 seq.

Indifferentia. Quoad libertatem I, 21 seqq. — Quoad moralitatem 48 seq.

Indignatio. Ut filia irae I, 222. — Ut justa 222 seq.

Indigni. Quale peccatum : ipsis administrare Sacramenta II, 397 seqq.: — ab ipsis petere sacramenta 414 seqq.

Indissolubilitas matrimonii IV, 79 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom IV.

Inductio seu *sollicitatio* ad fornicationem an sit speciale scandalum peccatum I, 239 et 325.

Indulgentiae IV, 242 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Infallibiliter an prosint indulgentiae defunctis IV, 261 seqq.

Industriales fructus non debent restitui a possessore malae fidei II, 98.

Infamans delictum. Quoad irregularitatem IV, 357 seq.

Infamare seipsum an liceat I, 464 seq. et II, 15 seq.

Infamia juris. Quoad irregularitatem IV, 353.

Infantes. An ante usum rationis alicui legi subiciantur I, 127 seq. — An, baptizati et mortui ante usum rationis, possint invocari 344. — An, cum adoleverint, interrogandi sint, num ratum habeant baptismum II, 451 seq. — An baptizari possint in utero matris 452. — An licite baptizentur infantes acatholicorum, invitis parentibus 454. — An licite baptizentur ante usum rationis filii acatholicorum, rogatu eorum parentum 455.

Inferiores. Obligationes eorum erga superiores I, 425 seq.

Infernus. Fidelis qui novit poenas inferni magis cruciabitur quam infidelis qui eas non novit I, 153 seq. — Quoad poenar. mitigation. III, 109 seq. — Quoad ignem 110 seq.

Infideles. An teneantur ad leges Ecclesiae I, 129. — An possint compeilli ad fidem 290. — An eorum ritus possint tolerari 291. — Quid de eorum matrimonio IV, 44 et 71 seq.

Infidelitas. Quid, quotuplex, quale peccatum, etc., etc. I, 288. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.

Infirmi. Quoad auditionem missae I, 412. — Quoad abstinentiam 478. — Quoad jejunium ecclesiast. 489. — Quoad viaticum III, 48. — Quoad jejunium naturale 77. — Quoad extr. unct. 398. — Quoad eorum visitationem 401 seq. — Quoad indulgentias IV, 268 seq.

Informe sacramentum II, 351. — An detur sacr. poenit. validum simul et informe III, 232 seq.

Ingressus in religionem II, 320 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.

Inhabilitas. Quoad contractus II, 180 seqq. — Quoad licitam susceptionem Ordinum eorumque administ. IV, 344 seqq. vid. *Irregularitas*. — Ut effectus excomm. maj. 406 seq.

Inimici. Quoad dilectionem I, 308 seqq.

Injectio manuum violenta quid sit IV, 456.

Injuria. In *genere* II, 63 seqq. — In *specie* 66 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.

Innocens. Quoad occisionem I, 439.

Innominatus contractus II, 176.

Inquietudo animi, filia avaritiae I, 221.

Insordescencia in excommunicatione quid operetur IV, 398.

Inspectores. Quoad scholas neutras I, 424.

Institutum religiosum. Vid. *Congreg. relig.*

Instruere. Ut est officium: *parentum* I, 421 seqq.; — *superiorum* 427 seqq.; — *confessarü* III, 346.

Instrumenta. Quoad contactum in ordinatione III, 460 seq.

Integritas. Quoad auditionem missae I, 409 seq. — Quoad recitationem horarum II, 276 seq. — Quoad confessionem III, 244 seqq.

Intellectus. Quomodo concurrat ad act. hum. I, 4; — subsit voluntati 5.

Intentio. Quoad actuum moralitatem I, 59 seqq. — Quoad legem implendam 149. — Quoad missae auditionem 407. — Quoad furta minuta II, 78 seq. — Quoad horas 287. — Quoad sacramenta conficienda 382 seqq. — Quoad ea sus-

- cipienda 407 seqq. — Quoad mis-
 sae applicationem III, 113 seqq.
 — Quoad indulgentias IV, 256
 seq., 263 seq. et 299 seq.
- Interdictum.** In *genere* IV, 418 seqq.
 — Interdicta *Piana* 507 seqq. —
 Interdicta *Tridentina* 511. Cfr.
Ind. Syn. tom. IV.
- Interdictum ab ingressu Eccle-
 siae** IV, 423 seq. Cfr. *Ind. Syn.*
 tom IV.
- Internationalistae.** Quoad excom-
 municationem IV, 461.
- Interpres.** Quoad confessionem III,
 255 seq. — Quoad sigillum 372.
- Interpretatio.** Quoad leges I, 157
 seqq. — Quoad dispensationem
 165 seq. — Quoad privilegium 174.
 — Quoad juramentum 385. —
 Quoad votum 395 seq. — Quoad
 contractus modales II, 193 seq. —
 Quoad foundationes III, 121 seqq.
 — Quoad indulgentias IV, 284.
- Interrogationes** in confessione III,
 347 seqq.
- Interruptio.** Quoad actuum multi-
 plicationem I, 207 seq. — Quoad
 jejunium 481 seqq. — Quoad horas
 canonicas II, 285 seq. — Quoad
 missam III, 170 seqq.
- Interstitia** III, 456 seq.
- Intrusus.** Quoad susceptionem sa-
 cram. II, 416 seq. — Quoad poenas
 IV, 426, 452 et 510.
- Invariabilitas** materiae et formae
 in sacramentis II, 373.
- Invadentes** bona Ecclesiae Roma-
 nae IV, 451 seq.
- Invasor.** Quoad occisionem I, 435
 seqq.
- Inventarium** II, 208.
- Inventio rerum amissarum** II, 48 seqq.
- Invidentia** fraternae charitatis est
 supremum invidiae peccatum I,
 223.
- Invidia.** Quid, quale peccatum, ejus
 filiae et remedia I, 222 seq.
- Invitati** ad prandium. Quoad absti-
 nentiam I, 478.
- Involuntarium.** Quid et quotuplex
 I, 27 seq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
- Ira.** Quid, quale peccatum, ejus filiae
 et remedia I, 221 seq.
- Irregularitas** IV, 344 seqq. Cfr. *Ind.*
Syn. tom. IV.
- Irreligiositas** I, 358 seqq.
- Irrisio.** Quid I, 467.
- Irritatio.** Quoad *legem* I, 146 seq.
 — Quoad *vota* 397 seq.
- Irrumatio.** Quid I, 250 et IV, 231.
- Ite, missa est.** Undenam III, 96.
- Iter.** Quoad missam audiendam I,
 412. — Quoad jejunium 491.
- Iteratio.** Quandonam et quomodo
 fieri debeat in sacram. II, 376 seq.
- J.**
- Jactantia.** Filia superbiae I, 220.
- Jansenistarum** ordinationes III, 444.
 — Circa confess venialium III, 191.
- Jansenius.** Circa libertatem. I, 23, 25.
- Jejunium.** Ecclesiasticum I, 479 seqq.
 Cfr. *Ind. Syn.* tom. I. — Naturale
 III, 71 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
 — In ordine ad jubilaum IV,
 333 seq.
- Jentaculum** in die jejunii I, 484 seq.
- Joanna papissa** III, 448.
- Jocalia.** In sponsalibus IV, 17 seq.
- Jocus** I, 453.
- Jubilaum** IV, 325. Cfr. *Ind. Syn.*
 tom. IV.
- Judas.** An adfuerit institutioni Eu-
 charistiae II, 398 et III, 5 seq.
- Judex.** An possit damnare reum ju-
 ridice convictum, quem certo

novit innocentem I, 153 et II, 259.
 — Obligationes II, 258 seqq. —
 Quoad divortium IV, 98 seq.
Judicium. Speculativo-practicum et
 practico-practicum I, 75.
Judicium temerarium. Quid, quan-
 tum et quale peccatum I, 468 seqq.
Jura stolae II, 31.
Juramentum I, 377 seqq. Cfr. *Ind.*
Syn. tom. I.
Jus II, 7 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
Jurati (*membres du jury*). Quoad
 sententiam ferendam II, 260. —
 Quoad irregularitatem in judicio
 sanguinis IV, 353.
Jurisdictio sacramentalis III, 293
 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
Juspatronatus. Quid, quotuplex, etc.
 II, 312 seq.
Justa causa pro indulgentiis IV,
 251 seqq.
Justificatio juxta doctrinam refor-
 matorum II, 367 et III, 188 seqq.
Justitia. Quidditas, divisio, etc. etc.
 II, 1 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
Justitia christiana juxta protes-
 tantes II, 367.
Justum pretium. Ejus norma sta-
 bilitur I, 429 seqq.

L.

Labor. Ut excusans a jejunio I, 490.
Laesio juris. Quoad bona corporis I,
 430 seqq. — Quoad bona honoris
 et famae 452 seqq. — Quoad bona
 animi II, 66 seq. — Quoad bona
 fortunae 67 seqq.
Laicalis status II, 256 seqq.
Laicus. An et quando possit sibi vel
 aliis administrare viaticum II,
 358 et III, 41 seq.
Lampades coram SS^{mo} III, 50.

Lanarii. Quoad jejunium I, 490.
Latria I, 337 seqq.
Latrocinium. Ut species homicidii
 I, 432.
Laxismus. Quid sit I, 101.
Lectio librorum prohibitorum IV,
 435 seqq.
Lectoratus III, 480 seq.
Lectores. Quoad jejunium I, 490.
Legatum formis legalibus destitu-
 tum an valeat in conscientia II,
 210 seq.
Legentes libros haereticorum aut
 nominatim a S. Sede prohibitos,
 quandonam excommunicationem
 incurrant IV, 431 seqq.
Legislator. An teneatur propriis
 suis legibus I, 130. — Legislatoris
 civilis obligationes II, 257. — An
 possit constituere impedimenta
 IV, 120 seqq.
Legitima, seu reservatio II, 202.
Legitimitas conjugum et prolium ut
 effectus sanationis in radice IV,
 224.
Lenitas. Irregularitas ex defectu le-
 nitatis IV, 351 seq.
Lenones. Quoad absolutionem I, 240.
Leoninus contractus II, 242.
Lepra. Quoad susceptionem Euch.
 III, 78.
Lex. Quidditas, etc. etc. I, 110 seqq.
 — Causae, effectus et actus legis
 111 seq. — Quotuplici modo leges
 aliae ab aeterna deriventur 114
 seq. — Quomodo lex negativa et
 affirmativa obligent 116.
Libellus. *Repudii* an solvebat matri-
 monium IV, 82 seq. — *Supplex*
 quoad matrimonium 211 seqq.
Libertas. Quomodo concurrat ad
 act. hum. I, 4 seq. — Ejus quid-
 ditas, variae distinctiones 20 seqq.

- Qualis requiratur ad act. hum.
24 seq.
- Liberum arbitrium.** In quo situm
I, 21. — Errores circa illud 22 seq.
— Ejus variae definitiones 23. —
Non est exstinctum, sed viribus
attenuatum 24.
- Licitatio** vid. *Hasta*.
- Ligamen** IV, 163. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
- Lignatio.** Modus occupandi II, 45.
- Limitatio** fructuum in sacrif. miss.
undenam III, 106.
- Linea.** In consang. IV, 138. — In
affin. 171.
- Lintea sacra** a quibus lavanda III,
156.
- Litaniae.** Quoad approbationem I,
342 seq. — In die festo S. Marci
et triduo Rogation. II, 276.
- Litterae** turpiter amatoriae an pos-
sint deferri a famulantibus I, 328.
- Litterae apostolicae** quatenus sint
IV, 434 et 447.
- Lixivium.** Quoad bapt. II, 442.
- Locatio-conductio** II, 243.
- Locus.** Quoad auditionem miss. I,
411 seq. — Quoad sacrilegium
360 seq. — Quoad restitutionem
II, 141. — Quoad celebrationem
miss. III, 143 seqq. — Quoad de-
bitum conjugale IV, 226. — Quoad
indulgentias 258 seq. et 267. —
Quoad interdictum 419.
- Longaevitas.** Cur promittatur hono-
rantibus parentes I, 419.
- Lora.** Quoad materiam Euch. confi-
ciendae III, 26.
- Loteria** seu *Sortitio* II, 251.
- Loth.** Ejus peccatum I, 36.
- Lotio.** Pedum in ultima coena III, 5.
— Corporalium, etc. 156.
- Lucia** (S.). Ejus verba ad Pascha-
sium explicantur I, 31.
- Luciferani.** Quoad causam peccati
I, 200.
- Lucrum cessans.** Ut titulus ab
usura excusans II, 227.
- Ludus** II, 251.
- Lumina.** Quoad tabernaculum III,
50. — Quoad expositionem SS^{mi}
52. — Quoad missae celebratio-
nem 151 seq.
- Lunatici.** Quoad irregul. IV, 290.
- Lunula** ostensorii. Quoad benedict.,
exsecrat. et tactum III, 157 seq.
- Lutherani.** Circa libertatem I, 23. —
Circa causam peccati 200. — Circa
justificationem II, 367 seq. et III,
188 seq.
- Luxuria.** Quid, quale peccatum, ejus
filiae et remedia I, 234 seqq. Cfr.
Ind. Syn. tom. I.

M.

- Macula** animae ex peccato, quid sit
I, 202 seq.
- Magia.** Quid, quotuplex I, 355 seqq.
- Magister.** Ejus obligationes erga
discipulos I, 428 et II, 67 seq. —
Quoad scholas neutras I, 423 seq.
- Magnetismus** I, 356.
- Maledicere** I, 375.
- Malefactores.** Quoad occisionem I,
435 seqq.
- Maleficium.** Quid, quotuplex I, 355
seq. — Qualiter liceat et non liceat
ea solvere vel solvi petere 356.
- Malum** intrinsecum *per se*, vel *per*
accidens I, 35.
- Mandans.** Quoad cooperationem II,
112 seqq. — Quoad restitutionem
(*ibid.*). — Quoad contractum 217.
- Mandatarius.** Ejus obligationes II,
217.
- Mandatum.** Ut contractus II, 217.
- Manifestatio.** Quoad *secreta*, quan-

donam liceat I, 471 seq. — Quoad ejus *omissionem* in ordine ad restit. II, 124 seqq. — Quoad conscientiam in Institutis religiosis III, 82 seqq. et 311 seq.

Manipulus. Quoad missam, benedict., exsecrat., materiam, colorem, formam et significationes mysticas III, 157 seqq.

Manuscripta. Quoad dominium religiosorum II, 35.

Manutergium in missa III, 155.

Mappa III, 151.

Marcionitae. Quoad causam peccati I, 200.

Mare. Quoad missae celebrationem III, 143.

Maria (S.). Quoad cultum I, 338 seqq. — Quoad sacramenta II, 406, 452; III, 397. — Quoad matrimonium IV, 48 et 54.

Maria Stuart. Quoad communionem III, 41.

Maritus. Quoad votorum irritationem I, 398. — Quoad ejus obligationes 428.

Martyrium II, 433 seqq.

Massones. Quoad matrimonium IV, 75. — Quoad censuras 461 seqq. — Quoad absolutionem 463 seqq.

Masturbatio. Vide *Mollities*.

Materia. In lege I, 121 seq. — In consuetudine 182 seq. — In peccatis 192 seqq. — In luxuria 235. — In correct. fraterna 318. — In voto 392. — In auditione missae 409. — In esu carnum die abst. 477. — In violatione jejunii 481 seqq. — In furto II, 71 seqq. — In contract. 176 seqq. — In horis canonicis 276. — In sacramentis 365 seqq. — In bapt. 441 seqq. — In confirm. 482 seqq. — In euch.

tam *in fieri*, quam *in facto esse* III, 23 seqq. — In poenit. 195 seqq. — In extr. unct. 386 seqq. — In ordine 460 seqq. — In matr. IV, 66. — In censuris 384 seqq.

Materiale peccati. Quid sit I, 185, 189.

Matrimonium IV, 43 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Matrina. Vid. *Patrini*.

Matutinum et *Laudes*. An recitanda ante missam II, 283 seqq.

Mazziniani. Quoad excomm. IV, 461.

Media nox quomodo intelligenda in jejunio naturali III, 73.

Medici. Obligationes II, 267 seqq.

Medicinae ars. Quoad clericos II, 296. — Quoad irregul. IV, 353.

Medium. Quoad virtutem I, 273 seqq.

Membrum genitale. Quomodo subdit imperio voluntatis I, 5.

Memoria. Quoad imperium voluntatis I, 5. — Quoad caecum celebrantem III, 155.

Mendacium. Quid, quotuplex, quale peccatum I, 452 seqq. — In confessione III, 242 seqq.

Mendicantes Ordines II, 317.

Mensa. Ut titulus ordinationis III, 455. — Ut prohibita cum excommunicatis IV, 404.

Menstrua. Quoad susception. euch. III, 78. — Quoad actum conjugalem IV, 226. — Quoad agenesim 230 et 234.

Mercatores. Quoad cooperat. I, 329. — Quoad furta minuta restit. II, 82. — Quoad debita incerta 134 seqq.

Mercatura. Quoad excommunicationem IV, 425 seqq.

Meretricium. Quid sit I, 238 seqq. — An permitti possint meretrices

240. — An liceat locare ipsis domus 330. — Quoad restitutionem II, 179 seq. — Quoad confess. III, 245.
- Meritum** I, 65 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I. — Excellentia merit. IV, 205.
- Merx** II, 230.
- Mesmerismus.** Vid. *Magnetismus.*
- Metallum.** Quoad calicem et patenam III, 153 seq.
- Metus.** Quoad actum human. I, 32. — Quoad legis adimplet. 148. — Quoad legis violat. 154. — Quoad juramentum 379. — Quoad votum 390. — Quoad jejunium 491. — Quoad contractus II, 188. — Quoad sponsalia IV, 8. — Quoad matrim. 160 seq. — Quoad censuras 386.
- Militares Ordines** II, 317.
- Milites.** Quoad abstinentiam I, 478. — Quoad bona in bello capta II, 46 et 136. — Quoad desertionem 172.
- Militia.** Huic se subducere, an liceat II, 171 seq. — Eam deserere 172.
- Mille et decem millium et ultra annorum indulgentia** IV, 246 seq.
- Minister** in sacramentis II, 378 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
- Minores.** Quoad contractus II, 180 seqq.
- Misericordia.** Ejus opera corporalia et spiritualia I, 313 seq.
- Missa.** Ut est audienda I, 407 seqq. Ut est sacrific. III, 92 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III. — Contra Miss. onera non currit praescriptio II, 59.
- Missale** III, 155 et 170.
- Missionis** titulus quoad ord. III, 455 seq.
- Mitigatio** poenarum in inferno an detur III, 109 seq.
- Mixta** matrimonia IV, 106 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Moderamen** inculpatae tutelae I, 436.
- Modificationes.** Quoad contractus II, 190.
- Modus.** Quoad contractus II, 193. — Quoad interrogationes in confessione III, 347 seq.
- Moechia.** Vide *Adulterium.*
- Mohatra** II, 253 seq.
- Molitores** quoad servilia I, 417.
- Mollities.** Quid sit et quale peccatum I, 253 seq.
- Moniales.** Quoad statum in Gallia II, 36. — Quoad horas canon. 274 seq. — Quoad clausuram 331. — Quoad ablutionem corporalium, etc. III, 156. — Quoad communionem et conscientiae manifestationem 82 seq. et 486 seqq. — Quoad confessionem. 310 seqq. — Quoad jubilaum IV, 338 — Quoad poenam, si a clausura exeant 466 seq.
- Monitio canonica** IV, 377 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Monogamia** IV, 76 seqq.
- Monomachia.** Vide *Duellum.*
- Monopolium** II, 239 seq.
- Monstrum** an baptizandum II, 453 seq.
- Montanistae** circa remiss. peccat. III, 191.
- Montes pietatis** II, 229.
- Mora.** Ut causa dissolvendi sponsalia IV, 29.
- Moralitas.** Quid sit I, 45 seq. — In quo constituendae sint regulae morum 47. — Quot et quae moralitatis species 47 seq. — Principia seu fontes moralitatis 52 seq.
- Morganaticum** matrimonium IV, 63 seq.

Moribundi. Quoad restitution. II, 93 seq. — Quoad absolut. III, 214 et 261 seqq.

Morphium II, 268.

Mortale peccatum I, 187 seq., 192 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom I

Morum regulae. In quo constitutendae sint I, 47.

Motus. Concupiscentiae primoprimi, secundoprimi, plene deliberati I, 43. — Motus carnales 257.

Mulcta. An custodes debeant restituere mulctas fisco non applicatas II, 125.

Mulier. Quinquagenaria quoad jejunium I, 490. — Quoad clericos II, 296.

Multiplicitas actuum moraliter interrupt. I, 207 seqq.

Mundus. Ut causa peccati I, 202.

Munera accipere a litigantibus, an liceat iudici II, 259.

Munus a *manu*, ab *obsequio* vel a *lingua* quibus committitur simonia I, 363. — Munus confessarii ut patris, doctoris, medici, iudicis III, 344 seq.

Murarii. Quoad jejunium I, 490.

Mutatio. Quoad materiam et formam in sacramentis II, 373 seqq. — Ut causa dissolvendi sponsalia IV, 24 seq.

Mutilatio. Quoad culpam I, 433 seq. — Quoad poenam 434 seq. — Quoad restitutionem II, 155 seqq. — Quoad irregularitatem IV, 360 seq.

Mutuans et *Mutuatarius*. Quoad obligat. II, 219.

Mutus. Quoad restitutionem II, 124 seqq. — Quoad matrim. 367. — Quoad confessionem III, 256. — Quoad indulgentias IV, 268. — Quoad irregularit. 349.

Mutuum II, 218 seqq.

Mysteria fidei de necessitate tum *medii*, tum *praecepti* credenda I, 285 seq.

N.

Nani. Quoad irregul. IV, 349.

Naso carentes sunt irregulares IV, 349.

Natantes. Quoad aspectum I, 262.

Nativitas. Ut est modus *accessionis* II, 51.

Nativitas Domini. Quoad stipend. III, 120. — Quoad miss. in media nocte 135. — Quoad triplicem miss. 140.

Naturale. Quomodo differat a voluntario I, 10

Naturales filii IV, 350.

Naufragium. An liceat in eo tabulam amico cedere I, 311.

Navigantes in Oceano. Cui confiteri possint III, 298.

Necessitas. Triplex quoad proximum distinguitur I, 310; II, 82 seqq. et 395.

Necromantia. Species divinat. I, 350.

Negotiatio. Vetita clericis II, 297 seqq.

Negotiorum gestio. Ut contractus II, 218.

Nemesis I, 222.

Neocatholici. Quoad ordinat. III, 444.

Neomistae. An consecrent cum episcopo ordinante III, 40.

Neophyti. Quoad irregularitatem IV, 349.

Neopresbyter quoad stipendium III, 469 seq.

Nigritarum commercium II, 17.

Nix. Quoad bapt. II, 441.

Nomen. Dei et Sanctorum quoad vanam usurpat. I, 368 seq. — Nomen

- in bapt. imponendum II, 467 seq.
— Quandoque mutatur in Confirm.
468.
- Nomen Jesu.** Quoad cultum I, 338.
— Quoad indulg. IV, 303 et 322.
- Non-jejuno.** Quandonam liceat communicare III, 75 seq.; — an liceat celebr. ad dand. viat. 76.
- Non-manifestans** II, 124 seqq.
- Non-obstans** II, 124 seqq.
- Notarii** seu *Tabelliones*. Quoad cooperationem defraudationi tributorum II, 170. — Quoad eorum obligationes 266 seq. — Quoad irregularit. IV, 352.
- Notorietas** facti, juris, famae I, 463 seq.; II, 397.
- Novatiani.** Quoad remiss. peccat. III, 191.
- Novitii.** Quoad votorum irrit. I, 398.
— Quoad ordinationem III, 447.
— Quoad eorum sustentationem I, 366 et IV, 472.
- Nudus** contractus II, 176.
- Numerus.** Quoad peccata I, 207 seqq.
— Quoad sacramenta II, 347 seq.
— Quoad dona Spiritus S. 479. — Quoad confession. III, 245 seqq.
- Nundinae.** In festis I, 415.
- Nuntii.** Quoad indulgentias IV, 250.
- Nuptiae** secundae et ulteriores IV, 78.
- Nupturientes** quoad parochum IV, 41 seq.

O.

- Obduratis** an detur gratia sufficiens ad poenitendum III, 183.
- Obedientia.** Quoad filios familias I, 420. — Quoad inferiores 425. — Quoad religiosos II, 325 seq. — Quoad sacerd. erga episc. III, 470.
- Obex** gratiae in sacramentis II, 364 seq.
- Objectum.** Quoad actum moralem I, 53 seqq. — Quoad legem 121 seq. — Quoad consuetudinem 182 seqq.
- Oblationes** in missis III, 171.
- Oblivio.** Ut causa excusans ab integrit. confess. III, 254. — Oblita peccata an adhuc sint confitenda et absolvenda 265 seq. et 63 seq.
- Obreptio.** Quid I, 164.
- Observantia.** Ut superstitio I, 355. — Ut virtus 425 seqq.
- Occasio** peccati III, 353 seqq.
- Occasionarii.** Quoad absolut. III, 356 seqq.
- Occisio.** Malefactoris, — aggressoris — innocentis I, 435 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
- Occultatio** seu *dissimulatio* fidei I, 287 et 458.
- Occultum** impedimentum IV, 202, 208, 215. — *Omnino* occultum 219.
- Occupatio.** Ut modus acquirendi dominium II, 40 seqq.
- Oculus canonicus** IV, 349.
- Odium** Dei filia luxuriae I, 237. — Est omnium peccatorum gravissimum 307. — Odium proximi est filia invidiae 223. — Adversatur charitati 308. — Indirecte seu implicate prohibetur per V Decal. praecept. 431. — Qui ex odio diversa mala proximo exoptat, an teneatur illa in conf. *specifice* manifestare I, 182. — An in peccatis odii circumstantia *propinquitatis* debeat exprimi III, 250 seqq.
- Officia** saecularia quoad clericos II, 296.
- Officium canonicum** II, 271 seqq.
- Officium parvum B. M. V.** est recitandum in lingua *latina* ad lucrandas indulg. IV, 309 et 332.
- Officium** (S.). Quoad excommunicat. eorum qui hujus tribunalis per-

- sonas laedunt aut scripturas diripiunt IV, 490 seq.
- Oleum sanctum.** Triplex distinguitur III, 387.
- Omen.** Species divinationis I, 350.
- Onanismus.** Ut species luxuriae I, 258. — Quoad interrogationes a confessario faciendas III, 347 et IV, 235 seq. — Quoad remedium IV, 230.
- Onanista.** Quomodo uxor se geret cum viro *onanista* IV, 229.
- Onera** missarum. Contra illa non praescribitur II, 59.
- Onerosus** contractus II, 176 seq. et 229 seqq.
- Oniromantia.** Species divinationis I, 350.
- Opera liberalia** I, 414.
- Opere** operato, — operantis, quid sit II, 355 seqq.
- Opifices.** Vid. *Artifices*.
- Opinio.** An differat a dubio I, 86. — Quid sit opinio *probabilis* 94. — Sub quotuplici respectu spectari possit 94 seq. — Quid sit opinio *communis, communior, communissima* 95. — Quid sit opinio *minus probabilis, aequae probabilis, probabilior, probabilissima, tenuiter probabilis* 95. — Quid sit opinio *tutior et minus tuta* 96. — An possit dari opinio quae sit *tutior et minus probabilis* aut *probabilior et minus tuta* 96 seq. — An semper teneamur sequi opinionem *tutiores* 97. — Quando nam teneamur sequi op. *tutiores* 97 seq. — An aliquando sit obligatio sequendi opinionem minus probabilem et minus tutam 106. — An quis possit in eadem materia, inter probabiles opiniones, modo hanc, modo oppositam sequi 106 seq.
- Opium.** Ejus usus in operationibus chirurgicis I, 233.
- Opus.** An opera dirigi debeant ad gloriam Dei, ut sint moraliter bona I, 63 seq. — An fieri debeant ex charitate, ut sint meritoria *de condigno* 69. — Opera *ex gratia* facta quotupliciter distinguantur 72 seq.
- Oraculum.** Ut species divinationis I, 350.
- Oratio** I, 342 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I. — Orationes in Missis quotidianis defunctorum III, 166 seq. — Oratio funebris quomodo habenda 428.
- Oratoria.** Publica, quasi publica, privata III, 143. — Quanam observanda circa privata 148 seq. — Requiritur oratorium *strictae publicum* pro visitatione ecclesiae ad lucrandum indulgentiam IV, 331.
- Ordines religiosi** II, 317 seq.
- Ordo.** In dilectione I, 310; — in correptione fraterna 319; — in restitutione II, 136 seqq.: — in recitatione horarum 284.
- Ordo** seu *Ordinatio* III, 431 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
- Ordo.** Ut imped. dirim. IV, 162. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Originale peccatum** I, 187. — Ejus poenae 203.
- Origenes.** Quoad mendacium I, 454.
- Os.** Quoad privat. commun. civilis IV, 404.
- Oscula.** Extra conjugium I, 259 seqq. — In conj. IV, 232.
- Ostensorium.** An debeat benedici III, 157.

Ostentum. Quomodo baptizandum II, 453

Ostiarium III, 479 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

Ova. Quoad jejuniu I, 486.

Ovarii utriusque defectus an constituat imped. *impotentiae* IV, 192.

P.

Palla III, 154.

Pallium III, 151.

Palpo. Quoad restitut. II, 120 seq.

Panis. Ut materia remota Euch. III, 23 seqq.

Papatus III, 434.

Paramenta sacra III, 157 seqq.

Paraphernalia bona uxorum II, 28 seqq.

Parcimonialia bona clericor. II, 32 seqq.

Parentes. Quoad irritat. votor. I, 398. — Quoad obligationes erga filios 421 seqq. — Quoad testamentum II, 212. — Quoad ingressum in relig. 321 seq. — Quoad sponsalia et matrim. filior. IV, 9.

Parkerus. Quoad Ordinat. Angl. III, 443 seq.

Parochi. Obligationes II, 306 seqq. — Quoad ingressum in relig. 320 seq. — Quoad administ. sacram. 394 seqq. — Quoad missam pro populo III, 118 seq. — Quoad nupturientes IV, 41. — Quoad assistentiam matrimonio 182 seqq. — Quoad matrim. invalide contractum 222 seqq.

Participans. Quoad restitutionem II, 122 seq.

Participatio activa et passiva sacram. qua privant. excomm. IV, 398 seq.

Particulae consecratae quandonam renovandae III, 51 seq.

Partus. Quoad accelerationem I, 442; IV, 486 seqq.

Parvitas materiae in quibusnam peccatis dari nequeat I, 196 seq. — An in luxuria detur 235 seq.

Pascere II, 45.

Pascha. Quid I, 500.

Passio Christi. Cur ejus passioni et morti salus et redemptio nostra specialiter sit adscribenda II, 352 seq. et IV, 262.

Patena III, 153. — Significatio 157.

Paternitas IV, 144.

Patriarchatus III, 434.

Patrimonialia bona quoad cler. II, 31 seqq.

Patrimonii titulus quoad ord. III, 455.

Patrini. In baptismo II, 459 seqq. — In confirmatione 496 seqq.

Patronatus II, 312 seq.

Paupertas. Quoad votum II, 326 seq. — Quoad titulum ord. III, 455.

Paupertas viduae. Ut causa dispensat. IV, 205.

Peccatum. Quidditas, divisio, gravitas, causae, effectus I, 185 seqq. — An detur pecc. pure *philosophicum* 186 seq. — Distinctio *specifica* et *numerica* 204 seqq.

Peculatus. Ut circumst. furti II, 70.

Peculium. Quoad religios. II, 327.

Pelagiani. Circa liberum arbitrium I, 23.

Pensio quae solvitur a gubernio II, 31 et 311.

Percussio clerici vel monachi IV, 456 seqq.

Peregrinationes. Quoad originem I, 341. — Quoad jejuniu 492.

Peregrini. Quoad leges I, 131 seq. — Quoad absolutionem a reservatis III, 321 seq. — Quoad ordines 445. — Quoad matrim. IV, 182 seqq.

Perfectio. Obligatio tendendi in illam pro religiosis II, 323 seq.

Perfidia filia avaritiae I, 221.

Periculum peccati III, 353 seq.

Perjurium I, 380 seq.

Permutatio. Ut contractus II, 236.

Perpetuitas seu *Firmitas* matrimonii IV, 79 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV

Perplexa conscientia I, 83 seq.

Persona moralis. Quoad dominium II, 37 seqq.

Pertinacia. Ut filia superbiae I, 220. — Ut requisita ad haeres. form. 291 seq.

Perturbatio gallicana. Quoad restitutionem bonorum II, 172 seqq.

Petroleum III, 51.

Pharmacopolae. Obligationes II, 267 seq.

Philtrum I, 356.

Photographi in die festo I, 415.

Phisionomia species divinat. I, 350.

Pietas. Ut exhibenda parentibus I, 419 seqq. — Ut excusans opera servilia in die festo 417.

Pignus II, 248 seq.

Pileolum. Quoad missam III, 168.

Pingere in die festo I, 415.

Piscatio. Ut est modus acquirendi II, 41 seqq. — An licita diebus festis I, 415.

Pisces cum carne in eadem refectio die jejunii I, 486.

Pistores. Quoad opera servilia in die festo I, 416. — Quoad jejunium 490.

Plagium seu *Plagiatus*. Ut circumstantia furti II, 70.

Planeta. Vid. *Casula*.

Plantatio. Ut est modus accessionis II, 52 seq.

Plato. Quoad mendacium I, 454.

Pluralitas beneficiorum II, 313.

Poenae. An delinquens eam effugiat, si poenituit facti ante effectum secutum I, 145. — Originalis peccati 203. — Poena *conventionalis* in contractibus II, 193. — Ut titulus excusans ab usura 227. — Ut adjecta sponsalibus IV, 15 seq. — Poenae *canonicae* 365. — *Vindictivae* 366 seqq. — *Medicinales* 369 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Poenalis. An de facto dentur leges mere poenales I, 145 seq.

Poenitentia. Ut *Virtus* III, 176 seqq. — Ut *Sacramentum* 190 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

Poenitentia. Ut *Satisfactio* III, 273. — Pro poenit. praesertim impo-
nenda est *Oratio pro defunctis* 276 seq. — An possit imponi *publica* 281. — Cfr. *Ind. Syn.* t. III.

Poenitentiaria IV, 208 seq.

Pollutio. Quid I, 252. — Quandonam sit pecc. mortale, veniale, nullum 254 seq. — Quoad communionem III, 78. — Inter conjuges IV, 231.

Polyandria IV, 76.

Polygamia IV, 76 seq.

Portiunculae indulgentiae IV, 277.

Possessor bonae, malae vel dubiae fidei II, 95 seqq.

Potentes ad bibendum qualiter peccent I, 231.

Potentia peccandi non est de essentia libertatis I, 22.

Potestas ecclesiae statuendi imp. dirimentia IV, 116 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Potestas. Condendi leges I, 116 seq. — Undenam proveniat 118 seq.

Potus inebriativus in operationibus chirurgicis I, 232 seq.

Praecepta. Decalogi I, 330 seqq. — Ecclesiae 473 seqq.

- Praecipitatio** filia luxuriae I, 237.
Praeco in vendit. sub hasta II, 239.
Praedestiniani circa liberum arbitrium I, 23.
Praegnantes mulieres quoad abstin. I, 478. — Quoad jejun. 489.
Praelaturae inferiores III, 434 seq.
Praescriptio. Quid, quotuplex II, 53 seq. — An valeat in conscientia 53 et 60; — conditiones 54 seqq. — Quandonam interrumpatur, quandonam dormiat 61 seq. — Non currit contra onera miss. 59.
Praesentia realis in eucharistia stabilitur III, 10 seqq. — Quandonam cesset in euch. 20 seqq. — Qualis requiratur praesentia pro consecratione materiae in euch. 31.
Praeservationis privilegium IV, 308 seq.
Praestigium. Species divinationis I, 350.
Praesumptio. Quoad legem I, 141. — Quoad *spem*. 301 seq.
Precarium II, 215.
Preces recitandae pro indulgentiis IV, 331 seq.
Presbyteratus III, 464. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
Pretium justum I, 429 seq. et II, 231 seqq.
Primatia III, 434.
Principes. Obligationes II, 257. — An habeant potestatem statuendi impedimenta IV, 120 seq.
Principia actuum humanorum I, 3 seqq. — Circa sententiam a confessario ferendam III, 315.
Principia reflexa. Quibus consc. speculative dubia fieri possit moraliter certa I, 87 seqq.
Priscillianistae. Circa liberum arbitrium I, 23.
Privatio. *Sepulturae eccles.* III, 417 seqq. — *Communione civilis* IV, 404 seq. — *Communione forensis* (*ibid.*).
Privilegiata missa non confundenda cum *altari privil.* IV, 297.
Privilegium. Quidditas, distinctio, a quo et cui concedendum, interpretatio, cessatio, renuntiatio, revocatio, non usus, abusus I, 170 seqq. — Clericorum II, 309 seq. — Regularium 335 seqq.
Privilegium Altaris IV, 293 seqq. — *Tricenarii Gregoriani* 311 seq. — *Altaris S. Greg.* in Monte Coelio 313. — *Ad instar* (*ibid.*).
Privilegium praeservationis IV, 308 seq.
Privilegium sabbatinum IV, 309 seq.
Probabiliorismus. Quid sit I, 100 seq.
Probabilismus. Quid sit I, 100 seq.
Probabilitas. Vid. *Opinio*.
Probitas. Quoad ministerium sacrament. II, 382 seqq. — Quoad vocat. et ordinat. III, 450.
Procationes. Quid de iis dicendum I, 365 seqq.
Proclamationes. Vid. *Banna*.
Procuratio abortus I, 440 seq. et IV, 485 seqq.
Procurator. Officia II, 260. — Quoad matrim. IV, 49.
Proditio. Ut filia avaritiae I, 221. — Ut species homicidii 432.
Productio. Ut est modus *accessionis* II, 51.
Profectitia bona filiorum II, 24.
Professio religiosa. Requisita ad illam II, 322: — ejus effectus 323.
Proles. Ut bonum matrimonii IV, 50 seqq.
Promissio. Ut contractus II, 197 seqq.

Promulgatio. Quoad legem. I, 136 seqq.

Propositiones quas docere vel defendere vetitum est sub poena excomm. latae sent. IV, 455 seq.

Propositum quoad contritionem III, 233 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

Proprietates matrimonii IV, 75 seqq.

Proscriptorum bona quoad restit. II, 174.

Proxenetæ II, 240 seqq.

Proximus quis sit I, 304.

Prudentia. Ut virtus cardin. I, 269 seqq.

Puritus. Quoad tactum I, 261.

Publica honestas IV, 157 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Publicitas. Triplex I, 463 seqq.

Pueri. Ante septennium an teneantur legibus positivis I, 130. — Quid in dubio an adepti sint usum rationis (*ibid.*). — Quoad confess. annuam 494. — Quoad comm. pasch., viat. et prim. commun. 498 seq. — Quoad absol. sub condit. III, 214.

Purgatorium. Quoad virtutes I, 274. — Quoad restitution. II, 91. — Quoad missam III, 102 seqq. — Quoad indulg. IV, 247 seqq., 259 seqq.

Purificatorium III, 154.

Pusillanimitas filia acediae I, 225.

Pyxis. Qualis III, 49; — quoad benedictionem, tactum etc. 157; — quomodo purificanda 53.

Q.

Quaestuosa negotiatio clericis prohibetur II, 299.

Qualificatus seu *Non-purus* contractus II, 176.

Quamprimum confitendi praeceptum explicatur III, 70 seqq.

Quantitas rei ablatae sub *triplici* respectu considerari debet ut judicetur de gravitate furti II, 71 seqq. — Qualis requiratur quantitas ad peccandum mortaliter per furtum *minuta* 80 seq. — Quomodo determinanda quantitas notabilis in furto *sacrilego* 82. — Quantitas restituenda 129. — Quantitas aquae miscenda vino in miss. III, 28. — Circumstantia quantitatis an debeat exprimi in confess. 248 seqq.

Quarta funeralis III, 412 seqq.

Quasi-castrensia bona II, 24.

Quasi-contractus II, 176.

Quasi-domicilium IV, 184 seqq.

Quasi-patrimonialia II, 31.

Quesnellus. Quoad connexionem virtutum I, 272. — Quoad fidem 277. — Quoad oration. peccat. III, 186. — Quoad absolutionem 349.

Quietistae. Quoad amorem concupiscentiae I, 305.

Quinquennalia IV, 200 et 431.

Quotidiana communio III, 79 seqq.

R.

Rancor filia acediae I, 225.

Rapina. Species furti II, 68 seqq.

Raptores mulierum quoad excomm. IV, 496.

Raptus. Ut est species luxuriae I, 243 seq. — Ut est impedimentum dirimens IV, 197 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Rationalistae. Quoad excomm. IV, 429.

Ratum matrimonium IV, 61 seqq.

Reatus. Culpae seu *macula* I, 202 seqq. — Poenae (*ibid.*).

Rebaptizandus quoad confessionem III, 201 seqq.

- Rebaptizans, Rebaptizatus** quandonam irregul. IV, 354 seq.
- Rebellare.** An aliquando licitum I, 426 seqq.
- Recentes** sint hostiae consecrandae III, 25.
- Receptans** seu *Receptator*. Quoad restitutionum II, 121 seq.
- Recidivi** quoad absolutionem III, 353 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
- Reconciliatio.** Quoad inimicos I, 311 seq. — Quoad eccles. pollutam III, 146. — Quoad coemetorium 422 seq.
- Recuperatio** virtutum III, 186 seq.
- Recurrentes** ad laicam potestatem quandonam excommunicantur IV, 442 seq.
- Recursus.** Vid. *Receptans*.
- Reditus** ecclesiastici quomodo impendendi II, 32 seq.
- Redemptionis** pactum. Vide *Retrovenditio*.
- Reductio.** Quoad donationem II, 202.
- Reductio** Missarum III, 124 seq.
- Refectio** unica in die jejunii I, 479 seq.
- Reflexa** principia I, 87 seq.
- Reges, Reginae.** Quoad censuras IV, 380. — Quandonam reginae possint ingredi in septa monasterii virorum 468 et II, 330 seq.
- Regina coeli.** Quoad indulgentiam IV, 332.
- Regulae.** Quoad interpretationem doctrinalem I, 159 seq.
- Regulae morum.** In quo constituentur sint I, 47.
- Regulae Ordinum** quoad obligationem II, 324.
- Regulares.** Quoad leges episcoporum I, 131. — Quoad interpretationem eorum privilegiorum 176. — Quoad eorum obligationes II, 325 seqq. — Quoad transitum, ejectionem, etc. 332 seqq. — Quoad varia privilegia 335 seqq. — Quoad statum dispersionis 339 seq. — Quoad jurisdictionem et approbationem III, 307 seq. — Quoad confessionem 309 seqq. — Quoad ordinationem 447. — Quoad excommunicationem IV, 476 seq. et 483 seq.
- Reincidentia.** Quoad absolut. a censuris III, 297 seq. et IV, 388 seq. et 454.
- Relapsus** praecedentes et subsequentes non habent *logicam* connexionem cum *actuali* dolore et proposito III, 358 seq.
- Relatio** actuum ad Deum I, 63 seqq., 69, 306.
- Religio.** Ut virtus I, 334 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
- Reliquiae.** Quoad cultum I, 338 seq. — Quoad *furtum* II, 82 et IV, 477 seq. — Non adhibendae in expositione publica SS^{mi} III, 52.
- Remedia.** Contra scrupulos I, 108. — Contra consc. laxam 109. — Contra peccata capitalia 218-237. — Contra onanismum in conjugio IV, 230.
- Remissio** peccatorum venialium quomodo obtinetur II, 425; — III, 88, 184 et 382.
- Repetitio** formae II, 376 et III, 38.
- Repudiatio** mulieris apud Hebraeos IV, 82 seq.
- Res accepta.** Ut titulus restitut. II, 94.
- Rescissio** seu *Rescindibilitas* in contract. II, 197.
- Reservatio** casuum III, 313 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

Residentia. Quoad episcopos II, 303 et IV, 511. — Quoad canonicos II, 304. — Quoad pastores 306.

Resignatio. Quoad beneficia II, 314.

Restitutio. In communi II, 90 seqq. — In specie 154 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.

Restrictio mentalis I, 455 seqq.

Retentio donorum a religiosis acceptorum an sit casus papalis reservatus III, 327 seq.

Retinentes libros prohibitos, quandam excommunicantur IV, 431 seqq.

Retrovenditio II, 237 seq.

Reus. Obligationes II, 262 seq. — Quoad defensionem et fugam 264 seq. et I, 143 seq.

Revalidatio matrimonii IV, 222 seqq.

Revelatio. Quoad secretum I, 471 seq. — Quoad crimina II, 264. — Quoad sigillum III, 374 seqq. — Quoad impedimenta IV, 38 seqq.

Revelationes privatae I, 279 seq.

Reverentia erga parentes et superiores I, 420 seq.

Reviviscentia sacramentorum II, 362 seqq. — Meritorum III, 185.

Revocatio. Quoad privilegia I, 177 seqq. — Quoad donation. II, 204 seq.

Rigorismus absolutus et mitigatus I, 101.

Rituale Romanum. Quoad obligation. II, 420.

Ritus. Vid. *Caeremoniae.*

Rixa I, 446.

Rogationes. Quoad abstinent. I, 477. — Quoad litanias dicendas II, 276.

Rosaria. Quoad materiam IV, 298. — Quoad benedict. 298 seq. — An uni possint applicari indulg. diversae 299 seq.

Rosarii (SS) confraternitas IV, 302 seq. — Sanatio confraternitatum SS. Rosarii 525.

Rosarium vivens IV, 303.

Rosarium perpetuum IV, 303.

Rubricae quoad Missam III, 164 seqq.

S.

Sabbatinum privilegium IV, 309 seq.

Sabbatum. Quoad mutationem in dominicam I, 406. — Quoad esum carniū 477.

Sabbatum sanctum. Quoad communionem III, 44. — Quoad missam 138.

Saccharum. Quoad jejunium eccles. I, 484.

Sacerdos. Quot peccata committat celebrans in mortali I, 210 et III, 40. — Quomodo peccet, si in mortali Euch. dispenset II, 391 et III, 42. — An toties peccet, quoties in mortali absolvit II, 393.

Sacerdotium. Duplex distinguitur III, 437. — Minus seu *presbyteratus* 464 seqq. — Majus seu *episcopatus* 470 seqq.

Sacramenta. In genere II, 343 seqq. — Differentia inter vetera et nova sacramenta 344. — Undenam eorum virtus 351. — Quid sit *sacramentum tantum*, — *res et sacramentum*, — *res tantum* 377 seq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.

Sacramenta. In specie. *Bapt.* II, 427 seqq. — *Conf.* 473 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II. — *Euch.* III, 1 seqq. — *Poenit.* 190 seqq. — *Extr. unct.* 378 seqq. — *Ord.* 430 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* tom. III. — *Matr.* IV, 1 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

- Sacramentalia.** Quidditas, numerus II, 420 seqq. — Valor 424. — Effectus 425.
- Sacrificium.** Generice sumptum III, 92 seqq. — Veteris legis 94. — Christi in cruce 95. — Missae 95 seqq.
- Sacrilegium.** Ut species luxuriae I, 245 seqq. — Ut species irreligiositatis 359 seqq.
- Sacrista.** Quoad regulares mendic. III, 156.
- Sacrosanctae.** Quomodo haec oratio sit recitanda IV, 332.
- Saevitia.** Ut causa divortii IV, 91. — Ut causa irregul. 360. — Ut causa excomm. 440 seqq.
- Salarium.** Vid. *Pretium justum*.
- Saltus.** Quoad ordinat. III, 442 et 458.
- Sanatio.** Quoad restitutionem bonorum ecclesiasticorum II, 173. — Quoad confraternitatum SS. Rosarii IV, 525.
- Sanatio in radice** IV, 224 seq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Sancti.** Quomodo venerandi I, 338 seq.
- Sanctificatio** festorum I, 475 seq.
- Sanctitas** vitae. Quoad clericos II, 269 seq.
- Sanguinis baptismus** II, 433 seq.
- Sartores.** Quoad cooperat. I, 329. — Quoad opera servilia 416. — Quoad furta minuta II, 78.
- Satisfactio.** Quoad sacr. poenit. III, 273 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* t. III. — Quoad indulgentias IV, 243 seq.
- Scandalum** I, 320 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
- Scapularia** IV, 303 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Schedula** confessionis an danda non absoluto III, 374 seq.
- Schisma.** Quid, quotuplex I, 295. — Quoad excommunicationem IV, 438 seq.
- Scholae.** Neutrae, mixtae, laicae, normales I, 423 seq.
- Scientia.** Quoad confessarios III, 345. — Quoad ordines III, 453.
- Scotistae** quoad essentiam Sacram. Poenit. III, 192 seq.
- Scripturae sacrae** libros imprimi aut imprimi facientes sine approbatione Ordinarii IV, 495.
- Scrupulus.** Quid agendum sit ei qui scrupulis laboret I, 107 seq.
- Sculpere** in die festo I, 415.
- Scurrilitas.** Filia gulae I, 227.
- Sebum.** Quoad missae celebrat. III, 151.
- Secretum.** Naturale, commissum, promissum I, 470. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I. — Sacramentale seu sigillum III, 365 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
- Sectae.** Massonicae aut Carbonariae aut ejusdem generis quoad excomm. IV, 461 seqq.
- Sectio caesarea** II, 469 seqq.
- Seditio** I, 446.
- Seductor** puellae ad quid teneatur II, 159 seq.
- Semen** mulieris quoad generat. I, 253 seq.
- Semi fatui.** Quoad communion. III, 60 seq. — Quoad absolut. sub. condit. 214.
- Semi-Pelagiani.** Circa libertatem. I, 23.
- Semi-Quietistae.** Quoad objectum formale charit. theol. I, 305.
- Semi-voluntarium** I, 11.
- Senatores.** Ut ad legem iniquam concurrentes II, 119 seq. — Ut senatum subterfugientes 124 seq.
- Senes.** Quoad jejuniū eccles. I, 489

- seq. — Quoad matrim. IV, 190.
- Sententia** communis, communior, communissima I, 95. — Principia circa sententiam a confessario ferendam III, 351 seq.
- Separatio** bonorum II, 26 et 29. — Conjugum IV, 89 seqq. — Oratorium 217 seq.
- Septenarius numerus** sacramentorum stabilitur II, 347. — Donorum Spiritus Sancti 479 seqq.
- Sepultura** III, 410 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
- Sequestrantes** jurisdictionem, bona, redditus Eccles. IV, 450 seq.
- Sequestrum** II, 216.
- Sermones** impudici. Extra connubium I, 262 seq. — In connubio IV, 230 seqq.
- Servi** seu *Mancipia* quoad irregul. tom. IV, 350.
- Servientes** infirmis. Quoad auditonem Missae I, 412. — Quoad jejunium 491 seq.
- Servilia** I, 414.
- Servitus.** Ut species domini II, 14 seq. — Ut status subjectionis 15 seqq. — Ejus abrogatio christianae religioni tribuenda 18. — Ut impedimentum matrimonii dirimens IV, 132 seq.
- Sexagenarii.** Quoad jejunium I, 489 seq.
- Sigillum** sacramentale III, 365 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
- Signa.** Imperfecti consensus I, 195. — Perfectae ebrietatis 228 seq. — Dilectionis inimico exhibenda 311 seq. — Verae possessionis diabolicae 388. — Vocationis ad statum II, 255 seq. — Dispositionis in poenitente III, 350 seqq. — Vocationis ad ordines 450 seq.
- Signaculum virginale.** Quid sit I, 243.
- Simon Magus.** Quoad formale peccati I, 190. — Quoad causam peccati 200.
- Simoniam.** Quid, quotuplex, quale peccatum I, 363 seqq. — Poenae 366 et IV, 469 seqq. — Restitutio I, 366 seq.
- Simulatio.** Quid I, 457. — Quoad sacramenta II, 400 seqq.
- Simultas** materiae et formae in sacramentis II, 371 seq.
- Societas.** Ut contractus II, 241 seq.
- Sodalitas Franciscalium Terti** Ord. saec. IV, 318 seq.
- Sodomia.** Quid sit I, 249 seq.
- Solemnitas** votorum undenam repetenda II, 35 et IV, 134 seq.
- Solemnitates civiles.** Quoad matr. celebrationem IV, 236 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
- Solidarii.** Quoad excomm. IV, 461.
- Solidaritas.** Quoad restitutionem II, 129 seqq.
- Sollicitatio** ad turpia in confessione III, 335 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
- Solutio.** Ut differt a restit. II, 90.
- Somnia.** Quid liceat ex iis conjicere I, 351 seq.
- Sortes.** Quotuplicis generis I, 351. — Periculum sortis in mutuo II, 227.
- Sortilegium** I, 351 seq.
- Sortitio** seu loteria II, 251.
- Species.** Quoad peccata I, 204 seqq. — Quoad Eucharistiam III, 17. — Quoad praesentiam realem 20 seq. — Quoad confessionem 245 seqq.
- Specificatio.** Ut est modus accessionis. II, 51 seq.
- Spectacula.** Quid de iis dicendum. I, 365 seq.
- Spelta.** Quoad materiam in Euch. III, 24.

Spes. Ut virtus theolog. I, 296 seqq.
Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.

Spiritismus I, 356 seq.

Sponsalia IV, 1 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Sponsio II, 250 seq.

Spontaneum. Quomodo differat a voluntario. I, 10.

Spurius IV, 350.

Statuae obscenae. Quoad aspectum et confect. I, 262.

Status. In genere II, 254 seq. — Laicalis 256 seqq.; — Clericalis 269; — Religiosus 314 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II. — *Liber* in ord. ad matr. IV, 36 et 164.

Stearina III, 151.

Stipendium missae III, 125 seqq.
Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

Stola. Quoad jura II, 31. — Quoad miss. III, 157 seqq.

Stultiloquium filia luxuriae I, 237.

Stuprator. Quis sit et ad quid teneatur II, 159.

Stuprum. Quid I, 242. — An liceat illud pati. 31 seq. — Restitutio ob stuprum II, 159.

Stylus curiae IV, 211.

Suadente diabolo quid sit IV, 457.

Suadere minus malum, ut vitetur majus I, 324 et II, 118 seq.

Subdelegare quandonam possit delegatus I, 163.

Subdiaconatus III, 477 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

Subjectum. Legis I, 127. — Dominii II, 19 seq. — Contractus 180 seqq. — Sacramentorum 404 seqq. — Baptismi 451 seqq. — Confirm. 488. — Euch. III, 53 seqq. — Poenitentiae, ut est virtus 176; ut est sacram. 167. — Extr. unct. 396 seqq. — Ord. 447 seqq. —

Matrim. IV, 70 seqq. — Irregularitatis 345. — Censurae 379.

Subreptio. Quid I, 164.

Subsannatio. Quid I, 467.

Substitutio. Quoad canonicos in choro II, 304 seq.

Suburbicarii clerici IV, 505 seq.

Suffragatores. Quoad reparationem damni II, 119 seq. Vid. *Consentiens.*

Suffragia communia Ecclesiae IV, 401.

Suicidium. Quoad culpam I, 432 seqq. — Quoad poenam 434.

Sumptio eucharistiae qualis necessitatis III, 53 seqq.

Superbia. Quid, quotuplex, quale peccatum, ejus filiae et remedia I, 219 seq.

Superflua. Alia sunt vitae, alia statui I, 313 seqq.

Superiores. Obligationes eorum erga inferiores I, 427. — Quoad religiosos II, 325.

Superstitio. Quid, quotuplex, quale peccatum I, 349.

Surdi. Quoad irregul. IV, 349.

Surdo-muti. Quoad commun. III, 61. — Quoad confess. 256. — Quoad extr. unct. 388. — Quoad indulg. IV, 268.

Susceptio in baptismo II, 461.

Suspensio. In genere IV, 407 seqq. — Suspensiones *Pianae* 497 seqq. — Suspensiones *Tridentinae* 511. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Suspensio ex informata conscientia IV, 413 seqq.

Suspicio temeraria I, 470.

Susurratio. Quid sit I, 223 seq. et 459.

Synagogas judaeorum aedificare an liceat I, 328.

Synderesis. Quidditas I, 74. — Quo- modo differat a conscientia 76 seq.
Systemata circa relativae probabi- litatis usum I, 101 seqq.

T.

Tabacum. An frangat jejunium eucharisticum III, 74 seq.

Tabella secretarum. Quoad miss. III, 155.

Tabellio. Vid. *Notarius*.

Tabernaculum III, 49 seq.

Tabulae rotantes I. 357.

Taciturnitas. Quoad assensum I, 12. — Quoad sponsalia IV, 5 seq.

Tactus. Corporis extra conjugium I, 259 seq. — In conjugio IV, 230 seqq. — SS. Vasorum eorumque para- mentorum III, 156 seq.

Taxa. Quoad stipendium miss. III, 125 seq. — Quoad dispensat. ma- trim. IV, 209. Vid. *Componenda*.

Telephonium. Quoad absolut. a pec- catis III, 211. — Quoad absolut. a censuris IV, 391 seq.

Templa haereticorum aedificare an liceat I, 328.

Tempus. Quoad circumstant. I, 58 seq. — Quoad refectionem in jejunio 482. — Quoad praescript. *acquisitivam* II, 55 seq., *liberati- ram* 58 seqq. — Quoad horas canon. 280 seq. — Quoad jejun. naturale III, 73. — Quoad indulg. IV, 259, 267. — Tempus pro lu- cranda indulg. alicui determinato diei affixa currit *a media nocte ad mediam noctem*, nisi aliud ex- presse habeatur in indulto con- cessionis 281. — Quod valet etiam pro indulgentiis ratione *festivita- tum* concessis (*ibid.*) — Quod si indulgentia concessa sit *a primis*

vesperis usque ad occasum solis sequentis diei, tunc tempus pro ea lucranda incipit non *a media nocte*, sed *a primis vesperis* (*ibid.*).

— Qua vero hora primae vesperae incipiant, inter DD. disputatur juxta dicta II, 281.

Tempus clausum IV, 112. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Tentatio Dei I, 358 seq.

Tentationum seu peccatorum causa occasionalis *extrinseca* et *intrin- seca* I, 202.

Testamentum II, 206 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.

Testiculi utriusque carentia ut im- ped. matrim. IV, 191. — Unius testiculi abscissio quoad irreg. 360.

Testimoniales litterae III, 447.

Testis. Obligationes II, 261 seq. — Quoad matrimonium IV, 188.

Textores. Quoad jejun. eccles. I, 490.

Theatra. Vid. *Spectacula*.

Thesaurus. Quoad occupationem II, 46 seqq. — Quoad indulgentias IV, 243 seqq.

Timor relative ad contritionem III, 223 seq.

Titulus. Quoad praescript. II, 55. — Quoad jurisdict. III, 298 seqq. — Quoad ordinat. 454 seq.

Tolerati IV, 397 seq.

Tonsura. Ejus gestatio II, 271. — Quidditas, instit., signif., effec- tus, etc. III, 483 seqq.

Torpor filia acediae I, 225.

Trajani imperatoris liberatio ab in- fernis est factum commentitium III, 109.

Transitus de una ad aliam religio- nem II, 332.

Translatio indulgentiarum IV, 283 seq.

Transubstantiatio stabilitur III, 15 seq.

Tributum. Quid, quotuplex II, 168. — Tributorum solutio 169 seq.

Tricenarium Gregorianum IV, 311 seq.

Trinus contractus II, 242 seq.

Tristari de bono alterius I, 222.

Tumor mentis filia irae I, 221.

Tunctio pectoris ut sacramentale II, 423.

Turpiloquia. Quid de iis dicendum I, 262 seq.

Tutiorismus. *Strictus* quid sit I, 97 et 101. — Quis ejus auctor 101. — *Mitigatus* quid sit (*ibid.*).

Tutum. An semper teneamur sequi *tutiora* I, 97. — Quandonam teneamur ea sequi 97.

Typographi. Quoad cooperationem I, 329. — Quoad festa 414. — Quoad jejunium eccles. 490. — Quoad censuras IV, 431 seqq. et 495.

Tyrannus. An ejus leges obligent in conscientia I, 140. — An liceat tyrannum occidere 435 seq.

U.

Unctio (Marc. VI, 13), quae pertinebat ad donum miraculorum, non fuit sacram. extr. unct., sed illius *figura* seu *adumbratio*, cum illa unctio etiam aegris non baptizatis nec de vita periclitantibus ab apostolis nondum sacerdotibus collata fuerit, et quidem ad sanitatem corporis, non vero animae III, 380. — Patet ex definitione sacram. extr. unct. 378 seq.

Unctio extrema. Quidditas III, 378. — Cur sic vocetur 379. — Quandonam instituta (*ibid.*). — Est ve-

rum sacram. 380. — Ejus effectus 382 seqq. — Materia et forma 386 seqq. — Minister 393 seqq. — Subjectum 396 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

Unilateralis contractus II, 176.

Unitas matrimonii IV, 75 seq.

Universitates appellantes ad futur. conc. IV, 507 seq. — Universitatum acatholic. frequentatio I, 424.

Usucapio. Vid. *Praescriptio*.

Usura II, 220 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.

Usurpantes jurisdict. vel bona Ecclesiae. Quoad censuras IV, 450 seq. et 495.

Usurpatio. Quoad *nomen* Dei, Sanctorum et verba S. Script. I, 368 seq. — Quoad ordines IV, 356.

Usus. Quid II, 10. — Jura usuarii (*ibid.*). — An usus seperari possit a dominio in rebus *unico actu consumptibilibus* 11 seq. — Ex hac controversia nihil potest confici contra infall. R. Pont. 11 seq.

Usus-fructus. Quid II, 10. — Quomodo constituatur 12. — Jura et obligat. usufructuarii 12 seq. — Quibus modis finiatur 13.

Utilitas indulgentiarum IV, 248.

Utilitas publica. Quoad servilia in die festo I, 416. — Quoad dominium *altum* II, 8.

Uxor. Quoad eleemosyn. I, 316. — Quoad votorum irritat. 398. — Quoad ejus obligat. 425 et 428. — Quoad jejun. 491. — Quoad dominium II, 26 seqq. — Quoad furta 76. — Quoad restit. 143. — Quoad contract. 164. — Quid si consenserit, ut maritus SS. Ord. susciperet 293 et IV, 90.

Uxorati. Quoad irregul. IV, 350 seq.

V.

- Vacantia** bona II, 45 seq.
- Vagi.** Quoad leges I, 134 seq. — Quoad comm. pasch. 503. — Quoad bapt. II, 449. — Quoad banna IV, 35. — Quoad matrim. 182 seq. — Quoad censuras 381.
- Valor** sacrificii III, 105.
- Vana gloria.** Filia superbiae I, 219.
- Vana observantia.** Quid, quotuplex, quale peccatum I, 354 seq.
- Vana SS. Nominis Dei usurpatio** I, 368 seq.
- Variatio.** Quoad formas sacramentorum II, 373. — Quoad formam baptismi 445. — Quoad missam III, 167 seq.
- Vasa sacra.** Calix, patena, pyxis, parva custodia, ostensorium, lunula III, 153 seqq. — Eorum tactus 156 seq.
- Vaticinium.** Species divinationis I, 350.
- Vectigalia** II, 169 vid. *Tributum*.
- Velum.** Quoad miss. III, 155.
- Venatio.** Ut est modus acquirendi dominium II, 41 seq. — An licita diebus festis I, 415. — An clericis prohibita II, 41 et 296.
- Vendere** aliquid temporale spirituali annexum an semper sit *simonia* I, 365.
- Venditio-Emptio** II, 229 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
- Venditio sub hasta** II, 238 seq.
- Veneficium** I, 432.
- Veneratio.** Quoad Sanctos, imag., reliq. I, 338 seqq.
- Veniale** peccatum. Quidditas I, 187. — Ejus constitutiva 194 seq. — Quotupliciter distinguatur 195 seq. — Ex quibus causis mortale

possit fieri veniale et vicissim 196 seq. — In quo convenient et disconvenient veniale et mortale 199. — Ejus effectus 202 seq. — An non habens nisi venialia teneatur ad annuam confessionem. 494 seq. — Quotuplici ratione venialia remittantur II, 425 et III, 88, 184 et 382. — An venialia impediant effectum Euch. III, 89 seq. — An peccet venialiter qui Euch. sumit cum peccato veniali 90. — An recte exponantur in conf. venialia 197. — An veniale possit esse obex ad lucrandam indulg. plenariam IV, 259. — Confessio venialium quod indulg. et jubil. 274 et 328 seq.

Verba obscœna. Vid. *Turpiloquium*.

Verba. Consecrationis explicantur III, 37. — Item absolutionis 206 seq.

Verberare causa disciplinae an possit superior religiosus II, 325. — An incurrat excomm. IV, 457.

Verificatio precum IV, 216 seq.

Veritas in juramento I, 379 seq.

Vestis. An liceat uti vestibus infidelium I, 288. — Vestis seu habitus quoad clericos II, 270 seq.; quoad religiosos. 330. — Vestes sacrae ad euch. distribuendam III, 44 seqq. — Ad missam celebrandam 157 seqq.

Vestitus contractus II, 176.

Veteramentarii. Ut receptatores II, 121.

Viae crucis indulgentia IV, 285 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Viaticum. Quoad nomen III, 9. — Quoad administrationem 46 seq. — Quoad necessit. illud susci-

- piendi 57 seqq. — An, qui post viaticum peccet mortaliter, teneatur, stante eodem morbo, denuo communicare 59. — An debeat dari pueris, amentibus, perfecte ebriis, damnatis ultimo supplicio 59 seqq. — An liceat infirmis non jejunis saepius communicare per modum viatici 75 seq. — An liceat sacerdoti non jejuno celebrare ad dandum viaticum 76. — Cfr. *Ind. Syn.* tom. III. — An possint regulares administrare viaticum II, 336; — III, 43 et IV, 476 seq.
- Viator.** Cur solus de lege ordinaria, sit capax sacramentorum II, 405.
- Viatores.** Quoad auditionem miss. I, 412. — Quoad ab continentiam a carn. 478. — Quoad jejun. eccles. 491.
- Vicarius.** *Capitularis* II, 305; — III, 118 seq. — IV, 250 et 391. — *Generalis* III, 435. — *Foraneus* seu *Decanus* (*ibid.*).
- Vice-pastores** II, 309.
- Viduæ** paupertas ut causa disp. IV, 205.
- Vigilia.** Quoad comm. et confess. in ordine ad indulg. IV, 269 et 274. — Item 328.
- Vinum.** Ut materia euch. conficiendae III, 26 seq.
- Violaceus** color III, 162.
- Violantes.** Privilegium fori II, 310 et IV, 443 seq. — Immunitatem asyl. eccles. IV, 464 seq. — Clausuram II, 330 et IV, 466-469. — Libertatem matrim. IV, 496. — Libertatem ingred. relig. 497.
- Violentas** manus injicientes in clericos vel monachos II, 309 et IV, 456-460.
- Violentia** I, 29 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
- Violentum.** Quomodo differat a voluntario I, 10.
- Virga divinatoria** I, 353 seq.
- Virginitas.** Amissa an possit restitui per poenitentiam III, 187. — An matrimonium virginitati sit praeferendum IV, 56 seq.
- Virgo.** An possit permittere, se occidere violetur I, 433.
- Virtualis.** Contractus II, 176. — Intentio I, 11 et II, 385.
- Virtus.** Quid, quotuplex, etc. etc. I, 269 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
- Vis.** Quoad actum human. I, 29 seqq. — Quoad contract. II, 188 seq. — Quoad sponsal. IV, 8 seq. — Quoad matrim. 160 seq.
- Visio beatifica.** An sit actus humanus I, 2.
- Visitatio dioecesis** per episc. II, 303. — Visitatio SS. Liminum (*ibid.*).
- Visitatio ecclesiarum** tempore jubilai IV, 329 seq.
- Visitatio infirmorum** III, 401 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
- Vita communis.** Quoad statum religiosi II, 316.
- Vita periclitantes.** Quoad confess. III, 256.
- Vitandi** IV, 396 seq.
- Vitium solitarium.** Vide *Mollities*.
- Vivi** capaces indulgentiarum IV, 255 seq. — Conditiones ut eas sibi lucrentur 256.
- Vocatio.** Ad statum II, 255 seq. — Ad religion. 321. — Ad ordin. III, 450 seq.
- Volitum.** Quomodo differat a voluntario I, 10.
- Voluntarium.** Quidditas, principia, divisio. I, 8-16. — Quae causae tollant, minuant vel augeant voluntarium 28 seqq.

Voluntarium indirectum. Quando nam imputetur ad culpam I, 16. — Quas condiciones requirat ut non imputetur 17 seqq. — Quando nam contrahatur malitia effectus in causa dumtaxat voluntarii 20.

Voluntas. Quomodo concurrat ad act. hum. I, 4 seq. — Ejus dominium in alias potentias imminutum per pec. orig. 5. — An possit pati violentiam 30. — Quid requiratur ex parte voluntatis ad actus bonitatem vel malitiam moralem contrahendam 52. — Quomodo debeat conformari voluntati divinae, ut bona sit 64.

Voluptas. An malus sit actus positus voluptatis causa I, 63: — III, 79; — IV, 60 et 226. — An opus sit se inebriare *voluptatis* causa, ut detur peccatum ebrietatis I, 231 seq.

Vomitus in administ. viatici III, 48.

Votum. Quidditas, divisio, obligatio, interpretatio, irritatio, dispensatio, reservatio, commutatio, etc.

etc. I, 388 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.

Votum. Ut imped. *impediens* matr. IV, 112 seqq. — Ut imped. *dirimens* 134 seq.

Votum heroicum IV, 265. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Vota simplicia an sufficiant ad essent. status relig., et in quo *solemnia* differant a simplicibus II, 318.

Vulgari lingua missa non est celebranda III, 172.

W.

Wicleffistae. Circa libertatem I, 23. — Circa dominium II, 20.

X.

Xenodochium. Quoad expositionem prolium II, 163.

Z.

Zelator in ord. relig. II, 325.

3 5282 00160 8184

DATE DUE			

BJ1249
H34
1894x
vol. 4

STACKS BJ1249.H34 1894x vol. 4
Haine, Antoine Joseph Jacques Fra
Theologiae moralis elementa

3 5282 00160 8184